

ANTIQUARISK TIDSSKRIFT,

UDGIVET

AF

DET KONGELIGE

NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

1852—1854.

KJOBENHAVN.

THIELES BOGTRYKKERI.

1854.

Pontoppidan (H.), Kongelig Dansk Generalconsul i Hamborg.
Rönnenkamp (C.), Etatsraad, til Næsbyholm og Bavelse, Sjælland.
Trevelyan (Sir Walter C.), Baronet, Wallington i Northumberland.

Betræffende de i dette Aar forberedte og tildeels færdige Bind og Aargange af Selskabets archæologiske Tidsskrifter vil i den næste Beretning blive given nærmere Meddelelse.

Etatsraad Rafn forelagde anden Tome af det af ham særskilt redigerede og fra Selskabet udgivne Værk:

ANTIQUITÉS RUSSES (ET ORIENTALES)

D'APRÈS LES MONUMENTS HISTORIQUES DES ISLANDAIS ET DES ANCIENS SCANDINAVES.

Han foredrog en Udsigt over Værkets Indhold og fremhævede især de i slavoniske og græske Oldskrifter bevarede evidente Vidnesbyrd om den historiske Kjendsgjerning, at paa den selvsamme Tid i det 9de Aarhundrede, da de scandinaviske Nordboer opdagede Island i det fjerne Vesten, fremtraadte de igjen i Östen med en stor Betydning som det russiske Riges første Stiftere. Nærværende anden Tome indeholder Uddrag af Norges Konge-Sagaer fra Magnus den Gode til Magnus Erlingson tildeels efter Morkinskinna samt af Fagrskinna m. fl. Dernæst Uddrag af Sagaerne angaaende de øvrige Lande i Norden, af Fortællingerne om Hauk hábrók og Styrbjörn Sveakappe, af de tvende Sagaer vedkommende Danmark, Jómsvíkinga Saga og Knytlínga Saga, dernæst de tvende Sagaer om Ingvar vidførle eller den Vidtbereiste og om Eymund Ringson, Konge i Palteskja, begge fuldstændige; fremdeles Uddrag af Orkneyínga Saga og af Færeyínga Saga, samt af de Sagaer, som nærmest angaae selve Island samt Islændernes Bedrifter i og udenfor deres Fødeland, navnligen af Are frodes Íslendíngabók, af Landnámabók og Kristnisaga, af Sagaerne om Njal Thorgeirson, Egil Skallagrimson, Rafnkel Freysgode, Vigastyr, Ljosvetningerne, Kormak Øgmundson, Laxdælerne, Gretter Asmundson, Tord hreda, Hørd Grimkelson, Finnboge den Stærke, Björn Hitdælakappe med tilföiede genealogiske Tabeller, oplysende

denne Björn Arngeirsons samt Bolle den Prudes Slægter, af hvilke den første var i Tjeneste hos den russiske Storfyrst Vladimir den Store fra Aarene 1009 til 1011, og den sidstnævnte i den byzantinske Keisers Tjeneste i Aarene 1023 til 1030; Uddrag af Fóstbrœðra Saga, Sturlúnga Saga samt af Sagaerne om Aron Hjörleifson og om Biskop Arne Thorlakson. Endvidere Uddrag af de gamle Islænderes Annaler samt af deres geographiske Skrifter; deriblandt en Planisphær af en islandsk Pergamentsbog fra det 14de Aarhundrede, fremstillende Jordens beboede og ubeboede Zoner, to Planisphærer af islandske Membraner fra det 13de Aarhundrede, forestillende de tre Verdensdele; et Verdenskort af en islandsk Membran fra det 12te Aarhundrede; geographiske Optegnelser, som skyldes Abbed Nicolas fra Thingeyrar paa Islands Nordland, blandt hvilke en Reiseroute fra Island til Jerusalem af 1151 til 1153; tvende Beskrivelser og en Grundtegning af Jerusalem; geographiske Optegnelser af en af Hauk Erlendsons Bøger samt af Skalholtsbogen og af Rímbegla og en Efterretning om Finnerne i Omegnen af Gandvík (det hvide Hav.) Af de, allerede tidligere i nærværende Tidsskrift omtalte, i dette Bind optagne Bidrag, hvis Bearbeidelse skyldes Professor P. A. Munch i Christiania, nævnes fortrinsviis Uddrag af de gamle norske og svenske Love Gulaþíngslög, Farmannalög og Vestgötalog, de tvende Nordboer Ottars og Ulfsteins Reiseberetninger i Kong Alfreds angelsaxiske Bearbeidelse, som er forudskikket dennes Oversættelse af Orosius, samt Freds- og Grændsetraktater mellem Sverige og Norge paa den ene og Rusland paa den anden Side.

Fjorten tilföiede Plancher indeholde Facsimiler, tildeels af hele Sider af nogle af de vigtigste benyttede Codices, betræffende hvilke forudskikkes orthographiske og palæographiske Bemærkninger, nemlig af: 1-2, Eymundar Saga i Flatøbogen Nr. 1005 i det Store Kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn; 3, af Egil Skallagrimsons Saga efter en islandsk Membrancodex, som bevares i det Hertugelige Bibliothek i

Wolfenbüttel; 4, et Verdenskort efter Nr. 1812 in 4to i det Store Kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. 5, en Grundtegning af Jerusalem af Nr. 736 in 4to af den Arna-Magnæanske Samling; 6, af det geographiske Afsnit i Stjórn, et fortrinligt islandsk Oldskrift, der navnligen indeholder en Bibelhistorie fra Verdens Skabelse til det babiloniske Fangenskab efter Membrancodexen Nr. 226 fol. i samme Samling; 7, af Ottars og Ulfsteins Reiseberetninger efter den oldengelske eller angelsaxiske Codex, mærket Tiberius B I, som bevares i det Cottonske Bibliothek i Britisk Museum, hvis Bibliothecar, Sir Henry Ellis, var efter Anmodning saa beredvillig at meddele dette Facsimele til Afbenyttelse i Værket; endvidere 8-14, Facsimiler af 27 Sider af Kong Valdemars Jordebog, der opregne den danske Krones Besiddelser i Estland og tilgrændsende Provindser efter den mærkelige Membrancodex, som nu bevares i det Kongelige Bibliothek i Stockholm, over hvilken G. E. Klemming har meddeelt en Beskrivelse i nærværende Tidsskrift 1849-1851 S. 266-270; ligeledes af en Bestemmelse af Grændsen mellem Norge og Rusland efter en norsk Codex fra Midten af det 14de Aarhundrede Nr. 114a in 4to af den Arna-Magnæanske Samling.

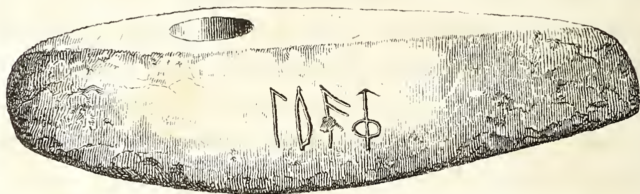
Etatsraad Rafn gav dernæst en Meddelelse om Abbed Nicolas's Itinerarium fra Island til Jerusalem fra Midten af det 12te Aarhundrede og gjorde opmærksom paa tvende deri forekommende Stedsnavne, hvorom han havde modtaget værdifulde Oplysninger ved Brevvexling med en arabisk Lærd i Palæstina, Assaad Kayat, af hvilket det ene tjener til at oplyse et hidtil af de forskjellige Udgivere misforstaaet Sted i det af Rabineren Benjamin af Tudela paa Hebraisk forfattede Itinerarium fra samme Aarhundrede.

Hans Majestæt Kongen foredrog Bemærkninger om Opførelsen i Oldtiden af de betydelige Steendysser og Jættestuer med store Overliggere og yttrede sig derom saaledes: „Man har tidligere yttret den Formodning at de svære Dækstene kunde ved Løftestænger være væltede op ad

anbragte Skraaplaner, hvortil imidlertid maatte udfordres en betydelig Kraftanvendelse og vel en större, end man tör forudsætte at Datidens Beboere, da Mechaniken upaatvivlelig stod paa et lavt Trin, kunde antages at disponere over. Betragtningen af et större Antal af disse Mindesmærker i Landets forskjellige Egne har bragt mig til at tænke over, hvorledes Landets Beboere i den fjerne Hedenold, da de Kraftmidler, vi nu besidde, vare ubekjendte, kunde have tildannet disse Steensætninger og i Særdeleshed faaet Overliggerne, der ofte ere af forbausende Omfang og Vægt, anbragte over Sidestenene i Gravkamret. At dette, som Almuens Overtro i ældre Tider tillagde Jætters overnaturlige Kræfter, er skeet paa en simpel og naturlig Maade, er vist, men paa hvilken Maade er, saavidt mig bekjent, endnu ikke forklaret, og det er dette, jeg nu vil bestræbe mig for at oplyse. Jeg tænker mig en saadan Steen, der ofte er af 4 til 6 Alens Længde og af tilsvarende Brede og Höide, liggende paa den flade Mark paa et fremragende Sted i Terrainet. Denne agter jeg at bruge som Overligger i en Jættestue, som jeg har besluttet mig til at opføre, men har ingen Midler til at løfte den i Veiret. Jeg graver derfor et Hul ved den ene Ende af Stenen saa dybt, som jeg bestemmer at Gravkammeret skal være. Dernæst vælter jeg hen til dette Hul een af de Stene, som jeg har udvalgt til Sidestene i Gravkammeret, hvilke i Almindelighed ei ere större, end at de ved Hjelp af Løftestænger og Haandkraft kunne tumles. Denne Steen sætter jeg her paa Höikant ned under den ene Ende af Overliggerstenen, saa at denne kan komme til at hvile paa den. Nu anvender jeg den samme Fremgangsmaade ved den modsatte Ende og derefter ved de to lige overfor hinanden værende Sider. Dernæst stiller jeg fremdeles saa mange Stene under Overliggeren, som behøves til at danne Gravkammerets Sider. — For endmere at befæste Sidestenene, at de ei ved det stærke Tryk fraoven skulle vælte udad og derved faae Overliggeren til at falde ned eller

glide af, murer jeg nu udvendig fra alle Aabninger mellem Sidestenene til med Steenflækker og Blaaleer og stamper det tæt fast. Alene Aabningen mellem de to störste Bære- eller Sidestene lades aaben. Naar dette er skeet, begynder jeg først gjennem denne Aabning at udgrave Jættekammeret og bortskaffer nu den Jord, hvorpaa Overliggeren indtil da endnu har hvilet. Denne hviler nu med hele sin Vægt paa Bærerne, og da Trykket kommer eens overalt, forhindrer det dem derved fra at falde om. Jættestuen er saaledes færdig."

Hans Majestæt foreviste dernæst sex mærkelige Oldsager fra Steenalderen, som han havde faaet til sin private Samling paa Frederiksborg. Blandt disse var en 9½ Tomme lang Steenøxe i Øxhammer-Form, som her fremstilles i en tredie Deel af den virkelige Störrelse:

Blandt de i Udsigten over Steensagerne fra Nordens Hedenold i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed 1ste B. beskrevne ligner denne Øxe mest den, der er afbildet tab. III, fig. 35, dog er Banens Afrunding ikke saa bred men mere spids. Den er mærkelig derved, at paa dens ene flade Side ere, rimeligviis i en senere Periode, fire Runecharacterer indristede. Fremdeles et Forarbeide til en Øxhammer, i hvilken Skafthullet endnu ikke er indslebet, fundet af Hans Majestæt selv paa Helnæs i Fyen, tvende Slibestene af ualmindelig Form, en Kastespydspidse af Been, funden i en Mose i Fyen; en Beenmeisel, funden i Forbindelse med Fragmenter af Urner i den störste af de Gravhöie paa Frederiksgave Gods, der kaldes Brødrehöiene, hvilke ligge i en

Trekant, forbundne med hinanden ved Veie af Steen. Hans Majestæt ledsagede Foreviisningen af dette Stykke med Oplysninger om Höiens Udgravning.

Hans Majestæt foreviste endvidere et sjeldent Stykke, der maa antages at være fra Broncealderen, en af et Dyregevir omhyggelig tildannet Øxe med Skafthul, prydet med Ring-, Linie- og Streg-Zirater. Vedstaaende Afbildning fremstiller denne Øxe, der er 8 Tommer lang:

Dette prægtige Stykke fandtes i en Gravhöi paa Sindals Hede i Horns Herred, Hjörring Amt, i Forbindelse med nogle med ædel Rust overtrukne Fragmenter af en Fibula af Bronce; det laa i den nederste af fem Gravkamre, som havde et Fladerum af een Fod fra Øst til Vest, aldeles bedækket med fiint Sand og uden Spor af andre Gjenstande. De øvrige Gravkamre vare kun fyldte med brændte Menneskebeen, og intet videre var deri at opdage.

Etatsraad Rafn forelagde derefter en af Architect James T. Knowles Selskabet oversendt Afstøbning af en i August 1852 paa St. Pauls Kirkegaard midt i London funden Runesteen med dansk Indskrift, tilligemed Oplysninger, meddelte af samme, om dette mærkelige Fund; han tilföiede derhos sin Forklaring af Indskriften:

:ᚴᚬᚾᛆ:ᛚᛂᛏ:ᛚᛂᚵᛁᛆ:ᛋᛏᛁᚾ:ᚦᛂᚾᛋᛁ:ᛆᚢᚴ:ᛏᚢᚴᛁ:

som han læser saaledes: Konáll lèt leggia stin þensi auk Tuki, d. e. Konal og Toke lode lægge denne Steen. Denne Indskriftsteen antages at have været opreist ved Hövedet

af Graven, og har der over denne rimeligviis ligget en anden Steen med den egentlige Gravskrift. Navnet Konall, som er af irsk Oprindelse, forekommer hyppig i Islands Oldskrifter; det kom til Island i Colonisationstiden ved de fra Island did udvandrede Nybyggere. Navnet Toke forekommer, som bekjendt, hyppig i historiske Skrifter og paa Runestene i Danmark. Det fortjener her at bemærkes, at den berömte Palnatoke fra Fyen erholdt ved Giftermaal og Arv Jarldømme i Bretland. Af hans Slægt ere höist rimelig flere forblevne i England, og til den høre upaatvivlelig tvende af Kongens Hofsinder Toki og Aki (Aage), som omtales i et Gavebrev af Biskop Ealdred til Munkene i Worcester ved Aaret 1050. Denne Toke, som her kaldes „præpotens et dives regis minister", forekommer i flere andre Documenter, hidrørende fra Knud den Stores og dennes nærmeste Efterfølgeres Regjeringstid. Flere Tokes Sönner nævnes i andre Documenter Kari, Ulf, Askyl, og blandt Underskriverne af det ommeldte findes en Vagn, der upaatvivlelig er af samme Slægt. Da Runestenen efter alle Mærker er fra det 11te Aarhundrede, kan det have nogen Sandsynligeed for sig at det er den samme Toke, der nævnes i denne Indskrift.

Etatsraad Thomsen havde meddeelt for Selskabets Annaler en Afhandling om Guldbracteaterne og Bracteaternes Oprindelse som Mynt. Tolv Plancher med Afbildninger i Atlas for nordisk Archæologie fremstille de vigtigste af disse Bracteater.

Ifølge den af Secretairen meddelte Udsigt havde Selskabets faste Fond til islandske Oldskrifters Udgivelse og nordisk Oldkyndigheds Fremme i 1852 haft en Tilvæxt af 1000 Rbdlr. og var saaledes voxet fra 52,000 Rbdlr. til 53,000 Rbdlr. Sølv i Kongelige 4-Procents Obligationer.

I April-Mødet f. A. forelagde Secretairen Afskrifter af Sagaerne om Edvard den Hellige og om Osvald, Konge i Northumberland, tagne af tvende islandske Skindbøger, der bevares i det Kongelige Bibliothek i Stockholm, hvis Bestyrelse beredvilligen havde laant disse Codices hertil til Af-

benyttelse paa længere Tid. De tvende nævnte Sagaer ville blive udgivne med Oversættelse i Selskabets „Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie" og tillige i engelsk Oversættelse i „Mémoires des Antiquaires du Nord."

Secretairen forelæste dernæst en af Professor P. A. Munch i Christiania til Selskabets Annaler meddeelt Afhandling: Geographiske Oplysninger om de i Sagaerne forekommende skotske og irske Stedsnavne, første Afsnit: Orknøerne, og foreviste et af samme til Atlas for nordisk Oldkyndighed udarbeidet historisk Kort over Orknøerne.

George Petrie, Esq., i Kirkwall paa Orkney, havde oversendt en af ham for Selskabet udarbeidet Udsigt over Oldtidsminder paa Orknøerne, oplyst med Planer og Afbildninger; denne forelagdes.

Den Britiske Consul i Dominica, Sir Robert H. Schomburgk havde sendt en Meddelelse angaaende Antecolumbiske Oldsager, fundne paa Haïti, ledsaget af Prøver af enkelte af disse til Bevaring i det af Selskabet oprettede Cabinet for americanske Oldsager. Disse Sager, navnligen Fragmenter af Urner og Gravkar af terra cotta, forevistes.

Oberst W. W. S. Bliss i New-Orleans havde oversendt til Selskabet for samme Cabinet en Samling Pilespidser af forskjellige Steenarter fra Georgia, Alabama, Louisiana, Mississippi, Arkansas, Texas og Mexico, med særskilt Angivelse af Findestederne ved hvert enkelt Stykke, af hvilke de fleste ere en Foræring af B. M. Norman, som alt tidligere havde oversendt Selskabet sit i antiquarisk Henseende vigtige Værk „Rambles in Yucatan". Til disse Oldsager havde Hr. Norman föiet Gibsafstøbninger af flere mexicanske Antiker, copierede efter Originalerne i Byen Mexico, nemlig: af Gudinden Teoyaomiqui — Krigsguden Huitzilipotchtli's Kone og de gamle Mexicaneres höieste Guddom — var den Gudinde, som førte de Krigeres Sjæle, som døde i Forsvar for deres Altere, til det mexicanske Elysium, Solens Huus. Dette Gudebillede er udhugget af en fast Basaltblok og er 9 Fod

höit og $5\frac{1}{2}$ Fod bredt. Det Billede, som er udarbeidet paa dets Fod, er Mictlanteuctli, Underverdenens Gud; og paa Grund af denne Omstændighed antager man, at Gudebilledet har været ophængt, saa at Tilbederne kunde gaae under det. Det med Flid udførte Arbeide paa dette Billede fremstiller den Guddoms Symboler og Insignier, som det er bestemt til at forestille. Offerstenen — er udhugget af et fast Basaltstykke og er af 9 Fods Diameter og 3 Fods Höide. Den mexicanske Calender — er den interessanteste Oldtidslevning, som nogensinde er bleven opdaget i den vestlige Verdensdeel; den var de gamle Mexicaneres Solregning; den er $11\frac{1}{2}$ Fod i Gjennemsnit; Runddelen hæver sig $7\frac{1}{2}$ Tomme fra Steenblokken. Den er udhuggen af en fast Basaltblok, der, da den toges fra Steenbruddet, har veiet over 50 Tons. Disse Symboler af de gamle Mexicaneres Mythologie og Chronologie bleve af Spanierne i Erobringstiden nedgravede i Jorden, men igjen opgravede i 1790 og afgivne til Bevaring i Byen Mexicos Universitet og Cathedral. Afstøbningerne ere i en tolvte Deel Störrelse.

Professor B. C. Lewy, som nylig var hidkommen efter et fleeraarigt Ophold i Ny-Granada, foreviste en Samling af antecolumbiske Oldsager og ethnographiske Gjenstande fra Central-America, navnlig fra Ny Granada og fra Mexico.

Krigsraad J. A. L. Schiøtz meddelte en Beskrivelse over Mindesmærker fra Oldtiden og Middelalderen i Leire og Roeskilde Omegn.

I Juli-Mødet foreviste Vice-Præsidenten, Conferentsraad og Geheimearchivar Wegener Afbildninger af tre i Thisted værende Steenmonumenter, hvilke hans Reise i Jylland med Hans Majestæt Kongen havde givet ham Leilighed til at forskaffe sig; han meddelte derhos nogle Bemærkninger om disse Monumenter, blandt hvilke ogsaa var en hidtil kun lidet bekjendt Runesteen.

Mag. Carl Säve, Docent i Oldnordisk ved Universitetet i Upsala, foredrog en Udsigt over adskillige af de mærkeligste

af „Gotlands äldsta Fornlemningar", oplyst ved Afbildninger, navnligen Grundtegninger af et betydeligt Antal af disse saavel paa selve Gulland som paa den NO for samme beliggende mindre Ø Fårø.

I October-Mødet forelagde Bestyrelsen et „Program for nordisk Oldkyndighed", som den havde udstædt under 18de September 1852, med hvilket Hensigten er at fremkalde en mere udbredt Interesse for det foresatte Maal og derved give de til dette Maal rettede Bestræbelser et yderligere Opsving. Navnlig er det Bestyrelsens Forventning, ved dette Program at vække, ogsaa udenfor Selskabet, en större Deeltagelse for de besluttede, altfor længe savnede oldnordiske Ordbøger og saaledes muliggjöre sammes fuldstændige Udgivelse uden længere Henstand.

I det udstædte Program har Bestyrelsen ommeldt at den agter, saasnart den seer sig i Stand dertil, at lade afholde almindelige videnskabelige Møder. Efterat Programmet var trykt, men forinden det uddeltes, har eet af Selskabets Medlemmer, Lector George Stephens, som ikke kjendte til at saadant havde været paatænkt, indgivet et udførligere Forslag i samme Retning, hvilket Bestyrelsen meddelte i dansk Oversættelse af den engelske Originalskrivelse og indbød de forsamlede Medlemmer til at yttre sig derover. Med störste Beredvillighed vil Bestyrelsen, saavidt det staaer i dens Magt, fremme enhver Stræben, som gaaer ud paa at vække en mere udbredt Interesse for det foresatte Maal, men den erkjender at den kun kan udrette meget lidet uden Medlemmernes, navnligen dens antiquariske Medarbeideres, nidkjære Bistand. Den henstillede til Medlemmerne at tage denne Sag i nöiere Overveielse, hvilket besluttedes. Etatsraad Thomsen gjorde opmærksom paa at Museet for nordiske Oldsager skulde efter den tagne Bestemmelse flyttes fra Christiansborg til Prindsens Palais i Løbet af Sommeren 1853, hvilket vilde hindre dets Foreviisning.

Etatsraad E. G. Tauber havde ved Skrivelse af 14de October tilsendt Selskabet adskillige Haandskrifter af antiquarisk-topographisk Indhold, egenhændig skrevne af nu afdøde Dr. theol. og Professor J. B. Larsen, forhen Sognepræst for Holbek Menighed, hvilke Haandskrifter den hedengangne alt tidligere havde bestemt skulde efter hans Død overgives til Selskabets historisk - archæologiske Archiv. Disse Haandskrifter ere alle in-4to og have følgende Paaskrifter: 1, Vetustissimarum Fioniæ urbium et oppidorum descriptio, 1833; indlagt deri Bemærkninger ved N. M. Petersens Afhandling om danske Stedsnavne i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, 2 B. 2, Alphabetisk Fortegnelse paa samtlige Stedsnavne i Danmark indtil Grændsetoldstedet imellem Jylland og Slesvig; indlagde i samme to Hefter: a, nedlagte Byer, Kirker, Gaarde; b, Stedsnavne, der hentyde paa at Stederne, i den Tid de fik Navne, vare Skove. 3, Gamle Mands- og Kvindenavne, tjenende til at oplyse vore Stedsnavne. 4, Topographiske Oplysninger om de i Scriptores Rerum Danicarum t. VII (i Bispecatastret og Valdemars Jordebog) forekommende Stedsnavne. 5, Laalandiæ, Falstriæ et Langelandiæ nomina antiqua. 6, Quæ in Siællandia et Möonia reperiuntur nomina locorum antiqua ex diplomatibus typis expressis collecta. 7, Gamle Stedsnavne af Libro Aarhusiensi, Necrologio Ripensi et Libro censuali episcopi Slesvicensis, udskrevne og oplyste ved Scr. Rer. Dan. VI, 377 flg., V, 535 flg., VII, 456 flg. Denne Samling afgiver et smukt Vidnesbyrd om den Hedengangnes varme Interesse for Fædrelandets historisk-antiquariske Topographie og vedholdende Samlerflid.

Krigsraad Schiøtz foreviste et af ham udarbeidet Udkast til et historisk Kort over den nordostlige Deel af Sjælland med tilhørende Beskrivelse og Optegnelse af 2054 Mindesmærker fra Oldtiden og Middelalderen i denne Deel af Landet, som han i dette Öiemed havde bereist i de nærmest forløbne Somre. Hensigten med denne Foreviisning var at

modtage yderligere Raad og Veiledning til dette Foretagende, som han gjerne vilde fortsætte, hvis Omstændighederne tillode det.

Til Revisorer af Cassererens Regnskab for Aaret 1852 valgtes Etatsraad A. A. Kjellerup og Geheimelegationsraad A. P. Knudsen.

OM DET OLDNORDISKE SPROGS FORHOLD OG STILLING TIL NORDENS NUVÆRENDE SPROG;

af Georg F. V. Lund.

Intet Folk befinder sig paa et höjere Udviklings og Dannelses Trin uden at have en Historie. Uden en bestemt og tydelig Erindring af sin Fortid kan intet Folk besidde en klar Bevidsthed om sin nærværende Tilstand eller gaa en fortsat fremtidig Udvikling imøde med et sikkert Maal for Öje; og det er en Kendsgerning, hvis Sandhed er godtgjort til alle Tider, at jo kraftigere et Liv der rører sig i et Folk, desto stærkere begejstres det af sine Oldtidsminder, desto mere levende stiller det sig sine Forfædres Bedrifter for Öje som Mønstre til Efterligning, desto stoltere er det af den Arv, som disse have efterladt de sildigere Slægter, og desto stærkere Forpligtelser føler det til at fortsætte den Idræt og naa det Maal, som hine have sat sig til Opgave. Denne historiske Bevidsthed er den egenlige Kærne i Folkefølelsen, uden hvilken intet Folk nogensinde har udrettet noget stort og godt i Verdens Historie; og hvad Selvbevidsthed og Selvkundskab er for det enkelte Menneske, det samme er denne Kundskab for Folkets Liv og Udvikling, for det som man med Rette har kaldet dets indre Historie.

Se vi hen til, hvorledes det i denne Henseende staar til i vort Fædreland, da er det vistnok et glædeligt Tidens Tegn,

at Opmærksomheden for vore Oldsager, Iveren for at opsøge dem og Omhuen for at bevare dem Dag for Dag tiltager og udbreder sig fra de egenlige Oldkyndige og Oldtidsforskere, hvis Antal ifølge Sagens Natur altid kun kan være ringe, til hele Folket og alle Egne af Landet ved Hjælp af Skrifter og Selskabers Virksomhed, — og at paa den anden Side grundige historiske Forskere stræbe at sætte alle i Stand til at forstaa Oldsagernes Betydning og oplyse Fædrelandets Begivenheder og Folkets Tilstand i den fjærneste Fortid. De samme glædelige Spor træffe vi hos vore østlige Grander, Svenskerne, og vel i en endnu höjere Grad hos vore Naboer mod Nord, Nordmændene, hvis unge Selvstændighed synes at have fremkaldt et desto kraftigere Folkeliv og en rastløsere Virksomhed for at frede om Landets og Folkets Ejendommelighed.

Men den kosteligste Arv, vi have modtaget fra vore Forfædre, er og bliver dog Sproget, og det er for at oplyse, hvorledes vi kunne og bör benytte denne Arv, at de følgende Bemærkninger meddeles. De göre ingen Fordring paa at indeholde ny Opdagelser eller videnskabeligt Udbytte paa Historiens eller Sprogvidenskabens Enemærker, men de skulle kun kortelig, og saa tydeligt og bestemt som mulig, fremstille og anskueliggöre selv for dem, der ikke have haft Lejlighed til at sætte sig nöjere ind i Sprogets og Folkets Historie og Oldtid, hvad der er os givet, hvorledes dette hidtil er blevet bevaret og anvendt, samt hvorledes vi maa anse det for vor Pligt fremdeles at bruge og frugtbargöre den Skat, som ved at ligge ubenyttet hen hensygner og dør, og saaledes vil gaa aldeles tabt.

Sproget er det vigtigste Kendemærke paa et Folks Oprindelse, dets Slægtskab med og Stilling til Nabofolkene; det er fornemmelig Sproget som fremkalder og nærer Bevidstheden om, at et Folk udgör en Nation, en ved indre og ydre Slægtskab forbunden Helhed, der udad til er bestemt adskilt fra alle andre Folk. Allerede den ældste græske

Historieskriver [1] anfører Fælleskab og Enhed i Sproget som et Vidnesbyrd for de helleniske Stammers Slægtskab, fælles Oprindelse og folkelige Enhed, og vor om ikke ældste, saa dog vigtigste oldnordiske Historieskriver [2] nævner udtrykkelig ogsaa Sproget (*dönsk túnga*) som Kendetegn for de Folk, han agter at omtale i sit Værk. Paa den modsatte Side er det tilstrækkelig godtgjort og bevist ved mange Erfaringer, at det Land, hvor to Sprog herske og to eller flere Nationaliteter forbindes, der kan det vel tilsyneladende i nogen Tid blive staaende paa dette Punkt, men omsider vil det ene Sprog faa Magt over det andet, og navnlig vil det undertrykke det andet, som har en stor Nationalitet for sig. „Sprogenhed er en nødvendig Betingelse for et Folks selvstændige Udvikling, Tvetungethed er ethvert Lands störste Ulyksalighed; thi Nationalitetens Fuldendelse ligger i Sproget. Man har søgt den allevegne, i Jordbund, i Klima, i Regeringsform, i Lovgivning osv.; men saa vist som det er, at der i ethvert Folk ligger en individuel Udvikling, en næsten uovervindelig Natur, der forhærdes ved Vanen og forædles ved Kulturen, hvilke trykke dens Stempel paa de religiøse Forestillinger, paa den videnskabelige Tænkning, paa Statens Forfatning, paa Lovgivning, paa Sæderne, saa vist er det tillige, at Afpræget af denne Udvikling er Sproget. I det har Folket nedlagt alt hvad det har villet og higet efter, hvad det har kunnet og naat, ikke blot i sin Literatur, men i selve Sproget. Af det kan man erfare Formaalet for dets Tanker, deres Omfang, Rigdom og Dybde, Livet i Folket og det Uddannelsestrin, hvortil det er kommet, hvad det yndede og havde kært, hvad det forskød og bar Had til, hvad der er oprundet hos det, udaf dets eget Skød, og hvad der er forgaaet, ja ydermere hvad det har fejlet og syndet. Folk og Sprog ere saa inderlig forbundne med hinanden, at det ene bestaar og om-

---

[1]) Herodot VIII, 144. — [2]) Snorre Sturlason, Heimskr. formáli.

skiftes og forgaar med det andet." [1] Ved Betragtningen af vore Tider og vore egne Forhold vil det være indlysende for enhver, af de vel kortvarige og for Öjeblikket i det mindste tilsyneladende undertrykte nationale Bevægelser rundt om i Europa væsenlig have været støttede paa de sproglige Forhold som deres faste Grundlag. Dette er ogsaa en naturlig Følge af Folkelivets Væsen og Beskaffenhed; thi den levende Bevidsthed og Følelse kan kun vækkes og finde Næring ved det som selv er levende, og den Forestilling om Oprindelse og Slægtskab, der først skal udfindes og bevises ved lærde Granskninger og historiske Forskninger, som maa øses af skjulte og dybtliggende Kilder, bliver aldrig af synderlig Betydning i det levende Folks Tanke og Idræt. For Oldgranskeren, Historieforskeren og den Sproglærde kan saadanne mer eller mindre sikre Formodninger blive af Vigtighed, men i Folkenes Liv har et saadant ældgammelt og af Tiden forlængst udslettet Slægtskab ikke den ringeste Betydning. Hvor derimod Bevidstheden om folkeligt og sprogligt Slægtskab er tilstede og et Folk eller en Folkestamme føler sig draget til og forbundet med et andet Folk ved fælles Oprindelse, historisk Udvikling og Sprog, der bestaar ogsaa en fast Forbindelse og Sympathi, selv om Begivenhederne og Tidernes Gang frembringer en Adskillelse, ja endog fremtvinger et fjendligt Forhold; og selv efter lang Tids Forløb opstaar en Længsel og Stræben efter at forny Forbindelsen, naar Lejlighed dertil gives. Der er intet som vanskeligere udslettes hos et Folk end Sproget, naar Nationalfølelsen er kraftig tilstede. „I en Menneskealder kan et Folk forandre Religion, Sæder, Vedtægter, Love og Indretninger, hæve sig til Dannelse og falde tilbage til Raahed og Vankundighed, men Sproget varer under alle disse Omvexlinger bestandig ved, om ikke ganske det samme, saa dog genkendeligt nok igennem hele tusende Aar.

---

[1]) Petersen, Bemærkn. om Modersmaalet (Univers. Progr. 1852), S. 81 fg.

Saaledes har for Exempel det græske Folkefærd undergaaet alle disse Skæbnens Omvæltninger, men endnu kendes Homers Tungemaal i den græske Bondes Tale. Ja i andre Lande, hvor Omstændighederne have været gunstigere, er Sproget endnu mindre forandret; endnu forstaar Araberen hvad der var skrevet paa Arabisk mange hundred Aar för Muhammed, endnu læser Islænderen, hvad Are Frode skrev og Eivind Skaldaspiller kvad. Der udfordres den fuldkomneste Adsplittelse eller Ødelæggelse af Folket for ganske at udrydde Sproget; selv den voldsomste Undertrykkelse og stærkeste Blanding med Fremmede tilvejebringer først efter flere hundred Aar en Forandring af Sprog, og som oftest er dog Overgangen kun til en anden beslægtet, i sin grammatikalske Indretning mere simpel og mere blandet Sprogart. Saaledes taltes endnu i sex hundred Aar efter Kristus Gallisk i Frankrig, hvor megen Umage end Romerne gjorde sig for at udrydde det, og endnu den Dag i Dag tales Kymrisk i Wales, og man genkender endnu tydelig Angelsaxisken i det nyere Engelsk". [1] Hertil kunde föjes mangfoldige andre Exempler, men det maa være tilstrækkeligt ved Siden af det sidst anførte at nævne de mange Spor og Lævninger af nordisk Sprog, som endnu findes i det engelske efter et snart tusendaarigt Tidsrums Forløb, siden vore Forfædre førte deres Sprog over til Landet. [2] Vi vide alle, hvor rodfæstet Danskheden i de sidste Tider har vist sig at være langt ned i Slesvig, lige til Danevirke, uagtet mange hundred Aars Fortyskelse. Noget lignende er Tilfældet med de slaviske Sprog i Kampen med det Tyske.

Det vil da let indses, hvilken Betydning Modersmaalets Bevaring har for et Folks selvstændige Udvikling og ejendommelige Væsen. Men for at Modersmaalet kan siges at

---

[1]) s. Rask: Om det islandske eller gamle nordiske Sprogs Oprindelse, S. 7. — [2]) s. Worsaae: Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Irland.

bevares og værnes om paa den tilbørlige Maade, maa det ogsaa bevares rent og ublandet med saadanne Bestanddele, som stride mod dets Natur og forvanske dets Karakter; der maa deri ikke optages Ord eller Former, som ere det fremmede, ikke Forbindelser, Vendinger eller Udtryk, der göre Vold paa Sprogbrugen, hvad enten alt dette opstaar ved Ligegyldighed, som Slappelse af de engang almindelig gængse og gældende Sprogregler, eller af Uvidenhed om hvad der er sprogrigtigt og hvilke Midler der bör anvendes ved Optagelsen af ny Betegnelser eller Fremdragelsen af ældre gode, eller ved forsætlig Ringeagt for Sproget og Tilsidesættelse af det hjemlige for fremmed Sprogstof, især naar dette sker paa en smagløs Maade og uden at Nødvendigheden dertil er forhaanden. Det eneste rette Middel til at frede om Sprogets Renhed og modarbejde alle de Farer, skjulte og aabenbare, for hvilke det er udsat baade udadtil og indadtil, er derfor en grundig Indsigt i Sproget selv, dets Natur og Væsen, men denne kan ikke erhværves uden Kendskab til dets Oprindelse, Slægtskab med andre og historiske Udvikling med deraf følgende nærværende Stilling. Kun derved kan det sikres mod Overlast, kun derved udvikles i Overensstemmelse med sig selv og beriges ved sit eget Stof. „Betragtningen maa nødvendig være historisk, først da bliver den grundig. Modersmaalet lærer ingen, thi han kan det; men han skal faa at vide hvad det er, han kan; først da vinder han Indsigt, og fra Indsigt aabner sig Udsigt til videre Fremgang, til en god Anvendelse og til en större Uddannelse." [1] Kun ved en historisk Betragtning kan man tilfulde overbevise sig om vort Sprogs nordiske Oprindelse og at det har bevaret sit nordiske Grundvæsen trods alle Omskiftelser, gennem hele sin Udvikling indtil sin nuværende Tilstand, uagtet det i Tidernes Løb har været udsat og endnu, maaske saa meget som nogensinde, er udsat for Farer. Her er ikke Tale om de

[1]) Petersen, a. S. S. 67.

Paavirkninger, hvis Indflydelse næsten aldrig kan undgaas, af Nabosprog, eller om de Forandringer, hvilke Sproget som enhver menneskelig Ting altid nødvendig lider i Tidens Gang. Det kan og skal engang ikke være anderledes med alt menneskeligt end at det bestandig gaar over fra en Tilstand til en anden, og en fuldkommen Stillestaaen paa ét Punkt vilde, selv om den var mulig, ingenlunde være ønskelig for Sproget. Det kan heller ikke være andet, end at Forandring i Folkets Levemaade og Beskæftigelser, borgerlige og aandelige Forhold og mange lignende Omstændigheder maa medføre Forandring i Sproget.[1] Men disse kunne ikke blive det til Skade. Hvad der derimod nager paa dets Rod og fortærer dets bedste Kræfter, er den Overvægt som et andet fremmed Sprog kan faa paa forskellige Maader, dels ved Erobring og Undertvingelse af Landet, dels ved den Magt, hvormed et större og mægtigere Folk altid trykker det mindre og svagere Nabofolk, dels ved den Indflydelse, som Regeringen og Bestyrelsen har paa at fremme det ene Sprog paa det andets Bekostning, dels ved at Dannelse og Videnskabelighed indføres fra et fremmed Land og Folk, hvorved let Forfattervirksomheden og hele Bogvæsenet faar et fremmed Præg, fornemmelig naar da tillige de fremmede Indvandrere begunstiges og faa Lov til at føre Ordet. Hvorledes vort Fædreland og vort Modersmaal til forskellige Tider har lidt af saa godt som alle disse og vel endnu flere dermed beslægtede og deraf flydende Ulykker lige siden Valdemarernes Dage, er en Kendsgerning, som nedenfor nærmere vil blive omtalt. Men uagtet Nordtyskland og tysk (saavel plattysk som höjtysk) Sprog i fem, sex hundred Aar paa mange Maader har trykket og gerne villet undertrykke alt hvad dansk var, har Sproget dog hidtil haft den Lykke, at Folket bestandig har holdt fast derved med al den Kærlighed og Vedhængen, der,

---

[1]) s. Petersen: det danske, norske og svenske Sprogs Historie, I, S. 5 fg.

som ovenfor er nævnt, viser sig hos et Folk, naar det gælder dets dyrebareste Ejendomme. Kun er det naturligt, at naar den fremmede Indflydelse er mægtig og griber ind, förend Sproget har fastnet sig til et bestemt Skriftsprog, förend der altsaa findes en ikke alt for indskrænket, almindelig tilgængelig Literatur, hvori det levende Talesprog ligesom er slaaet fast og bevaret, da vil den have en desto mere gennemgribende Virkning til at udslette det for Sproget ejendommelige og sætte det fremmede isteden. Der vil nedenfor blive Lejlighed til at berøre Folkesprogets og dets i Landskabssprog eller Bygdemaal forgrenede Sprogarters Betydning for Sproget i Almindelighed, samt dets Forhold til det dannede Tale- og Skriftsprog i Særdeleshed.

Medens det paa den ene Side ingenlunde kan nægtes, at vort Modersmaal er beslægtet med Tysk, og at navnlig i det ældste nordiske Sprog en stor Del, maaske den störste Del af Grundordene eller Sprogets Rødder ere fælles med det ældste tyske Sprogs, hvilket viser sig endnu klarere i de forskellige afledede Sprogarter, kan det dog paa den anden Side lige saa lidet drages i Tvivl, at denne oprindelige Enhed meget tidlig har opløst sig i to Hoveddele, og at det danske og svenske Sprog, Nordens to nuværende Skriftsprog, tilligemed de øvrige Afændringer i Talesproget i samtlige de nordiske Lande har sin Rod i det gamle nordiske Fællessprog[1], det OLDNORDISKE eller GAMMEL-ISLANDSKE. Desto besynderligere maa det synes, at der dog i vore Dage hersker saa stor Uenighed om *Navnet* og at man, i det man gaar ud herfra, i et af de tre nordiske Broderlande dermed vil tilegne sig ikke alene en nærmere Plads ved Oldsproget,

---

[1]) s. Rasks Prisskrift, hans Vejledning til det gl. nord. Sprog, Fort. S. XVI fg., hans angelsaxiske Sprogl., Fort., hans danske Retskrivningslære, samlede Afhandl. osv., videre udført af Petersen, Sproghist., 2 Dele, 1829-30, og i mange Afhandl. i Annaler for nordisk Oldkynd. osv., for ikke at nævne andre.

men tillige en nærmere eller vel endog saa godt som udelukkende Ret til den for alle tre Folk fælles Arv, der bestaar i den Skat af skriftlige Mindesmærker, som ere forfattede i Oldsproget. Thi at slige Meninger og Paastande kunde opstaa i Tyskland og avles i tyske Granskeres Hjærne, synes mindre paafaldende. Medens disse saaledes paastaa, at det tyske Sprog i den ældste Tid var udbredt over hele den danske Halvø, erklære Nordmændene, at hverken Sverig eller Danmark har nogen Del i den oldnordiske Literatur, som derfor skal hedde *Oldnorsk*. „Paa den ene Side ville de gerne have os, paa den anden ville de gerne af med os." [1] Vi ville her ikke opholde os ved Jakob Grimms [2] yderlig tvungne og kunstlede Forklaringer og Ordfordrejninger, hvorved han gör vore Forfædre og hele vor Oldtid til ægte tysk, og af tilfældige Ligheder i Person- og Stednavne uddrager de ligesaa forbavsende som aldeles uholdbare historiske Formodninger, der skulle bevise hans Paastande. De taale ikke at beses nöjere, men falde da af sig selv sammen som Indbildningskraftens løse Fostre. Men ligesom Tyskerne med Grimm ville göre alt nordisk til tysk, saaledes sige Nordmændene med P. A. Munch i Spidsen, at alt nordisk er norsk, og ville ikke vide af noget oldnordisk at sige. „Det er sandt: OLDNORDISK brugt som et for hele Norden i Oldtiden fælles Tungemaal er en ny Benævnelse; og det staar derfor til enhver, om han vil bruge den eller ikke. Rask indførte den (man sagde för: det gamle nordiske Sprog), han mente at Ordet udtrykte netop hvad det skulde, og han var for beskeden til at kalde det *dansk*, hvorved andre Nordboer syntes udelukkede. Han antog tillige, at der var Hjemmel dertil i den gamle Benævnelse *norræna*, som han udledte af *norræna* i Betydningen af *nordlig*, ikke,

---

[1]) Petersen, Bem. om Modersm. S. 5. — [2]) s. hans Geschichte der deutschen Sprache, med Worsaaes Svar: „Jyllands Danskhed," 1850.

som senere, af *norsk.* Denne Betydning har Ordet endnu den Dag i Dag i Norge, ligesom *norsk* jo oprindelig er *nordisk.*"[1] „Eller jeg vil kalde det *islandsk*, fordi der dog vel ikke er Tvivl om, at det er det Sprog, der endnu lever paa Tungen og i Skrifter hos Islænderne og ellers intet andet Sted, saa at de forholde sig til hinanden omtrent som ny-græsk til græsk. Hvorfor skulde jeg kalde det norsk? Hvilken Del have de norske Nordmænd i dets Literatur? Islænderne hører den til frem for alle. Det var jo norske Flygtninge, der ikke kunde holde det ud at være i Norge, som bosatte sig paa Island; det faldt dem aldrig ind at kalde sig Nordmænd (Østmænd), hvorfor skulle de da hedde det nu? De kalde sig altid Islændere. Det var ikke som norsk Stat, endnu mindre som Vasalland, men som Fristat Island fremkaldte sin blomstrende Literatur. Den hørte efterhaanden op og forgik, da det blev forenet med Norge. Norge tilintetgjorde jo Islands Frihed og dermed dets Literatur; deri ligger der ingen Grund til at kalde Literaturen den norske."[2] De vigtigste Bevissteder hos Snorre, i Sagaerne og i de gamle Love for at det oldnordiske Sprog (for at beholde dette Navn) taltes over hele Norden fra Arilds Tid[3] angive tillige, at dette Sprog benævntes DÖNSK TÚNGA, endog efter Midten af det fjortende Aarhundrede, saaledes at Navnet *dansk Tunge* var et almengældende Navn, selv om Navnet *Danir* ikke brugtes om alle Nordboer. Det er ikke let at afgöre, hvad der har været Grunden til, at det i Udstrækning mindste af de tre nordiske Lande, for hvilke Sproget var ét og fælles, i denne Henseende fik denne Forrang, at Maalet benævnedes derefter, men det synes dog uden Anmasselse at turde antages, at i det ringeste paa den Tid, da denne Benævnelse opstod og blev almindelig, har Danmark været det

---

[1]) Peters. Afhandl. S. 11. — [2]) Sstd. s. 14. — [3]) De findes anførte hos Petersen, Sproghist. I, S. 15 fg., 25 fg., II, S. 99 fg. og i den nysnævnte Afhandl. S. 11.

bedst sammenholdte, i Udlandet mest ansete og bekendte af de tre Lande, medens Sverig og Norge endnu ikke vare samlede til store Riger, og kun de Danske ved Krigsbedrifter og Vikingetog havde skaffet sig et berömt Navn blandt fremmede. Bestyrelsen for det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab ytrer sig herom paa følgende Maade: [1] „Ivrige tyske Sprogforskere og Nationalister søge at forlægge Tysklands Grænser til Skagerak og Middelfarsund, medens til samme Tid norske Sprogforskere ikke mindre nærgaaende i deres Iver med lige Ugrund erklære, at vor oldnordiske Literatur udelukkende tilhører Norge og dets Nabolande, og at *hverken Sverig eller Danmark har deri den ringeste Del.* Runeindskrifter, som ere fundne i alle Landskaber af Sverig og Danmark lige ned til Slesvigs sydlige Grænse, oplyse om at Eddas og Sagaernes Sprog taltes med ubetydelige Dialektforskelligheder ogsaa over disse Dele af Norden. Persons- og Stedsnavne ligesom andre Landskabsord afgive lige fra det nordlige Sverig til det sydlige Slesvig endnu den Dag i Dag lige saa umiskendelige og ved deres store Mængde endnu sikrere Vidnesbyrd om den samme Kendsgerning, at Nordens Oldsprog og Myther tilhøre Sverig og Danmark lige saa fuldt som Norge. Jo længere vi gaa tilbage i den historiske Tidsalder, desto större er Sprogets Overensstemmelse over hele Norden, og det er et mærkeligt Tegn, at selve Islænderne i den ældste Periode i deres Love og historiske Skrifter fortrinsvis benævnte deres eget ogsaa over Norge, Sverig og Danmark udbredte Sprog DANSK (dönsk túnga). Denne Benævnelse for Nordens Oldsprog, der som den ældste ogsaa har störst Berettigelse, vedligeholdt sig længe ved Siden af en anden senere optagen, *norræna*, der (ligesom Adjektiverne *austrænn*, *suðrænn*, *vestrænn* anvendes om de andre Verdenskanter) oprindelig betyder „nordisk", men senere ogsaa har faaet, paa samme Maade som Substantiverne

---

[1]) s. dets sidst udstedte almindelige Program S. 13. (Septb. 1852).

Norðrlönd og *Norðmenn*, en mere indskrænket Betydning. Adjektivet *norskr* anvendes ikke om Sproget för i en meget sen Tid. — — At den samme Benævnelse *dönsk túnga* ogsaa anvendtes i Norge endog i en langt senere Tid, ses af at den forekommer i en ypperlig Codex, der blandt flere vigtige Oldskrifter indeholder den norske Hirdskraa eller Hoflov og Kong Magnus Lagabœters Gulathingslov og af alle Granskere antages at være skreven i selve Norge og, som det med fyldestgörende Grunde er oplyst, imellem Aarene 1330 og 1355. Indtil denne Tid kaldtes altsaa det for hele Norden almindelige Sprog, ikke af de Danske alene, men af selve Nordmændene og Islænderne „dansk Tunge". Hvis det da møder Indsigelse, naar vi derom bruge det meget betegnende og let forstaaelige men ny Udtryk „Oldnordisk", saa vil det retteste være at vi benævne det med sit ægte rette gamle Navn „DEN DANSKE TUNGE"." — Vi ville ikke nægte, at da Danmarks Glans og Hæder var forbi i det trettende Aarhundrede, og da Forbindelsen mellem det og Tyskland tiltog, bliver Benævnelsen *norræna* mere almindelig, men det er som oftest vanskeligt at afgjöre, om det betyder „nordisk" eller udelukkende „norsk"; vi indrömme fremdeles, at længere hen i Tiden, efter Islands Forbindelse med Norge, bruges Ordet om Sproget i Betydningen „norsk", Nordmændenes Maal; men vi paastaa paa den anden Side, at man i Norge er gaaet meget for vidt, naar man i den nyeste Tid, støttende sig paa nogle Steder i Oldskrifterne, hvor Ordet vistnok efter hele Forbindelsen og Meningen dels *maa* dels *kan* forstaas som „norsk", deraf har uddraget de ovennævnte mislige Slutninger. [1]

---

[1]) I den nyeste Tid har saaledes Steenbuch i sin Afhandling "om Benævnelsen af Norges Land, af dets Folk og af dettes Sprog" (i Saml. til det norske Folks Sprog og Historie II, S. 381-508), støttende sig paa nogle Steder i *Fagrskinna*, hvor Benævnelsen *dönsk túnga* forekommer aabenbart i Betydningen almindelig *nordisk*

Et andet, rigtignok indirekte Bevis paa, at *norræna* betegnede almindelig nordisk ligger deri, at Tillægsordet *norskr*

Sprog, villet paastaa, at denne Benævnelse aldrig har været brugt om Norge og de nordiske Lande overhovedet i noget norsk Skrift för efter Aar 1380, da Norge for lang Tid blev forenet med Danmark. Men at denne Paastand er meget usikker, eller rettere bestemt urigtig og kun mulig ved at göre Vold paa vedkommende Steders Mening og Forbindelse, er tilstrækkelig paavist nylig i en Afhandling af Jon Thorkelsson: „um fagrskinnu og Ólafs sögu helga" (i: Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmenta að fornu og nýju, gefið út af hinu Íslenzka Bókmentafèlagi, Kaupm. 1853, I, S. 137-186), hvoraf vi ville anføre nogle Ord for at vise, hvorledes de ny-norske Anskuelser og Bestræbelser betragtes ogsaa af Islænderne. Det hedder der: Það er kunnugt, at engin þjóð stundar nú norræna fornfræði með meiri alúð og áhuga en Norðmenn. Þeir hafa nú á hinum seinustu sex árum gefið út fjölda norrænna fornrita og samið margar fróðligar og skemtiligar ritgjörðir um norræna fornfræði. — — Norðmenn sameina málfræðisliga og söguliga þekkingu: útgáfur þeirra af fornbókum sýna það, að þeir kunna fornmálið betr enn menn geta vonast eptir af mönnum, er eigi kunna það sem lifandi mál, heldr verða að læra það sem dautt mál; að Norðmenn eru manna fróðastir í norrænum fornsögum sèst af hinum mörgu og fróðligu ritgjörðum, sem þeir hafa samið um það efni. Vèr könnumst því fullkomliga við verðleika þeirra, en vèr getum þó eigi fallizt à alla dóma þeirra. Vèr óskum að þeir gefi sem mest út af norrænum fornbókum, hvort sem þær eru norskar eða íslenzkar, en vèr viljum ekki, að þeir kalli íslenzkar bækr norskar, og sjáum eigi, hverja ástæðu þeir hafa til að kalla þær bækr norskar, sem að vitni fornra handrita eru samdar á Íslandi og af Íslendingum. — — Ekki getum vèr heldr fundið, að nein ástæða sè til að kalla þær bækr norskar, sem samdar eru af Íslendingum, hvort sem þær eru samdar á Íslandi eða í Noregi, og hvort sem þær eru samdar að boði Norregskonúnga eða eigi. Einmitt það, að Noregskonúngr felr Íslendingi á hendr að semja einhverja bók, er vottr þess, að Íslendingar voru færari til þess en Norðmenn; einmitt af því þeir voru fæddir og uppaldir á Íslandi og höfðu fengið þar mentun sína, gátu þeir samið þessa bók, og sömdu hana sem Íslendingar, en ekki sem Norðmenn". — Efter dernæst at have tilbagevist den Paastand af P. A. Munch, at Nordmænd først have skrevet

opstod og kom i Brug samtidig med og efter Islands Forbindelse med Norge, i Modsætning til det paa samme Tid opkommende *islandske* Sprog (*íslenzkr*). Dette blev, efterhaanden som der i Moderlandene udviklede sig nyere Sprogformer, den blivende Benævnelse for det til hin afsides beliggende Ø overførte og der bevarede Oldsprog. Hermed tör vi vel ikke paastaa, at vi i det islandske Sprog, som dette findes i Edda og Sagaerne, have Nordens allerældste Sprog, men kun det ældste, som vi gennem Skrifter (og Runestene) kende noget til, og som, hvis Oldsproget i en tidligere Tid skulde have været anderledes, dog uden Tvivl i alt væsenligt staar dette saare nær, ligesom det fra Islands Bebyggelse til vore Dage har forandret sig saa lidt, at vi her have et i Sprogenes Historie maaske enestaaende Exempel paa et Sprog, der, medens det er uddødt i Moderlandene, har bevaret sig og endnu lever i sit ny Hjem igennem et tusendaarigt Tidsrum væsenlig i sin ældgamle Skikkelse, saa at de ældste oldnordiske Sprogværker der endnu læses og forstaas af Menigmand, lige saa let som hos os hvad der er skrevet i vort Modersmaal for et Par hundred Aar siden (f. Ex. Kæmpeviserne, Kr. Pedersens Skrifter eller Vedels Oversættelse af Saxe). Grunden hertil er naturligvis nærmest

---

Norges Historie, ikke Islændere, vedbliver han: „Þó Norðmenn rituðu *lög* sín fýrr en Íslendingar sín, leiðir þó engan veginn þar af, að þeir hafi nokkurntíma ritað *sögu* lands síns". Efter at have vist, at der intet historisk Værk er skrevet i Norge för 1180, tilföjer han: Það gat eigi verið Norðmönnum ókunnigt, að Íslendingar höfðu samið Noregs konúnga sögur og það hefir án efa eigi liðið langr tími þangað til afskriptir af Noregs konúnga sögum Íslendinga fluttust til Noregs. Þessvegna mundi enginn Norðmaðr hafa ráðizt í, að semja Noregs sögu án þess að viðhafa bækr Íslendinga; hann hefði því að minnsta kosti orðið að verða Íslendingum háðr og rita eptir verkum þeirra. En þetta hefir enginn Norðmaðr nokkurn tíma gert. Þeir hafa látið sèr nægja að lesa Noregs konúnga sögur eins og þeir fengu þær frá Íslendingum".

at søge i de ejendommelige stedlige Forhold, Landets fuldkommen afsondrede Beliggenhed, i Forbindelse med dets ikke væsenlig forandrede Kulturtrin og borgerlig Liv.

Hvad Svenskerne angaar, da have de vel ogsaa stundom benævnet Oldsproget efter deres Land og brugt Udtrykket *gautskt mál*, som Olaus Verelius, der 1692 udgav Hervarar Saga „på gammal götska med uttolkning och notis," men de have dog aldrig villet tilegne Göterne eller Svearne Sproget som særegen Ejendom.

I det vi altsaa gaa ud fra en oprindelig nordisk Sprogenhed, der omfattede alle de nuværende skandinaviske Landes Sprogarter, skulle vi blot kortelig nævne Runeindskrifterne som de baade ældste og haandgribeligste Lævninger heraf. [1] Hvor ubestemt end Læsningen og (som en Følge deraf) hvor usikker Fortolkningen af disse ofte kan være, hvorved de enkelte derpaa byggede historiske og sproglige Paastandes Upaalidelighed er indlysende, er det dog klart, at de alle, hvor de end ere fundne over hele Norden, fra Eideren til de svenske Nordlande, ere affattede i det samme Sprog, og at dette væsenlig er det samme som vi have i den hele oldnordiske Literatur. Ikke alene de fuldstændige Böjningsendelser, men endog Rimstave og Linierim træffes i dem. At der findes enkelte Afvigelser i Sprogformen mellem de svenske og danske Runer (thi i Norge findes forholdsvis kun faa), kan vel dels forklares af den mangelfulde Skriftbetegnelse (den ufuldstændige Bogstavrække, fornemmelig Selvlydsbetegnelserne), dels af Mangel paa Dannelse og Kendskab til Skrift, som maa forudsættes hos mange af dem, der ristede

---

[1]) s. Rask, Retskrivn. Lære S. 105 fg. Petersen, Sproghist. I, S. 58 fg. Om Oldsprogets Udbredelse ogsaa udenfor det egenlige Norden, s. sstd. S. 27 fg. og Afh. om Modersm. S. 23 fg. og Bidrag til d. danske Litt. Hist. I, S. 7 fg. Om den *færøiske* Sprogart, hvoraf vi nu have værdifulde Prøver udgivne (som af Hammershaimb: Sjurðarkvæði, Kbhvn. 1851 og flereBidrag i dette Tidsskrifts foregaaende Aargange) s. især Rask, Vejledn. til Isl. S. 262 fg.

Runer, dels af deres uden Tvivl meget forskellige Alder; men deri indeholdes maaske dog tillige de allerførste Vidnesbyrd om Fællessprogets begyndende Spaltning i to Hovedarter, der atter hver dele sig i to Sprogarter, nemlig *islandsk - norsk* og *svensk - dansk.* Til fuldstændig at forfølge denne Udvikling mangle vi imidlertid, som bekendt, de nødvendige Midler. Den ligger som saa meget andet i Folkenes Historie begravet i den tidlige Middelalders uigennemtrængelige Mørke. Kun den gammel - islandske Literatur er bevaret, medens intet sprogligt Mindesmærke findes fra Danmark, Norge eller Sverig för længere ned i Tiden. Men Sproget i hele den oldnordiske Literatur, lige fra Sæmunds Edda til det trettende og fjortende Aarhundredes Sagaer og Love, maa betragtes som ét, om der ogsaa viser sig nogle Forskelligheder i de ikke af Islændere forfattede Love for Norge og andre Skrifter, der ere blevne til i Norge. Her viser sig vistnok en Overgang og Begyndelse til den nyere, afledede Sprogform (*oldnorsk*), men disse Skrifter staa dog i sproglig Henseende Oldsproget saa nær, i Sammenligning med samtidige svenske og danske Værker, hvor Sprogforandringen bestemt og tydelig fremtræder, at de nødvendig endnu maa henregnes dertil; og lige saa lidt som man kunde have Grund til at kalde Datidens Svensk Dansk, kan det være rigtigt at kalde Islandsk Norsk. Man behøver kun at læse et Stykke af skaanske eller jyske Lov til Sammenligning med et Stykke af Gulathingslög eller Kungskugsjá for at overtyde sig om, at Sproget i disse sidste Bøger er det Oldnordiske, om det end ikke er saa rent og klassisk som i Heimskringla eller Snorra Edda. Dansk og Svensk have blot løsnet sig tidligere end Norsk fra Stamsproget, og disse Sprog have derfor bevaret Oldformer, som hverken findes i Norsk eller Islandsk, der meget længere holdt ved Stamsproget, og følgelig som særegne Sprogarter ere yngre og opstaaede paa et sildigere Udviklingstrin. Det er imidlertid, som ovenfor bemærket, meget at beklage, at vi ved Siden af den gennem et Tidsrum

af flere hundred Aar frodigt blomstrende oldnordiske Literatur, fornemmelig paa Island, savne de fornødne Efterretninger om Sprogudviklingen i Moderlandene. Vistnok kan det antages, at meget af den bevarede Oldliteraturs Stof er hentet endog fra Danmark, hvorfra de ældste mythiske Sagn ere vandrede til Island over Norge, ligesom Islænderne gerne udledede deres Slægt fra danske Konger; men hvad og hvormeget der tilhører vort Fødeland, kunne vi ikke sige, da det tidligt laa aabent for den fremmede, sydlige Indflydelse; „der strøg en sviende Vind hen over vore Sletter, som endog fejede vor Historie bort''. Det var saaledes en uundgaaelig Følge af Oldsprogets store Udbredelse, at det først paa de Sider, hvor det kom i Berøring med andre Tungemaal, i Tidernes Løb maatte forandre sig og dele sig i flere Sprogarter, der vel længe vedbleve at ligne hverandre og vedligeholdt Slægtskabsforbindelsen ved det stadige Samkvem mellem Folkene, men som dog efterhaanden udviklede sig i forskellig Retning. Hvad der blev skrevet i Danmark paa de Tider var paa Latin og ikke i Landets eget Sprog, som Saxes Historie, hvilken Forfatter, paa Grund af sin latinske Klærkedannelse, umulig, selv om han havde skrevet i sit Modersmaal, for os kunde været blevet hvad Snorre blev for Nordmændene. [1] Det samme er Tilfældet med den ældste svenske Literatur, der mangler et eller flere Led i Udviklingskæden. Vi maa altsaa fra Oldsprogets egen Literatur gaa umiddelbart over til de ældste tilstedeværende Lævninger af dansk og svensk Sprog fra det trettende og fjortende Aarhundrede, efter først at have meddelt nogle Bemærkninger om de beslægtede Sprog og deres mulige Indvirkning paa den i det skjulte foregaaede Sprogudvikling.

---

[1]) I Diplomerne, der som bekendt ogsaa ere latinske, forekommer dog enkelte Ord af Modersmaalet, hvoraf det kan ses, at Sproget endnu henimod Slutningen af det 12te Aarhundrede (1170) var Oldsproget saare ligt. S. Petersen, Afhandl. om Modersm. S. 29 og sammes: Bidrag til den danske Litt. Hist. I, Middelalderen, S. 3 fg.

Her henvises Betragtningen til de tyske Sprogarter og vort Modersmaals Berøring med dem. Det maa anses for afgjort, at der var en ældgammel oprindelig Sprogenhed mellem de nordiske Lande og Nordtyskland (i Modsætning til de slaviske Sprog mod Øst og de af Latinen oprundne mod Syd), skönt denne Enhed, saa vidt Historien række, er delt i to Sprogstammer, nordisk og germanisk (*Norðmenn* og *Suðrmenn* d. e. Tyskerne) med Eideren og Danevirke til Grænseskel, som endnu den Dag i Dag. Fra den Tid, vi først have historiske Oplysninger om Sprogforholdene, høre Nedertyskerne eller Saxerne ikke med til Norden, om end de gamle have Ret i at henregne Saxlands Sprog i den ældste Tid til Nordens Sprog (Sögubrot i Fornm. s. XI, S. 412: því er þat með sönnu at segja, at túngan kom með þeim (ɔ: Asíamönnum) norðr higat, er vèr köllum norrœnu, ok gekk sú túnga um Saxland, Danmörk ok Svíþjóð, Noreg ok um nokkurn hluta Englands). „Vi kunne endog i selve Literaturen, i de faa Lævninger vi have, følge denne Udvikling bestandig omskiftende, jo længer vi rykke imod Nord, til den endelig faar sin egen Form paa Island. Det ældste poetiske Sprog er i mange Henseender ram tysk, ligesom Eddas Heltesange angaa Begivenheder ved Rhinen, og det bliver uvist, om de endog berøre Danmark. Den nöje Forbindelse mellem Nordtyskland, Danmark og det sydlige Sverig i den ældste Tid, til hvilken ingen Historie rækker op, men som kun er til i Sange, er altfor klar." [1] — Blandt de Sprog, der staa det oldnordiske nærmest, faar det *oldengelske* eller *angelsaxiske* en særegen Betydning, dels fordi de deri bevarede Mindesmærker ere betydelig ældre end noget af de islandske eller norrœne, dels fordi dette Sprog staar i samme Forhold til det tyske som det oldnordiske til de nuværende skandinaviske Sprog; og for det tyske faar det en saa meget större Betydning, som det egenlige overtyske Oldsprog, det mösogotiske

---

[1]) Petersen, Afhandl. S. 8.

kun kendes af nogle faa bevarede Lævninger, ligesom ogsaa vort Kendskab til de øvrige Grene af germaniske Oldsprog (Frisisk, Saxisk, Nederrhinsk, Frankisk, Allemanisk) er meget ringe og mangelfuld. [1] Vel nærmest paa Grund af dette Sprogs Ælde har man tidligere, da ogsaa de nuværende nordiske Sprogarters Forhold til det Old-islandske endnu ikke tilstrækkelig var opklaret og anerkendt, antaget dette for Kilden til Dansk. Saaledes findes hyppigt i Videnskabernes Selskabs danske Ordbog (fornemmelig i de ældre Bind) og endnu i Molbechs danske Ordbog Forklaringer af Ord og Sammenligninger til deres Oplysning hellere hentede fra det Angelsaxiske end fra det Islandske, uagtet dette sidste indeholder den nærmere og paalideligere Kilde i de allerfleste Tilfælde. Nu er det imidlertid tilstrækkelig godtgjort ad den historiske Vej, at det var vore Forfædre eller rettere deres nærmeste Frænder og Naboer, som bragte deres Sprog til England ved den store Vandring af Angler, Saxer og Jyder i Midten af det femte kristelige Aarhundrede, og at disse Udvandrere væsenlig vare af germanisk Æt. Thi at Jyder, det vil sige Sønderjyder, vare de færreste i denne Folkesværm, det viser ogsaa Navnet *Angelsaxer*, der kun indeholder de to andre Folkefærds Navne. [2] Vort Modersmaal kan altsaa ikke have sin Rod i dette Sprog, hvad enten det antages at skulle være kommet til os fra England ved Kristendommens Indførelse og Udbredelse ved engelske Missio-

[1]) Rask, angelsax. Sprogl., Fortalen. Endnu vigtigere end for Dansk og Tysk er det angelsaxiske naturligvis for Engelskens historiske Betragtning. Smlgn. Petersen, Litt. Hist. I, S. 14 fg. [2]) S. det af Rask (angels. Sprogl. Fort. S. 5) anførte Sted af Chron. Saxon. for Aaret 449: Of Jótum comon Cantvare and Vihtvare, þæt is seó mæið, þe nú eardað on Viht, and þæt cynn on Vestsexum, ðe man gýt hæt Jútnacýnn. Of Ealdseaxum comon Eastsexa and Suðsexa and Vestsexa. Of Angle comon (se á siððan stóð vestig betvix Jútum and Seaxum) Eastengle, Middelangla, Mearca and ealle Norðýmbra.

nærer eller ved det vistnok ikke ubetydelige, men dog kortvarige Samkvem under Knud den Store, eller i en endnu ældre Tid fra *Saxernes* gamle Hjem Nordtyskland, som bestandig laa i Kiv med Danmark lige fra Vermund den Gamles og Uffe den Spages Tid, og hvorom det tusendaarige Danevirke endnu vidner som et synligt Tegn paa Folke- og Sproggrænsen. Heller ikke har dette Sprog siden haft synderlig Indflydelse paa Sprogforandringen i Danmark. Thi da de Danske erobrede England, bevarede de deres eget Sprog der og gave endog Stæder danske (nordiske) Navne, saa at det er utænkeligt, at de enkelte Englændere, der indvandrede, skulde have kunnet indvirke paa Folkesproget i Danmark. Den omvendte Indflydelse af det nordiske Sprog paa det oldengelske lader sig derimod bestemt godtgöre alt mere og mere, efter som Sagen bliver omhyggeligere undersøgt. Midt imellem Danskerne og Saxerne og Venderne, paa Grænsen mellem Dansk og Tysk, altsaa mellem Danmark og Tyskland, boede *Anglerne*, i den sydlige Del af Slesvig, der endnu tildels bærer dette Navn (Angeln), et Folkefærd, hvis Lævninger uagtet den lange mellemliggende Tid og Stammens vistnok altid ringe Udstrækning har bevaret ikke faa Ejendommeligheder saavel i Sæder og Levemaade som i Sprog, og endnu den Dag i Dag hverken ville gælde for Danske eller Tyske. [1] Endelig skød *Friserne* sig op som i en Kile langs med Vesterhavets Kyster. Deres Sprog, der nu er uddødt, stod vel det oldnordiske nærmere end det angelsaxiske, men det havde for lidet et Omfang og for kort en Varighed (omtrent Tidsrummet fra Aar 900 til 1300) til at det kunde være af nogen synderlig Betydning. Hvad Sønderjylland eller Slesvig i det hele angaar, da kunne vi med Bestemthed sige, at det ældste historisk bekendte Sprog der

---

1) S. Hagerup, om det danske Sprog i Angeln, 1853, hvor mange vigtige Sprogbemærkninger ere samlede.

er jysk, indtil det nedertyske trængte sig ind. Dog mere derom nedenfor.

Det bliver da saa godt som ene og alene Nordtysklands Sprog, der kan siges at have haft en væsenlig Indflydelse paa vort Modersmaal, men denne fik det ogsaa lige fra Kristendommens begyndende Udbredelse og vedligeholdt den indtil vore Dage, dog stærkest fra den Tid da Holstenere, Meklenborgere, Pomeranere, Oldenborgere osv. oversvømmede Landet, bleve mægtige i det og Herrer over det. Først fra Luthers Kirkeforbedring fik det *Höjtyske* (det almindelige tyske Skriftsprog) den Indflydelse, som tidligere alene det *Plattyske* havde haft, og hvorved det danske Sprog er draget saa langt bort fra Stamsproget og, rigtignok mest i ydre Henseende, fra Søstersproget. „Det er bekendt, siger Rask,[1] at Tysken i hvilken Form som helst, endog den holstenske Plattysk er enhver danskfødt aldeles uforstaaelig, med mindre han ved Studium eller lang Øvelse har lært sig den, ligesaa Hollandsk og Engelsk, altsaa alle tre nulevende germaniske Tungemaal, og det efter at vi mere end tusende Aar have staaet i de mangfoldigste Forbindelser og Berørelser med de germaniske Folkefærd. Gaa vi til de ældre Tider, saa er Forholdet det samme, om ikke maaske Adskillelsen endnu tydeligere afpælet. Jeg har søgt at godtgöre dette i Fortalerne til min islandske, angelsaxiske og frisiske Sproglærer, ved at opgive mange mærkelige Adskillelsespunkter i Lyd og Velklang, Kön, Böjning og Ordföjning; ja hvor langt man end gaar tilbage i Tiden og hvor nærliggende tyske Sprog man end tager for sig, vil man finde dem saa forskellige fra vort Oldsprog, at ikke den lærdeste Islænder vil være i Stand til at forstaa dem uden eget Studium af disse Sprog.”

---

[1]) Forsøg til en vidensk. dansk Retskrivningslære S. 110. I Modsætning hertil forekommer os P. A. Munchs skarpsindige Hypotheser (i Afhandl. om Danmarks ethnographiske Forhold i de ældste Tider, s. Annaler f. nord. Oldkynd. 1848) som en Leg.

— — „Denne germaniske Sprogstamme har vel en stor Mængde Stamord tilfælles med den skandinaviske, men Sprogformen er meget forskellig og ofte ligesom det omvendte af den skandinaviske; de nedergermaniske ere i den Henseende fuldt saa adskilte fra vort Oldsprog som de overgermaniske, idet de fattes Tillægsordenes Könsmærker og Gerningsordenes Adskillelse af Personer i Flertallet. Den hele Udtale og Velklang i disse Sprog er tillige forskellig fra den nordiske, uagtet de tyske Oldsprog i denne Punkt vel ere os noget nærmere, da deres Skrivning er simplere end det nyere tyske Sprogs." — — „Det skönnes da lettelig, at vi hverken bör eller kunne rette os nær saa meget efter det tyske eller hollandske, som efter det svenske og islandske, da vort Sprog har været det samme som dette og er endnu næsten det samme som hint. Det er vel og tænkeligt, at det engang har været det samme som de tyske Sprog, men Forskellen er, at det i tiende, ellefte Hundredaar var det samme som Svensk og Islandsk, engang för Kristi Fødsel maaske det samme som de germaniske Sprog; i det mindste var det i tiende, ellefte Hundredaar ligesaa forskelligt fra dem som det er endnu."

Uagtet Benævnelsen „dansk Tunge" endnu brugtes om det fælles nordiske Sprog i det mindste til Midten af det fjortende Aarhundrede, [1] og det af Islændere og Nordmænd, uagtet der intetsteds i Sagaerne og Historien berettes om forskelligt Sprog i Norden (medens Sansen for Sprogforskel dog var aaben og man vidste at skelne mellem f. Ex. engelsk og norsk, tysk og norsk Sprog), uagtet vi vide af mangfoldige Efterretninger, at de islandske Skjalde droge omkring og sang over hele Norden, i Norge fra Erik Blodøxes Dage til Magnus Lagabøters, i Danmark fra Svend Tveskægs til Valdemars og Absalons Tid, i Sverig fra Erik den Sejersæles til Birger

---

[1]) s. ovenfor S. 26, Rafn, Antiquités Russes II, introduction p. XVI, og Petersen, Sproghist. I, S. 67.

Jarls Tid, [1] og at de forstodes tilfulde overalt hvor de kom, endog i England, kan man dog med Sikkerhed antage, at det fælles Oldsprog allerede tidligere begyndte at afsondre Sprogarter fra sig, navnlig i Danmark, der stærkt paavirkedes sydfra, men ogsaa i Sverig. Af den Form, hvori Saxe har gengivet de ældgamle Sagn og Sange, kunne vi, uanset den fremmede Indklædning, hvori de fremtræde ved at overføres paa Latin, dog let skönne, at det ikke altid var de ægte Eddasange og tilsvarende oldnordiske Fortællinger, han øste af, men at Sagnene allerede da i vort Fædreland havde begyndt at omdannes; og det er da höjst rimeligt, at med Indholdet ogsaa Sprogformen har lidt nogen Forandring, idet maaske allerede paa den Tid Spirerne havde udviklet sig til den ejendommelige Folkepoesi, som vi siden træffe i Kæmpeviserne. Paa den anden Side tör det dels ifølge mange Efterretninger, dels efter de tilstedeværende ikke meget yngre Sproglævninger ikke antages, at Sproget ved Begyndelsen af det trettende Aarhundrede havde fjærnet sig længere fra Stamsproget (under en endnu levende Forbindelse mellem Danmark og Island), end at Danske, Svenske, Nordmænd og Islændere med Lethed forstode hverandre, hvilket er det samme som at de ny sig udviklende Sprogarter endnu kun vare Dialekter af det samme Sprog. Uudslettelige Beviser herpaa afgive Person- og Stednavne, som Thyre *Danebod* (Danabót), Knud *Danaást*, Svend *Tveskæg* (tjúguskegg), Harald *Hein*, Erik *Emune*, Henrik *Skateler*, (skötulær); Viborg (Viberg, *Vebjörg*), Odense (*Oðinsve*), Aarhus (*Árós*) osv. Men fra den Tid begyndte Sprogforandringen kendeligt i Danmark og Sverig, og man har derfor vistnok med fuld Föje sat omtrent Midten

---

[1]) Petersen, Sproghist. II, S. 106; Grimur Thomsen, Om Islands Stilling til det øvrige Skandinavien, fornemmelig i literær Henseende, S. 8 fg.

af det trettende Aarhundrede som Grænsen for den ældste Sprogperiode i Norden. [1]

I det hele taget maa de Vilkaar, under hvilke Sprogudviklingen i Danmark og Sverig foregik, betragtes som meget uheldige. Den almindelige Dannelse stod paa et overmaade lavt Trin, og der var ingen Forfattere, som gennem Skrifter i Modersmaalet talte til Folket og derved holdt til Raade med de Udskejelser, som Sproget maatte komme til. Det blev en uundgaaelig Følge af Mangelen paa et fast Skriftsprog, at Sprogformen i de nordiske Lande afsondrede sig i flere Sprogarter, uden at man havde en klar Bevidsthed om Slægtskab og fælles Oprindelse, og følgelig manglede den Støtte, man deri kunde og burde have. Ja endog de enkelte Provinser og Landskaber afsondredes fra hverandre i sproglig Henseende ved særegne Love, Forfatninger og Indretninger. Ligesom i Sverig og Norge de höje Bjærge, Elve, Søer og Ødemarker væsenlig hindrede Forbindelsen og fremmede Adsplittelsen af Folkesproget i Landskabssprogarter, saaledes havde Danmarks Adskillelse i mange Øer og det vestlige Fastland lignende Virkning. Vi finde derfor Modsætningen mellem *Østdaner* d. e. Skaaninger, Sællændere og de tilliggende mindre Øers Beboere, og *Vestdaner* d. e. Jyder, Fynboer og nærmeste Øboere. Dette viser sig i Lovgivningen: der var ingen almindelig Lov lige saa lidet som et almindeligt Sprog (fælles Skriftsprog), för Kulturen forenede de enkelte Landskaber og Landskabsmaal og udjævnede Forskellighederne. *Østdanerne* dele sig atter i to Dele: Beboerne af det danske Sverig med Bornholm, og Sælland med de syd derfor beliggende Øer. *Vestdanerne* ere enten Østjyder eller Vestjyder. Af disse træder dog kun de tre Dialekter frem i Love: den skaanske, sællandske og jyske; andre Arter af Skriftsprog fandtes ikke i vort Fødeland. Sproget i Slesvig

---

[1]) Rask, Retskrivl. S. 106 fg., udført i det enkelte i Petersens Sproghistorie.

sluttede sig til den vestjyske Sprogart, der stod Tysken nærmere end de andre danske Dialekter, uden dog at være en tysk Sprogart, lige saa lidet som Befolkningen var tysk. — Naar der nu til denne Sønderlemmelse af Sprogenheden endnu kom, at den eneste Dannelse, der fandtes, var i den katholske Gejstligheds Besiddelse og at Middelalderens barbariske Munkelatin blev anvendt til al Slags Skriveri, kan man let indse, at Modersmaalet uundgaaeligt sank ned til at blive et Almuesprog, hvis Mangel paa Holdning, Fasthed og Renhed stærkt forøgedes ved det sig indtrængende Plattyske, for ikke at tale om den almindelige Svækkelse i alle Forhold, som foranledigedes ved den borgerlige og politiske Forvirring i Danmark fra Valdemar Sejer til Valdemar Atterdag. Uden Tvivl besidde vi i Folkesprogarterne i Landets forskellige Egne mange Lævninger af det ældste danske Sprog, der bevise, hvorfra Sproget er udgaaet og indeholde Henvisninger til, i hvilken Retning det skal føres. Men det er et meget vanskeligt Arbejde at samle alt hidhørende og et endnu vanskeligere at bestemme slige Ords og Formers Ælde og sande Betydning og Oprindelse, naar de ikke findes i foreliggende skriftlige Mindesmærker. „Naar vi lægge Mærke til den Vedholdenhed, hvormed Almuen mangen Gang i smaa, undertiden kun ved svage Naturgrænser adskilte Distrikter eller Herreder bevare saadanne Sprogegenheder som tilhøre Udtalen og Ordböjningen, maa det ogsaa blive os end mere klart, at vi netop i disse Egenheder besidde meget gamle historiske Sprogelementer, ejendommelige for ethvert Landskab eller Distrikt, hvor en kendelig og afgjort Dialektforskel hersker. Disse Elementer ere endog hos os for saa vidt *forhistoriske*, som intet Sprogmonument affattet i nogen dansk Dialekt gives, der kunde meddele os Kundskab om, hvorledes man for fire fem hundrede Aar siden eller endnu tidligere talte i Jylland eller Fyn. Man henviser vel, og med Rette til et gammelt fælles Stamsprog for Norden, men den Tid, da dette saaledes som vi kende det i norske og islandske

Sprogværker, *taltes* overalt i hele vort Fædreland, ligger bagved vor Historie'' (det vil sige, vort Sprogs Historie) „og maa ved sproghistorisk Induktion sættes tilbage i en Periode, der næppe kan have vedvaret længe efter den indvandrede (?) Folkestammes Adspredning og Forgrening i Landets Indre eller i dets forskellige efterhaanden indtagne og opdyrkede Egne og Strækninger." [1] Saaledes er, for at tage et Exempel, den jyske Sprogart ældre end jyske Lovs Sprogform og ældre end noget andet lævnet dansk Sprogmindesmærke. Man finder i den jyske og fynske Almues Sprog Omlyd, som ellers hører til det islandske alene, ligeledes gamle Ord enten i deres oprindelige eller i en noget forandret Form, som nærmest og bedst oplyses af Stamsproget, der tillige alene kan afgive en Regel for, hvorledes slige Ord bör skrives. Vi have i Almuesproget, for her endnu kun at nævne én Ting, vel i alle Dele af Landet en bibeholdt Adskillelse mellem Könsbetegnelsen af Hankönnet og Hunkönnet, der, for saa vidt den med Sikkerhed er iagttaget, hvor den ikke allerede er i Begreb med at fortabe sig i det dannede Sprogs Fælleskön, synes overalt at stemme overens med Stamsprogets Könsbetegnelse og mærkeligt at afvige fra den tyske Sprogbrug. [2]

Af de bevarede gamle skriftlige Mindesmærker hører navnlig *skaanske Lov* til denne ældste danske Sprogperiode. Det er det ældste danske Sprogværk efter Runeindskrifterne (og det latinske saakaldte necrologium Lundense, [3] der er fra Slutningen af ellefte Aarhundrede). I sin Tilbliven og oprindelige Form er denne ærværdige Lovbog vistnok lige saa

---

[1]) S. Molbech Dansk Dialektlexicon, Fortalen. Petersen, Om Modersm. S. 32 fg. og S. 71 fg. [2]) Der vil maaske gives mig en anden Lejlighed til nærmere at oplyse dette Punkt. I en saadan Undersøgelse maatte da tillige tages Hensyn til det ældste og ældre Dansk, hvor, som bekendt, Oldsprogets Könsbetegnelse er bevaret. [3]) s. Langebek, Scriptt. rer. Dan. III, p. 422-473.

gammel, men da vi kun kunne tale om Sproget i den Form, som Haandskrifterne give det, er det indlysende, at det bliver af störste Vigtighed at kunne bestemme disses Alder. Oldtidsforskerne ere saa temmelig enige om, at de ældste Haandskrifter (især Runehaandskriftet i den arnæmagnæanske Samling) ere fra Midten af trettende Aarhundrede. Hvor ligt Sproget i denne Lov endnu er Oldsproget, vil lettest indses af nedenstaaende Prøve med vedföjet sammenlignende oldnordisk Sprogform, hvori den er omsat, for ikke at sige oversat af Rask (i Fortalen til hans angelsax. Sprogl. S. 16). Stykket indeholder Lovens Slutningsord.

Skaanske Lovs Sprogform.	*Tilsvarende oldnordisk Sprogform.*
Sattær war ræt thænne - - - twém wintrum oc fæm ukum sidæn Rö war wnnin til cristendóms af Waldemar kunungi oc laght til Sjálanzs biskopdóm[s] af Waldemare kunungi oc Alexandær páue. Wâro frân thém dage, ær hémen war skapader, oc til thæs dags, ær ræt thænni sattær war, siax thúsand wintær oc thry hundrad oc sju tjugh fæm mánadum minni oc threm ukum oc twém daghum. Æn sídan gud war boren í thænnæ hém war logh thæsæ sat thúsande wintrum oc hundradæ oc sju tjughæ oc sju mánadum oc tólf daghum.	Settr var rèttr þessi (*akkus.* rètt þenna) tveim vetrum oc fimm vikum síðan Rö var unnin til cristindóms af Valdimar konúngi oc lögð (*neutr.* lagt) til Sjálanz biskupsdóms (-dæmis) af Valdimari konúngi oc Alexandri páua. Vâro frá þeim degi er heimrinn var skapaðr oc til þess dags er (rètt þenna) settr var sex þúsund vetra (*akkus.* vetur) oc þrjú hundruð (*sing.* hundrað) oc sjö týgir fimm mánaðum minni oc þrem vikum oc tveim dögum (davgum). En síðan guð var borinn í þenna heim, vâru (var) lög þessi sett þúsund vetra (vetrum) oc hundraði oc sjö týgi oc sjö mánaðum oc tólf dögum.

Ligheden bliver end mere i Öjne faldende, naar det blot bemærkes, at Oldsprogets Tvelyde ere blevne enkelte Selvlyde, at Hankönsmærket -r (-ur) er tabt, saa at Nævneformen er bleven lig med Genstandsformen, endog i Flertallet, samt Omlyden tildels tabt i Udsagnsordenes Böjning. Hvad der er afvigende fra Oldnordisk er for det allermeste overensstemmende med Svensken, som *sattær* for *settr*, svensk *satt*; *kunung* for *konúngr*, sv. *kung*; *thúsand* for *þúsund*, sv. *tusan*; *sju* for *sjö*, sv. *sju*. Kun *ukœ* er det angelsaxiske *uce* eller *vuce*, tysk *Woche*, hvorimod sv. *vecka* svarer til *vika*. — Denne Prøve maa her være tilstrækkelig; flere findes i Petersens Middelalderens Litt. Hist. S. 61-68 og Sproghistorie II, S. 249-261, hvor der til Slutningen er anført sammenlignende Prøver af næsten ordret ens Steder i Valdemars sællandske Lov og skaanske Lov. [1] De gamle Böjningsendelser ere bevarede for störste Delen, ligesom Selvlydene ere de tre gamle Grundlyde a-i-u, især i Endelserne. Denne store Forskel mellem denne Lovbogs og de følgende danske Lovbøgers Sprog forklares dels af at denne vistnok er endel ældre end de andre; men meget kan ogsaa komme af Dialektforskel, der kan have været temmelig stor paa samme Tid; og det er höjst rimeligt, at den skaanske Dialekt har holdt sig længe uberørt af de Forandringer, som havde Indflydelse paa de andre danske Landskabsmaal. Foruden nogle andre Lævninger af Lovgivningsarbejder (den skaanske og sællanske Kirkelov) maa her endnu bemærkes det bevarede Brudstykke af et Uddrag af Knud den Stores *Vitherlagsret*, der efter Sprogformen maa henføres til denne Periode. [2] „Det er et underligt Stykke Sprogarbejde, mishandlet af Afskrivere og slet udgivet, og det ældste Haand-

---

[1]) En anden Sammenstilling af Sprogformen i skaanske Lov og den oldnordiske Form findes i Rasks Anvisn. til Islandsken, Fort. S. XVIII; Petersen, Sproghist. I, S. 116. [2]) Petersen, Sproghist. I, S. 87 fg., Om Modersm. S. 26, Bidrag til d. Litt. Hist. I, S. 15 fg.

skrift, som den første Udgiver, Resen, benyttede, er derhos tabt. — Men i dette forhutlede Brudstykke kan man endda genkende den danske Tunge, tildels med de oprindelige Former."

Enhver, der med Kendskab til Oldnordisk gennemlæser et Stykke af denne ældste danske Sprogform, vil strax overbevise sig om, at den endnu staar Stammen saare nær i alle Henseender, og at man kun kan forstaa og forklare saa vel Ord som Former ved at henføre dem til Stamsproget. Det er endnu ikke noget eget Sprog vi have, men kun en Afart af det fælles Oldsprog. Aarsagen til de Forandringer, som ere foregaaede, er vel tildels at søge deri, at visse Provinsers ejendommelige Udtryk og Former gjorde sig gældende og hævede sig til Skriftsprog, idet de fortrængte de ældre, tildels ogsaa deri, at alle nyere Sprog, som de af Latin afledede romanske Sprog, vise en Tilböjelighed til at optage blødere Former. Overalt er det et Mærke ved et yngre Sprog, at de skarpe og haarde Medlyde og disses Forbindelser og Sammenhobning tabes, ligeledes de grammatiske Böjningsmærker og Endelser. Endelig maa den Indflydelse, som Optagelse af fremmed Sprogstof og fremmede Former kan have haft, ikke overses. Man har i Almindelighed været tilböjelig til at tillægge det angelsaxiske Sprog en ikke ringe Betydning i denne Henseende. [1] Foruden i adskillige Ords Böjning findes vistnok en mærkelig Lighed mellem det ældste Dansk og Angelsaxisk, nemlig i Tabet af Tvelydene og af de fuldstændige Böjningsendelser (Kasus), de to vigtigste Kendetegn, ved hvilke det adskiller sig fra Oldsproget. Men dette er ikke blot Tilfældet med Angelsaxisk, men ogsaa med Frisisk og overhovedet med de germaniske, navnlig nedertyske Sprogarter; saa at man ikke bör tilskrive fremmed Indvirkning det, som var en naturlig Følge af Sprogudviklingens egen Gang.

---

[1]) Petersen, Sproghist. I, S. 122; Thortsen, Dansk Litt. Hist. S. 7 fg. Nu er denne Mening forkastet af de fleste.

Det er dog rimeligt, at den samme afslibende Tilböjelighed, som viser sig i alle de andre Sprog, ogsaa maatte findes hos det danske. Hermed nægte vi ingenlunde, at fremmed Indflydelse kan have befordret denne Bevægelse. Dette bestyrkes endnu mere, naar man betragter det norske og svenske Sprog i samme Tidsrum: Svensk har bevaret meget mere af Forholdsformernes adskilte Endelser i Böjningen, men har rigtignok ogsaa tabt Tvelydene; Norsk har baade Tvelydene og fuldstændige Böjningsendelser. Englands Forbindelse med Danmark fra Begyndelsen af Kristendommens Indførelse her i Landet indtil ellefte, tolvte Aarhundrede kan vistnok ikke have haft större Indflydelse paa Sprogudviklingen end Tyskerne, der først fra denne Sprogperiodes Slutning ret fik Indpas.

Se vi hen til den samtidige Sprogudvikling i de andre Dele af Norden, da træffe vi i Norge endnu saa godt som aldeles ingen Begyndelse til et eget Sprog, og i Sverig vel nogen, men dog ikke saa stor en Forandring som i Danmark. Det er ikke vanskeligt at paavise Grundene hertil. At man i Norge vedligeholdt Oldsproget næsten ganske i den Form, det har i Sagaerne og hos Snorre, endog til Slutningen af det trettende og ind i det fjortende Aarhundrede, fulgte dels af Landets mere afsides Beliggenhed og i det hele strængere Natur, hvorved alt fremmed vanskeligere fik Indgang, idet Kristendommen og sydlig Indvirkning kom langsommere op til det höje Norden, dels af den hyppige og direkte Forbindelse med Island, der var bebygget fra Norge, hvorved ogsaa Sproget fik Næring og vedligeholdtes ved de derfra udgaaende Sangere og Sagafortællere. De langvarige, blodige og alt optagende Tronstridigheder kvalte al höjere Dannelse og boglig Syssel, og da endelig den katholske Gejstlighed og Latinen ogsaa her fik en aandelig Overmagt og literært Eneherredømme, var denne Tilstand lige saa hindrende for Sprogudviklingen og Forfattervirksomhed i Landets eget Sprog. De ældste norske Love: Heidsivialoven, Guløthings- og Frostethings-

Loven gaves vel i en meget gammel Tid (för Midten af 10de Aarhundrede), men de haves kun i langt yngre Afskrifter, med mange Tilsætninger, hvorved det oprindelige baade i Indhold og Sprog er forvansket. Det samme gælder en hel Del Lævninger af Love for andre Provinser og Købstæder, Kirkeretter (som: *Kristenrèttr Víkverja* for Vigen), der alle kunne betragtes som opgaaede i Magnus Lagabœters Love, navnlig *Gulathingslög*. [1] Ved Siden af Lovene indtager *Kongespejlet* (konúngs-skuggsjá) en udmærket Plads. [2] Dette höjst mærkværdige og vigtige Skrifts Forfatter er ubekendt, men har dog uden Tvivl levet under Kong Sverre i Norge og staaet i personlig Forbindelse med denne lærde Konge, altsaa skrevet henimod Aar 1200. Blandt de mange andre skriftlige Lævninger fra Norges tidligste Middelalder, som tildels endnu ikke ere trykte, tildels udgivne ved Nordmændenes priselige Iver for deres Oldskrifter og Oldsprog i den sidste Tid, ville vi her endnu kun nævne den vigtige store Samling af *Oldbreve*, der indeholder en Mængde originale Breve og Dokumenter fra Landets forskellige Stæder og Egne, fra Aar 1225 til omtrent Aar 1600, og som afgiver den bedste Prøve paa Sprogudviklingen i hele den dansk-norske Periode, hvorom mere nedenfor. [3] I alle de skriftlige Mindesmærker, som henhøre til Tidsrummet för Midten af trettende Aarhundrede, er Sproget i Norge saa aldeles ligt Stamsproget eller det Islandske, som det frem-

---

[1]) Udgivet af den arnæmagn. Kommission 1827 i 4to. Om *Hirdskraaen* og andre s. Petersen, Sproghist. II, S. 46 fg. [2]) Udgivet af H. Einarson og J. Erichsen, 1768 i 4to, men endnu bedre i Kristiania 1848 ved Munch, Keyser og Unger. Om Skriftets Alder osv. s. den norske Udgaves Fortale S. IV-IX, i Modsætning til den danske Mening i „Grönlands histor. Mindesmærker" III, S. 265 fg. [3]) Diplomatarium Norvegicum. Oldbreve til Kundskab om Norges indre og ydre Forhold, Sprog, Slægter, Sæder, Lovgivning og Rettergang i Middelalderen. Udg. af Lange og Unger, 1847-52. Første og anden Samling.

træder i de islandske Love, Sagaer og andre Skrifter, at det maa betragtes som et og det samme Sprog. Enkelte Ejendommeligheder kunne dog iagttages, fornemmelig i Omlyden: hvor denne mangler i Dansk og Svensk fra denne Periode, der mangler den ogsaa i Norsk, medens den i Islandsk har udviklet sig fuldstændigt, og saaledes der findes i en endnu höjere Grad end i det ældste Oldsprog. Norsk har flere Tvelyde ikke blot end Dansk og Svensk, men ogsaa end Islandsk. [1]

I det svenske Sprogs Historie maa der ligeledes göres et Afsnit ved Midten af det trettende Aarhundrede, hvilket Punkt altsaa bliver et almindeligt Afsnit i hele den skandinaviske Sprogudvikling. Paa Grund af Sverigs afsides Beliggenhed, dets betydelige Udstrækning i Forhold til en sparsom Befolkning (hvilket naturligvis i samme Grad gælder Norge), og Landets Adsplittelse i den ældre Tid i politisk Henseende, ligesom i naturlig Henseende ved mange Bjærge, Elve og store Søer, maatte Sproget nødvendigvis vel ikke modtage saa stærk Paavirkning udenfra, som det danske, men dog paa den anden Side uundgaaeligt falde hen i mange Landskabssprog med paafaldende Forskelligheder. *Upsvearnes* og *Goternes* Riger vare adskilte ved Forfatning og Love til Slutningen af det tolvte Aarhundrede i höjere Grad end nogen Dele af Norge eller Danmark. Den store Dialektforskellighed, der endnu hersker i Sverigs Landskaber, viser sig saaledes allerede i den ældste Periodes Landslove. Men at det fælles Oldsprog ogsaa omfattede denne tredie Del af Norden, derpaa haves de sikreste Vidnesbyrd baade i Sproget og i Historien (de mange i Sverig fundne Runestene, hvis Alder gaar fra

---

[1]) At det islandske eller oldnordiske Sprog i Sagaerne heller ikke i rent sproglig Henseende kan kaldes *norsk*, men kun *islandsk*, er let at bevise; det er ogsaa erkendt af Nordmændene selv (s. Fortalen til Barlaams og Josafats Saga S. XIV). I hvor hyppige Tilfælde Omlyden endnu er beholdt i Dansk, er bekendt nok.

Midten af tiende til efter Midten af fjortende Aarhundrede). Af Mindesmærker i Sverigs ældste Tungemaal haves foruden Runeindskrifterne de ældste Landskabslove (Vestgøtalag, Uplandslag osv.) og nogle historiske Smaating; men allerede af disse tarvelige Sprogværker er det klart, at ogsaa Svensk endnu staar Stamsproget overmaade nær, ja endnu nærmere end det samtidige danske Sprog. Sproget har nemlig endnu den fuldstændige Böjning (endog Nævneformerne nöjagtigt adskilte fra Genstandsformerne); men den begyndende Afsondring og Løsrivelse fra Oldsproget viser sig ogsaa her i Tabet af Omlyden og Tvelydene. Selvlydsendelserne gaa for det meste over til *æ* og *e*; Lideformen endes ligesom i Dansk paa *s* istedenfor det oldnordiske *st* (*sk*); i begge Sprog tabes Betegnelsen af den forestillende Maade i Bisætninger, men Navneformerne faa i Svensk *-a* (*búa* er blevet til svensk *boa*, dansk *bo*). Orddannelsen og Ordföjningen er endnu ganske islandsk.

Den anden Sprogperiode for samtlige nordiske Tungemaal sættes vistnok med Rette mellem 1250 og 1400, og strækker sig altsaa til de tre nordiske Rigers Forening ved Kalmarunionen. Hvad det danske Sprog i dette Tidsrum angaar, da indskrænker vort Bekendtskab dertil sig endnu for störste Delen til Love; desuden findes nogle Skrifter, af hvilke navnlig Henrik Harpestrængs Lægebog, Folkebogen Lucidarius, nogle Legender og lignende aandsfattige Smaaskrifter blive af Betydning. Ligeledes komme hertil Oldbrevene, af hvilke det ældste danske maaske er fra 1329. Lovene ere de ulige vigtigste af disse Mindesmærker for Fædrelandets Sprog og indre Historie. De ere blevne til i en fjærn Fortid, under Folkets borgerlige Udvikling, ligesom af sig selv, efter Landenes naturlige Inddeling, og de ere lige saa ærværdige ved deres Simpelhed og Ælde, som sikre ved deres Oprindelighed. De hørte til det, der allerførst blev opskrevet, saa snart Bogskriften blev indført, efter at de tidligere enten havde været opskrevne med Runer eller i det

mindste for en Del havde levet i Folkets Retsskikke og Vedtægter. Selv af de danske Love haves Lævninger med Runeskrift, uagtet det gamle her i Landet tidligst ophørte. Vore ældste Haandskrifter af Lovene ere fra Slutningen af det trettende Aarhundrede (omtrent fra 1280), medens Lovene selv i deres oprindelige Form maa antages for at være tildels ikke lidet ældre. (Lægebogen er derimod, i den bevarede Form, uden Tvivl fra Begyndelsen af fjortende Aarhundrede.) Disse de ældste danske, det er paa Dansk skrevne Haandskrifter, der dog ingenlunde ere de oprindelige, men senere Afskrifter, ligne meget i alle Henseender de ældste svenske (f. Ex. Brudstykker af Vestgøtalagen, fundne i det norske Rigsarkiv), og kunne ganske sættes ved Siden af Hadorphs berömte Codex af skaanske Lov. — Den ældste af disse danske Landskabslove er *Valdemars sællanske Lov* [1], dernæst *Eriks sællanske Lov*, [2] endelig derefter *Valdemars jyske Lov* [3], der er given i Aaret 1240 (eller 1241). I det hele taget er Sproget i de to førstnævnte Love af samme Beskaffenhed, ligesom hele Stykker i Eriks Lov næsten ordret ere tagne af skaanske Lov, med ubetydelige Forandringer i Sprogformen, hvorimod der i Valdemars sællandske Lov fin-

---

[1]) Sidst og bedst udgiven af Thorsen 1851; s. hans Fortale S. 19. [2]) Sidst og bedst udgiven af Thorsen 1852. Jfr. Petersen, Litt. Hist. I, S. 57-68, hvor Sprogprøver ere givne. [3]) Foruden tidligere Udgaver paa ny udgiven af N. M. Petersen, 1850 (ikke efter noget bestemt Haandskrift) og sidst af Thorsen, 1853, efter den berömte flensborgske Codex (efter det slesvigske Ministeriums Foranstaltning) med Tilföjelse af den af Kristian IV i Aaret 1590 sanktionerede ny Udgave samt Ekenbergers 1593 besörgede plattyske Oversættelse. Disse tre Sprogformer af samme Lov indeholde vigtigt Stof for Sprogsammenligningen. Det er iøvrigt meget at beklage, at vi endnu ikke besidde et *dansk Diplomatarium* udgivet paa samme Maade som det ovenfor nævnte norske, skjönt man længe har forberedt et saadants Udgivelse. Det vilde anskueliggöre Sprogudviklingens Gang paa den bedste Maade. Jfr. Petersen, Litt. Hist. I, S. 107 fg.

des enkelte Spor af en yngre Sprogform end den, der findes i Eriks Lov. Dette kan imidlertid have sin Grund i Afskrifternes forskellige Alder, efter hvilke vi ikke kunne regne at besidde en Sprogform der er ældre end henimod 1300. Hvor nær alligevel denne Sprogform staar den oldnordiske, vil enhver let kunne overbevise sig om. „En Sammenligning af nogle saadanne Lovstykker, oversatte i deres hele simple Naturlighed paa Islandsk viser alt dette tilfulde; men naturligvis maa man dertil tage saadanne som det af jyske Lovs Fortale med Jón Ólafsons islandske Oversættelse, som P. E. Müller har meddelt i sit Skrift om det islandske Sprogs Vigtighed, eller det af den sællandske Kirkeret, som Rask har meddelt i Fortalen til sin angelsaxiske Sproglære, og ikke med det gamle Lovstykke sammenstille en islandsk Oversættelse i en modern, forskruet Lovstil; da falder Ligheden bort af sig selv". [1] Lige saa interessant er Sammenligningen af den samtidige Sprogform i de svenske og danske Love (Uplandslagen og Vestgøtalagen lige overfor skaanske, jyske og sællandske Lov). Andre mindre Love haves i: *sællandske Kirkeret, den gamle slesvigske Stadsret, Flensborgs nyere Stadsret fra 1284* og flere. *H. Harpestrengs danske Lægebog* [2] indeholder foruden den egenlige Lægebog tillige den noget yngre „Stenbog" og den med plattyske Sprogformer blandede „Kogebog", og er, ligesom en anden „Lægebog" i Sprogformen öjensynlig yngre end Lovene. *Eriks Krønnike* i skaansk Dialekt er den eneste Lævning af denne Sprogart fra den Tid. [3] Til Slutning nævne vi den katholske Folkebog

1) S. Petersen, om Modersm. S. 31. 2) Udgiven af Molbech, 1826. Jfr. Petersen, Litt. Hist. I, S. 54 og S. 90. Da H. Harpestreng døde 1244, ere de bevarede Arbejder enten senere Oversættelser af en latinsk Original eller Uddrag af de oprindelige Skrifter, i al Fald yngre end Aar 1300. 3) Udgiven af Nyerup. Herhid hører ogsaa den af Rask, angelsax. Sprogl. Fort. S. 12 fg. omtalte Samling af katholske Prædikener, der findes i Stockholm og hvoraf han anfører en Prøve.

Lucidarius [1], der rimeligvis er fra Midten af fjortende Aarhundrede, skönt det bevarede Haandskrift deraf vistnok er endel yngre; men Sprogformen er kendelig fra en ældre Tid. Vi ville anføre en Prøve deraf.

Ther nest ær ouerueltes onth falk (ɔ: Folk), forthi nar ther nogher menniskæ worther blynth eller sywgth, tha dræbæ thee thet i steth. Oc æn thet meræ vndher ær, ath theræ eghen father eller mother worthæ saa gamlæ, at the ære vføræ, thaa dræpæ thee them oc sylthæ them, oc bwdhæ sydhen til them allæ the som af then slecth ær oc andræ teris bestæ wenner oc gywæ them ath ædæ aff then syltæ math. Thet ther tykkest ær oc fetest oc thet skarpæ ædhæ the seluæ, oc thet ær thet høtydælicstæ gestæbuth oc werskap, ther the mwæ gøræ. Ther nest æræ qwinnæ, the fanghæ femthen børn at æn synnæ. Ther nest ær falk, the hawæ eth øwæ foræ i ænneth (ɔ: Panden, isl. enni, sv. ænne), oc annet i nakken, the æthæ falkæ kiøth foræ willbrath, om thet ær stecth. Ther nest ær falk, the hauæ ey meræ æn fodh (ɔ: end én Fod), han ær saa breth oc saa skapt, ath the mwæ skiwlæ them meth fodhen for reyghen (ɔ: Regn) oc snee, foræ the hauæ æy andræ hwss æn then sammæ bredhæ fodh, han ær hwll som eth trw, oc meth then fodh løpæ thee saa snart som fuglæn fluer. Ther nest ær falk, the hauæ ey howith, therræ øwen ær owen vppaa theræ axler, theræ mwnd ær saa stoor, ath han rekker fran æn axlæ oc tell annen, thwerth ower brystet. Nar thee gaphæ, thaa hengher theræ lepæ til tere knæ. Thee berryæs (ɔ: berjes, isl. berjast, *slaas*) ey anderlundh æn rywes som hwndhæ, foræ therræ tendher æræ spannæ langhæ vthen therræ mwndh.

Uagtet hele Sprogformen og Sætningsbygningen endnu er meget lig det ældre Sprogs og i det hele staar Oldsproget nærmere end det nuværende Dansk, findes dog mange

---

[1]) Udgiven af Brandt, 1849. S. hans Fortale S. XX fg. (Prøven er i denne Udg. S. 46) og Petersen, Litt. Hist. I, S. 114.

Afvigelser: den begyndende Selvlydsfordobling, ogsaa Medlydsfordobling inde i Ordet, hvilket viser, at man opgav den oldnordiske Skrive- og Stavemaade og nærmede sig til den tyske (*ch*, *th*, det understøttende *h*, ligeledes Optagelsen og Brugen af *y*). Skrivemaaden er meget ubestemt og retter sig desuden fornemmelig efter Udtalen, der er bleven paafaldende bred og plat: *æ* og *e* er kommet isteden for alle Oldsprogets forskellige ubetonede Selvlydsendelser. I Medlydene er Forandringen ikke saa stor, men viser sig dog i den brede, slæbende Form. Navneordenes Kön er endnu bevaret overensstemmende med Oldsproget, dog med enkelte Tegn paa Overgang til den nuværende Sprogforms Könsbetegnelse. I Böjningen tabes Endelserne for Forholdsformerne, saa at der kun adskilles de samme to Former, som i nuværende Dansk (Nævneform og Ejeform); samme Form bruges ofte for Nf. og Ef. baade i Et. og Ft., naturligvis med stor Utydelighed. De forskellige Böjningsmaader (Deklinationer) falde saa godt som sammen til én, saa at endog Hunkönsord faa -s i Ejeformen. Den bestemte Artikel bruges endnu ikke almindelig, men ved Tillægsordene giver den disse overalt samme Form; den ubestemte, som udvikler sig af Talordet *en*, fremtræder først i Skrifter fra Periodens Slutning, i det ellers ingen Artikel bruges. Udsagnordenes Personendelser ere næsten ganske tabte; den forestillende Maades Nutid forsvinder, men Datiden beholdes (ligesom i Svensk endnu.)

I Norge er Sproget indtil 1300 rent islandsk eller oldnordisk. Først efter den Tid begyndte Udtalen at forandres og Sprogformens Fasthed at svækkes, dog endnu kun i en ringe Grad för Kalmarforeningen. Aarsagen til denne stærke Vedhængen ved Stamsproget maa navnlig søges deri, at fra den opblomstrende islandske Literaturs Begyndelse, da de islandske Skjalde og Sagaforfattere for en stor Del hentede deres Stof fra Moderlandet Norge, blev intet skrevet af Nordmændene selv og fandtes ingen norsk Literatur med Und-

tagelse af Lovene, ligesom i Danmark i samme Tidsrum Lovene ene repræsentere Literaturen. *Kongespejlet* er det eneste betydelige Værk, der gör en Undtagelse, men Sproget er rent islandsk, med faa Afvigelser, der dels bero paa Skrivemaaden [1], dels grunde sig paa Dialektejendommeligheder. De gamle Normænds Bogstavering er undertiden mere haard og bred; de bruge hyppigt og næsten til Overflod Smaaord (Partikler) til Talens Forbindelse, hvor Islænderne udtrykke det samme ved blot syntaktiske Midler. Dette, der aabenbart er en begyndende Svækkelse af Oldsproget, kan maaske have sin Grund i sydlig (tysk, angelsaxisk) Indflydelse, skönt denne næppe kan have været betydelig, eller det er vel snarere et Tegn paa, at et nyere Sprog udvikler sig selv af det gamle. Men fra Dansk og Svensk er det norske Sprog meget forskelligt; det alene har bevaret den fuldstændige Böjning og Tvelydene, og har mange Særegenheder i Selvlydenes Brug; dets Afvigelser fra det samtidige islandske Sprog ere for det meste noget der genfindes i det ældste digteriske Sprog, og saaledes snarere Lævninger af Oldsproget end ny Sprogformer (f. Ex. Lideformens Endelse *-sc* eller *sk* for *st*). — At den norske Sprogform forblev væsenlig uforandret gennem det fjortende Aarhundrede, kunne vi af Mangel paa egenlige Skrifter kun bevise ved Diplomer og Breve. Uagtet der i Bedömmelsen af disses Sprog maa tages tilbørligt Hensyn til, at de dels ere private Folks Skrivelser, dels i al Fald mere maa bære Præg af Enkeltmands Ukyndighed og Særheder end Skrifter i Almindelighed göre, hvor der langt sjældnere træffes ligefremme Fejl og Unöjagtigheder, synes det dog ved en nöjagtigere Betragtning af disse Mindesmærker gennem en Række af omtrent hundrede Aar klart, at Sproget taber Bevidstheden om sig selv og gaar sin Opløsning imøde. Der spores tydeligt en Adskillelse i to Dialekter, den *nordenfjældske* og *søndenfjældske*, idet den

---

[1]) S. Petersen, Sproghist. II, S. 60 fg.

sidste er skødesløsere og nærmer sig den nyere danske Sprogform, navnlig ved enkelte Selvlyde, Tabet af Endelserne og Svækkelse i Brugen af Omlyden. Som en Sprogprøve anføres her et Brev, skrevet 26de Marts 1400 i Tønsberg [1], hvori den begyndende Overgang tydeligt viser sig.

Ollum monnum þæim sem þetta bref sea ædher høyra sendir Joen Karllson loghman j Tunsbergi q. g. (ɔ: queðju guðs) ok sinæ. ek uill ydher kunnight gera at komo a almannulegha stemfno firir mek j sestofuonne j Smoks gardhe j Tunsbergi ok morgom godhom monnum hiaværande a fredaghen nesta eftir Mario messo j fostu ok a øllykta are rikis mins werdhuleghs herra, herra Eriks mædh gudz naadz Noregs konongs, af æinni halfuo heidherlighen kwinna fru Jngiborgh Ellings dotter, æn af annare halfuo Ellingher a Volinu ok Oghmunder a Horghinu, som bu j Haughs sokn a Æikium, ok kendusz þa oll at fyr nemfder dagher var þeire retter stemfno dager vm þæt skip sem bøndanne a Æikium hafdhe kiøyft af herra Gudhbrande ok þeir hafdho borghat firir ok fleiri þeir sem brefuet sialft uisar sem þær ær um giort, tedhe þa fru Jngeborgh fram bref æftir þui sem þæt vaattar sialft um segh — — —

Angaaende det svenske Sprog i de sidste halvandet hundrede Aar för de nordiske Rigers Forbindelse maa det først bemærkes, at det, ligesom i det ældste Tidsrum, fjærner sig langt mindre fra Stamsproget end det samtidige Danske, saa at Svensk fra denne Periode staar nærmest paa samme Trin som Dansk fra forrige Periode. Vi ville her ikke opholde os ved de for Landets Sprog skadelige Virkninger, som den katholske Gejstlighed ved sin latinske Munkedannelse, indre Uroligheder og Borgerkrige, Fremmedes, især Hansestædernes udenfra kommende Indflydelse maatte have. Det gik i Sverig ikke synderlig anderledes eller bedre end i Danmark, og den

[1]) Taget af Diplomatarium Norveg. II, 2, S. 427 fg. (efter Original i norske Rigsarkiv).

fremmede Paavirkning, der kan antages at være begyndt i Midten af det trettende Aarhundrede, udgik mindre fra Danmark end fra Tyskland, hvorfra Indströmningen især blev overvældende fra Albrekt af Meklenborgs Dage, hvorom det hedder i den gamle svenske Rimkrønnike: „then slächt hon vart omsijder så starck, hon fylte i Sverige bade skog och marck." Literaturens Fattigdom, der er lige saa stor som den danskes, vidner tilstrækkeligt om, hvor forkuet Dannelsen og Sproget var. Foruden Legender, Eventyr, Rimerier og lignende Sager indskrænker den sig ogsaa her til Love: *Vestgotalag*, *Upplandslag*, *Østgotalag*, *Gotlandslag* osv.[1], yngre Medellagen fra 1347 og Kristoffers Lagbok, der vedblev at gælde til ind i det attende Aarhundrede. De gamle svenske Love ere i Sammenligning med de danske langt omstændeligere og give en anskueligere Fremstilling af Forholdene; men herved maa det paa den anden Side erindres, at de i den Form, hvori de nu haves, ogsaa alle ere yngre end enhver af de danske, og maa betragtes som nyere Bearbejdelser af ældre Lovsamlinger. Den ældste Form, hvori vi have svenske Love, er nemlig ikke ældre end fra Slutningen af trettende Aarhundrede (som Upplandslagen), de fleste endog fra det fjortende Aarhundrede. — Af de andre Skrifter ville vi nævne Bogen om *Konunga- och Höfdingastyrilsen* („en nyttigh book om konunga styrilse och höfdinga") fra omtrent 1350, der i visse Maader kan sammenlignes med Kongespejlet, idet den fremstiller Mønstret for en Konge, og udmærker sig fremfor de øvrige Skrifter fra denne Tid ved sin klare og kraftfulde Stil og Fremstilling og det kærnefulde Indhold; — *St. Britas uppenbarelser* fra samme Tid; Nils Hermanssons *Nistebok* (en Fortolkning af Kirkeloven

---

[1]) Alle de gamle svenske Provinslove, som ere bevarede, ere nu samlet udgivne med stor Omhu og Nöjagtighed af Schlyter i 7 Bind (1827-1852).

og Ordsprog); en *Lægebog*, *Legender* og *romantiske Sagn*, foruden Diplomer og Breve. [1] Sprogformen ligner meget den i skaanske Lov, der findes endnu fuldstændig Böjning og Selvlydsendelser, Genstandsformen adskilles fra Nævneformen, ligeledes Hensynsformen, ligesom Könsbetegnelse og Udsagnsordenes Böjningsendelser, hvorimod enkelte Formbetegnelser dog ere tabte. [2] Den ubestemte Artikel er opstaaet paa samme Maade som i Dansk; den dobbelte Bestemmelse ved Artikel foran og bagved Ordet er allerede almindelig. Paa den anden Side mærkes tydeligt Tyskens Indflydelse, især paa Skrivemaaden (*æ* der skrives *ä*, dog ikke i Haandskrifterne.) Endelig fremtræder den hyppige Endelse *-a*, som allerede Tjällmann (Gram. sv.) kalder Svenskens „storgörare og dundrande ord paa -a, som hafver högsätet och förmånen för alle andre bogstäfer". Som Prøve ville vi her anføre et Stykke Svensk fra denne Tid og tilföje den tilsvarende oldnordiske Sprogform for at vise, hvor nær Sproget endnu staar ved Islandsk. Stykket er taget af Svenska fornskrift-sällskapets samlingar IV, 4 (17de Hæfte): Ett fornsvenskt Legendarium, udgivet 1851 af G. Stephens efter Codex Buræanus, „näst efter Landskapslagarne kanhända det äldsta ännu i behåll varande minnesmärke utaf svenska folk-litteraturen, och såsom sådant af oskattbart värde i synnerhet för språkvetenskapliga ändamål. Denna handskrift nedskrefs (till allrastörsta delen efter ett vida äldra original) troligen emellan 1340-50." [3]

---

[1]) Vi maa her nævne de af Svenska fornskrift-sällskapet i de sidste ti Aar udgivne Samlinger, der indeholde forhen mest uudgivne Sprogmindesmærker fra denne og den følgende Periode, saasom Flores och Blanzeflor, St. Patriks sagan, Peder Månssons stridskonst och stridslag, Herr Ivan Lejon-riddaren, Namnlos och Valentin, Sagan om Didrik af Bern, Erik 14des krönika, osv. — [2]) S. Petersen, Sproghist. II, S. 150. [3]) Stykket findes i Legendariet S. 497 fg. (Sankt Christoffers Saga).

Gammel-svensk Sprogform.

Sanctus cristoforus uar vm þæn tima manna længstar, ræþelecar a synom, tolf alna hoghar. en dagh, han stoþ for sinom hærra canaan riks kunugh, þænkte han mz sik, eigh vilia þiæna vtan vældoghastom væruls hærra. han com tel en mæstan ok mærastan at frægh rican kunugh, ok varþ hans man, ok varþ kunugen fæghin af þoliks manz þiænist. en dagh stoþ en goliardus for kunugs borþe ok hafþe for skæmptan opta diæwls namn i munne. kunugen var cristen ok stygdes viþ ok giorþe cors for sino ænne gen diæwls namne. cristoforus vndraþe huat þolikt sætte ok spurþe kunugen huat corsset sætte. kunugen suarar sik ræþas diæwlen næmpdan. cristoforus suarar: jak lette vældoghastan væruldenna hærra, ok þu varþ mik vistar, at þu monde þæn vara; nu prouar jak at diæwlen ær vældoghare, som þu ræþes. cristoforus tok orlof af kunugenom ok for tel han fan diæwlen sialuan a enom scoghe, ok þe talaþos viþ tel cristoforus vndistoþ at þæt

Oldnordisk Sprogform.

Sanctus cristofórus var um þann tíma manna lengstr, hræðiligr synum, tólf álna hárr. einn dag [er] hann stóð [frammi] fyrir herra sínum konúngi canaans ríkis, þenkti hann með sèr ekki at vilja þjóna nema voldugasta herra veraldar. hann kom til konúngs [nockurs] sem var rikr ok hinn fræknasti ok frægasti, ok varð hans maðr, ok varð konúngr feginn þvílíks manns þjónustu. einn dag stóð goliardus [nockurr] [frammi] fyrir konúngs borði ok hafði að skemtun djöfuls nafn opt í munni. konúngr var kristinn ok styggdist við ok gerði kross fyri enni sinu gegn djöfuls nafni. cristofórus undraðist hví slíkt [mundi] sæta ok spurði konúng, hvat krossinn [mundi] sæta. konúngr svarar at hann hræddist [=sík hræðast] djöful nefndann. cristofórus svarar: ek leitadi [eptir] voldugasta herra veraldar ok var mèr vísað til þín, at þú mundir vera; nú prófa ek at djöfullinn er voldugri, sem þú hræðist. cristofórus tók konúngs orlof og fór [hann þar]til hann

var þæn sami han æpte spurþe, ok varþ hans man. en dagh riþu þe baþe þær cors stoþ a væghenom ok rymde diæwlen ræddar ok crøkte vm cring corset stenogha stigha ok þranga. cristoforus spurþe hui han sua giorþe. diæwlen suarar ok vilde løna længe sina blygh mæþan han gat, tel cristoforus saghþe sik eigh vilia hanom fylgia vtan han saghþe hanom hui han vek af væghenom. diæwlen gik nøþoghar viþ sanno ok saghþe sik ræþas en man som do a corse, han hæt christus. cristoforus saghþe: jak hughþe þik vara vældoghastan hærra, nu findar jak at christus ma mer æn þu, hans vil jak leta ok hanom þiæna. — — —

fann djöfullinn sjálfan á skogi einum, ok töluðust þeir við til [þess at] cristofórus undirstóð, at þat væri [sá] hinn sami er hann spurði eptir, ok varð hans maðr. einn dag riðu þeir báðir [saman] þar kross stóð á vegi, ok rymði djöfullinn [fyrir hrædslu sakir veginn] ok krækti kríngum krossinn stigu [grýtta] ok [örduga]. cristofórus spurði hví hann gerði svâ. djöfullinn svarar ok vildi leyna bleydi sina svâ lengi sem hann gat, þartil cristofórus sagði at hann ekki vildi fylgja honum nema hann segði sèr, hví hann [snèri] af veginum. djöfullinn gekk naudugr til sönnunar ok sagðist hræðast þann mann, er dó á krossi ok kristus hét. cristofórus sagði: ek hugði at þú værir voldugasti herra, nú finn ek at kristus má meira enn þú; hans vil ek leita ok honum þjóna. — — — [1]

[1]) I et og andet vil den kyndige Læser maaske finde, at jeg har holdt mig for nær til Ordene paa Islandskens Bekostning, i andet, at jeg kunde være kommen den oldsvenske Form endnu nærmere uden at krænke Oldsprogets Natur. Saaledes findes *einn dag*, skjönt det almindelig hedder *dag nockum;* thi den ubestemte Artikel mangler i Oldsproget, saa at Begrebet *aliqvis* maa udtrykkes ved *nockurr.*

Den tredie Sprogperiode omfatter Unionstiden og sluttes med Reformationens Indførelse i alle tre nordiske Riger, hvorved et nyt Liv oprandt, og Literatur og Sprog genfødtes. Men saa fortrykt og ussel Tilstanden var i denne Tid, foregaar der dog i Sprogudviklingen en stor Forandring, og efter den gennemgribende Gæring fremstaa de nyere Sprog paa de gamles Grundlag. Ved Forbindelsen til ét Statslegeme vandt Rigerne ikke meget i andre Henseender, men i sproglig Henseende fremmedes derved snarere Adsplittelsen end Foreningen befæstedes. Sprogformen blev endnu mere vaklende. Norsk gik aldeles op i Dansk (som Skriftsprog), men Svensk, som hidtil i sin Udvikling fra Stamsproget gik samme Vej som Dansk, om end noget langsommere, fjærnedes længere derfra, og den Forbindelse, som kunde have samlet Folkene og Sprogene til en stor Helhed, blev ikke alene opløst, men gik endog over til et langvarigt Fjendskab, der først i den sidste Tid er ophørt. „Danmark vedblev vel i politisk Henseende at have Overvægten i Norden, medens det paa samme Tid i mange Henseender gav sig blot for Tysklands Indflydelse, men det (nl. at Sproget ikke ved en tilbagegaaende Bevægelse atter sluttede sig til Svensk og Norsk og atter nærmedes Stamsproget) følger ogsaa ligefrem af alle Sprogs gradvise Forandring: da Dansken nemlig allerede var paa Vejen til at forkaste næsten alle de gamle Endelser, saa vilde det have været en Tilbagevending ligesom mod

---

(Om den ubest. Artikels Fremkomst i Svensk og Dansk s. Peters. Sproghist. II, S. 213 og I, S. 165). — Gstf. med Nf. (Akk. med Inf.) findes vistnok: sik hræðast (sik ræþas) = at hann hræddist; þik vera (þik vara) = at þú værir, men den sidste Form er den almindelige. *canaan riks kunnugh* vilde mere bogstavret, men vel mindre godt hedde *canaan riknar konúngi* for *konúngi canaans rikis.* Isteden for nogle Ord ere satte ikke tilsvarende, fordi de ikke bruges i Oldsproget, som *nema* (af *nem*), der er tabt i de nuværende skandinaviske Sprog, men genfindes i tysk *nehmen*, [*ausge*]-*nommen*, = vort *uden* (*undtagen*), *utan.*

Naturens Orden, hvis den igen havde begyndt at optage Nabosprogenes kunstigere System, der desuden ligeledes var begyndt at falde fra hinanden."[1] Det kan vel ikke nægtes, at under Kalmarforeningen forøgedes Samkvemmet mellem Folkene, at Blandingen af Sprogene derved befordredes og at flere af Regenterne stræbte at styrke Foreningen paa mange Maader, — man kunde uden Oversættelser i Danmark læse hvad der blev skrevet paa Svensk og omvendt —, men Folkene vedbleve dog at betragte sig som fremmede for hinanden under den yderst løse og idelig afbrudte Forbindelse og den som oftest mangelfulde og slette Bestyrelse, og Bruddet blev som bekendt desto voldsommere, jo mere tvungen Forbindelsen var vedligeholdt, hvorefter fulgte det Nationalhad mellem Svenske og Danske, som endelig vor Tid har været saa lykkelig at hæve. Vi skulle da ikke opholde os ved Betragtninger af, hvad der dengang kunde være sket; hvor stor Fordel og Hæder begge Folk vilde have haft af en nöjere Forbindelse af de tvende Sprog, der vare oprundne af samme Rod og ved Tyskens Indflydelse maatte gennemgaa samme Skærsild; hvorledes begge Folks hele aandelige Liv kunde have understøttet hinanden ved en gensidig Udvikling, medens de nu toge en forskellig Retning og derved enkeltvis bleve for svage til at modstaa den fremmede tyske Paavirkning. Vi ville hellere søge at lære noget af den dyrekøbte Erfaring, for ikke i Fremtiden at blive udsatte for samme haarde, men retfærdige Bebrejdelse, der rammer disse Tider. — Den allerede tidligere begyndte Indströmning af Tyskere og Indflydelse af tysk Sprog viste sig først ret i denne Periode, da Danmark fik tyske Konger, da de af Stridigheder med hinanden svækkede nordiske Riger søgte Hjælp sydfra, og da alt tysk saaledes blev foretrukket for det hjemlige, at Kongerne næppe forstode deres Undersaatters Tungemaal. Forbindelsen med Holsten virkede i samme Retning; derfra

---

[1]) S. Petersen, Sproghist. I, S. 178; Litt. Hist. I, S. 110 fg.

blev Slesvig bestandig mere fortysket. Hansestædernes over hele Norden udbredte Handel udtærede ikke alene Landets Marv i flere Hundredaar, men bidrog ogsaa meget til Sprogets Fordærvelse i Købstæderne, og derfra udbredtes ogsaa paa Landet Plattysken, som snart blev det offenlige Sprog. Hærene bestode af tyske Lejetropper, man studerede ved tyske Höjskoler, hvorfra man ogsaa hentede Lærere. Endelig fik ved Bogtrykkerkunstens og Reformationens Indførelse fra Tyskland dette Lands Sprog en mangfoldigere Indflydelse paa Dansk end nogensinde för. Hertil kom, at Dannelsen og den folkelige Oplysning stod paa et meget lavt Trin, og Undervisningen var i Hænderne først paa de katholske Klærker, derefter paa tyske Lærere, saa at Modersmaalet siden led under det samme Tryk af Tysk som tidligere af Latin, hvilket sidste Sprog endnu længe vedblev at være de Lærdes udelukkende Maal.[1] — Hvilken Skikkelse det danske Sprog havde i dette Tidsrum, kende vi af Love (Kristian den Andens) Stadsretter, Privilegier og Skraaer; ligeledes haves et stort Antal Dokumenter og Diplomer, lige fra den sidste Del af fjortende Aarhundrede gennem hele Tidsrummet, f. Ex. den Esromske Codex, hvilke endnu kun tildels ere trykte; endvidere Stykker af den ældste danske Bibeloversættelse fra omtrent 1470 (udgivne af Molbech, 1828), samt, hvad der mere giver en Prøve af den Tids egenlige Literatur og tilfulde beviser dens aandelige Fattigdom: Erik af Pommerns Krønnike (udg. af Nyerup, 1827) og: „En fortabt siels kæremoll (ɔ: Klagemaal) paa kroppen", begge fra omtrent 1450; den noget yngre Rimkrønnike (udg. af Molbech, 1825, af Ley, 1841), foruden en hel Del af Middelalderens Legender, Postiller, Messebøger, Romaner og Digte (Eufemiaviserne), som for störste Delen bleve oversatte fra Latin

---

[1]) S. Petersen om Modersm. S. 57 fg.; H. N. Clausen: Om Danmarks Universitet som nordisk Höjskole (Univ. Tale 11 Okt. 1853) S. 24 fg. Petersen, Litt. Hist I, S. 104 fg.

eller Svensk og udgivne af de første Bogtrykkere. Som Repræsentant for denne Del af Literaturen og tillige som Katholicismens Svanesang her i Landet maa nævnes Hr. Mikkels tre Digte „om alth mennisckens leefneth", „hwarledes gudh fadher aff førsthæ begyndelsæ haffuer al ting sckapt" og „Jomffrw marie rosenkrantz och marie psalteræ", tildels Oversættelse fra Latin, fra Slutningen af femtende Aarhundrede (udgiv. af Molbech, 1836). Vigtigere ere Peder Laales Ordsprog, den ældste Ordsprogsamling i noget nyere Sprog, (udg. af Nyerup, 1828) og Kæmpeviserne, der vel i deres Oprindelse ere ældre, tildels meget ældre, og at betragte som fælles Ejendom for hele Norden, men i den Sprogform, hvori de haves, maa henregnes til denne Periode.[1] — Sproget er nu saa vidt fjærnet fra Oldsproget og saa stærkt paavirket af Germanismer, især i nogle Forfatteres Skrifter, at det maa betragtes som befindende sig i en fuldkommen Opløsnings- og Overgangstilstand, hvoraf efter Kirkeforbedringen det nydanske Sprog fremgaar. Vel spores i Skrifterne fra dette Tidsrum Dialektforskelligheder og Indflydelse af Folkesprogarterne, navnlig den jyske, paa Skriftsproget, ligesom adskilligt findes i Sproget, som nu kun genfindes i Svensk, men störste Delen er tysk, enten ligefrem optaget eller i en forvansket, barbarisk Form. Skrivemaaden er naturligvis höjst vaklende og vedblev at være det længe. Man brugte kun én Bogstavrække, kun smaa Bogstaver, skrev fremmede Ord efter dansk Udtale; Tegnet *å* var almindeligt i Dansk og gik derfra over til Svensk.[2] Efter nedertysk Brug skrives for-

---

[1]) Den ældste Samling er udgiven af And. Søffrensen Vedel, 1491; fortsatte og paa ny udgivne af P. Syv flere Gange; senest, efter en meget omfattende Plan, paa Samfundet for den danske Litt.'s Foranstaltning, paabegyndt af Sv. Grundtvig. Om hele denne Del af Literaturen handles udførligt i Petersens Litt. Hist. I, S. 116–155.
[2]) S. Petersen, Sproghistorie I, S. 186; Rask, Retskrivningslære S. 159 fg.

doblede Selvlyde og understøttende Selvlyde, fordoblede og i det hele sammenhobede Medlyde, som: *sijth*, *guoodh* (god), *gauffue* (gave), *allthiidt*, *lighelschæ*, *thiykckels*, — alt dog uden fast Regel og Overensstemmelse, endog i samme Ord hos samme Forfatter eller i samme Haandskrift eller trykte Bog. I det hele taget gaa Medlydene over til bløde (ligesom i nuværende Svensk), Selvlydene vakle bestandig mellem beslægtede Lyde (æ-e-i), indtil e faar Overhaand, saa at det hele Lydsystem bliver mattere og mere ensformigt, medens Svensk og Plattysk endnu ikke forandre sig i denne Retning, uagtet Svensk er blevet blødere end Islandsk, Plattysk blødere end Höjtysk. Grunden hertil maa søges i Danskens ejendommelige Natur og Udvikling af sig selv, og kan næppe tilskrives Folkets, navnlig Almuens undertrykte og forkuede Forfatning, som nogle have villet. De grammatiske Forandringer, som Sproget har lidt, kunne vi her ikke i det enkelte gennemgaa, men ville kun udhæve de vigtigste Punkter. Den ubestemte Artikel bruges nu fuldstændigt, ligesom den bestemte. Könsforskellen mellem Han- og Hunkönsord er paa Vejen til at forsvinde, men Lævninger deraf findes, ligesom endnu i vore Provinsmaal (hvorimod den hele Könsforskel falder bort i Jysk, ligesom i Engelsk) [1]; dog spores ogsaa heri Tyskens Indflydelse. I Navneordenes Böjning, hvor Endelserne ere faldne bort, søgte man dog paa andre Maader at erstatte det manglende og forebygge Tvetydighed og Utydelighed i Udtryksmaaden. De to endnu adskilte Former, Nævneform og den for alle Ord ensdannede Ejeform (paa -s eller -es), overførtes ogsaa paa Flertalsformerne. [1]

---

[1]) S. Rask, saml. Afhandl. I, S. 187-246. „Den danske Grammatiks Endelser og Former af det islandske Sprog forklarede." Det kan her bemærkes, at man stundom baade hos danske Forfattere og hos fremmede (tyske og franske), hvor nordiske Navne forekomme, finder den Uoverensstemmelse, at de oldnordiske Endelser beholdes paa enkelte Steder, medens de i Almindelighed bortkastes eller om-

„Denne Forandring kunde ikke finde Sted förend Betydningen af de gamle Endelser var glemt. Det kunde aldrig falde nogen ind at danne en Ejeform som „Haands", saalænge man var sig bevidst, at dette som et Hunkönsord ingenlunde kunde endes paa -s, men maatte have -æ, -e eller -ar, -er; lige saa lidet kunde man for at danne Flertallets Ejeform lægge -s til *dere*, *begge* (deres, begges), saalænge man ej havde glemt, at disse Former virkelig allerede vare Ejeformer (isl. þeirra, beggja). Naar man altsaa endnu i gammel Dansk brugte de oprindelige Endelser, saa skete dette, da Stamsproget allerede den Gang var rykket saa langt ud af Sigte, ganske mekanisk, uden klar Bevidsthed om deres Betydning." [1] De øvrige Formforandringer ere foregaaede paa samme Maade, som *Rigens*, *Menneskens*, *Hjærtens*, de mange Udtryk med *til* (tillands osv.). Af Former indkomne fra Tysk ville vi nævne anden Person i Udsagnsordene paa -st. Og hvor der i længere Tid viser sig en Vaklen mellem en nordisk og en tysk Form, har næsten altid den tyske omsider faaet Overhaand. Adskillige Forandringer ere ogsaa begrundede i den

---

formes efter Sprogets Overgangslove, uden nöjagtig Iagttagelse, om Navnet i øvrigt har beholdt sin gamle Form eller antaget en nyere. Saaledes har Ohlenschläger beholdt Former som *Vaulundur* (for Völund), skönt han skriver Harald, Olaf (med bortkastet -r) *Stærkodder* (hvis oldnordiske Form er *Starkaðr*, hos Saxo: *Starcatherus*), men *Ørvarod*. Paa samme Maade skriver man vaklende mellem Sigurdr og Sigurd, Erlingr og Erling, men Rolf (Hrólfr). Det er aabenbart, at Endelsen -r eller -ur bör bortkastes i den nyere Form, ligesom ogsaa Endelsen -i bör gengives ved -e i Navne som Ari, Fróði, Snorri, Helgi, hvor Udtalen vistnok altid har været aaben (e) og selv de ældste islandske Haandskrifter have e. For at tage flere Exempler bör Hervarars. kap. 3 (Arngrímr) átti tólf sonu: Angantýrr var elztr, þá Hervarðr, þá Hjörvarðr, Sæmingr ok Hrani, Brami, Barri, Reifnir, Tindr ok Búi — paa Dansk gengives: Arngrim... Angantyr, Hervard, Hjørvard, Sæming, Rane, Brame, Barre, Reifner, Tind, Bue.

[1]) S. Petersen, Sproghist. I, S. 232.

almindelige Stræben, at faa regelrette Former for ældre uregelrette, især i Udsagnsordene; hvilken Stræben endnu for Öjeblikket viser sig i vort Modersmaal (betyder -betydede og betød; gælder -gældte og gjaldt osv.). I Orddannelsen og Ordföjningen viser den samme Kamp sig, og i det stærkt gærende, vordende Sprog findes mange Forsøg paa at danne ny Ord og Former, som siden ere forkastede eller ombyttede med andre. [1]

I Reformationstiden og de ved Trosforandringen fremkaldte Stridigheder skrev Theologerne vel endnu paa Latin, men dog ogsaa i Modersmaalet. Selv Povel Eliesen, den uden Tvivl bedst begavede af disse Mænd, skrev paa Dansk og førte et godt, flydende Sprog, skönt Retskrivningen er fortvivlet fortysket, f. Ex.: „Till thet ketterlige, wcristelige och wbesindige breff, som then wbesckemmede kettere Hans Mickelssen aff Malmø lod wdgaa met thet ny Testamente, ther konningh Cristiern lod ynckellige och wtilbørlige forwandle paa sith tijrannischke wildt oc icke Gudt till loff, eet kort och tilbørligt swar." [2] Hans Mikkelsens Oversættelse af det ny Testamente (udkom 1524) er i sproglig Henseende et ringe Arbejde (Nøye testamenth paa danske ret effter latinen wdsatthe, trøckt oc saat wti Lybs i land til Myssen 1524), og Formen er saa sær og vanskelig at forstaa, at man næppe kan læse denne Bog uden Kendskab til Islandsk og Svensk. [3] Men paa denne Tid fremtraadte ogsaa Chr. Pedersen, der maa anses for Skaberen af det nydanske Skriftsprog, og som for vort Modersmaal blev hvad Luther var for det tyske Sprog. Hans Oversættelse af det ny Testamente udkom 1529, og lige til sin Død (1554) vedblev han, selv i Landflygtighed at berige den danske Literatur med

---

[1]) S. Petersen, Sproghist. I, S. 245 fg. — [2]) S. Povel Eliesens Skrifter, udg. af Selsk. for Danmarks Kirkehist. ved Secher, 1852, I, S. 58. — [3]) S. Rask, Retskrivn. S. 108 fg.

de værdifuldeste Arbejder.[1] Her tilföjes et lidet sammenlignende Prøvestykke, i det tillige Formen i Lucidarius hidsættes.

Af *Lucidarius*, Brandts Udg. S. 15.

Wor father, ther i hymærighæ ær, helliest ær tith naffn, thil kommæ tith righæ, thyn williæ skal wæræ saa paa jordhen som i hymmelæn, gyff oss i daw worth daulighæ brødh, oc forlath oss woræ brøthæ sosom wi forlathæ them ther woss om moth brydhæ, oc ledh woss ey i frestelsæ, men frels woss aff alth onth.

Povel Eliesen, Sechers Udg. S. 29 fg.

Wor fader, thu som æst y himmelin, tith naffn sckall helligt giöris, tillkommendis worde tith rijge, worde thyn willie her paa iorden som hand err y hymmelen, giff oss i dag wort dageligt brød, forlad oss wor sckyldt oc brøde, som wy forladhe waare sckyldenær, leed os ey ý frestelsse, men frelss oss fraa onth.

Chr. Pedersen, Brandt og Fengers Udg. III, S. 9.

Vor fader, som est i hiemmelen, helligt vere dit naffn, tilkomme oss dit rige, vorde din vilge paa jorden som han er i hiemmelen, giff os i dagh vort daglige brød och forlad oss vaare synder som wii forlade dem som oss bryder emod, leed oss icke i fristelse, men frelss oss fra alt ont.

Sprogformen i Norge, der indtil Foreningen med Danmark var höjst ubetydelig forskellig fra Islandsk, fik ved Kalmarunionen et mægtigt Stød fremad, saa at der paa Reformationstiden saa godt som ingen Forskel er paa Skriftsproget i Norge og Danmark, og siden den Tid ikke har været det. Folkesproget derimod, eller rettere sagt Folkesprogarterne, i dets forskellige Former i Bygdelagene vedblev at holde sig nærmere ved Oldsproget og staa dette endnu i

[1]) Hans danske Skrifter udgives nu af Brandt og Fenger. Hidtil ere tre Bind udkomne i denne Udgave.

mange Dele temmelig nær. [1] Baade i Ordforraadet og i de grammatiske Former, ja endog i Udtalen er en meget stor Lighed med det oldnorske og oldnordiske (islandske) Sprog, saa at Folkesproget staar Skriftsproget, det Danske, temmelig fjærnt.

Som ovenfor bemærket var saa godt som alt videnskabeligt Liv og Skribentvirksomhed standset i Norge i lang Tid, ligesom i Danmark, eller om muligt i en endnu höjere Grad. Den opvaagnede igen, da Riget var blevet forenet med Danmark, men gik da ganske op i den danske, og man skrev da kun i det danske Sprog, medens Afarterne af Folkesproget holdt sig dels formedelst Landskabernes stærke naturlige Adskillelse, den svagere Befolkning og vanskeligere Samkvem, dels formedelst Skriftsprogets ringe Indflydelse og Landets fra fremmed Paavirkning afskaarne Beliggenhed. Unionstiden var vistnok lige saa trykkende for Norge som for de to andre Lande, og saa meget mere som Bestyrelse og alt hvad dermed følger blev dansk. I hele denne Periode har Landet ingen Historie. „Det er af alt dette indlysende, at Sprogets Kraft og Selvstændighed maatte synke med Folkets, og kun af Landets særegne Beskaffenhed kan man forklare sig, at dets Ejendommelighed som det i Bjærget skjulte ædle Metal kunde frodig voxe fort uden at beskinnes af Dagens Lys." [2] Da Norge dernæst (1536) blev *Provins* af Danmark, ophørte norsk Sprog ganske i Literaturen, og er fra nu af ét med Dansk. „Naar der derfor efter Norges Forening med Danmark, men især fra Reformationstiden af, tales om norsk Sprog, saa forstaas derved det norske Mundsprog eller Almuesmaal, der indtil den Dag i Dag har vedligeholdt sig i Dialekterne, der ere hel forskellige fra Skriftsproget og

---

[1]) S. Ivar Aasen, Det norske Folkesprogs Grammatik, 1848; samme, Ordbog over det norske Folkesprog, 1850, anmældte i dette Tidsskrift af Dyrlund (Aargangen 1850, S. 133 fg.) — [2]) Petersen, Sproghist. II, S. 39 fg. og S. 42.

i hvilke især Ordforraadet er vedblevet at være næsten aldeles Islandsk eller Gammelnorsk; men nogen særskilt norsk Literatur eller noget norsk Skriftsprog har der fra den anførte Tid ikke været til, lige saa lidet som der endnu gives saadanne. Dette er saa bekendte Ting, at det aldrig vilde være nødvendigt at godtgöre dem, naar ikke enkelte Nordmænd havde ytret en utidig Lyst til at tillægge deres Sprog en saadan Benævnelse. Benævnelsen *norsk* brugt om Sproget findes anvendt kun om saadanne Udtryk, som ikke forekomme i det sædvanlige danske Skriftsprog. — Det er saaledes næppe faldet nogen dansk-norsk Skribent ind at benævne det fælles Sprog anderledes end *dansk*, hvilken Sprogbrug ogsaa er fuldkommen rigtig, da det gammelnorske Skriftsprog i Virkeligheden forsvandt og det danske i dets Sted blev optaget." Som en Prøve paa, hvor stor en Forandring det norske Skriftsprog led fra 1400 til 1531, anføres her til Sammenligning med det ovenfor anførte Stykke fra Aar 1400 et lignende fra Aar 1531. [1]

Thett bekiennes ieg Jens Ffratt met thenne minn egen handscriptt, at ieg haffuer mig beplicthett at wile bestaa oc forsware alle thee breffue som ieg haffuer schreeffuet oc beszegltte met erlig velbiurdug mands oc strenge ritters her Mogenns Guldennsternes jndszegell sidenn thett fførste ieg vtaff hanns strenngheedt jndszeglet annamet oc jndtill thenne dagh, saa ther icke skall findis nogenn breff eller schriffuelsæ vnder samme jndszegll, som wtenn hanss strengheedz befaling schreffuene er, vnder tagne rigenns raads dommær oc steffninger, som ieg will oc bestaa oc forsware hanss strengheedt vtenn skade eller tilltall vti nogre maathe. Tiill visszenn her om setther ieg mitt merche her vnder thenne myn hand-

---

[1]) Taget af Diplomat. Norvegic. II, 2, S. 816. Brevet er dateret: Agershus, 26de Juni 1531.

scriptt. giffuet paa Aggershws mandagen nest effter sancti Hans baptiste dagh aar mdxxxi.

Vi ville hertil endnu kun föje en Bemærkning af Petersen.[1] „Endnu en Tid lang efter 1400 vil ingen Dansk, som ej besidder Kundskab i Islandsk, rettelig kunne forstaa noget Brev, da Sproget næsten aldeles er islandsk; og derimod ved 1500 vil enhver dansk Mand, der ej er aldeles uøvet i at læse gammel Dansk, kunne forstaa de norske Breve paa en eller anden Endelse og et eller andet Ord nær, som ville forekomme ham besynderlige. De forskelligste Sprogformer blandes sammen, ganske islandske, ganske danske, nogle der ingen af Delene er, med den störste Forvirring, saa at de snart kunne synes at være skrevne af Svenske, snart af Danske." I det sydlige og vestlige Norge, hvor Samkvem med Danmark og Udlandet var hyppigst, tabtes naturligvis den gamle Form først. Retskrivningen er heller ikke saa fortysket og slet förend fra det sextende Aarhundredes Begyndelse og Reformationstiden, ja endnu i dette Aarhundrede skrev enkelte og forstode uden Tvivl flere den gammelnorske Sprogform. Det berettes endog, at Bønder i Midten af det attende Aarhundrede forstode en islandsk Bog ret vel.

Ogsaa over Sverig hvilede Unionen tungt med sit tvungne Aag, fornemmelig under de tyske Konger, der her vare endnu mere forhadte end i det øvrige Norden. Dansk Sprog fik en ikke ringe Indflydelse ved de mange danske Embedsmænd, ved Siden af Tysk, og de svenske Forfattere tilskrive derfor Unionen og det danske Herredömme Sprogets Fordærvelse, skönt det, ligesom det danske, allerede i Forvejen var meget forandret fra Stamsprogets Form, uagtet det ikke saa længe havde været udsat for fremmed Paavirkning. Men det svenske Sprog er saa ligt, ja ens med det danske, at man endog har udgivet det samme Skrift snart som dansk,

---

[1]) Sproghist. II, S. 79.

snart som svensk.[1] Da havde Sprogforeningen og Sprogenheden over hele Norden været en Mulighed, men forhindredes ved Svenskernes kraftige Modstand og Omhu for at bevare deres Sprogs Renhed. De udslettede virkelig det sig indtrængende Danske, der endnu ikke havde sat sig fast; Tysken derimod kunde de ikke tilbagetrænge, dertil var dens Magt for indgroet. „Ved at sammenligne det Gammelsvenske (fra Unionstiden) med Sproget paa Gustav den Førstes Tid og endnu noget senere, vil man rigtignok finde, at det i flere Henseender nærmer sig det Danske, men denne Virkning var kort og forbigaaende; derimod behøver man kun at tage en nuværende svensk Bog i Haanden for at overbevise sig om, at Sproget kun i enkelte Ord har antaget Danismer, medens det derimod selv efter saa lang Tids Forløb ikke har været i Stand til at udslette de Germanismer, hvoraf det den Dag i Dag vrimler. Det svenske Sprogs Afvigelser fra sin gamle Form maa altsaa tilskrives den Indflydelse, som det tyske og siden det franske Sprog udøvede derpaa; at ogsaa Dansk en Gang søgte at forene sig dermed er kun kendeligt paa de faa Ord, som have antaget bløde Konsonanter for haarde."[2] Der er en temmelig stærk Gæring ved Indblandingen først af tyske, siden af danske Elementer. Den første Del af Perioden har endnu enkelte og haarde Medlyde, den sidste Del dobbelte og bløde. Skrivemaaden er ligesom i samtidigt Dansk forvirret og fortysket. Kun bevarer Svensk en större Haardhed end Dansk, og Stamsprogets Selvlyde, især i Endelserne (a-o-u) bevares, medens i Dansk alt bliver til *æ* og *e*. Navneordenes Kön stemmer endnu overens med Oldsprogets, ligesom der endnu findes flere Lævninger deraf i Svensk end i Dansk; Böjningen er endnu temmelig fuldstændig bevaret og næsten ligesom i Sprogets

---

[1]) Kong Laurins Krønnike, der af Nyerup er udgiven som dansk, af Geijer som svensk. S. Petersen, om Modersm. S. 51. — [2]) S. Petersen, Sproghist. II, S. 127.

forrige Periode, dog i adskillige Skrifter paafaldende svækket, hvilke derved komme det samtidige danske eller nuværende svenske Sprog nær. Uagtet Konsekvensen (f. Ex. i Selvlydsendelserne) vakler og i Orddannelsen den danske og plattyske Indflydelse tydelig kendes, staar Sproget dog saaledes Oldsproget langt nærmere end det danske gör det, og dette samme kan endnu siges om begge Sprogs nuværende Form. Vi ville ikke opholde os med en vidtløftig Angivelse af Skrifterne fra denne Tid, der kun have sproghistorisk Vigtighed, men ellers liden Betydning. Foruden Diplomer, der haves fra Aar 1165 lige til Reformationstiden, maa nævnes Magnus Erikssons Lovbog, then gambla swenska crönica, gamla och minsta swenska rimkrönikan, stora rimkrönikan, drottning Eufemias visor, hertig Fredrik af Normandi og mange andre Krønniker, Rimerier, romantiske Fortællinger (mest oversatte). Bibeloversættelse haves fra omtrent 1500 i Brudstykker, det ny Testamente fra Aar 1526. Sproget i Folkvisorna (Kæmpeviserne) er i den bevarede Form yngre. [1]

Fra Begyndelsen af det sextende Aarhundrede findes altsaa kun to Bogsprog i Norden, og disse bleve ved Reformationen og den dermed følgende aandelige Opvækkelse uddannede til de to nuværende Sprogformer, i det Bogtrykkerkunsten, Universiteters Anlæggelse og flere lignende mægtige understøttende Midler hjalp til at fremkalde et nyt Liv i Videnskab og Literatur. Det kan imidlertid her, hvor det kun var Hensigten at paavise de nuværende nordiske Sprogs Stilling til Stamsproget, ikke være fornødent at forfølge de to Sprogs historiske Udvikling ud over det Tidspunkt, da de

---

[1]) De ere udgivne af Geijer og Afzelius, 3 Dele, 1814-16. Fornsånger udg. af Arvidsson. S. Wieselgren, Sveriges sköna Litteratur, 2 Dele, 1834. Ligeledes findes en hel Del Efterligninger af disse Folkedigte og lignende, s. Lénström, Kort historisk öfversigt af Sveriges litteratur, s. 553 fg.

ere blevne selvstændige nyere Sprog, der ere at anse vel som Afkom af det oldnordiske Sprog, men dog nu tillige som fuldvoxne og myndige Börn, der udrustede med Moderens Gaver selv skulle fortsætte det Liv og den Udvikling, de have begyndt. Uagtet nemlig den følgende Periode, som vistnok med Rette for begge Sprog sættes fra Reformationstiden til henimod Slutningen af det syttende Aarhundrede, endnu maa betragtes som Gennemgangstider og Udviklingstrin for det nydanske og nysvenske Sprog, som først efter den Tid kunne betragtes som færdige, det vil sige afsluttede hvad den grammatiske Bygning angaar, staa de dog begge Stamsproget saa fjærnt og modtage derfra kun saa svag en Næring, medens de søge den andenstedsfra, at de træde ind i Rækken af de selvstændige nyere evropæiske Sprog. Denne Selvstændighed er vel ikke saadan, som man for Sprogenes Renhed kunde ønske. Vort Modersmaal har vel gennem alle Trængsler bevaret sin nordiske Karakter, der endnu i höjere Grad findes i det svenske Sprog, men begge have dog under hele deres Tilblivelse og Udvikling lidt meget ved den tyske Indflydelse og ved den Lyst, som i begge Lande viste sig til at optage fremmed Sprogstof. „Begge Sprog gaa jævnsides med hinanden, begge have omtrent lige meget været udsatte for fremmed Indflydelse, og begge have været lige villige til at opofre sin ejendommelige Rigdom for en laant Glans og fremmed Glimmer. Den fælles Aarsag hertil maa fornemmelig søges i den Mangel paa flersidig Uddannelse, som fandtes hos begge paa den Tid, da Overgangen til deres nuværende Beskaffenhed foregik." [1]) I sig selv er der vistnok intet skadeligt i at optage fremmede Ord, og alle nyere Sprog have dette tilfælles, at de med de fra andre Folk modtagne Ideer, Begreber og Forestillinger ogsaa have modtaget Benævnelser for disse; men disse laante Goder göres efterhaanden til Folkets Ejendom, og da bör Benæv-

[1]) S. Petersen, Sproghist. II, S. 230.

nelserne ogsaa følge med, idet de enten afklædes det fremmede Snit og opnaa Borgerret — som Tilfældet er med en stor Mængde af de i vort Modersmaal nu uundværligste Ord —, eller de ombyttes med andre Benævnelser, som enten forefindes i Sproget eller kunne dannes af dets Malm. Hovedstoffet i vort Modersmaal er endnu af nordisk Rod, ligesom i det svenske Sprog, og dette Sproggrundlag er saaledes begges fælles Ejendom; de laante Dele ere tagne fra Tysk, Fransk, Latin, osv. Se vi hen til det danske Sprogs Udseende for halvandet til et hundrede Aar siden, da kunne vi ikke nægte, at der er gjort store Fremskridt siden den Tid. Thi med alle de Berigelser, Sproget fik ved Vedel, Kingo, P. Syv og flere, har det paa Holbergs Tid et saa broget Udseende og er saa gennemflikket med tyske, franske og latinske Lapper, at det ser ud som det skulde blive lige saa blandet som Engelsk. Denne Tid danner en stor Kløft mellem det af Stamsproget udviklede ældre danske Sprog og den nyere Sprogudvikling, og som Holberg i mange Henseender kan kaldes den danske Literaturs Fader i dens nuværende Skikkelse, kan han ogsaa betragtes som en Mur mellem den foregaaende Sprogform og den efterfølgende. Med sit skarpe Blik i saa mange, endog beslægtede Retninger havde han dog ingen Sans for det ejendommelige i det danske Sprog, navnlig intet Öje for, hvorledes Sproget kunde og burde beriges ved at øse af sin egen Kilde, Stamsproget. Slige Bestræbelser vare ham endog imod. [1] Sprogets Rensning og Befæstelse begyndte først ved Mænd som Kofod-Anker, Eilskov, Stenersen, Höjsgaard; og skönt Berigelsen for störste Delen bestod i hvad der optoges af Tysk, ikke synderlig af nordiske Sprogdele, kunne vi dog ikke miskende, hvor meget der skyldes Snedorf, J. Kraft osv. [2], dernæst Baden, Sporon, O. Guldberg og flere. Først fra dette Aar-

[1]) S. Petersen, Om Modersm. S. 73 fg. — [2]) De Sorøske Samlinger, 1765.

hundredes Begyndelse vaagnede en levende Følelse af den nordiske Aand (Øhlenschlæger, Grundtvig), og hvilken Rigdomskilde Modersmaalet havde at øse af ved at vende Blikket mod Moder og Søster. Störst Fortjeneste heraf har P. E. Müller, Rask og N. M. Petersen. Det kan ikke være anderledes, end at mange Ord efterhaanden blive forældede og gaa af Brug, idet de erstattes af andre, ligeledes at mange i Tidernes Løb forandre Betydning, i det Begreberne nöjere bestemmes, adskilles og modtage finere Afskygninger. Til at gaa den rette Vej i at afgöre alle hidhørende Spörgsmaal og Undersøgelser er intet sikrere Middel end stadigt Hensyn til Ordenes Betydning og Brug i det ældre Sprog, i Søstersproget og endelig i Stamsproget, idet ældre Dansk og ældre Svensk her danne vigtige Mellemled, der ikke tör lades ude af Betragtningen. „Man paastaar sandelig ikke for meget, naar man anser det udvidede Studium af gammel Dansk og for dettes Skyld af gammel Svensk for et af de vigtigste Midler til at gengive Modersmaalet den Ejendommelighed, som det er nær ved at tabe; vilde kun Sproggranskerne fremdrage og oplyse Ordene, de gode Forfattere skulle visselig ikke undlade at bruge de tjenlige." [1] De fremmede Ord indkomme ofte blot af Nyhedslyst, Modesyge og Ligegyldighed for Sproget; de bör kastes bort og forvises af enhver, hvem det er om Modersmaalets Renhed at göre. Andre indeholde videnskabelige, kunstneriske og lignende Udtryk; disse kunne som oftest efterhaanden ombyttes med indenlandske. Farligere ere vistnok de fremmede Vendinger og Forbindelser, der indsnige sig i Sproget (Germanismer, Gallicismer, Latinismer), saa meget mere som de vanskeligere ses af den, der ikke er ret sprogkyndig, og derfor udbrede sig ubevidst gennem Skrift og Tale fra den ene til den anden. Ordenes Betydning kan kun tilfulde fattes efter deres Oprindelse og Udledning, deres Sammenhæng med

---

[1]) S. Petersen, Sproghist. II, S. 237 fg.

andre Ord og Stilling i Grundsproget. Den enkelte kan vel ikke skaffe et nyt Ord Borgerret i Sproget eller genindføre et forældet eller udjage et almindelig brugt, men han kan dog göre sit dertil, og det lader sig ved mangfoldige Ord paavise, hvo der har skabt dem eller draget dem frem for Lyset. I Begyndelsen overses de eller spottes endogsaa, men hvis de have virkelig Værdi og Sandhed i sig, göre de sig omsider gældende. Den ubevidste Sprogbrug er vel en lunefuld Hersker, men dog sædvanlig en upartisk Dommer med sund Sans og Følelse. De fra Latin og de sydlige Sprog i vort Modersmaal optagne Ord staa saa aldeles uden Sammenhæng med det øvrige Ordforraad, at de endog for den Ukyndige strax vise sig som fremmede; men de to Hovedkilder for Sproget ere og blive den oprindelige, Islandsk, og den senere, Tysk, som jo egenlig ere to beslægtede og af samme Rod oprundne Sprog. Om Sproget har flest nordiske eller tyske Ord og Elementer er vanskeligt at afgöre, og det vilde heller ikke være til stor Nytte at faa det at vide. Derimod vide vi, at det danske Sprog i sit Væsen er nordisk,[1] og har bevaret denne sin Karakter gennem alle Tider. Hvor naturligt er det da ikke, at man til Sprogets Berigelse og Foryngelse vender sig til Stamsproget, ligesom man fra Oldsprogets Literatur har hentet de herligste nordiske Minder, der have genfødt vor Digtekunst, og netop i den nordiske Aand genkender Folkets Aand, i de gamle simple Kvad og Sagn genkender dets eget Væsen og Ejendommelighed? „Det er naturligst, at Moderen selv giver sine Börn Die istedenfor at overlade dem i tyske og franske Lejeammers Hænder, hvor de med den fremmede Næring tillige indsuge fremmede Fejl og Lyder. Det er derfor at vænte, at det øvrige Skandinavien om ikke andet saa for sin egen Skyld vil ty til det Sprog, som afpræger dets ejen-

---

[1]) S. Rask, Om det nord. Sprogs Opr. S. 35 og 41; Petersen, Sproghist. I, S. 300.

dommelige Aand." [1] Hvilken Rigdom Stamsproget besidder til at danne ny Ord og Betegnelser for de forskelligste Begreber indenfor Videnskabens, Statskunstens og vel alle andre Enemærker, derom vil enhver let overbevise sig ved at sætte sig ind i, hvad de nuværende Islændere med Dygtighed og Kærlighed udrette for at udvide deres Sprogs Omfang i næsten alle Retninger. Vi kunne med Hensyn til historisk og politisk Stil henvise til „Tíðindi frá Alþíngi Íslendínga" og „Skírnir, ný tíðindi hins Íslenzka bókmentafjelags", hvoraf 28 Aargange ere udkomne, hvor alle de nyere politiske og statsretlige Begreber og Benævnelser, filosofiske, ökonomiske og techniske Udtryk ere gengivne i ægte nordiske Ord, uden at laane fra andre Sprog, end ikke fra Græsk, hvorfra alle andre nyere Sprog hente slige Ord. Det samme er Tilfældet med den 1852 af hið íslenzka bókmentafjelag besörgede „Eðlisfræði", og Egilssons fortræffelige Oversættelse „Odysseifs-kvæði", udgivet af samme Selskab 1853, for ikke at opholde os ved ældre Oversættelser. [2]

Men nærmere ligger os unægtelig Svensk, og det er derfor naturligt, at vi frem for alt slutte os til dette Sprog og søge at kende og benytte, hvad derfra kan hentes. Da vort Modersmaal endelig synes at komme til sin Ret i Hjemmet og at blive anvendt overalt til Skrift og Tale istedenfor Latin eller Tysk, som hidtil undertrykkede det, og det viser sig, at vi bedre kunne udtrykke vore Tanker og Følelser deri end i noget fremmed Sprog, er det naturligt, at vi søge at styrke og befæste det ved Slægtningens Hjælp. Det danske Sprogs Omraade er for lidet til at det enestaaende kan indtage og hævde sig en selvstændig og betydelig Plads blandt Evropas dannede Folks Sprog, ligesom Folk og Rige er for

---

[1]) S. Gr. Thomson, a. S., S. 35 og S. 32. — [2]) Jeg har tidligere gjort opmærksom herpaa i min Afhandl. om det oldnordiske Sprogs Overensstemmelse med det græske og latinske i Ordföjningen, 1849.

lidet til at bestaa uden Forbindelse med andre. Fra Syden trues Land og Folk og Sprog med Tilbagetrængning og Underkuelse. Der er da intet saa naturligt og fornuftigt Redningsmiddel, som at vinde Styrke ved Forbindelsen med et beslægtet Folk, der har fælles Interesser ligesom fælles Oprindelse og fælles Oldtidsminder og saa godt som fælles Sprog. Den levende Enhedsfølelse, som for en halv Snes Aar siden tydelig gav sig tilkende i den nordiske Ungdoms Fostbroderskab, er visselig ikke udslukt, om den end synes at træde mindre frem, hverken paa denne eller hin Side af Øresund. Derpaa haves Vidnesbyrd endnu fra den sidste Tid. „De folk, som äro af samma stam, hafva efter långa sekler af söndring känt sig fattade af ett mäktigt begär efter återförening. Ingenstädes har denna åtrå uppenbaret sig så rent och ädelt som i det Skandinaviska Norden. — Hos våra fränder af den Germaniska stammen slog saken strax från början om i den falska rigtning, till den största öfverraskning för oss, som i vår enfald förmodade, att andra skulle tænka lika okonstladt oc högsinnadt som vi sjelfve. Det nationella enhetssträfvandet uppträdde der i formen af en inskränkt patriotism, som icke nöjd med en egen sjelfständig plats i folkens almänna förbund traktade efter en herrskande ställning i förhållande till öfriga folksystemer, ett anspråk, efter hvilket dessa sednare omöjligt kunde finnas villige att foga sig. Ty ett gudafolk, i hvilket alla andra nationer uppgå som försvinnande momenter, är dock ännu icke erkänt och skall icka blifva det. — Med en så högmodig och sjelfkär speculation har de Nordiska folkens sammenslutning till broderlig enhet ingenting gemensamt. Deras förbund hvilar helt enkelt på kärlekens grundval, och skildt som det är från all sjellfförgudning för egen del, önskar det blott, at andra likartade folkförbindelser ville afsäga sig sina gudomlighets anspråk till desto större fördel för det rent menskliga. — De Skandinaviska folken svaga hvar för sig skola förenada intaga en betydande plats i nationernes råd. I samma mån som deras förbund vinner fasthet och

sammanhållning innom sig sjelf, skall deras röst något gälla på folkens Allshärjarting. Vägen går framåt, den går ej tilbaka." [1] Hos os har ingen med den Begejstring talt den nordiske Enheds, navnlig Sprogenhedens Sag, som Professor N. M. Petersen. [2] Om end Statsmanden maaske betragter slige Ideer med en sur Mine, og den, der er vendt mod Livets praktiske Side alene, smiler ad dem som overspændte og uudførlige og unyttige, kan den, der er besjælet af Kjærlighed til sit Fødeland og sit Modersmaal, dog ikke andet end af Hjærtet ønske, at det engang maa lykkes, som den granskende Videnskabsmand skuer i Aanden; og om end de Midler, der foreslaas, ville møde store Hindringer og maaske vise sig umulige at bringe til Anvendelse, bör enhver dog efter Evne bidrage sit til at fremme en Sag, som han anser for god og til sit Fødelands og Modersmaals sande Tarv. Meningen med en nordisk Sprogenhed, hvis den ikke skal blive et vildt Lunes Hjærnespind, kan jo kun være den, at medens Talesproget altid bevarer sin Forskellighed i de nordiske Lande, ja i hvert Lands forskellige Provinser med större eller mindre Ejendommeligheder, vilde det være til uberegnelig Nytte, om Skriftsproget blev ens. I Danmark og Norge har det hidtil været ét; det svenske Sprog er saa ubetydeligt afvigende derfra, at det ved nogen gensidig Tilnærmelse bestandig mindre mærkes som fremmed. Med Magt at forsøge paa at forandre et Sprog er urimeligt, med Magt at ville sammenblande to Sprog er lige saa unaturligt. Men ligesom der er ét Skriftsprog over hele Tyskland, over hele det britiske Rige osv., saaledes kunde der vistnok paa en naturlig og let Maade tilvejebringes et fælles nordisk Sprog i Literaturen, naar blot Folkene vilde det. En saa

---

[1]) Melin, tal hållet d. 31te Maj 1853 (ved Lunds Univers. Fest); Clausen a. S. S. 21. — [2]) I Annaler f. nord. Oldk. 1840-41 Om Sprogkundskab i Norden, sstd. 1844-45 Den nordiske Oldtids Betydning for Nutiden.

mægtig Begivenhed som Reformationen, en saa kraftig Aand som Luthers bevirkede dette i Tyskland; vi kunne vel ikke vænte noget lignende i Nutiden eller Fremtiden for Norden; men hvorfor skulde ikke manges forenede Bestræbelser kunne udrette det samme, om end langsommere? Naar vi blot vilde! Men medens Danmark og Sverig synes at nærme sig hinanden inderligere, er man i Norge ledet af samme Aand, som ovenfor er omtalt, snarere tilböjelig til at ville forsøge paa at skaffe Norden tre Skriftsprog istedenfor to, at forstøde det danske Skriftsprog og danne et nynorsk, ligesom man har tilegnet sig et oldnorsk. Skulde dette Paafund, hvis Urimelighed vistnok erkendes af enhver, der ikke er aldeles hildet af ensidige Afsondringsideer og overspændt „Selvforgudelse", virkelig lykkes, da tro vi, at Norge selv vilde lide mest derunder; men det vilde ogsaa være et føleligt Afbræk for det danske Sprog, der som Skriftsprog hidtil har haft de to Lande at beherske.[1] Vistnok vilde det være et utaaleligt Savn for et dannet, selvstændigt Folk intet eget Skriftsprog at have; men naar man har et og i dette er nedlagt en hel Literatur, og det bruges og forstaas af Folket, og det ikke er et fremmed, fra Landets Maal forskelligt Sprog, da vilde det være ubesindigt, af Særhed og Forfængelighed at danne et nyt, kun for ikke at have noget fælles med andre. En ganske anden Sag er det, hvor to lige uddannede Sprog støde sammen, som i Slesvig. Der maa vælges; og naar da Folkesproget er forskelligt fra begge de

---

[1]) Som bekendt føres der endnu i Norge en ivrig og hæftig Strid om dette Spørgsmaal, hvorvidt og hvorledes der bör dannes et nyt norsk Skriftsprog af Folkesprogets Elementer. Sagen er allerede bragt paa Bane af J. Aasen (norske Folkesprogs Gram. Fort. S. XI fg.), men løseligt og besindigt. Hvorledes man senere har fortsat Behandlingen heraf og Striden herom, tildels i Dagblade, med Lidenskabelighed og Partisyge, er her ikke Stedet til at dvæle ved. „Men vil Norge uddanne sig et eget Skriftsprog, saa maa det forskyde det danske, ikke blot *kalde* det norsk, men *göre* det til norsk" (Petersen).

sammenstødende Skriftsprog, da maa man gaa til den ene eller anden Side, men ikke ville ophöje Dialekten til et eget Skriftsprog. Thi det er godt og rigtigt, at enhver Folkesprogart bevares og plejes af dem, der besidde den som levende Sprog, og at Sprogforskerne anvende deres Flid paa at samle og ordne alle Ejendommeligheder saa vel i Sproglæren som i Ordforraadet, i Folkesagnene og Folkesangene; men det er paa den anden Side lige saa ønskeligt, at Skriftsproget forener saa mange Folkefærd og Folkeslag som muligt, det er saa mange, som ved væsenlig sproglig Enhed og Nationalitet føle sig bundne til hverandre. Paa anden Maade kan dels Literaturen ikke faa det Omfang, den Næring, Kraft og Varighed, som er nødvendig for at den kan udvikle sig frodigt og fyldigt, dels de enkelte Folkeslag ikke modtage den almindelige Oplysning og höjere Dannelse, som kun er mulig ved en omfangsrig og selvstændig Literatur. Lige overfor vore store og mægtige Naboer mod Syd og Vest forsvinde de nordiske Folk, naar de staa enkelte og afsondrede, som ubetydelige; men forenede ville de kunne opvise og hævde en Literatur, der i Selvstændighed og Dygtighed turde stille sig ved Siden af baade den tyske og engelske. De to nuværende nordiske Skriftsprog ere hinanden lige saa lige som de to ligeste græske Dialekter i Oldtiden; men det var kun ved at betragte og føle sig som ét Folk, at Grækerne vare store og mægtige, og med den störst mulige politiske Selvstændighed og Uafhængighed af hverandre, forenedes de dog ved Sprogenheden til en höjere Enhed. Men vi maa gentage en gammel Klage. [1] „Man ved det, sige vi, man tilstaar det villigt, men den nordiske Læseverden glemmer det dog bestandig paa ny, og det ene Nabofolk vedbliver at være ubekendt med det andets Literatur, aabenbart til begges Skade. Deres Sprog skulde uddanne sig i Forening, laane af hinanden, berigtige sig af hinanden, nyde gensidig Gavn

---

[1]) Maanedskrift for Litt. 1829, V, S. 424.

af hinandens Sprogopfindelser." Endnu har vor Hovedstad ingen skandinavisk Boghandler, endnu er det vanskeligere at erfare og erholde hvad der skrives og udgives i Sverig og Norge end ikke alene fra de fjærneste Dele af Tyskland, men ogsaa England og Frankrig.[1] Gid det da snart maa blive os alle klart, at det er vor Tids Opgave at samle hvad Tiden har adskilt og göre det, som Videnskaben har bevist som Sandhed, gældende i Livet.[2] — „Nous sommes appelés à considérer, à faire marcher ensemble la science et la réalité, la théorie et la pratique, le droit et le fait. Jusqu'à notre temps ces deux puissances ont vécu séparées, le monde a été accoutumé à voir la science et la pratique suivre des routes diverses sans se connaître, sans se rencontrer du moins. — La societé s'est perfectionnée à ce point qu'elle peut être mise en regard de la vérité, que les faits peuvent être rapprochés des principes et malgré leur immense imperfection, ne pas inspirer, par cette comparaison un découragement ou un dégoût invincible."[3] Spörgsmaalet: skal da Tiden evig Norden skille? bliver atter nyt for os. Vel skjuler Tiden endnu Svaret i sit Skød, men vi ere i vor Ret naar vi arbejde hen imod det Maal, som vi have sat os, en nöje aandelig Forbindelse mellem de nordiske Riger, idet vi vide at det tildels hviler i vore Hænder, hvad Udfaldet skal blive. Tilnærmelsen er endnu kun svag, men den er der. Den er nærmest udgaaet fra Nordens Höjskoler, dog har den kun været sporadisk; et stadigere Baand burde tilvejebringes, og hvis Höjskolerne opfylde deres Bestemmelse, ville Folkene ikke blive uberørte deraf. Og som Aanden maa finde sit Udtryk i en legemlig Form, saaledes vil det

---

[1]) Dette Savn søges dog tildels afhjulpet ved de nu udkommende Skandinaviske Aarbøger, om ogsaa først nu. — [2]) S. en Anmældelse af: G. Stephens' Tvende oldengelske Digte med Overs., Univers. Progr., Oktober 1853. i „Fædrelandet" for 15 Okt. 1853. — [3]) Guizot, Hist. de la civilisation, p. 92.

ske, at naar en fast aandelig Forbindelse er tilvejebragt, da vil den Tid ikke være fjærn, da der ikke spörges om en Mand er dansk, norsk eller svensk, men om han er dygtig til sin Gerning, da de nordiske Folk ville staa fast og brast med hinanden mod ethvert aandeligt saa vel som legemligt Overgreb." — I det vi hermed slutte disse Bemærkninger, maa vi gentage det, hvormed vi begyndte, at Sproget har den störste Vigtighed i hele denne Sag, og at Norden, ligesom den følte sig stærk og forenet ved Sprogenhed, saaledes atter ved at knytte dette vel ikke brudte, men dog noget løsnede Baand fastere, vil blive stærk og mægtig i Fremtiden.

OLDENGELSK OG OLDNORDISK.

Tildeels efter det Engelske.

AF G. BRYNJULFSSON.

Det maa i Sandhed være glædeligt for alle Nordboer at see, hvorledes Englænderne, jo mere de fordybe sig i Studiet af deres egen Oldtid, ogsaa desto tydeligere begynde at blive sig Slægtskabet med de skandinaviske Folkeslag bevidste, og som en Fölge deraf vende Blikket imod Norden, som en af de Hovedkilder, hvorfra deres mægtige Lands stedse voxende Storhed fornemmelig maa udledes. Studiet af deres egen gamle, sædvanlig saakaldte angelsaxiske, Literatur har i den senere Tid gjort mægtige Fremskridt i England og har for Öieblikket to værdige Repræsentanter i Thorpe og Kemble, begge uddannede i de store Sproggranskeres, Rasks og Grimms Skoler — thi, mærkværdigt nok, ogsaa i denne Henseende er det förste Stöd udgaaet fra de gamle Stamlande. Men Studiet af de nærbeslægtede nordiske, og fornemmelig den gamle islandske, Literatur er dog endnu kun i sin Barndom og langt fra at have hævet sig til den Selvstændighed, som

man baade maatte önske og synes at kunne vente i et i sit inderste Væsen saa ægte nordiskt Land, som det anglo-normanniske England. Det, som man hidtil har seet præsteret der i denne Retning — skjönt ofte meget værdifuldt og vidnende om, at det for intet andet Folk, end de i politisk Henseende saa höiligen udviklede Englændere, er lettere at forstaae og opfatte rigtigt de gamle frisindede Nordboers oprindelige Institutioner og hele Fremtræden — har dog stedse snarere været en Compilation af andre, endog franske Forfatteres Undersögelser, end bygget paa et selvstændigt Studium af selve Kilderne; og det vil rimeligviis vare længe endnu inden man i England kan vente at see et Værk fremkomme, der, for at anföre et Exempel, vidner om en saa forbausende dyb Indtrængen i den nordiske, eller maaskee rigtigere den germaniske Oldtids hele Væsen, som f. Ex. J. Grimms „Deutsche Mythologie". Paa en saadan Maade synes endnu ingen i England levende Mand at have tilegnet sig uafhængige Kundskaber om det gamle Norden, dets Tro og Institutioner.

Og dog gives der intet Land, hvor Studiet af den nordiske Oldtid burde have en större Interesse eller kunde ventes at ville udöve en gavnligere Indflydelse paa Folket, end netop dette England, der staaer det gamle Norden langt nærmere end Tydskland og i Virkeligheden nærmest af alle; thi i enhver praktisk Henseende er det vistnok Englænderne og deres Sönner i Amerika, som maa ansees for de nærmeste og sandeste Repræsentanter for den fra Norden kommende, ikke-romerske Civilisation. Dette viser sig i Virkeligheden saavel i deres politiske som literære Liv, og det eneste, som endnu gjör Forholdet uklart, er, at selve disse Ideens egentlige Bærere endnu ikke i Theorien have anerkjendt det, de dog uomtvisteligt og uafbrudt bevise i Praxis. Vi vide alle, at der desværre har været en Tid, da Baandet mellem Oldtid og Nutid blev saa fuldstændigt sönderhugget i Norden selv, at det siden aldrig har villet lykkes at optage

Traaden igjen, saa megen Umage man end i den sidste Tid har gjort sig derfor. Det kan ikke negtes, at de nuværende politiske Institutioner i de egentlige nordiske Lande saavel som deres Literaturer langt snarere ere opstaaede ifölge en Paavirkning af Udlandet, end som en uafbrudt Udvikling af det fra Oldtiden Overleverede; og skjönt man maa haabe at det ved fortsatte Bestræbelser vil lykkes at bringe denne Udvikling i större Harmoni med sin naturlige Kilde, saa er dette dog langt fra at være skeet endnu. Men saaledes er det ikke gaaet i England. Ligesom det gamle Sprog og de gamle Sagn flygtede bort fra Norden for at bevares og udvikles i Island, saaledes er ogsaa det gamle Nordens Frihed og Mandomsaand draget over til England, for der uafbrudt at bevares og udvikles lige til den Dag i Dag. „My country's spirit walks another world", har en Englænder sagt med Hensyn til Udvandringen fra England til Amerika, og med ligesaa stor, om ikke större Ret kan man vel anvende disse Ord paa Nordboernes Nedsættelse i England og paa de britiske Öer i Oldtiden. Det er mærkværdigt at see, hvorledes den kraftige Spire först ret kunde komme til at udvikle sig i al sin Styrke i de fra Norden coloniserede Lande, medens den i Stamlandene selv henvisnede for en Tid; og hvad England angaaer, da seer det næsten ud som om Forsynet havde udseet det til et stedsevarende Asyl for det oldgermaniske og fornemmelig nordiske Liv. Bebygget i Folkevandringens Tid af Angler og Saxer, hvortil senere kom baade Danske og Nordmænd, blev det endelig, som for at sætte Kronen paa det Hele og for at den skandinaviske Indflydelse dog til Slutningen skulde blive den herskende, erobret af de fra Frankrig kommende, kun i Sprog men aldeles ikke i Sind eller Sæder romaniserede, Normanner. Hvad har vel bidraget mere til Grundlæggelsen af den kraftige engelske Folkefrihed, end den Omstændighed, at de normanniske Vasaller, vante til Frihed saavel i Normandiet som i det oprindelige Stamland, istedetfor som saa mange andre

Steder ubetinget at slutte sig til Kongen imod Folket, langt snarere kunne siges at have sluttet sig til det nærbeslægtede, ogsaa frisindede, engelske Folk for ved dets Hjælp at hævde deres egen Uafhængighed og fölgelig ogsaa dettes? Baronerne bleve saaledes, uden selv at vide det og skjönt deres Magt oprindelig var udgaaet fra Kongen, eller Jarlen og altsaa grundet paa et modsat Princip [1], til gamle Herser, eller Folkehövdinger i Ordets ædleste Betydning, det vil sige: Forsvarere af Folkets saavel som deres egne Rettigheder imod Kongemagten, uden dog nogensinde fuldkomment at overskære de Baand, som fra Begyndelsen af knyttede dem til denne — og paa den Maade kunde Friheden befæstes uden at Eenheden eller Regjeringens Styrke opgaves. Hvad derimod Literaturen angaaer, da kan vel Ingen, efter at have læst Shakspeare og Walter Scott og derpaa sammenlignet dem med de gamle islandske Sagaer, benegte, at det er den samme normanniske Aand, de samme nordiske Charakterer, han her gjenfinder i de store engelske Digteres Værker, og Englands praktiske Nordiskhed maa derfor anerkjendes for afgjort, fra hvilken Side Sagen end betragtes, enten den politiske eller literære.

Men, som sagt, Englænderne selv vide kun altfor lidet herom endnu, og skjönt vi meget gjerne anerkjende, at det

---

[1]) Dog maa det herved bemærkes, at vi ikke tilstrækkeligt kjende, paa hvilke Betingelser eller hvorledes Rolf i det Hele taget delte Landet mellem sine Mænd, og det er saaledes muligt at mange af disse endog betragtede deres Godser som ægte Odel. Der fulgte sikkert med Rolf mange höldbaarne og rimeligviis ogsaa hersbaarne Mænd, og naar man lægger Mærke til Baronernes Optræden imod Vilhelm Erobreren, da han begjærede deres Understöttelse til Toget imod England, saa vil man endog finde, at denne langt mere ligner de gamle norske Hersers, för Harald Haarfagers Eneherredömme, end de senere Lendermænds. Det var kun Vilhelms personlige Dygtighed, der her overvandt Vanskelighederne, thi Baronerne negtede först, som Kveldulf fordum, at fölge ham.

er langt bedre at være noget Godt, uden selv at vide det eller kjende dets Oprindelse, end at have Bevidstheden uden den tilsvarende Virkelighed, saa troe vi dog, at, naar man engang er i Besiddelse af denne, saa vil den rigtige Anerkjendelse af dens förste Grundvold kunne bidrage overmaade meget til en sandere Anskuelse af Folkets hele Væsen og derved ogsaa til dets naturligere og hurtigere Udvikling. Vi troe f. Ex., at, hvis Englænderne havde studeret Eddadigtene eller Njálssaga [1] ligesaa godt som de nu studere Homer og Thukydides, saa vilde meget i deres egen store Shakspeare blive dem tydeligere; og, hvis de i det Hele taget vilde gjöre sig ligesaa fortrolige med den nordiske, deres egen Oldtid, som de nuomstunder pleie at være det med den romerske og græske, saa vilde meget i deres egen Historie, som nu er dunkelt, blive dem klart; og man vilde ikke ofte komme til at see lærde Mænd som Sir F. Pal-

---

[1]) Vi tale her naturligviis kun om de egentlige nordiske Kilder, thi, at Englænderne ikke mindre bör studere selve den oldengelske Literatur, der, saavidt den naaer, i Oprindelighed fuldkommen kan sættes ved Siden af den nordiske, er saa aabenbart og saa anerkjendt af disse selv, at det ikke engang behöver at nævnes. Men da nu desuden hverken Beowulf eller de övrige oldengelske Digte paa Grund af deres Indhold saaledes ere i Stand til at oplyse Mythologien osv. som Eddadigtene, skjönt de forresten fuldkomment kunne staae ved Siden af disse; da tillige den oldengelske Literatur uheldigviis ingen egentlige Sagaer har at opvise, der give et saa talende og oprindeligt Billede af den germaniske, i det mindste engelsk-nordiske Civilisation som de islandske Sagaer; og endelig, da det er sikkert, at der maaskee rinder ligesaa meget reennordisk som oprindelig anglisk Blod i de nuværende Englænderes Aarer — saa bör dog stedse Studiet af den oldn. Literatur i England staae fuldkommen ligeberettiget med Studiet af den egentlige oldengelske, og Grunden er derfor ogsaa saa meget större til at minde Englænderne herom. Den nordiske og den engelske Oldtid kunne under ingen Omstændigheder undvære hinanden, og först naar begge studeres i Forening, vil Resultatet blive tilfredsstillende.

grave gjöre sig skyldig i Feiltagelser, hvorfor en Skoledreng vilde blive udleet, hvis det angik græsk eller romersk Literatur, og det i et, som Udgangspunkt for hele den senere engelske Udviklings-Historie betragtet, saa vigtigt historiskt Skrift som hans nye „History of Normandy and of England.“ [1] Gamle Grundtvig har etsteds sagt, at Thors Hammer for Tiden er i England, og det være langt fra os at benegte dette, kun ville vi lægge Amerika til — men vi önske da tillige at de Mænd, i hvis Værge hiint drabelige Vaaben nu er kommet, ogsaa vilde gjöre sig lidt mere bekjendte med dets ældgamle Besidder eller de Omstændigheder, der have bidraget til at gjöre det til deres Arvelod, end de sædvanlig pleie at være. Vi ville med andre Ord önske, at Englænderne maatte begynde at ansee det for Umagen værdt, at værdige den nordiske Oldtid, der ogsaa, da, som för bemærket, den oldengelske Literatur fattes egentlige Sagaer saavel som reent mythologiske Digte, er den eneste hvorigjennem hele den germaniske Oldtid nogenlunde kan studeres i sin fuldkomne

---

[1]) Det er næppe Umagen værdt at opsöge alle de skjæve og falske Udtalelser, der i en saadan Overflödighed findes i den udkomne förste Deel af dette Værk, at man for at gjendrive dem alle særskilt i det mindste maatte skrive et ligesaa tykt Bind som selve Palgraves Bog, hvilket ikke vil sige lidet. Men det er ogsaa at haabe, at dette ikke heller gjöres nödigt, thi den hele Udvikling af den nyere Civilisations Oprindelse, i alle sine bedste Bestanddele, fra det af Germanerne saa ofte og med saa stor Ret beseirede Rom, er saa affekteret, saa forkeert og saa öiensynligt bygget paa den meest grændselöse og latterligste Uvidenhed om det nordlige Europas oprindelige Tilstand, at det næppe vil före nogen selvtænkende Mand bag Lyset. Skade var det vistnok, hvis en saa overfladisk Ræsonneren, der rigtignok stedse söger at give sig Skin af Lærdom og ikke lader det mangle paa sarkastiske Udfald mod det, Forfatteren slet intet veed om, skulde paa nogle Steder antages for god Vare, fornemmelig i England. Men jeg han ikke troe, at dette vil blive Tilfældet, efter at man der allerede, som andre Steder, har begyndt at indsee den lærde Uvidenheds Forkastelighed.

Reenhed, et anderledes dybtgaaende og mere almindeligt Studium end hidtil, og vi troe, at de ville vinde et langt naturligere og sikkrere Udgangspunkt for Betragtningen af hele deres senere Historie, end det, den endnu som oftest betragtes fra.

Det kan maaskee synes en Modsigelse saaledes at sige at Englænderne af Alle have bevaret mest af det gamle Nordens Aand, medens de saa at sige ganske have tabt den traditionelle Bevidsthed derom — men i Virkeligheden er dog intet naturligere. Den Bevidsthed, vi her tale om, er saa nöie knyttet til Sproget, at den næppe kan tænkes at kunne vedligeholde sig, efter at dettes Udvikling og Fortleven paa en voldsom Maade er bleven afbrudt — og dette var, som bekjendt, i höieste Grad Tilfældet i England. Nordmændene havde i Frankrig med Sproget maattet opgive den klare Bevidsthed om deres nordiske Nationalitet, skjönt aldeles ikke denne selv, og Normannerne kunde derfor ikke undgaae, trods deres i det Hele taget aldeles nordiske Fremtræden, af Englænderne at betragtes som slette og rette Franskmænd, saameget desto heller som de ikke selv havde noget imod at ansees for en ganske anden Race end det beseirede Folk. Denne Betragtningsmaade, der saaledes i Virkeligheden oprindelig kun var begrundet paa en ydre Tilfældighed, maatte derfor ogsaa rodfæste sig hos det nye af Blandningen fremgaaede Folk, Nutidens Englændere, og disse have desuden stedse siden været et altfor overveiende praktisk Folk, til at bekymre sig synderligt om en saadan, tilsyneladende kun for de Lærde vigtig Sags Opklaring. De have, uden selv at vide det, paa ægte normannisk Viis, mere tænkt paa deres Lands sande, saavel aandelige som materielle Udvikling, end paa indviklede Undersögelser om dunkle Oldtidsforhold, og som en Fölge deraf, maaskee altfor meget, overladt dette Gebeet til Andre. I den paagjældende Henseende er det dog fornemmelig Franskmændene, de have fulgt, og Aarsagen hvorfor, er efter det Foranförte særdeles

let at indsee: det er fordi den engelske Stats egentlige Stiftere, Normannerne, kom fra Frankrig. Fra den Tid af have de engelske Lærde, der, som sagt, ere de eneste der kunde ventes at ville beskjæftige sig med Sagen, forvexlende Normannernes franske Sprog med deres ganske anderledes udprægede Nationalitet, stedse været altfor tilböielige til at fölge Franskmændene som deres Læremestere, og intet kan derfor være latterligere end naar man paa den Maade seer dem anstrænge sig for at forklare meget af det, som de i Virkeligheden ere baarne til at kunne forstaae langt lettere af dem selv, hvis de kun ville gribe Sagen rigtigt an. Det er i denne Henseende næsten gaaet dem som vore egne Forfædre, der ved et overfladisk Kjendskab til sydlandske Skrifter lode sig forlede til et saadant Galskab som at forvexle Aser (Guder) med Asiater, eller forsöge paa at udlede deres Slægt fra fabelagtige Trojanere, og vi have derfor i Virkeligheden ikke stort at lade dem höre, skjönt Misforstaaelsen för er bleven anerkjendt i de nordlige Lande. Men skjönt de Lærde paa denne Maade kunne komme paa gale Veie, saa lader dog til al Lykke et heelt Folks sunde Sands sig ikke saaledes forvilde, og Sandheden veed dog stedse til Slutningen at trænge igjennem. Det gaaer ofte med Folkene som med hiin irske Dronning Kormlöð, der omtales i Njála (C. 45). I alt det, som Naturen havde givet hende, var hun udmærket, men i det, som hun selv skulde have erhvervet sig, snarere det modsatte. Og saaledes ogsaa her. De engelske Lærde have forvansket og fordreiet den oprindelige Sandhed, men der hvor Folkets egen Aand taler, i de store Digtere, der bryder den igjen frem i hele sin uforandrede Naturlighed og Styrke. Derfor ere Shakspeare og Walter Scott saa store. Og hvo kan vel fortænke os i, naar vi see dette for vore Öine, at vi önske at ogsaa de Lærde, de som specielt beskjæftige sig med Sagen, maatte komme paa den samme rette Vei.

Vi yttrede i Begyndelsen, at jo mere Englænderne studerede deres egen gamle Literatur, desto tydeligere begyndte de at anerkjende Slægtskabet med de skandinaviske Brödre, og vi skulle nu her anföre et Exempel. Af alle de Lærdes Fordreininger af Sandheden har ingen været saa aabenbar og tillige saa ubegribelig som den, at de have vedtaget, naar de tale om Oldtidens Englændere i det Hele taget, at give dem det aldeles urigtige Navn Saxer eller i det Höieste Angelsaxer, skjönt Folket selv i sin Heelhed aldrig kaldte sig andet end *engelsk*, og det kun var de overvundne Kelter, de gamle Briter, der i Flæng kaldte dem alle Saxer, uvist endnu af hvilken Grund. Det i London udkommende „*Gentleman's Magazine*" indeholder i sine Hefter for April og Mai 1852 en særdeles velskreven Artikel, der netop har til Hensigt, at paavise det forkeerte og urimelige i denne Talebrug og kraftigen protesterer mod alle de ubeföiede Slutninger, som deraf kunne drages og ere blevne dragne. Forfatteren, — der siges at være den i de tre nordiske Riger velbekjendte Lektor G. Stephens, der nu ogsaa i de sidste Aar har haft Leilighed til nærmere at udvikle denne sin Anskuelse her ved Universitetet, hvor han ogsaa med Held har vidst at bane Veien for en rigtigere Opfatning af Englands Forhold til Norden i det Hele taget, saavel i Oldtid som Nutid, — forsvarer den Mening, at de gamle Angler oprindelig vare et mere nordisk end tydsk Folkefærd, og anerkjender saaledes i fuldeste Maal og stöttende sig paa hidtil lidet paaagtede Kjendsgjerninger Englændernes overveiende Slægtskab med Skandinaverne, ogsaa hvad den ældste germaniske Indvandring i Britannien angaaer; og, skjönt Meningerne maaskee kunne være deelte med Hensyn til dette angliske Slægtskabsforholds Udstrækning over hele Norden, saa maa det dog være Enhver indlysende, at det er af stor Vigtighed, at Anerkjendelsen af de nuværende Englænderes Slægtskab med de nordiske Stammer, hvilket under alle Omstændigheder er en afgjort Sag, udgaaer fra England selv og

ikke behöver at vækkes udenfra. Men Forfatteren har desuden ogsaa den Fortjeneste, saavidt os bekjendt, at være den förste, der klart og skarpt har fremstillet Urimeligheden og det Grundlöse i den saxiske Theorie, eller den almindelige Fremhæven af Saxerne paa Anglernes Bekostning, en Synsmaade, der kun grunder sig paa falsk og affecteret Lærdom og en senere Tids Misforstaaelser, og det er os derfor en sand Fornöielse her at meddele hans Artikel i en, naar vi undtage Udeladelsen af de fra oldengelske Love samlede Beviissteder, hvoraf vi paa sit Sted kun give et Uddrag, fuldstændig Oversættelse. Men da vi dog ikke ganske kunne være enige med Forfatteren i det, han siger om det oldengelske Sprogs store Overeensstemmelse med Oldnordisk, hvis dette skal tages i den samme Betydning som Oldnorsk, og dog paa den anden Side ere saa fast overbeviste om de gamle Anglers nöie Tilslutning til Nordboerne, hvad Sagn og Historie angaaer, at Sprogforskjellen ikke kan have haft stort at betyde, saa skulle vi endnu til Slutning tillade os at gjöre nogle Bemærkninger i denne Retning. Artiklen, der har til Overskrift: ENGELSK ELLER ANGEL-SAXISK, lyder som fölger:

„Vi spörge et tydsk Barn, „hvad Sprog talte dine Forfædre?" „Oldtydsk", lyder Svaret. „Og hvad er *eders* gamle Modersmaal?" sige vi til en Dansk, en Nordmand, en Svensker, en Franskmand eller en Spanier; „Olddansk", „Oldnorsk", „Oldsvensk", „Oldfransk", „Oldspansk", svarer han. Vi spörge vort eget Barn, „og hvilket Sprog talte *dine* Forfædre, min Dreng"? og man har lært ham at svare: *Angel-Saxisk.* Var der nogensinde noget mere absurd, mere barbarisk eller usandere?

„Kjærlighed til og Studium af vort gamle Modersmaal tiltager daglig baade her og i Amerika, og i det samme Forhold begynder ogsaa Folk at spörge efter, hvorfra Benævnelsen „Angel-Saxisk" först stammer, og hvad den egentlig har at betyde.

„Vi haabe at vise, at den er en nyere Opfindelse, en praktisk Bommert, og skikket til at lede os paa farlige Vildspor, hvad vort eget Sprog og Nationalitet angaaer.

„Fra det fjerde til Begyndelsen af det syvende Aarhundrede blev England efterhaanden erobret fra dets keltiske og romerske Beboere. Paa denne Tid beboedes det nordlige og midlerste Europa af een stor Folke-Stamme, den Germaniske [1], der igjen inddeltes i den *Nordgermaniske*, Nordiske eller Skandinaviske, der var udbredt over Sverrig, Norge og Danmark; den *Mellemgermaniske*, de Nedersaxiske, Plat- eller Nedertydske Folkeslag, i Holsteen, Holland, Flandern og Nord-Tydskland; og den *Sydgermaniske* eller Overtydske, af hvis ældste Dialekter der nu kun haves faa Levninger tilbage, fundne i Syd- eller Höi-Tydskland, og hvis Skriftsprog, ulykkeligviis — for en stor Deel paa Grund af at det var den Dialekt, der blev benyttet af Luther — næsten ganske har tilintetgjort det meget mere harmoniske, rige og uddannede Nedertydske, som nu stedse mere og mere synker ned til et barbarisk Almuesprog, uskikket til höiere literære Arbeider.

„Men, som vi alle vide, vare i hiint fjærntliggende Tidsrum, som vi just have omtalt, alt hvad vi nu kalde Centralisation, Nationalitet, eller Kongeriger med bestemte til de nuværende Benævnelser svarende Grændser, ganske ubekjendte Begreber. De europæiske Lande, isærdeleshed de nordlige

---

[1]) Vi have her ikke taget i Betænkning at sætte „Germanisk' istedetfor Originalens „Teutonisk", da det forekommer os tilstrækkelig godtgjort af R. Keyser og P. A. Munch, at det, skjönt i sig selv langt fra ikke tilfredsstillende, dog er den mindst vildledende Benævnelse. Det er kun for Englænderne, at det vistnok er en Umulighed at optage det, da det netop træffer sig saa uheldigt, at de just have valgt dette Ord for at betegne de nuværende Tydskere — men heri kunne dog Andre ikke godt rette sig efter dem, fornemmelig da deres Sprogbrug i denne Henseende i sig selv ikke er berettiget.

vare dengang besatte af talrige mindre Stammer, Klaner eller Folkeslag, alle mere eller mindre beslægtede Medlemmer af den samme store germaniske Familie (thi her tage vi naturligviis intet Hensyn til de keltiske og slaviske Stammer), og frembydende tydelige Tegn paa Overgang i hverandre ligefra det höieste Nord til den sydligste germaniske Folkebölge. Men de vare for störste Delen raae og uciviliserede; de betragtede deres Herred som deres Land, og hvad der laa udenfor som et fjendtligt Land, og vendte deres Jernvaaben uden Forskjel imod hverandre eller imod de kobberbevæbnede eller romerske Fiender, alt eftersom Blodhevnen eller Lysten til at plyndre eller Begjærlighed efter nye Opholdsteder drev dem fremad. Det var ikke förend i det niende, tiende og ellevte Aarhundrede at det lykkedes enkelte Stamhövdingers eller krigerske Æventyreres Ærgjerrighed eller Klogskab, at ödelægge, undertvinge eller forene Massen af de smaae Fylker eller Stammer i deres Nærhed, og omdanne Sverrig, Norge, Danmark og England til noget der lignede et ordentligt Rige under eet Overhoved i hvert Land.

„Vi maae, fornemmelig hvad Danmark angaaer, der for *os* har den störste Interesse, erindre, at paa den Tid da det lykkedes Udvandrere tilsös fra dets vestlige Kyst at sætte sig fast i England, eller fra Slutningen af det fjerde Aarhundrede, Navnet *Dansk* og *Danmark* var forholdsviis af ringe Vigtighed og ganske ubestemt, eller kun Navnet paa en enkelt Stamme. Det hele Land havde *intet* fælles Nationalnavn, men var inddeelt i smaae Kongeriger i ethvert Distrikt, og, forsaavidt det havde nogen Eenhed, var det for en stor Deel under et *gotisk* Dynasti og benævntes med Navnet *Gotland.* Denne berömte gotiske Folkestamme beboede ved denne Tid den nuværende svenske Ö Gotland, næsten hele den sydlige Halvdeel af Sverrig (endnu stedse kaldt Göteland, og hvis to störste og rigeste Provindser for Tiden kun ere bekjendte under Navnene Öst- og Vest-Gotland), en Deel af det sydlige Norge, og en stor Deel af det östlige og midterste

Danmark. Dens senere Forsvinden eller rettere dens Tab af Herredömmet i disse Lande, foraarsagedes fornemmelig ved nye Stammers Fremtrængen fra Nordvest, dens gjentagne og blodige Kampe med den svenske og den norske (*Norwegian*) Stamme, samt dens uhyre Udvandringer og krigerske Indfald i de romerske Provindser. Navnet Dansk og Danmark blev först *overveiende* i det syvende og ottende Aarhundrede.

„Lad os nu, erindrende disse almindelige Kjendsgjerninger, undersöge de enkelte Omstændigheder ved Englands Bebyggelse. Beda, den Engelske Krönike, og andre Authoriteter forsikkre os, at denne foregik fra det fjerde til det syvende Aarhundrede, og at de bevæbnede Nybyggere, som tiltvang sig Fodfæste i Albion, vare fornemmelig: 1. Jyder, 2. Angler eller Engler, og 3. Saxer, alle fra det nuværende Danmarks vestligste Provinds, Jylland, eller fra det gamle Saxlands nærmeste Provinds, det nuværende Holsteen.

„Af disse vare Jyderne forholdsviis meget faae; de kom fra Nörre-Jylland og bosatte sig i Kent, paa Öen Wight og i en Deel af Hampshire.

„Anglerne kom fra det nuværende Sönder-Jylland eller Slesvig, hvilket sidste er et moderne Navn og fornemmelig bragt i Mode af Tydskerne, og besatte —

(Som *Öst-Angler*) Norfolk, Suffolk, Cambridge, Öen Ely, og en Deel af Bedfordshire;

(Som *Mellem-Angler*) Leicestershire.

(Som *Syd-Mercier*) Lincoln, Northampton, Rutland, Huntingdon, det nordlige Bedfordshire og Hertfortshire, Bucks, Oxfordshire, Gloucestershire, Warwickshire, Worcestershire, Herefordshire, Staffordshire og Shropshire;

(Som *Nord-Mercier*) Chester, Derby, Nottingham;

(Som *Northumbrer*) — 1. *Deira.* Lancaster, York, Westmoreland, Cumberland, Durham. — 2. *Bernicia.* Northumberland, og det sydlige Skotland mellem Tweed og Frith of Forth.

„Saxerne, et mellemgermanisk Folk, langt inderligere forbundet med Nordboerne end med Sydgermanerne (Tydskerne), og af de ældste nordiske (*northern*) Forfattere endog regnet til Skandinaverne [1], havde besat

(Som *Syd-Saxer*) Sussex;

(Som *Öst-Saxer*) Essex, Middlesex, det sydlige Hertfordshire;

(Som *Vest-Saxer*) Surrey, Hampshire (for en Deel), Berkshire, Wilts, Dorset, Sommerset, Devon og en Deel af Cornwall.

„Hvis vi nu tage et ikke illumineret Kort over England, og betegne derpaa Jyderne med en höiröd Farve, Englænderne (med hvilke Beda forsikkrer os, at der fulgte mange frisiske og danske Afdelinger) med en mörkeröd, og Saxerne med Guult, da vil vi finde:

„1. At Saxerne indtage en smal Strimmel eller Bælte af Syd-England, med en forholdsviis ringe Kyststrækning, hvoraf dog rimeligviis ogsaa en Deel var i Anglernes Hænder; thi vi vide, at disse sidste havde i stort Antal trængt sig frem baade imellem Saxer og Jyder;

2. At Jydernes Land var ikke stort, ikke mere end en Femte- eller Sjettedeel af Saxernes, men at dets Beliggenhed tillige gjorde det udmærket skikket til Foretagender tilsös.

3. At Anglerne havde besat Landets Kjærne, indbefattende næsten hele Kyststrækningen, og at de tilligemed deres Frænder Jyderne vare i Besiddelse af omtrent de fire Femtedele af hele England! Denne numeriske Styrke vil ikke forundre os naar vi erindre, at næsten det hele „Ængle-kin" udvandrede, og at deres gamle Land var for en lang Tid derefter forholdsviis kun en Örken.

---

[1]) Forfatteren citerer her i en Anm. de bekjendte Steder af Rimbegla og Fortalen til Snorres Edda, hvor Sprogets Udbredelse over Saxland omtales.

„Vi see saaledes, at næsten hele Landet var „engelsk" hvad den overveiende Folkestamme angaaer, skjönt ethvert lille „Kongerige" havde sit eget Fylkenavn og sin egen Landret.

„Hvad skulle vi nu under disse Omstændigheder slutte at hele Folkets Sprog var? Utvivlsomt „Engelsk", med saxiske eller jydske eller andre Særegenheder eller Provincialismer i de forskjellige Landskaber. Og at dette ogsaa var saaledes, vide vi. Dette gamle Engelsk kan endnu stedse bedst studeres i det gamle Angelland og paa den jydske Halvö.

„Men, siden Sagen nu forholder sig saaledes, hvad var det da rimeligt at Folket vilde *kalde* sit eget Sprog? Sluttende igjen fra Analogien, ville vi naturligviis svare „Engelsk". Og hvad er nu Kjendsgjerningernes og Historiens Vidnesbyrd? *At det aldrig havde et andet Navn!*

„Lad os aabne enhversomhelst Bog i vort gamle Modersmaal, enten trykt eller opbevaret som Haandskrift, og hvad finde vi vel? At det er „on Englisc". Naar det er en Oversættelse, hvad kalder saa Forfatteren det? „Dæt is on Englisc". „Engelsc spræc", „Engelsc reord", „ure spræc", er det Sprog vore Fædre talte fra den Tid den förste nordisk Kjöl stödte mod vore Strande lige indtil den Dag i Dag. Vore gamle Bibeloversættelser, vore Oversættelser af Psalmerne, vore ældste Evangelieböger, ere alle „on Englisc". Vor Kirke betjente sine Medlemmer i Modersmaalet, og lærte dem Fader vor, Credo, o. s. v. „on Englisc". Legender, Folkeböger og Historien ere fulde med Udtrykket, „þæt is on Englisc". Prosa og Poesi kjender intet andet Navn for sin egen Indklædning, fra Frimandens Hall eller den tidligt reiste Kirke i Canterbury til det nordligste Kloster i Northumberlands öde Egne. Naar Erkebiskop Ælfric henviser sin Læser til videre Underretning, beder han ham söge den

"on þære engliscan bec
þe awende be þisum".

„I den Bog jeg fordum
oversatte paa *Engelsk*".

„Han advarer ham gudsfrygtigt „on engliscre spræce", og tilstaaer oprigtigt

„Ðu bæde me for oft
Engliscra gewritena
and ic þe ne ge-tiðode
ealles so timlice.

„Du har ofte bedet mig
om *engelske* Skrifter,
men i Sandhed jeg skyndte mig ikke
med at sende dem til dig".

„Kort og godt, fra den Tid Beda fortæller os, at „alii post illum (Cædmonem) in gente *Anglorum* religiosa poemata facere tentabant ... in sua, id est *Anglorum*, lingua", (i Alfreds Oversættelse, „monige oþre æfter him in Ongelþeode ongunnon æfæste levet wyrcan .... in Englisc gereorde", Mange andre iblandt det *engelske* Folk begyndte efter ham at digte gudelige Sange ... i det *engelske* Sprog), lige indtil de haardföre Normanners Tid, til Chaucer, Shakspeare, og Scott, har Sproget *stedse* kun baaret *eet* Navn — ENGELSK."

Efter derpaa at have gjennemgaaet de forskjellige Lovsamlinger og viist, at, skjönt vel Kongerne ofte betegne sig som de forskjellige Smaarigers Beherskere, saa bruges dog altid *England* og *Engelsk* hvor Talen er om det hele Land og Folk, og at selv Kongerne i de oprindelig saxiske Riger ogsaa betjene sig af det sidste Navn for at betegne deres egne Undersaatter, gaaer Forfatteren over til de gamle Kongebreve (*Charters*) og viser, at Forholdet ogsaa her er det samme. Kongerne i de engelske Smaariger benævne sig rigtignok meget ofte hver efter sit eget lille Rige, men Be-

tegnelsen „rex Saxonum" alene, selv i de saxiske Landskaber, er dog stedse meget sjælden og endnu sjældnere er det sammensatte „rex Anglo-Saxonum", hvorimod den samme Konge, som i Documentets Begyndelse f. Ex. benævner sig „rex Canciæ", senere meget ofte kalder sig „rex Anglorum". Forfatteren spörger nu, om det paa Grund af disse forskjellige Landskabsnavne vilde være ret at kalde det engelske Sprog f. Ex. *Kentisk*, og vedbliver derpaa:

„Med eet Ord, Sagen fortjener ikke, at man foröder Blæk paa den. Nu og da tilföier en *senere* Bogskriver, der skriver paa *Latin* og paa en pedantisk Maade vil vise sin större Viisdom, som en Glose: „Saxonice dictum" om et enkelt Ord; thi „veteres Àngli" var en for simpel Udtryksmaade for ham; men en saadan Lærdom ere vi nu i Stand til at vurdere efter Fortjeneste. Det *förste* Tilfælde, vi have truffet paa, hvor det sammensatte Ord „Angel-Saxisk" forekommer, er i et *latinsk* Værk, Alfreds Levnet af Biskop Asser, som döde i 910, og nogle Lærde fulgte leilighedsviis hans Exempel; men *Engelsk* var det Udtryk, som ellers stedse brugtes for at betegne vort Folk og Sprog (naar Talen ikke alene var om den saxiske Afdeling) baade hjemme og i Udlandet, fornemmelig af dem, som maatte forstaae sig bedst paa Sagen, vore egne nationale Forfattere og vore Frænder, *Skandinaverne*.[1]

„Lad os nu undersöge den sidste mulige Grund, det opdigtede Angel-Saxisk har at staae paa, vore Forfædres *Mynter*.

„Her behöve vi ikke at være vidtlöftige. Af de mange Tusinder af lignende Myntstykker af forskjelligt Præg fra de forskjellige Byer, Riger og Myntprægere, som opbevares i britiske og udenlandske Museer, eller daglig udgraves paa et eller andet Sted i Europa, forekommer Udtrykket eller Over-

[1]) "See alle de gamle norske, islandske, svenske og danske Sagaer, Lovböger, Kröniker, Ballader o. s. v. og de gamle frisiske Böger."

skriften „Angelsaxisk" eller „Anglo-Saxonum" eller „Anglorum-Saxonum" *ikke paa en eneste!* De ældste have simpelthen „rex" eller „cyning", o. s. v.; undertiden „totius Brittaniæ rex," o. s. v.; men den store overveiende Masse, den „uvaskede Million," har den stedse forekommende og prophetisk stolte Indskrift „*Rex Anglorum.*" Hvad skal vi sige om Vidnesbyrd saadanne som disse?

„Den moderne Skole paastaaer, at Oldengelsk bör kaldes „Angel-Saxisk," fordi det var en tydsk Dialekt, og dette bevises af *indre Grunde.* De germaniske Folkeslag, sige de, maa inddeles i Nordgermaner eller Skandinaver og Sydgermaner eller Tydskere, og Forskjellen ligger i at de förste have:

1. En passiv Form;
2. Infinitivendelsen paa *a* (e);
3. Föie Artiklen til Slutningen, f. Ex. „Haand*en*," „Bord*et*;"

medens de sidste *ikke* have disse Eiendommeligheder, som heller *ikke* findes i „Angel-Saxisk," hvilket derfor ogsaa maa være en „tydsk" Dialekt.

„Lad os först undersöge den ethnographiske Inddeling. Den er öiensynlig baade ufuldkommen og usand. Den svarer hverken til disse Folks geographiske, historiske, lingvistiske eller nationale Eiendommeligheder, og har derfor ogsaa alene været optaget af Tydskerne og deres Eftersnakkere.[1] Nedertydsk (Plattydsk eller Saxisk), Hollandsk og Flamsk danne saa öiensynligt en egen Klasse, der maa gives Navn af den mellemgermaniske Folkegruppe, at en upartisk Læser vil strax betragte dette som en aldeles afgjort Sag, der ligemeget bevises af gamle Traditioner og af moderne Sproggranskning.

„For det andet ville vi undersöge de ovenanförte Kjende-

---

[1]) "Den danske Sproggransker Rask har forsvaret denne Hypothese i sin „Angel-Saxiske Grammatik" og paa flere Steder; men han har kun fulgt ældre tydske Forfattere."

tegn paa Forskjellen mellem Nordgermanisk og Sydgermanisk. Vore ældste skriftlige Levninger af de gamle skandinaviske Dialekter ere fra det tolvte og trettende Aarhundrede. At antage disse som sikkre Beviser for hvorledes Sproget var i det fjerde Aarhundrede, det vil sige *otte hundrede Aar iforveien*, er derfor aldeles fornuftstridigt og uphilosophisk. Undersög hvilketsomhelst Sprog paa samme Maade, og see, hvilke uhyre Forandringer der ere foregaaede med det, og hvorledes det har udviklet sig i et saa langt Tidsrum! Nei, tag kun de skandinaviske Sprog selv, og see, hvor forbausende de ere forandrede fra det tolvte til det nittende Aarhundrede, og döm saa om Sagen!

„Men vi have *skriftlige* Monumenter i Norden, ældre end *Böger* — de ældste Rune-Indskrifter, af hvilke nogle ere fra Hedendommens Tid. I alle disse ældste Rune-Indskrifter have vi en Dialekt, hvori der ikke findes det *mindste Spor* af

den passive Form, eller
Artiklen i Slutningen;

alene Infinitiv-Endelsen paa *a* eller *æ* synes da at have været udviklet ved at bortkaste det oprindelige *n*, ligesom vi selv have gjort siden Chaucers Tid.

„Dette Beviis fra de nordiske Runer er naturligviis ikke afgjörende. Det er kun et negativt Beviis. De omhandlede Former kunne dengang have været til, og vare det maaskee, skjönt vi ikke finde dem, eller de behövedes paa Mindestenene. Men dog kunne de ikke have været de sædvanlige, langt mindre de almindelige, uden at fremtræde paa en eller anden Maade. Vi maa erindre, at de ældste af disse Runestene ere forholdsviis ikke gamle; de stamme maaskee fra det niende eller tiende Aarhundrede, en 300 eller 400 Aar yngre end vore ældste boglige Mindesmærker. *Sikkert* er det, at jo længere vi kan gaae tilbage i Norden, og jo nærmere vi komme de ældste Haandskrifters sande Text (afseet fra Udgiveres og Kritikeres Spidsfindigheder og Forandringer),

desto mere komme vi til at forundre os over *Mangelen* paa disse „skandinaviske" Eiendommeligheder, og *Tilværelsen* af Former, der sædvanlig betragtes som „angelsaxiske." De ældste Kvad i Edda bevise dette, ligesom ogsaa de ældste, hidtil kun for en Deel offentliggjorte, oldnordiske Homilier.

„Men hvad er denne saa meget omtalte „passive Form"? Det er alene en reflexiv Form, hvis förste Tilbliven og tiltagende Betydning vi tydeligen kan forfölge, frembragt ved at lægge SJK (SIG) til Ordet i Betydningen af sig selv, det selv, dem selv o. s. v. Det blev senere forkortet til SK eller S, og er i nogle Dialekter blevet til ST. Oldnordisk havde flere saadanne kunstige og paa en lignende Maade dannede Former, som dog *ikke have vedligeholdt sig* ligesom denne ene. Endnu den Dag i Dag er dette Passiv meget sjældent iblandt Almuen i det östlige Danmark. Det er der Bogsprog ikke Folkesprog, medens det i det vestlige Danmark næppe kjendes undtagen af de „Oplyste."

„Artiklen i Slutningen endelig er ogsaa meget let indfört, en stærk Form sammentrukket ved at lægge Hinn, Hin, Hitt til, svarende til *the* eller *that*. Haand*en* er ligesaa let som vort eget „*t'*hand," saa almindeligt i Lavlandene, og er ikke det mindste mere forunderligt end Dannelsen af Artiklen *an* og *a* af Talordet *one*, en Forandring, der er forholdsviis ny i vort eget Sprog. Denne Slutnings-Artikel var i Virkeligheden næsten bleven til en engelsk Sprogegenhed. Vi mangle ikke overflödige Spor deraf. Saadanne Ord som „garden" (oprindeligt „gard"), „burden" (oprindeligt „byrd"), „mixen" (oprindeligt „mix") o. s. v., o. s. v. tilligemed en Mængde Ord i Almuedialekterne, der ende paa *in* eller *en*, have faaet deres Form ifölge denne Regel.

„Infinitivet paa *a*, paa den anden Side, findes ikke i alle nordiske Dialekter. I *Gotisk* er *n*'et endnu ikke udeladt; der er *intet* Passivum, og Artiklen sættes *foran*. Med Hensyn hertil kan Gotisk ansees som Repræsentant for de ældste Dialekter i den store sydskandinaviske Folkegruppe,

fra Mellem-Sverrig til Jylland og derfra over til England. Men denne Kjendsgjerning var saa ubehagelig, at Gotisk nylig bestemt er bleven erklæret for en „tydsk" Dialekt, en Theori, som ganske strider imod al Historie, Tradition og Kjendsgjerninger, der ere enige i at sætte Goternes ældste Hjem i Gotland, Syd-Sverrig, Norge og största Delen af Danmark, i hvilke Distrikter deres Indflydelse endnu er kjendelig, medens de lokale Dialekter for det meste have fulgt den sædvanlige nordiske Udvikling. Vi maa erindre, at Ulfilas Text i Ælde overgaaer alt det, vi eller Nordboerne kan opvise; den er nemlig fra det fjerde Aarhundrede, medens det ældste Oldengelsk kun stammer fra det syvende og de ældste nordiske Runestene rimeligviis fra det niende. Fölgelig kan vi, som ovenfor bemærket, kun slutte os til Sprogenes Udseende i en Tid, fra hvilken ingen Monumenter haves. Men trods Mangelen paa samtidige nordiske Ordoptegnelser er der dog en stor Mængde *gotiske* Ord og Construktioner, der kun kunne forklares ved at sammenligne dem med de beslægtede *skandinaviske* Dialekter, men ingen Lighed frembyde med det, som almindelig kaldes „Tydsk", skjönt de ældste tydske Böger staae Gotisken nogle hundrede Aar nærmere! — Goterne i Tydskland! — Tingen er i sig selv en Absurditet. De saae aldrig Tydskland undtagen som Angribere, og have ingen Spor efterladt sig i deres midlertidige Opholdsted. Med eet Ord, *Gotisk* er det sydöstligste, *Oldengelsk* og *Frisisk* det sydvestligste af alle nordiske Sprog, og have som saadanne den största Lighed med hverandre; medens de med det samme ere de forbindende Led mellem de nordgermaniske og de mellemgermaniske Sproggrupper. Den nordligste af de mellemgermaniske Dialekter er det *Oldsaxiske*, og dette har saa mange Overgangspunkter til Gotisk og Gammelengelsk, at det kan næsten betragtes som deres Søster; ja, som vi för have bemærket, regnedes det oprindeligt (förend det modificeredes af de indtrængende tydske [höitydske?] Elementer) af Nordboerne som et Led i deres Folkeklasse, — et andet Beviis

for at den „passive Form" og „Slutnings-Artiklen" kun vare lidet bekjendte i Skandinavien i denne tidlige Periode.

„Et andet nordisk Sprog, *Frisisk*, har den samme Egenhed med Infinitivet paa *a*, medens det dog *ikke* har noget Passivum og ogsaa sætter Artiklen *foran.* Hvis dette *a* er et Beviis paa Nordiskhed, da er Frisisk nordisk, som vi vide det er. Og alligevel paastaaer den moderne tydske Skole *uno ore* at Frisisk er et *tydsk* Sprog, svækket ved nordiske Sprogegenheder!

„Men hvad skal vi sige om vort eget *gamle Nordengelsk?* Hvad skal vi gjöre ved det Sprog, som i 1500 Aar har været talt i tre Fjerdedele af England, og hvori der endnu haves Runeindskrifter og en Overflödighed af skriftlige Mindesmærker? Denne Dialekt havde, som vi alle vide, *Infinitivet paa* a. Hofsproget og den herskende sydengelske literære Skole bevarede Infinitivet *an* i de fleste omhyggelig udarbeidede skriftlige Dokumenter, men kun for en Tid. Spor af Infinitiv uden *n* i Sydengelsk findes allerede i de ældste Tider, og den sydlandske Sædvane tabte sig stedse meer og meer i denne Henseende, eftersom Nord-England emanciperede sig, og man begyndte at föle de danske Nybyggeres Indflydelse, indtil endelig ved Chaucer de bedste Manuskripter have ti *a*'er i Infinitivet imod eet *an*, og fra den Tid er hele Endelsen forsvundet, thi i et Sprog, *der er bygget paa Sammentrækning*, som vort er, kunde Vokalen ikke længe vedblive alene. Dette gamle *nordengelske* Sprogs Betydning har endnu ikke være fuldstændigen anerkjendt. At det var den större Deel af Folkets Sprog kan ikke benegtes, skjönt det Sydengelske stod over det i literær Henseende (en Forskjel, som findes i mange Lande og ofte er uheldig nok). Hos os kan det mere gutturale Sydengelske betragtes som et Slags engelsk Höitydsk, sammenlignet, for at fortsætte Lignelsen, med det Nordengelskes större Blödhed, der mere ligner det Nedertydske. Men vor bedre Dialekt er ikke bleven tilintetgjort af sin Rival, ligesom Tilfældet var i Tydsk-

land; tvertimod, den har selv fortrængt den anden. Efterhaanden som det sydengelske Skriftsprog tabte sig ved Normannernes, Handelens og de politiske Forholdes Indflydelse, tiltog det nordengelske Folkesprog i Betydning, og *dets Egenheder tilhöre netop det nuværende Engelsk*, der er *langt mere nordisk* (*skandinavisk*) i sin Rod end dets Forgænger, det gamle Sydengelske! Vi haabe, at vore Sproggranskere ville henvende deres Opmærksomhed paa denne interessante Gjenstand; det er en Mark, der vil give en rigelig Höst til den taalmodige og oplyste Dyrker, og det alene kan forklare de Love, efter hvilke vort smukke Gammel- og Middel-Engelsk udviklede sig.

„En vis Skole, der er forblindet af Fordomme, regner alle disse Kjendsgjerninger for Intet. De kalde den „northumberlandske" Infinitiv paa *a* en „frisisk" Form, det Frisiske en „tydsk" Grundform „svækket" af „Nordiskhed," og fölgelig det Hele reent „Tydsk." Kan en unaturlig Theoretiseren gaae videre? Forunderlige Frislændere, saaledes at forandre nogle Millioner haardföre Nybyggeres Sprog!

„Men de maa have gjort mere. De maa til samme Tid have forandret halve Danmarks Modersmaal! I det fjerde Aarhundrede, da Udvandringen til England begyndte, havde Jyder og Angler ikke fulgt de andre nordiske Stammer i deres Sprogegenheder — *hvis disse havde optaget dem saa tidligt* — nemlig den *passive* Form og *Slutningsartiklen*, hvorimod de stemmede overeens med dem i at danne Infinitivet paa *a*, hvilke tre Særegenheder netop ere charakteristiske for den frisiske Dialekt. Ja, selv i dette Öieblik har Sproget i det vestlige Danmark (Nörre- og Sönder-Jylland) ikke antaget de to förste Egenheder, medens paa de danske Öer den passive Form tildeels er antaget og udviklet og endnu mere almindeligt Artiklen föies til Slutningen. Kun hist og her, i visse gammelagtige Talemaader, finde vi Spor til Infinitivet paa *n*, et Tegn paa at det maa have existeret, i det mindste ved Siden af den anden Form, saavel i andre

nordiske Dialekter som vor egen eller Gotisk. Er da den store jydske Halvö „frisisk" eller er den fuldkommen tydsk? Hvorledes! Der tales ligesaa godt Dansk der som nogensteds i Riget, snarere bedre, skjönt det i Hovedstaden kaldes en Dialekt. De danske Öboere sige „Hus*et*" og „kalde" (udt. „kalle"); Jyden og Englænderen siger „*a* hous" og „kall," „a house" og „call." Er dette et Beviis paa „Tydskhed"? Hvis saa, da er det et af de nyeste.

„Men der gives en anden Maade at bevise, at „Angelsaxisk" er „Tydsk." Et bestemt Kjendetegn paa Nordiskhed er Lyden *th* (þ, ð); et andet er Lyden *w*, begge oprindelig betegnede med *Runebogstaver* ubekjendte i det latinske Alphabet. Den förste, eller *th*, bruges endnu stedse i Sverrig og Norge, men kun i provindsielle Dialekter; i Danmark, Island, Færöerne o. s. v. og i England er den *almindelig*. Da dette nu forholder sig saaledes, forbigaaes det i Stilhed af det tydske Parti. Men den anden, eller *w*-Lyden, som er endnu mere usædvanlig i Sverrig og Norge end *th*, har ogsaa tabt sig i Danmark, saa at det höres nu ikke mere paa Öerne. I Jylland derimod og i England er den endnu stedse *almindelig*. Her *kunde* noget udrettes. Fölgelig *forandrer* ogsaa den nyere tydske Skole (der hverken har Skrupler i Politik eller Philologi), simpelthen det „angelsaxiske" *w* til det tydske Bogstav *v*, skjönt det ikke siges med hvilken Udtale, et Bogstav aldeles *ubekjendt for vore Forfædre*, og som det næsten er sikkert, at *de ikke kunde udtale!* Dets Optagen i vort Sprog skyldes en senere Udvikling, ligesom ved Bogstavet *z*, o. s. v. Men paa denne Maade er en stor Mængde Ord bragt til at faae en paafaldende Lighed med det „mægtige tydske Sprog."

„Med eet Ord, Theorien om Nord- og Syd-Tydskere og de Slutninger, som deraf drages, ere aldeles uholdbare og falske, og desuden en Insult imod vor Nationalitet og Kundskaber. Ethvert Sprog har en Mængde Egenheder for sig selv, nogle forklarlige andre ikke; nogle have forhistoriske

Arkaismer, der pege hen til det ældste Östen, andre moderne Sproglove; nogle lokale, andre særegne for de enkelte Klaner; nogle meget interessante, andre blotte Vulgarismer og Fordreielser; og vort eget saavel som de andre nordiske Sprog (skjönt de alle vise en vis dunkel organisk Udvikling, overeensstemmende med faste Love for Forandring og Overgang, der stedse gaae for sig, og som til Slutningen vil bringe dem alle til omtrent det samme Standpunkt, fra de rige Böiningsendelser og klare Bogstavforandringer i det gamle Norden til det beskaarne men stedse höitidelige Svenske, de brede men gammelagtige norske Dialekter, det endnu mere udjævnede og svækkede Danske, og de stumpede og afslidte Former i Jylland og paa vor egen Ö — et underfuldt mangefarvet Sprogbælte, hvis Led gribe ubemærket ind i hinanden) have Egenheder inden deres egne Omraader, der have en langt större philologisk og philosophisk Betydning, end man hidtil har anet, hvoraf nogle ikke ere mindre mærkværdige end „Passivet," „Slutnings-Artiklen" og „Infinitivet paa *a*." Den Maade, hvorpaa Stammer og Sprog smelte sammen med hinanden, er et af de mest tiltrækkende og lærerige af alle moderne Studier, og vil optage en stedse voxende Deel af tilkommende kritiske Undersögelser. Men visse store Landemærker staae dog stedse tilbage; der er en Moral i dette saavel som i Gjenstande af höiere Betydning. Der er intet Sprog saa lignende den poetiske Eddas (trods dens sildige Nedskrivningstid) som vort eget Oldengelsk. Lige indtil Erobringen (der saa overordentligt forandrede Alting, og hvorefter Hoffet, Skolerne, Landeierne, Geistligheden, Embedsmændene og Digterne alene talte Norman-Fransk) bleve vi stedse regnede til de „nordiske" Nationer, og behövede ingen Tolk for at kunne samtale med dem; medens vor oprindelige engelske Befolknings nordiske Charakteer kun styrkedes ved de uhyre Sværme af Nordmænd, med hvilke der fulgte mange Svenskere og Mænd fra det egentlige Danmark (dengang kaldte „Daner" fordi deres Land nu var blevet

forenet til eet Hele og havde erholdt sit nuværende Navn), der havde det *halve England* inde fra Alfreds Tid til Knuds, og ved selve Normannernes Blod, der kun vare et senere Skud af „gamle Norge."

„Det er ikke vor Mening med disse Bemærkninger at vække nogen Animositet imod Tydskland og Tydskerne. Hvorfor skulde vi det? Vi ere alle Brödre, vi ere alle „Indo-Europæere," Medlemmer af den berömte Stamme af frie Folk fra de skandinaviske til de sweizerske Alper, hvis Bedrifter og store Mænd have udfyldt en saa stor Deel af Verdens-Historien fra Cæsars Dage til vore egne, og som have gjenfödt Europa ved germaniske Grundsætninger og Institutioner. Men den *tydske* Nationalitet er ikke vor; sikkerlig, *dens* Feil ere ikke *vore* Feil. Deres Sprog er ikke vort; deres Legeme, Tanke, Sjæl og Tilböieligheder ere langt fra at være vore, der aldeles ere stöbte i en *nordisk* Form, efter vor egen Mening en langt renere og ædlere. De græske og latinske Stammer vare begge „phrygiske," men ingen Hellener vilde tillade, at han kaldtes en Romer undtagen ifölge Erobringens Ret. Skjönt derfor Anglernes Efterkommer respekterer enhver Nationalitet, og skjönt han elsker Kelteren og Tydskeren med mere end almindelig Varme — thi keltisk Blod er rigelig blandet i vort eget, og Tydskerne ere saavel vore Frænder som Naboer — saa vedbliver han dog at være en Engelskmand. Som Folk ere vi en uafhængig Stamme af gammelnordisk Oprindelse og talende et nordisk Sprog; men dog med en tilstrækkelig Tilsætning af tydsk, fransk, keltisk, nederlandsk og italiensk baade Blod og Ord til at consolidere det Hele til en gylden glindsende Masse, seigere og nyttigere netop paa Grund af denne Tilsætning. Vort nærmeste Hjemland er Danmark; vort fjerneste Slægtland er Tydskland. Blod er tykkere end Vand: lad os holde fast ved vort Eget. Lad os ikke „fortydske." Det vil ikke blive til vor Fordeel.

„For Aarhundreder siden vare vi *Engelske* og vort Sprog var „*English undefiled.*" De to sidste Aarhundreders

Pedanteri og Affektation forandrede os til „Angelsaxere" og gjorde vort gamle Modersmaal til „Angelsaxisk." Men det sidste Navn er dog altfor langt i daglig Tale, og den nærmeste Sammendragning er „Saxisk." Naturligviis have vi gjort store Fremskridt siden Sharon Turner; „Angelsaxernes Historie" har været af stor Nytte for os. Nu höre vi om Intet undtagen „Saxer" og „Saxisk." Vor störste nordiske Lærde, Mr. Kemble, udgiver sine beundringsværdige „*Saxerne* i England" (i sig selv en utænkelig Absurditet, hvis Folk kun vilde see det), og saaledes gaaer det fremdeles med andre Forfattere. Ja, endog saadanne Ord som „Saxondoom" dannes nu og bruges almindelig som Navn paa vore Forfædres „lystige England!" Men „saxisk" er et vulgært Synonym for „tydsk," og fölgelig baner denne Terminologi sig Vei i den allerseneste Tid. Vort Folk og vort Sprog, vor Nationalitet og vor lange Berømmelses-Liste overföres hurtigen paa et Folk, med hvilket vi ikke have nogen særlig Forbindelse, og hvis Egenskaber ikke ere saaledes, at en Blanding kan være önskelig. Lad os udtale os frit. Lad os gjöre vor Pligt imod vor helligste Arvedeel: lad os bevare den fra indtrængende Röveres Hænder.

„Den simpleste, almindeligste og mest passende Benævnelse paa vort gamle Sprog er Oldengelsk.

„Naar dette först er givet, saa falder det Hele meget let:

1. A. D. 550—1150. *Oldengelsk* (Angel-Saxisk).
2. „ 1150—1350. *Gammelengelsk* (Semi-Saxon).
3. „ 1350—1550. *Mellemengelsk* (Förste Engelsk).
4. „ 1550—1852. *Nyengelsk* (Senere Engelsk).[1])

„Hvis denne Inddeling ikke er nöiagtig eller udtömmende

[1]) "Disse Data ere naturligviis kun approximative, og maa nöiere bestemmes efter Afskriftens Beskaffenhed og Forfatterens Opholdsted. Et Herred kan ofte bevare Former der ere eet eller to Aarhundreder ældre end et andets; og Hofmanden vil bruge en langt nyere Dialekt end den samtidige Satiriker, der henvender sig til Bonden."

nok, saa kunne vi vælge en anden eller mere omfattende. Hvis vi önske at omhandle gammelt Nordengelsk, gammelt Sydengelsk, Northumbrisk, eller Mercisk, eller Kentisk, saa staaer det os frit for. Hvis vi ville undersöge Dialekterne i hvert enkelt Grevskab, saa er der Intet som hindrer os. Men lad os beskytte og vedligeholde vort eget ædle Sprogs berömmelige Navn — DET ENGELSKE! Gud har givet os og det en forbausende Rolle at udföre i Verdens Civilisation og Omvendelse til Christendommen. Lad os gjöre det med fuld Bevidsthed om vor nationale Uafhængighed og nordiske Oprindelse. Lad os gaae fremad under vore egne Faner, uden at skamme os ved det Navn, som vi og vort skjönne men storvoxne Sprog have baaret, fra den Tid da Jydernes Land, Kent, först böiede sig for Christus, lige indtil den nuværende Tid, da den engelsk-katholske Kirke tiltager i Styrke og Glands iblandt os. Af alle udenlandske Aag ere „Romanismens" og „Saxonismens" de mest uudstaaelige, skadelige, unyttige og nedværdigende. En „gallisk" Tyran frygter intet Parti iblandt os."

Idet vi nu gaae over til de i Indledningen lovede Bemærkninger, behöve vi næppe at bemærke, at vi i det egentlige Hovedpunkt, Beviset for at Englænderne stedse have været et mere engelsk (anglisk) end saxisk Folk, ere aldeles enige med Forfatteren. Dette ligger allerede i at vi her have meddeelt hans Artikel. Intet kan heller i Virkeligheden være klarere end at hverken Landet eller Folket vilde have faaet det Navn, det siden stedse har beholdt, hvis ikke netop Anglerne havde udgjort den talrigste og vigtigste Bestanddeel af Befolkningen, og al unyttig Theoretiseren om, hvorfor hverken Sproget eller Landet i Oldtiden benævntes efter Saxerne, samt ogsaa hvorfor det saakaldte „Angelsaxisk" er saa uligt de ældste oldsaxiske Sprogmonumenter o. s. v., falder derfor ogsaa af sig selv aldeles bort med den simple Erkjendelse af Anglernes, hidtil altfor lidet paaagtede, numeriske Overlegenhed og den deraf fölgende Vished, at deres Sprog var *engelsk*,

ikke saxisk. Dettes Særegenheder maa selvfölgeligt ikke söges i nogen tvungen Udvikling fra oldsaxik Rod, og man behöver ikke heller, forat forklare Afvigelserne, at gribe til den Urimelighed at söge deres Grund i en formeentlig frisisk Indflydelse, medens man forglemmer Anglerne, det eneste, eller dog i det mindste det förste Folk, der synes at burde komme i Betragtning. Sagen er simpelthen den, at „Angelsaxisk" hovedsageligen kun er „Anglisk," samt at dette gamle anglisKe Sprog kun kan studeres i de faae tilbageblevne Monumenter af Englands ældste Literatur, da det allerede strax efter Udvandringen forsvandt som selvstændigt Sprog paa Fastlandet, hvilket ikke var Tilfældet med Frisisk eller Saxisk. Men heri have vi ogsaa den förste Grund til den senere Forvirring. Beda, der selv siger, at Udvandringen fra Anglernes Land til England var saa almindelig, at det hartad kom til at staae öde i nogen Tid, indtil det igjen befolkedes af Saxer og Jyder, kunde selvfölgeligt ikke, naar han alligevel vilde henvise til det engelske Folks Stamfædre paa Fastlandet — og Intet var naturligere end at han önskede dette — tænke paa at nævne et andet Folk i de gamle Stamlande end enten Jyderne eller Saxerne, og at han af disse to igjen fortrinligt maatte nævne Saxerne, var ogsaa en Selvfölge, da de baade oprindeligt vare den mægtigere Stamme, som ogsaa ustridigt det Folk, der næst efter Anglerne havde den största Andeel i Englands Bebyggelse af germaniske Folk. Sprogforskjel kunde Beda naturligviis intet Hensyn tage til, og det gjorde aldrig de ældste Forfattere, der skreve förend Sprogforvirringstiden, og det af den gode Grund, at Forskjellen, skjönt den vilde have været stor nok i en moderne Sprogforskers Öine, dog i enhver praktisk Henseende var saa ubetydelig, at Folkene selv ansaae sig omtrent for at tale eet og det samme Sprog, naar de kun forstode hverandre, hvor betydelige og consequente end de af en organisk Sprogudviklingslov betingede Afvigelser vare, og skjönt disse ogsaa meget godt indstinktmæssigt föltes og stedse anvendtes rigtigt af de forskjellige

Stammer. At mange Ord löde anderledes i Saxisk end Engelsk kunde derfor, som sagt, ikke afholde Englænderen Beda fra med et saare naturligt Velbehag at fortælle om „illi antiqvi Saxones," de ældgamle Saxere, der dog endnu boede i en Deel af det engelske Folks Stamlande og der havde bevaret gamle Sædvaner og Vedtægter. Men det var vistnok ligesaa fjærnt fra ham, som det kan være fra Nogen, derved i nogen Henseende at ville indrömme de saxiske Nybyggere nogen Overlegenhed over de angliske, og han, der selv var en Angler af Födsel, er saaledes ganske uforskyldt og kun ved Andres Misforstaaelse kommen til at give den förste Anledning til den Begrebsforvirring, der truer med at udslætte hans eget Folks ældgamle Navn — hos de Lærde; thi videre kommer det ikke, derfor er der sörget af en höiere og naturligere Bevidsthed, end alle tomme Theorier. Den eneste Grund, hvorfor Beda kun omtaler Saxerne og ikke Anglerne paa Fastlandet, er, som sagt, den, at han ikke antog der fandtes Angler mere, og man skal ikke deraf lade sig forlede til uholdbare Slutninger om det nuværende Englands Bebyggelsesforhold, der ellers ere godt bekjendte fra andre Steder, og saa klarligen fremstillede i den meddelte engelske Artikel, at vi antage, at al Tvivl, om det gamle England og dets Sprog var saxisk eller engelsk, engang for alle kan betragtes som hævet.

Det var fornemmelig med Hensyn til Forfatterens Fremstilling af de germaniske Sprogforhold og den ethnographiske Inddeling i Artiklens Begyndelse at vi vilde gjöre nogle yderligere Bemærkninger, og vi skulle nu fatte disse saa kort som muligt. Vi bemærke da först, at Forfatteren, som man vil erindre, inddeler den germaniske, eller som han kalder den, den teutoniske Stamme i tre Hovedafdelinger, saaledes, at den *sydgermaniske* Green kommer til at indbefatte de Folkeslag, man ellers almindeligt kalder *höitydske*, den *mellemgermaniske* derimod de saakaldte *nedertydske*, og den *nordgermaniske* endelig saavel alle *skandinaviske* Folk, som

ogsaa *Goter*, *Angler* o. s. v. For nu rigtig at kunne bedömme, om denne Inddeling virkelig udtrykker det sande Forhold mellem de germaniske Folk, eller ei, maa man strax i Begyndelsen lægge Mærke til, at, foruden de saakaldte oldnordiske Sproglevninger, der i Virkeligheden, med Undtagelse af nogle Runeindskrifter i Sverrig og Danmark, kun ere oldnorske, og de ikke mindre vigtige oldengelske Skrifter — haves der fra alle de övrige germaniske Folk kun höist ubetydelige Fragmenter, der kunne siges at stamme fra en Tid, der gaaer forud for den egentlige Sprogforvansknings-Periode, nemlig fra Goterne, det ældste af alle germaniske Sprogmonumenter, Ulfilas Bibeloversættelse, og nogle Breve, og fra Tydskland tre eller fire smaae Fragmenter af ældgamle Digte.[1] Dette er det Hele, man har at holde sig til, naar man vil tale om oprindelige germaniske Sprog, der ikke endnu paa Grund af en ydre Indvirkning have opgivet Noget af deres egentlige Charakteer, skjönt Sikkerheden om afgjort og uforvandsket Oprindelighed intetsteds er saa stor, som hvad Oldnorsk angaaer. Stöttende sig herpaa har man da ogsaa troet sig i Stand til at danne sig en Forestilling om den oprindelige Forskjellighed mellem de germaniske Folkeslag; thi det kan ikke negtes, at der er en Forskjel mellem de anförte Sproglevninger, der fuldkommen giver Ret til ikke blot at behandle dem som Dialekter af et og det samme Sprog, og man har

---

[1]) Det er paa meget svage Grunde man stötter sig, naar man, som det dog nu er det Almindeligste, anseer de saakaldte *Merseburger-Digte* og Fragmentet af *Hildebrandskvadet* for oldhöitydske Digte, thi der er fuldkommen ligesaa meget, der taler for at gjöre dem nedertydske; og det rimeligste er altid at deres Affattelse ligger forud for den Tid, fra hvilken man med nogenlunde Sikkerhed kan bestemme Sprogforskjellen i Tydskland. *Muspilli* og Ottfrieds *Krist*, saavelsom alle de ældste virkelig höitydske Digte, ere meget langt fra at kunne regnes for oprindelig og uforvansket Poesi, og, skjönt *Wessobrünner-Fragmentet* og det saxiske *Heliand* staae dette Begreb nærmere, saa tör vi dog ikke i denne Henseende sige noget Bestemt om dem.

da antaget, at alle de Folkeslag, der boede norden for Eideren, talte omtrent det samme Sprog, der saa at sige var ganske det samme som det oldnorske, hvorfor man ogsaa har benævnt denne Afdeling den oldnordiske, medens man sædvanlig har betragtet Oldengelsk og naturligviis de egentlige tydske Sproglevninger, ja selv Gotisk, som snarere hörende til den germaniske Stammes tydske Afdeling. Naar nu derfor Forfatteren vil, at saavel Gotisk som Engelsk alligevel snarere skulle henföres under den nordiske Afdeling, saa grunder han det deels paa et Forsög paa at bevise, at de oldengelske Dialekter i Virkeligheden stemme mere overeens med Oldnorsk (Edda-Digtenes Sprog), end man har villet indrömme, deels paa deres afgjorte Overeenstemmelse med Gotisk, der efter Forfatterens Mening maa ansees for afgjort nordisk, da Goterne kom fra Skandinavien. Men dette Sidste forekommer os dog öiensynligt at være en *petitio principii*, der fra Begyndelsen af bringer Uklarhed i hele Undersögelsen; thi, hvis man först er enig om kun at kalde de Folkeslag nordiske, der omtrent talte det samme Sprog som Oldnorsk — og en saadan Indskrænkning bliver nödvendig, hvis man i det Hele taget vil lægge nogen ethnographisk Betydning i Ordet, og ikke blot en territorial, hvorved dets Grændser blive saa ubestemte, at man f. Ex. ligesaa godt kan kalde hele den germaniske Stamme nordisk i Modsætning til de romanske Folk, som en enkelt nordligere Afdeling af denne kan kaldes det i Modsætning til en sydligere — saa maa man naturligviis, naar man tydeligt seer, og derom kan der ingen Tvivl være, at Gotisk ikke er det samme Sprog som Oldnorsk, snarere sige, at Goterne ikke ere et nordisk Folk, skjönt de engang have boet i de Lande, der senere bleve besatte af en nordisk Stamme, end gaae til den Yderlighed at ville bortræsonnere al Sprogulighed, blot fordi Goterne kom fra Skandinavien. Paa den Maade kunde man jo stedse blive ved imod Syden og bevise, at alle germaniske Sprog egentligt kun vare oldnordiske; thi det lader sig i Sandhed ligesaavel godt-

gjöre, at Oldsaxisk og, vi tvivle ikke derpaa, ogsaa Oldhöitydsk, hvis man havde noget ægte oprindeligt i dette Sprog, i Virkeligheden ere oldnordiske, som at Gotisk og Oldnorsk ere det samme; men det er da ikke let at indsee, hvilken Grund Modstanden mod det Tydske skal have, naar man til samme Tid som man ivrigst forfægter den, tillige söger at bevise, at alle Unordiskhedens meest ægte Kjendemærker egentligt ikke begrunde nogen væsentlig Forskjel mellem denne og det meest nordiske af Alt, det Oldnorske. Saa villige vi derfor end ere til at tilstaae, at Gotisk ingenlunde bör kaldes et tydsk Sprog, saa aldeles umuligt er det os paa den anden Side at indrömme, at det er et nordisk Sprog, naar dette tages i den samme Betydning som Oldnorsk, hvilket Forfatteren utvivlsomt maa have gjort, da dette er det eneste af den nordiske Oldtids Sprog, man kjender saa fuldstændigt, at der kan være Tale om at anstille en Sammenligning mellem det og de tre andre germaniske Oldsprog, man ogsaa har skriftlige Mindesmærker fra i deres Oprindelighed. En anden Sag var det derimod, hvis Forfatteren bestemt havde opstillet nogle Kjendemærker paa Oldnordisk, der gik udover Oldnorsk, og dog ligefuldt begrundede en endnu större Forskjel fra Oldtydsk, end man hidtil har antaget; thi Sagen fortjener ganske vist at undersöges nöiere; men da han nu desuagtet ikke har gjort dette her, skjönt Forskjellens egentlige Grund vistnok maa have staaet klart for hans egen Tanke, saa ville vi nu strax faae at see, at Beviset for Oldengelskens Nordiskhed, hvor Forfatteren dog gaaer nærmere ind paa Sprogegenhederne, netop paa Grund af denne Mangel, er ligesaa utilstrækkeligt som det blotte Udsagn om Gotiskens Nordiskhed.

Ogsaa hvad dette Sprog angaaer bygger nemlig Forfatteren det ene, og ikke det mindst vigtige, Beviis for at det er nordisk, paa noget, der ikke er langt fra det, vi för betegnede som en *petitio principii.* Naar han nemlig, efter at have omtalt den bekjendte Omstændighed, at Jyderne i det sydvestlige Jylland endnu stedse have beholdt mange Egen-

heder, der ogsaa findes i det engelske Sprog, slutter som saa, at da Jyderne nu ere nordiske, saa maae de gamle Englændere selvfölgeligt ogsaa have været det, saa lægger han ikke Mærke til, at Slutningen jo ligesaa godt kunde vendes om, da det Hele jo beroer paa först at have beviist de gamle Jyders oprindelige Nordiskhed, hvilket ingenlunde er skeet eller med hiin Kjendsgjerning for Öie saa let vil lade sig bevise; thi saaledes som Sagerne nu staae, beviser den kun Jydernes oprindelige Slægtskab med Anglerne, uden dog derfor i ringeste Maade at bevise disses Nordiskhed. Men Misforstaaelsen beroer ogsaa her, som i det Foregaaende med Hensyn til Gotisk, paa en unöiagtig Opfatning af Betydningen i Ordet „nordisk" og en Tagen af dette i altfor vidtlöftig Forstand, en Misforstaaelse, Forfatteren deler med de fleste Lærde, og som oprindelig er begrundet i en urigtig Inddeling af den germaniske Stamme i dens Underafdelinger. Vi troe nemlig at man, istedetfor kun at lade disse være tre, burde anföre i det mindste fire, og saaledes inddele Stammen: den Norsk-svenske eller egentligt nordiske (nordskandinaviske), den Gotisk-danske (sydskandinaviske), hvortil da ogsaa Sydsvenskerne og Anglerne höre, den Nedertydske og den Overtydske Afdeling, hvilke fire man da igjen kunde sammenfatte under to store Hovedbenævnelser som Skandinaviske (nordgermaniske) og Tydske (sydgermaniske) Folk, uden dog nogensinde at bruge Udtrykket „nordisk," der brugt i den Betydning kun kan före til Forvirring, for at betegne hele den nord-germaniske Klasse. Det er öiensynligt af alle oprindelige Sagn — og disse ere her sikkrere end Sprogene, da man i Virkeligheden, med Undtagelse af nogle faae, kjender dem bedre, og Sprogforskjelligheden desuden i den ældste Tid ikke engang imellem Nord- og Syd-Germaner kunde være til synderlig Hinder for en fri Ideeudvexling — at man indenom den germaniske Stamme stedse har med to store Hovedafdelinger, eller, om jeg saa maa sige, Folkekredse at gjöre, der trods alt oprindeligt Slægtskab i den ældste Tid saa at sige

udgjöre hver en Verden for sig, hvori de selvsamme Sagn paa forskjellige Maader gjentage sig, og hvori tillige stedse en indre Modsætning aabenbarer sig mellem to mindre Afdelinger, hvoraf den ene repræsenterer et sydligt, den anden et nordisk Element, og det blandt Folkene omtrent paa samme Maade som Vaner og Aser gjöre det blandt Guderne. Det er denne utvivlsomme indre Modsætning indenom selve Hovedafdelingerne, der gjör det umuligt for os at anerkjende Rigtigheden af Benævnelsen nordisk for en enkelt af disse, og vi antage derfor, hvad Nordgermanerne angaaer, at disses sydlige Afdeling (Sydskandinaverne), skjönt ingenlunde hörende til de tydske Folk, dog oprindeligt har bestaaet af flere med Angler og Goter nærmest beslægtede Folkeslag, der netop i Modsætning til de egentlige Nordboer benævntes og benævnte sig selv med den fælles Benævnelse Daner; thi det er en Misforstaaelse at troe, at dette Navn först fra en enkelt Stamme har udbredt sig over flere andre, da det tvertimod fra Begyndelsen af netop er en meget omfattende Benævnelse, der oprindelig kun grunder sig paa Folkenes, her de nordgermaniske Folks, ældste mythiske Forestillinger om de dem bekjendte Lande, hvilke de altid maatte betragte som det egentlige Midgaard eller den af virkelige og med dem beslægtede Mennesker beboede Jord, medens de selvfölgeligt maatte ansee alle udenfor denne Grændse Boende for Jætter eller Umennesker og Barbarer og benævnte dem ogsaa saaledes. Vi skjule dog heller ikke for os, at selve Navnet Daner derfor i Virkeligheden slet ingen Berettigelse giver til at ansee dem for et andet Folk end de egentlige Nordmænd; thi det er ganske vist, at, om de end kun havde været en, da naturligviis i umindelige Tider i Danmark indvandret, Afdeling af disse, saa vilde dog deres Lands Beliggenhed imod Syd og i den sydligste bekjendte Söe, i en Tid da Kundskaben om de fjærnere liggende Lande var höist dunkel og for Intet at regne, medens den af Troen betingede mythiske Betragtning af den bekjendte Verden endnu stedse var i sin

fulde Kraft, utvivlsomt ogsaa have givet Anledning til at de alligevel bleve kaldte Daner; og Antagelsen af deres Stamforskjellighed fra Nordmændene beroer saaledes alene paa den Kjendsgjerning, at Goter og Angler siges at være udvandrede fra de nuværende danske Lande, saavelsom ogsaa paa Betragtningen af det nyere danske Sprog, hvis store Afvigelse fra Oldnorsk stedse vanskelig vil lade sig forklare, hvis man antager, at begge Sprog oprindeligt have været aldeles det samme. Det er derfor ogsaa kun under den Forudsætning, at de sydskandinaviske Sprog ikke ere oprindeligt nordiske i den samme Betydning som Oldnorsk, at vi ere tilböielige til at indrömme et inderligt Slægtskab mellem disse og Oldengelsk, uden at vi derfor kunne dele Forfatterens Mening om dette sidstes ægte Nordiskhed, skjönt det dog vistnok er fuldkommen ligesaa langt fra vor Mening, at det derfor absolut maa ansees for at være en tydsk Sprogart. Og vi ville ogsaa gjerne tilstaae, at det hele Sprogforhold i Sydskandinavien endnu er saa saare dunkelt, — da virkelig kritiske Undersögelser desangaaende först i den allernyeste Tid ere paabegyndte og Studiet altsaa endnu kun er i sin Barndom, — at der endnu aldeles Intet kan siges med Sikkerhed, og at det derfor vel er muligt, at det endelig bliver beviist, at det sydskandinaviske Hovedsprog dog i Grunden var oprindeligt nordisk, under hvilken Forudsætning da ogsaa dets nærmere Slægtskab med Oldengelsk maa bortfalde, som vi nu strax skulle see.

Det er, foruden den omtalte Anvendelse af Ordet „nordisk" i en altfor viid Betydning, fornemmelig paa Benegtelsen af Gyldigheden af de af alle Grammatikere antagne Kjendemærker paa Ikke-Nordiskhed, at Forfatteren grunder sit Beviis for det oldengelske Sprogs oprindelige Nordiskhed. Han mener nemlig, at den passive Form, Brugen af Artiklen bagved, ikke foran, Ordet og Infinitiv-Endelsen paa *a* istedetfor *an*, der hidtil ere blevne ansete for charakteristiske for de nordiske Sprog, men ikke findes i Oldengelsk, dog ikke bör ansees som tilstrækkelige Beviser for dennes Ikke-Nordiskhed,

da man meget let kan forklare, hvorledes det egentligt hænger sammen med denne Særegenhed, og den desuden rimeligviis först er opstaaet i en senere Tid. Men det forekommer os, at Forfatteren paa denne Maade kommer til at bevise mere, end han vist egentligt vil; thi om nu end saa var, at de anförte Særkjender ikke oprindeligt havde været mere organiske for Oldnorsk, end de nogensinde bleve det for Oldengelsk eller de sydtydske Sprog, saa vilde jo deraf kun fölge, at han, da han ellers ikke anförer hvad der da til Erstatning herfor paa den anden Side kunde begrunde en större Adskillelse mellem Oldengelsk og f. Ex. Oldsaxisk, end man hidtil har antaget, istedetfor at bevise Oldengelskens Nordiskhed, blot havde beviist Oldnorskens Unordiskhed, eller snarere dens Udvikling af eller blotte Forvanskning fra et ikke-nordisk Sprog, hvilket dog sikkert er langt fra at være hans Mening. Men vi antage heller ikke, at Sagen forholder sig saaledes, som han vil fremstille den; thi skjönt han har aldeles Ret i at man skal undersöge, hvorledes Særegenhederne ved de oprindelige Sprog ere opstaaede, saa er det dog ikke rigtigt, naar man har med sideordnede Sprog at gjöre, at forklare det enes Afvigelser fra det andet som en Udvikling eller Forvanskning af dette; men man bör naturligviis gaae tilbage til et Ursprog, hvorfra de alle selvstændigt have udviklet sig; men paa denne Maade kan man rigtignok kun bevise den hele Stammes oprindelige Slægtskab og Eenhed, og derfor er det ogsaa en Misforstaaelse, *deraf* at ville bevise enkelte af Stammens Underafdelingers nærmere indbyrdes Slægtskab, end med de övrige. Hvad nu den germaniske Stamme angaaer, da ligger vistnok dens Ursprog saa langt tilbage i Tiden, at man utvivlsomt gjör rettest i at sætte dets Periode langt forud for Indvandringen i de af Stammen nu besatte Lande, og Intet kan derfor være urimeligere, end, hvilket de grimmske Grammatikere dog ere altfor tilböielige til, f. Ex. at forklare oldnorske Former som Forvanskninger fra Gotisk, der da skulde være mere oprindeligt; skjönt den

rette Sammenhæng dog kun er den, at begge Sprog have udviklet sig lige selvstændigt, skjönt paa forskjellige Maader, fra Ursproget, og denne organiske Udvikling, indtil de allerfineste Nuancer og med en forbausende Conseqvens, i Grunden langt tydeligere og med en langt större Sikkerhed lader sig paavise i Oldnorsk end Gotisk eller noget andet germanisk Sprog, det være saa gammelt det vil. De faa oprindelige germaniske Sprog, vi kjende — og oprindelige kalde vi dem, saalænge deres Organisme endnu ikke er bleven forstyrret ved en voldsom Paavirkning udenfra eller indre Sammenblanding, hvilket dog desværre altfor tidligt blev Tilfældet med dem alle, undtagen Oldnorsk i Island, hvor den endnu har bevaret sin Oprindelighed — have vistnok alle antaget den bestemte Form, hvori vi först lære dem at kjende, længe, længe för Folkevandrings-Perioden, og det har derfor ikke stort at sige, at den gotiske Bibeloversættelse og de ældste engelske og tydske Haandskrifter ere skrevne flere Aarhundreder förend de ældste islandske Böger, eller andre af de alleræIdste skriftlige Mindesmærker fra den nordiske Oldtid. Thi naar vi f. Ex. ved at sammenligne Brudstykkerne af Brage den Gamles Skjolddigt, der neppe er forfattet efter Aaret 800, og hvor Versformen og det bestemte poetiske Sprog umuliggjöre al Forandring, der er værd at tale om, fra de af Brage selv fremsagte Ord — naar vi ved at sammenligne dette Digts, eller de endnu langt ældre Eddadigtes Sprogform, med den ligesaa afgjort uforandrede Sprogform i Digte fra det 13de og 14de Aarhundrede, ikke ere istand til at opdage den allerringeste Forskjel, der fortjener at kaldes saaledes — thi Formforandringer som *es* til *er*, *vas* til *var*, *eðr* til *enn* o. s. v. ere jo af en aldeles underordnet Betydning, og desuden kjender man dem alle meget godt — saa vil man let indsee, at Nedskrivningstiden under saadanne Omstændigheder er af langt mindre Vigtighed end ellers, og saaledes er det altid naar man har med et virkelig oprindeligt og uforvansket Sprog at bestille. Men for dog klarligen at stille denne Sandhed

for Alles Öine, skulle vi dog ogsaa her anföre tre bestemte Vers fra forskjellige Perioder, og vi vælge saaledes som det ældste Exempel paa en navngiven norsk Digters Sprog fra c. 800, det förste Vers af den maaske meest storartede Afdeling af Brages herlige Skjoldkvad, der handler om Thors Kamp med Midgaardsormen og lyder:

Þat erumk sènt at snimma
sonr aldaföðurs vildi
afls við úri þafðan
jarðarreist of freista:
hinn er varp á víða
vinda öndurdísar,
yfir manna sjöt margra,
munnlaug föður-augum.

Det andet Exempel, vi ville anföre, er 500 Aar yngre og taget af den udmærkede Digters, Præsten Thormod Ólafssons Digt om Gunnar paa Hlidarende eller berömte Oldtidsmænd overhovedet; det citeres i de yngre Pergaments-Haandskrifter af Njála og lyder:

Engr var sólar-slöngvir
sandheims á Íslandi,
hróðr er, af heiðnum lýðum,
hægr, Gunnari frægri:
njörðr nam hjálma hríðar
hlífnunna tvo lífi,
sár gaf stála-stýrir
stórum tólf ok fjórum.

Det tredje Exempel endelig, vi ville tage, skal være fra den nyere Tid, og vi bemærke kun, at vi slet ikke vælge noget, der forsætligt er digtet i den Hensigt at efterligne Oldtidens Poesie, men et simpelt Vers, der blev digtet af den hjertelige islandske Psalmeskjald, Præsten Hallgrim Pètursson, dengang han i Aaret 1668 som gammel Mand for sidste Gang besögte Althinget; det blev, som Indholdet viser, fremsagt i Anledning af et Besög i Gisle Magnussons fra Hlidar-

ende, dengang en af Landets mægtigste Mænds Telt, og lyder som fölger:

Hodda gengr stafstuddr
stirðfættr meðal virða,
burðr var betri forðum,
baldr at Gísla tjaldi:
hann mun sízta sinni,
seðjendr, hèr kveðja,
dýrbliks húngrs! darra
dáðkunnuga runna.

Vi ville nu spörge alle dem, der kjende en organisk, af enhver voldsom Indvirkning udenfra uforstyrret, Sprogudviklings Væsen, om Forskjellen i disse mere end 800 Aar, og vi kunne gjerne föie til, hvad Island angaaer, lige indtil den Dag i Dag, ikke er forbausende ringe, og om man ikke under disse Omstændigheder har fuldkommen Ret til at slutte, at det oldnordiske Sprog ogsaa en 800 Aar för Brage næsten aldeles har haft det samme Udseende? Anledningen til Forandring var idetmindste langt mindre i en Tid, da Nordmændene ikke stode i nogen saa levende Forbindelse med den övrige Verden som i den senere historiske Tid, i hvilken Sproget dog saa overordentligt lidet har forandret sig; og vi kunne derfor heller ikke indrömme Rigtigheden eller Sandsynligheden af Forfatterens ovenberörte Mening, at Oldengelsk og Oldnorsk dog maaskee för og ved Anglernes Udvandringstid kunde have været omtrent det samme, eller i det Hele taget lægge nogen synderlig Vægt paa de gotiske og oldengelske Bögers vistnok, hvad Aarene angaaer, betydeligt större Ælde, end de ældste oldnordiske Digtes af navngivne Skjalde. Vi ere overbeviste om, at Nordmændenes og Anglernes Sprog i det 3dje Aarhundrede ikke lignede hinanden synderligt mere end Sproget i det herlige Beowulfskvad ligner Sproget i Atlamál eller Brages Digte, og vi ville modsætte os enhver Nedværdigen af Eddadigtenes, hvad conseqvent Formudvikling og meget andet angaaer langt fuldkomnere, Sprog til en blot

Fordreining fra Gotisk eller Anglisk, med den samme Indignation, hvormed Forfatteren selv modsætter sig det oldengelske Sprogs og Literaturs Fortydskning.

Vi mene, at det af det Foregaaende maa være klart, at Forfatteren derfor ikke heller har saa ganske Ret, naar han i en Anmærkning bebreider Rask, at han forsvarede Oldengelskens Unordiskhed, hvorved han forstod dens Ikke-Overeensstemmelse med Oldnorsk, eller i denne Henseende kun kalder ham Tydskernes Eftersnakker; thi Rask er jo netop en af Hovedauthoriteterne i denne Sag og det en i höieste Grad competent. Men det forekommer os ogsaa i det Hele taget at Forfatteren paa mange Steder driver Modstanden mod alt Tydsk altfor vidt, og dette kan dog kun være grundet paa en Misforstaaelse; thi det er i Virkeligheden ikke det oprindelige og ægte Tydske, vi skulle gjöre det til vor Opgave at bekjæmpe, men ene og alene den romerske Fordærvelse, der i en tidligere Tid har indsneget sig i Tydskland og ganske anderledes gjort sig til Herre der i Landet end i noget andet germanisk Land — en Omstændighed, man vistnok höiligen maa beklage, men som dog ingenlunde giver nogen tilstrækkelig Grund til derfor at forskyde Tydskerne fra det germaniske Broderskab. Ingen kan vist mindre end vi önske at betage den ægte Nordiskhed noget af dens sande Værd og Berömmelse; men vi maae dog tilstaae, at vi ikke troe, at der har været nogen synderlig Forskjel paa dennes og den oprindelige Tydskheds Charakteer, og hvad Nutidens Tydskere angaaer, saa maae vi dog lade dem vederfares den Retfærdighed, at der iblandt dem have været og endnu ere mange Mænd, der ligesaa godt have forstaaet den ægte nordiske Charakteer og omfattet Studiet af den nordiske Oldtid med en ligesaa stor Kjærlighed som nogen i selve Norden. Tydskere og Skandinaver ere utvivlsomt Brödre, der, istedetfor at kives indbyrdes, bör kjæmpe Side om Side for at hævde den germaniske Aand og oprindelige Civilisation den den tilkommende Plads i Verdenshistorien, som idetmindste

fuldkomment ligeberettigede ved Siden af den længst forgangne græske og romerske Herlighed. Dette er et Maal som vi troe at det er fuldkomment Umagen værdt at kjæmpe for, men den Betragtningsmaade derimod, at det skulde være Skandinavernes Livsopgave stedse klarere og klarere at föle sig som en evig Modsætning til Tydskheden, ville vi aldrig kunne fatte, og det netop ikke fordi vi troe at tænke paa ægte nordisk Viis.

Vi have ikke troet at burde tilbageholde disse Modbemærkninger imod nogle i den meddeelte engelske Artikel udtalte Anskuelser, der forekom os mindre rigtige, skjönt vi, som sagt, ere aldeles enige med Forfatteren i den egentlige Hovedsag og mene, at man maa være ham höiligen takskyldig fordi han saa frimodigt og uden Omsvöb har villet fremstille det Sande eller Usande i de forskjellige Benævnelser, Oldengelsk, Angelsaxisk og Saxisk, og ligefrem bryde med den Fordom, der i denne Henseende var bleven saa udbredt saavel i England som andre Steder. Vistnok findes der ogsaa endnu nogle Steder, som vi ikke have omtalt, og hvorom vi dog kunde have haft Adskilligt at bemærke, da vi heller ikke der ganske kunne være af Forfatterens Mening, som f. Ex. i det, han siger om den tydske Skrivemaade af den oldengelske *w*-Lyd med et *v*, og *th*-Lydens Almindelighed i Danmark endnu o. s. v.; men da de gjorte Bemærkninger allerede ere blevne vidtlöftigere end vi i Begyndelsen havde ventet, og disse smaae Enkeltheder i sig selv ikke ere af stor Vigtighed, saa ville vi hellere ganske lade være at indlade os videre herpaa og kun slutteligen anföre nogle af de omtalte Beviser for, at, om end de gamle Anglers Sprog ikke oprindeligt kan siges at være nordisk i samme Betydning som Oldnorsk, saa slutte de sig dog, hvad Fortids-Sagn og Historie angaaer, langt nærmere til Sydskandinaverne eller Danerne end til de nedertydske Saxere eller noget andet med dem beslægtet Folk.

Det er nu vistnok vanskeligt, naar man har med saa beslægtede Folk at bestille som Tydskere og Nordboere ustridigt ere, med Bestemthed at drage en fast Grændse mellem hvad der tilhörer hver især af disse, og fornemmelig bliver dette næsten til en Umulighed, naar det er med Beboerne af selve Grændselandene man har at beskjæftige sig, saaledes som det dog under alle Omstændigheder er Tilfældet med de ældste Udvandrere til England. Hvis det forholder sig rigtigt, som vi i det Foregaaende have antaget, at hele den germaniske Stamme egentligt snarest burde deles i to store Afdelinger, saa have vi her tillige to sideordnede Sagnkredse, der vistnok hver for sig have udviklet sig uafhængigt af hinanden, men dog alligevel, da begge oprindeligt gaae ud fra de samme Urforestillinger, i Grunden kun ere en Gjentagelse af det samme, og det vil saaledes indsees, at man stedse maa være höist varsom med at slutte, om noget er tydsk eller nordisk, da det jo ofte ligesaa godt kan være begge Dele. Det er saaledes omtrent sikkert, at de Sagn, der hos os have været henförte til de danske Lande, om Skjoldunger, Budlunger, Huner o. s. v., i Tydskland have været lokaliserede i dettes sydlige Egne, i Bayern, Schwaben, langs med Donauen o. s. v., medens derimod Ynglingesagnene, der i Norden, ganske rigtigt, henförtes til Sverrig og Oplandene i Norge, i Tydskland maatte være at söge i Thüringen og der östen for — hvoraf der heller ikke ganske savnes Spor i de, desværre altfor magre og altfor meget forvanskede, tydske Kilder — samt endelig de mere mörkladne Niflungesagn, der utvivlsomt hos os oprindeligt have været henförte til Norge, forsaavidt man tænkte sig Skuepladsen for hine Begivenheder i noget af almindelige Mennesker beboet Land, hos Tydskerne ogsaa oprindeligt maae have været satte i Forbindelse med Landets nordvestligste Beboere, ligesom ogsaa Saxerne i alle ægte tydske Sagn ville findes at staae i omtrent det samme Forhold til Landets övrige Beboere som Nordmændene i vore Sagn til de Danske og Svenske. Under disse Omstændigheder vil man derfor

indsee, at det ikke altid er nogen let Sag at afgjöre, der hvor de to Sagnkredse stöde sammen, om man bör betragte de paagjældende Sagn og Tildragelser som hörende til den tydske eller den nordiske Kreds, og Vanskeligheden formindskes heller ikke derved, at der, foruden den sædvanlige og naturlige Sammenblanding og Forvirring paa Grændsen, ogsaa finder den Besynderlighed eller maaskee snarere, efter Maximen „les extrêmes se touchent," Ikke-Besynderlighed Sted, at Forholdene paa hver enkelt Sagnkredses nordligste og sydligste Yderpunkter ofte forunderligt stemme overeens. Men det kan paa den anden Side ikke negtes, at man ved at undersöge Sagen paa denne Maade dog maaskee til Slutningen kan faae en tydeligere Forestilling om dens egentlige Sammenhæng end ellers, og vi skulle nu derfor först vende os til Anglerne selv for at erfare, om de oprindeligt skuede imod Nord eller Syd, naar de satte deres ældgamle Sagn i den organiske Forbindelse med en fuldstændig og afsluttet Sagnkreds, hvoraf det er en stor Misforstaaelse at ville udsondre dem, omtrent som om man vilde beröve en Blomst nogle af dens Blade, og dog paastaae, den var heel.

Det er en bekjendt Sag, at Anglernes förste og vigtigste Historieskriver, Beda, skrev sin berömte Kirkehistorie mere end eet hundrede Aar efter at Christendommen först havde faaet Indpas i England, og Forholdet bliver her derfor ganske det samme som med den gamle islandske Literatur, hvis egentlige Stifter, Are Frode, ogsaa först begyndte at skrive efterat Christendommen i over hundrede Aar havde været gjældende i Landet. Hos os forholder det sig desuden ogsaa saaledes, hvad Sagn og Historie angaaer, at man ved den Tid, da en bevidst Nedskrivning af Sagaer og alvorlig Tænkning over Fortidens Begivenheder begyndte, aldeles ikke med nogen Sikkerhed erindrede virkeligt historiske Tildragelser længere end noget over 200 Aar tilbage i Tiden, eller omtrent igjennem 6—7 Generationer, og at fölgelig ingen sand Historie i Norden kan siges at begynde förend i Slutningen

af det 9de Aarhundrede. Det er heller ikke let tænkeligt at Folk uden at optegne noget eller indhugge i Stene eller paa anden Maade söge at komme Hukommelsen til Hjælp, i Virkeligheden kunne erindre de historiske Begivenheder længere tilbage — thi med de mythiske Sagn er det en ganske anden Sag, da disse i deres hele Væsen ere saa sammenvoxede med Folkets Vedtægter og meest almindelige Forestillinger, at det nok kan forvirre og sammenblande dem, men aldrig ganske forglemme dem uden tillige at opgive sig selv — og vi skulle saaledes ogsaa finde, at Forholdet i denne Henseende hverken hos andre Folk eller, hvad der her nærmest angaaer os, hos Anglerne er anderledes, end i Norden. Alt hvad der i England ligger forud for Slutningen af det 5te Aarhundrede, er ikke alene fuldkomment ligesaa dunkelt og indviklet som Harald Haarfagers Regjeringstiltrædelse i Norge eller Landnamstiden i Island, men bærer endog i langt höiere Grad Spor af at være sammenblandet med mythiske Sagn og Forestillinger, saaledes at endog de mythiske Konger i de gamle Stamlande ere blevne til Anförere for Udvandrer-Colonier til England; hvilket dog kun er en ganske naturlig Fölge af, at denne Udvandring har taget en langt længere Tid, og at dens Begyndelse ligger forholdsviis langt længere tilbage fra den virkelige Histories Daggrye i England end dette er Tilfældet med den norske Udvandring til Island i dens Forhold til Historiens Begyndelse i Norden. Vi kunne derfor ikke hos de ældste engelske Historieskrivere, der desuden ogsaa skreve paa Latin og altsaa derfor havde mindre Grund til at være virkeligt folkelige, vente at finde hverken tydelige Udtalelser eller klare Forestillinger om Anglernes oprindelige Stamlande, da Erindringen om disse i Bedas Tid for længe siden maatte være fordunklet og kun de mythiske Sagn blevne tilbage, hvilke oprindelige Sagn, der endog undertiden allerede vare lokaliserede i det nye Fædreland, hine historiske Forfattere af bare Lærdom dog sædvanligt ansaae det for at være under deres Værdighed at optegne.

Men heldigviis er der dog bevaret eet, og det et virkelig oprindeligt og ægte anglisk Mindesmærke om hine Sagn, der i fordums Dage vare Folkenes Eet og Alt, det herlige og ældgamle Beowulfskvad nemlig, et Digt, hvis Affattelsestid det er ligesaa vanskeligt at bestemme som Homers og Eddadigtenes, da den utvivlsomt ligger forud for al Historie, og Digtet vistnok — senere Interpolationer og Forandringer, der forresten ikke ere nær saa mange, som det almindeligt antages, naturligviis fraregnede — kan have været kvædet af Anglerne længe förend Udvandringen foregik til England. Det er derfor dette Digt vi först og fremmest maae holde os til, naar vi ville faae at vide, til hvilken Sagnkreds Anglerne oprindeligt nærmest have sluttet sig, enten den nordiske eller tydske, og i denne Hensigt maae vi nu derfor korteligt gjennemgaae Digtets Indhold.

Det fortælles, at der i fordums Dage (i Tidens Ophav) fandtes i Scedelandet et Kongebarn, der slumrende i et Skib var drevet hen til Landet over Vandene, uden at nogen kunde sige, hvorfra han kom. Dette Barn var Scyld Scefing, hvilket sidste kun er et Appellativ, der vistnok staaer i den nærmeste Forbindelse med Sagnene om Skjold og alle Sökonger, men aldeles ikke behöver at betegne hans Faders Navn, da denne sikkert har været Odin ligesaavel efter de angliske som de nordiske Sagn. Fra denne Scyld, der blev Hersker over Danerne og alle dem, der boede ved „Hvalens Vei," d. e. Sönationerne, nedstammede siden Skjoldungerne, og hans Sön var Beowulf, der herskede over Scedelandet i Skjoldungehallen, efterat Faderen, mæt af Dage og Berömmelse, var draget tilbage over Havets Vei, didhen, hvorfra han oprindelig var kommen, uden at nogen kunde sige hvorhen det var, han gik. Beowulfs Sön var den höie Healfdene, Faderen til Heorogár, Hróðgár og Hálga, hvoraf de to sidste ere noksom bekjendte fra vore egne Sagn, og den ene, Hróðgár, er en af Hovedpersonerne i det oldengelske Digt, som Hersker over Skjoldungefolket, og den der byggede det

berömte Kongesæde, Heorot. I hans Alderdom mödte ham den Ulykke, at en frygtelig Havjætte, som Folkene kaldte Grendel, hver Nat kom og forödede hans herlige Hal og dræbte de Hirdmænd, han kunde faae fat paa, men den gamle Konge sad sörgende over sine Heltes Tab og det hele Land betoges af Rædsel. Det hörte Beowulf Ecgþeow's Sön, Kong Hygelác Hreðels Söns, Weder-Geaternes Herskers, Hirdmand og Frænde, og med nogle tappre Mænd tog han Orlov og seilede til Heorot, hvor han ikke alene dræbte Jætten men ogsaa Jættens Moder, der naturligviis var langt værre og frygteligere. Herved blev Beowulf berömt over den hele Verden, og efterat have modtaget kongelige Gaver af Hróðgár, drog han tilbage til Kong Hygelác, der senere faldt i Kamp med Friserne, og efterlod Riget til sin Sön Hearðreðe, i hvis Mindreaarighed Beowulf beherskede Landet og först blev virkelig Konge efterat Hearðreðe var falden i Kamp med Ongenþeow's Sönner. Efterat han derpaa havde behersket Wedernes Land i lang Tid og med stor Berömmelse, saaledes at ingen vovede at angribe hans Rige, blev han ogsaa i sin Alderdom truffet af den samme Ulykke, som den han i sin Ungdom havde befriet Hróðgár fra, at nemlig et frygteligt Uhyre, her en ildsprudende Drage, begyndte at ödelægge hans Land og forfölge hans Mænd; og nu gik den gamle Helt, ledsaget af sin yngre Frænde Wigláf, Weohstán's Sön, den eneste Tilbageblevne af Wǽgmunding-Slægten, selv imod Uhyret, hvilket han ogsaa nedlagde, men först efter selv at have faaet sit Banesaar. Alle bleve nu bedrövede ved Heltens Död, og man begyndte at frygte for at Franker og Friser nu ikke vilde vente med at fornye det gamle Fjendskab, da de ikke længer havde ham at frygte, og sörgende höilagde derfor Geaterne deres faldne Forsvarer paa Hronesnæs ved Söens Strand, hvorfra hans Höi, saaledes som han selv havde önsket det, kunde sees i Frastand af de forbiseilende Brentinger, et Folk, med hvis Fyrste, Breca, Beowulf i sin

Ungdom havde bestaaet en Veddekamp — men hans Frænde Wicgláf blev hans Eftermand i Herredömmet over Wederfolket.

Dette er omtrent Indholdet af det smukke og ældgamle Digt, og der have været forsögte mange Forklaringer af de i samme forekommende dunkle Steder, og man har paa forskjellige Maader sögt nærmere at bestemme Skuepladsen for de fortalte Begivenheder. Os forekommer det nu under alle Omstændigheder at være aldeles klart, at, hvorledes man saa end vil bestemme de enkelte Smaarigers Beliggenhed, saa maae de dog alle ustridigt ansees som blotte Dele af det store Skjoldungerige, hvori Overkongerne egentligt kun vare det af Navn, men i Virkeligheden slet ikke mægtigere end Underkongerne, og „Scedelandet" = „Skeiðlandet" eller „Sölandet" bliver saaledes kun en anden ganske adæqvat og höist naturlig Benævnelse paa Danmark, om hvilket det ikke alene er en faktisk Sandhed, at Riget ligger spredt i Söen, men hvorom det ogsaa fra Arilds Tider har været den oprindelige Forestilling, at Söen „gik der ud og ind." Intet kan være saa urigtigt som den Mening, der dog nu vistnok er den meest almindelige blandt Historikerne, at Dane-Navnet först er opstaaet i en senere Tid, da det, som ovenfor anfört, netop er det ældste og oprindeligste om Indbyggerne overhovedet i disse sydlige Lande; thi negative Beviser, hentede derfra, at uvidende fremmede Forfattere först i en senere Tid omtale det og mere betjene sig af de enkelte lokale Navne, betyde ikke stort, naar man derimod kan stille saa vægtige positive Beviser som et ældgammelt indenlandsk Digt, der fra Begyndelsen til Enden gaaer ud fra den Grundanskuelse, at alle de omhandlede Personer, enten de saa forresten ellers kaldes Friser, Angler, Jyder (Geátas) eller Vendler o. s. v., dog ligefuldt ere Daner — og saalænge man ikke ligefrem vil tilstaae dette, saalænge vil man stedse indvikle sig i den ene Modsigelse efter den anden, naar man skal til at forklare Beowulfskvadet. Vi kunne være overbeviste om, at Anglerne fra de allerældste Tider have anseet sig selv for

danske, skjönt det mindre omfangsrige Navn i en Tid, da hver enkelt Stamme var et Rige for sig selv, jo altid, og ikke mindst efter Udvandringen, maatte være det almindeligste, og alene denne Anerkjendelse maa i Virkeligheden være tilstrækkelig til at bevise, at de angliske Oldtidssagn absolut maae slutte sig til den sydskandinaviske Sagnkreds, om end ikke dette endnu langt tydeligere lod sig godtgjöre ved enkeltviis at gjennemgaae de forskjellige opbevarede Sagn og nöiagtigt sammenligne dem med de nordiske. Men heldigviis er dette nu ingen Umulighed, og skjönt vi her ikke, paa Grund af at det vilde blive altfor vidtlöftigt, kunne indlade os paa nærmere at udvikle dette, saa kunne vi dog med fuld Vished ansee det for en afgjort Sag, at de angliske Sagn, saa langt fra at staae i nogen Modstrid til de nordiske, netop kun supplere det, som vi nu mangle i disse, og at det Væv af Sagn, der fra ældgamle Tider har været udbredt over disse Lande, först da kan klarligen anerkjendes i sin organiske Heelhed, naar saavel de islandske som de oldengelske Kilder tilbörligen benyttes og sammenlignes. Vi mangle f. Ex. endnu for störste Delen alle de gamle Sagn om de mythiske Herredskonger i Danmark, der maae have regnet deres Slægt fra Dan ligesom de tilsvarende Konger i Norge regnede deres fra Nor, og skjönt Saxo anförer en ikke ringe Deel af disse Sagn, saa er dog hans Fremstilling ofte saa forvirret — idet han, hvilket forresten ikke er at forundre sig over, altfor ofte sammenblandede dem med de egentlige Skjoldungesagn eller norske Lokalsagn — at man ikke kan faae noget tydeligt Billede af den egentlige Sammenhæng. Men, som sagt, denne Mislighed afhjælpes for en stor Deel ved Sammenstillingen med de oldengelske Kilder, og man kan endog ved indbyrdes at sammenligne disse bringe det saa omtrent paa det Klare med idetmindste Jyllands og Angels mythiske Oldtidshistorie. Vi lære saaledes f. Ex. af Beowulf, at Kong Hroar Halfdansson, der i vore egne Sagn siges at have erobret en Deel af England (Angeln), virkelig ogsaa efter de oldengelske

Sagn maa have hersket i disse Egne, og det er fra Jylland at Beowulf, hvis nordiske Navn vilde være Bjólfr, drager hen for at befrie ham for et Söuhyre, ganske ligesom Bödvar Bjarke i vore egne Sagn drager fra Norge til sin Brodersön, Rolf Krake i Leire, og ogsaa der begynder sine Heltebedrifter med at nedlægge et Uhyre, der ved Juletid besögte Hallen og som alle vare rædde for; ikke at tale om, at den hele Fortælling i Beowulf er saa skjaldmæssig og overeensstemmende med de Forhold, der skildres i vore egne Sagaer, og fornemmeligt det Træk, at det er en Havjætte, der huserer i Danmark, medens det naturligviis maatte være Bjergtrolde, der forvolde Meen i Norge, er saa charakteristisk som noget kan være og ganske som om det var afpasset til at afgive den organiske Modsætning til de norske Sagn, og det er det ogsaa uden Tvivl skjönt ubevidst.

Ved endvidere at sammenligne de oldengelske Kongerækker, der bestaae af ægte og oprindelige, men af uvidende Munke aldeles vilkaarligt sammensatte, Led med Efterretningerne i Beowulf og Widsiðkvadet, kan man endog næsten ganske fuldstændigt udfinde den gamle jydske Kongeslægt, og man seer med Glæde, hvorledes Alt endnu ganske stemmer overeens med vore egne skrevne Sagaer og lokale Traditioner og Stedsnavne. Vi finde saaledes, for at bruge de tilsvarende nordiske Navne, at den mythiske Stamfader for denne Slægt maa have heddet Vèdagr, og at hans Sön igjen var Vèðrgils, Faderen til Hengist og Horsa, af hvilken förste igjen Hreðel, der i vore Sagn ganske rigtig kaldes Hreiðarr og var Fader til den Hríngja, som Hjörleif Hálfs Fader i Norge ægtede,[1] maa have været en Sön, og han

---

[1]) Man sige ikke, at vi her ikke tage Hensyn til Chronologie; thi vi ere overbeviste om og kunne, om nödigt gjöres, bevise det, at alle de norske Kongerækker lige indtil een eller to Generationer för Landnamstiden samt hele Ynglingatal og Skjoldungerækken og alle ægte Oldtidssagaer, som f. Ex. om *Hálf*, *Örvarodd* o. s. v. kun for-

var igjen Fader til Höðkon, Herbald og Hugleik; Horsa derimod maa have været Fader til Vèmund, der maaskee var Beowulfs Farbroder, og hans Sön var Vèstein, Vèleifs Fader. At denne Slægt staaer i den inderligste Forbindelse med den mythiske Kongeslægt i Sogn i Norge, der regnedes fra Vègarð, derom kan der ingen Tvivl være; thi der forekomme ogsaa stedse, og det heelt ned i den historiske Tid, Navne som Vèmundr, Vèðrormr, Vèsteinn o. s. v., og vi forundre os nu ikke længer over, at det Folk, som Hugleik beherskede, kaldes „Weder" eller „Weder-Geàtas," d. e. „Vèðr-Jótar," naar vi tillige see, at dette Ord „vè" og „vèðr," hvis Helligheds-Betydning er bekjendt nok, ogsaa stedse forekommer i Kongeslægtens Navne. Heller ikke kunne vi længer forundre os over Jydernes gamle Navn

tælle om mythiske Sagnhelte, der maaskee aldrig have været til, men om hvilke Sagnene dog ere saa ældgamle, at om vi f. Ex. havde Efterretninger fra Hördaland i Norge fra det 3die Aarhundrede, saa vilde vi ogsaa dengang have forefundet der en Kongeslægt, der meente at nedstamme fra Hálf Sökonge o. s. v. Intet kan derfor være mere frugteslöst end at ville gjöre denslags Sagn til Historie og f. Ex. söge Atle Budles Sön eller Jörmunrek og Thjodrek i historiske Goter-Konger; thi man overseer her stedse, at det fra Begyndelsen af er gaaet saaledes hos alle Folk, at, naar de ikke længer erindrede de virkelige Tildragelser — og denne Erindring gaaer, som sagt, kun saare kort tilbage, naar Intet har været skrevet i Forveien —, saa begynde de strax paa de mythiske Sagn, de godt erindre; og det beroer derfor alene paa den Tilfældighed, om det ene Folks historiske Periode begynder förend det andets, at den samme mythiske Person f. Ex. kan forekomme hos Anglerne i det 4de Aarhundrede, medens den hos Nordmændene först forekommer i det 8de; thi, som sagt, disse Sagnhelte kunne rykkes saa höit op i Tiden som det skal være. Vi vide nu vel, at dette maaskee er en noget nye Anskuelse, der vistnok vil finde mange Modstandere, idetmindste saalænge dens Rigtighed ikke kan uomtvisteligt godtgjöres med flere og vægtigere Grunde end vi her have Leilighed til at fremsætte; men indtil dette kan skee, maae vi dog lade os nöie med det, vi her blot have kunnet antyde.

„Reiðgotar" eller „Hrèðgotar," naar vi först have indseet, at ogsaa det staaer i den inderligste Forbindelse og aldeles stemmer overeens med de fornemste Persons-Navne i selve Kongeslægten, der jo altsaa ere Hengist, Horsa og Hreðel; men vi maae tvertimod finde det höist naturligt, at Hugleiks og Beowulfs Kongeborg ogsaa netop hedder Hreosnaburh, og hermed forekommer det os da ogsaa, at det paa det fuldkomneste stemmer overeens, at Byen Horsens, i hvis Nærhed det gamle Kongesæde vistnok maa söges, ogsaa stedse har haft en Hest i sit Vaaben, eller at de sönderjydske Bönder endnu almindeligt skulle have udskaarne Hestehoveder foran paa deres Huse.[1] Men vi kunne dog ikke her gaae ind paa nærmere at udvikle den inderlige Forbindelse alt dette forudsætter med Skilfingeætten, der ogsaa saa meget omtales i Beowulf, og vi bemærke derfor kun, at Herbalds og Höðkons Skjæbne uvilkaarligt erindrer om de svenske Kongebrödres, Eriks og Alfreks, Agnes' og Skjalfs Sönners, forunderlige Kamp med *Bidseler*. Men dette förer igjen, forat gjöre Sagnmæssigheden af det hele desmere indlysende, endog tilbage til den græske Mythe om *Heste*tæmmeren Kastors og hans Broder Pollux's Död, og vi maae tillige indrömme, at Fristelsen for Saxo maa have været overmaade stor til, som han ogsaa gjör, at drage Sagnet om Höðr og Baldr, Forbilledet for alle Brodermord, med ind i de almindelige Fortællinger om Oldtidskonger, da selv disse Sagn i deres inderste Væsen vare saa overmaade mythiske, og de samme Tildragelser, der för havde foruroliget Guderne, nu ogsaa virkelig troedes at have gjentaget sig i deres Ætlingers Slægt paa Jorden. Men foruden det Anförte lære vi ogsaa af Beowulfdigtet det ægte Sagn om Hengist at kjende i al sin Oprindelighed; thi efter dette döde han ikke i England, som en senere Tid fortalte, men blev derimod dræbt i Frisland af Friserkongen Finn, efterat han först havde erobret

---

[1]) See N. M. Petersens Danm. Hist. i Hedenold, 1854, I. 65. Anm.

hans halve Land, og saare naturligt bliver det da ogsaa, at hans Sönnesön, Hugleik, tillige maa falde i Slag mod Friserne, da jo Jyderne, siden Hengists Fald, netop maae tænkes som staaende i et fjendtligt Forhold til disse. Og dog kan det ikke negtes, at det paa den anden Side var ligesaa naturligt, at de til England udvandrede Jyder kunde mene, at Hengist selv havde staaet i Spidsen for dette deres Tog; thi denne Troe beviser jo kun, at selve Udvandringen er foregaaet i en saa fjærn Fortid, at man intet paalideligt erindrede om den, da man begyndte at nedskrive Efterretningerne. Det samme vilde derfor ogsaa uden Tvivl have været Tilfældet i Island, hvis Udvandringen dertil havde ligget ligesaa langt tilbage fra Nedskrivnings-Tiden som i England; thi man vilde da rimeligviis, istedetfor at man nu veed at berette aldeles paalidelige Kjendsgjerninger om Ingolf, have fortalt, at hans mythiske Stamfader Hormund Greipsson var Islands förste Landnamsmand.

Men vi ville ikke længer opholde os herved og skulle nu kun anföre et sidste Exempel af det gamle Digt, der maaskee endnu tydeligere end de andre kan godtgjöre, at det i sit Indhold virkelig slutter sig til nordiske Sagn, da det utvivlsomt synes at antyde, at Beowulf selv endog maa have staaet i et nærmere Forhold til Nordmændene og Norge end man har været tilböielig til at antage.

Den Breca, Brentingernes Fyrste, med hvem Beowulf svömmede omkaps i sin Ungdom, kan nemlig ikke være nogen anden end den Brage eller Brake, om hvem Saxo fortæller, at han senere ægtede Erik den Ordsnildes Moder, eller snarere, han var en Sönnesön af ham, og her have vi da endnu et yderligere Beviis for, hvorledes alle disse Sagn staae i den nærmeste Forbindelse med Sagnene om Frode. Denne Brage har utvivlsomt været af Thrym Agdessons Slægt, hvis Rige var paa Öerne ved Agder i det sydligste Norge, og skjönt vi kunde anföre mange Beviser for, at dette virkelig har forholdt sig saaledes, saa maae vi dog her ind-

skrænke os til at bemærke, at man endnu i Norge viser denne Kong Brages Höi paa Bragernæsaasen,[1] og at altsaa ogsaa han er bleven höilagt paa Strandbredden som Beowulf og Örvar-Odd, der lod sig begrave paa Jædderen, for, efter det norske Folkesagn, at kunne ogsaa efter sin Död höre Bölgernes Brusen og Bjergenes Drön. Denne Omstændighed er af ikke ringe Vigtighed; thi den viser, hvor nöie det ene Sagn maa have været knyttet til det andet. idet begge Helte, der i deres Ungdom havde bestaaet en Veddekamp sammen, ogsaa efter Döden paa en Maade vilde kappes om at være et Forsvar for deres Folk, den ene for Jyderne, den anden for Egderne, og begge derfor lade sig höilægge paa samme Maade. Det er heraf öiensynligt, at man har med ældgamle Sagn at bestille, der staae i den inderligste Forbindelse med de nordiske og danske Landes ældste Bebyggelse, og man maa derfor ikke tænke paa at drage dem ned til en historisk Tid men snarere rykke dem saa höit op som muligt og ingenlunde forestille sig, at Forhold, som vi först höre omtale i det 8de Aarhundrede, ikke derfor alligevel kunne være mange Aarhundreder ældre, skjönt vore Efterretninger om dem kun gaae saa kort tilbage i Tiden, og et höist vigtigt Argument i denne Henseende afgiver nu netop endvidere denne Beowulfs Höilæggelse. Naar han nemlig knytter sit Önske om at begraves ved Strandbredden til den Forhaabning, at Brentingerne da des bedre ville kunne see hans Höi fra Havet, naar de i Frastand seile forbi, saa ere disse Ord saare mærkelige, da de forudsætte det som noget sædvanligt, at Brentingerne ofte maa komme der forbi. Men disse Brentinger kunne nu, efter hvad vi ovenfor have anført, ingen andre være end Folk fra det sydlige Norge, og nu bliver den mærkelige Forbindelse mellem Skiringssal paa Vestfold og Hedeby i Slesvig, hvorpaa Prof. Munch först har henvendt Opmærksomheden, af overordentlig Vigtighed;

---

[1]) See A. Fayes Norske Folkesagn, 1844. S. 148.

thi Nordmændene maatte jo, naar de aarligen droge til Hedeby som til et almindeligt Handelsmarked, netop sædvanligt komme forbi Horsensfjord, og man kan da let forklare sig, hvorledes Beowulf med Sikkerhed kunde vente, at hans Höi nok vilde sees af Brentingerne, naar den blot laae nær nok ved Söen. Men det bliver da tillige klart, at denne Forbindelse maa ansees for langt ældre end man hidtil har antaget, da den öiensynligt taber sig i den fjærneste mythiske Oldtid og allerede har været i Gang længe för Anglernes Udvandring til Britannien, og hvis ikke dette blandt andet tilstrækkeligt godtgjör, at Anglerne fra Arildstider have staaet i nöie Forbindelse, ikke alene med Danerne, til hvilke de hörte, men ogsaa med Nordmændene, saa maa man virkelig være meget mistroisk af sig.

Vi kunde endnu tilföie mange Beviser for, at de oldengelske Sagn tilhöre den danske og nordiske Sagnkreds, og ved f. Ex. at gjennemgaae Sagnene om Amleth (Amlóði) og Irmenthrude (Jörmunþrúðr) og vise deres oprindelige Sammenhæng med det, der i Beowulfskvadet fortælles om Ubbes og Hugleiks Kone, tillige eftervise, at, skjönt begge Sagn gribe ind i hinanden, og det ene, hvad de mythiske Tildragelsers Lokalisation angaaer, tilhörer det nordlige, det andet det sydlige Jylland, saa er det dog saa langt fra at Saxo, saaledes som man nu saa gjerne vil have det, har rövet noget fra Anglerne, at han tvertimod kun har fortalt et Sagn, der, ligemeget hvor saa Begivenhederne end tænktes at have tildraget sig, dog ikke mindre var bekjendt over det hele Danmark eller Sverrig og Norge end i det blotte Landskab Angeln ja maaskee fortaltes med enkelte Afvigelser over hele den germaniske Verden. At det idetmindste var ligesaa bekjendt i Norge og i Island som i de Lande, hvorfra Saxo nærmest hentede det, det beviser blandt andet Snæbjörns mærkelige Vers, der citeres af Snorre i hans Edda og er langt ældre end Saxos Fortælling og fuldkommen ligesaa oprindeligt som noget anglisk Sagn om Amleth men dog neppe

vilde være ganske forstaaeligt, hvis ikke Saxo netop havde nedskrevet, hvad han havde hört om denne. Den islandske Digter, der rimeligviis har været en af Hákon Jarls Skjalde, skildrer her nemlig Havets Rædsler, idet han dog kun i Forbigaaende kommer til at omtale det, for desbedre at kunne fremhæve Jarlens Uforfærdethed paa Söen, paa en höist charakteristisk og poetisk Maade, der ganske stemmer overeens med alle gamle Forestillinger om hiint vaade Element, hiin frygtelige „höfuðskepna," og vi kunne saa meget mindre afholde os fra at anföre det her med Oversættelse, som det ved Sveinbjörn Egilssons og Finn Magnusens Bearbeidelse og fremtvungne unaturlige Ordstilling er berövet al Poesie og ingen Idee kan give om Billedets oprindelige Storhed. Snæbjörn kvad:

„Hvatt kveða hræra grótta
hergrimmastan skerja
út fyrir jarðar-skauti
eylúðrs níu brûðir:
þær er lúngs fyrir löngu
liðmeldr, skipahliðar
baugskyndir ristr barði
ból, Amlóða mólu."

„Man siger, at den evige Malströms[1] Döttre (Bölgerne)

---

[1]) *Eylúðr*, der ogsaa er et af Odins Navne, kan saavel oversættes ved „evig Malström," som vi her have gjort, som ved „Ökværn," thi *lúðr* betegner egentlig oprindelig kun det som suser og bruser, og man kan altsaa let indsee, hvorledes det afvexlende kan bruges til at betegne tilsyneladende saa ulige Gjenstande som *Hav*, *Kværn* og *Luur*. I det anförte Vers betegner *eylúðr* utvivlsomt kun Söen, og selv det blotte *lúðr* forekommer i denne Betydning i det aldrig rigtigt forstaaede Vers (35) i Vafþrúðnismál, hvor det hedder:

„Þat ek fyrst um man,
er sá inn fróði jötun,
á var *lúðr* um lagiðr."

Thi her maa der utvivlsomt oversættes: "Det erindrer jeg först, at hiin vise Jætte maatte drage ud paa det *oprörte Hav*," og Udtrykket „að leggja á sjó," er ogsaa endnu en daglig Talemaade, ligesom

hurtigt omhvirvle Skjærenes Kværn ude for Jordens Rand, hine Möer, som for længe siden malede Amlodes Havmeel: Ringgiveren gjennemfurer Skibenes Vei med Snækkens Stævn."

Hvo erindrer nu ikke, at Amleth netop engang, efter Saxo, i sit forstilte Vanvid sagde, at Sandet paa Stranden var malet af Bölgerne, og, hvis der her var Leilighed til det, saa vilde det ogsaa være let at vise, at Sagnet om Amleth ikke alene staaer i den nærmeste Forbindelse med Grottesagnet, men at selv Amlodes Navn i sin oprindelige Betydning er uadskilleligt knyttet til de gamle Forestillinger om Havet, og derfor ikke alene bæres af hiin dödsseirende Sagnhelt — hvis Væsen ingen har fattet saa godt som den altforstaaende Shakspeare, der dog ikke kjendte Mythen i dens Oprindelighed — men derimod i Edda ogsaa gives til en Havjætte, saa at Sandet, hvorledes man saa end dreier og vender Forestillingen, dog altid maa blive at betragte som Havets Meel, som „Amlóða lúngs liðmeldr." Men denne Betragtningsmaade er jo höist naturlig, og ligesaa simpelt og uaffekteret var det derfor ogsaa, naar man i Oldtiden virkelig troede, at der under hvert hvirvlende Havsvælg laae en frygtelig Steenkværn (Grotte), der uophörligt omdreiedes af Jættemöer, og det er ikke et af de ringeste Beviser for denne Forestillings Naturlighed og Indgriben i Folkets hele oprindelige Tankegang, at denslags Hvirvler endnu stedse paa Dansk kaldes „Malströmme." Men herpaa tænke kun faa,

---

lúðr i denne Betydning af oprört Hav ogsaa forekommer i Gróugaldr. I de to andre Betydninger forekommer Ordet derimod langt oftere, og det er i den Henseende betegnende, at Ordet þ*jóta* (suse) ogsaa iflæng bruges om Kværnen, Luren (*lúðr*þ*ytr*) og Havet, der i Grunden tillige ofte kun betragtedes som en evigthvirvlende Kværn, og Ordene i Grottesangen: „þær þ*yt* þulu þ*ögnhorfinnar*" — „de lode den Aldrigtauses (Grottes) Susen bruse" — ere i den Henseende overmaade vel valgte. Men der behöves neppe mere end det Anförte til at klare Forestillingen om hvad *lúðr* egentligt er.

naar de beskylde den gamle Poesie, hvis Væsen og Oprindelse de ere meget langt fra at fatte, for Unaturlighed og Affektation, og dette ene Exempel kan derfor, foruden at bevise, at Amlodesagnet ingenlunde i sin Oprindelse er mere anglisk end nordisk, men tvertimod er lige uadskilleligt fra begges og rimeligviis alle germaniske Folks ældste og meest mythiske Urforestillinger, ogsaa tjene til at vise, hvor overmaade meget det vil kunne bidrage til at klare Oldtidens Tro og Begreber, ikke alene i Norden, men over hele den germaniske Verden, naar man kun vil nedlade sig til at forstaae de gamle Digte, saaledes som de meentes; thi af denslags mythiske Antydninger, som vi her have fremhævet om Amlode, ere de gamle Skjaldes Digte saa fulde, at man kun behöver at fremstille dem i deres simple Naturlighed og Sandhed for at gjöre det indlysende, at man har höiligen Uret i den forudfattede slette Mening om disse Kvad, eller naar man troer, at det, som i Virkeligheden er begrundet i en ældgammel og dybsindig Verdensanskuelse, kun er tom Klingklang.

Men vi kunne ikke her forfölge disse Bemærkninger videre og antage ogsaa, at det nu dog maa være blevet temmelig sandsynligt, at Anglerne, hvad deres Sagn angaaer og hvorledes det saa end forholder sig med Sproget, absolut slutte sig nærmest til Sydskandinaverne og endog til Nordmændene, og der staaer nu kun tilbage at vise, at ogsaa de nordiske Sagn indbefatte Anglerne under deres almindelige Omraade.

Vi maae nu i denne Henseende, og skjönt Sagen vel fortjente en vidtlöftigere Udvikling, for Öieblikket indskrænke os saa meget som muligt, og vi bemærke da först, at allerede i det gamle Digt i Hervararsaga om Hlöðr og Angantýr nævnes ved Siden af Dankongen Valdar og Göterkongen Gizor (=Gautr?) A l f r e k d e n F r ö k n e som herskende over Anglerne, og i selve Sagaen siges det endvidere, at den yngre Hervör opfostredes i E n g l a n d hos O r m a r d e n E n g e l s k e,

der senere bistod Goterne i Kampen med Hunerne. Dernæst sigės Skjoldungen Hroar i Hrolf Krakes Saga at have været gift med en anglisk Kongedatter, og dette Sagns Overeensstemelse med Beowulfskvadet er iöinefaldende; men den förste, der egentligt erobrede Landet, meentes dog altid at have været Hálfdan Snjalli, Ivar Vidfadmes Fader, der saavel af Saxo som af Sagaerne paa en underlig Maade er bleven sammenblandet med Hálfdan Brönufóstri, Hálfdan Eysteinsson og Hálfdan den Gamle, uden at det nu er let at afgjöre, hvad der egentligt tilhörer hver enkelt af alle disse Halfdan'er. Efter dette betragtes Landet egentligt altid som kun behersket af de danske Overkongers Jarler, og selv i Braavalleslaget nævnes der blandt Harald Hildetands Mænd ved Siden af Brat den jydske og Ubbe den Frisiske, ogsaa en Orm den Engelske. Den paafölgende Forvirring og evige Forvexlen af Angeln, det oprindelige England, med det af Anglerne bebyggede Britannien, der tydeligt viser, at vi nu ere komne til en Tid, hvor Sagnet gaaer over til at blive virkelig, skjönt endnu höist dunkel, Historie, vilde det her blive altfor vidtlöftigt at gaae nærmere ind paa, og det Anførte maa derfor ogsaa være nok for den mythiske Tid.

Men ogsaa i den virkelig historiske Tid have Nordboerne været meget tilböielige til at henföre Englænderne, der da vistnok ogsaa vare stærkt blandede med afgjorte Nordboere, til det Folkesystem, hvortil de ansaae sig selv at höre, og saaledes siges der f. Ex. i Fagrskinna S. 12 om den engelske Konge, Adelsteen, at han til sin Tid var den berömmeligste Konge „í Norðrlöndum." I Gunnlaugssaga C. 7. siges det endvidere, at der taltes det samme Sprog i England, Danmark og Norge indtil Vilhelm Erobrerens Tid, og Forfatteren til den förste „Staffrædi" bagved Snorres Edda, Are Frodes Samtidige, siger med Hensyn til Englænderne og Islænderne: „alls vèr erum einnar túngu;" og skjönt vi ikke ville lægge nogen Vægt paa disse Udsagn, hvad Nöiagtighed i sproglig Henseende angaaer, saa vise de dog tydeligt, at

man i Island dengang var ligesaa tilböielig til at anerkjende Englænderne for Landsmænd som de andre Folk i Norden, maaskee alene med Undtagelse af Nordmændene, med Henseende til hvilke Slægtskabs-Bevidstheden maatte endnu være langt klarere fremtrædende. Men det vigtigste Beviis for, at man i Norden har betragtet idetmindste de engelske Konger som nordiske, bliver dog altid det, at de islandske Skjalde i det 10de og Begyndelsen af det 11te Aarhundrede ligesaameget besögte de engelske Kongers Hof som de svenske eller danske Kongers og fremsagde deres Æreskvad om dem for en engelsk Hird, uden at dette nogensinde omtales som forenet med sproglige Vanskeligheder, medens vi paa den den anden Side ikke nogensinde erindre at have hört om en norsk eller islandsk Skjald, der drog til en saxisk eller anden tydsk Fyrste for at bringe ham sin Digterhylding. I det gamle „Skáldatal", der anförer Digterne i en chronologisk Orden, eftersom de have været hos denne eller hiin Konge, men tillige sammenstiller de enkelte Konger og Jarler i hvert Land for sig, anföres saaledes England, uden en eneste Bemærkning og som om det var noget, der fulgte af sig selv, ganske rigtigt ved Siden af Danmark, Sverrig og Norge som et af de Lande, hvorhen Skjaldene droge, og vi have desuden i enkelte Sagaer Beretninger om deres Ophold hos de engelske Konger. Hos Kong Adelsteen var Egil Skallagrimsson to Gange og digtede idetmindste eet Kvad om ham, hvoraf der endnu haves enkelte Vers; hos Kong Ethelred opholdt Gunnlaug Ormetunge sig i flere Aar og digtede ogsaa et Drapa om ham, og hos Valthjof Jarl, Harald Godvinssons Broder, var Islænderen Thorkel Skallasson, der digtede et Mindekvad om ham efter hans Fald. Men det mærkværdigste er dog, at allerede i de ældste Digte (af Egil Skallagrimsson) om engelske Konger, vi nu kjende, bruges det dunkle Udtryk „Ellu niðr", „Ellu kind" o. s. v. for at betegne Kongerne eller endog det engelske Folk i det hele taget; thi dette forudsætter öiensynligt, hvis man ikke,

hvad der jo forresten er det almindeligste, reent vil miskjende den oldnorske Poesies hele Udvikling og Væsen, at Sprogbrugen i sin Oprindelse maa være langt ældre, da det ellers neppe vilde have været ubemærket f. Ex. i Skálda, hvis det kun var en Innovation af Egil at kalde Englænderne „Ellas Folk"; og det bliver derfor altid det rimeligste, at ogsaa denne Omskrivning, ligesom alle andre poetiske Udtryk, langt snarere har sin Grund i ældgamle mythiske Sagn, der da igjen maae have sat den engelske Sagnhistorie i den inderligste Forbindelse med den nordiske. Ogsaa kjende vi nu virkelig i vore egne Sagn, der her dog ere altfor ufuldstændige, flere saadanne mythiske Konger i England, hvoraf den förste er den Ella, som Hrolf Götreksson siges at have opholdt sig hos, medens han endnu laae paa sin Reise til Irer-Kongen Hrolf, der i det hele taget har en vis Lighed med Thors Reise til Udgaards-Loke; den anden Ella siges at være bleven dræbt af Halfdan Ylfing, og den tredje endelig var hiin bekjendte Ella, Ámas (den Mörkes) Broder, der satte Ragnar i Ormegaarden. Men hvilken Betydning Navnet oprindelig har haft, er nu ikke let at sige, da det i sin oprindelige appellative Betydning kun forekommer paa eet Sted [1], og skjönt jeg ellers er meest tilböielig til at troe, at

---

[1]) I Slutningen af Eilif Gudrunsons *Þórsdrápa*, der er digtet i Slutningen af det 10de Aarhundrede, og hvor det hedder:

„Ok liðföstum lista
látrs valrúgar máttu-t
aldrminkanda eldar
ellu steins of bella."

Her kalder han Jætten: „Stenens Ella," og kun til en fordreiende og altfor prosaisk Forklaring af gamle Digte kan det nu passe at sige, at Digteren hentede Omskrivningen fra en historisk Konge i England ved Navn Ella, istedetfor at han meget godt maa have forstaaet den oprindelige Betydning af dette Ord. Et andet Exempel, hvor Ella ogsaa forekommer i en mere omfattende Betydning, kan forresten maaskee endnu findes i et af Einar Skulasons Digte om Harald Gille, hvor det hedder:

det staaer i en eller anden Forbindelse med den för omtalte Ormar i England og Orm den Engelske, der deeltog i Braavalleslaget, saa kan jeg dog ikke her gaae nærmere ind paa denne Undersøgelse og vil endnu kun bemærke, at efter Egil Skallagrimsson, der kalder Kong Adelsteen „Ellu nið", bruge næsten alle de Digtere, der omtale England eller Englændere, en lignende Omskrivning. Den udmærkede Digter Sighvat kalder saaledes disse i det förste Kvad, han digtede om Olaf den Hellige, „Ellu kind", og Hallvard kalder

---

„Alls varð Ellu
úngr geitúnga
lofaðr lífgjafi
lands ráðandi."

Thi her bruges nemlig Omskrivningen „*Ellu geitúngr*" om en Örn eller Rovfugl, og skjönt man vel kunde tænke paa, at der blev ristet en Blodörn paa Ragnars Banes Ryg, saa er det dog ogsaa ligesaa rimeligt, at den oprindelige Betydning af Ordet her kommer frem, og at „ella," virkelig er af samme Rod og Betydning som „elli," Ælde; Örnen vilde da meget naturligt komme til at hedde Alderdommens Fugl, ligesom den ogsaa kaldes en Jættefugl, og Jætterne ere jo, som bekjendt, ogsaa Alderdommens Repræsentanter. Men hvis dette forholder sig rigtigt, saa bliver ogsaa Efterretningen om Kong Hrolf Götrekssons Optræden hos Kong Ella höist mærkværdig, og fornemmelig hvad der fortælles om den gamle Kone; thi det viser sig nu, at den hele underlige Tildragelse kun skal være en Gjentagelse, i mindre Maalestok naturligviis, af Thors Kamp med Ælde; thi Rolf, om hvem der have været ældgamle, men aldeles mythiske og med Sagnene om Thjodrek og Jörmunrek nær beslægtede, Sagn, skal egentligt kun være det iblandt Menneskene, som Thor var blandt Guderne. Og hvad endelig de oldengelske Sagn angaaer, da bliver det nu ogsaa meget mærkværdigt, at Syd-Saxernes ældste Konge Ælla († 513) siges at have levet i 113 Aar og hans Sön, Cissa, med hvem Slægten uddöde, at have hersket efter ham i 74 Aar. Der er al Sandsynlighed for, at Fader og Sön, der ikke staae i den mindste Forbindelse med nogen anden Historie og forsvinde uden at efterlade sig Efterkommere, kun ere mythiske Sagnfigurer og aldeles af samme Slags, som den saxiske Ellas Navner i vore Sagn; deres Grundvæsen var kun Ælde.

England i sit Digt om Knud den Store „Ellu ættleifð;" medens det vistnok stedse maa ansees for underligt, at Thjodolf Skjald i sit Digt om Nordmændenes Konge Magnus den Gode ogsaa kalder ham „Ellu kon", medmindre dette maaskee ogsaa skulde være et Beviis for, at hans Moder Alfhild var en Englænderinde, hvilket Prof. Munch ogsaa af andre Grunde har gjort höist sandsynligt. Men saa bliver det ogsaa kun til et yderligere Exempel paa, at Sprogbrugen i denne Henseende virkelig har været forunderlig fast og consequent og altfor dybt rodfæstet hos Folket til ikke at maatte ansees for at beroe paa en ældgammel Forbindelse mellem engelske og nordiske Oldtidssagn, der nu vistnok neppe lader sig fuldstændigt oplyse, men dog tilstrækkeligt til at der ikke kan tvivles om dens Forhaandenværelse i de allerældste Tider.

Og hermed kunne vi da slutte disse Bemærkninger, idet vi dog idetmindste troe at have godtgjort, at det neppe kan være rigtigt, hvorledes saa Sprogforholdene end ere og have været — og de ere langt fra at være tilstrækkeligt opklarede endnu — at opfatte Anglerne som staaende i en absolut Modsætning til Danerne, da de tvertimod maae regnes til disse i en videre Forstand. Vi ere overbeviste om, at Forholdet i denne Henseende i den fjærneste Oldtid har stemmet langt nöiere overeens med de senere Tilstande end man almindeligt antager, og at Danenavnet fra umindelige Tider af har været udbredt ligesaa langt imod Syden som det nogensinde i en senere Tid har været det.

OLDTIDSLEVNINGER PAA ØRKENØERNE.

Efter Meddelelser til Selskabet

fra George Petrie i Kirkwall.

Ørkenøerne[1] have tidligere været særdeles rige paa Oldtidslevninger, af hvilke en stor Del imidlertid i Tidernes Løb ere dels aldeles forsvundne, dels saa forfaldne, at en Undersøgelse af dem intet Udbytte yder. Skjönt dette, desværre, gjelder i stor Udstrækning, findes der dog, til alt Held, endnu i vore Dage endel bevarede i en saadan Tilstand, at der er Haab om, at de ville lede til ikke uvigtige Resultater ved nöjere Undersøgelser og Efterforkninger. Der er i denne Retning allerede arbejdet endel af dygtige Forskere, og der er Udsigt til, at disse Arbejder fremdeles ville blive fortsatte og at saaledes alt, hvad der endnu kan bevares, vil blive bevaret og benyttet i Videnskabens Tjeneste. En Klassifikation af disse Oldtidslevninger og en Beskrivelse af enkelte af de hidtil undersøgte udgjör Gjenstanden for nærværende lille Afhandling.

Oldtidslevningerne paa Ørkenøerne lade sig, efter Hr. Petrie, passende inddele i tre Klasser: I. Bygninger eller Strukturer, II. Gravhöje og III. Stensætninger. Hver af de tvende første Klasser inbefatter 3 Underafdelinger. Vi skulle nu beskrive dem i den anførte Orden og betragte saaledes først:

I. Bygningerne eller Strukturerne.

Disse inddeler Hr. Petrie i

A. *Aldeles underjordiske Celler* eller *Strukturer*.

B. De saakaldte *Piktshuse*,[2] der befinde sig dels over

---

[1]) Med Hensyn til disse Øers Geografi kunne vi nu henvise Læseren til P. A. Munch's interessante Afhandling i „Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie" 1852, p. 44—103. Vi foretrække her den ved en langvarig Sprogbrug hævdede, det danske Organ mere tilpassede, Form „Ørkenøerne" for den, maaskee i sproglig Henseende rigtigere, i den nysnævnte Afhandling brugte Form „Orknøerne." — [2]) Skjönt Benævnelsen „Piktshus" ialmindelighed

dels under Jorden og i ydre Form aldeles ligne Gravhöje.

C. De saakaldte *Piktsborge* (Picts Castles, Broughs eller Burghs).

A. De til denne Underafdeling hørende Bygninger ere af en meget raa Konstruktion, der vidner om en höj Ælde. Et i Jorden gravet Hul af uregelmæssig Form, dækket med flade Stene eller Blokke (Flag-Stones), der hvile enten paa lignende opretstaaende raa Blokke eller paa Piller af en höjst kluntet Konstruktion — det er den hele Struktur. Til Cellen fører ialmindelighed en lav Gang, der skraaner nedad fra Jordens Overflade. Hvor den omgivende Jordbund er løs eller blød, har Cellen en raa Stenvæg.

Plan og Gennemsnitstegning af en saadan Struktur findes i den af de Britiske Oldtidsforskeres Selskab udgivne „Archæologia" Vol. 34 p. 136. Den der afbildede Bygning, der ligger nær ved Stranden paa Gaarden Savrock's Marker, omtrent en engelsk Mil fra Kirkwall, blev nöjagtig undersøgt i Aaret 1848 af de kyndige Antikvarer Lieut. Thomas af den engelske Marine og Hr. G. Petrie, efterat være bleven opdaget nogle Aar iforvejen. Vi skulle her, idet vi henvise til bemeldte Tegninger, give en detailleret Beskrivelse af

---

kun bruges om de til denne Underafdeling henhørende Bygninger, anvendes den dog ogsaa ofte paa dem alle uden Forskel. Hvorvidt det forresten er berettiget, at de skotske Oldkyndige, vel fornemmelig med den blandt Folket gængse Benævnelse for Öje, tilskrive Pikterne disse Strukturer, skulle vi her lade uafgjort; de tilhøre ialfald en förnordisk Befolkning, der kun var bekendt med Stensager. — En Navnet „Pict" vedkommende Sprogbemærkning, som vi skylde Prof. Munch, skulle vi forøvrigt ved denne Lejlighed hidsætte: „Den latiniserede Form Pict lyder paa Angelsaksisk Pyht eller Peokt og altsaa paa Oldnordisk Pètt. Navnet Petlands- eller rettere Pèttlandsfjörðr (nu Pentland- eller Pightlandfirth) antyder saaledes Nordskotlands og Ørkenøernes ældre Navn Pèttland eller Pikternes Land. Saxo kalder det derfor ogsaa (i 9de Bog, Müllers Udg. p. 448), Petia."

samme med Hr. Petrie's egne Ord i en Meddelelse fra ham af 21de Febr. 1852:

„Cellen eller Kammeret A er et Hul af uregelmæssig Form, udgravet i den naturlige Jordbund og omgivet af en fra 3 til 4½ (engelske) Fod höj Stenvæg. Cellens störste Bredde er omtrent 11½, og dens störste Höjde, da den var i komplet Stand, maa rimeligvis have været 5 til 6 Fod. Dybden fra Jordens Overflade til Cellens Gulv er 9 Fod. Store Stene staa ud fra det Øverste af Væggen og hvile paa fem Stenblokke, der ere fra 2½ til 3 Fod höje og anbragte perpendikulært i Cellens indre Omkreds i en Afstand af 6 til 20 Tommer fra Væggen. Paa de paa Blokkene hvilende Stene er der anbragt andre Stene, der rage saa langt ud over dem, at de betydelig indsnevre Aabningen, der saaledes aftager lidt efter lidt, indtil der ved en eller to Stenrækker til er dannet et Tag af en konisk Form. Gangen BI paa Kammerets Vestside strækker sig i vestlig Retning. Dens Höjde ved B er 3½ Fod og dens Bredde 2 Fod, hvorimod den ved C er 2½ Fod höj og bred. Længden fra B til G er, i en næsten lige Linie, omtrent 30 Fod. Ved G drejer den lidt af tilhöjre og strækker sig omtrent 12 Fod længere til I; men Taget, som dannes af store Stene, der paa begge Sider hvile paa Væggen, er vedligeholdt i hel Stand blot til en Afstand af 20 Fod i Vest for B. Gulvet vedbliver at være jevnt endnu 5 Fod længere, hæver sig derpaa opad en Forhöjning i Klippen, sænker sig atter paa den anden Side og antager næsten sin forrige horizontale Retning. Paa den venstre Side af Gangen findes, nær ved dens Ende, ved H Indgangen til en anden Celle. For nogle faa Dage siden forfulgte jeg denne Celles Væg et kort Stykke og traf ved denne Lejlighed paa nogle Stykker af et Horn og paa et Fragment af Kævebenet af et Dyr; og nærved det Øverste af Væggen i den utækkede Del af Gangen fandt jeg imellem Stenene et lille Stykke Kobber eller Bronse af Kileform, men halvmaaneformig böjet. Det synes at være brukket over ved den brede

Ende, men Sidefladerne ere velbevarede. Da Gangens Tag er ødelagt paa det Sted, hvor dette Fragment fandtes, er det rimeligt, at det har hørt til et eller andet Smykke og at det tilfældigvis er blevet henlagt der længe efter at Bygningen var falden i Ruiner. Levningerne af et andet Kammer ses endnu ved J. — I nogle Dele af Bygningen forekommer Ler i saa store Masser, at man ved første Öjekast kunde fristes til at antage det for naturlige Lag; men ved en nöjagtigere Undersøgelse opdager man et paa kunstig Maade anbragt Stenunderlag, hvorpaa denne Ler hviler. En Gang CE, hvis Gulv er hævet to Fod over Hovedgangens Niveau, skyder ud ved C, næsten under en ret Vinkel, stiger, idet den følger en naturlig Elevation af Klippen, 3 til 4 Fod og bliver dernæst horizontal. Dens Længde er $12\frac{1}{2}$ Fod, dens Höjde ved C 1 Fod 5 Tommer og Bredden 1 Fod 10 Tommer; men Bredden aftager gradvis henimod E, hvor Gangen kun er 1 Fod 6 Tommer og spærret med en flad Stenblok, der er anbragt tværs over den. — Ved Udgravningerne, som lededes af Lieutenant Thomas, bleve store Masser af Ben af Heste, Hornkvæg, Faar og andre Husdyr opkastede tilligemed Fragmenter af Hovedet og adskillige Stykker af Hornene af et Raadyr. Skaller af Østers og af forskjellige andre Skalfisk forefandtes i stor Mængde og dannede i nogle Dele af Bygningen et Lag af en halv Fods Tykkelse; men til de interessanteste Fund hørte tre raatforarbejdede Bengenstande, hvis Form syntes at antyde, at de havde været brugte som Haandtag paa Stenmejsler eller andre i Oldtiden brugte skærende Instrumenter."

En Bygning af samme Slags som den her beskrevne blev for omtrent 5 Aar siden aabnet paa Øen Westray og senere undersøgt af Hr. Petrie. Taget er noget fladere end paa den ovenfor beskrevne, men støttet paa samme Maade med Piller, af hvilke nogle ere meget kluntet rejste og med opretstaaende Stenblokke. Gulvet er omtrent 9 Fod under Jordens Overflade, Cellen omtrent 15 Fod bred og 10 Fod

fra Indgangen til den modsatte Side. En omtrent $2\frac{1}{2}$ Fod höj og 14 til 15 Fod lang Gang fører temmelig stejlt op til Overfladen. En stor Stenmorter, af Form som de, der endnu bruges paa nogle af Ørkenøerne til at knuse Korn med, var det eneste, der forefandtes i Cellen. Grund- og Gennemsnitstegninger af denne Bygning findes i den ovenfor omtalte „Archæologia" Vol. 34 p. 136, hvortil vi henvise Læseren.

B. Af de til denne Underafdeling henhørende Bygninger skulle vi her beskrive den, der findes paa den vestlige Side af Wideford Höj to til tre (engelske) Mile fra Byen Kirkwall ligeoverfor den interessante lille Ø Damsey. Den er undersøgt af Hr. Petrie, og Tegninger af den findes paa det nysanførte Sted i „Archæologia."

Denne Oldtidslevning, der, efter al Sandsynlighed, ikke för havde været undersøgt, lignede i ydre Form saa aldeles en Gravhöj, at Hr. Petrie, da han begyndte Udgravningerne i Siden af Höjen, ventede at forefinde et Gravsted med brændte Ben og rimeligvis en Urne; men det viste sig snart, at Græstörvdækket hvilede paa et massivt Stenunderlag. Toppen af Höjen blev derfor gennemskaaren i Retning fra Nord til Syd, og efterat man havde udgravet en stor Masse Stene og Ler til en Dybde af 6 Fod, stødte man paa en 18 Tommer lang og 9 Tommer tyk paa Kant rejst Sten. Da denne tilligemed en anden, der befandt sig under den, var skaffet bort, bemærkede man et Hul, omtrent en Fod i Kvadrat, i Taget af Cellen D. Efterat dette var blevet tilstrækkelig udvidet, steg en af Arbejderne ned i Cellen, i hvis vestlige Side han opdagede en Gang (f), der var omtrent 15 Tommer höj og 22 Tommer bred, men saa opfyldt med Stene, at det var umuligt igennem den at komme til den anden Celle, hvortil den öjensynlig førte. Udgravningen fortsattes derfor udenfra i den ved Gangen angivne Retning, og efter en Timestids anstrengende Arbejde stødte man paa en stor Sten, ved hvis Borttagelse Indgangen til det midterste Kammer (A) kom tilsyne. Da dette Kammer var næsten ganske opfyldt med Stene og

Grus, skred man til dets Rydning, under hvilken der i Gruset forefandtes endel Dyretænder, og efter hvis Tilendebringelse man i Niveau med Gulvet opdagede de tre Gange a, e og h, der føre til Cellerne B, C og D, samt paa Vestsiden Gangen b, der, som det senere viste sig, maa have været Hovedindgangen, om ikke den eneste Indgang, til Bygningen udenfra. Denne, der er rejst af raa, utilhugne Stene, af hvilke mange ere af betydelig Störrelse, er omtrent 140 Fod i Omkreds og ved Basis omtrent 40 Fod i Diameter og har fire Celler eller Kamre. Det omtrent en Fod tykke Jordlag, der bedækkede den, gav den udenfra Udseende af at være en Gravhöj; men ved dets Bortskaffelse opdagede man, at Bygningen ved den ydre Ende hæver sig perpendikulær omtrent to Fod i Form af en det Hele omgivende Væg og dernæst antager en konisk Figur, hvis Top er 12 Fod over Cellernes Gulv. Det fortjener derhos at bemærkes, at Skraaningslinien fra Toppen til den øverste Kant af Væggen fortsattes ud over denne med omhyggelig anbragte Stene, saa at der, som alt bemærket, ved Jordlagets Paafyldning ikke udenfra viste sig mindste Spor af nogen Væg eller noget Stenunderlag. Væggene i hver Celle, med Undtagelse af Midtcellen, konvergere gradvis jo höjere de blive, saa at Mellemrummet ved Toppen kun er en Fod i Kvadrat. Cellerne og Gangene have følgende Dimensioner:

Midtcellen eller Midtkammeret A af en uregelmæssig aflang Form er 10 Fod langt og ved Gulvet paa det bredeste 5 Fod. Höjden til Underkanten af Stenen er 7½ Fod og Aabningen ved Toppen (I) omtrent en Fod i Kvadrat. Den fortsattes 18 Tommer höjere til Jordlaget, som var dens eneste Dække. Umiddelbart under Stenene hh er Cellen 4½ Fod lang fra Nord til Syd og 1 Fod bred.

Cellen B er 6 Fod lang fra Nord til Syd, 3 Fod 7 Tommer bred og 6½ Fod höj.

Cellen C er 5 Fod 7 Tommer lang fra Øst til Vest, 4 Fod bred og 6 Fod höj.

Cellen D, som var den første der blev aabnet, er 5 Fod 9 Tommer lang fra Nord til Syd, 4 Fod 8 Tommer bred og $5\frac{1}{2}$ Fod höj.

Gangene ere omtrent 15 Tommer höje og 22 Tommer brede, med Undtagelse af Gangen a, der kun er 15 Tommer bred. Disse indskrænkede Dimensioner, ifølge hvilke man kun ved at krybe igennem Gangene kan komme til Cellerne, synes ved første Öjekast neppe forenelige med de nyere Ideer om en Boligs Indretning; men dog ledede en nöjagtig Undersøgelse ikke til mindste Spor til, at vor Bygning var bestemt til Begravelsessted, hvorimod dens saavelsom andre lignende Bygningers hele Indretning begunstiger den Formodning, at de have været bestemte til Boliger for Urindbyggerne.

C. Af de herhidhørende Bygninger, de saakaldte Piktsborge[1], ere kun faa tilbage, og disse ere i en meget forfalden Tilstand. I Ruinerne af en saadan Struktur, der for nogle Aar tilbage blev aabnet ved Burgar i Evie Sogn paa Øen Mainland, fandtes i en af Cellerne et menneskeligt Skelet, ved Siden af hvilket der laa en raatforarbejdet Kam af Ben og et Fragment af et Dyrehorn. Bygningen havde dobbelte Vægge og flere Celler. I en anden af disse fandtes to fine Guld-Armbaand og andre værdifulde Oldtidslevninger.

For omtrent fire Aar siden aabnedes paa Mainland en stor Höj, kaldet Okstro, beliggende i Birsay Sogn. Dens øvre Del indeholdt en stor Del Grave fra 2 til $2\frac{1}{2}$ Fod lange, som alle indesluttede brændte Ben og Aske, og en af dem en bolleformet Stenurne, 13 Tommer i Diameter foroven, 6

---

[1]) At Piktsnavnet ikke tilkommer disse Oldtidslevninger og at det saaledes er ubegrundet, naar de skotske Antikvarer henføre dem til Pikterne, synes alt hvad der hidtil er oplyst om dem klart at antyde, og vi tage ikke i Betænkning at erklære dem for at tilhøre den nordiske Tid og de nordiske Beboere, en Anskuelse, hvori ogsaa Prof. Munch, ifølge en skriftlig Meddelelse, samstemmer med os.

Tommer höj og ligeledes indeholdende brændte Ben. — Fortsatte Udgravninger paa dette Sted ledede til Opdagelsen af Ruinerne af en under disse Grave værende Bygning. En cirkelrund Væg indeslutter et Areal af omtrent 30 Fod i Diameter, gennemskaaret i Retning fra Nord til Syd af en lang, snever Gang, der fører til et lidet Kammer eller Fordybning i Gulvet. Nogle store opretstaaende Stenblokke vare anbragte langs den indre Omkreds af den nordre Væg og fire andre imellem det omtalte Kammer og Væggens sydvestlige Side. En Stenlampe og nogle Benredskaber, hvoriblandt en Kam, fandtes imellem Gruset. Kammen ligner meget den, der blev funden ved Burgar. Nöjere Undersøgelser have imidlertid, saavidt bekendt, endnu ikke fundet Sted.

II. Gravhöje (Barrows).

Disse findes i stor Mængde og af forskellig Form og Störrelse. Hyppigst ere imidlertid de bolleformede, af hvilke Hr. Petrie efterhaanden har ladet aabne omtrent 30 Stykker, fra 6 til 33 Fod i Diameter ved Foden og fra 11 til 12 Fod höje. Med Hensyn til deres indre Indretning inddeler han dem i tre Underafdelinger:

A. *Uden Kiste eller Trug* til de brændte Ben og Asken.

B. *Med en saadan.*

C. *Med en Urne af brændt Ler*, anbragt i Kisten eller Truget (Receptaklet).

A. Af denne Underafdeling findes forskellige Varieteter. I nogle Tilfælde synes Asken og Benfragmenterne at være samlede paa den Plet, hvor Liget blev brændt og en lille Lerhöj, bedækket med Jord, at være rejst over dem, i andre, store Stene at være opstablede ovenover Asken og Benene og dernæst bedækkede med et Ler- eller Jordlag; hvorimod i enkelte Tilfælde, især i nogle af de större Gravhöje, de brændte Ben fandtes ligefrem liggende i et lysegult Lerlag, og den øvrige Del af Höjen bestod af en mørkere Lerart uden

Stene. Undtagelsesvis fandtes i et Tilfælde Höjens Fod omgiven af smaa Stene, der først kom tilsyne, da Jorddækket var blevet bortskaffet.

B. I disse Höje er Gravkisten eller Receptaklet dannet af fire utilhugne, paa Kant stillede, Stene med en Over- og Underligger. De af Hr. Petrie undersøgte Grave havde en Gennemsnitslængde af 2 Fod og en Bredde og Dybde af 1 Fod 3 Tommer. Benene og Asken fandtes enten i en lille Dynge eller i et Lerleje paa Bunden af Graven. I en af dem, beliggende omtrent en engelsk Mil fra Stensætningen ved Stenness, fandtes en lille, ved kunstige Midler forarbejdet, men dog temmelig kluntet, kileformet Sten af 10½ Tommers Længde, og hvis Omkreds ved den tykke Ende beløb sig til 9 Tommer, og i en lignende Höj, 22 Fod i Diameter og 2 höj, fandtes en anden nettere formet Sten, der laa udenfor Gravkisten. Det samme var Tilfældet med en 6 Tommer lang Sten-Morterstøder, der blev funden i en lille Gravhöj ved Wideford i St. Ola Sogn, hvor der ligger en Gruppe af 11 Höje af forskellig Störrelse. I den störste af disse, 10 til 11 Fod höj og omtrent 30 Fod i Diameter, fandtes ingen Gravkiste, men Benene og Asken laa i en gul Lerart i en Dybde af 6 Fod. I tre af Höjene vare store Stene anbragte ovenpaa de brændte Ben; i de syv øvrige laa Benene og Asken i Gravkisten, og i en af de mindste af disse var det, at den omtalte Støder fandtes. Ved Borttagelsen af Overliggeren i en af de större Höje lagde Hr. P. Mærke til, at Mellemrummene imellem Stenene og Kanterne af Gravkisten eller Receptaklet vare udfyldte med Ler, der ved nærmere Undersøgelse viste sig tydelig at have bevaret Indtrykket af de Fingre, der havde anbragt det der.

C. Af denne Slags Gravhöje har Hr. Petrie kun set to, begge paa Mainland. Den ene af disse, i Rendall Sogn, blev aabnet af Hr. Petrie og Lieutenant Thomas. Den var omtrent 25 Fod i Diameter og 7 Fod höj. Gravkisten, der var anbragt i Midten af Höjen og i Niveau med den om-

givende Jordbunds Overflade, var $1\frac{1}{2}$ Fod lang, 1 Fod bred og 8 Tommer dyb. Paa et Lag fint Sand eller Aske i samme fandtes endel brændte Ben og en aflang Urne af grovt brændt Ler, 10 Tommer lang, 7 Tommer bred og omtrent 4 Tommer dyb. Den var anbragt over Benene med Aabningen nedad; men Bunden var ganske og Siderne tildels slaaede ind. — Den anden af disse Höje, i St. Andrews Sogn, hørte til en Gruppe, der bestod af 5 eller 6, som Hr. Petrie undersøgte. Den var omtrent 15 Fod i Diameter og $4\frac{1}{2}$ Fod höj. Gravens Overligger befandt sig $1\frac{1}{2}$ Fod under Höjens Top. Urnen var, ligesom den nys omtalte, af grovt brændt Ler, 13 Tommer höj og 10 Tommer i Diameter foroven, men ved Foden snevrere. Den var næsten fyldt med brændte Ben og Aske og stod i et fint, tört Lerlag, der omgav den til dens halve Höjde. Udenfor den nordvestlige Ende af Graven laa en Sten, der i Störrelse og Figur var lig den ved Stenness fundne, som vi ovenfor have omtalt.

Ved Udgravningen af alle disse Gravhöje benyttede Hr. Petrie et Kompas, ved Hjælp af hvilket han fandt, at Gravene laa saagodtsom i alle Retninger. Nogle af dem vare næsten lige i Øst og Vest, andre i Nord og Syd.

Skønt nu Hr. Petrie, Lieutenant Thomas og andre skotske Oldforskere stemme overens i at antage disse Gravhöje for keltiske Oltidslevninger, genkender man dog, efter de givne Beskrivelser, let i samme de sædvanlige nordiske Gravhöje fra Stenalderen. De faa Afvigelser, der finde Sted, ere rimeligvis kun begrundede i afvigende lokale Forhold.

III. Stensætninger.

Blandt Oldtidslevningerne af denne Slags overgaar Stensætningen i Stenness Sogn paa Mainland alt hvad der i denne Retning er blevet fundet i nogetsomhelst andet Distrikt i Skotland. Hr. Petrie har to Gange nöjagtig undersøgt denne Stensætning: i Aaret 1849 i Forening med den ovenfor oftere omtalte dygtige Oldforsker Lieutenant Thomas og i Aaret

1851 i Forening med Sir Henry Dryden. Lieutenant Thomas har senere meddelt Antikvarernes Selskab i London Resultatet af sine Undersøgelser i saa Henseende, og hans Arbejde er bleven publiceret i det ovenfor oftere citerede 34te Bind af „Archæologia," ledsaget af Gennemsnits- og Grundtegninger. En mere kortfattet Beskrivelse, der ligeledes skyldes Hr. Thomas, findes i det af Dr. D. Wilson i Edinburg udgivne Værk: „The Archæology and Prehistoric Annals of Scotland. Edinburgh. 1852. 8vo." Da Rummet for Öjeblikket ikke tillader os her at gaa ind paa en Beskrivelse af dette interessante og mærkelige Oltidsminde, henvise vi de af Tidsskriftets Læsere, der maatte interessere sig derfor, til de tvende nævnte Værker.

Flere Steder paa Ørkenøerne staa endnu store isolerede Stenblokke, hvorpaa Opmærksomheden dog hidindtil kun har været lidet henvendt, omendskönt de, kun faa Aarhundreder tilbage i Tiden, betegnede de Pladser, hvor Indbyggerne samledes til offentlige Anliggenders Forhandling. Hvorvidt disse Stensætninger ere af förskandinavisk Herkomst eller ej, lader sig vel for Öjeblikket ikke med Vished afgöre, saalidtsom til hvad Tid de bleve benyttede til den angivne Brug; men at de engang i Tiden ere blevne saaledes benyttede, lader sig godtgöre af Kilder, der göre Sagen aldeles utvivlsom, og vi skulle slutte denne Afhandling med her at gengive Hr. Petrie's interessante Bemærkninger i saa Henseende.

„Næsten i to Aarhundreder efterat Ørkenøerne vare blevne pantsatte til Skotland bleve de bestyrede efter norske Love. Arvesager og andre Sager af Vigtighed bleve forhandlede og afgjorte paa det almindelige Hovedthing eller Lovthing (General Head Court or Lawting) under Forsæde af Overfogeden eller Lagmanden (High Foud or Lawman) af en Domstol, bestaaende af Raadmænd (Raadmen or Rothismen). En lavere Ret, der kendte i Gældssager og andre Sager af mindre Vigtighed, blev holdt i hvert Sogn af en Underfoged

(Sub Foud eller Bailie, som han senere kaldtes) assisteret af Meddomsmænd (Leirick or Lawreightmen)."

„Hovedthingets Kendelser og Dekreter bleve hyppig, om ikke altid, bekendtgjorte i de Sogne eller det Sogn, som de specielt angik, og ifølge de gamle Love paahvilede der, naar Jordegods udbødes til Salg, Ejeren af samme den Forpligtelse, først at tilbyde sin nærmeste Slægtning det; i modsat Fald stod det denne frit for senere at erklære Salget for ulovligt. I ethvert saadant Tilfælde, hvor den nærmeste Slægtning ikke modtog det gjorte Tilbud, var det derfor nødvendigt at sikre sig fuldt Bevis for, at et saadant Tilbud virkelig havde fundet Sted, for at Vedkommende ikke senere skulde kunde omstyrte Salget."

„En anden af de Underfogeden paahvilende Forpligtelser var den, ved fjendtlige Skibes Nærmelse til Kysten eller andre vigtige offentlige Begivenheder at sammenkalde Folket i de respektive Distrikter. Her paatrængte sig mig nu ganske naturlig det Spörgsmaal: Hvor sattes Underfogedretten og hvor sammenkaldtes Folket ved saadanne Lejligheder? — Det faldt mig da ind, at jeg var i Besiddelse af nogle gamle Haandskrifter, hvor „*Tyng and Stane*" omtales, og ved at tage dem frem og gennemgaa dem paany fandt jeg, saavidt jeg skønnede, i dem tilstrækkelige Beviser for, at de isolerede opretstaaende Stene, der ialmindelighed staa midt i de Sogne, hvor de endnu forefindes, tidligere have betegnet de Steder, hvor vedkommende Distrikters Indbyggere ved slige Lejligheder samledes."

„Et af de omtalte Dokumenter er en „Dome dempt at Kirkwall on Tuesday in the Lawting in the month of June 1514" af Nicoll „Haw Lawman of Zetland and Orkney for the tyme" og beretter, at et af en vis Nicoll Fraser eller Frysell foretaget Jordegodssalg var af hans Broder Alexander blevet bestridt som ulovligt paa Grund af, at bemeldte Jordegods ikke efter Landsloven først var blevet ham tilbudt. Senere oplyses det, at den omtalte Nicoll flere Gange havde

henvendt sig til den omtalte Alexander og „offered him the buying of all and haill his rights and his father's heritage before any others and he refused it all times; and thereafter he came before the best and worthiest in the country, and divers and sundry times in *courttis and heid Stanes*" gjorde ham lignende Tilbud. Disse Oplysninger bleve ansete for tilstrækkelige til at göre det omtalte Salg lovligt, og det blev derfor af Lagmanden kendt for gyldigt."

„Et andet af Dokumenterne, dateret Kirkwall den 1ste Maj 1550, beretter, at Edward Etkin og hans Hustru Jonet of Skae i Flækken Kirkwall flere Dage og Aar bekendtgjorde til „*Tyng and Stein*", at Barnard af Kamston og hans Arvinger med Vold havde bemægtiget sig og „possedit" fire og en halv „merks land" tilligemed Indtægterne deraf, hvilket alt i mange Aar havde tilhørt hans (Edward Etkin's) Svigermoder, Katherine af Papley etc."

„Af de her citerede Dokumenter fremlyser, at Praksis var at foretage saadanne Bekendtgörelser som de, hvortil de sigte, ikke blot for „the *Courts* or *Tyngs*", men ogsaa til „*the Stanes*", og Forskellen imellem disse tvende Bekendtgörelsesmaader ses tydeligt af Dokumentet af 1ste Maj 1550. Ti Bekendtgörelsen til „*Tyng*" fandt ganske sikkert Sted i Kirkwall, hvorimod den, der siges at være sket til „*Stane*, in to landward where it effeired," maa have fundet Sted ved den i Nabosognet St. Andrews, hvor Kamston ligger, staaende Sten."

„Men at der gjordes en endnu vigtigere Brug af disse Stene end til Bekendtgörelser, fremlyser af et i mit Værge værende Fragment af en ved en Underfogedret ført Protokol, der viser, at disse Retter i gamle Dage bleve satte ved de omtalte Stene. Alt hvad der er tilbage af dette Fragments Datum er „. . . . fyfty iij zeris", og Aarstallet er rimeligvis 1453. Men hvad der paa dette Sted er vigtigere, Fragmentet begynder saaledes: „Ane Staine haldin at Ta(n)kernes . . . . of Sanct Androis pesone," hvilket i det nuværende Sprog

lyder „A Stone held at Tankernes . . . of St. Andrews Parish." — Dette er sikkerlig et tilstrækkeligt Vidnesbyrd om, at Underfogden havde i saa lang Tid holdt den Ret, hvori han førte Forsædet, ved den i Sognet rejste Sten, at „a Court" og „a Stone" vare blevne ensbetydende Udtryk, og det er rimeligt, at Retten længe efter at bemeldte Sten havde ophørt at betegne det Sted, hvor den blev holdt, paa Grund af gamle Erindringer beholdt Navnet „a Staine." Og da det saaledes er bevist, at den omtalte Sten betegnede, ikke blot det Sted, hvor Underfogedretten sattes, men ogsaa Forsamlingsstedet i vigtige Anliggender for de omliggende Distrikters Beboere, identificeres Retterne saaledes med de gamle „Thing," der holdtes under aaben Himmel og hvor baade offentlige Anliggender forhandledes og Retten holdtes."

NORDBOERNES FORBINDELSER MED ÖSTEN I DET NIENDE OG NÆRMEST FÖLGENDE AARHUNDREDER.

Af Carl C. Rafn.

Foredraget i Selskabets Aarsmøde den 21de Marts 1853 i Anledning af Forelæggelsen af T. II af det af Forfatteren redigerede og fra Selskabet udgivne Værk „Antiquités Russes et Orientales."

Nordboerne, vore Forfædre, de saakaldte Norðmenn eller Normanner, indvandrede fra deres Hjemstavn i Østen til Europas Norden i en fjern Tid, hvis Historie er indhyllet i Mörke og Myther. Hvor længe deres Stamfædre have i deres östlige Hjem bevaret Sprog og Sæder nogenlunde uforandrede, ville forhaabentlig fremtidige Granskninger nöiere oplyse. Her ville vi alene fremhæve den historiske Kjendsgjerning, at ved samme Tid Nordboerne opdagede Island i det fjerne Vesten, optraadte de igjen, og med stor Betydning, ogsaa i Østen.

Indkaldte did fra det skandinaviske Norden, grundlagde de ifölge Nestor, under Navn af Varæger-Russer i Aaret 862 det russiske Rige, i hvis indre og ydre Forhold de ogsaa i det følgende Aarhundrede vedligeholdt en stor Indflydelse. Rigtigheden af den slavoniske Krönikeskrivers Beretning og de skandinaviske Russers Betydning i Rigets første Periode, sees paa det klareste af de historiske Personers Navne, der næsten alle tilhøre det olddanske eller nordiske Tungemaal og gjenfindes i vort Nordens Sagaer og runographiske Monumenter. De ere let gjenkjendelige, uagtet en Deel af dem ere forvanskede ved at nedskrives af den slavoniske Skribent: Rurik, Sineus og Truvor (Rœrik, Sune, Thurvard); Oskold og Dir (Áskell eller Höskuld og Dyre); Igor, Oleg, Olga (Igvar eller Ingvar, Hœlge eller Helge, Hœlga eller Helga). Ligesom Rigets Stiftere og de første fremhævede Personer i dets Historie, saaledes vare ogsaa fremdeles de Mænd „af den russiske Nation" (saaledes udtrykker Nestor sig), som Oleg i Aarene 907 og 911 sendte i Gesandtskaber til Tzarigrad eller Constantinopel, alle scandinaviske Nordboer, som de berigtigede Navne udvise: Karl, Frjalaf, Vermund, Rolf, Steinmod, Ingjald, Gaute, Roald, Kár, Freyleif, Roar, Eythjof, Thrain, Leidolf, Vestar. Blandt de i Igors store Gesandtskab nævnte over 50 Personer (Gesandterne og de fra hvem disse afsendtes), der i Aaret 944 afsluttede den vigtige Tractat med de græske Keisere, have Karamsin og andre russiske Granskere kun fundet tre eller fire slaviske Navne; de øvrige ere alle nordiske, saasom: Ivar, Vigfast, Eylif, Freysteinn, Thord, Leif, Grim, Sverker, Hakon, Kár, Kolskegg, Björn, Gunnar, Halfdan, Kol, Steinn, Hallvard, Gaute, Frode, Eysteinn, Audun, Adolf, Oleif, Gamle, Bursteinn, Roald, Gunnfast, Ingjald, Thorbjörn, Máne, Sveinn, Styr, Asbrand.

Byzantinske Forfatteres Benævnelser paa Russernes Fartöier *σκεδία, καράβιον, ἀσκὸς* gjenfindes blandt Skaldas Skibsbenævnelser i Snorres Edda: *skeið*, *karfi*, *askr*. Keiser

Constantin Porphyrogenneta nævner i sit 948—950 forfattede Skrift om Rigets Styrelse de betydeligste Vandfald eller Fosse i Dnieperfloden, som Russerne passerede paa deres Toge til Constantinopel; han anfører Navnene saavel paa Russisk (ῥωσιστὶ) som paa Slavisk (σκλαβινιστὶ) med Betydningen tilföiet paa Græsk. Vi ville her anføre de russiske Navne, hvilke, som flere Forfattere alt have oplyst, ere olddanske eller oldnordiske. Denne byzantinske Forfatter kalder den første Foss paa det Sprog, han benævner Russisk, Ἐσσουπῆ, som han forklarer ved: „sov ei," det er det olddanske SOF EIGI. Den anden Foss kalder Keiseren paa Russisk Οὐλβορσὶ og paa Slavisk Ὀστροβουνίπραχ (af *ostrovni*, insularis, og *prag* det samme som det nyere russiske *porog*, en Foss) og udlægger dette Navns Betydning τὸ νησίον τοῦ φραγμοῦ, det vil sige ὁ φραγμὸς τοῦ νησίου, Øfossen; Navnet, som han kalder russisk, er vort oldnordiske HÓLMFORS af samme Betydning. Ligeledes er den tredie Fosses russiske Navn Γελανδρί, som forklares ved den lydende Foss (ὁ ἦχος τοῦ φραγμοῦ, d. e. ὁ φραγμὸς τοῦ ἤχου) det oldnordiske GJALLANDI (FORS), den lydende Foss. Den fjerde Foss kalder han Ἀειφὰρ og dette Navn kunde vel tillægges Betydningen umættelig; det er rimeligvis det oldnordiske eller islandske *æfr*, heftig. Den femte Foss kaldes paa Russisk Βαρουφόρος og paa Slavisk Βουλνηπράχ, der endnu den Dag i Dag er den samme Fosses Benævnelse, Vulniprag betydende Bølgefossen; det af Keiser Constantin anførte russiske Navn er ganske det olddanske BÁRUFORS af selvsamme Betydning (af *bára*, en Bølge, og *fors*, en Foss). Den sjette Foss hed paa Russisk Λεάντι, der vel neppe kan udlægges HLÆANDI (FORS), den leende Foss, men snarere, da det græske ε let kunde være i Skrivningen forvexlet med ω, Navnet kunde være feilskrevet for Λωαντι, det oldnordiske LÓANDI (FORS), den opskyllende Foss. Den syvende og sidtsanførte Foss kaldes i det saakaldte russiske Sprog Στρούβουν og udlægges ved den lille Foss ved Bredden; det oldnordiske *buna* betyder en Vand-

straale eller den Bue en flydende Masse danner, naar den vælder ud igjennem en liden Aabning. Man maa rimeligst tænke sig dette Ord feilskrevet for *Στρομβουν* og antage det første Ord i Sammensætningen at være *strönd*, Strand, Flodbred, og neppe *streng* af *strengr*, en Vandhvirvel, eller ogsaa, om *ν* var feilskrevet for *κ*, altsaa *Strókbuna*, af *strókr*, en pyramidalsk Vandstraale; det blev altsaa enten STRANDBUNA, som vel bör foretrækkes, STRENGBUNA eller STRÓKBUNA.

Liutprand, Biskop af Cremona, der i Aarene 946 og 968 i Gesandtskaber besøgte Constantinopel, bemærker udtrykkelig, at de Folk, som Grækerne kaldte Russer (*Ῥῶς* eller *Ῥῶσοι*) vare de samme, som de frankiske Skribenter benævnte Normanner. Disse, bestaaende af Svenske, Nordmænd, Danske og tildeels Englændere, droge i stor Mængde, oftest landveis gjennem Rusland, til Miklegard og toge der under Navn af Væringer (*Βάραγγοι*) Tjeneste i den græske Keisers Livvagt, laae ogsaa stundum i Garnison i andre til Keiserriget hørende betydelige Stæder og udmærkede sig ofte paa Krigstoge ved mandige Bedrifter.

Den russiske Storfyrste Igor, som Liutprand kalder Inger og Byzantinerne *Ἴγγωρ* gjorde, som bekjendt, i 941 et uheldigt Tog til Constantinopel og maatte trække sig med stort Tab tilbage. Han rustede sig paany og lod hidkalde Varæger, som kom til ham fra hinsides Havet. Keiser Roman sendte Gesandter imod ham ved Donaus Udløb og i 944 sluttedes den ovenommeldte Fredstractat. Ikke længe efter blev Igor overfaldet af Drevlierne og dræbt med sine Folk. Nestors Beretning vil vinde en smuk Bekræftelse ved adskillige Runemonumenter i Sverrig, naar man, hvad der er höist sandsynligt, antager at der ved den i disse Indskrifter nævnte Igvar menes den russiske Storfyrste Igor. Af 60 Runemonumenter ere Afbildninger tilveiebragte for Værket. Af disse omtale 12, i Upland og Södermanland værende, denne Igvar eller Ingvar, reiste eller ristede til Erindring om Mænd, som havde deeltaget i hans Tog (:|:

ᚠᛅᚱᚢ : ᛘᛁᚦ : ᛁᚴᚢᛅᚱᛁ :, *í faru með Igvari*) tildels som Skibsførere der østerpaa (ᛋᛏᚢᚱᚦᛁ : ᛅᚢᛋᛏᚱ : ᛋᚴᛁᛒᛁ : ᛘᛁᚦ : ᛁᚴᚢᛅᚱᛁ :, stýrði austr skipi með Igvari); enkelte vare ogsaa dræbte i Østen med Igvar, ᛅᚢᛋᛏᚱ : ᛘᛁᚦ : ᛁᚴᚢᛅᚱᛁ : ᛏᚱᛅᛒᛁᚾ : *eller* ᛏᛅᚢᚦᚱ :) austr með Igvari drepinn *eller* dauðr, og Indskrifterne ristede af deres Frænder eller Venner til de fjernt fra deres Hjemstavn Jordedes Erindring.

En særegen Interesse frembyde ogsaa nordiske Runeindskrifter, indhugne paa den ene af de foran Arsenalet i Venedig staaende Marmorløver, der i 1687 bragdes som Trophæer fra Piræus, hvor, rimeligviis i det 11te Aarhundrede, en Væring maa have indhugget disse Indskrifter.

Det her omtalte Værk, hvortil flere Islændere, Nordmænd, Svenske og Danske have leveret værdifulde Meddelelser, begynder med Uddrag af Eddaerne og de mythisk-historiske Sagaer, deriblandt hele det mærkelige Sögubrot eller Sagafragment om gamle Konger i Danmark og Sverrig og hele den indholdsrige Hervarar Saga. Dernæst leveres Uddrag af Nordens historiske Oldskrifter. Nordboerne foretoge hyppige Reiser til Gandvik og Bjarmaland (det hvide Hav og Permien) og over Østersøen til Austrveg. Norges Historie i det 10de og 11te Aarhundrede er ved mange Berøringspunkter knyttet til Gardarikes. Olaf Tryggvason tilbragde der sin Ungdom. Eymund Ringson, af norsk Kongeæt, drog did i 1015 og deeltog i Stridighederne mellem Jaroslav, Burislav og Vartislav (Boleslav og Vratislav eller Bratschislav); om ham haves en heel Saga, som fuldstændig meddeles. Olaf den Hellige stod i fortroligt Forhold til det russiske Fyrstehuus, og hans Sön, senere Norges og Danmarks Konge, Magnus den Gode tilbragde ved Hoffet i Novgorod flere af sine Ungdomsaar. Harald Haardraade og Rögnvald Brusason, senere Jarl paa Orknøerne, vare længe den russiske Storfyrstes Landværnsmænd og Harald derefter Høvding for Væringerne i Miklegard.

Færeyinga Saga omtaler Rafn, der formedelst sine hyppige Reiser til Holmgard eller Novgorod kaldtes Holmgards-

farer og Færingen Sigmund Brestersons Toge til Rusland. De Sagaer, der særskilt omhandle Islændernes Bedrifter og Færd, have mange lignende Beretninger. Den ypperlige Egils Saga beretter om Skallagrims Sönners, Egils og Thorolfs, Bedrifter i Kurland; den vigtige Njals Saga om Gunnars og Kolskeggs Toge til Reval og Eysysla (Øsel). Björn Arngeirson med Tilnavnet Hitdælakappe eller Hitdølernes Kæmpe udførte i Aaret 1009 en Heltedaad i Vladímir den Stores Tjeneste. En anden end berømtere islandsk Digter og Helt, Thormod Kolbrunarskald, reiste, efter et fleeraarigt Ophold i Grönland, til Norge, og ham fulgte en indfødt Amerikaner, Skuf, Eier af Stokkanes i Eriksfjord i Grönland, hvor den i det sydligere Americas Opdagelseshistorie saa berömte Gudrid, Thorfinn Karlsefnes Kone, boede i sin Ungdom. Begge disse, Thormod og Skuf, fulgte i 1029 Olaf den Hellige til Gardarige.

Höist mærkelige Beretninger omhandle Nordboers Ophold i Grækenland og Reiser til det hellige Land.

I Uddragene af de gamle Islænderes geographiske Skrifter meddeles et Verdenskort fra det 12te og tre Planisphærer fra det 13de og 14de Aarhundrede, alle med den Mærkelighed, at de have samme Orientering som de arabiske Cartographer fra Middelalderen, nemlig Syd vendt opad. Blandt geographiske Optegnelser, som skyldes Abbed Nicolas i Klosteret Thingeyrar i Islands Nordland, findes en Reiseanvisning fra Island til det hellige Land af 1151 til 1153, indeholdende interessante Vink til Sammenligning med andre Reiseberetninger fra samme Tidsalder, deriblandt en arabisk Benævnelse, Makam Maria, for Marias hellige Gravsted i Josaphatdalen, som ikke findes hos nogen anden europæisk Beskriver af den Periode. Mærkeligt er det ogsaa, hvad der anføres at der i Byen Baffa paa Cypern, hvor den danske Konge Erik Sveinsson Eiegod døde i Aaret 1103, var en Garnison af Væringer (*Væríngja-seta*). Til dette Afsnit høre ogsaa tvende Beskrivelser og en, efter den Tids Brug, Afbildninger af de vigtigste Bygninger indeholdende, Grundtegning af Jerusalem.

ANTIKVARISKE MEDDELELSER FRA DE SLAVISKE LANDE; ved Edvin M. Thorson.

A. ARKÆOLOGISKE FORSKNINGER, af E. Tysjkjevitsj.

Badania archeologiczne nad zabytkami przedmiotów sztuki rzemiosł i t. d. w dawnéj Litwie i Rusi Litewskiéj. Przez E. Hr. Tyszkiewicza. Z tablicami rycin na kamieniu rzniętemi. Wilno. 1850. (Arkæologiske Forskninger, angaaende Gammellitthauens og litthauisk Ruslands Oldtidslevninger etc., Ved Grev E. Tysjkjevitsj. Med Stentryk. Vilno. 1850). 96 S. 8vo.

Den indenlandske Arkæologies Bearbejdelse staar endnu langt tilbage i de af Slaverne beboede og beherskede Landstrækninger. Den rosværdige videnskabelige Iver, der, navnlig i Løbet af dette Aarhundrede, har fremkaldt saa vigtige Forarbejder og i enkelte Tilfælde ført til saa interessante Resultater i andre Retninger, f. Eks. paa det historiske og filologiske Gebet, er saagodtsom aldeles ikke, ialfald kun i en meget ringe Grad, kommen Arkæologien, den forhistoriske Tids Mindesmærkers videnskabelige Behandling, tilgode. Dette er saameget mere at beklage som man med de andensteds ved antikvariske Forskninger indvundne Resultater og med de nuværende Slavelandes geografiske Stilling og deres for en Del herpaa grundede, allerede i den fjerne Oldtid fremtrædende, verdenshistoriske Betydning for Öje, er berettiget til at vente, at der i dette umaadelige Gebets Skød ligge Skatte skjulte, som vilde kunne bidrage dels til at sikre de Slutninger, der ere grundede paa Forskninger, foretagne i andre Lande, dels til at kaste en klarere Belysning over forhistoriske Forhold, der hidtil henligge i Mørke. Denne Forventning bestyrkes

endmere ved de hyppige Efterretninger om det paa mange forskellige Punkter i de slaviske Lande forefundne betydelige Antal af Oldtidslevninger. Store Strækninger ere saa at sige besaaede med forskelligartede, paa Oldsager rige, Gravhöje. Men med Agerdyrkningens Fremskridt forsvinde disse Gravhöje mere og mere. Oldsagerne fortæres af Tiden eller tilintetgøres af Menneskehænder. Samlinger anlægges kun undtagelsesvis, og da de faa, der tilvejebringes, mere skylde et vist Liebhaberi end en oplyst Bestræbelse deres Tilblivelse, er det ikke til at undre over, om netop de i videnskabelig Henseende vigtigste Oldsager enten aldeles udelukkes eller kun tilfældigvis optages; hvorhos da ogsaa det Udbytte, der mulig senere vilde kunde indvindes ved en efter rigtige Principper ledet Undersøgelse af slige Genstande, for en stor Del göres prekært derved, at der naturligvis kun i meget faa Tilfælde kan være Tale om en tilfredsstillende detailleret Beskrivelse af alle de ved slige Fund i Betragtning kommende Forhold. Det er saaledes ikke blot et Tidsspörgsmaal, men, om vi saa maa sige, et arkæologisk Livsspörgsmaal der her foreligger: det antikvariske Materiale forsvinder Dag for Dag, og enhver Opsættelse med Hensyn til dets Bevaring og videnskabelige Bearbejdelse kan medføre uerstattelige Tab for Videnskaben. Under disse Forhold vilde det sikkerlig være at ønske, at udenlandske Forskere sattes istand til at berejse de slaviske Lande og, mens det endnu er Tid, paa Stedet selv foretage de nødvendige Undersøgelser, der, ledede som de bør ledes, vistnok endnu vilde yde et uberegneligt Udbytte ikke blot for den slaviske men for hele den indisk-evropæiske Stammes Forhistorie i videste Omfang. — Vel er i den seneste Tid ogsaa i de slaviske Lande Opmærksomheden bleven henledet paa Oldtidslevningernes og antikvariske Undersøgelsers Betydning, men uden at dette endnu har havt og uden at det, efter alt hvad man kan skönne, i den nærmeste Fremtid vil have et blot nogenlunde klækkeligt Udbytte tilfølge. Enkelte Forsøg paa en systematisk Bearbejdelse göres imidlertid hist

og her, og det er et af disse vi, efter disse indledende Bemærkninger, nu skulle gaa over til at anmelde.

Forfatteren til det foreliggende lille Skrift, Grev E. Tysjkjevitsj, har i en Række af Aar interesseret sig for antikvariske Studier og tidligere udgivet adskilligt i denne Retning. Anmeld. erindrer saaledes for længere Tid tilbage at have læst en af ham i Aaret 1842 udgiven Brochure betitlet „Rzut oka na zrzódla Archeologji Krajowéj" (Blik paa Kilderne til vor indenlandske Oldtidskundskab). Jo mere stedmoderlig det antikvariske Studium, som ovenfor berørt, hidtil er blevet behandlet i de slaviske Lande, jo mere Paaskönnelse fortjener ethvert, om end nok saa lidet, Bidrag til dets Fremme, og Anmeld. er særdeles villig til at erkende det Fortjenstfulde saavel i Grev T's. Bestræbelser ialmindelighed som i de Undersøgelser, hvis Resultater han i sine Smaaskrifter af og til meddeler. Naar vi fra vort Standpunkt have adskillige Udsættelser at göre ved hans Arbejder, overse vi dog ingenlunde, hvilke Vanskeligheder der i Lande, som staa saa langt tilbage i antikvarisk Forskning, som Rusland og Polen endnu göre, træde ivejen for at tilfredsstille de Fordringer, vi her ere vante og saa at sige berettigede til at opstille. — Hvad vi saaledes, for straks at fremsætte vore Hovedudsættelser, ialmindelighed have at anke over er navnlig det behandlede Stofs mindre heldige Ordning og det Unöjagtige og Mangelfulde i Forfatterens Beskrivelser af de forefundne Oldtidslevninger. Hvad den første Anke angaar, er det, hvilket vi senere ville komme tilbage til, oftere Tilfældet, at Genstande, der, blot ved et flygtigt Blik paa samme, straks vise sig som henhørende til ganske forskellige Perioder, behandles imellem hinanden, stundom saaledes, at de, der henhøre til en langt senere Periode, en forholdsvis ikke fjern historisk Tid, omhandles för de, der skrive sig fra en tidlig forhistorisk; men en saadan Forvirring i Anordningen besværliggör i höj Grad Bogens Benyttelse. Den anden almindelige Anke, som vi tro at burde fremsætte, er endnu

væsenligere, da en mangelfuld eller unöjagtig Beskrivelse af antikvariske Fund til en vis Grad gör Skrifter af denne Art ubrugbare for de Forskere, der ikke have Lejlighed til at tage de fundne Genstande i Öjesyn, hvilket jo rimeligvis gælder om Flertallet. Herved bliver derhos Komparationen, der for Oldkyndigheden isærdeleshed, som for alle positive Videnskaber ialmindelighed er af en saa fremragende Vigtighed og ofte saa frugtbar paa værdifulde Resultater, gjort vanskelig, for ikke at sige umulig. Det er derfor af særdeles Vigtighed, at, hvad Gravhöjene og Gravstederne angaar, deres Beliggenhed, Retning, Dimensioner, kortsagt alle lokale Forhold angives saa nöjagtig og fuldstændig som muligt, og det samme gælder, hvad de forefundne Oldsager angaar, om disses Vægt, Stof[1], Form, Dimensioner etc. etc.; men slige Angivelser findes, med den nødvendige Nöjagtighed og Fuldstændighed, kun undtagelsesvis i Forfatterens Skrift. — Det er, som sagt, ikke for at gaa irette med den af den indenlandske Oldkyndighed i de russisk-polske Provinser höjtfortjente Forfatter, at vi göre disse Udsættelser, men kun for at henlede Opmærksomheden paa, hvad det for Fremtiden i Arbejder af denne Slags vil være af Vigtighed at iagttage. — Herfra ere, som bekendt, i adskillige Smaaskrifter, de Punkter angivne, der ved slige Beskrivelser fortrinsvis komme i Betragtning og de Spörgsmaal, det fornemmelig er om at göre at erholde besvarede. Disse Smaaskrifter ere let tilgængelige, og det vilde sikkert være i Oldkyndighedens Interesse ialmindelighed, at ogsaa de slaviske Oldforskere sluttede sig i deres Forskninger og Undersøgelser mere og mere til de i dem opstillede Prinsipper. Grev Tysjkjevitsj's Medvirkning til dette Resultats Opnaaelse vilde være af betydelig Vægt, og han vilde derved endyderligere i sit Fædreland

---

[1]) Ved Metalgenstande burde Proberstenen anvendes, hvor, som vel i det langt overvejende Antal af Tilfælde, en kemisk Analyse ikke kan finde Sted.

bidrage til Fremme af sit Yndlingsstudium, hvilket han allerede ved sit Navn, sin höje Stilling, sine udbredte Forbindelser og sine Skrifter har gavnet i en ikke almindelig Grad. — Vi gaa nu over til en speciellere Bedömmelse og Indholdsangivelse af det foreliggende lille Skrift og ville da paa sit Sted finde Lejlighed til i det enkelte at paavise de her fremsatte Ankeposters Rigtighed.

Efter i en Indledning at have gjort opmærksom paa Oldstudiernes Vigtighed og Betydning og efterat have givet en, dog nærmest paa den saakaldte klassiske Oldtidsvidenskab passende, Inddeling af samme, beskriver Forfatteren først de gamle Skanser, Forskansninger eller Jordvolde (okopy), dernæst Höjene og Gravhöjene (kurhany) og endelig, uden nogen Orden, de forefundne Oldsager. Vi omhandle her först Höjene og Gravhöjene, dernæst de forskellige Slags Forskansninger, hvorpaa vi lade Oldsagerne følge saaledes: Stensager, Bronsesager, Jernsager, Guld- og Sølvsager, Sager af Ben, Horn etc.

I. GRAVHÖJE OG ANDRE HÖJE (KURHANY [1]).

Gravhöjene i Gammellitthauen og litthauisk Rusland ere opkastede af Smaastene, Ler og Sand, altid af pyramidal eller konisk Form, af meget forskellig Störrelse, og forefindes i

---

[1]) Forfatteren bemærker, at dette Ord, hvis russiske Form er „Курганъ" af nogle angives at være af tsjerkessisk, af andre (Klaproth) at være af tatarisk Oprindelse. Det er ialfald et sammensat Ord, og Roden til den første Del af Sammensætuingen synes at være temmelig udbredt. I persiske Ordbøger findes گور angivet at betyde Gravsted, Grav og at forekomme i Sammensætning med خان ell. خانه, Hus, altsaa Gravhus (gurkhan). — Det almindelige slaviske Udtryk er „mogyla", (med forskellig Udtale og Skrivemaade) som af Køppen, vistnok med Urette, udledes af Arabisk, af Votsel (Wocel), ligeledes urigtig, af Roden moh (sanskr. mah, græsk μεγ, goth. og oldnord. mik). Jungmann sammenstiller det med det tydske „Mal". — I Nordrusland kaldes Gravhöjene Сопки (sopki), i Litthauen efter vor Forfatter Eżagulis.

stor Mængde rundt om i Skovene og paa Markerne. De ligne, efter Forfatteren, aldeles de skandinaviske (fra hvilken Alder?), der, efter hans Formening, have været deres Forbilleder. De findes dels isolerede (og da i disse, efter hvad Forf. formoder, Høvdinger og andre ansete Folk ere blevne begravede, kunne vi vel antage, at de ialmindelighed høre til de större) dels samlede, ofte i et meget betydeligt Antal og synes i dette Tilfælde at hentyde paa, at vedkommende Lokalitet i Oldtiden har været enten Valplads eller almindelig Begravelsesplads. — I Gravhöjene forefindes, foruden de Sager af Sten, Metal etc., som vi senere skulle omtale, Skeletter og Lerurner, ét Skelet og én Urne i hver. Disse Urner ere kun lidet afvigende i Form og Störrelse (hvorimod, efter Forfatterens Angivelse, det modsatte er Tilfældet i Storpolen) og af en gulagtig Lerart. Saavidt det af Beskrivelsen kan skönnes, ere de af temmelig konstløst Arbejde uden synderlige Forsiringer og af en ganske simpel Form. De almindeligst forekommende Dimensioner angives ikke. De antræffes sjelden ubeskadigede. Paa Bunden findes undertiden flere forskelligformede Smaagenstande (Amuletter?). Forf. anser det, mærkeligt nok, for vanskeligt at afgöre, hvorvidt de ere af *brændt* Ler eller ej, men for sikkert, at de ere af indenlandsk Arbejde. — Egenlige Grave, Gravsteder, Gravkister omtales ikke af Forfatteren, efter hvis Fremstilling man saaledes skulde ledes til at antage, at Ligene simpelthen ere nedlagte i Jorden; kun er det isaafald paafaldende, at velkonserverede Skeletter forefindes i ikke ubetydeligt Antal. Disses Dimensioner, Hovedskallernes Form etc. angives ikke.

Foruden de egenlige Gravhöje findes ogsaa andre Höje (af samme Form og Dimensioner?) med en forskellig Bestemmelse. Den almindelige Benævnelse for begge Slags Höje er „kurhan"; men de sidstnævnte kalder Folket ogsaa med et særeget Udtryk „wolotoki" [1] Forf. slutter sig til de

[1]) Om dette Ords Etymologi tör Anmelderen for Öjeblikket ikke udtale sig med nogen Sikkerhed. Det fortjener dog her at bemærkes,

Oldforskere, der antage, at de ere opkastede for at tjene til Vejmærker, navnlig for Handelstog, og formener, at en nöjagtig Undersøgelse af deres Retning vilde være af Vigtighed med Hensyn til at bestemme Handelens Gang i Oldtiden; hvorhos han dog ikke overser Muligheden af, at de kunne have tjent indfaldende Krigerhorder til Mærker for efter dem at finde Tilbagevejen. Hvorvidt nu disse Höje, forudsat, at de ere et Værk af Menneskehænder, have havt et saadant Öjemed, lader sig vel for Öjeblikket neppe afgöre med nogen Sikkerhed.

II. SKANSER, FORSKANSNINGER ELLER JORDVOLDE (OKOPY).

I Forfatterens Fremstilling finder i dette Afsnit en ikke ringe Grad af Forvirring Sted, idet han nemlig under Benævnelsen „okopy" indbefatter og beskriver ganske forskelligartede Genstande, af hvilke nogle aabenbart tilhøre en forholdsvis ikke sildig Periode af Middelalderen, andre en forhistorisk Tid; vi skulle nu her give en Oversigt over Indholdet, forsaavidt det ellers maatte være lykkedes os at finde os tilrette i samme og holde de uensartede Genstande ude fra hinanden.

Naturlige Jordhöje, paa hvis Toppe Forskansninger findes opkastede og som ialmindelighed enten ligge imellem tvende Floder nærved deres Sammenløb eller næsten ganske omgives af en krumtløbende Flod, betegner Folket i litthauisk Rusland med Benævnelsen „horodyszcze" [1] (i Gammellitthauen „sypana-góra") og anser dem for i Oldtiden at have

---

at Jungmann i sin store bømiske Ordbog anfører en forældet, enestaaende Flertalsform „woloty", som han oversætter ved „gigantes". — [1]) Det maa rimeligvis være en ren Inkurie naar Forf. udleder denne Benævnelse af det gammelslav. russ. og polske gora, bømisk hora (Bjerg). Den rigtige Afledning af gammelslav. grad (russ. Городъ etc., sammenlign tydsk Gurt, Garten, dansk Gjord, Gærde, Gaard), et indhegnet, omgærdet, forskanset Sted, en By) ligger lige for Haanden.

været bestemte til Forsvar. De henligge fra umindelige Tider øde og ubeboede, tildels tilgroede med Skov, og der findes med Hensyn til deres Oprindelse og Bestemmelse ingen skriftlige Opbevarelser; kun hist og her ere lokale Sagn knyttede til dem. De forefindes fornemmelig i stor Mængde i det gamle Kryvitsjer-Land (de nuværende Guvernementer Hviderusland, Minsk og endel af Grodno og Vilno). Forf. formener, støttet paa nöjagtige Undersøgelser, at det kan antages for afgjort, at disse Oldtidslevninger, ved Siden af deres Benyttelse til Forsvar, have havt en ganske anden Bestemmelse, hvortil vi senere komme tilbage. — Deres almindelige Benævnelse er, som nys anført, „horodyszcze"; men herunder indbefattes, strengt taget, tre (efter Forf. urigtig fire) forskellige Klasser, for hvilke Folket ogsaa have de specielle Benævnelser „*horodyszcze*" (i engere Betydning) „*kopiszcze*" [1] og „*uroczyszcze*" [2]

Det *fælles-karakteriske* for disse Oldtidslevninger er:

a, at de oftest ligge nær Vandet,

b, indtage et lidet Rum,

c, ikke bære mindste Spor af nogen Vandforsyning saalidtsom af

d, Murværk eller Struktur i det hele taget.

I de allerældste til vore Dage opbevarede Dokumenter (fra det 14de Aarhundrede) omtales de som noget ældgammelt

---

[1]) Gammelslav. og bøm. kopati, russ. Копать, polsk kopać, fodere; polsk kopiec, en opkastet Jordhöj, Gravhöj, Grændseskel. Eller gammelslav. kupö (ἅμα, simul) kupa (acervus) russ. Копить, ophobe, opdynge, samle, Скопище, Hob, Forsamling? —

[2]) Denne Benævnelse sammenstiller Forf. med polsk Uroczytość, Höjtid, Fest. Eller til gammelslav. urokö (sententia, incantamentum) russ. Урочище, et paa en eller anden Maade betegnet Punkt, et Landmærke; bøm. uročiště (forældet)? — „Limites antiqui sive urocyscie" i et Diplom fra Aaret 1215. „Certae metae, quae vulgo hranice vel kopczy sive urocyscie dicuntur" i et Diplom fra 1216 (Jungmann). Alle disse Former skyde forresten fra en fælles Rod.

af ubekendt Oprindelse og Bestemmelse, og dette kun tilfældigvis, idet de deri benyttes til at betegne Grændseskellene.

„*Horodyszcza*" *i engere Betydning* beskrives, ligesaalidt som de øvrige Klasser, saa tilfredsstillende som man kunde ønske. De findes i betydeligt Antal og ere, efter Forfatteren, dels de ældste Indbyggeres samlede Bopæle, Grundvolden og Begyndelsen til Stæderne, dels Offerpladser. Denne sidste Formening støtter han paa

a, at der i en stor Del af dem, skönt de ere beliggende paa sandige og golde Marker, findes et særdeles frugtbart Sted i Midten, som nu dyrkes og som, med liden Anstrengelse, giver et rigt Udbytte, hvilket han antager at hidrøre fra det ved de hyppigt stedfundne Ofringer udgydte Blod, der har befrugtet disse Pletter;

b, at det ikke er sjeldent paa slige Steder at finde Stenhamre, der dog som oftest forefindes beskadigede, hvilket Forf. antager at hidrøre fra de stærke Slag, der have maattet føres for at fælde Offerdyrene.

Denne Forfatterens Formening om de nævnte frugtbare Pletters Oprindelse vil dog neppe finde nogen Anklang. Andre Forklaringsmaader, som det dog ikke her er Stedet til nöjere at gaa ind paa, synes at ligge nær for Haanden, navnlig med hans førstnævnte Formodning om disse Oldtidslevningers Oprindelse for Öje.

Disse „horodyszcza" ere ofte omgivne af Samlinger af Gravhöje, som en Slags Kirkegaard. I Gravhöjene findes ikke blot mandlige men ogsaa kvindelige Skeletter. Ved Kristendommens Indførelse bleve ofte Kirker, Kapeller og kristelige Kirkegaarde anlagte paa disse Steder.

De saakaldte „*kopiszcza*" have, efter Forfatteren, i Oldtiden været benyttede som Tingsteder. At en saadan Benyttelse har fundet Sted i den historiske Tid, endogsaa forholdsvis sent, er hævet over al Tvivl, da det lader sig godtgöre af talrige Dokumenter, af hvilke Forf. anfører enkelte in extenso.

Med Hensyn til Benævnelsen „*uroczyszcze*" bemærker Forf. blot, at den oftest bruges af Folket for at betegne de Lokaliteter, som Traditionen paatrykker et særligt Helligbedspræg.

Hvad angaar de saakaldte „*zamki*" (Slotte, Borge), hvilke Forf., som ovenfor bemærket, fejlagtig opfører som en særegen Klasse af „okopy" eller „horodyczcza", og det uagtet de af ham selv som fælles for alle Oldtidsminder af denne Slags anførte karakteristiske Kendemærker ikke findes hos dem, ligesom ogsaa hans iøvrigt temmelig mangelfulde Beskrivelse af dem aldeles henviser til en middelalderlig Tid, saa have vi blot endnu at tilföje følgende:

„Zamek" [1] (hvilket maaske rettest her oversættes ved Slots- eller Borgplads) er, efter Forfatteren, en Benævnelse, der bruges om en Befæstning, som ialmindelighed er större end den, der kaldes „horodyszcze" (i engere Betydning) og som derhos er omgiven med Grave. Saavel i det egenlige Litthauen som i litthauisk Rusland findes et betydeligt Antal af slige Ruiner. Man træffer i dem naturligvis saagodtsom ingen egenlige Oldsager. Der opgraves imidlertid paa saadanne Steder ofte Menneskeben, Træblokke, Jernstumper, Stenkugler, undertiden Fragmenter af Vaaben, sjeldnere Fingerringe og forskellige Slags Smykker, saavel Mandfolke- som Fruentimmersmykker. Mangfoldige Sagn, knyttede til disse Ruiner, leve endnu et frisk Liv i Folket. — Af flere findes endnu ikke ubetydelige Rudera, og det er saameget mærkeligere, at Forfatteren har kunnet henføre dem til de egenlige Oldtidslevninger og klassificere dem under Benævnelsen „okop" eller „horodyscze", som han selv paa et andet Sted i sit Skrift omtaler dem som Rester fra Perioden 1000—1300. Anmeld. er til-

---

[1]) Russisk „Замокъ" (af МКнуть, polsk mknąć i den forældede Betydning claudere, gammelslav. zamökö (z udtalt som et blødt s) claustrum). Ordet betyder baade Laas og Slot, Borg, (sml. tydsk Schloss.)

böjelig til at sætte dem endnu senere. — Disse befæstede Borge have aabenbart været opførte efter vestlige, navnlig tydske, Mønstre; de have været byggede i en Firkant, Murene af Sten og Tegl; ja der findes Spor af Hjörnetaarne.

Det fortjener endelig endnu at bemærkes, at Folket kalder alle de her nævnte Fortidslevninger (mon ogsaa de sidst nævnte?) „Dronning Bona's Borge" og „horodyszcza" (i engere Betydning) „Svenskeskanserne".

III. FOREFUNDNE OLDSAGER.

A. Stensager.

Stenhamre findes i stort Antal i Forskansningerne eller Jordvoldene og i deres umiddelbare Nærhed (i Gravhöje derimod aldrig eller yderst sjelden). De ere af meget forskellig Störrelse; men Forf. angiver ingen Dimensioner; kun med Hensyn til Skafthullet bemærker han, at det störste, han har set, havde 1½ Tomme, det mindste neppe ½ Tomme i Gennemsnit. Man træffer undertiden paa Hamre af Stenarter, der ikke høre hjemme i Landet. Forf. har en Tegning af en Hammer, paa hvilken Skafthullets Boring kun er paabegyndt, og hvoraf det tydelig ses, at der til Boringen er benyttet en Cylinder. En paa denne Maade udboret lille Stenblok findes ligeledes afbildet. — Folket knytter til disse Hamre mange overtroiske Meninger. De affilede Spaaner drikkes i Brændevin som et smertestillende Middel. Fruentimmerne lægge dem i Dejgtruget i den Tro, at Brødet saa vil blive bedre bagt. En saadan Hammer opbevares omhyggelig og betragtes som et Fund, der varsler Lykke.

Øksehamre forekomme sjeldnere, enkelte af fortrinligt Arbejde.

Økser, saavel större som mindre, ere hyppige, men træffes sjelden hele. De findes oftest spaltede paa tværs igennem Skafthullet, undertiden, men ikke ofte, spaltede i Længden. Med enkelte Undtagelser ere de grovt forarbejdede,

öjensynlig uden Hjælp af Metalredskaber. De opgraves rundt omkring paa Markerne og i Skovene.

Køller, som Forf. anser for at have været brugte som et Tegn paa Magt og Værdighed, høre til de sjeldnere forekommende Gjenstande. Forf. leverer en Tegning af en, der er funden i Guvernementet Minsk, Provinsen Boryssov, ved Floden Brodnia; en anden, af fortrinligt Arbejde, fandtes i Guvernementet Kovno i Omegnen af Utsiana.

Slibestene, flade, bueformede, paa den ene Side udhulede som de Stene, hvorpaa Malerne rive Farver, høre til de meget sjeldne Genstande.

Hvæssestene forekomme ligeledes sjelden, oftest i Gravhöje sammen med Jernvaaben. Forf. kender kun et eneste Eksemplar. De ere af en meget haard Stenart.

Af Slyngestene (?), der i Form ligne smaa Mejsler men ved den smale Ende have et Hul til Slyngens Anbringelse, forekomme kun faa Eksemplarer.

Flintekiler findes i stor Mængde. Blandt Folket gaa de under Navn af „Perun's [1] Pile". Bønderne i Litthauen og litthauisk Rusland lægge dem, naar et Hus bygges, under Dörtærskelen i den Tro, at Huset derved vil blive beskyttet imod Lynilden.

Flintmejsler høre til de almindelige Fund,

Flintflækker ligeledes.

Stenvaabnene ere i det hele taget oftest de skandinaviske

---

[1]) En gammelslavisk, oftere i Nestor's Annaler forekommende, atmosfærisk Gud (litth. Perkunas, sydslav. Former Parom, Perom, Berom, Pram, Bram, hvilke sidste have forledet Jungmann og Hanusch til at identificere denne Gud med Indernes Brahma). De nyere slav. Mytologer stille ham, ikke uden Grund, i Betydning sammen med vor Thor. Etymologisk staar dette Gudenavn i Forbindelse med gammelslavisk prati, russ. Переть, præs. 1 pers. пру, polsk prać, præs. 1 pers. piorę (ferio), slaa etc. Ordets nypolske Form er forøvrigt Piorun, og det betyder i det nuværende slaviske Fællessprog Lynstraale, Tordenslag.

saa lige, at man skulde fristes til at antage dem for forarbejdede af en og samme Haand. Efter Forfatterens Formening ere de indenlandsk Arbejde efter skandinaviske Mønstre, og af det forholdsvis ubetydelige Antal Stenvaaben, der hidtil ere fundne i Litthauen og litthauisk Rusland i Sammenligning med Skandinavien, slutter han, at hine Egne i Oldtiden kun have været tyndt befolkede. Hertil maa Anmeld. dog bemærke, at det, for ikke i saa Henseende at ledes til en uberettiget Slutning, vil være nødvendigt ikke at tabe afsigte de ganske forskellige Udviklingsstadier, hvorpaa Oldkyndigheden staar i de tvende til Sammenligning brugte Lande, og hvor overordenlig meget der i en Række af Aar er gjort i Skandinavien, navnlig det sydlige, for at opdage Oldsager og frede om dem, hvorimod de her omtalte slaviske Landstrækninger i denne Henseende endnu staa langt tilbage. Om end Forfatterens Slutning senere maatte blive bestyrket, finde vi den dog for Öjeblikket, ifølge det Anførte, grundet paa utilstrækkelige Præmisser; det er jo dog muligt, at de russ.-litthauiske Landstrækninger i deres Skød gemme betydelige Antal af hidtil uopdagede Oldsager, der ved en större antikvarisk Oplysnings Udbredelse i Landet og deraf følgende Bestræbelser i en nærmere eller fjernere Fremtid ville kunde bringes for Dagens Lys og omstøde den af Forfatteren opstillede Slutning.

B. Bronsesager.

I Litthauen og litthauisk Rusland findes, efter Forfatterens Beretning, kun faa Vaaben men derimod et betydeligt Antal Smykker af Bronse, især Fruentimmersmykker, hvilke sidste, ifølge de foretagne lokale Undersøgelser, antræffes hyppigst i de til Østersøen stødende Provinser. I Livland, det egenlige Litthauen og preussisk Litthauen findes saaledes et langt större Antal end i det litthauiske Rusland og Hvidrusland. Efter Forfatterens Formening viser disse Smykkers fuldstændige Overensstemmelse med de skandinaviske, at de hidrøre fra Forbindelser med Skandinaverne, hvorved deres

forholdsvis betydelige Udbredelse i de østersøiske Provinser da let lod sig forklare.

De eneste Bronse*vaaben*, Forfatteren omtaler, ere Sværd. Om disse bemærker han, at de sjelden findes i Gravhöjene, oftest derimod opgraves omkring paa Markerne og i Skovene, undertiden i större Antal, hvorved Tanken henledes paa, at vedkommende Lokalitet i Oldtiden har været Valplads.

Et i Guvernementet Kovno fundet, efter Forfatterens Formening særdeles mærkeligt Bronce*vaaben*, der omtales som en stor Sjeldenhed og, efter hvad man kan skönne af hans Ytringer, er det eneste ham bekendte Eksemplar i sin Slags, viser sig, forsaavidt som Tegningen er paalidelig, ikke at være noget Vaaben men en *Kommandostav* af Form som de, der oftere forefindes i Meklenborg og hvoraf vort Museum har idetmindste ét om ikke flere Eksemplarer. Det er at beklage, at Forf. ligesaalidt af denne, efter hans eget Udsagn, mærkelige og sjeldne Genstand, som af flere andre vigtigere Oldsager, giver en tilfredsstillende Beskrivelse.

Er der saaledes i de beskrevne Egne Mangel paa Bronsevaaben, findes der derimod, som anført, et ikke ringe Antal Smykker af denne Metalblanding. De vigtigste af disse ere:

Armbaand. De ere oftest af Slangeform og røbe saaledes en symbolsk Bestemmelse; de findes oftere spiralformig tvundne af Metaltraad.

Halsbaand og Halskeder. De antræffes ofte i Gravhöjene ved Skeletter; Halskederne ere fornemmelig forefundne i större Antal i Dvina-Egnene [1] og i polsk Livland. Leddene af et i Forfatterens Samling beroende Eksemplar ere

[1]) Den nævnte Flods germaniserede Navn „Düna" har vel hos os faaet almindeligt Indpas. Anmeld. foretrækker imidlertid at bruge den oprindelige slaviske Form. For at forebygge Forveksling med den ensbenævnte i det hvide Hav faldende Flod, kaldes den, hvorom Talen her er, af slaviske Geografer isaafald den vestlige Dvina.

$1\frac{1}{2}$ Tomme i Gennemsnit. Halsbaand i Slangeform ere temmelig almindelige.

Fingerringe. De findes hyppig, stundom af rent Kobber, oftest i Form af den saakaldte gordiske Knude.

Naale. Disse findes ofte firkantede, omtrent $2\frac{1}{2}$ Tommer lange, uden Öje, aabenbart blot benyttede til at stikke de Huller, igennem hvilke Traaden dernæst blev trukken. *Haarnaale* forekomme af forskellig Form, sædvanligvis omtrent 6 Tommer lange, undertiden med vedhængende Keder.

Spænder. Disse forekomme ligeledes af höjst forskellig Form. Af henved en Snes Stykker, der ere indlemmede i Forfatterens Samling, ere ikke to hinanden aldeles lige. De findes i Gravhöjene udelukkende sammen med mandlige Skeletter og have, efter deres Leje at dömme, været anbragte paa Bæltet. De i Livland forefundne ere, som alle Bronsesager overhovedet, langt sirligere forarbejdede end de i litthauisk Rusland forekommende Eksemplarer.

Nögler. Eksemplarer, der ere støbte og öjensynlig ikke have været benyttede, som vore, til Oplukning, træffes af og til.

Perler. De forekomme sjelden.

Bjelder. De findes ofte forbundne med Metalkeder.

Foruden de her anførte Bronsesager omtaler Forfatteren som en overordenlig Sjeldenhed en i Guvernementet Minsk, Provinsen Boryssov, forefunden *Brakteat*. Præget forestiller et Oksehoved. Der findes ingen Skrifttræk paa den. De nærmere Omstændigheder ved Fundet angives ikke, ligesaalidt som Gennemsnittet etc.

C. Jernsager.

I litthauisk Rusland forekomme ofte forskelligformede Økser, Spyd- og Pilespidser samt Knive, alt af Jern.

Sjeldnere ere Jernarmbaand, overtrukne med Bronse. De forefindes undertiden i Gravhöjene om Haandleddet paa kvindelige Skeletter og oftere endnu liggende ved den venstre Side af Brystet. Enkelte ere af fuldendt Arbejde.

Af Skjolde har Forf. i sin Samling to Eksemplarer, og disse ere, saavidt ham bekendt, de eneste hidtil fundne. Det ene hidrører fra en Gravhöj i Nærheden af Utsiana, det andet fra Kiernov.

Foruden de alt nævnte Genstande omtaler Forfatteren endnu Mejsler, Hakker og Sakse. Disse sidste ligne ganske de Sakse, der nutildags bruges til Faareklipningen. De maa i Oldtiden have været temmelig almindelig brugte, da de findes paa forskellige fra hverandre fjerntliggende Punkter.

D. Sølv- og Guldsager.

Forf. beskriver ikke et eneste Guldfund og antager, efter de anstillede Undersøgelser, at i Gammellitthauen og litthauisk Rusland Guldet i Oldtiden hørte til de störste Sjeldenheder og at Smykker af Sølv ikke vare almindelige. — *De i Litthauen forefundne Guld- og Sølv-Smykker ere i Form og Arbejde aldeles forskellige fra de, der hidrøre fra Gravhöje i Guvernementerne Kijef, Podolien og de til disse grændsende Egne.* Guldet forekommer her noget hyppigere og Arbejdet er i græsk (byzantinsk) Smag.

Sølvarmbaand forekomme, men sjelden, ligeledes

Sølvfingerringe af forskellig Form. Forf. har en Tegning af en, der er funden i en „horodyszcze" i Guvernementet Minsk, Provinsen Boryssov, i Omegnen af Ziembin.

E. Sager af Ben, Horn, Töjer etc.

I Nærheden af Utsiana i Guvernementet Kovno, Distriktet Vilkomiezj, fandtes i en Gravhöj *Benet af en Okse* forarbejdet i Form af et *Sværd.* Dette er det eneste Oldtidsfund af Ben, som Forf. omtaler.

Musikalske Instrumenter af *Horn* forefindes nu ikke; men enkelte Eksemplarer skulle dog, saafremt ellers følgende Beretning er at stole paa, være forekomne ikke længere tilbage end i den polske Konge August den Tredjes Tid. — Den i den polske Literatur som historisk, navnlig som rets-

historisk, Skribent bekendte Tsjatski (Czacki, † 1815) beretter nemlig at have hørt af Kong Stanislav Avgusts egen Mund, at der under hans Forgængers Regering ved Floden Svieta (Guvern. Kovno, Distriktet Vilkomiezj) fandtes tre Trompeter (Lurer?) af forskellig Störrelse, paa to af hvilke saas adskillige Figurer og Tegn, der lignede Skrifttræk. Efter den Beskrivelse, Kongen gav af disse Horn, antager Tsjatski det ene (det mindste) for at have været et Jægerhorn, de tvende andre större for at have været brugte ved Gilder og festlige Sammenkomster. Kongen var ikke istand til at erindre, hvorvidt de omtalte Figurer og Tegn havde nogen Lighed med Runer. Kong Avgust skal have foræret dem til den bekendte Minister Brühl. Om deres senere Skæbne haves ingen Oplysninger.

Af *Glas* findes Perler af forskellig Form og Farve. De hørte, som Forf. rigtig bemærker, ligesom Glassager ialmindelighed, i Oldtiden til Sjeldenhederne.

Fragmenter af vævede Töjer, der forøvrigt ere meget sjeldne, antræffes imidlertid af og til, oftest sammen med Jernsager. Ved en i Nærheden af Boryssov opgravet forrusten Jernøkse fandtes saaledes et Fragment af et forraadnet vævet Stof, der havde efterladt et Aftryk i Rusten.

Af denne Oversigt vil det ses, at Forfatterens Skrift med alle dets Mangler (der imidlertid, som alt bemærket, for en ikke ringe Del, undskyldes ved det lave Udviklingstrin, hvorpaa den indenlandske Arkæologis Bearbejdelse endnu i det hele taget staar i de slaviske Lande) dog giver os et *positivt* Udbytte, som fortjener al Anerkendelse. — Inden vi slutte denne Anmeldelse skulle vi, alene støttende os paa Forfatterens lille Skrift og uden at foregribe de Berigtigelser, tilkommende Undersøgelser og Forskninger maatte göre nødvendige, her blot endnu fremhæve nogle af de vigtigere *negative* Resultater, der fremgaa af hans Iagttagelser og ligeledes turde fortjene Læserens Opmærksomhed. Vi henstille dem imidlertid uden yderligere Bemærkninger, da Rummet ikke tillader os her at udføre denne Genstand videre. —

I Gammellitthauen og litthauisk Rusland findes der saaledes efter vor Forfatter

1, ingen *Stensætninger* af nogensomhelst Slags,

2, ingen *Gravkamre*, Gravsteder eller Gravkister,

3, ingen *Askeurner som overhovedet intet Spor af at der i disse Egnes Forhistorie har været en Periode, da det var Skik at brænde Ligene,*

4, ingen *Pálstave* og *Kelter*, den saakaldte Bronsealders maaske mest karakteristiske Redskab,

5, ingen *Afgudsbilleder* eller andre den hedenske Gudsdyrkelse vedkommende Genstande, og endelig

6, saagodtsom ingen *Guld-* og meget faa *Sølvsager*.

B. GRAVHÖJE OG OLDSAGER I NYRUSLAND. [1]

I den af det russiske Undervisningsministerium udgivne Journal har Hr. A. Teresjtsjenko, der allerede fra tidligere Tid er fordelagtig bekendt ved et i flere Henseender vigtigt og interessant Værk over Rusland [2], under Titel af „Skildringer fra Nyrusland" fornylig begyndt en Række Artikler, fornemmelig af historisk-statistisk-geografisk Indhold. I den tredje af disse (indført i Juliheftet 1853 af bemeldte Journal) beskriver Hr. T. Nyrusland (eller rettere kun en Del af samme) i arkæologisk Henseende og anstiller derhos histo-

[1]) Nyrusland indbefatter Guvernementerne Jekaterinoslav, Tavrien og Kherson. — [2]) Titelen paa dette Værk er „Det russiske Folkeliv. Af A. Teresjtsjenko. St. Petersb. 1848. Bd. 1-7. 8vo. (X, 507, 618, 130, 334, 181, 221 og 348 Sider)". Bd. 1 omhandler blandt andet Nationalitet, Vaaninger, Levemaade, Musik, Bd. 2 Bryllupsskikke, Bd. 3 Tidsregning, Daab, Begravelse, Begravelsesgilder, Bd. 4 Spil, Lege, Danse, Bd. 5 folkelige Optog og Fester, Bd. 6 de forskellige kirkelige Fester, Bd. 7 specielt Julefesten og Fastelavn. — Dette Værk kende vi desværre endnu kun her af en Anmeldelse af J. Boritsjefskij i det russiske Undervisningsministeriums Journal (Septemberheftet 1848).

riske Undersøgelser over de forefundne Oldtidsmindesmærkers Herkomst etc. Uden at kunne billige Gangen i Forfatterens Forskninger i denne Retning og uden at kunne slutte os til hans paa uklare skytiske og sarmatiske Teorier hvilende Resultater skulle vi dog her meddele et Uddrag af hans ikke destomindre værdifulde Arbejde, idet vi blot holde os til det Faktiske, til den paa nöjagtige lokale Undersøgelser grundede arkæologiske Beskrivelse af de ovennævnte Landstrækninger. — Først ville vi imidlertid, dels som et ret glædeligt Vidnesbyrd om, at der for enkelte russiske Videnskabsmænd begynder at gaa et Lys op med Hensyn til Arkæologiens Betydning, dels til Bekræftelse af hvad vi nylig [1] have ytret om de slaviske Landes, navnlig Ruslands, overordenlige, men desværre Dag for Dag aftagende, Rigdom paa Oldtidsmindesmærker, indføre Forfatteren selv som talende, dog med nogle Forkortninger og Smaaforandringer.

„Nationerne", siger Forfatteren i sit poetiske Sprog, „Nationerne opstaa og forsvinde; men Landene blive. Hvormange Riger ere ikke blevne bortskyllede af Tidernes Ström! Hvormange Slægter ere ikke blevne overgivne til Forglemmelsen! Om mange er vel endnu en dunkel Erindring bleven tilbage, som om en Dröm; men om mange tier Historien ganske. Fra mange af disse Riger ere vel stumme Mindesmærker komne til os i Levninger af deres Monumenter og Bygninger, i Indskrifter, Mønter, mange forskelligartede Genstande; men det er kun med svag og utydelig Røst, at de tale til os; vi maa efterspore og efterforske dem, søge i det af Aarhundreder opdyngede Støv og ikke sjelden lægge en vanhellig Haand paa de indviede Kister, opgrave dem, undersøge de Dødes Ben og uden Sky berøve dem deres Ligklæder og Smykker. Mange værdifulde Genstande ere blevne Videnskaben fravendte af Folk, der, søgende efter Skatte, paa

---

[1]) Se den foregaaende Anmeldelse af Grev E. Tysjkjevitsj's „Badania archeologiczne" etc.

Røvervis udplyndrede de Døde og medtoge hvad de forefandt. Hvor finde vi nu noget, der levende taler til os om dets fordums Betydning, noget, der kan udfylde Historien og opklare det, hvorom vi forgæves søge Oplysning i vore Aarbøger? Og hvo paaviser os endog blot selve hine røverske Fredsforstyrrere? Skulle vi spörge Gravene om dem? Ogsaa de ere stumme. Hvor ofte har jeg ikke i Ørkenens sörgelige Ensomhed truffet paa Ruiner af Stæder, af Boliger, af Begravelsespladser, ja hele Marker af opkastede Höje! Hvor gerne vilde jeg have udspurgt dem! men — de ere stumme, og det skær en i Hjertet at samtale med dem, naar man trindt om kun har Ødelæggelsens Spor for Öje! Ved at gennemvandre disse de Dødes Riger, ved at betragte disse Ruiner af Templer og Boliger, beskue disse Stene med fragmentariske Indskrifter synes det for den, der er bekendt med alt dette, som om han selv levede iblandt hine Mennesker, der nu hensmuldre som tusindaarigt Støv. Forskningen bringer Slægterne hinanden nær, samler Aarhundrederne som i ét Moment, giver det Svundne fornyet Liv, blander det med det Nærværende og aabner os Indblik i Fortidens Historie, Kultur og Konst. Vi göre da Bekendtskab med Riger, der forlængst have ophørt at eksistere, med mægtige Stæder, der nu ere forvandlede til Ørkener, hvor Rovfuglene og Markens vilde Dyr have opslaaet deres Bolig. Men der ligger noget uudsigelig smerteligt i at se Arkitekturens herligste Værker, Geniets Skabninger, henligge upaaagtede og omspredte i Skovenes Mørke, ved Flodernes Bredder, paa Klipper og Bjerge. De vente paa, at der skal komme den, der forstaar dem, der er istand til at læse deres Stenskrift og fortælle Verden om svundne Slægter, om deres Liv, deres Daad og deres Hæder. Skönt stumme ere de dog veltalende; deres Magt er stærkere end om de virkelig kunde tale; ti de ophøre dog aldrig at tale til os om sig, og deres Røst naar de fjerneste Slægters Øre. Eneboerens Hytte, Fyrstens Pallads og Gudens Tempel — alt ligger nu her

jevnet med Jorden, og Græsset gror frodig over det; men de *tale*, de tale om sig selv med en indtrængende Røst, om end Bonden forlængst plöjer paa det Sted, hvor de engang stod og tilintetgör det sidste Minde om en Storhed, som der behøvedes Geniets Magt og Dynger af Guld til at skabe".

„Genstanden for antikvarisk Forskning og Undersøgelse er saa omfattende, at den ikke kan være en Beskæftigelse blot for en snever Kreds af videbegærlige Mænd. Den store Rigdom paa mange forskelligartede Sjeldenheder kalder til Arbejdet enhver, der elsker Kundskaber og villig underkaster sig Anstrengelser i Videnskabens Interesse og til sit Fædrelands Hæder. Meget, meget er gaaet tilgrunde; men, med alt dette, er der endnu meget bevaret; Rusland er endnu rigt paa hidtil ikke undersøgte Oldtidsminder".

„Fra Ishavets Strande til Ararat, fra Grændserne af det „Himmelske Rige" til Nevas Bredder strækker sig et Land, der i Aartusinder har været Vidne til gigantiske Begivenheder, som efterhaanden fremtræde i et klarere Lys og henvise til Kelter, Kimbrer, Skyter, Gother, Hunner, Avarer, Khasarer, Bulgarer, Slaver, Poloftser, Mogoler, Armeniere, Persere, Arabere, Tatarer og mangfoldige andre Folkestammer. En efter den anden traadte de her frem paa Skuepladsen, banede sig den ene efter den anden Vej til udstrakte Erobringer og — forsvandt dernæst alle som Skygger, efterladende sig Ruiner som deres eneste Minder; og Efterkommerne af disse mange Nationer samle sig nu her for med Deltagelse at lytte til disse Minders Fortællinger".

„For nu at omtale nogle af Oldsagerne og Oldtidsminderne, — saa findes der endnu ofte paa Østersøens Øer og ved dens Bredder gamle Guldmønter, der ad Handelsvejene kom til Novgorod og derfra spredtes over Rusland. I de samme Egne forefindes en stor Del Metalsager og mange menneskelige Skeletter; rundt om i Mark og Skov opgraver man der forskellige Slags Husgeraad og Smykker, der formodes at være fra den hedenske Tid. Ved Gammel-Ladoga

findes Volde og Skanser af betydelig Udstrækning, Levninger af Mure og Porte, hvilke Folket i Omegnen kalder „Fyrst Rurik's Borg" og hvor der, efter Sagnet, skulle ligge store Skatte skjulte. Fra Gammel-Ladoga langs Volkhof, Dnjepr og Volga, og derfra langs Don, Dnjestr og Bug ere mange Kobber-, Sølv- og Guldmønter opgravede, som hidrøre fra forskellige Nationer, deriblandt mange arabiske med kufiske Indskrifter. Undertiden har Agerdyrkeren med sit Plovjern stødt paa en Krukke, der var fyldt med slige Mønter. Ved de trende sidstnævnte Floders Kilder tiltage Fundene især paa de Steder, hvor der findes opkastede Höje. Den sydostlige Del af Rusland er opfyldt med Gravhöje. Fra det gamle Saraj (den gyldne Hordes Khaners Residens), ved den venstre Bred af Floden Akhtuba, til Astrakhan, en Strækning af henved 400 Verster, ere Jordvolde, Grave og Gravhöje omspredte i mangfoldige Retninger. Jo mere man fordyber sig i den akhtubiske Steppe, jo mere forskelligartede og jo större blive Gravhöjene. *De strække sig i en Linie af næsten 1000 Versters Længde* i Retning af det azofske, sorte og kaspiske Hav. — Gravhöjene i den sydvestlige Del af Rusland (Nyrusland) skulle vi snart udførligere omtale. Krims Sydkyster frembyde en vid Mark for Forskningen. Fra Kysterne af det sorte og azofske Hav førtes Handelen endnu i den historiske Tid med Fojnikierne, de gamle Persere, Grækere etc., og her venter en rig Høst paa Oldforskeren. Landene omkring Sortehavet ere besaaede med Höje. Men hvor finde vi Spor af de utallige Stæder, der i Oldtiden bedækkede dem? — Ved et rent Tilfælde bringer undertiden Bonden eller Arbejdsmanden Skatte for Dagen, hvilke de Lærdes Forskninger aldrig kunne lede til at opdage. For kort Tid siden (saavidt vi erindre i Aaret 1851) stødte en Arbejdsmand i Nærheden af Kertsj paa to herlige antike Statuer [1], der nu smykke den kejserlige Eremitage".

[1]) Disse tvende Statuer ere beskrevne af Hr. A. Asjik, Direktør for Musæet i Kertsj, i hans Skrift „Часы досуга съ при-

„Allevegne findes en saadan Masse af herlige Oldtidslevninger, at selv den Udannede uvilkaarlig gribes ved Synet af dem; men for ikke at udsætte dem for fuldstændig Tilintetgörelse er det uundgaaelig nødvendigt at iklæde dem Ord og Liv, saa at Folket med Deltagelse lytter til Beretningen om deres fordums Betydning og om deres Forfald. Man sender Ekspeditioner til Ninive, til Ægypten; mange hellige deres Liv til Studiet af fragmentariske Indskrifter i Haab om derved at bringe Lys i den dunkle Oldtids Historie; andre berejse Jordkloden i forskellige Retninger for at undersøge de Steder, hvor Oldtidens Byer mulig have staaet; atter andre bidrage deres Skærv ved med Iver at studere Oldsprogene: bør da *vi* glemme vort Fædrelands kostbare Arvegods, lade det henstaa uoplyst og forsömt og overlade Fremmede Æren for at bringe Lys i vort Oldstudium? Selve Skæbnen har jo dog gjort os det til en Pligt at arbejde paa at opklare vor Oldtid saavidt vi formaa. Vi ere nu ikke fjerne fra den Tid, da vi ville blive os vor Kraft bevidste og ikke længere trænge til Fremmedes Hjælp; der findes allerede iblandt os Mænd, der med Iver hellige sig til anstrengende Forskninger og ofte ikke tage i Betænkning i Videnskabens Interesse at udsætte sig for de störste personlige Savn [1]. Saa-

---

совокупленіемъ Писемъ о Керченскихъ Древностяхъ (Fritimer med et Tillæg, indeholdende Breve om kertsjiske Oldsager. Odessa 1851."), hvor der tillige findes Tegninger af dem, samt i en af Hr. Asjik paa Fransk udgiven Brochure „De la découverte de deux statues antiques à Kertch." ib. 1851.

[1]) Som et Eksempel herpaa anfører Forf. den ved flere vigtige Opdagelser höjfortjente Oldforsker Dubrux. Han skriver i et Brev til en Ven: „Siden Begyndelsen af Februar har jeg ingen Varme havt i mit Værelse; i hele tre fire Dage har jeg ofte ikke andet at spise end et Stykke grovt Brød. Jeg har allerede for længere Tid siden maattet give slip paa min Morgenkaffe, hvoraf jeg gerne drak en Kop, skönt den var ringe nok og uden Sukker. Naar jeg engang imellem har et Par Skilling, køber jeg mig lidt Soldatertobak". Se „Pavel Dubrux, en Levnetsbeskrivelse," i det odessaiske historiske Selskabs Memoirer T. 2. — Dubrux døde i Aaret 1835.

danne Mænd, der arbejde af ren Kærlighed til Videnskaben, *deres* uegennyttige Iver er det hovedsagelig vi skylde de Opdagelser, der opklare et hidtil ubekendt Mørke og kalde til nyt Liv længstforsvundne Tider; men Ære være ogsaa alle dem, der höjsindet befordre Forskernes Studier! . . . Oldtidsforskningens Morgenrøde straaler allerede over vort Fædreland; og Held den, hvem det vil blive forundt at opleve den Tid, da dens Sol skinner i sin fulde Glands! . . ."

Det gör en næsten ondt at træde op imod en i en vis Henseende saa berettiget og rosværdig og her saa smukt udtalt patriotisk Følelse; men vi kunne dog ikke undlade at bemærke, at den sikkert leder Forfatteren til et for dristigt Haab. Den Tid er vistnok endnu fjern, da Rusland, navnlig paa det Gebet, hvorom Talen her er, vil kunne undvære fremmed Hjælp. Efter vor Formening er det netop, saafremt der skal kunne udrettes noget klækkeligt, paatrængende nødvendigt, at denne Hjælp kommer *snart;* og hvorfor ikke ønske det, selv om man var Russer? Videnskaben er universel. Den er sine Dyrkere et fælles Fædreland og fordrer af dem Opgivelsen af al eksklusiv Patriotisme. Dog — vi gaa nu over til den egenlige Hovedgenstand for Forfatterens Afhandling, Nyruslands Oldtidsmindesmærker.

Nogle Verster fra Stationen Dariefskaja (i Øvre-Dnjeprkredsen i Guvernementet Jekaterinoslav, $28\frac{1}{2}$ Verst fra Byen Krementsjug) ses omkring paa Markerne opkastede Höje, som af Folket benævnes „mogily" og „kurgany". I Nærheden af Jekaterinoslav tiltage de i Antal og Störrelse lidt efter lidt paa en Strækning af 115 Verster, derfra ad Vejen over Byen Nikopol til Floden Bazaluk, en Strækning af 153 Verster, findes de i en saadan Mængde, at de formelig forbavse ved deres Udseende, Forskellighed, Störrelse og Orden. Det Rum, disse Höje indtage, begrændses af Byerne Novomoskofsk, Jekaterinoslav, Pavlograd, Aleksandrofsk, samt af Floderne Bazaluk og Konskaja, der løber forbi Byen

Orækhof. Fra Konskaja eller, som den ogsaa kaldes, Konka, sprede Höjene sig indtil Byen Melitopol (i Guvernem. Tavrien) og Berislav (i Guvernem. Kherson), og ere paa denne Strækning af vekslende Störrelse. De ere fortrinsvis opkastede i Steppen og langs Floderne Dnjepr, Samara, Tsjertomlyk, Kamenka, Tomakofka, Bazaluk, Sura, Ingulets, Sinjukha, Bug, Konka, Berda, Molotsjnyja-Vody, Kalvius (forhen Kalka). De følge paa hinanden snart i lige, snart i skæv Retning. I mange af dem er der tidligere blevet gravet af Folk, der ventede at finde Skatte; men der fandtes slet intet. En Mand skal endogsaa være kommen paa det Indfald at oprette et Aktieselskab til at foretage Udgravninger, hvilke han med stor Bekostning skal have fortsat igjennem en Række af Aar, dog uden at finde noget. Potjomkin gav ogsaa i sin Tid Ordre til at udgrave disse Höje; men, hvorvidt det førte til noget Resultat, er ubekendt. At disse Eftergravninger oftest have havt et utilfredsstillende Udfald maa, efter Forf., tilskrives den Omstændighed, at man gravede aldeles paa maa og faa, og ikke fortsatte Gravningen til Höjens Bund. For en 90 Aar siden foretoges en Udgravning af en paa Steppen imellem den „sorte Skov" og Fortet St. Jelisaveta liggende Höj. Guvernøren i Ny-Serbien Melgunof lod nemlig i September Maaned i Aaret 1763 denne Höj udgrave, hvorved endel mærkelige Oldsager bragtes for Dagen, hvilke han tilstillede Videnskabernes Akademi. Höjen laa 7 Verster Vest for den „sorte Skov", 30 Verster fra St. Jelisaveta, imellem Floderne Lille- og Store-Ingul's Kilder. Ved Udgravningen fandtes Muldjord til en Dybde af to Fod. Efterat have bortskaffet denne, stødte man paa en kvindelig Statue af Sandsten og af maadeligt Arbejde. Man vedblev at gaa dybere ned, og efter at have naaet en Dybde af over seks Fod, traf man i Midten af Höjen, eller rettere lidt i Vest for Midtpunktet, paa et med flade Stene tildækket og omgivet Rum, hvor der forefandtes adskillige Oldsager; men skönt man nu var naaet næsten til Höjens Basis, fandtes dog

hverken noget Skelet eller Levninger af et saadant. Paa selve Bunden var der Spor af, at der havde fundet en Forbrænding Sted, ved hvilken nogle Metalsager vare smeltede, Benene opbrændte, Stenene svedne og Jorden blandet med Kul. Det er saaledes indlysende, at Liget maa være blevet nedlagt i Graven, omgivet med brændbart Stof og opbrændt, og at de, der foranstaltede Begravelsen, have forsynet den Døde med de, efter hedenske Begreber, for ham uundværlige Genstande. De vigtigste af de forefundne Oldsager vare: 1) en Guldkede, som det synes til at bære om Halsen, vog $56\frac{1}{2}$ Zolotnik'er [1], 2) en Guldring, vog 6 Zol., 3) to Sølvkandelabrer, vog 2 Pund 41 Zol., 4) et Dolkegreb, lig de persiske, belagt med en Guldplade, ciseleret Arbejde, 5) en lignende Dolkeskede med Forestillinger af den græske Mytologi, 6) forskellige Guldplader, 7) 40 Kobberpile, 8) Fragmenter af Sølv- og Jernsager, 9) 20 Jernsøm med forsølvede Hoveder, 10) Bunker af forraadnede Ben, af en blaaagtig Farve. — Paa jevn Mark i Omegnen af Bobrinets (i Guvernem. Kherson) fandt man leformede Knive, Hamre og Stensager, i Omegnen af Nikopol (i Guvernem. Jekaterinoslav) Vægtskaale, i Nærheden af Landsbyen Lille Znamenka (i Kredsen Melitopol i Guvernem. Tavrien) Guldsmykker med Afbildninger af Mennesker, Fugle og andre Dyr, alt af græsk Arbejde, romerske Kobber- og Sølvmønter fra Avgusts og Trajans Tider etc.

Fra Landsbyen Teaginka, der ligger 40 Verster fra Kherson, gaa Höjene til Berislav, en Strækning af 29 Verster, overalt omtrent af samme Störrelse. Efter deres Beliggenhed at dömme, have de været bestemte til Vagt eller Udkig; nogle mindre, der hist og her findes imellem dem, ere derimod, uden Tvivl, Gravhöje. I en Afstand af omtrent 10 Verster fra Berislav blive Höjene hyppigere. I lige Linie fra Teaginka til Novovorontsofka gaar en Række Höje i en

[1]) En Zolotnik er $\frac{1}{96}$ af et russisk Pund.

Strækning af 110 Verster og de indtage ved sidstnævnte Sted et Areal af over 350 Verster. Bønderne i Novovorontsofka have i lang Tid gravet i disse Höje for at erholde Stene til Bygningsarbejder, men have hidtil slet ingen Oldsager truffet paa; kun har man af og til fundet Menneskeben liggende enten i Stengravkister eller simpelthen i Jorden. Omtrent 12 Verster fra Novovorontsofka ved Landsbyen Grusjefka, der hører til Baron Stiglits's Gods, træde Höjene atter frem, de större altid omgivne med mindre; i en Afstand af 6 Verster fra Floden Bazaluk tiltage de, men ophøre naar de have naaet denne. Strækningen imellem Bazaluk og Tsjertomlyk (12 Verster) er bedækket med store Höje i en Omkreds af 70 Verster. De ere næsten alle omgivne med mindre Gravhöje.

Strækningen fra Tsjertomlyk til Nikopol (13 Verster) er ligeledes bedækket med Höje, der dog aftage i Störrelse og Antal et Par Verster fra sidstnævnte By. Nikopol er bygget paa Höje, der saaledes enten ere blevne skjulte af Bygninger eller jevnede. Naar man er kommen forbi den, vise Höjene sig atter i Steppen og langs Bredderne af Dnjepr. De ophøre noget för man kommer til Landsbyen Tomakofka, men træde atter frem, naar man har passeret denne og gaa i forskellige Retninger til Mennonitkolonien Khortitsy (i Kredsen Jekaterinoslav). Alle disse Höje indtage et Areal af over 200 Verster i Omkreds, og Forf. bemærker, at han intetsteds har seet en saadan Masse Höje som i denne Egn navnlig ved Bjælenjko, hvor Steppen saa at sige er besaaet med dem. Enhver af de större Höje er omgiven med mindre. — Ejeren af Landsbyen Bjælenjko, Hr. Miklasjefskij, har ladet adskillige af Höjene udgrave. *I to af disse stødte man paa underjordiske Gange, der gik i forskellige Retninger, og i den ene fandt man, foruden Gangene, et (Grav-) Kammer, i hvilket et Menneske kunde staa opret.* Af Oldsager fandtes her Skelettet af en Hest, et halvfortæret Bidsel med nogle Metalforsiringer, nogle Smaasager af Guld

med Afbildning af et Medusahoved (?), nogle Triangler, de saakaldte „Ulvetænder", samt enkelte Jernfragmenter som af Sværd eller Knive. Forf., der selv besøgte Stedet, gik ned i det underjordiske Kammer, hvor der imidlertid nu kun fandtes endel Menneskeben. Paa et Par andre Höje der i Egnen fandt han derimod, hvad han længe forgæves havde søgt, et Par Hermer eller grovt udarbejdede Statuer, de saakaldte „Каменныя Бабы" (kamennyja baby), om hvilke Forf. da stod i den Tro, at de sjelden træffes paa Gravhöjene [1]. De laa begge, den ene noget læderet, den anden

---

[1]) Denne Mening tilbagekalder Forfatteren senere hen i sin Afhandling som urigtig. — Med Hensyn til de her omtalte, saakaldte „kamennyja baby" (ordret „Stenkærlinger") skulle vi, efter Forf., bemærke følgende. De forestille Personer af begge Kön og af enhver Alder, nogle i oprejst, andre i siddende eller halvsiddende Stilling, atter andre sammenböjede. Mændene ere fremstillede med en spids frygisk Hue paa Hovedet eller undertiden med en Slags Kalot, der blot bedækker Issen; den øvrige Del af Hovedet er da skaldet. Enkelte findes med ubedækket Hoved; Haaret falder da ned ad Nakken og sammenholdes i tre Fletninger, der enten sammenknyttes korsformigt eller hænge løse ned. Brystet er i de fleste Tilfælde blottet: Overklædningen er kort, lig en Halvkaftan, og naar kun til Knæerne. I de over Maven foldede Hænder holde de en eller anden Genstand, en Potte, Kop eller Krukke (Urne) o. d. l. med Aabningen enten op- eller nedadvendt. — De kvindelige Statuer have ligeledes Huer paa Hovedet. Hos nogle er denne firkantet som en Ulanhue eller som den, Kalmykinderne bære. Andre have blot Hovedet omviklet med et Klæde, hvis Ender hænge ned ved den ene Side. Tre af dem, vor Forf. selv saa, havde ligesom en lille Krone paa Hovedet og én en takket Krone med et Pandebaand. Haaret falder under Hovedklædet ned ad Nakken ligesom hos de mandlige Statuer og sammenholdes i en eller to Fletninger. Barmen, der fordetmeste er blottet, er ofte omgiven med en Perlekrans. Paa én var anbragt et Smykke, der hængte i et Baand. Nogles Overklædning ligner en Helkaftan med befrynsede Borter, andres naar kun til Knæerne. Fødderne ere fordetmeste blottede; kun hos to af de af Forf. sete Eksemplarer vare de forsynede med Sandaler. I Hænderne, der ere foldede i Skødet, holde de en eller anden Genstand. —

i Fragmenter — paa Toppene af tvende store Höje. — De paa Hr. Miklasjefskij's Gods værende Gravhöje ere ikke fuldt udgravede, deriblandt især en, i hvilken der var anlagt en Indgang af Stene, der maaske fører til et underjordisk Kammer. En anden udmærker sig især ved sin overordenlige Störrelse; naar det er klart Vejr, kan man fra dens Top se Byerne Orækhof og Aleksandrofsk, der ligge 45 Verster derfra. Ogsaa den er omgiven af en hel Del mindre.

Efter at have beseet Höjene ved Bjælenjko besøgte vor Forfatter de nærliggende Mennonitkolonier Khortitsy, Rosental og Ejnlag (Kitsjkasy), hvor der dog ikke fandtes synderligt af Interesse, da Kolonisterne havde ødelagt det meste. Paa Markerne staa vel endnu endel store Höje; de mindre derimod, hvoraf de tidligere have været omgivne, ere jevnede med Jorden eller opdyrkede. I Nærheden af Kolonien Neenburg (32 Verster fra Kitsjkasy) fremtræde atter Höje af

---

Ansigtsformen er hos begge Kön rund, ofte fyldig, fordetmeste regelmæssig og af evropæisk Typus. Störrelsen overgaar ialmindelighed den naturlige. — Der findes et langt större Antal kvindelige end mandlige Statuer. — De sydlige Dele af Rusland, de dnjeprske, astrakhanske, saratofske, tildels de orenburgske og samarske Stepper, det lillerussiske Ukrajna (Guvernementerne Poltava, Tsjernigof, Kharkof, Kijef, og endel af Volhynien) have tidligere været ligesom besaaede med disse „kamennyja baby", der stode rundt omkring paa Gravhöjene, ved Vejene og paa Markerne. Nu ere de for en stor Del forsvundne eller ødelagte, hvilket maa skrives dels paa Uvidenheds og Fordoms, dels paa den materielle Interesses Regning, idet de nemlig ere blevne benyttede til Grundstene i Bygninger etc. — I Lillerusland og flere Steder i Nyrusland betegner Folket dem med Benævnelsen „Мара" (Spøgelse, Fantom), Чоловикъ Каменныи (Stenmenneske) eller ogsaa Баба-Мужикъ (Fruentimmer-Mandfolk) paa Grund af, at Könnet er saa lidet udpræget. „Бабы" kaldes de paa Grund af deres Lighed med gamle, hæslige Kærlinger. — Tidligere ofredes til dem og endnu knytter Folket til dem mange overtroiske Meninger. — Vi skulle endnu blot, efter Forf., tilföje, at de i stort Antal i Sibirien forefundne mandlige Afgudsbilleder ingen Lighed have med disse „kamennyja baby".

betydelig Störrelse og fortsættes af samme Beskaffenhed til Kantserofka (eller Kantseropol) i en Strækning af omtrent 60 Verster, fra Khortitsy at regne. I Egnen herfra over Tomakofka og navnlig paa de af Kronens Bønder beboede Sletter omkring Landsbyen Tsjumaka og Godset Aleksandropol vise sig nye Höje, deriblandt en særdeles mærkelig nær ved sidstnævnte Sted: den er et formeligt Bjerg i Störrelse [1]. Bønderne der i Egnen fortalte Forfatteren, at den var bleven opkastet för Syndfloden, og at Mennesker paa den havde fundet Frelse fra samme: et Sagn, der idetmindste synes at tyde paa en höj Ælde.

Fra Aleksandropol lagde Forf. Vejen over Tsjumaka til Krasnokutsk, Kantseropol og Omegn. Herfra strække Höjene sig 50 Verster i Længden og i en Omkreds af 260 Verster til Dnjepr-Vandfaldet Njenasytets, hvorfra de følge Dnjepr's Løb. Efterat have taget disse mangeformede Höje i Öjesyn, vendte Forfatteren tilbage til Gaarden Voloski eller, som den ogsaa kaldes Mogilnyj [2], hvor der lige ved Stationen staar en stor Höj, der dog er mindre end den ved Aleksandropol. Rundt omkring denne findes mange andre, der fortsættes paa Steppen i alle Retninger. De större ere ogsaa her om-

---

[1]) Denne Höj, der da den staar isoleret, knejser paa Steppen lig en Pyramide, er mærkelig i flere Henseender. *I dens Grund ligge kæmpemæssige Stene af en saadan Störrelse, at 15 Mand neppe kunne flytte dem.* Jorden er paa enkelte Steder saa haardt stampet, at den kan brækkes af i större Stykker. Paa dens Top stod der tidligere, ifølge de Omboendes Fortælling, en „kamennaja baba". — I Aaret 1851 udgravedes i dens Grund adskillige Oldsager, deriblandt et forsølvet Jernsöm, Bronsekar og Smykker, to Pile, Fugle af Bronse, to Hjorte, den ene af Sølv, den anden af Guld (af hvilke hin havde en Vægt af 12½, denne af 17½ Zolotn.), en Jernring belagt med Guld etc. — Forf., der besøgte den Aaret efter, fandt, ligeledes i dens Grund, adskillige Guld-, Sølv- og Bronsesager. — [2]) Denne Egn kaldes af Folket paa Lillerussisk „Моги́льня" (mogilnea), det vil sige Begravelsesplads, Kirkegaard. Afstanden fra Jekaterinoslav er 21 Verster.

givne med mindre. Disse Höje strække sig nær til Jekaterinoslav.

Fra sidstnævnte By begav Forf. sig i Retning af Neenburg og saa her endnu store Höje, som sædvanlig omgivne af mindre, der vare opdyrkede. Denne Strækning er særdeles mærkelig baade paa Grund af Höjenes betydelige Antal og det Symmetriske i deres Anbringelse. Paa Strækningen fra Neenburg til Aleksandrofsk (20 Verster) blive Höjene sjeldnere og ophøre ganske ved sidstnævnte By, hvorimod de atter vise sig 6 Verster fra samme, paa Vejen til Krim, skære Dnjepr ved Landsbyen Kitsjkasy eller Ejnlagen og i stort Antal og forskellig Form fortsættes til Byen Kamysjevatka, 27 Verster fra Aleksandrofsk. Her findes i en Længde af 6 og en Bredde af 4 Verster en stor Mængde især mindre Höje, imellem hvilke dog ogsaa træffes enkelte af betydelig Höjde og Omfang. Elleve Verster fra Kamysjevatka ligger Kronens Landsby Zjerebtsy ved Floden af samme Navn, i en Strækning af 4 Verster imellem större og mindre Höje, der, saa at sige, ombælte den, stryge i forskellige Retninger, men ophøre 4 Verster derfra. Fra Byen Orækhof, langs Bredderne af den lille Flod Konskaja, hæve sig atter paa Steppen Höje af betydelig Störrelse, og paa Vejen herfra til Kolonisteppen findes omtrent 11 Verster fra Melitopol en Mængde mindre Höje omspredte indtil nær Blumenthal i en Omkreds af 30 Verster. Her ere tidligere fundne endel Oldsager, navnlig forrustne Jernsager, Pile, tatariske og tyrkiske Mønter. Fra Blumenthal fortsættes Höjene næsten 25 Verster til Landsbyen Vasiljefka, hvor de især ere talrige. Ikke langt herfra i Nærheden af Gaarden Eantsjikrak fandt man ved Udgravning af nogle Höje endel Menneskeben og ved Siden af en forraadnet Trækiste to med Jord fyldte Lerkrukker (Urner). I en anden Höj sammesteds fandtes et forrustent Bidsel og ikke langt derfra Menneskeben og to Ringe af gedigent Guld. Hist og her i denne Egn finder man endnu af og til Sager af Guld og andre Metaller, og for

en halv Snes Aar siden opgravedes her et Kors af Bronse med adskillige Forsiringer.

Paa Strækningen fra Vasiljefka til Kronlandsbyen Mikhajlofka (6 Verster) findes ingen Höje af nogen Betydning, og fra Mikhajlofka til den tydske Koloni Prisjib ved Floden Molotsjnyja Vody (25 Verster) ere de sjeldne, hvorimod de fra Prisjib af vise sig dels samlede dels spredte og især naa en betydelig Höjde i Omegnen af Mennonitkolonierne Halbstadt, Montau, Tigenhagen, Schønau, Fischau, Lindenau og Orlof. Herfra fortsættes de i Steppen til Neukirchen og derfra langs Floderne Molotsjnaja, Jusjajla og Korsak til de øvrige, fjernere liggende, Kolonier.

Fra Mennonitkolonierne og i Retning af Dnjeprkredsen aftage Höjene synlig eller ophøre aldeles, hvorimod de atter vise sig omtrent 30 Verster fra Kakhofka (i Kredsen Perekop) og fortsættes til denne By. Paa den anden Side af Dnjepr, ved Berislav, findes ligeledes store Höje; men paa den hele nys beskrevne Strækning fra Teaginka over Berislav, Nikopol, Jekaterinoslav, Aleksandrofsk, Orækhof, Melitopol, Berdeansk og Perekop til Kakhofka findes Höjene ingensteds saa mærkværdig symmetrisk ordnede som paa Strækningen fra Floden Bazaluk over Tsjertomlyk og Jekaterinoslav til den tydske Koloni Neenburg, med Undtagelse blot af Egnen omkring Bjælenjko og Vasiljefka. Naar man her kommer ind paa de nøgne Sletter, forbavses man over den Masse af Gravhöje, der da vise sig for Öjet i en uoverskuelig Udstrækning. — Egnen omkring Znamenka ved den lille Flod Konskaja er formelig besaaet med Sandhöje, og her findes i stort Antal sønderslagne Lerkar samt Ben af Mennesker og Dyr. I en af disse Höje fandt nogle Börn i Aaret 1845 endel Guldsager, navnlig Knapper, Ringe, Halvmaaner etc. Rygtet fortalte, hvilket dog rimeligvis er en Overdrivelse, at dette Fund havde en Vægt af 1½ Pud; men vist er det, at der hverken för eller senere er fundet det mindste i disse Höje uagtet navnlig i den senere Tid mange have gravet i dem.

Idet vi herved slutte vore Uddrag af Forfatterens Afhandling, der for en stor Del beskeftiger sig med forskellige ikke hidhen hørende Undersøgelser om de forefundne Oldtidsminders, navnlig de saakaldte (af os i Noten p. 190 nærmere beskrevne) „kamennyja baby's" Herkomst og Ælde, ville vi blot endnu bemærke, at vi af Hensyn til de enkelte Læsere, der mulig specielt maatte interessere sig for Sagen og ønske nogenlunde nöjagtig at forfølge Gravhöjenes Retninger, have anseet det for rettest at optage endel for Læserne ialmindelighed uvæsenlige og mindre bekendte geografiske Navne, af hvilke dog de fleste ville findes paa gode Generalkort over Rusland. Forfatteren har, som man vil have seet, nærmest beskrevet Gravhöjene i Guvernementet Jekaterinoslav, hvorfor det mulig staar til at vente, at han vil levere en Fortsættelse af sit Arbejde og i samme speciellere omhandle Oldtidsminderne i de øvrige nyrussiske Egne; isaafald skulle vi senere meddele Tidsskriftets Læsere Beretning desangaaende.

C. BLANDINGER FRA RUSLAND.

Professor Pogodin's antikvarisk-arkæologiske Samling. Den bekendte Historiker M. P. Pogodin, Professor ved Universitetet i Moskva, begyndte allerede i Tyverne, altsaa næsten en Menneskealder tilbage i Tiden, at lægge Grunden til denne Samling. Omstændighederne vare paa den Tid gunstige for Udførelsen af en saadan Plan. Den af den russiske Literatur og de russiske Literatorer höjfortjente Mæcenat Grev N. P. Rumeantsof, der i sine sidste Leveaar havde anvendt betydelige Summer paa den antikvarisk-arkæologiske Afdeling af sin fortrinlige Samling, døde i Aaret 1826, og en anden rig Magnat og Samler Grev F. A. Tolstoj ophørte omtrent samtidig at forøge sin, som han senere (1830) overlod Staten. Baade Rumeantsof og Tolstoj havde betalt godt og derved opmuntret Antikvarernes Iver for at bringe mærkværdige Genstande for Dagen. Denne Iver kom

nu Pogodin tilgode, og ved Opkøb hist og her af forskelligartede Genstande lagde han den første Grund til sit saakaldte „arkæologiske Musæum", til hvis yderligere Forøgelse saavel selve Samlerens Interesse for russiske Oldsager som hans talrige Korrespondenters Virksomhed væsenlig bidrog. Det var ikke blot de mærkelige Genstande, der enkeltvis falbødes hist og her paa Markederne, fra Petersborg til Odessa og fra Tobolsk til Varsjava, der efterhaanden indlemmedes i hans „Musæum"; men selv hele Samlinger gik samme Vej. Af disse sidste fortjene følgende særlig at nævnes:

1) Arkæografen Strojef's Haandskriftsamling, som han havde erhvervet dels paa sin tiaarige antikvariske Rejse i Rusland, dels under sit langvarige Ophold i Moskva, dels efter Filologen K. F. Kalajdovitsj;

2) Professor ved Universitetet i Moskva Sandunof's Samling af Diplomer og juridiske Akter;

3) Medyntsof's Møntsamling;

4) G. J. Spaskij's Samling af finske Oldsager;

5) Akademikeren Professor Stählin's, Peter den Tredjes Lærers, Papirer;

6) den ved sine Ekserpter af de byzantinske Historieskrivere bekendte moskofske Arkivdirektør Stritters Papirer;

7) den forhenværende Undervisningsminister og Præsident for det russiske Akademi A. S. Sjisjkof's Papirer.

Foruden de her nævnte erhvervedes endel andre mindre betydelige Samlinger og ved uafbrudt Forøgelse bragte Pogodin, i Løbet af de sidste tyve, tredive Aar sit „Musæum" til en saadan Fuldstændighed og Betydning, at ingen anden russisk Privatsamling hidtil har kunnet maale sig med det. Det indeholdt, da det, hvad senere vil blive nærmere omtalt, i Aaret 1852 blev købt af Staten, iblandt andet følgende: omtrent 800 kirkeslaviske Tryk; et betydeligt Antal Avtografer af Personer af den tsariske Familie; omtrent 5000 Originaldokumenter og juridiske Akter; en Mængde Papirer og Breve efter höje Statsembedsmænd, Lærde og

Skribenter; omtrent 200 Malerier og 400 Afstøbninger, fremstillende Helgene; over 600 Sølv- og Kobberkors, næsten 2000 Mønter og Medailler; Segl; Vaaben; Sager fundne i russiske og finske Gravhöje; Smykker og Husgeraad fra Oldtiden; nogle overordenlig sjeldne og mærkelige Portrætter, Kobberstik etc. etc. — De anførte Talstörrelser ville kunne give et Begreb om Samlingens Righoldighed og Mangesidighed; til at sætte Læserne istand til nærmere at vurdere dens Betydning for den russiske Arkæologi og Historie vilde der udfordres en detailleret Beskrivelse af en hel Del af de i den indeholdte Genstande; men derpaa kunne vi her naturligvis ikke indlade os. — Vi skulle imidlertid med et Par Ord omtale en af dens værdifuldeste Afdelinger, de gamle kirkeslaviske Tryk og Haandskrifterne, — en rig Skat for Videnskaben og et uudtömmeligt Materiale for Samtid og Eftertid. — Iblandt de kirkeslaviske Tryk findes ikke faa, der hidtil have været Bibliograferne ubekendte. Iblandt Haandskrifterne findes iblandt andet et Par hundrede Evangelier, 50 Annaler og ligesaamange Sbornik'er (Samlinger af forskelligt Indhold), omtrent 40 Kronografer og et betydeligt Antal meget gamle Afskrifter af Kirkefædrenes Værker. Mange af disse Haandskrifter maa regnes til de særdeles sjeldne; nogle kunne endog anses for unica. Iblandt disse sidste ville vi her nævne: en fuldstændig, i sproglig Henseende særdeles vigtig Papirs-Psalter fra det 11te Aarhundrede, et Evangelium fra det 12te Aarhundrede, en Afskrift af Skorina's Bibeloversættelse [1], hvori alle Profeterne fuldstændig; den hellige Olga's Levnetsbeskrivelse af Silvester, Ivan den Skrækkeliges Skriftefader etc. etc.

Nutildags at tilvejebringe en saa værdifuld Samling som den her beskrevne vilde af flere Grunde være aldeles umu-

---

[1]) F. Skorina fra Polotsk (Slutningen af det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede) skyldes det første Forsøg paa at oversætte Bibelen paa Russisk (egenl. Hvidrussisk). Kun enkelte Partier af hans Oversættelse bleve trykte, saaledes en Del af det G. T. i Prag. 1517-19, Epistlerne i Vilno 1525.

ligt. Saameget vigtigere var det at faa den sikret itide imod alle de Tilfældigheder, en Privatsamling i saa höj en Grad er udsat for, hvorhos det tillige havdes for Öje at göre den saa tilgængelig som muligt. En saadan Plan stemmede aldeles overens med Besidderens Ønsker, og neppe havde Kejseren ladet en Ytring falde om, at Regeringen kunde ønske at tilkøbe sig Samlingen, för Prof. Pogodin tilkendegav sin Beredvillighed til at afstaa samme. I Følge heraf blev det (i Aaret 1852) ved et kejserligt Reskript bestemt

1) at Professor Pogodin's arkæologiske Musæum skulde afkøbes ham for den af ham forlangte Sum, 150,000 Sølvrubler;

2) at de trykte Bøger, Haandskrifterne og Kobberstikkene skulde afgives til det store kejserlige Bibliotek i St. Petersborg og de øvrige Genstande foreløbig opstilles i den kejserl. Eremitage;

3) at Bøgerne og Haandskrifterne, til Erindring om Prof. Pogodin's mangeaarige Bestræbelser for at samle dem og betydelige Opofrelser i saa Henseende, paa Ydersiden af Bindet skulde mærkes med et Stempel, der betegner, at de hidrøre fra hans Samling;

4) at der, med Hensyn til Prof. Pogodin's store Fortjenester som Historiker, skulde, med Tilsidesættelse af de for det store kejserl. Biblioteks Afbenyttelse fastsatte Regler, indrömmes ham en friere Adgang til de fra hans Samling hidrørende Bøger og Haandskrifter, som han maatte ville benytte til sine videnskabelige Arbejder.

Om de russiske Kurganers Betydning. Omtrent under denne Titel findes der i „Den nordiske Bi" (1852, Nr. 136) en Afhandling, der fortjener Opmærksomhed, og hvoraf vi her levere et Uddrag. — Af Kurganerne gives der to Slags: *Gravhöjene* og de *egenlige Kurganer* [1], en Inddeling, der

---

[1]) Skönt Udtrykket „Kurgan", som Meddeleren af disse Blandinger andensteds i dette Tidsskrift har vist (cfr. Anmeldelsen af

ogsaa bekræftes ved den ganske afvigende Anordning. Gravhöjene vise, hvad enten de træffes isolerede eller samlede, ikke mindste Regelmæssighed i deres indbyrdes Ordning saalidtsom nogen gennemgaaende Forbindelse med de nærliggende Kurganer; de egenlige Kurganer derimod staa aabenbart i en vis Forbindelse med hinanden indbyrdes. — Til den første Slags høre de Höje, der i stor Mængde findes paa forskellige Steder i den sydlige Del af Guvernementet Jenisejsk, navnlig i Kredsen Minusinsk. Man træffer der uhyre Sletter, der næsten ganske ere besaaede med Gravhöje, som staa dels isolerede, dels i Grupper. Gravene ere altid omgivne, ligesom omhegnede, med flade Stene, en Slags leragtig Skifer fra de omliggende Bjerge. Beboerne kalde disse Grave „finske" og opgrave af dem forskellige Metalsager, som Sværd, Knive, Dolke, Kastespyd, Bidsler, Stigböjler; næsten alt af Kobber (Bronse?). Der er neppe et Hus, hvor man jo træffer paa slige Genstande. At de, navnlig Vaabnene, ere af Kobber, tyder paa, at Jernet dengang var ubekendt og henviser følgelig til en fjern Oldtid. Den store Mængde af disse Gravhöje viser, at disse Lokaliteter i Tidernes Løb have været afbenyttede som Begravelsessteder af folkerige Stammer, der have havt stadigt Ophold i disse Egne. Det iblandt de nuværende Beboere almindelige Sagn, der tilskriver Finnerne disse Grave, tjener som en ældgammel mundlig Tradition til Bestyrkelse for deres Mening, der antage, at disse Egne vare de finske Stammers oprindelige Hjem, hvorfra de først senere bleve trængte imod Nord. — „Af egenlige Kurganer", siger Forfatteren, „saa jeg ingen i Guvernementet Jenisejsk; hvorimod jeg i Aaret 1842 havde Lejlighed til at undersøge endel af *dem*, der findes i Nyrus-

---

Grev Tysjkjevitsj's „Badania Archeologiczne"), oprindelig betyder en *Grav*höj, tages det dog her, i Mangel af et fuldkommen tilsvarende dansk Udtryk, i den af ovennævnte Artikels Forf. brugte Betydning, og forstaas her saaledes ved Kurganer „*andre* Höje" i Modsætning til „*Grav*höje".

land, og ifølge disse Undersøgelser antager jeg dem for Landmærker. Kurganer kalder man, som bekendt, i Stepperne de sammesteds i stor Mængde forekommende og öjensynlig af Menneskehænder opkastede Jordhöje, der ialmindelighed have en Höjde af 9 til 15 Alen. De første Kurganer, som jeg saa paa min Rejse fra Moskva til Krim, stode ved den første Station paa Vejen fra Bjælgorod til Kharjkof, og herfra strakte de sig i uafbrudte Rækker igennem Guvernementerne Kharjkof, Poltava, Jekaterinoslav, Tavrien, Kherson og de donske Kosakkers Land. Ved daglig at iagttage Kurganerne lagde jeg Mærke til, at de, der stryge i samme Retning, altid ere ordnede paa en og samme Maade efter en forud lagt Plan. Følgende Bemærkninger turde i saa Henseende fortjene Opmærksomhed:

1) „Jeg har aldrig truffet paa isolerede eller enkeltstaaende Kurganer. De staa altid to og to, tre og tre, undertiden fem og fem sammen og det ikke i en Klump eller Klynge, men altid i lige Linie. En, der er större end de andre, staar i de tvende sidstnævnte Tilfælde i Midten, de øvrige ere fordelte paa begge Sider af denne. Midt paa Toppen af den store Kurgan er der ialmindelighed en Fordybning, som om det kunde være en stor Grav. I enhver saadan Række ere de Kurganer, der udgöre samme, anbragte i en Retning, der paa det nærmeste falder sammen med Meridianen, det vil sige fra Nord til Syd, eller, om man hellere vil, fra Syd til Nord."

2) „Den Linie, i hvilken Kurganrækkerne følge paa hinanden, strækker sig for det meste fra Øst til Vest (eller fra Vest til Øst) og paa hele Linien befinde de sig næsten nöjagtig i samme Afstand fra hinanden, nemlig 7 Verster, saa at man fra den ene Kurganrække tydelig kan se de to nærmeste. De staa aldrig lavt, men altid paa höje Punkter".

3) „Enhver Kurganlinie bestaar af fuldkommen ensdannede Rækker. Findes der f. Eks. to Kurganer i en Række, bestaa alle Rækkerne i samme Linie ligeledes af to Kurga-

ner; findes der flere i en Række, har ligeledes hver Række i Linien det samme Antal. Vel træffer man ogsaa paa Linier med vekslende Rækker, saaledes at f. Eks. Rækker paa to afveksle med Rækker paa tre etc.; men denne Veksel indtræder i saa Fald ganske regelmæssig efter en forud bestemt Orden".

„I Henhold til disse Bemærkninger er jeg af den Formening, at disse Kurganer i Oldtiden ere blevne opkastede som Landmærker, for ved Hjælp af dem at finde Vej igjennem Stepperne. Jeg antager, at de uensartede Kurganrækker betegne forskellige Veje, for at man kunde vide, til hvilken Kurganlinie man navnlig havde at holde sig for at komme til sit Bestemmelsessted. Følger man en hvilkensomhelst Linie af ensartede Kurganrækker, vil man, selv endnu, finde, at den gaar ganske lige, og ikke uregelmæssig ud og ind. Jeg holder for, at, hvis Steppe-Kurganerne bleve afsatte paa Kortet saaledes, at Kurganernes Ordning i Rækkerne og de ensartede Rækkers Linier bleve tydelig angivne; vilde man ved et saadant almindeligt Overblik over Retningerne komme til en eller anden Slutning af Vigtighed, vilde der kunne kastes et Lys over en og anden Oldtidsbegivenhed".

Antikvariske Undersøgelser i Omegnen af Polotsk. I en Artikel i den vilnaske Guvernementstidende (Nr. 32, 1852) meddeler Hr. Govorskij om sine antikvariske Undersøgelser iblandt andet følgende:

„Den 7de Juni foretog jeg min første Udflugt hinsides Dvina [1] for at erholde en foreløbig Oversigt over de der i stor Mængde forhaanden værende Kurganer, og for at forskaffe mig de derværende Godsejeres Bistand ved mine fremtidige Undersøgelser. Resultatet overtraf mine Forventninger og giver mig grundet Haab om, at jeg senere vil kunne bringe for Dagen mangt et interessant Oldtidsminde, der vil

---

[1]) Vi bruge ogsaa her det slaviske Navn istedenfor den fortydskede Form Düna.

kunne opklare mer end én dunkel Linie i Hviderouslands Historie. Denne Gang havde jeg til Genstand for mine Undersøgelser valgt den af Folket saakaldte Ольгердовъ шлягъ (Olgerds's Vej), hvis Spor man endnu, skönt rigtignok kun med den mest anstrængte Opmærksomhed, kan forfølge i Retning af Vejen til Vilno, imellem Vejene til Boryssof og Disna, langsmed den lille Flod Usjatsja. Idet jeg fulgte Vejen saa nær disse Spor som muligt, naaede jeg omsider til Hr. F. Obrompalskij's Gods, efter undervejs hos Bønderne at have erkyndiget mig om Navnene paa de Gravhöje, jeg stødte paa, og om de Folkesagn, der mulig kunde være knyttede til dem. Bønderne kendte imidlertid ikke et eneste Sagn om disse Höje. De kalde dem alle med en Fællesbenævnelse „wolotowki"[1], enkelte med en speciellere Benævnelse „litthauiske", nogle faa „svenske", de fleste „franske". Af alle de Gravhöje, jeg saa, tiltrak især den saakaldte „Бабья Гора" (Babea Gora, Kærlingebjerget) sig min Opmærksomhed. Den er som besaaet med Menneskeben, og man træffer hist og her paa hele Skeletter. Strengt taget kan man dog egenlig ikke kalde dem Ben, da de, hvorvel de have bevaret deres Form, ere blevne forvandlede til en Slags kompakt sandig Masse, der forøvrigt er saa skør, at den blot ved et Tryk med Fingren eller et let Slag med Stokken straks gaar istykker. En saadan Forvandling af Ben til en sandig Masse tyder ialfald paa, at de maa have ligget overordenlig længe i Sandet, hvoraf Höjen bestaar. Saavel med Hensyn til sin Benævnelse som til sit Indhold fortjener denne Höj at blive nöjagtig undersøgt. — De „litthauiske" Gravhöje adskille sig fra de øvrige ved deres ringe Höjde og ved den Omstændighed, at de ofte ere bevoksede med ældgamle Træer. Bønderne fortalte mig, at de ved tilfældig at grave i disse Höje havde fundet forskellige Jern- og Sølvsager,

---

[1]) Efter Tysjkjevitsj (se ovenfor) „wolotoki". Jfr. om dette Udtryks sandsynlige Betydning den tidligere citerede Anmeldelse.

der enten vare blevne indleverede til Godsejerne eller omdannede til Husgeraad. — Min Udflugts Endepunkt for denne Gang var Hr. Obrompalskij's ovenfor omtalte Gods Старый дворъ (Staryj dvor, Gammelgaard), der ligger omtrent 15 Verster fra Polotsk. Ejeren saavelsom flere af Nabogodsejerne, der tilfældigvis vare i Besøg der paa Gaarden, tilsagde mig med den största Beredvillighed deres Bistand ved mine Undersøgelser, og nogle af dem lovede at ville forære det kejserlige arkæologiske Selskab forskellige i Gravhöjene fundne Genstande, med Angivelse af disse Funds Sted og Tid. Særlig Opmærksomhed fortjener et Sværd, der siges at have tilhørt Konrad Wallenrod, der, som bekendt, levede ved Aaret 1400 og faldt i en Træfning imellem Russerne og Litthauerne. Dette Sværd maa, efter det grove og konstløse Arbejde at dömme, ialfald være meget gammelt. — Paa Tilbagevejen til Polotsk besøgte jeg Hr. A. Tsjekhovitsj paa hans Gaard Bononia. Han kom mig særdeles forekommende imøde og henledede iblandt andet min Opmærksomhed paa en isoleret, med Træer bevokset, Gravhöj, der ligger tæt op til Sognekirken lige ved Vejen til Polotsk, og ved hvis Fod den lille Flod Usjatsja slynger sig igennem Dalen. Efter Hr. Tsjekhovitsj's Udsagn fandt Bønderne af og til i denne Höj gamle Sølvmønter og vare derved komne paa den Tro, at den skjulte en Skat, der var beskyttet ved Fortryllelser og Forbandelser, hvorfor de heller ikke vovede at udgrave den og bragte de fundne Mønter til Kirken."

Antikvarisk Fund i Tsjernigof. I den tsjernigofske Guvernementstidende bekjendtgör Hr. Riegelmann følgende: „I Haandværkerskolens Gaard i Tsjernigof stod der endnu i de første Aaringer af dette Aarhundrede en höj Kurgan. For at tilvejebringe et bedre Arrangement af de forskellige Dele af Skolebygningen blev der givet Ordre til at bortskaffe denne Höj. Da jeg dengang var Kurator for Skolen, havde jeg Lejlighed til at være tilstede, da Arbejdet begyndte, og give Agt paa, om der ikke mulig skulde forefindes en eller anden

Oldtidslevning. Mit Haab i saa Henseende blev heller ikke skuffet. I selve Höjens Bund fandtes Dynger af Menneskeben, men uden mindste Spor af Gravkister, som om det kunde være en Fællesbegravelse for Folk, der vare faldne i et Slag eller døde af en Epidemi. Omtrent i Kurganens halve Höjde stødte man paa et Kullag af en Arsjins Tykkelse, i hvilket der forefandtes et Fragment af en særegen beg- eller harpigsagtig med Sand blandet Masse. Ved at udrense samme fandt man deri Jernringe til et Pantser og sammen med dem nogle Ribben af et Menneske. Kortefter traf man paa et aldeles tilsvarende Fragment af lignende Indhold og noget senere paa et lille Kobber (Bronse?)-Kar i Form af en Kasserolle (en Urne?), uden Haandtag, omtrent $\frac{1}{4}$ Arsjin i Diameter, lukket paa alle Sider men med en i Form af en Halvmaane paa Oversiden indskaaren Aabning. Desuden fandtes der et af gedigent Sølv fint og smukt udarbejdet, graveret og emailleret Endestykke af Indfatningen til et stort Horn, i den smalle Ende formet som et Örnehoved, samt nogle smaa Sølvmønter, af hvilke dog kun Brudstykker kom mig ihænde, da Arbejderne havde brukket dem itu. Jeg kan desværre nu ikke give nogen nöjere Beskrivelse over dette sjeldne Fund. Arbejdet standsede kort efter og fortsattes først senere paa en Tid, da jeg ikke var tilstede. De forefundne Sager bleve udlaante af mig til en Mand, der senere er død, uden at jeg har været istand til at erholde nogen Efterretning om deres Skæbne".

Prisopgave. Det kejserl. russiske arkæologiske Selskabs tiende Prisopgave lyder saaledes: „At give en systematisk affattet historisk, bibliografisk og kritisk Oversigt over den russiske Arkæologis Literatur". — Afhandlingen maa 1) være skreven paa russisk og 2) affattet overensstemmende med Bibliografiens og Kritikkens nuværende Standpunkt; den maa 3) omfatte alle bekendte Skrifter og Afhandlinger paa den russiske Arkæologis Gebet, saavel de, der ere skrevne paa russisk som de, der ere skrevne i fremmede Sprog og

4) være tilstillet Selskabet inden den 1ste Juli 1854. Den Afhandling, der tilfredsstillende besvarer Opgaven, erholder den uvarofske Pris, 300 Sølvrubler.

Literatur. Funduklej, J., Overblik over Gravhöjene etc. i Guvernementet Kijef. Kijef. 1848. fol. (VIII og 124 Sider).

Krasof, Om Gammel-Novgorod's Beliggenhed. St. Petersborg. 1851.

Sreznefskij, Om Oldsagerne fra Prilvits (i det russiske Undervisningsministeriums Journal Bd. 70, 1851 [1].

Kotsjujef, A. K., Undersøgelser om Oldtidslevningerne i Guvernementerne Samara og Orenburg (læst i et Møde af det kejser. moskofske Selskab for russisk Historie og Oldkyndighed i Aaret 1852).

Saveljef, P., Guvernementet Perm i arkæologisk Henseende (i det russ. Indenrigsministeriums Journal Nr. 7 for 1852).

Ignatjef, R., Om Kurganerne i Guvernementet Novgorod. I. Kurganerne ved Bjælozersk (i Tidsskriftet „Den nordiske Bi" Nr. 56 og 57 for 1853 [2]).

Det russiske Riges Oldtidsminder [3].

---

[1]) I denne Afhandling, der nærmest er skreven i Anledning af Kollar's Værk „Die Götter von Retra", giver Forfatteren, uden selv at udtale nogen Mening, en kort historisk-bibliografisk Oversigt over de angaaende disse Oldsagers Ægthed vekslede Stridsskrifter. Det er bekendt, at denne Strid, der siden den første offenlige Meddelelse om bemeldte Fund (i Altonaer Mercur for 1768, Nr. 33-34) har fremkaldt en hel lille Literatur, endnu fortsættes, uden at Spörgsmaalet synes at være bragt en endelig, almindelig anerkendt, Afgörelse synderlig nærmere. — [2]) Denne Afhandling, den første Begyndelse til en antikvarisk Beskrivelse af det paa Oldtidsminder saa rige Guvernement Novgorod, skylder for en Del dettes Guvernør, Generalmajor F. O. Buratsjkof, sin Tilblivelse. Han besluttede nemlig i Aaret 1852 at foranstalte en Samling af alle forhaandenværende Dokumenter, Sagn etc. angaaende Guvernementets Oldtidsminder, et Arbejde, som han overdrog til Hr. Ignatjef. — [3]) Om dette paa kejserlig Bekostning udkommende, rigt udstyrede, Pragtværks Plan og Indhold har Meddeleren ingen yderligere Oplysninger. Det er, saavidt vides, ikke i Boghandelen.

Richter, Den gammelrussiske Arkitektur i dens Monumenter.

Selivanof, Reazanske Antikviteter.

Martynof, Ruslands ældste Arkitektur i dens Monumenter[1].

—— Ruslands Oldtid i dens kirkelige og borgerlige Bygningskonsts Monumenter. Moskva. (I Tidsrummet 1846-49 udkom 7 Hefter).

KELTERNES, GERMANERNES OG SLAVERNES BRONZER. En archæologisk Parallel; efter J. E. Wocel.

I „Sitzungsberichte der philos.-historischen Classe der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien, B. XI, 1853, S. 716-761, har J. E. Wocel, Professor i Archæologi og Konsthistorie ved Universitetet i Prag, under ovennævnte Titel meddelt en Afhandling, der indeholder interessante Bidrag til den comparative Archæologi, og hvori han fremsætter de Resultater, hvortil han er kommen, støttet paa en sammenlignende Analyse af endel i de østerrigske Stater og andre europæiske Lande fundne Bronzesager. Archæologernes Opmærksomhed er i den seneste Tid mere og mere bleven henvendt paa Undersøgelsen af de antike Metalgjenstandes Gehalt og Bestanddele, og Vigtigheden af en chemisk Analyse af disse Gjenstande vinder mere og mere Anerkjendelse. I „Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie for 1852" have vi, hvad de antike Bronzer angaaer, meddelt et Par hidhenhørende Afhandlinger af Professor N. J. Berlin. Til disse kan nærværende Afhandling betragtes som et Supplement, der i flere Henseender bekræfter de Resultater, hvortil Berlin ved sine

---

[1]) Om de tre sidstnævnte Værker mangle ligeledes alle nærmere Oplysninger.

Undersøgelser er kommen, og derhos udvider Synskredsen ved Tillæg af nye Iagttagelser. Vi skulle derfor i vor Gjengivelse af Wocels Afhandling jevnlig sammenholde hans Angivelser og Resultater med Berlins og navnlig fuldstændiggjöre hans analytiske Tabeller ved i samme at indordne de i sidstnævntes Arbejder beskrevne Analyser. — Det synes os derhos, navnlig med Hensyn til de med den chemiske Analyse af antike Metalgjenstande forbundne betydelige Vanskeligheder, at fortjene særegen Opmærksomhed, at Wocel til foreløbig Bestemmelse af den Række, hvortil de forefundne Metalgjenstande henhøre, har opstillet en, saavidt vi skjönne, ved Proberstenens Anvendelse særdeles brugelig Scala, som vi senere udførlig skulle omtale. Efter disse foreløbige Bemærkninger gaae vi over til Wocels Afhandling.

I et Par indledende Ord gjör Forf. opmærksom paa de Fremskridt, Oldkyndighedens Studium har gjort i vore Dage og de forøgede Fordringer, der for Öjeblikket gjöres i Sammenligning med hvad der ansaaes for tilfredsstillende for nogle faa Aartier siden. Dengang bleve Oldsagerne i de fleste Tilfælde kun vurderede efter deres Konstværd eller locale Betydning uden at det endnu var forsøgt at omfatte dem fra et höjere Standpunkt og fastsætte deres ethnographiske og almenhistoriske Gjældelse ved Combination (Comparation) og dybere Indtrængen i deres Characteristik og den almindelige Sammenhæng imellem dem. Deraf blev det da en Følge, at de nationale Oldsager (om de græske og romerske er her ikke Talen) indtoge deres Plads i Samlingerne som blotte Curiositeter eller ialfald blot som local-historiske Konstrester. Nu derimod trænger den Anskuelse mere og mere igjennem, at der i de europæiske Folkeslags Oldtidslevninger ligger en höjere Betydning skjult, der kun kan erkjendes ved Forskning efter Udtrykket for det, som de mange forskjelligartede omspredte Oldtidsrester have tilfælles, altsaa ved det comparative Studium, der, endnu i sin Begyndelse, dog for Öjeblikket — og

deri bestaaer navnlig Fremskridtet i Oldstudierne i vor Tid — maa ansees for sikkret, for ikke mere at blive opgivet, men tvertimod, i jo videre Kredse Overbevisningen om dets Vigtighed udbreder sig, ivrigere og ivrigere dyrket. Til hvor overordentlig vigtige Resultater den comparative Methode kan lede, vise saavel den sammenlignende Sprogforskning som Naturvidenskaben, og ved dens Indførelse i Oldtidsforskningen at bidrage til lignende Resultaters Opnaaelse her er den nyere Archæologies Opgave. Men for at den nationale Archæologi skal kunne vove sig til denne store Opgave, er det en Hovedbetingelse, at den maa opsøge og skarpt fatte i Öje det specielle Udtryk og Præg, som Folkeslagenes Oldtidslevninger bære i hver enkelt Periode af deres historiske Tilværelse. Fremfor alt fordres der et strengt historisk Detailstudium og derhos Autopsi, personlig Beskuelse og Iagttagelse af Oldtidsresterne; thi først da vil det blive muligt at fremhæve det, der viser sig som Resultat af den i en given Periode herskende Anskuelsesmaade, Dannelse og sædelige Tilstand saavelsom ogsaa det, hvori den ejendommelige Nationaltypus lægger sig for Dagen.

En saadan comparativ Methode er navnlig nødvendig, naar Talen er om Undersøgelse af de mellem- og nord-europæiske Folkeslags Culturrester, saameget mere, naar disse sidste tilhøre en fjern, i forhistorisk Mørke indhyllet, Urtid. Her, hvorhen Historiens Fakkel intet Lys sender, aabner sig en vid Mark for Oldforskningen, hvis Kald det er at optage Traaden der, hvor Historien ikke formaaer at spinde den videre, og med den trænge ind i de fjerne længst forglemte Tiders dunkle Labyrinth. Vel kunde det synes mangen, som om slige minutiøse Forskninger paa den fjerneste Forgangenheds Gebet kun kunne have usikkre, taagede Resultater tilfølge og neppe lönne den derpaa anvendte Umage; men betænker man, hvorledes et eneste heldigt Fund, hvorved en eller anden historisk eller ethnographisk Individualitet constateres, bliver til characteristisk, prægnant Særkjende for en hel historisk

eller ethnographisk Gruppe; saa vil man let kunne se, hvortil en saadan Forskning vil være istand til at føre. Og er først engang en Række af saadanne strengt videnskabeligt konstaterede Kjendemærker udfunden, erholder Historien derved ligesaa mange nye, kraftige Støtter, ved hvis Hjælp den trænger længere og sikkrere ind i Urtidens Taage for at føre de halv fabelagtige Reminiscenser, der lig Drömmeskyer lejre paa den fjerneste Horizont, tilbage til deres rette historiske Værdi.

Af stor og blivende Virkning er det Totalindtryk, der indpræger sig Hukommelsen ved Betragtningen af romerske Oldsager i stort Antal, og da navnlig i Italien. Den ved en saadan Autopsi erhvervede Erfaring sætter Öjet istand til med temmelig Tilforladelighed at skjeldne romerske Oldsager fra nordeuropæiske og med rigtig Tact udsondre fra hinanden de i Samlingerne og Musæerne saa ofte sammenblandede forskjelligartede Gjenstande. En anden betydelig practisk Fordel for Forskeren frembyder Lejligheden til at se romerske Fund opstillede ved Siden af de nordeuropæiske Folks Oldtidslevninger og saaledes mærke sig deres gjensidige Særkjender, en Lejlighed, der f. Ex. tilbyder sig i det kejserl. kongl. Antik-Cabinet i Wien. Det er fornemmelig Vaaben, Smykker og Anticaglier af Bronze, der lægge Beslag paa Opmærksomheden, og ved Øvelse vil næsten ethvert Öje sættes istand til at skjelne de romerske Bronzer fra de nordeuropæiske.

Af følgerig Vigtighed bliver en saadan Udsondring naturligvis i Lande, hvor i den forchristelige Periode keltiske, Romerne undergivne, Folkeslag dannede Kjernen af Befolkningen. Udsondrer man af den hele Masse af de i saadanne Lande forefundne Oldsager det, der med Sikkerhed lader sig bestemme som romersk, vinder man temmelig paalidelige Kjendemærker for det Keltiske. Er man saaledes ved Autopsi kommen til Indsigt i det gjensidig Characteristiske for de romerske og keltiske Oldsager, vil man i Lande, hvor Historien efterviser endnu et tredje Folk, let kunne skjelne dettes Culturrester fra de tvende førstnævnte og saaledes komme til

vigtige og betydningsfulde Resultater. At opsøge og fastslille de antike Bronzers characteristiske Kjendemærker er en af den sammenlignende Archæologies vanskeligere og vigtigere Opgaver.

Kelticismens prægnanteste Særkjende er Kelten. Det er ikke uden Betydning, at den forekommer i stor Mængde i Lande, hvor der aldeles ikke kan være Tale om en germanisk eller slavisk forhistorisk Befolkning, som f. Ex. i Bretagne, Skotland, Irland, det gamle Noricum, Egne, der, som bekjendt, havde keltisk Urbefolkning, som saaledes maa antages at have forarbejdet og benyttet dette Redskab. Det er imidlertid derhos bekjendt, at det i en senere Periode ogsaa blev forarbejdet og benyttet af scandinaviske, germaniske („og, tilföjer Forf., „vel ogsaa slaviske") Folkeslag.

De Oldtidsforskere, der paastaae, at disse Oldtidsrester hidrøre fra en keltisk Urbefolkning, støtte sig fornemmelig paa tvende Beviser, 1) *den chemiske Analyse og* 2) *den historiske Undersøgelse.*

„Af den chemiske Analyse", siger Forf., „af aabenbar keltiske Bronzegjenstande fra Frankrig, Wales, Irland og Skot-

Oldsager og Findested.

I.	Kelt (Paalstav) fra Jičinĕves . . . .
II.	Kelt (Paalstav) fra Duban . . . .
III.	Sværd fra Jinec . . . .
IV.	Armring fra Jinec . . . .
V.	Kelt fra Šárka . . . .
VI.	Armring fra Stockau . . . .
VII.	Spange fra Želenic . . . .
VIII.	Hank af Podmokler Kjedlen . . . .
IX.	Ring fra Panenská . . . .
X.	Hane fra Hohenfurt . . . .
XI.	Antik Løvefigur . . . .

„Analyserne I, II og III bleve foretagne i Aaret 1853 under Ledning af Professor Rochleder, de øvrige otte i Aaret

land fremgaaer, at disse Metalgjenstandes Bestanddele ere Kobber og Tin, undertiden, skjöndt sjeldent, med en ubetydelig Tilsætning af Bly. Saavidt mig bekjendt har der hidtil i Østerrig ingen chemiske Undersøgelser af antike Bronzer fundet Sted med Undtagelse af de Analyser af nogle i Bøhmen fundne Bronzegjenstande, som efter min Anmodning bleve foretagne i Aaret 1847 under Ledning af Professoren i Chemi, Dr. Redtenbacher, hvortil endnu komme de, som Professor Dr. Rochleder lod foretage i Aaret 1853 i Prager Universitetets chemiske Laboratorium. Næsten det samme saavel qualitative som quantitative Forhold, der finder Sted i Frankrigs og Storbritanniens keltiske Bronzer, resulterer ogsaa af Analysen af de i Bøhmen forefundne Bronzegjenstande, navnlig Kelterne, der forresten ogsaa i begge de Former, hvorunder de forekomme, som fladryggede Kiler (de nordiske Antiquarers Paalstave) og som Kelter med et Skafthul, have den störste Lighed med de franske og engelske Bronzekiler."

„Følgende sammenlignende Tabel maa tjene til videnskabelig Begrundelse af denne Paastand."

Analytiker.	Kobber.	Tin.	Bly.	Zink.	Jern.	Svovl.	Arsenik.
I) Hawranek	94.70	4.70	—	—	0.26	0.17	0.14
II) „	92.40	5.20	—	—	0.42	0.33	1.39
III) Liebich	92. 9	6. 7	—	—	0. 2	—	—
IV) Görgey	92.72	6.44	—	—	0.84	—	—
V) Hlasiwetz	90.21	9.03	—	—	0.75	—	—
VI) Hawranek	87.10	11.64	—	—	0.24	0.33	—
VII) Liebich	79.65	9.32	7.67	—	2.96	—	—
VIII) Quadrat	70.10	5.80	23.83	—	Spor	—	—
IX) Adam	84.31	0.90	3.09	10.93	—	—	—
X) Hlasiwetz	79.85	2.65	4.20	9.95	3.53	—	—
XI) Adam	68.69	3.80	4.02	20.89	2.31	—	—

1847 under Professor Redtenbachers Tilsyn, begge Gange i det chemiske Laboratorium ved Prager Universitetet".

Forinden vi imidlertid gjengive Forfatterens paa de her meddelte Analyser grundede Bemærkninger, ville vi til yderligere Bestyrkelse af hans ovenanførte Udsagn om, at den chemiske Analyse af Bronzer fra Frankrig og Storbritannien udviser, at deres Bestanddele ere Kobber og Tin med en,

	Oldsager og Findested.
1.	Landsespids fra Irland . . . .
2.	Sværd fra Irland . . . .
3.	Kelt fra England . . . .
4.	Bronze fra Frankrig (Nogent) . . . .
5.	Bronze fra Frankrig (Pont-Sainte-Maxence) . . . . . .
6.	Sværd fra England . . . .
7.	Kelt fra England . . . .
8.	Keltisk Vaaben (fra England?) . . . .
9.	Sværd fra Irland . . . .
10.	Bronze fra Frankrig (Cherbourg) . . . .
11.	Bronze fra Frankrig (Pont-Sainte-Maxence) . . . . . .
12.	Keltisk Vaaben (fra England?) . . . .
13.	Keltisk Vaaben (fra England?) . . . .
14.	Bronze fra Frankrig (Bresle) . . . .
15.	Bronze fra Frankrig (Agena i Departem. l'Oise) . . . .
16.	Bronze fra Frankrig (Bresle) . . . .
17.	Økse (rom.) fra Frankrig (Elbeuf) . . . .
18.	Ring fra en gallo-rom. Grav (350 efter Chr.) . . . . .
19.	Kelt fra Irland . . . .
20.	Kelt fra Irland . . . .
21.	Ring fra en gallo-rom. Grav (350 efter Chr.) . . . . .
22.	Gallo-romersk Øxe fra Frankrig . . . .

Et gyldigere Bevis for den anførte Paastands Rigtighed end det, der ligger i den her meddelte Tabel, vil vel neppe for Öjeblikket kunne gives: af 22 Analyser udvise de *16* som Bestanddele kun Kobber og Tin, *5* den af Forf. omtalte sjeldnere Tilsætning af Bly (Gjennemsnitsforhold 1.926), og kun *4* en höjst ubetydelig Tilsætning af andre Substantser (Gjennemsnitsforhold 0.695) hvorhos *1* udviser Kobber uden Tin med

dog kun sjelden indtrædende, ubetydelig Blytilsætning, af Hr. Berlins, i hans ovenomtalte Artikel meddelte, Tabeller, uddrage og hidsætte de af ham anførte Analyser af Bronzer, fundne i de omtalte Lande.

Analytiker.		Kobber.	Tin.	Bly.	Zink.	Sølv.	Fremmede Metaller.
1)	Phillips	99.71	—	—	—	—	0.29
2)	Phillips	91.79	8.17	—	—	—	—
3)	Phillips	89.93	9.19	—	—	—	0.57
4)	Moëssard	90.52	9.48	—	—	—	—
5)	Moëssard	90.44	9.56	—	—	—	—
6)	Phillips	89.69	9.58	—	—	—	0.33
7)	Phillips	90.18	9.81	—	—	—	—
8)	Pearson	90.00	10.00	—	—	—	—
9)	Phillips	89.62	10.02	—	—	—	0.44
10)	Moëssard	89.29	10.71	—	—	—	—
11)	Moëssard	88.02	11.98	—	—	—	—
12)	Clarke	88.00	12.00	—	—	—	—
13)	Pearson	86.00	14.00	—	—	—	—
14)	Moëssard	82.80	17.20	—	—	—	—
15)	Moëssard	81.24	18.76	—	—	—	—
16)	Moëssard	80.29	19.71	—	—	—	—
17)	Moëssard	74.90	25.10	—	—	—	—
18)	Salvétat	75.55	23.52	0.47	—	—	—
19)	Phillips	90.68	7.43	1.28	—	—	—
20)	Phillips	83.61	10.79	3.20	—	—	—
21)	Salvétat	79.93	15.73	3.50	—	—	—
22)	Girardin	77.77	19.61	1.18	1.44	—	—

en forsvindende fremmed Tilsætning. — Af dé nysanførte Analyser have de fleste af Phillips (Nr. 2, 6, 7, 9, 19, 20) samt den ene af Clarke (Nr. 12) foretagne været Forf. bekjendte, kun at han ved Nr. 9 angiver Kobberets pC. til 85.62 (istedenfor 89.62 hos Hr. Berlin) opfører Nr. 12 som et Sværd fra Skotland og, hvad der blot her for Nöjagtighedens Skyld bemærkes, tilföjer, at der ved Analyserne Nr. 2

og 19 fandtes Spor af Jern og Svovl, ved Nr. 7 af Jern og ved Nr. 20 af Nickel.

Vi komme nu tilbage til Forfatterens Bemærkninger.

„Sammenligner man", vedbliver han, „Analysernes Resultater med hinanden, seer man, *at Nummerne I—VI fremvise det simpleste Blandingsforhold, nemlig Kobber og Tin.* At den ringe Tilsætning af Jern, Svovl og Arsenik i disse Legeringer kun er tilfældig og ingenlunde af Metalurgerne tilsigtet, er indlysende af sig selv. Det sees endvidere, *at der i Legeringerne Nr. VII og VIII indtræder et nyt Element, nemlig Bly,* og det i en saa betydelig Mængde, at dets Tilsætning maa ansees for at være tilsigtet. I Nr. IX—XI afviger ikke blot Blandingsforholdet imellem Kobber og Tin betydelig fra det i de foregaaende Nummere, men foruden Blyet *træder der en ny Bestanddel til, nemlig Zink, og det i betydelig Mængde.* Denne Betragtning maa lede os til at sondre de her anførte Bronzer i tre Classer, af hvilke den første omfatter Nr. I—VI, den anden Nr. VII—VIII, den tredje Nr. IX—XI."

„Denne factiske Forskjellighed af Metalmassen i de trende Classer af de undersøgte Gjenstande bestemmer os til at forske efter fremmede Landes antike Bronzer, der *saavel i Form som i Legering* have Lighed med de her opførte antike Bronzegjenstande. Ved en saadan sammenlignende Forskning bliver man ved første Öjekast den overraskende Lighed vaer, der finder Sted imellem Bronzerne af første Classe (Kelter, Sværd, Ringe etc.) og lignende Bronzegjenstande fra Storbritannien, Irland, Frankrig, Tydskland og Scandinavien. Som bekjendt ansees Storbritannien og Irland som den rigeste Fundgrube for de saakaldte Kelter. Ogsaa i Frankrig forekomme de særdeles hyppigt, og der saavelsom i England har man fundet Former til at støbe dem i. Det samme gælder ogsaa om Karrene og Ringene af Bronze, hvis characteristiske Forsiringsmaade viser samme Typus i Bretagne, Wales og

Scandinavien som i Gravene ved Hallstatt, i Bøhmen og i Bronzefundet ved Iudenburg."

„Denne paafaldende Formlighed fører os uvilkaarligt til det Spörgsmaal: *om der da ogsaa i Legeringen af disse, i langt fra hinanden fjernede Landstrækninger forefundne, Gjenstandes Metalmasse finder nogen Overensstemmelse Sted eller ej.* Men at der nu virkelig i slige Gjenstandes Metalblanding finder en overraskende Lighed Sted med vore bøhmiske, derom overbevises man strax blot ved et flygtigt Blik paa de hidtil foretagne Analyser."

Det maa vel indrömmes, at det her af Forfatteren opstillede Spörgsmaal maa paatrænge sig selv den flygtige Betragter, ligesom det heller ikke vil kunne undgaae dens Blik, der seer dybere i Sagen, til hvor betydningsfulde Resultater det muligt turde føre, saafremt det ved *en Masse Analyser* lod sig godtgjöre, at der findes ikke blot „nogen" men en „stor og gjennemgribende" Overensstemmelse Sted i de i de forskjellige mellem- og nordeuropæiske Lande forefundne antike Bronzers Legering. Efter de Sammenligninger at dömme, der for Öjeblikket lade sig anstille (og hvis Resultater vel foreløbigt kunne tages for gyldige Beviser) synes der at være Udsigt til, at det Forhold, de udvise, vil bekræftes ved fremtidig Forflerelse af Analyserne. — Over enkelte af de i Udlandet foretagne leverer Forfatteren her en Tabel. Da den imidlertid er höjst ufuldstændig, skulle vi her ikke gjengive den, men foretrække at henvise Læseren til den langt fuldstændigere, som Hr. N. J. Berlin, som alt omtalt, har leveret i Annalerne for 1852 p. 256, og hvoraf vi alt have meddelt Analyserne af de i Frankrig og Storbritannien forefundne Bronzegjenstande. — Derimod turde det maaske ikke være afvejen, efter Forfatterens Exempel her at levere en Tabel, der indeholder saavel de tidligere anførte, i Bøhmen fundne Bronzer, som ogsaa de ovenfor anførte franske og engelske og nogle enkelte andre af Forf. tilföjede, alle opførte *efter Kobberets Procentbeløb.* Ordenen vil da blive følgende:

Oldsager og Findested [1].

1. *Landsespids fra Irland . . . .
2. *Kelt (Paalstav) fra Jičinčves* . . . .
3. *Armring fra Jinec* . . . .
4. *Kelt (Paalstav) fra Duban* . . . .
5. *Sværd fra Jinec* . . . .
6. Kelt fra Frankrig (Gresse) . . . .
7. *Sværd fra Irland . . . .
8. *Kelt fra Irland . . . .
9. *Bronze fra Frankrig (Nogent) . . . .
10. *Bronze fra Frankrig (Pont-Sainte-Maxence) . . . . . .
11. Urne fra Ranzov . . . .
12. *Kelt fra Šárka* . . . .
13. *Kelt fra England . . . .
14. *Keltisk Vaaben (fra England?) . . . .
15. Ring fra Rügen (Quotlitz) . . . .
16. *Kelt fra England . . . .
17. *Sværd fra England . . . .
18. *Sværd fra Irland . . . .
19. Paalstav fra Irland . . . .
20. *Bronze fra Frankrig (Cherbourg) . . . .
21. Sværd fra Mark-Brandenborg . . . .
22. Spiralformig vunden Ring . . . .
23. Sværd fra Scandinavien . . . .
24. *Bronze fra Frankrig (Pont-Sainte-Maxence) . . . . . .
25. *Keltisk Vaaben (fra England?) . . . .
26. *Armring fra Stockau* . . . .
27. *Keltisk Vaaben (fra England?) . . . .
28. *Ring fra Panenská* . . . .
29. *Kelt fra Irland . . . .
30. *Bronze fra Frankrig (Bresle) . . . .
31. *Bronze fra Frankrig (Agena i Departem. l'Oise) . . .
32. *Bronze fra Frankrig (Bresle) . . . .
33. *Ring fra en gallo-romersk Grav . . . .

[1]) De af Hr. Berlins Tabel uddragne Analyser af franske og engelske Bronzegjenstande ere her betegnede med *. De bøhmi-

	Analytiker.	Kobber.	Tin.	Bly.	Zink.	Fremmede Metaller.
1)	Phillips	99.71	—	—	—	0.29
2)	Hawranek	94.70	4.70	—	—	0.57
3)	Görgey	92.72	6.44	—	—	0.84
4)	Hawranek	92.40	5.20	—	—	2.14
5)	Liebich	92. 9	6.7	—	—	0.2
6)	Fresenius	91.99	6.73	0.69	—	0.59
7)	Phillips	91.79	8.17	—	—	—
8)	Phillips	90.68	7.43	1.28	—	—
9)	Moëssard	90.52	9.48	—	—	—
10)	Moëssard	90.44	9.56	—	—	—
11)	Picht og Hünefeld	90.33	9.67	—	—	—
12)	Hlasiwetz	90.21	9.03	—	—	0.75
13)	Phillips	90.18	9.81	—	—	—
14)	Pearson	90.00	10.00	—	—	—
15)	Picht og Hünefeld	89.97	10.03	—	—	—
16)	Phillips	89.93	9.19	—	—	0.57
17)	Phillips	89.69	9.58	—	—	0.33
18)	Phillips	89.62	10.02	—	—	0.44
19)	Phillips	89.33	9.18	—	—	0.57
20)	Moëssard	89.29	10.71	—	—	—
21)	Klaproth	89.00	11.00	—	—	—
22)	Berzelius	88.88	11.12	—	—	—
23)	Berzelius	88.75	11.25	—	—	—
24)	Moëssard	88.02	11.98	—	—	—
25)	Clarke	88.00	12.00	—	—	—
26)	Hawranek	87.10	11.64	—	—	0.57
27)	Pearson	86.00	14.00	—	—	—
28)	Adam	84.31	0.90	3.09	10.93	—
29)	Phillips	83.61	10.79	3.20	—	—
30)	Moëssard	82.80	17.20	—	—	—
31)	Moëssard	81.24	18.76	—	—	—
32)	Moëssard	80.29	19.71	—	—	—
33)	Salvétat	79.93	15.73	3.50	—	—

ske Fund ere trykte med Cursiv, saa at de strax falde i Öjnene.

Oldsager og Findested.

34. *Hane fra Hohenfurt* . . . .
35. *Spænde fra Želenic* . . . .
36. *Gallo-romersk Øxe fra Frankrig . . . .
37. *Ring fra en gallo-romersk Grav . . . .
38. *Øxe (rom.) fra Frankrig (Elbeuf) . . . .
39. *Hank af Podmokler Kjedlen* . . . .
40. *Antik Lovefigur* . . . .

Paa Nr. 19 og de bøhmiske Fund nær findes de i forestaaende Tabel opførte Analyser ogsaa hos Berlin, kun med den Forskjel, at Nr. 6, hvis Findested hos ham ikke angives, opføres noget anderledes (92.09—6.70—0.69).

Ville vi nu, forinden vi atter lade vor Forfatter komme tilorde, betragte den her leverede Tabel og navnlig dens 27 første Nummere (af hvilke de 8 have været Hr. B. ubekjendte) med de Resultater for Öje, hvortil Hr. Berlin i sin nævnte Afhandling er kommen, ville vi se, at deres Rigtighed derved bestyrkes. Hr. B. siger (pag. 269), at den egenlige Bronzealders Bronzer bestaae af Kobber og Tin, uden anden Indblanding end Spor af de Metaller, der have gjort Kobberet urent og at Tingehalten hovedsageligen varierer imellem 6 og 15 pC., dog saaledes, at de fleste Bronzer indeholde omtrent $\frac{1}{10}$ af sin Vægt i Tin. De anførte 27 Analyser føre i det hele til et lignende Resultat: Kun 2 af dem (7.4 pC.) vise en ganske ubetydelig Blytilsætning; paa 2 nær varierer Tingehalten i dem alle imellem 6 og 15 pC. og Gjennemsnitsstörrelsen af de i dem alle tilsammen indgaaede fremmede Bestanddele er kun 0.32. Zink, der efter Hr. B. ikke træffes i Bronzealderens Producter, forefindes ikke i nogen af disse Analyser. — Vi ville nu atter vende tilbage til Hr. Wocel, og ville da faa at se, at han, ad sin egen Vej, kommer til Resultater, der i det væsenlige samstemme med den svenske Lærdes.

	Analytiker.	Kobber.	Tin.	Bly.	Zink.	Fremmede Metaller.
34)	Hlasiwetz	79.85	2.65	4.20	9·95	3.53
35)	Liebich	79.65	9.32	7.67	—	2.96
36)	Girardin	77.77	19.61	1.18	1.44	—
37)	Salvétat	75.55	23.52	0.47	—	—
38)	Moëssard	74.90	25.10	—	—	—
39)	Quadrat	70.10	5.80	23.83	—	Spor
40)	Adam	68.69	3.80	4.02	20.89	2.31

„Saavel Resultaterne af de chemiske Analyser", vedbliver han, „som de undersøgte Gjenstandes fuldkomne Overensstemmelse i Formerne tyde aabenbar hen paa, *at de anførte Bronzegjenstande tilhøre én og samme Gruppe af Antiker*, der finder sin Grundbetingelse i en homogen Nationalitet. Da det nu staaer historisk fast, at de i Frankrig, Storbritannien og Irland fundne Gjenstande af den ovenantydede Form og Metalblanding ikke kunne tilskrives noget andet Folk end det keltiske, ere vi nødte til at antage, at de i forskjellige af Østerrigs Kronlande forefundne Bronzer af den selvsamme Form og Legering ligeledes maa hidrøre fra hine Egnes *keltiske Urbeboere*".

„Ligesom det er höjst usandsynligt, at tydske og slaviske Folkeslag i langt senere Aarhundreder, da derhos Jernet allerede var almindelig udbredt, skulde have forfærdiget Bronzevaaben af selvsamme Form og med selvsamme Forsiringsmaade som de keltiske Folkeslag, saaledes er det ogsaa neppe tænkeligt, at sammes senere Forfærdigere enten ved et rent Tilfælde selv skulde have truffet eller ved Tradition fra Nationer, der vare skilte fra dem ved Aarhundreder og ved nationale Modsætninger, have erholdt det selvsamme Blandingsforhold af Bronzebestanddelene. Men paa den anden Side maa det derhos anerkjendes, at Brugen af Bronzevaaben ikke kunde ophøre pludselig, men maa have vedligeholdt sig i længere Tid ved Siden af de allerede bekjendte hensigtsmæssigere Jernvaaben. Ved Vaaben, Smykker og Husgeraad,

der Aarhundreder igjennem have tjent Forfædrene i Kampen, ved Gudstjenesten og ved det huslige Arnested, hænger et Folk med samme Forkjærlighed som ved sine Fædres Sagn, Sæder og Skikke, og om det end i Tidens Løb gjör Bekjendtskab med hensigtsmæssigere Gjenstande, skiller det sig dog ikke med ét ved de ældre, der ere blevne det kjære, men bibeholder dem i rum Tid ved Siden af de nyere. Heraf lader det sig forklare, at der ved Siden af Kelter og aabenbar keltiske Bronzegjenstande hist og her ogsaa forekommer Jern, *hvilket Metal ialfald henviser os til Keltedömmets senere Periode.*"

„Det er bekjendt, at det Materiale, hvoraf Urtidens Folk forfærdigede deres første og saaledes ældste Metalgjenstande, var *rent Kobber*, og at Tilsætningen af Tin og Bly først paafulgte efterhaanden i en senere Tid. Her troer jeg nu at turde udtale den Formodning, at den större eller ringere Mængde Kobber giver os et værdifuldt Vink med Hensyn til den omtrentlige Bestemmelse af Bronzelegeringers höjere eller ringere Alder. Efter denne Anskuelse turde saaledes Kelten fra Jičinĕves blive at regne til de ældste Bronzevaaben, da i sammes Legering Kobberet optræder til Tinnet i et Forhold 94.4. Denne Anskuelse behøver imidlertid til sin Begrundelse mangesidige Undersøgelser og talrigere chemiske Analyser; uden derfor at lægge synderlig Vægt paa den, vil jeg for Öjeblikket lade det beroe ved, her at have bragt dette Spörgsmaal paa Bane og forelagt Forskerne paa dette Gebet det til nærmere Overvejelse."

„*Den anden Gruppe* af de hidtil undersøgte bøhmiske Bronzegjenstande danne Legeringerne af *Kobber, Tin og Bly.* Ved Betragtningen af dette Blandingsforhold paatrænger det Spörgsmaal sig, om da Tilsætningen af Bly til de tvende oprindelige Bronzelegeringer (Kobber og Tin) betinges ved nogen Tidsforskjel. Besvarelsen af dette Spörgsmaal er under de nærværende Forhold neppe mulig, da der hidtil ere foretagne saa faa eller næsten ingen Forskninger i denne Ret-

ning; hvorhos det dog maa bemærkes, at der i Bøhmen idetmindste höjst sjelden forekommer Jern som Tilsætning til de antike Bronzegjenstande, der ellers indeholde blot Kobber og Tin. Saaledes bestod f. Ex. det mærkværdige Bronzefund fra Jinec af lutter Gjenstande, hvis Legering, som Proberstenen viser, er lig den i de tvende ovenanførte af Liebich og Görgey (den bekjendte ungarske Hærfører) undersøgte Jinecer Bronzer, i hvilke der blot findes Kobber og Tin i det omtrentlige Forhold af 92.6. Derimod fandtes der ved Siden af det Skelet, ved hvilket Spændet fra Želenic laa (hvis Legering, som ovenanført, foruden 79.65 pC. Kobber ogsaa indeholder 9.32 pC. Tin, 2.96 pC. Jern og 7.67 pC. Bly), en mægtig Jern-Landsespids. Men det er dog først ved Christi Fødsels Tider, at Jernet optræder som Vaaben hos de mellem- og nordeuropæiske Folkeslag."

„*Den tredje Gruppe* af de hidtil analyserede bøhmiske Bronzegjenstande indeholder i sin Legering, foruden Kobber, Tin og Jern, en betydelig Tilsætning af *Zink*. *Zinken som Bestanddel af de mellem- og nordeuropæiske Bronzers Legering er et Kjendetegn paa disses senere Oprindelse*, og de nyere Forskninger godtgjöre, at de, de mellem- og nordeuropæiske Folkeslag tilhørende, Bronzelegeringer, der indeholde Zink, *tilhøre de sidste Aarhundreder af det første christelige Aartusinde*. I de hidtil aabnede Grave fra Bøhmens forchristelige Periode, i hvilke Metalgjenstande forekomme, hvis Legering indeholder Zink, optræder ikke blot Jernet som væsenlig Tilsætning, men selve Vaabnenes og Smykkernes Former hentyde paa en nyere fra den egenlige Bronzeperiode væsenlig forskjellig Tidsepoche. Derhos have de til tredje Classe henhørende bøhmiske Bronzegjenstande, Ringen fra Panenská, Hanen fra Hohenfurt og Løvefiguren i deres Legeringer en paafaldende Lighed med de i Lifland ved Ascheraden fundne Bronzesager [1]. I de tre nysanførte i Bøhmen fundne Bronzer varierer

[1]) Gøbel, Resultate der chemischen Untersuchung antiker Gegenstände i Kruse's „Nekrolivonica". Beil. F, S. 7 o. s. v. — Cfr.

Kobbergehalten	imellem	84.85	og	68.69
Tingehalten	„	3.80	„	0.90
Zinkgehalten	„	20.89	„	9.95
Blygehalten	„	4.20	„	3.05,

i de liflandske Bronzer

Kobbergehalten	imellem	85.00	og	65.00
Tingehalten	„	4.00	„	1.00
Zinkgehalten	„	20.00	„	7.00
Blygehalten	„	5.00	„	0.50 [2]

Men Gravene ved Ascheraden tilhøre, som de i samme forefundne Mønter bevise, den anden Halvdel af det IXde og endel af det Xde Aarhundrede. Ialfald maa man indrömme, *at de Legeringer, hvori Tin forekommer som væsenlig Bestanddel, tilhøre den seneste Periode af den hedenske Cultur.*"

Inden vi følge vor Forfatter videre frem, skulle vi imidlertid med et Par Ord oplyse det Forhold, hvori de af ham udtalte Resultater staae til Hr. Berlins, hvem, som bekjendt, den Ære tilkommer dels at have foretaget de fleste Analyser af scandinaviske Bronzer, dels først hos os at have samlet og ordnet de hidtil i Udlandet foretagne Analyser af antike Bronzegjenstande, underkastet dem en sammenlignende Undersøgelse og derved udvundet adskillige almengyldige Sætninger. — Det syntes os og vil vel synes enhver noget voveligt, at Hr. Wocel paa Analysen af ganske faa (i det hele, som ovenfor angivet, XI) i de østerrigske Stater fundne Bronzer støtter en Classeinddeling af Bronzerne ialmindelighed. Det kan imidlertid ikke negtes, at det synes, at de ved første Öjekast utilstrækkeligt udseende Præmisser have ledet til en i det hele taget rigtig Slutning, og er det i saa Henseende af særdeles Vægt, at Hr. W's. Resultater, som bemærket, i det væsenlige samstemme med de, hvortil Hr. B. er kommen, støttet paa et mange Gange saa stort Antal (121) dels af ham selv foretagne og dels efter andre omhyggelig samlede

Berlin l. c. p. 260—61, hvor Gøbel's Analyser findes optagne. —

[2]) Disse sidste Angivelser ere kun ganske omtrentlige. Cfr. Berlin l. c.

Analyser. Vel opstiller Hr. B. ikke de nævnte trende Classer; men det fremgaaer dog af hans Undersøgelser, at han intet væsenligt har imod deres Opstilling at indvende. Naar W. siger: „Det er bekjendt, at det Materiale, hvoraf Urtidens Folk forfærdigede deres første og saaledes ældste Metalgjenstande, var rent Kobber", lyder Hr. B's. første „slutsats" (l. c. p. 269): „Vapen och verktyg af koppar hafva, inom samma land eller folk, haft en högre ålder, än dylika af brons". Naar W. troer, „at turde udtale den Formodning, at den större eller ringere Mængde Kobber giver os et værdifuldt Vink med Hensyn til den omtrentlige Bestemmelse af Bronselegeringernes höjere eller ringere Alder", men dog ikke „lægger synderlig Vægt" paa denne Anskuelse, som han kun forelægger Forskerne „til nöjere Overvejelse", siger B. (l. c.): „Om den olika tennhalten skulle i någon mån vara betingad af den olika tillgången på tenn under olika tider, skulle man häraf kunna göra den slutsats, att en brons är desto äldre ju mindre tenn den innehåller, dette är likväl icke så tillförlitligt som det synes etc. Skjöndt de saaledes udtale sig med nogen Usikkerhed, synes dog det, at de begge, hver paa sin Vej, ere komne til det samme Resultat, at bidrage til at sikkre dette. — W's. første Classe (Kobber- og Tin-Legeringerne) falder hos B. sammen med den egentlige Bronzealder. Hans alt ovenfor anførte Ord lyde nemlig ordret: „Den egentliga bronsålderns bronser bestå af koppar och tenn, utan någon annan inblandning, än spår af de metaller, hvilka förorenat kopparn (hans anden „slutsats" l. c.). Naar W. „henfører de Legeringer, i hvilke Zink forekommer som væsentlig Bestanddel, til den hedenske Culturs seneste Periode", bemærker B. (femte slutsats l. c. p. 270): „Zink träffas icke i bronsålderns produkter", og naar endelig W., hvad det specielle Spörgsmaal om Göbels Analyser angaar, bemærker, at Gravene ved Ascheraden stamme fra det 9de og 10de Aarhundrede, samstemmer B. ogsaa hermed i sin niende „slutsats", hvor han siger: „De i Ryska Östersjöpro-

vinserna funna och af Göbel analyserede prydnader af brons äro af ett sednare datum etc." — Vi have ikke troet det afvejen, navnlig paa et Gebet, hvor Forskningerne saa at sige først datere sig fra igaar, kortelig at gjöre opmærksom paa, at tvende Videnskabsmænd, der arbejde uafhængigt af hinanden, ere komme til Resultater, der væsentlig ere de samme, og vi skulle nu atter vende tilbage til vor Forf. og navnlig til hans Fremstilling af den Methode, hvorefter han, som i vort Forord allerede bemærket, med Proberstenen tilnærmelsesvis angiver Metalgjenstandenes Gehalt og Sammensætning.

„Den chemiske Analyse af antike Metalgjenstande er", siger Forf., „som bekjendt forbunden med betydelige Vanskeligheder og kan kun foretages af egentlige Chemikere, hvem de til Udforelsen af slige Undersogelser egnede Midler staae til Raadighed. Og dog er det særdeles onskeligt for Oldforskeren, uden at behove at tage sin Tilflugt til Chemiens Hjælp, at kunne, *idetmindste tilnærmelsesvis*, erfare antike Bronzers Bestanddeles qualitative og quantitative Blandingsforhold. Paa Grundlaget af de af allerede anerkjendte Videnskabsmænd foretagne Analyser har jeg derfor forsøgt at opstille en *Scala*, der, rigtignok som en blot Udhjælp, navnlig turde tjene til *tilnærmelsesvis at bestemme den Række, til hvilken de Metalgjenstande høre, som man vil undersoge.* Hertil betjener jeg mig af Proberstenen (den lydiske Sten) og sammenligner Strøget af det Metal, som jeg vil undersøge, med Strøget af Bronzer, hvis Legeringer ere bekjendte og saaledes kunne tjene til faste Udgangspuncter. Det er fornemmelig Kobbergehalten af Bronzerne i første og anden Række, der ved denne Fremgangsmaade tjener mig til Maalestok. De af Kobber, Tin og Bly bestaaende Legeringer have et mer eller mindre stærkt kobberrødt Skær (Strøg). *Paa dette kobberrøde Skærs större eller mindre Styrke beroer det ved den blotte Strygen med Proberstenen bemærkelige Kjendetegn paa Kobberets större eller mindre Procentbelob.* Det rene Kobber betegner jeg med Cu (cuprum),

Legeringer, der indeholde omtrent 95% Kobber, med Cu (α), de, der indeholde 90% med Cu (β), 85% med Cu (γ) og fra 80% og nedad med Cu (δ). Ved Strøget med Proberstenen er det, som sagt, kun Kobberets Procentbeløb der tilnærmelsesvis kan bestemmes; om der derimod ved Kobber- og Tinlegeringen finder en Tilsætning af Bly Sted, lader sig ad denne Vej ikke udfinde. Tin saavelsom Bly angribes, som bekjendt, af Syrer; derfor leder Befugtningen af Strøget med Syre ikke til noget afgjörende Resultat, saameget mindre som Strøgets Farveforandring efter en saadan Befugtning er et höjst usikkert, neppe bemærkeligt Kjendetegn. Men ialmindelighed troer jeg dog at turde antyde, at der i de keltiske Bronzer, hvis Kobbergehalt overstiger 90%, höjst sjelden findes nogen Tilsætning af Bly, hvorimod det i dem næsten udelukkende er Tin, der er blandet med Kobberet. [1]"

„Let og hurtig erkjender man derimod ved det blotte Strøg *Tilværelsen af Zink'en*, der røber sig ved en gulagtig, messinglig Farve, *saa at altsaa Metalblandinger af tredje Række, det vil sige, saadanne, som tilhøre den seneste hedenske Periode* (eller, efter Hr. Berlin, falde senere end den egenlige Bronzealder) *med Sikkerhed og Bestemthed lade sig erkjende.* Det er neppe nødvendigt at bemærke, at man først maa affile en lille Flade paa den Bronzegjenstand, man vil undersøge, for at den skal give et rent Strøg. For at erfare Kobberets approximative Procentbeløb og for at vinde en almindelig Norm for Bronzernes Classification, har jeg ladet mig forfærdige Probernaale af de tilsvarende Bronzelegeringer. Jeg nöjes for Öjeblikket med sex slige Probernaale. Nr. 1 indeholder rent Kobber = Cu (cuprum), Nr. 2

---

[1]) Denne Forfatterens Antydning bekræftes fuldkommen saavel ved Hr. Berlins egne som ved de af ham samlede Bronze-Analyser; ja efter dem synes man endog at kunne gaa endnu lavere ned og f. Ex. uden Betænkning ansætte Kobbergehalten, der udelukker Blytilsætning, idetmindste til 80%.

95$\frac{0}{0}$ Kobber, 5$\frac{0}{0}$ Tin=Cu (α), Nr. 3 90$\frac{0}{0}$ Kobber, 9$\frac{0}{0}$ Tin, 1$\frac{0}{0}$ Jern=Cu (β), Nr. 4 85$\frac{0}{0}$ Kobber, 13$\frac{0}{0}$ Tin, 1$\frac{0}{0}$ Jern, 1$\frac{0}{0}$ Svovl=Cu (γ), Nr. 5 80$\frac{0}{0}$ Kobber, 12$\frac{0}{0}$ Tin, 6$\frac{0}{0}$ Bly, 1$\frac{0}{0}$ Svovl=Cu (δ), Nr. 6 80$\frac{0}{0}$ Kobber, 2$\frac{0}{0}$ Tin, 5$\frac{0}{0}$ Bly, 13$\frac{0}{0}$ Zink=Cu Z. Nr. 2—4 svare til de ovenanførte Legeringer af første Classe (A), Nr. 5 indeholder saa omtrent Legeringerne af 2den Classe (B), Nr. 6 af 3die Classe (C)".

„Ved Hjælp af disse Probernaale forsøger jeg nu at classificere og ordne de talrige antike Bronzer i det bøhmiske Museums archæologiske Samling. Vel er denne Classificering kun approximativ og saaledes ufuldkommen; men dog troer jeg at turde udtale den Overbevisning, at man, naar denne Methode med Tiden bliver nöjere prøvet og dybere begrundet, mulig vil komme til vigtige og for Oldstudiet betydningsfulde Resultater. Derfor taler allerede det practiske Resultat, at de efter dette System ordnede og classificerede Bronzer i Museet ogsaa i deres ydre Form og Forsiringsmaade *fremstille sig for Öjet som sammenhørende og som tilhørende de trende Hovedgrupper*".

Forf. anfører nu nogle efter hans Methode tilnærmelsesvis bestemte Legeringer af Bronzer fra det bøhmiske Musæums Samling. Af hans Fortegnelse ville vi for Kortheds Skyld kun uddrage hans Analyser af de Bronzegjenstande, vi alt tidligere have leveret en Tabel over, hvor Talen var om deres chemiske Analyse. De ville være tilstrækkelige til en Sammenligning. Vi give dem i samme Orden og nummererede paa samme Maade.

I. Kelt (Paalstav) fra Jičinčves . . . . =Cu (α)
II. Kelt (Paalstav) fra Duban . . . . . =Cu (β)
III. Sværd fra Jinec . . . . =Cu (β)
IV. Armring fra Jinec [1] imellem . . . . =Cu (β) og Cu. (γ)

---

[1]) Ved Landsbyen Jinec i den forhenværende Berauner-Kreds i Bøhmen blev der i Aaret 1825 ved Bortskaffelsen af en Sandhöj fundet 32 Bronzegjenstande, hvoriblandt ogsaa nogle Kelter. Den

V. Kelt fra Šárka . . . . =Cu (α)
VI. Armring fra Stockau . . . . =Cu (β)
VII. Spænde fra Želenic . . . . =Cu (δ)
VIII. mangler.
IX. Ring fra Panenská . . . . =Cu Z
X. Hane fra Hohenfurt . . . . =Cu Z
IX. Antik Løvefigur . . . . =Cu Z

De med Cu (α), Cu (β), Cu (γ) betegnede Gjenstande høre saaledes til 1ste Classe (A), de med Cu (δ) betegnede til 2den Classe (B), og de med Cu Z betegnede til 3dje Classe (C). Deres almindelige Betegnelsesmaade vilde altsaa være

$$\frac{A}{Cu\,(\alpha)},\ \frac{A}{Cu\,(\beta)},\ \frac{A}{Cu\,(\gamma)};\ \frac{B}{Cu\,(\delta)};\ \frac{C}{Cu\,Z}.$$

Med Hensyn til Spörgsmaalet, om og hvorvidt de mellem- og nordeuropæiske Folkeslags Bronzelegeringer ligne Grækernes og Romernes Metalblandinger er Forf. af den Formening, at enhver Indgaaen derpaa snarere er skikket til at forvirre end opklare vor Kundskab paa dette Gebet, hvori man vel ogsaa for en Del maa give ham Ret, navnlig forsaavidt som man endnu ikke kan eftervise, at den græske og romerske Cultur har udøvet nogen Indflydelse paa de omtalte Urfolks Levemaade og Tilstande, eller forsaavidt man ialfald

mærkværdigste af disse Oldsager, der for Öjeblikket opbevares i det bøhmiske Museum i Prag, er, efter vor Forf., den ovenanførte Ring. Den er massiv, af aflang Form, noget indböjet i Midten og af betydelig Störrelse, idet den nemlig har en Længde af 10″ 4‴. Midt paa den findes to, 10‴ lange, Aabninger, der egne sig til Optagelsen af en bred Tverstang eller Rem; under dem findes to Huller, hvori der sandsynligvis var befæstet en rund Tverstav. Mærkeligt er det, at der paa Kanterne af dens øverste, noget mere udsvejfede Del findes talrige med aerugo nobilis overtrukne Hakker, der synes at være Spor af kraftige Hug og Stød, hvorimod dens modsatte Side er ganske glat og ikke bærer mindste Spor af at være læderet. Det er efter Forfatterens Mening höjst sandsynligt, at denne Ring, i Midten fastholdt og befæstet til Haanden med en Rem, har været afbenyttet som en Slags Cestus og tillige som Skjold til Afparering af Hug.

kun kan godtgjöre, at en saadan Indflydelse først daterer sig fra en senere historisk Periode. Det maa derhos vel ogsaa indrömmes, at man, selv i den seneste Tid, paa mange Steder ikke ganske har revet sig løs fra den forældede Anskuelse, som om de her omtalte Folkeslags Cultur og Konst have den græske og romerske Dannelse til fælles Kilde og absolut maa føres tilbage til det classiske Culturelement, en Anskuelse, i hvis Gjennemförelse man forresten viser sig höjst uconsekvent, navnlig, for at tage et Exempel, hvad de ældste Digtninger, Sange og Sagn angaaer, thi der er dog vel neppe nogen, der for Alvor vilde søge at bringe Eddasangene, Nibelungenlied, de ældste bøhmiske og russiske Folkedigte i Forbindelse med Grækernes og Romernes Myther? — Finder man end i dem en Samklang med et eller andet af de classiske Culturfolks Sagn eller en Hentydning til Slægtskab med disses Cultus, saa søger man dog nu Aarsagen dybere, i Urtiden, i den fælles Uroprindelse. Naar Middelalderens latinske Krønikeskrivere i deres naïve Anskuelsesmaade iføre de mellem- og nordeuropæiske Folkeslags Myther og Sagn den antike Græker- og Romerdragt, har den moderne Historiker kun et medlidende Smil for en saa barbarisk Historieskrivningsmaade og viser slige Expectorationer ud af den ægte Histories Enemærker. Kun Oldkyndigheden har endnu, som sagt, paa mange Steder ikke løsrevet sig fra denne middelalderlige Methode og den fixe Idee, at hidlede de folkelige (nationale) Oldsager fra Antiken spøger endnu i mangen Hjerne og trænger sig hyppig nok frem til ikke ringe Præjudice for en rigtigere Methode og til et Tegn paa, at Oldkyndigheden endnu ikke befinder sig paa noget særdeles fremrykket Udviklingstrin. — At nu Kjendskab til Metallerne og Brugen af dem ikke er gaaet over fra de saakaldte classiske Folk, Grækere og Romere, til Kelter, Germaner og Slaver søger vor Forf. at godtgjöre ved følgende Betragtninger.

„Det er,'' siger han, „en afgjort, ved gamle Kildeskribenters Vidnesbyrd noksom constateret, Kjendsgjerning, at *Kelterne* have været fortrolige med Bjergværksdriften og at de i den graae Oldtid have været endog berömte Forarbejdere af Metaller. Det vilde være overflødigt at anføre alle de Steder hos Strabo, Diodor, Florus, Plinius den Ældre, Cæsar o. s. v., hvoraf det fremgaaer, at Kelterne ved deres første Fremtræden paa den historiske Scene ikke blot kjendte Metallerne, men endog straalede i glimrende Vaabensmykker [1]. Og betænker man, at ved Romernes første Sammenstød med keltiske Folkeslag, de sidstnævntes rige Smykker og Metalvaaben satte Romerne i Forundring, vil man umulig kunne fastholde den Mening, at Kelternes Bekjendtskab med Metallerne skyldes Romerne. Romernes første Berøring med Kelterne fandt Sted paa Valpladsen, hvor begge Folks Metalvaaben paa en ødelæggende Maade mødte hinanden. I en fjern Urtid maae Kelterne, uafhængig af græsk og romersk Indflydelse, have stiftet Bekjendtskab med Metallerne'' [2].

---

[1]) Se det Udførligere i Schreiber's „Taschenbuch für Geschichte und Alterthum, Jahrgang 1839; samme: „Die ehernen Streitkeile" etc.; Gaisberger „Die Gräber bei Hallstadt"; Keferstein „Ansichten über keltische Alterthümer" etc. — [2]) „De af Kobber og Tin sammensatte Bronzers Udbredelse over Frankrig, Nordtyskland, Øerne i Nordsøen, Danmark og Sverrig maa foranledige os til, her hverken overhovedet at tænke paa Grækerne, og endnu langt mindre paa Romerherredömmets tidligere Periode, men derimod paa et Folk, der oprindelig maa have havt alle disse Lande inde og udmærket sig ligesaameget ved sin Bjergværksdrift som ved sine Metalarbejder. Hermed er det ingenlunde vor Paastand, at Legeringen af Kobber og Tin har været noget ejendommeligt for dette Folk og mulig fra dem skulde være gaaet over paa Grækerne; maaske har det tilegnet sig den i samme Skole, i hvilken ogsaa Grækerne have gaaet, nemlig fra Phoenicierne (?). Man maa ialfald ikke oversee, at det netop var hos dette Folk (Kelterne), at Phoenicierne hentede det til denne Blanding nødvendige Tin (som de senere udførte rundt om til forskjellige Egne), nemlig fra Cassiterides (Scilly-Øerne). Skulde nu mulig ikke netop i den samme Localitet, der, saavidt det i den gamle

„At *Germanerne* allerede i det første Aarhundrede efter Christi Fødsel kjendte Jernet og betjente sig af Jernvaaben, bekræftes ved Tacitus's Vidnesbyrd. Vel bemærker den store Historiker udtrykkelig, at Brugen af Jernvaaben og Jernrustninger ikke var hyppig hos Germanerne og sandsynligvis kun strakte sig til Hærførerne og udmærkede Krigere [1]; men dette kan dog kun gjælde for Germanernes *tidligste* historiske Periode, det vil sige for det første Aarhundrede efter Christi. I Gravene fra deres senere hedenske Periode, f. Ex. i dem ved Selzen, Fridolfing, Nordendorf og ved Oberflacht fandtes Jernvaaben (Sværd, Spyd, Kastespyd, Knive, Øxer o. s. v.) i stor Mængde, hvorimod Bronzegjenstandene (Spænder, Hægter, Ringe etc.) sammesteds vare sjeldne. Da nu Tacitus (Annal. lib. II. c. 14) udtrykkelig bemærker, at paa hans Tid Germanerne ikke brugte Metalrustning og kun faa af dem vare forsynede med *Jernvaaben*, saa kan man deraf slutte, *at de germaniske Folkeslag hverken paa Tacitus's Tid eller senere hen, i det IVde og Vte Aarhundrede, betjente sig af Bronzevaaben eller Bronzerustninger*, men at de derimod havde *Jern*vaaben ligefra deres første Optræden paa den historiske Skueplads. De tvende extreme Anskuelser, af hvilken den ene frakjender de Tydske (Germanerne) Kjendskab til Metallernes Bearbejdelse og til Brugen af Bronzegjenstande, den anden derimod

---

Verden var bekjendt, var det eneste Productionssted for den ene Del af den omtalte Blanding, ogsaa Oprindelsen til den Konst, at tilvejebringe denne Blanding og at forarbeide den, nærmest være at søge?" Saaledes udtaler Dr. Schreiber sig over denne Gjenstand i sit gehaltfulde Skrift: „Die ehernen Streitkeile zumal in Deutschland". — [1]) Rari gladiis, aut majoribus lanceis utuntur; hastas, vel ipsorum vocabulo frameas, gerunt angusto et brevi ferro etc. Tacit. German. c. 6. — Non loricam Germano, non galeam, ne scuta quidem ferro nervoque firmata, sed viminum textus vel tenues et fucatas colore tabulas; primam utcumque aciem hastatam, caeteris praeusta ac brevia tela. Tacit. Annal. lib. II, c. 14.

seger at tilegne dem saagodtsom alle Bronzefund lige fra Pyrenæerne til Østersøen, lade sig forene ved den velbegrundede Anskuelse, at Germanerne allerede ved Christi Fødsels Tider, efterat have aflagt deres ældste Vaaben (Stenvaabnene), lærte Jernet at kjende, hvilket de da senere vedbleve at betjene sig af som det hensigtsmæssigste Materiale saavel i Krig som i Fred; derhos maa man dog indrömme, at de vel ogsaa kjendte Bronzen, men af denne guldglindsende Masse blot plejede at forfærdige Prydelser og Smykker" (?).

Hvad dernæst *Slaverne* angaaer, saa er Forf. af den Formening, at deres *Sprog* afgiver et slaaende Bevis for, at de allerede i deres fælles Urbopæle, det vil sige endnu för deres Udsondring i de for störste Delen endnu blomstrende forskjellige slaviske Nationaliteter, have været bekjendte med de vigtigste Metallers Brug. — Efterat have hentydet til, at der ikke blot i de saakaldte indo-europæiske Sprogs Fællesorganisme men ogsaa i talrige Rodord (Rødder) viser sig et nært Slægtskab — der fornemmetig træder frem i de Ord, som betegne de nærmeste Familieforhold, visse Dele af det menneskelige Legeme, vigtige og iöjefaldende Naturphænomener, alt hvad der staaer i nærmere Berørelse med Jægerens, Hyrdens og Agerdyrkerens Liv, saavelsom ogsaa i Rødderne til de Verber, der antyde Menneskenes sædvanligste og vigtigste Beskjeftigelser — bemærker Forf. yderligere, at der dog gives visse Grændser, som dette Slægtskab ikke gaaer udover, og at navnlig det Fælles i de indo-europæiske Folks Sprogbygning aabenbar indskrænker sig til de Begrebers Kreds, der havde været udviklede allerede paa den Tid, da den nævnte Urstamme endnu førte et Fællesliv. Hvad der gaaer ud over den, tilhører de enkelte af Fællesskabet løsrevne Folkeslag, der allerede havde grundet et selvstændigt Nationalliv. At oplyse hvad der er Fælles for hele denne Folkecomplex og hvad der er Ejendommeligt for hver enkelt Nationalitet og Sprogdannelse, tilkommer den sammenlignende Sprogforskning, der saaledes for Folkenes forhistoriske Tid

erholder en Betydning, som endnu neppe lader sig fuldkommen vurdere. — Ved at gjennemgaae Benævnelserne paa de vigtigste Metaller i de forskjellige slaviske Sprog og sammenligne disse Benævnelser med Metallernes Navne hos de andre indo-europæiske Folkeslag kommer Forf. til følgende tvende Resultater: 1) at Metallernes Navne i alle slaviske Sprog ere de samme og 2) at de saagodtsom ingen Lighed have med Metallernes Benævnelser i de øvrige indo-europæiske Sprog [1]. Dernæst fortsætter han saaledes:

„Af disse Antydninger vil man se, at de slaviske Benævnelser paa de vigtigste Metaller ikke staae i noget Slægtskab med de græske og latinske Metalnavne, og at man saaledes medrette kan paastaae, at Bekjendtskabet med Metallerne ikke fra Oldtidens classiske Folk er gaaet over paa Slaverne [2]. Urimeligt vilde det være at paastaae, at de enkelte Grene af den slaviske Stamme først efter deres Adskillelse fra samme,

---

[1]) Skjøndt det her kun er vor Hensigt at levere en Oversigt over, et Uddrag af, Forfatterens i flere Henseender interessante Afhandling, og ingenlunde at indgaae paa en Critik over samme, kunne vi dog med Hensyn til dette sidstnævnte Resultat ikke undlade at gjöre opmærksom paa, at det vistnok ialfald er höjst tvivlsomt, om ikke de slaviske Benævnelser paa de vigtigste Metaller saagodtsom alle ere etymologisk beslægtede med de scandinavisk-germaniske, ja om ikke alle saa dog enkelte med de græsk-latinske og keltiske, og vi kunne tillægge, at vi til Støtte for denne vor Bemærkning ville kunne anføre enkelte etymologiske Sammenstillinger selv af ansete slaviske Philologer. Her er naturligvis ikke Stedet til at gaae nærmere ind paa en sproglig Begrundelse af vor Paastand eller i det hele taget paa etymologiske Undersøgelser; men det vil dog formentlig ikke være afvejen at have i Forbigaaende udtalt en Tvivl med Hensyn til Forfatterens noget kategorisk fremsatte Paastand og følgelig ogsaa med Hensyn til de deraf dragne Slutninger, forsaavidt som de ere begrundede paa samme. — [2]) Vi maae hertil endnu bemærke, at et saadant Slægtskab vel kunde tænkes at finde Sted (og, som sagt, tildels vistnok finder Sted) uden at man derfor var berettiget til den Slutning, at Metallernes Navne vare gaaede over til Slaverne fra de græsk-romerske Folkeslag.

det vil sige, først efter deres Indvandring i de Landstrækninger, i hvilke de senere slaviske Nationaliteter (Russer, Polakker, Čecher, Serber, Croater o. s. v.) sloge Rod, have opfundet ligelydende Navne paa Metallerne. *Oprindelsen til disse Benævnelser maa række op til det fælles Stammesamlivs Periode*[1], saafremt man ellers ikke vil antage, at i en senere Tid Russerne ved Volga, Čecherne ved Moldau, Beboerne af den dalmatiske Kyst og Polakkerne ved Veichselen i en philologisk Correspondens eller maaske endog paa en Sprogcongres have truffet en fælles Overenskomst angaaende denne Gjenstand. Ingen vil saaledes drage i Tvivl, at Slaverne allerede för deres Indvandring til deres nuværende Bopæle omtrent i det 4de eller 5te Aarhundrede efter Christi have kjendt Metallerne og benævnet dem, og at de følgelig ved deres Occupation af de Landstrækninger, hvor de specielle Nationaliteter senere udviklede sig, befandt sig paa et Culturtrin ligt det, man indrömmer et Folk, der er i Besiddelse af de vigtige Culturmidler, som forudsætte Brugen af de vigtigste Metaller."

„Den mærkværdige Omstændighed, at de slaviske Metalnavne næsten ikke staae i noget Slægtskab med Benævnelserne paa Metallerne i de øvrige indo-europæiske Sprog[2], hentyder paa, at hin Folkegren, hvoraf det slaviske Element udviklede sig, *havde løsnet sig fra den fælles indo-europæiske Urstamme, förend denne sidste havde lært Metallerne at kjende ....*"

---

[1]) Hvorfor ikke *ud over* det fælles (slaviske) Stammesamlivs ind i et mere omfattende indo-europæisk Samlivs Periode? — [2]) Med Hensyn til denne Paastand og den deraf dragne Slutning henvise vi til omstaaende herhenhørende Anmærkning, hvor vi maaske endog kunde have udtalt os endnu bestemtere og navnlig ingen Tvivl indrömmet om, at de slaviske Benævnelser paa de vigtigste Metaller tilhøre en langt mere omfattende Kreds, end af Forfatteren antaget.

Vor Forf. gaaer hernæst over til at give en Oversigt over de Folkestammer, der i forskjellige Tidsrum af den forchristelige Periode havde den vestlige og nordlige Del af de nuværende østerrigske Lande i Besiddelse, og da de Hovedresultater, han senere opstiller, for en Del støtte sig paa denne Oversigt, maae vi her i al Korthed gjengive Hovedpuncterne af samme, idet vi forøvrigt henvise dem, der maatte ønske at gjöre nærmere Bekjendtskab med disse Forhold, til det nyere ethnographisk-historiske Hovedværk, vor Forf. ogsaa i det væsenlige skylder sin Oversigt, Šafařiks „Den slaviske Oldtid" etc., der oprindelig skrevet paa Bøhmisk ogsaa findes i tydsk Oversættelse [1]. Forf. omtaler naturligvis først de

Keltiske Folkeslag.

Efter de historiske Kilders Vidnesbyrd havde i den fjerne Urtid følgende keltiske Folkeslag Landstrækninger i Besiddelse, som nu høre til Østerrig:

Bojerne boede i den første Halvdel af det 4de Aarhundrede för Christi i Bøhmen og Mæhren. Deres, hvorvel ikke fuldstændige, Fortrængelse ved Markomannerne fandt Sted omtrent ved Christi Fødsels Tid. En anden Gren af Bojerne boede omkring Donaus Kilder og Bodensøen til Fichtelbjergene i Nord og Tyroler-Alperne i Syd; en tredije nedsatte sig et Par hundrede Aar efter Chr. i Pannonien i Vest for Plattensøen.

Tauriskerne beboede allerede i det 4de forchristelige Aarhundrede Kärnten, den bjergige Del af Steiermark, Overøsterrig og Salzburg. Ved Christi Fødsels Tid bleve de undertvungne af Romerne, der nu beherskede alle Landstrækninger imellem det adriatiske Hav og Donaufloden. Disse Provinsers Romanisering gik dog langsomt frahaanden. Vigtigt er det, at Christendommen allerede i det 4de og 5te Aarhundrede havde Fodfæste i Noricum; og det er derfor ikke at undre over, om der blandt de keltiske Fund i det

---

[1]) Jfr. dermed K. Zeuss: „Die Deutschen und die Nachbarstämme. München. 1837.

gamle Noricum ogsaa skulde forekomme enkelte, der henvise til en christelig Typus.

Skordiskerne trængte omtrent i Midten af det 4de forchristelige Aarhundrede ind i det sydlige Pannonien, Illyricum og Moesien, fortrængte de derværende Beboere og satte sig i Besiddelse af Landet til den serbiske Morava og i Syd til Scardus Bjergene. Deres Magt blev brudt under Tiberius; men Levninger af dem holdt sig i de scardiske Bjergpasser indtil ind i det 7de Aarhundrede.

Ombronerne boede paa Ptolemæus's Tider (161—180 eft. Chr.) i Syden for Veichselens Kilder, altsaa i den sydøstlige Del af østerrigsk Schlesien, i det vestlige Galizien og i Bjergene i det nordvestlige Ungarn. I deres Naboskab sætter Ptolemæus *Anartophracterne*, ligeledes et keltisk Folk, Tacitus de ligeledes keltiske *Gothiner* og Øst for dem *Sidonerne.*

At *Bastarnerne* og *Peucinerne* imellem Dnjesterfloden og de siebenbürgske Bjergpasser ligeledes maae regnes til Kelterne, godtgjör Šafařik med gyldige Grunde.

Forfatteren bemærker, at de Egne, hvor den ældste Historie og Geographi ikke eftervise noget Spor af keltisk Befolkning, som f. Ex. Central-Ungarn, Banatet o. s. v., dog idetmindste afgive *negative* Vidnesbyrd forsaavidt nemlig som det viser sig, at der dersteds ingen Oldsager forefindes, som af Oldforskerne erkjendes for keltiske; hvorimod det er indlysende, at de i Urtiden af Kelter beboede Lande navnlig i de der gjorte Bronzefund frembyde vigtige Hjælpemidler til at skjelne det keltiske Culturelement fra det germaniske og slaviske, en Undersøgelse, der hidtil er bleven meget forsömt, navnlig i de Landstrækninger, hvor den romerske Antike har fængslet Oldforskernes Opmærksomhed, hvoraf Følgen er, at man for Öjeblikket ingen Paralleler kan opstille i Bronzer fra Slavonien, Croatien og Siebenbürgen, da det til slige Combinationer nødvendige Materiale der endnu ikke er samlet og ordnet. I Erkehertugdömmet Østerrig derimod, i Bøhmen,

Mähren, Salzburg og Steiermark er Vejen for slige Forskninger allerede banet, og det er til at haabe, at de ville føre til almenvigtige Resultater. — Spörgsmaalet am Tyrols ældste Indbyggere staaer endnu uafgjort. Forf. troer efter moden Overvejelse at burde slutte sig til den Mening, som M. Koch i sit Skrift „Die Alpen-Etrusker" udtaler i følgende Ord: „Rhätien er ligesom Noricum et Kelterland, dog med den Indskrænkning, at det ogsaa indbefatter andre Nationer, navnlig Etrusker. Hvad *Tyrol* specielt angaaer, kan man sige, at Norden er keltisk, Syden blandet. Urbeboerne i dette Land vare ikke udelukkende Etrusker; men indvandrede italiske, liguriske, illyriske og galliske Stammer gave det dets ældste Befolkning." I denne Mening bestyrkedes Forfatteren ved det keltiske Præg af Bronze-Gjenstandene i Ferdinandæum i Innsbruck, med Hensyn til hvilke han bemærker, at „de der opbevarede Bronzekiler alle ere Paalstave og saaledes høre til den ældre Form af Kelter." Disse Bronzers chemiske Analyse vilde afgive et vægtigt Bidrag til Spörgsmaalets Løsning, navnlig naar tillige Bronzegjenstande fra etruskiske, Grave i Italien bleve chemisk undersøgte. — „Fremfor alt", siger Forf., „fortjener Opdagelsen af Gravene i Hallstatt i det gamle Tauriskerland og deres grundige Vurdering og Skildring af Gaisberger og Simony at fremhæves som særdeles vigtige. Beviset for, at disse Grave og deres rige Bronzeindhold ere keltiske, er gjennemført med en saadan videnskabelig Strenghed, at al Tvivl maa forstumme. Sammenligner man Hallstätter Bronzerne med de i Bøhmen, Mähren og Steiermark fundne Bronzesager, er deres Identitet indlysende ved første Öjekast. Kommer hertil Undersøgelsen af de i Bøhmen og Mæhren fundne keltiske Mönter [1] samt de af gamle Geographer i disse Landstrækninger anførte keltiske

---

[1]) Om keltiske i Bøhmen fundne Mønter handler udførlig en Afhandling af Forfatteren i det bøhmiske Museums Tidsskrift. 1850. H. I. (bøhmisk).

Stedsnavne, falder det i Öjnene, hvorledes Forskningens Resultater mødes, supplere og fuldstændiggjöre hinanden."

Germaniske Folkeslag.

Efterat have fordrevet de keltiske Bojer, satte *Markomannerne* (Grændsemændene, die Gränzer) sig fast i det gamle Bojohemum henimod Slutningen af det første Aarhundrede eft. Chr. Revne med af Attilas Horders vældige Strøm overlode de det i Midten af det 5te Aarhundrede til de slaviske Čecher.

Rimeligvis omtrent paa samme Tid som Markomannerne nedsatte sig i Bojohemum, toge *Quaderne* det nuværende Mæhren i Besiddelse. Efter Ptolemæus strakte deres Herredömme sig ikke ud over de østlige mæhriske Grændsebjerge; af andre Efterretninger fremgaaer imidlertid, at det maa have strakt sig til Floden Waag[1].

Nord for Markomanner og Quader boede *Korkonter*, *Marsigner*, *Oser* og *Burier*, der sandsynligvis vare indvandrede dertil paa samme Tid som Markomanner og Quader.

I Noricum (Overøsterrig, Salzburg, Kærnten og Steiermark) optræde imod Slutningen af det 5te og i Begyndelsen af det 6te Aarhundrede de germaniske, tildels allerede christnede, Folk *Alemanner*, *Franker*, *Østgother* og *Bajubarier*.

I Pannonien satte *Østgotherne* sig fast efter Attilas Død (453 eft. Chr.), og til samme Tid toge *Rugierne* den nordlige Donaubred i Besiddelse; ved Siden af dem boede *Turcelingerne*. Disse Folkeslags Herredømme var imidlertid, ligesom *Herulernes* og *Longobardernes* i Noricum og Pannonium i den anden Halvdel af det 5te og første Halvdel af det 6te Aarhundrede, kun kortvarig og forbigaaende.

Tyrols Germanisering begynder først med den *alemanniske* og *bojoariske* Stats Grundlæggelse; indtil da var dette

---

[1]) Mannerts Mening: at Quadernes Gebet kun strakte sig fra March til Thaja, har Šafařik grundig modbevist i sit Værk: „Den slaviske Oldtid".

Land fra Roms Forfald kun en Tumleplads for gjennemtogende barbariske Folk [1].

Slaviske Folkeslag.

Egnene ved Veichselen og ved Karpathernes nordlige Sænkninger høre til hine udstrakte Gebeter, der betegnes som Slavernes Vugge og Urhjem. Fra disse Lande, som i gamle historiske Kilder kaldes Bĕlochrowatien, erholdt Bøhmen, Mæhren og Nordungarn i Slutningen af det 5te Aarhundrede sin *slaviske* Befolkning.

I Kærnten, Krain og det sydlige Steiermark nedsatte *slaviske* Folkestammer sig efter Longobardernes Afmarsch til Italien (568 efter Chr.), og i den første Halvdel af det 7de Aarhundrede trængte de Syd fra ind i det nordlige Steiermark og i Landet „ob der Enns" indtil den øvre Traun, Steier og Enns [2].

„Af denne vor sammentrængte Fremstilling", resumerer Forfatteren, „fremgaae nu for vort Vedkommende her følgende Resultater:

I. *De Broncegjenstande af keltisk Form og Legering, der findes i Bøhmen, Mæhren, Schlesien, Nordungarn og paa det gamle Pannoniens Sletter fra Plattensoen til den steierske Grændse, hidrøre fra keltiske Folkeslag, der beboede hine Landstrækninger indtil Begyndelsen af det förste Aarhundrede eft. Chr. I disse Bronzer forekomme höjst sjelden Tilsætninger af Jern.*

II. *Det gamle Noricum, det vil sige det nuværende Erkehertugdömme Østerrig, Salzburg, Steiermark, Kærnten og Tyrol til Brenner, var fra det fjerde Aarhundrede för Chr. indtil omtrent 500 Aar eft. Chr. for största Delen beboet af Kelter. I disse Landstrækninger maa man skjelne imellem tvende Perioder af Kelticismen, af hvilke den förste er ublandet keltisk og gaaer*

---

[1]) Jfr. Koch, Die Alpen-Etrusker S. 70. — [2]) Jfr. F. Pritz, Geschichte des Landes ob der Enns, I. S. 164.

til Tauriskernes Underkuelse af Romerne, d. e. til Slutningen af det første Aarhundrede för Chr., den anden derimod er blandet og underkastet Indflydelse af det romerske Culturelement. I Bronzegjenstandene fra den første af disse Perioder findes aldrig, eller ialfald höjst sjelden, nogen Tilsætning af Jern, hvorimod det hyppig optræder i den anden Periode.

III. *De i hedenske Gravhöje i Bøhmen, Mæhren, Nordungarn, Krain, Kærnten og Steiermark fundne Metalgjenstande, hvis Legering indeholder Zink, tilhøre Hedenskabets seneste Tid og ere aabenbart slaviske Producter,*

IV. *De Bronzegjenstande, hvis Masse foruden Kobber og Tin ogsaa indeholder Bly i betydelig Mængde og sammen med hvilke der findes Jernsayer, kunne hidrøre saavel fra Germanerne som fra Slaverne. Forskjellen imellem germaniske og slaviske Bronzer af denne Slags vil kunne nöjere bestemmes, saasnart de i de aabenbart germaniske Grave ved Nordendorf, Selzen, Fridolfing o. s. v. sammen med talrige Jernvaaben fundne Bronzegjenstande ere blevne chemisk undersøgte."*

„Særligt Eftertryk", vedbliver Forfatteren, „maa jeg sluttelig lægge paa den Omstændighed, at det, som anerkjendte Historikeres (Šafařik, Palacký, Muchar[1] o. fl.) Forskninger have godtgjort, *først var i det femte Aarhundrede eft. Chr. at slaviske Folkeslag toge Bøhmen, Mæhren og vel ogsaa Nordungarn og først i det sjette at de toge Steiermark, Kærnten og Krain i Besiddelse, altsaa til en Tid, da Bronzealderen forlængst var ophørt og Jernet i almindelig Brug.* Med denne historiske Kjendsgjerning stemmer det ovenanførte Resultat af den lingvistiske

---

[1]) Vi benytte Lejligheden til at henlede Læsernes Opmærksomhed paa Muchar's værdifulde Værk: „Geschichte des Herzogthums Steiermark", der ikke er saa bekjendt som det fortjente.

Undersøgelse overens, hvoraf fremgaaer, at samtlige Grene af den store Slavestamme allerede kjendte Jernet paa den Tid, da de toge de ommeldte Landstrækninger i Besiddelse. Havde nu Slaverne i det femte og sjette Aarhundrede betjent sig af de ufuldkomne Vaaben og Husgeraad af Bronze til en Tid, da de langt hensigtsmæssigere Jernvaaben bleve almindelig brugte, saa havde de derved aabenbart gjort et *Tilbageskridt* i Cultur, hvad *de* dog ere langt fra at paastaae, der ville vindicere Slaverne samtlige Bronzefund i hine Lande".

Der staaer nu blot tilbage „som et Exempel paa den practiske Anvendelse af disse ved archæologiske og historiske Undersøgelser vundne Resultater" at gjengive Forfatterens Beskrivelse og Prøvelse af det rige *Bronzefund fra Judenburg* i Steiermark [1], hvilket vi gjöre med hans egne Ord.

„Den mærkværdigste Gjenstand i dette Fund er en 12″ lang og $7\frac{1}{4}$″ bred Bronzevogn, der hviler paa fire Bronzehjul. Midt paa Vognens smale Forside findes den uformelige Skikkelse af en Hjort, hvis Gevir paa hver Side fastholdes af en nøgen Mand. Bagved denne Gruppe svinger en ligeledes nøgen Mand med fremragende Phallus en som en Kelt formet Øxe, og ved Siden af ham staaer en qvindelig Figur med en paafaldende Hovedpynt og Dobbelringe i Ørene. Samme Bronzegruppe, det vil sige, den af to Mænd fastholdte Hjort, Manden, der har løftet sin Øxe til Offerslaget og den qvindelige Skikkelse ved hans Side findes ogsaa paa den modsatte Side af Vognen. Til höjre og venstre ere paa dens længere Sider anbragte fire uformelige, nøgne med kort Spyd og Skjold bevæbnede, Ryttere og det navnlig saaledes, at de tvende Krigere tilhöjre have deres Skjol-

---

[1]) Jfr. Robitsch, „Alterthümer von Ausgrabungen bei Judenburg" (mit Abbildungen) i H. 3. for 1853 af „Mittheilungen des Gratzer Johanneums". — Sine Anskuelser om dette Fund har vor Forf. udforlig udviklet i H. 1. for 1853 af det bøhmiske Museums Tidsskrift (bøhmisk).

de anbragte paa venstre Arm, de tilvenstre derimod deres paa höjre Arm, ligesom til Beskyttelse for Helligdommen. Midt i Vognen staaer i Midtpunktet af en Straalekreds en nøgen qvindelig Skikkelse, der i Störrelse betydelig overgaaer de øvrige, 4 til 5 Tommer höje, Figurer. Dens Hofter ere omslyngede af et Bælte; Hovedet bedækker en Slags flad Hue; dens Hænder ere strakte opad og Haandfladerne gjennemborede. Paa Fragmenterne af en ved disse Gjenstande funden Skaal seer man tydelig, at den er bleven holdt af den qvindelige Figur og har været fastgjort ved sammes Haandflader. Denne Skaal stod derhos ved flere sirlig tvundne stærke Bronzestave i Forbindelse med Vognen, saa at den havde Udseende af et Offeralter, hvis midterste Støtte hin Bronzefigur var. Samtlige Figurer fremstillede sig i raae, ejendommelige, fra den romerske Antike aldeles afvigende, Former. Den höje Midtfigur er dertil vigtig i archæologisk Henseende af den Grund, at den besvarer Spörgsmaalet om Bestemmelsen med de i forskjellige Egne (i Schweiz, Lausitz, Bøhmen, Mæhren og ved Hallstadt) fundne Bronzeidoler med udstrakte Arme og gjennemborede Haandflader: de have, efter Analogien at slutte, ligeledes været Bærere af Offerkar eller Altre".

„Omkring denne Vogn, der fandtes under Jordens Overflade indesluttet af store Kampestene, befandt sig flere Kar og Skaaler af Bronze og iblandt disse en, som det synes, forgyldt Urne af 13" Höjde og som i Bugen maaler 16" og saaledes er en af de störste hidtil fundne. Endvidere fandt man der Fragmenter af Vaser og Kar af Bronze, fra hvis Haandtag og Hanke der nedhænge fra 2 til 5 Bronzeringe, smukt forsirede Lameller, Bæltestykker, hule og massive Ringe, Heftenaale, Bæltespænder, Armskinner, Fragmenter af Hjelme og endelig en ejendommelig forsiret stor Gjord (Reif), alt af Bronze, bedækket af ædel Rust (aerugo nobilis). Som characteristisk Kjendetegn findes blandt disse Gjenstande *en Kelt* af 11" Længde, der saaledes hører til de störste hidtil

fundne Bronzekiler. Ved disse Bronzer fandtes derhos to *Jern*spyd og Brudstykker af andre Gjenstande af *Jern*, samt nogle ringformig sammenvundne Guldtraade".

„Om Betydningen, Bestemmelsen og Brugen af denne Bronzevogn med dens gaadefulde Indhold, der, som det synes, danner Dramatiseringen af en Mythe eller Fremstillingen af en hedensk Ritus, kan der her ikke udførligere være Tale; det er en Gjenstand, der giver Rum for mange divergerende Fortolkninger og Formodninger og som Oldforskningen sikkert om kort Tid vil bemægtige sig som en rig Fundgrube for nye Hypotheser. Kun saameget vover jeg at paastaae, *at det hele Fund bærer et keltisk Præg*, det vil sige, med andre Ord, at det hidrører fra de keltiske Tauriskere, Øvresteiermarks ældste historiske Beboere. Til denne Paastand berettiger for det første den Lighed som de hule og massive Ringes saavelsom ogsaa samtlige Bronzegjenstandes, navnlig Bæltefragmenternes, Forsiringsmaade har med Hallstätter-Bronzerne af samme Slags, for det andet den Kelterne ejendommelige Skik, at anbringe Ringene som Forsiring paa Karrenes Haandtag og Hanke, men fremfor alt den blandt Judenburg Bronzerne fundne Kelt, der, som ovenfor vist, er Kelticismens prægnante Særkjende".

„Hr. Pratobevera, Archivar ved det stænd. Johannæum i Gratz, havde den Godhed at forskaffe mig nogle faa Fragmenter af det særdeles rige Judenburger Bronzefund, og af disse er ét, nemlig Brudstykket af en tvunden Bronzestav, blevet chemisk analyseret af Prof. Dr. Rochleder. Resultatet er følgende:

Bronzestav fra Judenburg:

Kobber	92.51
Tin	6. 8
Jern	0.51
Svovl	0.41
Tab	0.49
	100.00

„Dette Resultat viser," at denne Bronzegjenstands Legering aabenbar er *keltisk* og hører til den Række af antike Bronzegjenstande, som vi ovenfor betegnede med $\frac{A}{Cu\ (\beta)}$[1].

„Tilstedeværelsen af Jern i Judenburgbronzerne er de Kjendetegn paa, *at dette Fund hører til de keltiske Tauriskers senere Periode*".

I Forbindelse med vor Bearbejdelse af Wocel's Afhandling og som et ret passende Tillæg saavel til den som navnlig til Berlins ovenfor oftere citerede og benyttede Bidrag i samme Retning i Annalerne for 1852, ville vi her endnu i Korthed omtale tvende Skrifter, der tildels behandle samme Gjenstand.

Det første af disse er den franske Archæolog A. F. Mauduit's Brochure betitlet „Emploi de l'airain à défaut du fer chez la plupart des peuples des cinq parties du monde etc. Paris. 8vo." At vi her berøre dette lille Skrift, har navnlig sin Grund deri, at tvende af dets Forf. opstillede Sætninger, som vi her skulle gjengive, næsten ganske falde sammen med Berlins tvende første „Slutsatser", som vi imidlertid ikke her skulle gjentage, da vi allerede ovenfor ordret have citeret dem. „Der er", lyde vor Forfatters Ord, „aldeles ingen Tvivl om:

1) at *naturligt Kobber* har været *det første* Materiale, som hos alle de Oldtidens Folk, der have kunnet kjende det, har været anvendt ikke alene til Forfærdigelse af Husgeraad, Redskaber og Konstgjenstande, men ogsaa af Angrebsvaaben af alle Slags fra det Öjeblik af, at deres Industries Tilstand satte dem istand til at benytte Metaller.

---

[1]) Forf. bemærker hertil, at de øvrige ham tilstillede Bronzefragmenter fra Judenburg udvise et noget ringere Procentbeløb af Kobberet, hvorfor deres Legering vakler imellem $\frac{A}{Cu\ (\beta)}$ og $\frac{A}{Cu\ (\gamma)}$

2) at istedenfor det, mer eller mindre rene, naturlige Kobber Bronze anvendtes til Forfærdigelse af alle de Gjenstande, der kunne støbes, fra det Öjeblik af at man blev opmærksom paa de Fortrin, der udmærke denne Blanding af Kobber og Tin".

Det andet og vigtigere Skrift, som vi her ville omtale forsaavidt det berører samme Gjenstand som ovenstaaende Afhandling, er betitlet: „Production de l'or, de l'argent et

Antike Mønter.

I.	Alexander Severus (222—235 efter Chr.) . . . . . .
II.	Samme . . . .
III.	Julia Mamaea, Alexander Severus's Moder . . . . . .
IV.	Gordian den Tredje (238—244 efter Chr.) . . . . .
V.	Philippus (247—249 efter Chr.) . . . .
VI.	Posthumus (258—267 efter Chr.) . . . .
VII.[1]	Claudius Gothicus (268 efter Chr.) . . . .
VIII.	Diocletian (284—313 efter Chr.) . . . .
IX.[2]	Samme . . . .
X.	Maxentius (308—312 efter Chr.) . . . .
XI.	Constantius II. (350—361 efter Chr.) . . . .
XII.	Valentinian I. (364—375 efter Chr.) . . . .
XIII.	Theodosius den Store (379—395 efter Chr.) . . . .
XIV.	Anastasius I. (491—518 efter Chr.) . . . .
XV.	Justinus II. og Sophia (566—578 efter Chr.) . . .
XVI.	Leo VI. Philosophus (886—911 efter Chr.) . . . .
XVII.[3]	Romanus I. Lacapenus (920—944 efter Chr.) . . .
XVIII.	Johannes Zimisces (969—975 efter Chr.) . . . . .
XIX.	Manuel Comnenus (1143—1180 efter Chr.) . . . .

Ordner man disse Analyser, der i den her givne Tabel ere opførte efter Mønternes Datum, efter deres Kobbergehalt, vil man finde, at denne i det hele taget stiger eftersom man rykker frem i Tiden, et Phænomen, der, om end ikke i det

[1]) Slaaet i Alexandrien i Ægypten. — [2]) Slaaet i Alexandrien i Ægypten. — [3]) Slaaet i Kherson.

du cuivre chez les anciens etc. par J. et L. Sabatier. Saint-Pétersbourg. 1850. 8vo". Det har navnlig Interesse for os her, forsaavidt som det supplerer Berlins l. c. p. 262 meddelte Analyser af antike Mønter. Det meddeler nemlig Resultaterne af endel chemiske Analyser, som den ene af Forfatterne, Hr. L. Sabatier, har foretaget, og over hvilke vi her hidsætte en Tabel.

	Kobber.	Tin.	Bly.	Zink.	Sølv.	Tab.
I)	71.56	6.45	13.09	8.79	—	0.11
II)	75.84	20.98	0.91	1.28	—	0.99
III)	72.01	15.28	7.12	4.60	—	0.99
IV)	77.10	7.54	12.70	1.36	Spor.	(med Sølvet) 1.30
V)	76.20	5.14	12.82	5.84	—	—
VI)	90.50	—	—	Spor.	7.88	(med Zinken) 1.62
VII)	89.51	2.76	Spor.	2.65	3.81	(med Blyet) 1.27
VIII)	88.93	1.20	—	8.28	1.50	0.09
IX)	91.38	3.85	Spor.	2.89	1.81	(med Blyet) 0.07
X)	82.03	5.03	11.40	1.30	—	0.24
XI)	88.01	4.08	3.95	3.74	—	0.22
XII)	92.94	0.70	2.11	2.23	—	2.02
XIII)	90.04	1.25	6.11	2.60	Spor.	—
XIV)	97.41	Spor.	Spor.	2.31	—	0.28
XV)	96.75	0.80	Spor.	2.45	—	—
XVI)	92.91	1.80	Spor.	3.42	—	(med Blyet) 1.87
XVII)	72.37	1.25	22.29	3.10	—	0.99
XVIII)	98.18	Spor.	—	1.40	—	(med Tinnet) 0.42
XIX)	94.03	0.70	—	3.42	—	(m.Sølv.o.Blyet)1.85

enkelte eller saa markeret som her, ogsaa fremtræder i de af Berlin l. c. samlede Analyser af antike Mønter, men som her, hvad vi, dog uden videre Commentar, strax skulle antyde, ytrer sig paa en ret mærkelig Maade. Man vil nemlig ved en nöjere Betragtning af den nys givne Tabel let blive var, at omtrent Midten af det 3die christelige Aarhun-

drede danner en skarp Grændse, der med Hensyn til Kobbergehalten deler Analyserne i tvende aldeles uensartede Grupper [1], navnlig saaledes, at naar Kobberets Middelgehalt i de Mønter, der ere ældre end 250, kun beløber 74.542 pC., udgjör den for de Mønters Vedkommende, der ere yngre end bemeldte Aar [2], ikke mindre end 91.74 pC., altsaa 17.198 pC. mere. Vi ville, som sagt, blot her i forbigaaende gjöre opmærksom paa dette Phænomen, og skulle, navnlig med Hensyn til Analysernes hidtil kun ringe Antal, ingen yderligere Bemærkninger fremsætte desangaaende.

Inden vi tage Afsked fra DHr. Sabatiers interessante Skrift skulle vi blot afskrive følgende Citat af samme:

„For at completere disse Notitser", sige Forf. efter at have meddelt ovenstaaende Tabel, „især hvad Sammensætningen af den antike Bronze angaaer, ville vi blot tilföje, at ifølge nogle under Mongez's Opsyn af Chemikeren Dizé i Aaret 1790 foretagne Analyser, hvis Resultater meddeltes i „Journal de Physique" for samme Aar, kom man til den Slutning, at

1) Metallet i alle de analyserede Gjenstande, hvoriblandt en Dolk, et Sværd, Söm, romerske og galliske Medailler, var Bronze, det vil sige Kobber blandet med Tin, samt

2) at Tinmassen i denne Blanding var höjst variabel".

„I Medaillerne fra Syracus fandt man saaledes kun 4.0 pC. Tin, hvorimod Tingehalten i de efterneroniske romerske Kejsermønter varierede imellem 0.4 og 10.2 pC. Et af Bronzesömmene indeholdt næsten 8.0 pC. Tin, et Sværd og

---

1) Af de af Berlin l. c. samlede 72 Analyser af antike Mønter falde de 55 för, de 17 efter Aar 250. Kobberets MiddelpC. er i de førstnævnte 83.934, i de sidstnævnte 91.430, altsaa 7.496 pC. mere.
2) Vi medtage ved denne Beregning ikke Nr. XVII, der ved sin lave Kobbergehalt staaer ganske isoleret iblandt de Analyser, der udgjöre vor anden Gruppe, ligesom den ogsaa ved sin betydelige Blygehalt afviger fra det langt overveiende Flertal af Analyserne i det hele taget.

en Dolk 12.53 pC. Den störste Tingehalt udviste de galliske Medailler, hvis Analyse gav et Resultat af 9.0 til 24.3 pC., altsaa i sidste Tilfælde næsten en Fjerdedel af Metallet. — Et andet antikt Bronzesværd i det franske Nationalmuseum er senere blevet analyseret af Darcet jun. og fandtes at indeholde 87.47 pC. Kobber og 12.53 pC. Tin med næsten umærkelige Spor af Zink."

ENKELTE BERÖRELSER MELLEM DANMARK OG PORTUGAL I MIDDELALDEREN ved E. C. Werlauff.

Flere Kiendsgierninger vise, at et vist Samqvem mellem de nordiske Lande og Europas fierne Vesten i intet Tidsrum af Middelalderen aldeles har manglet. I Vikingperioden hiemsögtes den pyrenæiske Halvöe af nordiske Flaader, som trængte frem til begge Sider af Middelhavets Kyster; senere hialp nordiske Korsfarere Halvöens christne Beboere mod de Vantroende, ligesom nordiske Pilegrime, lige indtil Reformationen, besögte Helligdommene i Compostella og Lissabon[1]. Handelsforbindelsen kan derimod aldrig have været synderlig levende, og efter Hanseforbundets Overmagt i det 13de Aarhundrede maa den aldeles være ophört. Af disse forskiellige Berörelser kunde, ifölge deres Natur, vel ikke fremgaae Virkninger af Betydenhed; men som Momenter til disse hinanden saa fierne Folkeslags Kulturhistorie fortiene de altid Opmærksomhed[2].

Dette gielder maaskee i höiere Grad om de Ægteskaber, der i det trettende Aarhundrede knyttedes mellem det danske

---

[1]) Lissabon forekommer ogsaa i Reiserouten til det hellige Land i Scholierne til Adam Brem. Annaler f. nord. Oldk. 1836—1837 S. 49. — [2]) Forf. „Om de gamle Nordboers Bekiendtskab med den pyrenæiske Halvöe", Annaler for nord. Oldk. 1836—1837, S. 18-61. Afsnittet om Vikingtogene er, med Tillæg, meddelt i E. F. Mooyer's Die Einfälle der Normannen in die pyrenäische Halbinsel, Münster 1844; jfr. P. A. Munchs Det norske Folks Historie I, S. 424-25.

og portugisiske, mellem det norske og castilianske Kongehuus [1]. Efter Dronning Dagmars Död (1212) ægtede Valdemar den Anden i Aaret 1214 Berengaria, en Datter af den portugisiske Konge Sancho I. (1185—1211). Det kunde synes vanskeligt at forklare Grunden til at en dansk Konge, ligesom senere hans Sön, sögte Ægtemager i en længere Frastand end nogen anden, enten af deres Forfædre eller Efterkommere. Man har villet finde Anledningen dertil i den Omstændighed, at Berengarias Broder Ferdinand i A. 1211 var bleven Greve af Flandern og mueligen derved kan være kommen i et eller andet nærmere Forhold til Danmark [2]. Snarere kan man maaskee tænke sig, at Valdemars Opmærksomhed allerede tidligere kan være bleven henvendt paa hint fierne Land ved hiemvendende danske Korsfarere, som enten 1189 i Forening med tydske, paa Veien til det hellige Land havde hiulpet Sancho I at indtage Silves i Algarve fra Maurerne, eller 1197, under den bremiske Erkebisp Hartvigs Anförsel, havde taget denne Bye tilbage [3]. Efter at have födt tre Sönner til Verden, der alle fulgte Faderen paa Thronen, döde Berengaria i Barselseng d. 27de Marts 1221 [4]. Kil-

---

[1]) Den Efterretning at Alphons VIII af Castilien i Aaret 1203 skal have ladet frie i Danmark for sin Sön Ferdinand, har ingen ret Hiemmel; P. F. Suhm Danm. Hist. IX, S. 32. Christian den 2dens Dronning Isabella kan derimod siges at have hört til det spanske Kongehuus. — [2]) Suhm (IX, S. 161. 238) er maaskee blot foranlediget hertil derved, at flere af vore Kilder, som omtale hendes Ægteskab, tilföie, at hun var en Söster af denne Ferdinand; f. Ex. Script. rer. dan. I, p. 165; jfr. N. Danske Mag. V, S. 186; Script. II, p. 172. 436; III, p. 264; IV, p. 280. Alb. Crantz Chron. Daniæ, VII, c. 19, nævner ikke engang hendes Navn, men omtaler hende blot som Greve Ferdinands Söster. Andre Kilder derimod nævne Portugal som det Land, hvorfra hun kom; f. Ex. Script. I, p. 243. 390; IV, p. 227. — [3]) Mueligen kunne enkelte Danske ogsaa have fulgt med de frisiske og nederlandske Korsfarere, som i Aaret 1217 hialp Portugiserne at erobre Alcacer do Sal. — [4]) De ældre portugisiske Kilder (i det ringeste de her bekiendte) omtale

derne rose hendes Skiönhed og Ynde[1]; men efter Folkesagnet har hun efterladt sig et kun lidet hædrende Minde. Den historiske Sandhed vil neppe lade sig bestemt udfinde; mueligen have de sörgelige Forhold og skiebnesvangre Tider, der betegnede hendes Sönners Regiering, i Modsætning til de Forhaabninger, der havde knyttet sig til Dagmars Sön, hvis tidlige Död aabnede disse Vei til Thronen, havt Indflydelse paa Samtidens og Eftertidens skaansellöse Dom[2].

---

ikke dette Ægteskab; de lade Sanchos Datter Berenguella (vor Berengaria?) döe ugift og være begravet i et Kloster i Coimbra (Molbechs historiske Aarböger I, S. 57); mueligen kan Sancho I have havt to Döttre af samme Navn; han havde i det ringeste foruden 6 ægte Döttre Flere udenfor Ægteskab. Schäffer, Gesch. Portugals I, S. 130-131, nævner en Infantinde Berenguela, som tilligemed de övrige Döttre var betænkt i Faderens Testament (1209); efter hans Död kom disse i Strid med Broderen Alphons II om Arven. Valdemars Ægteskab forbigaaer denne Portugals nyeste Historieskriver ganske. I Forliget af 17de Nov. 1225 om Valdemars og hans Söns Lösladelse af deres Fængsel nævnes blandt det, der skulde erlægges i Lösen: alt det Guld, som hörte til Dronningens (Berengarias?) Prydelser, foruden Kronen og med Undtagelse af det, hun för sin Död havde skienket til Klostere og Kirker (Universum aurum quod ad ornatum regine pertinebat, præter coronam, et exceptis his, quæ etc.); Thorkelin, Diplomatarium I, p. 293. Tre Aar efter Bryllupet gav Paven Bekræftelse paa den Morgengave, Kongen havde skienket hende, Suhm IX, S. 289; hvad der egentlig har hört til denne Morgengave, siges ikke; usandsynligt er det dog ikke, at Samsöe (som nævnes i Kiempevisen) kan have været deriblandt; jfr. Antiquariske Annaler 1, S. 48.

[1]) A. Crantz VII, S. 19: pulcra nimis; Corner haver endog valde pudica et morata; C. Hamsfort (Scr. I, p. 285): insigni venustate et nitore virgo.

[2]) Folkesgnet har allerförst udtalt sig i Kiempeviser (Udv. danske Viser fra M.-Ald. II, S. 92. 95-98; Arwidsson, svenska Fornsånger II, S. 359-62; jfr. Hvitfeld I, S. 184) og i et Mundheld: *Beengerd* for en ond Qvinde (Hvitfeld I, S. 179, P. Syvs Ordsprog I, S. 209). Hun forbigaaes i den danske Riimkrönike, men characteriseres derimod overeensstemmende med Sagnet af Er. Lætus, res danicæ p. 175; Hvitfeld I, S. 179. 185 og Fl. Naar Hvitfeld S. 184 lader Biskop Peder af Aar-

Hvad der imidlertid i en vis Henseende kan tiene til at redde Berengarias Eftermæle, er den Omstændighed, at Valdemar 8 Aar efter hendes Död til sin Söns, den til hans Efterfölger kronede Valdemars, Ægtefælle valgte hendes Broderdatter Eleonora, Datter af Alphons II (1211—1223) og Söster til Sancho II (1223—1245). Biskop Gunner af Viborg med flere Gesandter reiste til Portugal, for at fölge Bruden til Danmark; den ærværdige Prælat var derfor stedse elsket og höiagtet af det unge Ægtepar [1]. Brylluppet holdtes i Ribe

huus 1219 formaae Kongen til ikke „saameget at besvære sine fattige Undersaatter med Skat og Tynge efter *Dronning Beengierds Raad*", da forekommer dette ikke i Hvitfelds Kilde (P. Olai, Scr. I, p. 182) og er formodentligen et Tillæg af han selv. Suhm mener (S. 239), at Kongen ved sine Krige har været foranlediget til at foröge Skatter og Told efter hendes Ankomst, og at disse da ere bragte i Forbindelse med denne (omtrent som man i Oldtiden og Middelalderen gav Regenterne Skyld for Misvæxt); paa et andet Sted tager han hende dog noget i Forsvar (S. 582), ligesom G. L. Baden, Danm. Historie I, S. 310. N. M. Petersen bemærker rigtigen, at i Kiempeviserne kun det kan ansees for sandt, som skildrer Folkets Anskuelse af Dronningens Personlighed; Dansk Folkekalender 1843 S. 104. Naar Kiempevisen, Er. Lætus og Hamsfort (Scr. I, S. 285) lade hende döe af et Pileskud, da giendrives dette af den samtidige lettiske Annalist Henrik, som beretter, at hun döde i Barselseng (in partu); Gruber, origines livonicæ p. 148. N. M. Petersen formoder, at Navnet *Bringenild*, som nogle Kilder angive for hendes rette Navn (Script. II, p. 172; III, p. 308; N. Dske Mag. V, S. 186, maaskee rettere *Bringeuild?*) egentlig skulde være Brynhild, fordi man sammenlignede hende med Fortidens onde Brynhilde; snarere hidrörer vel hint Navn fra det portugisiske Berenguela; Briginild (Scr. II, p. 172) er en Forvanskning. Hendes danske Navn Beengierd (oprindeligen maaskee Berngerd, s. P. Syvs Ordsprog I, S. 209) forekommer allerede i Chron. Erici (Scr. I, p. 165; N. Dske Magazin V, S. 186-187). Berengarias Navn er saaledes blevet daniseret ligesom hendes Forgængerindes i Ægteskabet Margaretas, hvis danske Navn nu, ad den philologiske Vei, med Kritik og Skarpsindighed er blevet forklaret af Fr. Schiern i Nyt hist. Tidsskrift V.

[1]) Vita Gunneri, Scr. rer. Dan V, p. 578. Eleonora (Alienor) kaldes her

d. 24de Juni 1229. Næste Dag erholdt hun ved et Kongebrev i Morgengave den sydlige Deel af Fyen med Slottene Svendborg, *Wordburgh* og Faaborg, Halvdelen af Fyens Mynt og Odense-Bye [1]. Dette Ægteskab varede kun kort: ligesom

---

den *spanske* Konges Datter, som kom de partibus *Yspaniæ* til Danmark; ligeledes i Tab. Ringstad. (Scr. IV, p. 280); ogsaa enkelte nyere Kilder kalde hende en *spansk* eller castiliansk Prindsesse, Suhm IX, S. 608. Hele Halvöen benævnedes nemlig i en ældre Tid stundom *Spanien*; endnu Er. Lætus, res Daniæ p. 175, lader Berengaria komme fra Spanien. Naar det i det förste Forlig om Kong Valdemars Lösladelse, 1224, bestemmes at han skulde gjöre et Tog til det hellige Land og tilbringe den förste Vinter i Spanien (Thorkelin Diplom. I, p. 289), da er her maaskee egentlig meent hans afdöde Dronnings Fædreland, Portugal. Om hendes Slægtskabsforhold forekommer endeel hos Suhm IX, S. 582, hvortil nogle Rettelser ere meddeelte i Annaler for nordisk Oldkyldighed 1836–1827, S. 60.

[1]) Efter Originalen, som har forvildet sig i Pariser-Archivet, meddelt i Nordalbing. Studien I, S. 84–85. Suhm har ikke kiendt dette interessante Aktstykke, uagtet det, oversat paa Fransk, men med Navnene meget forvanskede, tidligere var trykt i J. du Tillet Recueil des roys de France, ensemble le rang des grands etc. Paris 1602. 4to. S. 34. Wordburgh forekommer som kongeligt Domaine i Vendsherred i Valdemars Jordebog (Scr. VII, p. 523); ikke i Föns-Sogn (som angives paa det Jordebogen vedföiede Kart), men i Brenderup Sogn (*Varbierregaard*; Danske Atlas III, S. 487; findes ikke paa Kartet og savnes i Supplementet S. 649; jfr. Scr. l. c. p. 581). I 17de og 18de Aarh. hörte Gaarden under Kiersgaard. Det forekommer paa Vidensk. S. Kart over det nordlige Fyen 1780 (Voldbierg); paa Gliemanns Odense Amt 1824 (Varberg) og paa Mansas nordlige Fyen (Varbierggaard) nær ved Baaringvig, som mueligen har Navn af den gamle Borg. At Wordburg tillige med Svendborg og Faaborg her henregnes til det sydlige Fyen (versus australem plagam) maa hidröre derfra, at denne Deel eller rettere Øens sydvestlige Syssel i Middelalderen indbefattede Svendborg, Faaborg, Assens og Middelfart; Borgen har da paa den Tid formodentlig spillet samme Rolle i denne Deel af Landet som Hindsgavl i en senere Tid. Denne Forklaring skyldes min höitagtede Ven, den med Fyens Historie og Forhold i ældre og nyere Tid fortroelige Lærde, Conferentsraad Dr. Vedel Simonsen til Elvedgaard; jfr. hans Bidrag til Odense Byes ældre Historie 1ste B. S. 153.

begge Svigerfaderens Dronninger döde Eleonora i Barselseng d. 13de Mai 1231; faa Maaneder senere, d. 28de November, döde den unge Konge[1]. De efterlode sig ingen Afkom[2].

Ingen politisk eller anden Virkning af de omtalte Ægteskaber kan paavises; heller ikke er der Grund til at antage, at Ægteskabet 1257 mellem den norske Konge Hakon Hakonsons Datter Christina og den castilianske Prinds Philip kan have været foranlediget herved[3].

1) Da Begges Dödsdage og Dödsaar saaledes angives i Tabula Ringstadiensis (Scr. IV, p. 280), maae de ansees for rigtige, og bestyrkes desuden af flere Vidnesbyrd, hvorefter Dronningen döde först og Kongen senere i samme Aar; f. Ex. Anon. Nestved. ad A. 1300 (Scr. I, p. 370); Albertus Stadensis (Helmstad. 1587) fol. 208 b. (faa Uger efter hende?); Alb. Cranz, Chr. Dan. VII, c. 19; Kiempevisen 11, S. 104 (knap 9 Maaneder efter hendes Död). Det er altsaa en besynderlig Feiltagelse af en saa gammel Kilde som Chronicon Erici, at den lader ham döe först og hende snart efter, in partu (Scr. I, p. 166; jfr. N. Danske Mag. V, S. 188), hvilket gientages i Aarbogen 936–1317; Scr. II, p. 173; af Gheysmer ib. p. 386 og af Flere; jfr. IV, p. 228; V, p. 457. Naar Suhm IX, S. 607 nævner Kolding som Valdemars Dödssted, da maa det være en Trykfeil for Kallundborg. De portugisiske Scribenters Beretninger om dette Ægteskab ere meget uklare og forvirrede; saaledes heder det i Jos. Teixera de Portugalliæ ortu, regni initiis etc., Paris 1582. 4. fol. 9 a, efterat Eleonora er omtalt som dansk Dronning, at hendes Broder Infanten Ferdinand de Serpa havde en Datter, cui ab amitæ obitu *Daniæ* regnum cessit; og i E. Nonii Leonis censura in libellum Jos. Teixeræ, Olyssip. 1585. 4., siges fol. 40 a. at Leonora, en Datter af Infanten Ferdinand de Serpa, Alphons II Sönnedatter, blev gift med primogenito *Daciæ*. — 2) Suhm IX, S. 606. Hans Gisning i det Fölgende (X, S. 18. 152. 192. 579), at de skulde have efterladt sig en Datter, som siden ægtede Greve Burwin af Rostok, falder hen, da denne Burwins Ægtefælle Sophie var gift allerede 1237; Lisch, Meklenb. Jahrbücher X, S. 46; jfr. mit Progr. om Dronn. Sophia S. 8. — 3) En interessant Frugt af det norske Gesandtskabs Reise i denne Anledning var en paa Latin forfattet Reisebeskrivelse til Spanien og det hellige Land, hvoraf et Fragment er opdaget i det norske Rigsarchiv; Chr. Langes norske Tidskrift I, S. 44-46.

Först efter 200 Aars Forlöb forekommer atter et enkelt Spor til Samqvem mellem Danmark og Portugal.

Infanten Pedro, Sön af Kong Johan I, er berömt i sit Födelands Historie ved sin kraftige Styrelse under Brodersönnens, Alphons d: 5tes, Mindreaarighed (1438 - 47), ved sin videnskabelige Dannelse og ved sine i de tre dengang kiendte Verdensdele foretagne Reiser. Paa hans Reiser (1424-28) besögte han ogsaa Danmark. Foruden den almindelige Aarsag, der kunde bringe ham til at gieste det kolde Norden, hans Interesse for at lære fremmede Nationer og Lande at kiende, i hvilken Henseende han kan sammenlignes med sin yngre Broder, den udödelige Henrik Navigator [1], kunne andre Hensyn maaskee ogsaa have foranlediget ham dertil. Formodentlig var han bleven personlig bekiendt med Erik af Pommern, da de begge omtrent 1424 besögte Keiser Sigismund [2]; desuden var han noget beslægtet med det danske Kongehuus, da Dronning Philippa var en Datter af den engelske Konge Henrik IV, hvis Söster Philippa, gift med Kong

---

[1]) Illum totum fere circumiisse orbem, ut multorum mores et urbes videret, et in omnium fere ejus temporis principum magnorum aulis fuisse — heder det om ham i ovenanförte Edv. Novii Leonis censura in libellum Jos. Teixera fol. 40a; jfr. Schæfers Gesch. Portugals II, S. 458-59, som citerer R. de Pina Chronico de Alfonso V. (Da Serra Colleccao de livros ineditos de Historia Portugueza, Tom. 1), men hvor dog intet nærmere synes at forekomme om Pedros Ophold i Danmark. Det er vel ikke usandsynligt, at disse Reiser kunne have havt Indflydelse paa Broderens Henriks Söeopdagelser; jfr. Schäffer anf. St. S. 300. — [2]) Æn. Sylvii Historia Bohemiæ, cap. 44. (Marqv. Freheri rer. bohemic. Scr. Hanov. 1602, p. 152). Efterat have omtalt, at Sigismund gav sin Svigersön Albert af Österrige Mæhren, tilföier han: eo quoque tempore *Ericus Rex Daciæ* et infans *Petrus R. Portugalliæ germanus* . . . Imperatorem accedentes, quibus rei militaris peritissimi, exercitium ejus et copiis et auxiliis auxere. Kong Erik synes allerede i Begyndelsen af Aar 1424 at have tiltraadt sin Reise til Keiseren; Jahns Danm. polit. milit. Historie S. 81.

Johan I. af Portugal, var Moder til Infanten; denne og vor Philippa vare altsaa Södskendebörn.

Havde end dette Besög ikke fundet Sted, kan man dog let tænke sig, at Rygtet om Portugisernes vidunderlige Söeopdagelser snart maatte udbrede sig ogsaa til Norden. I det femtende Aarhundrede vare Porto Santo, Madera, Azorerne, de cap-verdiske Öer og flere Punkter af Afrikas Vestkyst opdagede; men först fra Midten af Aarhundredet haves Vidnesbyrd om, at nogen Dansk har deeltaget i disse eventyrlige Tog. En faadan interessant, skiöndt eenestaaende Kiendsgierning fremgaaer af fölgende Beretning i det portugisiske Værk: *Annaes da Marinha Portugueza* (den portugisiske Marines Aarböger) por *Ignacio da Costa Quintella.* Tomo I. Lisboa 1839, S. 153 [1].

„1447. — Rygtet om Portugisernes Opdagelser af nye Lande og ubekjendte Stæder bevirkede, at endel mærkelige Personer, hvis Interesse vaktes ved saa ualmindelige Begivenheder, begave sig til Portugal. Iblandt disse var ogsaa en af *Kongen af Danmarks* (Christopher af Bayerns) Hofmænd, som af sin Konge var bleven anbefalet til Infanten [2] og som vore Historikere kalde *Balart*, hvilket Navn dog maaske er fordreiet. Denne Adelsmand brændte af Begjerlighed efter at besöge Kysten af Afrika, for i Nærheden at betragte de Vidundere, der, efter hvad han i sit Födelands iskolde Egne havde hört fortælle, fandtes under disse Himmelströg, hvor Træerne aldrig miste deres Löv og hvor Naturens Frembringelser ere saa aldeles forskjellige fra hine Egnes."

„Infanten lod strax udruste et Skib, hvis Kommando overdroges til Fernão Affonso, Ridder af Kristusordenen, hvem der derhos medgaves et Budskab til Kongen over Cabo Verde [3].

---

1) Velvilligen meddeelt i Oversættelse af Cand. Edvin Thorson. — 2) Henrik Navigator, hvis Sö-Opdagelser begyndte 1418; han döde 1460. — 3) De Cap-verdiske Öer opdagedes 1441; Forbierget blev först omseilet 1445.

I dette Skib gik nu *Balart* ombord, og for at tilfredsstille hans Nysgjerrighed og vise ham alle de indtil den Tid opdagede Bugter, Havne, Floder og Forbjerge, maatte Affonso seile langs med Afrikas Kyst lige til det omtalte Forbjerg, en Seilads, der, paa Grund af Modvind, medtog ikke mindre end seks Maaneder."

„Ved deres Ankomst til Cabo Verde gik Negrene, saasnart de fik Öie paa Skibet, i deres Baade og kom, under krigerske Instrumenters Lyd, ud for at rekognoscere; men da Folkene forklarede dem Reisens Öiemed og sagde dem, at man medbragte Foræringer til deres Konge, gik de atter iland, for herom at underrette Provindsens Guvernör, da Kongen selv, paa Grund af en Krig med Beboerne af det indre Land, befandt sig otte Dagsreiser fra Stedet. Noget efter ankom Guvernören, for med de brugelige Ceremonier at modtage Affonso og *Balart;* Gidsler udveksledes og Handelen begyndte."

„Blandt de Gjenstande, som Negrene falböde, vare ogsaa nogle Elefanttænder, der vakte den Fremmedes Beundring i den Grad, at han tilböd Negrene en stor Belönning, saafremt de enten kunde vise ham en levende Elefant eller ialfald bringe ham Huden eller Skelettet af et saadant Dyr [1]. Dette lovede Negrene, der vare lystne efter den lovede Belönning, og tre Dage efter kom de tilbage med den Besked, at de havde en levende Elefant paa et vist opgivet Sted, hvorhen de anmodede *Balart* om at begive sig. Uden mindste Betænkelighed eller Mistanke begav denne sig i Barkassen (det eneste Fartöi, Skibet havde) og lod sætte fra uden anden Ledsagelse end de Matroser, der roede ham. Da de vare lige ved Land, hvor der gik en stærk Brænding, faldt en af Matroserne overbord, just idet han vilde tage imod en Flaske Palmevin, som en af Negrene rakte ham, og da hans Kam-

---

[1]) Med Hensyn til Elephantordenens Historie er dette Træk ikke uden Interesse.

merader vilde hale ham ombord igjen, blev der en saadan Forstyrrelse, at Barkassen slog om og kæntrede. Men aldrig saasnart bleve Negrene var, at Portugiserne hverken selv kunde forsvare sig eller faae Hjælp fra Skibet, förend de kastede sig over dem og dræbte dem alle, kun med Undtagelse af en eneste Mand, der frelste sig ved Svömning."

„Saaledes omkom denne fremmede Adelsmand for nogle forræderske Vildes Hænder uden at det var muligt for Affonso at tage Hævn over dem, da de ikke mere vovede sig ombord og Skibet intet andet Fartöi havde. Der var saaledes intet andet at gjöre end at vende tilbage til Portugal med denne sörgelige Efterretning."

Da den danske Adelsmands Navn er forvansket i den portugisiske Kilde, vil det næsten være umuligt nu at opdage Identiteten. *Balart* kan betyde *Belov*, *Bölle*, *Parsberg* eller desl.; men Navnet er her i det Hele uvæsentligt; Hovedsagen er den anförte Kiendsgierning. Exemplet har rimeligviis afskrækket hans Landsmænd fra lignende Forsög.

Fiorten Aar efter hin sörgelige Begivenhed finde vi Spor til et venskabeligt Forhold mellem Kongerne af Danmark og Portugal, Christian I og Alphons V, der begge döde i samme Aar (1481) ligesom den Förste var valgt til Dansk Konge i samme Aar (1448) i hvilket den Anden som myndig Konge tiltraadte Regieringen i Portugal. Christian havde sendt sin „Persevant" kaldet „Lolland" [1] til Portugal, hvor han viste sig ved Hoffet med megen Anstand, underrettede Alphons om sin Konges, Dronnings og de kongelige Börns Befindende og meddelte en saa klar og fuldstændig Skildring af det danske Riges Tilstand og Forfatning, at det forekom den portugisiske Konge, som om han selv saae og erfarede det Hele. Men især indlagde „Persevanten" sig dog Ære ved sin i Afrika, under Statholderen

---

[1]) Herolderne eller Persevanterne havde, som oftest, Tilnavn efter et Land eller en Provinds i det Rige, hvor de hörte hiemme; Werlauff, de hellige tre Kongers Kapel i Roeskilde Domkirke S. 73-74.

i Alcacer Greven af Vianas Anførsel mod Maurerne udviste Tapperhed; hvorfor han ogsaa blev slagen til Ridder[1]. Alt dette erfares af en Anbefalingsskrivelse til Christian I af 11te Juli 1461, som den hiemvendende Persevant medbragte fra Alphons V og som det her turde være passende at meddele efter Originalen, da den Samling, hvori den er trykt, mueligen ikke saa snart vil komme for Lyset[2].

„Serenissimo principi, *Chri(stierno)* dei gracia Dacie etc. regi, consangvineo fratrique suo carissimo, *Alfonsus*, dei gracia Portugallie et Algarbii rex Septeque et Alcassarie in Africa dominus, plurimas salutes et prosperitatis incrementum. Jucundissimum nobis fuit audiuisse ex *Loland*, perseuant serenitatis uestre, uestram uxoris liberorumque ualitudinem, quem sepe percuntati sumus de regni statu uariisque aliis, quibus Dominia uestra habundant clarissimaque sunt, que ille tanto ordine ac copia nobis retulit, ut ipsi oculis cernere ea uideremur. Etsi igitur talem perseuant habeatis, cui merito iam necesse est afficiamini, statuimus tamen etiam laudes alias suas uobis recensere fortasse ignotas, ut magis etiam, si esse potest, eum diligatis. Nam in uariis preliis, que a magnifico comite *de Uiana*, oppidi nostri Alcassarie in Africa atque exercitus duce, aduersus Mauros gesta fuere, insuper et excursionibus in eorum agros, quibus nostri plures uicos igni dedere, plures depopulati sunt, in quibus non paucos captiuos ceperunt, tantam animi magnitudinem ostendit, ut tanti principis dignum uasallum se fecerit, ob eaque magnam laudem meruerit: propter quam, nam de suasissimis moribus quibus

---

[1]) I Alcacer, som 1458 blev indtaget af Portugiserne, blev Duarte de Menezes af Kongen udnævnt til Commandant og forsvarede Staden med megen Tapperhed og Udholdenhed under en lang og haard Beleiring af Maurerne; til Belönning ophöiedes han 1460 til Greve af Viana, ligesom flere af hans tappre Krigere erholdt Ridderværdighed; Schäfers Gesch. Portugals II, S. 485-94. — [2]) Christian den 1stes Diplomatarium, af Registrator ved det Kgl. Geheimearchiv H. Knudsen, S. 134-35.

in curia nostra usus est nichil attinet referre, ut inde ad nos rediit, eum militem creauimus, certiores animi strenuitatisque sue in bello redditi ex literis dicti comitis plurimisque uiris, qui cum eo simul pugne interfuerunt. Quare rogamus uos, ut eum non tantum fidei causa, pro qua magnis periculis ac laboribus se objecit, non tantum seruicii, quod uobis continuo prestat, sed nostra contemplacione, qui ei non parum afficimur in omnibus que augmentum honorem utilitatemque suam concernent, eum habeatis precipue commendatum, quo intelligat literas precesque nostras apud uos ualere quantum nomine uestro ipse nobis prius retulit. Datum in oppido nostro Sintrie, XI. die Jullii anno domini 1461. El Rey.

Aluarus.

BEMÆRKNINGER OM EN STEENÖXE MED RUNE-INDSKRIFT, TILHÖRENDE HANS MAJESTÆT KONGEN;

ved Carl C. Rafn.

Efter den i Hedenold herskende Tro anvendtes Indristning af Runer paa forskjellige Gjenstande som Beskyttelsesmiddel og for at bringe Eieren eller Afbenytteren Held. Den ældre Edda har i det første Kvad om Brynhilde Budlesdatter bevaret os et Læredigt om denne Runekunst; Brynhilde, som Valkyrie under Navn af Sigurdrífa, forklarer her disse Lærdomme for Sigurd Fafnersbane og begynder med den væsentlige Art af saadan Runeristning, som skulde give Held i Kampen:

Seir-Runer skal du kunne,
hvis du vil Seir have,
og paa Sværdets Hjalte dem riste,
nogle paa Skjermstangen,
nogle paa Klingen,
og nævne to Gange Tyr.

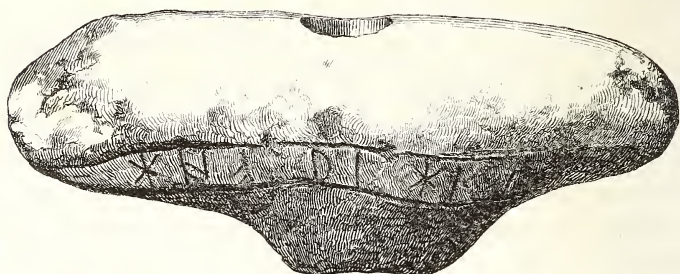
Hun gaaer dernæst over til at omtale andre Arter, som anvendtes i særskilte Öiemed, navnligen: *Drik-Runer* til at bevare en Kvindes Troskab, hvilke indristedes paa Drikkehornet og udvendig paa Haanden med Runen Naud (Nød, ᚾ) paa Neglen; *Bjerge-Runer* til at lette en Kvindes Forløsning, hvilke skulde indridses indvendig paa den flade Haand; *Hav-Runer* til at bevare Seilere paa Søen, som indristedes paa Stavnen og paa Roerbænken og indbrændtes paa Aarerne; *Kvist-Runer*, som anvendtes af Læger og til at helbrede Saar; disse indristedes i Barken og i Stammen paa Træer, hvis Grene ludede mod Østen. Sikkert anvendtes de saakaldte Seir-Runer hyppig; at de nævnes først, synes ogsaa at vidne om, at de betragtedes som den vigtigste Art. Saadan Rune-Indristning anvendtes ikke alene paa Angrebsvaaben men ogsaa som Beskyttelsesmiddel paa Forsvarsvaaben, hvortil upaatvivlelig den Bemærkning i Skálda (Snorra Edda 1, p. 420) sigter, at det i Oldtiden var Skik at forsyne Skjoldenes Rande med Indskrifter (*á fornum skjöldum var títt at skrifa* (*á*) *rönd þá er baugr var kallaðr*).

Den ovenfor S. 8 afbildede Steenøxe i Øxhammerform, som H. M. Kongen i Oldskrift-Selskabets Aarsmøde den 21de Marts 1853 af sin private Samling paa Frederiksborg foreviste, hører til de Gjenstande, paa hvilke den i Edda bevarede Forskrift har fundet Anvendelse. Denne Steenøxe med Runeindskrift, ihvorvel sjelden, er imidlertid ikke aldeles enestaaende.

I den til Universitetet i Upsala hørende Samling bevares en anden, i Sverrig funden, mindre Steenøxe eller rettere Steenhammer af en noget forskjellig Form, med en Udbugning om Skafthullet[1]. Denne mærkelige Oldsag blev i det 18de Aarhundredes Begyndelse funden i Upland, paa hvilket Sted

[1]) Mineralie-Cabinettet, i hvis Catalog den findes optagen under Nr. 23.

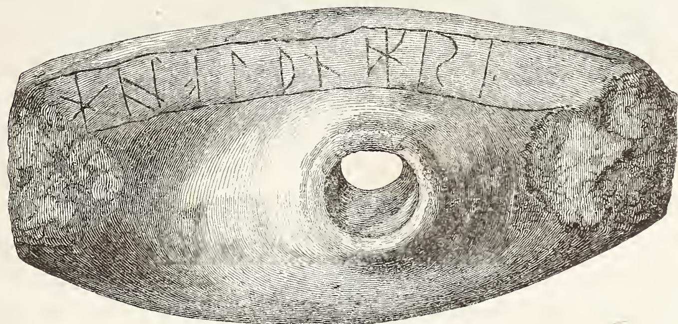
er nu ubekjendt, men det alene veed man, at den blev opgraven af Jorden af en Bonde, som plöiede sin Ager. Den er ikke af sædvanlig Granit men af en meget haardere Steenart, maaskee noget Slags Porphyr; dens Længde er paa det nærmeste $3\frac{1}{2}''$, Breden paa Midten $1\frac{5}{8}''$, i den øverste Ende $1\frac{1}{2}''$ og i den nederste $1\frac{3}{8}''$. Den er i øvrigt i begge Ender afstødt og beskadiget, som synes at være Bevis paa at den i Oldtiden er bleven anvendt enten til Krigsbrug eller som Værktöi. I Idunna 10de H., Stockholm 1824, meddelte J. H. Schröder en Beskrivelse og Afbildning af denne Hammer (p. 354-366, tab. II fig. 2). N. H. Sjöborg har i Samlingar för Nordens Fornälskare, 3, pl. 53 fig. 168 (jfr. p. 163) meddelt en anden Afbildning, som Finn Magnusen har gjengivet i Runamo og Runerne tab. VII fig. 2 (jfr. p. 580-581). Efter en nyere fra Upsala i 1852 hidsendt Aftegning fremstilles her denne Hammer fra Siden, saa at Holken eller Udbugningen omkring Skafthullet paa dens nedre Side kan sees:

Saaledes skjelner man bedst Hammerens Form og Udseende; men i denne Stilling bliver Runeindskriften mindre tydelig, eftersom den kommer til at vise sig paa Kant eller i stærk Forkortning.

Da der med Hensyn til Indskriften findes Uovereensstemmelser mellem denne Afbildning og de tvende tidligere, søgte jeg at faae en paalideligere, som Mag. Carl Säve var

saa beredvillig at forskaffe, og han har selv „med den störst möjliga noggrannhet" sammenholdt Indskriften og til ydderligere Sikkerhed om dens tro Gjengivelse vedföiet en Papirsafpresning. Denne Afbildning i naturlig Störrelse meddeles her:

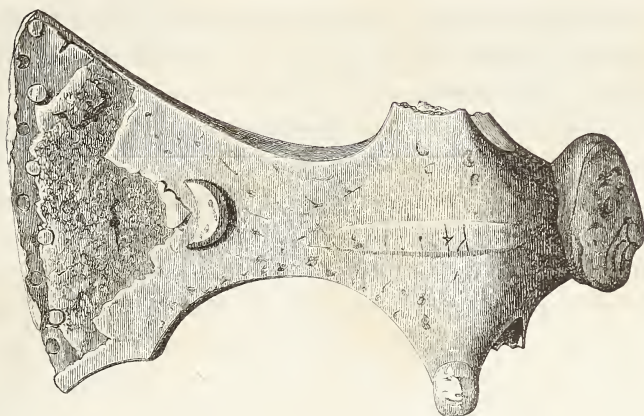

I Anledning af min Forespörgsel om de Runetræk, som jeg ansaae tvivlsomme, udtrykker Afbildningens Meddeler sig saaledes betræffende Indskriftens og Hammerens Bestemmelse: „Andra runan har verkeligen en liten qvist öfverst på andra stafven, men han är så liten, att det möjligen *kan* vara endast en liten afsprungen stenskärfva; — jag är dock mera böjd för att antaga en verklig quists dervaro. Åttonde runan, som alla ansett för ᛡ, är rättare ett ᚴ; men mycket nära framför och nästan i beröring med detta står ett ᚦ, ehuru stafven är svag och knappt rätt synlig utom på midten; runan är ej ᛡ, utan säkerligen två runor ᚦᚴ, såvida det ej skulle vara tre, nämnligen ᚦᚴᚦ samristade; men det tror jag dock icke. Strecket, som från ᚦ snedt öfverskär ᚴ, tyckes hafva uppkommit genom filens skrapning, när man skulle bilda det öfre strecket uti ᚦ'ets buk. De 6 sista runorna tyckas således innehålla: ᚦᚼᚦ ᚴᚱᛁ eller kanske: ᚦᛏᚦ ᚴᚱᛁ? Någon mening kan jag ej få af runorna. Troligen har hammaren varit brukad som amulett och de särkilda runorna äro kanske bara begynnelse-bokstäfver till en besvärjelseformel, eller kanske till en eller flere påföljande egares namn. Dessa stenvapen

brukas än i dag såsom trollmedel i Sverige, ungefär såsom hittade häst-skor i Danmark: — jag så i sjelfva Köpenhamn på visst 10 ställen slika hästskor spikade under trappor inuti och utanför husen, för att bringa lycka. Så såg jag på Gotland en stor, mycket vacker stenyxa, som egaren brukade att lägga i deg, öl, när det ej ville komma till gäsning, och som utlånades till grannarne i samma syfte, och som han således för intet pris ville sälja."

Som et Sidestykke med Hensyn til at det er forsynet med Indskrift vil jeg her endvidere fremstille et i Museet for nordiske Oldsager i Kjøbenhavn bevaret Fragment af en særdeles mærkværdig Øxe, der nu kun er 3 Tommer lang og ved Eggen ikke fuldt to Tommer bred; den har imidlertid, da den har været fuldstændig, sikkert været 4 a 5'' lang og den afrundede Eg fulde 4'' i Brede. Den er *beklædt med Bronce*, men dens *Kjærne* og *Eg*, af hvilken sidste dog nu det meste er bortrustet, er *af hærdet Jern*. Istedenfor Bane har Øxen bagtil en rundagtig Knap, hvorpaa skjelnes et glubende Dyrehoved, som viser Tænder. Den fremstilles her fra begge Sider:

Ved Skafthullet er Øxen saavel foroven som forneden bredere udvidet i fire Spidser, der ende sig i Mandehoveder, af hvilke dog nu kun eet er bevaret. Paa den ene af Øxens Sider fremstilles et halvmaaneformet Emblem, men paa den anden et Mandshoved med Skæg. Mellem Knappen og Forestillingen er paa hver Side et ophöiet Baand. I dette er paa den Side, hvor Halvmaanen er anbragt, nogle Runer indridsede, af hvilke dog kun den første er et sikkert ᚴ og den anden synes at være en Binderune og kunde vel disse to Characterer antages at betegne ᚴᚬᛏ eller goð, Guder, og det antages rimeligt at man har villet meddele Øxen en for dens Fører heldbringende Kraft ved dens Betegnelse med Gudernes Navn [1]. I en Afstand af een Runes Plads forekommer en svag Indridsning lignende et ᛦ, der dog neppe er andet end en tilfældig Ridse. I det lignende Baand paa den anden Side have muligen ogsaa Runer været indridsede, men, hvis dette har været Tilfældet, ere de nu ganske forsvundne, og neppe kan en ᛋ lignende Indridsning, der ikke staaer paa Baandets Midte, antages at være andet end tilfældig.

Ligesom flere af Bronce forfærdigede Vaaben, paa hvilke Jerneg er anbragt, saaledes maa ogsaa denne Øxe efter dens

---

[1]) Finn Magnusen, Runamo og Runerne p. 583.

Bestanddele antages at være fra Overgangsperioden fra Broncealderen til Jernalderen eller fra dennes første Tider, da Jernet endnu sjelden anvendtes [1].

Saavel den uplandske Steenhammer som den her ommeldte i Danmark fundne Steenøxe kunne muligen være fra samme Tidsalder ligesom ogsaa tvende Indskriftstene, der i norske Gravhöie dækkede murede Gravgjemmer, hvori laa Urner og brændte Been, den ene ved Øvre-Bratsbjerg i Nærheden af Trondhjem med Indskriften: ᚦᚠᛚᛁᛉ; den anden ved Vest-Tanem i Klæbo-Sogn, Trondhjem Stift, hvorpaa læses ᛞᚠᛏᚱᛚᛁᛚ, begge Indskrifter, i hvilke den sidste Rune synes feilridset, rimeligviis betegnende Navnet Þorleif [2]. Her fortjener ogsaa at erindres tvende Indskrifter, der dog vel maa antages at være fra en noget senere Tid, nemlig et i en Gravhöi ved Straarup i Dalby Sogn, Haderslev Amt, fundet Guld-Diadem, hvorpaa er indridset ᛚᚢᚦᚱ ᛟ, Luþr ó, Lödver eier, der antages at være fra det 5te eller 6te Aarhundrede; og et ved Himlingöie i Sjælland fundet med Sølvplader belagt Metalspænde, hvorpaa Indskriften ᛞᚠᚱᛁᛋ ᛟ, Þórir ó, Thorer eier [3].

At Runeindskrifter ofte anvendtes som Beskyttelsesmidler mod Farer, see vi ogsaa af Egilssaga [4]. Egil Skallagrimson søgte at forekomme Virkningerne af en berusende Drik ved at ridse Runer paa Drikkehornets udvendige Side og overstryge dem med sit Blod; ligeledes benyttede han indridsede Runer for at ophæve Virkningerne af hemmelighedsfulde Skrifttegn (Lönstave), som antoges at have voldt en ung Piges Sygdom. Som Exempler paa Runers Anvendelse paa enkelte Gjenstande som overtroiske Beskyttelsesmidler kan man anføre et Fragment af en Metalplade, som var heftet til et ved Ely i

---

[1]) Ledetraad til nordisk Oldkyndighed p. 60-61. — [2]) jfr. Finn Magnusen anf. Værk p. 348, 497-500, 651 og tab. VII fig. 3, 4; L. D. Klüvers norske Mindesmærker tab. 10 lit. c. — [3]) jfr. mine Bemærkninger derom i Annaler for nord. Oldk. 1842-1843 p. 167-171 og tab. VIII fig. 1; ib. 1836-1837 p. 343-346, tab. VII fig. 10b. — [4]) Den Arna-Magn. Udgave 1809 p. 211 flg., 567.

England fundet lille Sølvskjold, i hvis, som det synes, nordiske Indskrift Begyndelsesbogstavet ᚦ med en Tværstreg over og en under Böiningen rimeligviis betegner Óþinn, og en særskilt Binderune vel kunde opløses ᚦᚬᛦ, Thor; fremdeles en i Jorden ved Skjelskjör funden Amulet af Bly, hvorpaa en Binderune vel maatte læses ᛆᚦ, Ása-Þór eller Auka-Þór; og en i Skåne funden Steenring med en Runeindskrift, hvorved den synes at være betragtet som en indviet Amulet[1]. Til de mærkeligste af saadanne Gjenstande maa ogsaa regnes en paa Lundskov Klint under Lundsgaards Gods i Fyen funden Guldring, som har en massiv Knub, hvori er indlagt en Intaglio og i en Indfatning omkring denne indgravet en Indskrift med Pehlvi Skrift, som gjör det rimeligt at den er forfærdiget i Persien i Sassanidernes Regjeringstid (mellem 226 og 642 efter Chr.). Paa den glatte Side, som underneden dækker den indfattede Steen, er en Runeindskrift indridset, med Binderuner, som opløst læses saaledes: ᛆ ᚱᚯᚦ ᛆᚴ ᛚᛆᚴᛆ ᛆᛚᛆᚴᛆ, Æ RÖD ÆG LAGD ALAGA, æ ræð ek legð álaga, stedse styrer jeg Skjæbnens Beslutning[2].

Alle disse Gjenstande ere upaatvivlelig fra Hedenold, med Undtagelse maaskee af den sidstanførte, der vel er fra en noget senere Tid. Det er bekjendt at Runers Brug i lignende Hensigt vedligeholdt sig langt ind i den christne Tidsalder; som et Exempel af mange fremhæves en til Fiskefangst anvendt saakaldet Sænkesteen, funden i de Gamles Vestrebygd i Grönland (Godthaabs District), hvorpaa tydelig den puncterede Rune ᚴ er indhugget[3], upaatvivlelig betegnende guð, Guds Navn, som skulde give Held til Fangsten.

---

[1]) Finn Magnusen anf. V. p. 583-584 og tab. XII fig. 2; p. 593-594, tab. XII fig. 3; p. 578-579, tab. VII fig. 1; Annaler for nord. Oldk. 1838-1839 p. 118-138. — [2]) Finn Magnusen anf. V. p. 586-588. — [3]) Grönlands hist. Mindesmærker 3 B. p. 841 og tab. X fig. 10.

Den uplandske Hammer har maaskee ikke været et Vaaben, hvorimod den i Danmark fundne Steenøxe, der er langt större, nemlig 9½ T. lang, vel kan have haft denne Bestemmelse.

Af de fire Runer, som ere indhugne i denne, er den første ᚴ, Lögr, den anden er mindre bestemt, kan dog neppe være ᚢ, da Krumningen slutter sig ind til Hovedstaven forneden og maa da være ᚦ, Thorn; den tredie ᚨ forekommer i det gothiske eller saakaldte angelsaxiske Runealphabet og er O; den fjerde er den belgbundne Thorn eller saakaldte Belgþór, paa hvis Stav foroven en Tyr, ᛏ, synes at være anbragt. Disse Runer ere sikkert indhugne. De ere rimeligviis Begyndelsesbogstaver til Ord eller Navne og kunne maaskee betegne Guder, hvis Bistand Øxens Fører ved Indristningen ventede sig til Vaabenets Held: den første Rune, ᚴ, kunde betegne Loke, den ødelæggende Guddom, hvis Ugunst det var vigtigt at unddrage sig[1]; den anden, ᚦ, Þór, Thor, den stærkeste af Asa-Guderne, der af mange tilbades som den øverste Guddom, hvis Navn her passende anføres ogsaa med Hensyn til hans knusende Hammer Mjölner; den tredie, ᚨ, Óðinn, den øverste Gud og Gudernes Overhoved; den fjerde, ᛏ, Týr, der, ligesom Odin dyrkedes som Seirens og Krigshæderens Gud; Anbringelsen af Belgþór paa Runen kan have Hensyn til hans af Kvadet om Ymer i den ældre Edda bekjendte Venskab og Stalbroderskab med Thor, hvorved denne Seirrunes Virkning kunde antages forøget, ved hvis Indridsning Krigsgudens Navn er efter den ovenanførte i den ældre Edda bevarede Forskrift to Gange paakaldt.

---

[1]) Ved Opregnelsen af Ásaheiti siges der i Snorra Edda I p. 556: „hèr er efstr Loki".

EN BEMÆRKNING VED INDSKRIFTEN PAA KONG GORMS MINDESTEEN I JELLINGE, i Skrivelse fra Johan G. G. Briem til C. C. Rafn.

„Deres Runelæsning om Harald Blaatand (i Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie 1852 S. 314-319) kan sikkert ikke efterlade den mindste Tvivl om at De er, som den første Opdager saa den rette Læser af „ok Danafulkit kristna"; men uagtet meget flittig Overveielse har jeg endnu ikke kunnet overbevise mig om Rigtigheden af Deres Opfattelse af Ordet kristna som Verbum infinitiv, styret af det foregaaende vann. Upaatvivlelig kan man sige *vann* som Hjelpeord til hvert andet Gjerningsord, der da sættes i infinitiv, men dels ere her mellemliggende Substantiver, som give Ordet *vann* en anden Betydning og dels giver kristna som adjectiv neutrum accusativ nok saa rythmisk en Sætning; — fulkit troer jeg heller ikke er *fólkit*, Folket, men *fylkit*, den mindre Lands- og Folke-deel.

Efter min maaskee mindre begrundede Mening indeholder den mærkelige gamle Indskrift netop det, som er vore Dages brændende Stridsspörgsmaal: ‚Haraldr (er sá) er den, som vandt ganske Danmark og Norge og desuden det kristne Danafylke.' Hvad er Danafylke? mon noget andet end den omtvistede Part af Sönder-Jylland, som förend og for en Deel i Modsætning til det øvrige Land, Folk og Rige, havde modtaget Kristendommen uden derfor at kunne fornægte Danskheden."

Gunslev Præstegaard paa Falster den 11te Mai 1854.

OM KONG GORMS MINDESTEEN I JELLINGE;

af Thorl. Gudm. Repp.

Red. henviser til C. C. Rafns Meddelelse om denne Mindesteen i „Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie" 1822 S. 308-319, hvor Afbildningen af dens Indskrift findes S. 318 og tab. XIII-XIV.

Da Secretairen for Det Kongel. Nord. Oldskrift-Selskab for kort Tid siden opfordrede mig til at meddele i nærværende Tidsskrift den Fortolkning af Jellinge-Indskriften, som jeg havde indrykket i Bladet „Flyveposten" den 24de Marts d. A., yttrede jeg at jeg ikke gjerne vilde i et literairt Tidsskrift indföre mine Bemærkninger i den Form, som vel havde forekommet mig selv at være fuldkommen antagelig i et Dagblad — at jeg for bedre at fyldestgjöre hans nu udtalte Ønske maatte eftersee mange Kilder og samle Beviser for adskillige i Artikelen fremförte Sætninger — at dette vilde fordre nogen Tid og at jeg ikke i en ganske kort Tid vilde være istand til at levere et Arbeide for det antydede Öjemed, som vilde tilfredsstille mig selv; og derimod bemærkede han at Artikelen var af ham bestemt til at udkomme i nærværende Bind af Tidsskriftet, og at han foretrak at optage den som den var trykt i Bladet, hellere end vænte paa en udförligere Udarbeidelse. Vi bleve dog enige om at jeg skulde gjennemsee og rette Artikelen og tilföje saadanne Bemærkninger og Beviser, som maatte forekomme mig meest nödvendige, hvortil han velvilligen laante mig de vigtigste Kilder.

Jeg föler imidlertid ret godt den historiske Betydning af Kong Gorms Mindesteen. Denne Steen og Dronning Thyres Mindesteen ere, saa vidt jeg veed, de eneste hidtil bekjendte kongelige Runemonumenter i hele Verden: deres rette Læsning og Fortolkning er altsaa en Sag af nogen Vigtighed. Det er min fulde Overbevisning at begge Jellinge Indskrifterne

indeholde historiske Lysglimt, som endnu ej ere afbenyttede. Deres Uovereensstemmelse er ogsaa mærkelig; saavel som og den Omstændighed at de kongelige Trælle, som byggede *Thyres* Höj, have fundet sig foranledigede til at opbevare Mindet om denne deres Gjerning ved særegne Rune-Indskrifter, som findes paa forskjellige Steder i den *fjærnere* Omegn. Intet Minde findes derimod om, af hvilke Mænd Kong Gorms Höj blev bygget.

Som bekjendt findes der ved Jellinge Kirkegaard to store Gravhöie, tilhørende det kongelige Ægtepar Kong Gorm og hans Hustru Thyre Danabót. Paa Toppen af hver især stod en Mindesteen med Rune-Indskrift, som tydeligt og utvivlsomt tilkjendegiver den höisatte Persons Navn og Rang. Indskriften paa Thyres Mindesteen frembyder ingen betydelige Vanskeligheder og den er tilfredsstillende bleven læst; om den næres ingen Tvivl eller Tvist.

I Henseende til Læsning og Mening kan Intet være mere klart og utvivlsomt end Indskriften paa Thyres Mindesteen. Og alligevel indeholder denne Indskrift historiske Vanskeligheder, som vel ere af underordnet Art, og dog af Betydning i Indskrift-Literaturen. Dens Uovereensstemmelse med Indskriften paa Kong Gorms Mindesteen f. Ex. er paafaldende.

Eet er imidlertid vist, og det kan maaskee tjene dem, som ville løse denne Gaade, til nogen Veiledning, dette nemlig, at ligesaa aabenbart som Kong Gorms Mindesteen er christelig og kirkelig, saa er Thyres ganske sikkert *hedensk*. Man vogte sig dog vel for at troe, at dette bestemmer noget med Hensyn til Mindestenenes relative Alder. Det gik i Norden som i Syden, Hoffet og dets Afhængige bleve først omvendte til Christendommen; den uafhængige Gentlemans Stand tog sig længere Betænkningstid, inden den modtog Daab.

Gorms Mindesteen derimod have mange lærde Runologer forsøgt sig paa, men endnu ikke udfundet nogen tilfredsstillende Læsning af Indskriftens sidste Deel. Da jeg ved

nogen Eftertanke, men dog uden stor Vanskelighed har udfundet den *rette Læsning og Fortolkning* af et næsten nihundredaarigt Minde om Danmarks ældste historiske Konge, antager jeg, at en Meddelelse derom maa være mange Læsere kjærkommen.

Indskriftens rigtige Læsning er følgende med latinske Versalier:

HARALTR : KUNUNKR : BAÞ : GAURUA : KUBL ÞAUSI : AFT : KURM : FAÞUR : SIN : AUK : AFT : ÞJURUUI : MUÞUR : SINA : SA : HARALTR (I)AS : SOR(I) : UAN : TANMAURK : ALA : AUK : NURUIAK : AUK : TANAFULK : AT : KRISTNO.

Naar dette bogstaveres paa sædvanlig islandsk Maade, saa læser man, som følger: Haraldr konúngr bað gaurua kubl (eller kumbl) þausi (d. e. þessi) eftir Gorm fauþur sinn, ok eftir Þyri móður sína: sá Haraldr(i)as sor(i) vann [1]. Danmaurk alla og Norveg og Danafólk at kristna. Paa Dansk: „Kong Harald bød gjöre disse Höie efter Gorm sin Fader og efter Thyre sin Moder. Den Harald som en Eed gjorde, hele Danmark og Norge og det danske Folk at christne."

Denne Læsning stemmer overeens med den, som allerede för er udfunden af andre indtil Ordene „sá Haraldr". Derefter er min Læsning forskjellig og Fortolkningen meget afvigende fra de fleste; men den har to store Fortrin for de hidtil opstillede deri, at Indskriften, saaledes læst, som jeg har læst den, viser sig at være skreven paa classiskt Old-Dansk, og tillige at være nöie overeensstemmende med Historien. De hidtil opstillede Læsemaader give et uantageligt Sprog, og ikke en Gang med Undtagelse af Magnusens, saadanne Afvigelser fra den velbekjendte Historie, at Indskriften derved bliver en fuldkommen Opdigtelse. Den eneste virkelige Vanskelighed, som Indskriftens endnu fuldkommen læselige Deel frembyder, er denne Passus: „sá Haraldr ias sor vann", men man seer tydeligt af selve Tegningen, at her er en For-

[1]) „sá Haraldr es söri (eller særi) vann" etc.

virring tilstede, som alene kan hidrøre fra Steenhuggeren, thi Skjælnemærkerne mellem Ordene (:), som ellers bruges overalt i denne Indskrift, ere her udeladte og et I indskudt mellem „Haraldr" og „as", hvor det aabenbart ikke hører hjemme, og hvor det slet ingen antagelig Mening giver. Dette I staaer der, som man sagde paa Gammel-Dansk „sem illr veptr í vaðmáli", d. e. som daarligt Islæt i Vadmel. Intet bliver altsaa naturligere end at antage, at her er en Steenhugger-Feil tilstede, hvilket bliver saa meget desto troligere, som den i sin Oprindelse synes at have megen Lighed med de i vore Dage bekjendte Sætter-Feil. Steenhuggeren havde bemærket, at der i denne Linie skulde staae et I efter et R uden Skjælnemærke mellem R og I, af Vanvare sætter han nu dette I efter det første R i Linien han kommer til, hvorimod han først skulde have sat det efter det andet R; nu var det dog engang sat, skjöndt paa urette Sted, og med en bred Bogtrykker-Samvittighed udelader han nu I-et paa det rette Sted, og saa bleve Bogstaverne da heller ikke flere, end de burde være. Naar Typer gaae i Skuddermudder paa Hjörnerne af Formen, indtræffer undertiden et lignende Tilfælde hos Bogtrykkerne. Feilagtige Bogstav-Omsættelser ere desuden ikke noget usædvanligt Særsyn i Rune-Literaturen eller endog i Inscriptions-Literaturen i det Hele. De forekomme ogsaa, ja ikke ganske sjældent, baade i latinske og græske Inscripter.

Man siger vel: de to R'er, hvorom her er Tale, ere ikke af samme Slags, det ene er et Begyndelses- og Mellem-R, det andet et Slutnings-R af forskjellig Form: dette er sandt; men den Klerk eller Munk, som leverede Steenhuggeren den Afskrift, Tegning eller Afridsning, hvorefter han huggede, synes ikke at have været nogen stor Runolog, thi allerede i Indskriftens to første Ord bruger han begge R'r iflæng. Muligt er det, at Steenhuggeren af gammel Vane, uden at være meget kyndig i det øvrige, forstod Tingen bedre, og at han allerede af den Grund forflyttede I'et bort fra Slutnings R'et hen til et Mellem-R.

Det bör bemærkes, at *ingen Deel* af denne Indskrift er udkastet af Harald Blaatand selv, ja ikke engang affattet i hans levende Live eller under hans Tilsyn. Den Gisning, hvadenten den hidrører fra Suhm eller andre, at en Deel af Indskriften er affattet i Haralds levende Live, og den sidste Deel siden efter tilsat, er i höieste Grad usandsynlig og behøver ikke videre at imødegaaes. Indskriften er, saadan som den er læst af mig, aldeles sammenhængende: ligesom støbt i en Form, og den foranlediger slet ingen Formodning om flere end *een* Udarbeider. Men den hidrører øiensynlig heel og holden fra en Geistlig — en Biskop, en Præst eller en Munk — hvem det udentvivl var langt mere om Kirkens end om Kongens Forherligelse at gjöre. I denne Aand maa Indskriften læses og opfattes. Altsaa den indre Mening er denne:

Hvorvel Kong Harald havde befalet eller forlangt, at disse hedenske Gravhöie skulde opføres til Erindring om hans hedenske Forældre (hvilket Kirken ingenlunde billiger), saa glemme vi dog heller ikke, at han afsonede denne store Synd ved at aflægge den Eed, at han vilde christne hele Danmark og Norge og tilmed det danske Folk.

Selve Indskriften tilkjendegiver klart og tydeligt, at den slet ikke — at ikke nogen Deel af den, hidrörer fra Kong Harald selv eller fra hans Nærmeste. Kong Harald er en langt mere fremtrædende Person i denne Indskrift end hans Forældre, om hvilke den dog skulde være et Minde: denne Omstændighed gjör det heelt utroligt at han skulde have nogen Deel i dens Affattelse. Allerede Indskriftens tredje Ord BAÞ taler stærk imod at Harald selv skulde være Indskriftens Forfatter. Dette *baþ* er aldeles usædvanligt; det hedder ellers *lèt*, og dette vilde uden al Tvivl ogsaa være blevet anvendt her, hvis Kong Harald selv havde havt nogen Deel i Indskriften. Jeg har en stærk Formodning om at *baþ*, saaledes anvendt som her, er et *ἅπαξ λεγόμενον* i Rune-Literaturen, og dette gjör det sandsynligt, at her maa være en usædvanlig Omstændighed tilstede, som har retfærdiggjort eller fordret

denne Udtryksmaade. Jeg har vel, ligesom Magnusen, taget Ordet *baþ* i Betydningen *jussit*, som om *baþ* her var det samme som *bauþ*; hvilket unegteligen lader sig retfærdiggjöre. Det kunde dog vel være at man gjorde allerrettest i her at tage *baþ* i sin meest sædvanlige Betydning, neml. *precatus est.* Harald fik i sin Regjerings-Tid en i Danmark forhen ukjendt Magt indi sit Rige, hvilken han som saa mange andre Konger maatte böje sig for. Denne Magt var den hellige Moder Kirken, et Væsen som han, hvorvel han var en Konge, ikke kunde *befale* noget, men som han maatte, som en arm Synder, *ydmygt bede*; og dette vilde da Kirken selv allernaturligst, og uden Tvivl saare beredvilligt, opbevare Mindet om. Hvad der altsaa antydes ved dette *baþ* er vel at Harald, som vilde give sine Forældre en fyrstelig Begravelse efter hedensk Skik, havde sögt om Tilladelse dertil, og erholdt samme af den hellige catholske Kirke, hvis Barmhjærtighed, især mod Konger og Dronninger, er ubegrændset. Christelig Begravelse kunde dog det gamle Konge-Par ikke erholde, thi det var i Kirkens Öjne fordömte Hedninger. Nu — Danmarks Magnater, hvoraf mange endnu vare enten slet ikke christne, eller *slet* christne (*illa christnir*), forlangte vel heller ikke en saadan Hæder for deres gamle Konge.

Indskriftens kirkelige Karakteer er i sig selv tilstrækkelig til at godtgjöre, at dens Forfatter har været en Tydsker, thi andre Klerke end Tydske eller Engelske fandtes der ikke i Danmark en temmelig lang Tid efter Christendommens Indførelse. Men nu kommer desuden hertil den besynderlige Udtryksmaade: „sá Haraldr" — „den Harald"! som meget klart og tydeligt betegner en fremmed Forfatter. Det kunde dog tilvisse aldrig falde nogen dansk Mand ind at tale om Harald Blaatand som en lidet bekjendt Mand, eller i en Tone, som om han vilde efterlyse en bortløben Person. Ingen Nordmand, ingen Islænder, næppe engang en *Nord*tydsker, vilde saaledes have udtrykt sig om Harald Gormssön, allermindst paa hans Faders Mindesteen. Den Mand, som saaledes udtrykte sig, var

vistnok en Sydtydsker, eller en Tydsker fra et fjernt germanisk Land.

Iøvrigt: Hvad der er en Hovedsag i denne Indskrifts rette Læsning, ere Ordene: „sá Haraldr es søri vann", „den Harald som Eed gjorde". Man være nu enig med mig eller ikke om, hvorledes Substantivet *søri* eller *særi* er blevet forvansket, thi dette kan være skeet paa flere Maader — een Ting er sikker, nemlig denne, at Ordet *søri* er aldeles nødvendigt for at faae nogen antagelig Mening i Indskriften. Dette Ord er det Object, som Prædikatet „*vann*" forbinder med det grammatikalske Subject „*Haraldr*". Det er ingenlunde umuligt, at *sør* virkelig er en gammel substantivisk Form, der betyder det samme som *særi*, hvorvel jeg nu ei mindes at have seet en saadan Form. I ethvert Tilfælde er Ordet eller det Begreb, som derved betegnes, saa aldeles uundværligt for Indskriftens rette Læsning og Forstaaelse, at jeg er overtydet om, at uden det vil der aldrig findes nogen antagelig Mening i Indskriften. Med dette Ord derimod bliver Meningen klar og historisk sand, og Sproget reent og classiskt.

Man behøver sandelig ikke at gjöre sig mange Skrupler over det I, som her savnes paa det rette Sted. Vil man ikke antage det, som dog er höist sandsynligt: at I-et er ved en Steenhugger-Feil blevet indskudt paa en urigtig Plads, saa kan man meget godt tænke sig at det er, ved en Feil, som ogsaa er meget hyppig, blevet ganske borte, er udeglemt. Rune-Literaturen er den unöiagtigste og feilfuldeste Art af Literatur, som man vel kan tænke sig. Den vrimler af alle Slags Feil: *peccat defectu, peccat excessu et ἑτέρωσι.* Dette er bedst kjendt af dem, som kjende Runerne bedst. Ingen Art af Forvanskning vil være den Kyndige uventet i Rune-Indskrifter. Disse Indskrifters Bogstav-Karrighed er vel bekjendt. Denne kan undertiden drives meget vidt: et slaaende Exempel findes i Göranssons Bautil Nr. 573: *Fasti : ak : Jukir :* (maaskee Jogeir) *þilturistin iftir b. rusia þurot :* hvoraf den første Deel utvivlsomt bör læses: „Fasti auk Jukir

þeir lèto rista stein", og den sidste maaskee skal betyde: „eftir brúþor sinn Þórodd". I ethvert Tilfælde er her et *multum in parvo* af mangehaande Feil, hvorvel Skrift-Sparsomheden er meest paafaldende. Ligesom til Erstatning finde vi dog ogsaa Redundanzer, eller Overflødigheder. Saaledes hos Göransson Nr. 656: *Snorir : auk : Kurukr : raistu : stain : þin a : aftir : Hariulf : aftir : faþur : sin.* d. e. Snorre og Kuruk reiste denne Steen *efter* Herjólf, *efter* sin Fader. Her ere to Redundanzer, den ene af et Bogstav, Slutnings r-et i *Snorir*; den anden af et Ord, nemlig det to Gange gjentagne „*aftir*". Men at et enkelt ᛁ savnes paa det rette Sted vil vist ingen Runolog finde forunderligt. Saaledes hos Göransson Nr. 263: ᛋᚢᛅᛁᚾ:ᛅᚢᚴ:ᛒᛁᛅᚱᚾ:ᛅᚢᚴ:ᛁᚴᚢᛚᚠᛅᛋᛏᚱ:ᛚᛁᛏᚢ: ᚱᛁᛋᛅ:ᛋᛏᛁᚾ:ᛁᚠᛏᛁᛦ:ᛁᚴᚢᛚ:ᚠᛅᚦᚢᚱ:ᛋᛁᚾ. d. e. Svein og Bjarn (*sic*) og Igulfastr lode reise en Sten efter Igul sin Fader. Her er Slutnings-Bogstavet ᛁ i Navnet ᛒᛁᛅᚱᚾᛁ udeglemt ligesom i Ordet ᛋᚬᛦᛁ paa Jellingestenen. Det er utvivlsomt, at Ordet *England* forekommer paa mange svenske Runestene. Vel kan der være nogen Tvivl om Læsemaaden i flere af disse Indskrifter, saa at det er uvist om der virkelig menes England; men selv naar disse fraregnes, blive dog mange tilbage, hvor man, til Trods for alle Feil og Forvanskninger dog sikkert bör læse England. Alligevel finder man at Ordet bogstaveres paa ti forskjellige Maader, og, saavidt jeg mindes, aldrig rigtigt. Dette være nok til at bortrydde enhver Anstøds-Steen for den rigtige Læsning af det aldeles nødvendige Ord *særi* eller *sori*.

Nu mene nogle, at her er en Tautologi — at Danmark og det danske Folk her maa betyde eet og det samme. — Dette er dog fra hine Tiders kirkelige Standpunkt ingenlunde Tilfældet. Eet var at christne Landet, et andet at christne Folket. Det første var mere materielt, det sidste skulde være mere aandeligt. Det første gik ud paa at indvie hellige Steder, endog hvor det lod sig gjöre, i al Stilhed opføre Kirker, anlægge Begravelsessteder og Bønnehuse og stille disse under

18*

en Helgens Beskyttelse; kort sagt, dette første indbefattede den Romerske Kirkes hele materielle Gudsdyrkelses Apparat. At christne Folket derimod var at omvende Folket til den christelige Tro og døbe det. Det første var naturligviis langt lettere end det sidste. Megen materiel Christendom kunde smugles og blev smuglet ind i hedenske Lande, og dette var ikke vanskeligt, thi de nordiske Hedninger vare i Reglen ikke meget intolerante. At christne *Landene* Danmark og Norge kunde Harald Blaatand saa nogenlunde paatage sig, men hvad Folket angaaer, saa kunde han umuligt paatage sig dette for Norges Vedkommende, hvor han ingen Magt havde. I sit eget Rige, Danmark, derimod kunde han ærligt love at christne baade Land og Folk; eller som det hedder i den Tids Dansk: „bæði land ok lýð".

Dette er og i den fuldkomneste Overensstemmelse med Olaf Trygvesöns Saga I Deel Kap. 70.

Finn Magnusen oversatte den Deel af Jellinge-Indskriften, som han havde læst, paa Latin som følger: Haraldus rex jussit parare (extruere) tumulum huncce [1] post Gormum patrem suum et post Thyram matrem suam; iste Haraldus qui *juravit* vicit (comparavit) Daniam totam et Norvegiam et .... Paa Dansk har han saaledes fortolket Indskriftens sidste af ham læste Deel: Den samme Harald som sor (*aflagde Eden* nemlig antog Christendommen) vandt (overvandt, erhvervede) hele Danmark og Norge og .... (Antiq. Ann. 4de Bind, S. 111). Her seer man at Magnusen var paa det rette Spor, forsaavidt som han fortolkede „juravit" og „aflagde Eden", men hvorledes „*sor*" skulde forbindes med „vann", kunde han ikke udfinde, da han tog et Ord, som er et Substantiv, for et Verbum. Han fik to Verber staaende ved Siden af hinanden, hvor der kun skulde være eet. Dette förte ham

[1]) Det er en Feil hos Magnusen at han oversætter „kubl þausi" ved *tumulum huncce:* her er vist nok et Fleertal og Meningen er: „*tumulos hosce*", disse Höje.

paa Afvei i Fortolkningen og gav ham et Resultat, som strider imod alle historiske Vidnesbyrd. Man seer ogsaa af hans Paraphraser, at han, som det var at vænte af en Mand saa vel bevandret som han i den Nordiske Historie, havde en Anelse om dette. Hans historiske Samvittighed tilhvidskede ham at „vicit" ikke vel kunde bestaa, thi det var i höjeste Grad usandt; derfor modificerer han Meningen ved „comparavit", og ligesaadan Betydningen af „vann" ved „erhvervede". Han fölte sikkert meget godt at det ikke kunde siges med Sandhed at Harald havde *erobret* enten Danmark eller Norge: ikke *det første*, thi dette var allerede fuldført af hans Fader; og det var yderst usandsynligt at enten Harald selv eller nogen af hans Venner, vilde paa Faderens Mindesten, tilegne ham (Harald) Faderens Værk: ei heller det andet (Norge), thi skjöndt han seilede med Hakon Jarl i sit Følge, op til Norge med syv Hundrede Skibe, findes der ingen Beretning om at han der udførte nogen krigersk Bedrift; tvertimod er denne store Expedition at betragte som en Hyldings-Reise for en blot nominel Besiddelse; thi Harald blev i nogle faa Aar Herre over Norge kun af Navnet, men Hakon Jarl af Gavnet (Ol. Tryg. Saga c. 54 og 72; Fornmanna Sögur I p. 89—90, 132—133). Harald Gormsson havde af gode Grunde (Ol. Tryg. Saga c. 50, l. c. p. 84—85) slet ingen Lyst til virkelig at erobre Norge for sig selv. Han nöjedes med en nominel Besiddelse; men for dog at hans suzeraineté skulde vise sig i noget, gav han den unge Harald Grænske Raadighed over en Deel af Landet, medens Hakon Jarl, Norges virkelige Erobrer, fik først den störste Part, og siden erhvervede sig det Hele, ikke blot i reel men ogsaa i nominel Henseende.

Det var saa langt fra at Kong Harald erobrede sit fædrene Rige Danmark, at man med langt större Ret kan sige at han idetmindste i nogen Tid *tabte* Overherredømmet derover, cfr. Adam. Brem. Hist. eccles. II, 2. „Haraldus", siger han, „Ottoni subjicitur, regnumque ab eo suscipiens

christianitatem in Dania recipere *spospondit*. Men Christendommen indførte han i Danmark og for at indføre den i Norge gjorde han hvad der stod i hans Magt (Ol. Tryg. Saga c. 70, l. c. p. 129—130). Saaledes er da min Læsemaade og Fortolkning af Jellinge-Indskriften fuldstændig, og, som jeg haaber, ugjendriveligen retfærdiggjort.

Om Læsningen af det 3die Ord fra Indskriftens Slutning kan der være nogen Tvivl, hvilket er meget naturligt, da hele denne sidste Linie er saa medtaget af Vind og Veir, at nogle Bogstaver ere næsten ganske ulæselige. Jeg har imidlertid læst dette Ord eller den sidste Part deraf, paa samme Maade som jeg fandt det för var blevet læst: nemlig „FULK"; ifølge den Efterligning i Typer, som jeg har seet, seer det dog ud, som det formeentlige F ligesaagodt, eller snarere, kunde være et K; da blev der kun et manglende Bogstav at supplere i det opslidte Øde og dette maatte da være et N, hvorved man fik DANAKUN, som i Henseende til Meningen ikke gjör nogen Forskjel, da dette Ord ogsaa vilde betegne det „danske Folk", men vil kun være mærkeligt i den Henseende, at det vilde være en aabenbar Anglicisme, dannet efter det engelske „Angelkyn". Man indseer let, at i Henseende til Indskriftens rette Fortolkning er denne Variant uden Betydning. Jeg har kun berørt den for Fuldstændigheds Skyld.

RUNESTENE FRA HARALD BLAATANDS TIDSALDER;

VED CARL C. RAFN.

MINDESTENENE I JELLINGE.

VED den Beskrivelse med Afbildninger af Kong Gorm den Gamles og Dronning Thyre Danabods Mindestene, som jeg har meddeelt i „Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie for 1852", har jeg bestræbt mig for at yde et lidet Bidrag til disse Monumenters Oplysning, og er det mig kjært,

hvad der af de to foregaaende Artikler i nærværende Bind vil bemærkes, at denne Meddelelse har foranlediget yderligere Forsøg paa at fortolke Slutningen af Indskriften paa Kong Gorms Mindesteen, idet jeg nærer det Haab, at den rette Mening vil ved fortsat Granskning udfindes, hvis den ikke alt skulde være truffen.

Læsningen „Danafylkit kristna" eller rettere sagt „Danafylki it kristna" egner sig til at tages i nöiere Overveielse og upaatvivlelig særdeles den anden udførligere udviklede Fortolkning.

Det er vistnok rimeligt, at Indskriften er indhuggen paa een Tid og ikke Slutningen senere, hvilken Mening jeg ogsaa har udtalt i Annalerne S. 312, hvor jeg har yttret, at den ommeldte Misristning af ᛁᛐᛋ for ᛐᛋ kan have „foranlediget Risteren til strax at tilföie ᛋᚦᛦ, sá er, for at Meningen sikrere skulde kunne fattes". Idet jeg iøvrigt henholder mig til min i Annalerne indførte Fortolkning, vil jeg foretrække at læse den utydelige 12te Rune i Slutnings-Linien ᛐ istedenfor ᛁ, saa at Slutningen kommer til at lyde saaledes: „SÁ ER VANN DANMAURK ALLA AUK NURVIAG AUK DANAFULK AT KRISTNA", der giver den selvsamme Mening.

Liniens 8de Rune har Worm i sin Tegning givet ved ᚴ. Da der sees Spor til to opadgaaende Tværstreger, foretrækker jeg at læse ᚠ og altsaa FULK. Imidlertid er Læsningen af ᚴ ikke saa ganske uantagelig, og vilde man læse Liniens tredie Ord KUN, kunde man ogsaa completere Lacunens Udfyldning ved derefter at læse LÈT, hvorved man fik et, Slutnings-Infinitivet styrende Verbum i denne Linie: AUK DANAKUN LÈT KRISTNA, og lod kristne den danske Nation.

Det vil være at ønske at de forskjellige Fortolkninger af denne Indskrifts vanskelige Slutning maatte blive tagne i nöiere Overveielse, og vilde det sikkert være mange af Læserne kjært, om navnligen vor svenske Medarbeider, der i Annalbindet for 1852 har paabegyndt saa værdifulde runologiske Meddelelser, ogsaa vilde yttre sig om denne Indskrift.

Yderligere Oplysninger, som jeg har stræbt at tilveiebringe om de øvrige bekjendte Runestene fra Harald Blaatands Tidsalder, foranledige efterfølgende korte Beskrivelse af disse.

BEKKE-STENEN.

Bekke, Annex til Vérst, ligger i Andst Herred, Ribe Amt, 3½ Miil NV for Kolding. Ved Indretning i 1807 af en anden Port paa Hegnet omkring Kirkegaarden fandtes inde i Volden nærværende Steen, som derefter anbragdes i Steendiget omkring Kirkegaarden ved Siden af den vestre Kirkegaardslaage, Indskriften vendende udad mod Veien. Stenen er en sædvanlig Kampesteen i sin naturlige Skikkelse, 4 Fod 7 Tommer lang og 3′ 5″ bred. F. M. Arendt aftegnede i 1815 Indskriften, hvilken Copie Finn Magnusen i 1821 og R. Rask i 1823 jevnførte og fandt „fuldkommen rigtig"[1].

For, om muligt, at opnaae nöiere Underretning og Sikkerhed betræffende Indskriftens Læsning henvendte jeg mig til Sognepræsten til Vérst og Bekke, Hr. C. E. Wraae, der med största Beredvillighed jevnførte med Originalen den tidligere tagne ham tilsendte Copie og gav derom yderligere Meddelelse.

Indskriften er indristet efter Stenens Længde, saaledes at den begynder fra neden af[2] og gaaer op efter som et *βουστροφηδόν*:

: ᚦᚢᚱᚢᛁᛅᛦ : ᚼᛅᚢᚴ :

: ᚢᚦᛅᛚ : ᛘᛁᚱᚦ : ᛘᛁᛅᚦ : ᛁᚾᛒᚢᚾᛚ : ᛚᚢᛅ

ᚱᛅᚠᚾᚢᚴᛅ : ᛏᚢᚠᛁ : ᛅᚢᚴ : ᚠᚢᛏᚾ :

---

[1]) Den tabte Landerup-Steen (W 446, Finn Magnusen a. V. tab. IX fig. 4) er hidtil forgjeves eftersøgt. — [2]) See Ant. Annaler IV, 1 p. 114-119, 268-269 samt Afbildningen tab. II fig. VI. — [3]) Efter Slutningsordet i første Linie maa tilföies et Skilletegn (:), da "den øverste af Prikkerne er tydelig nok og den nederste er borthuggen med en Kant af Stenen".

RAFNUNGA-TUFI : AUK : FUNDINN :
AUK : KNUBLI : ÞAIR : ÞRIR : GARÞU :
ÞURVIAR : HAUG;

og med islandsk Retskrivning: Rafnúnga-Tófi ok Fundinn ok Knýfli; þeir þrír gerðu þyrviar (þyrar) haug, d. e. „Rafnunga-Tofe og Funden og Knyfle; disse tre gjorde Thyres Höi".

Vi have her altsaa Navnene paa tre Mænd, som opførte Thyres, upaatvivlelig Dronning Thyre Danebods, Gravhöi.

Rafnuka-Tufi er et sammensat Mandsnavn. Tufi eller Tófi er et her i Norden i ældre Tider almindeligt Navn. Allerede blandt Sigurd Rings Kæmper paa Bravalle nævnes en Tovi [1]. Det forekommer ogsaa paa flere navnligen danske Runestene; saaledes nævnes paa Oddum-Stenen i Nörre Herred, Ringkjøbing Amt (L 1535, W 323) en ᛏᚢᚠᛁ ᛏᚢᚠᛅᛋᚢᚾ; og paa Horne-Stenen i Øster Herred, Ribe Amt (L 1536, W 325), hvis Begyndelse fattes, en — ᚢᚴᛅ ᛏᚢᚠᛁ, muligen den samme Rafnuka-Tufi, som nævnes paa Bekke-Stenen eller maaskee den paa Oddum-Stenen anførte Tufi, om man kan antage at han efter Faderen er bleven kaldt Tuka-Tufi. Ifølge Njáls saga traf Gunnar og Kolskegg i 977 paa Øsel en dansk Mand Tófi [2]. Blandt de Danske i England under Knud den Store og nærmest følgende Konger forekomme flere af dette Navn, der i Diplomerne [3] nævnes: Tofi, Tobi, Toui, Tofig, Tofyg, blandt disse Toui hwita, Toui reada og Toui pruda. Om den bekjendte Tofi, Sön af Valgaut Jarl af Gautland, som faldt med Kong Olaf den Hellige ved Stiklastad, haves en særskilt Fortælling [4].

Denne Tufi betegnes nærmere ved det foran satte Tillægsnavn: Rafnuka; dette kunde vel tænkes at være et Mands-

---

[1]) Saxo I p. 381; jvfr. p. 849, 854—855: Tovo longus, eques Absalonis. — [2]) cap. 30, „danskr maðr at ætt", Ant. Russes et Orientales II p. 242—244. — [3]) Codex diplom. aevi Saxonici, op. Joh. M. Kemble t. IV p. 3, 31, 34, 47, 67; t. VI p. 194. — [4]) Formmanna Sögur 5 p. 321—329.

navn, sammensat af de tvende Rafn og Nuki, af hvilke det første oftere forekommer og det andet paa den ene Norby-Steen (L 719, B 638) og upaativlelig der, ligesom paa Rotbrunna-Stenen (L 774, B 646), maa i accusativ læses ᚾᚢᚴᛅ [1]; Rafnuka maatte da være gen. sing. Uagtet denne Forklaring vel kan forsvares, turde det, om man ikke kunde antage det for et Stedsnavn, Rafnhaugar i gen., dog maaskee være rimeligere at læse Sammensætningens første Navn, som Rafnúnga, gen. pl., og antage Rafnúngar for et Slægtnavn i denne Egn, dannet af Rafn, ligesom Ýnglíngar af Ýngvi, Skjöldúngar af Skjöldr, Gjúkúngar af Gjúki, Knytlíngar af Knútr, Sturlúngar af Sturla. Tufi har da været en Mand, som henhørte til denne Slægt eller stod i Tjenesteforhold til den.

ᚠᚢᛏᛁᚾ [2] er upaatvivlelig det samme Navn som ᚠᚢᚾᛏᛁᚾ paa Gilberga-Stenen (L 262, B 560) og paa Huddunge-Stenen (L 791, B 653), altsaa Fundinn, den fundne, der allerede forekommer i Völuspá Str. 12 som Navnet paa en Dværg eller Alf.

Knubli; da dette Navn er usædvanligt, var det magtpaaliggende at hvert Træk nöie eftersaaes, for at komme til Vished om Læsningen, navnligen om der ikke skulde kunne læses Gnúpr, et i Oldtiden almindeligt Navn eller maaskee Gaubli, hvoraf det senere forekommende Giebli [3] kunde være dannet. Det bemærkedes ved nöiagtigt Eftersyn at Ordets Slutningsruner ere ganske tydelige, saa at der ikke kan være Tvivl om deres Læsning. Derimod er den anden Rune tvivlsom, da den viser sig omtrent som ᚼ; „dog synes det at Tværstregen fra neden op efter til höire Side ligner en vild Streg og den oprindelige Rune at være ᚾ". Navnet maatte altsaa læses

---

[1]) Nökkvi i Fornm. Sögur 7 p. 300 er rimeligviis det samme Navn. — [2]) Finn Magnusen vilde udlægge dette Navn *Vótin*, *Vódin*, og Rask *Fótinn* af *fótr* som et Trællenavn; N. M. Petersen (Danmarks Hist. i Hedenold 2 p. 155) gisner at det maaskee kunde være *Gudin*, altsaa ved en Feilristning sat ᚠ for ᚴ. — [3]) i et Document fra Bergen af 1531, see Annaler for nord. Oldk. 1853 p. 27, jfr. Finni Johannæi hist. eccles. Isl. II p. 536.

Knupli, Knybli, Knobli eller Gnubli; maaskee kan Navnet være en Biform af *Knefill*[1] eller udledes af oldn. *hnýfill*, et lidet Horn, eller af dansk *Knob*, sv. *Knubb*, Knold, og betyde buttet.

ᚴᛅᚦᚢ staaer for ᚴᛅᚱᚦᚢ; paa den ovenomtalte Horne-Steen (W 325) staaer ligeledes ᚴᛅᚦᛁ i Entallet; Runeristeren har begge Steder udeladt ᚱ, ligesom stundum ogsaa andre flydende Consonanter udelades i Runeindskrifterne og maa tænkes tilföiede, saaledes paa Golfvestad-Stenen (L 238, B 502) og flere; sædvanligst finder man det dog beholdt; Tryggevelde-Stenen (L 1468, W 111) har saaledes ᚴᛅᚱᚦᛁ.

Thurviar, genitiv af ᚦᚢᚱᚢᛁ, maaskee „af þur vi", helliget Thor. Paa den ene Fockstad-Steen i Hagelby Sogn i Upland (L 76, B 359) forekommer dette Navn saavel i nominativ: ᚦᚢᚱᚢᛁ som i genitiv: ᚦᚢᚱᚢᛁᛅᛦ.

haug, acc., ligesom paa den ovennævnte Horne-Steen, paa Tryggevelde-Stenen og paa Hareby-Stenen (L 411, B 86), Broby-Stenen (L 654, B 123).

LÆBORG-STENEN.

Læborg, Annex til Veien, ligger i Malt Herred, Ribe Amt, 3¾ Miil VNV for Kolding, 5¼ Miil NO for Ribe, henved ¾ Miil for Bekke, til hvis Marker Sognet grændser. Stenen, som allerede tidligere havde været bekjendt, findes aftegnet og beskreven af Worm[2] og forefandtes i samme Tilstand i 1815 af Arendt og i 1821 af Finn Magnusen[3], liggende et godt Stykke Vei N. for Kirken paa den nordlige Kant af en stor Grube, paa hvis Rand der ogsaa laa andre maadelig store Stene. I Centrum af denne ved Udgravning frembragte Fordybning ligger en uhyre stor aflang Steen, hvis øverste Deel er bortsprængt og maa søges i Runestenen, ligesom ogsaa de andre omkring Gruben liggende Stene skjönnes at være bortsprængte af den större Steen. Worm, som ikke synes at

---

[1]) jfr. Knefilsdalsá, Landn. p. 212. — [2]) Monumenta Danica 1643 p. 439—441. — [3]) Ant. Annaler 4 B. p. 119—123 og 1, tab. II fig. VII.

have bemærket, at Runestenen er et bortsprængt Stykke af den större Steen, beretter at Cantsleren Christian Friis til Krogerup, i den Formodning at der ogsaa paa denne store Steen maatte findes Skrift indhugget paa dens nedad vendte, i Jorden liggende Side, lod Nabobønderne kalde sammen, for at arbeide paa at faae den vendt om. Disse gravede nu en stor Grube omkring Stenen, for at bortrydde den samme dækkende Jord, men det stod ikke i deres Magt at bevæge en saa stor Klippemasse, saa at alt Haab om at faae nærmere Kjendskab til denne Steen maatte derfor synes afskaaret.

Runestenen er nu henflyttet og opsat paa Kirkegaarden og ligeledes den store Steen fredet.

Sognepræsten til Veien og Læborg, Hr. F. K. Fuglede, har ydet mig den Bistand omhyggelig at jevnføre Indskriften og meddele mig til Afbenyttelse Oplysninger om denne mærkelige Oldtidslevning.

Runestenen, som er 7′ 4″ lang, er ikke flad ovenpaa, men med en Ryg eller ujevn Kant og Skraaning til begge Sider, hvorpaa Runerne ere indhuggede. Indskriften er anbragt i to Linier, som maa læses *βουστροφηδὸν*. Ved Slutningen af første Linie er et Thorshammerstegn anbragt udefter og ved Slutningen af den anden paa tværs i Linien. Runernes Höide i første Linie er $8\frac{1}{4}$″ og i anden $7\frac{1}{2}$″. Slutningstegnet i anden Linie er $8\frac{1}{4}$″ höit og naaer omtrent 1″ nedenfor Linien. Til denne Runernes anselige Höide svarer Indgravningens Dybde og øvrige Forhold, saa at de høre til de störste og anseligste man kjender. Worm anmærker paa sin Afbildning nogle Huller, nemlig tolv anbragte efter Stenens Længde underneden Indskriften og sex i en Linie paa tværs ved den Indskriftens Begyndelse modsatte Ende, af hvilke det øverste mellem første Linies Slutningsrune og det for Enden af samme anbragte Thorshammerstegn. Da de skjönnes at være nyere end Bogstaverne, antog Worm dem indhugne af nogen, som har forsøgt at kløve Stenen, saa at dette Monument maa ved et lykkeligt Tilfælde være frelst fra Ødelæggelse.

Betræffende disse Huller bemærker Hr. Fuglede: „at de ere langagtige Kilefordybninger aldeles som andre Indhugninger, hvormed Steenkløvere begynde deres Arbeide. Kløvningen har ikke villet lykkes der, ligesaa lidt som paa den endnu liggende Bundsteen, hvoraf den er tagen, da begge disse Stenes Beskaffenhed er eensartet med ureent ligesom sammenslynget Brud, saa at der ikke erholdes nogen lige Linie ved Kløvning".

Indskriften er følgende:

ᚱᚼᛅᚠᚾᚢᚴᛅᛏᚢᚠᛁ : ᚼᛁᛅᚢ : ᚱᚢᚾᛅᛦ : ᚦᛅᛋᛁᛅᚠᛏ

ᛏ ᚢᛁ : ᛏᚱᚢᛏᚾᛁᚴ : ᛋᛁ

Udtrykt med latinske Versalier saaledes at læse:

RHAFNUnGA-TUFI : HIAU : RUNAR : ÞASI AFT (ÞUR)VI : TRUTNInG : SINA.

Og med Olddanskens almindelige islandske Retskrivning: Hrafnúnga-Tófi hjó rúnar þessar (þærsi) eftir Þyri, drottníng sína, d. e. Rafnunga-Tofe huggede disse Runer efter (til Erindring om) sin Dronning Thyre.

Rhafnuga-Tufi; det er mærkeligt at Aspirationen ᚼ her er anbragt efter ᚱ-et, istedenfor at den ellers i sædvanlig Skrift, ogsaa paa Runestene (see L 260, B 567), staaer foran dette. Paa Bekke-Stenen har det samme Navn ingen Aspiration, hvilket som bekjendt ikke er ualmindeligt.

Denne Rafnunga-Tofe, der som vi af Bekke-Stenen have seet, har deeltaget i Opførelsen af Dronning Thyres Höi, har ogsaa villet hædre hendes Minde ved en Indskrift paa den ved Læborg liggende store Steen.

Thurvi; af dette Navn er nu kun den øverste Deel af de to sidste Runer synlig og sikker, og mere har Worm heller ikke gjengivet. Arendt troer at have seet Spor til det fulde Navn, hvilke Finn Magnusen dog ikke kunde opdage. Paa min Forespörgsel forklarede Hr. Fuglede at „der ikke er Spor til det fulde Navn og aldeles ikke at see den øverste Deel af Runerne, fordi et Stykke af Stenen her er afspaltet, men om

denne Afspaltning hidrører fra Kilehullerne eller ældre Afhugning eller gammel Afflækning af naturlig Hensmuldren er det vanskeligt at begrunde nogen Mening om".

Hr. Fuglede bemærker, at „mellem første Linies 21de og 22de Rune er Skilletegn af tre Prikker, derimod intet mellem den 25de og 26de, som staae saa tæt paa hinanden, at der ingen Plads er til Skilletegn. Af de 5 sidste Runer i denne Linie er den nederste Deel borte, men maaskee de altid have været saaledes afstumpede, fordi Stenens Ujevnhed ikke der har tilladt nogen ret Indhugning; Stenen frembyder ikke en Haandsbred aldeles jevn Overflade". Worm har imidlertid givet disse Runer den fulde Længde som de øvrige i Linien.

Den store Grundsteen, af hvilken Runestenen er afspaltet fra oven, ligger i den omtalte Grube, 450 Alen norden for Kirken; den er 12′ lang og omtrent 3′ 3″ bred, og dens Tykkelse over Jorden henved 3′, Dybden kan ikke angives. Worm anfører det som nogles Formodning: at det var denne store Steen, som Harald Blaatand lod føre fra den jydske Strandbred i den Agt at reise den paa sin Moders Grav. Da den af Kong Gorm efterladte Steen, som skulde tjene til Erindring om hans Dronning, bestemt til at anbringes paa hendes Höi, var betydelig mindre end den som Kong Harald senere lod, til Erindring om begge sine Forældre, reise paa Faderens Gravhöi, er det meget rimeligt at han har villet sætte en ligesaa anseelig paa Moderens, ligesom det hos Saxo hedder [1], en usædvanlig stor Steen, som man havde fundet paa den jydske Strandbred, hvormed han vilde pryde sin Moders Gravhöi. Dette skete, ifølge Beretningen, imod Slutningen af Kong Haralds Regjeringstid. Han bød at denne Steen skulde føres frem ved Menneskers og Øxnes forenede Kræfter, hvilket

---

1) Hist. Dan., ed. P. E. Müller, p. 489: „inusitatæ magnitudinis saxum, Jutico littore repertum, quo matris tumulum insigniret". Svend Aagesen kalder den „immanissima petra, quam matris tumulo, ob memoriale insignium, destinavit erigendam".

vakte Folkets Uvillie. Da de nu vare ifærd med at føre Stenen frem, kom der en af Flaadens Mandskab til, som nylig havde været tilstede paa et Thing, hvor Riget var blevet Kong Harald frataget og overgivet til hans Sön Svend Tveskæg, hvorom Kongen endnu ingen Efterretning havde faaet. Det traf sig saa at Kongen spurgte denne Mand, om han nogensinde havde seet en större Byrde bevæges ved Menneskehaand, hvortil denne svarede, at han nylig havde seet en endnu större Byrde føres bort ved Menneskekræfter. Da nu Kongen gjentagne Gange opfordrede ham til at give Forklaring derom, sagde han: „nylig var jeg tilstede, da Danmark unddroges dig; du maa nu selv dömme, hvilken Byrde er störst". Da Harald fik denne Efterretning, drog han strax afsted med sin Flaade, og efterat flere, der ei havde deeltaget i hint Thing, vare stødte til ham, angreb han Svend i Isefjord og seirede. Ikke længe efter blev han dræbt af Palnatoke.

Thomas Geysmer i sit Udtog af Danmarks Historie efter Saxo [1] beretter, at denne Steen ligger paa Bekke Mark. Pontoppidan omtaler ogsaa en saadan paa Bekke Mark liggende stor Steen med Huller i, som menes at være den af Saxo omtalte. Pastor Fuglede bemærker herom: „Den Steen, der er omtalt som beliggende paa Bekke Mark, er en anden end Læborg-Stenen. Den blev for en 50 Aar siden bortført af Proprietair Teilmann til Nörholm, som opsøgte i mange Miles Omkreds store brugelige Stene og anvendte dem til deraf at udhugge Vandtruge, Svinetruge, Salttruge m. m., som endnu findes paa Nörholm. Den store Steen, som er ført fra Bekke til Nörholm, for at faae et Vandtrug, er altsaa ført ligesaa langt som det vilde være fra Læborg til Jellinge.

Sagnet her paa Egnen udtaler sig for, at Harald Blaatands Steen skulde være den omtrent 5 Alen höie (over Jorden), 3 Alen brede forneden, 6 Alen lange Steen, som ligger paa en Höi paa Tyrslundemark, Brørup Sogn, ligeledes i Malt

[1]) Langebek Scr. rer. Dan. 2 p. 348.

Herred, Ribe Amt; den ligner i Dannelse Overdelen af et Huus, den er fredlyst; der er gravet ved dens ene Ende, men dens Dybde er ikke udfunden; om den siges der, at den ligger paa en Jern-Slæde, paa hvilken den blev forladt af Harald Blaatand."

Paa den ved Bekke fundne og bevarede Runesteen nævnes tre Mænd, som have opført Thyres Höi, og Indskriften paa den store Læborg-Steen har den førstnævnte af disse tre, Rafnunga-Tofe, indhugget til Erindring om Thyre, vistnok den samme Thyre, som han kalder sin Dronning, upaatvivlelig altsaa Thyre Danebod. Disse i denne Egn bosiddende Mænd kunde jo meget vel have villet ved en Runeindskrift erindre denne Begivenhed, at det var dem, der havde opført Höien og den ene af dem ved en lignende tillige særskilt villet minde sin saa afholdte Dronning, uden at det har været Bestemmelsen at føre disse Stene til hendes Gravsted. I Oldtiden reistes meget ofte Mindestene og indhuggedes Indskrifter til Erindring navnligen om Frænder og Fostbrødre eller Venner, der vare døde og jordede borte fra deres Hjemstavn, tildeels ogsaa i Udlandene. De Beretninger eller Formodninger, som henføre den af Saxo omtalte Steen til Bekke eller Læborg, hidrøre uden Tvivl alene fra den Omstændighed, at Dronning Thyres Navn forekommer paa de ved disse Byer fundne Runestene; og Sagnet, som har fæstet sig til den paa Tislunde- eller Tyrslunde-Mark liggende Steen, kan maaskee skylde denne sin Localisering Stedsnavnets ikke antagelige Udledning af Thyres Navn. Neppe kan det have være nogen af disse Stene Talen er om. Saxo siger udtrykkelig at den store Steen, Kong Harald lod paa denne Maade føres frem, var funden paa den jydske Strandbred. Det synes lidet troligt, at Harald skulde have valgt til denne Bestemmelse en saadan paa Kysten af Kolding-Fjord eller Sönder-Jylland funden Klippemasse og ladet den føre de fire Mile ind i Landet til Bekke eller Læborg eller endog længere ind og op paa Höien ved Tyrslunde, for derfra at trækkes videre andre fire Miil til Bestemmelsesstedet.

Der har sikkert, især i den Tid, ikke været Mangel paa slige Klippeblokke i större Nærhed, og det har allerede været et anseeligt Stykke Vei at trække en saadan henved halvanden Miil fra den nærmeste Strand ved Veilefjord.

SÖNDERVISSING-STENEN.

Söndervissing ligger i Tyrsting Herred, Skanderborg Amt, $2\frac{3}{4}$ Miil V. for Skanderborg og lidet længere NV for Horsens.

I Aaret 1838 fandtes her en tidligere ubekjendt Runesteen, siddende i den østlige Side af Kirkegaardsdiget ved Dören til Kirkegaarden, hvis ene Sidesteen den udgjorde. Did er den rimeligviis bragt fra en Höi i Egnen, hvor den oprindelig har været opreist. Efterat Opmærksomheden var henledet paa denne Steens Betydning [1], er den bragt under Tag og staaer nu i fremtidig sikker Forvaring i Kirkens Vaabenhuus.

Sognepræsten til Söndervissing og Voer Ladegaard Hr. J. L. Tommerup har, denne mærkelige Runesteen betræffende, meddeelt mig enkelte Oplysninger, som tjene til yderligere Veiledning. Den er af graa Granit, 8 Fod höi, 4 Fod bred og 7 Tommer tyk. Indskriften er anbragt i tre fulde Linier med en fjerde Supplerings- og Slutningslinie; mellem de tvende første og de tvende sidste Linier er der en Afstand omtrent af en af de andre Liniers Plads. Runerne ere af en ret anselig Höide af $5\frac{3}{4}$ Tomme, dog ere de i den fjerde Linie $\frac{1}{2}$ Tomme lavere; de ere anbragte mellem Streger, der foran Begyndelsen i første Linie ere forbundne med et Cirkelslag og i de andre Linier med en lige Streg. Ved Liniernes Slutning sees ingen saadan Forbindelse, alene ved den førstes Slutning Begyndelsen til en saadan eller maa-

[1]) Fornemmelig ved en 1839 særskilt udgiven Beskrivelse og Forklaring af denne Steen af P. G. Thorsen; S. 10 meddeles her en god Afbildning, hvor de forskjellige Former af Runerne ᛘ og ᚢ sees.

snarere et Skilletegn foroven; ved den anden Linies Slutning er intet Skilletegn at opdage; derimod sees ved den tredie Linies en Zirat af den antydede Figur, der rimeligviis skal tjene til at antyde, at det i fjerde Linie anbragte Slutningsord skal forbindes med det foregaaende.

Indskriften er følgende:

ᛏᚢᚠᛅ ᛫ ᛚᛆᛏ ᛫ ᚴᛅᚢᚱᚢᛅ ᛫ ᚴᚢᛒᛚ᛫
ᛘᛁᛋᛏᛁᚢᛁᛋ ᛫ ᛏᚢᛏᛁᛦ ᛫ ᚢᚠᛏ ᛫ ᛘᚢᚦᚢᚱ
ᛋᛁᚾᛅ ᛫ ᚼᛅᚱᛅᛚᛏᛋ ᛫ ᚼᛁᚾᛋ ᛫ ᚴᚢᚦᛅ ᛫ ᚴᚢᚱᛘᛋ
ᚴᚢᚾᛅ ᛋᚢᚾᛅᛦ

Det i fjerde Linie supplerede Ord har Forbindelsesstreg mellem Linierne foran og bag ved, og Slutningsordet i samme Linie har foran en Henviisningsklamme og bag ved et Slutningstegn for hele Indskriften.

Udtrykt med latinske Versalier læses denne saaledes:
TUFA : LÈT : GAURVA : KUmBL : MISTIVIS : DUTtIR : UFT : MUÞUR:SINA:KUNA : HARAlDS : HINS:GUÞA: GURMS-SUNAR.
og med den sædvanlige islandske Retskrivning:

Tófa lèt görva kumbl:	Tofa lod gjöre Höien:
Mistivis dóttir	Mistivis Datter
eft*ir* móður sína,	efter Moder sin,
(kona) Hara*l*ds hins góða	Harald hin gode
Gormssunar.	Gormssons Kone.

Tofa var altsaa Harald Gormssons Kone.

Efter den første Sætning følger her en allitereret Halvstrophe, hvori *kona* er senere tilföiet mere for Meningens end for Versemaalets Skyld. Forholdet er her det samme som paa Aspa- og Kjulastenene (L 868, B 807; L 979, B 753), hvor, efter den Læsning jeg vil foreslaae[1], den første Sætning efterfølges af en otteliniet Heelstrophe.

[1]) Jfr. Mémoires des Antiquares du Nord 1845-1849 p. 338-339, 344.

Tufa; Kvindenavnet Tufa, Tófa, ligesom Mandsnavne *Tófi*, forekommer ofte i Nordens, navnlig Danmarks ældre Historie og ligeledes paa adskillige Runestene, skrevet aldeles som paa denne, f. Ex. paa Komstad-Stenen i Njudingen (L 1241): paa Valkärra-Stenen i Skåne (L 1444); paa den ene Hjermind-Steen i Viborg Amt (L 1512, W, addit. 24); paa Gröndal-Stenen i Ulstrup Sogn, ligeledes i Viborg Amt (L 1528, W 305); paa den ene Gunderup-Steen i Fleskum Herred, Aalborg Amt, forekommer Gjenstandsformen ᛏᚢᚠᚢ.

I den ældste Recension af Hervarar Saga, der er bevaret i en fortræffelig Hauksbók [1], kaldes Helten Angantyrs Kone, en Datter af Bjartmar Jarl af Aldeiguborg, Tofa, hvem den senere udførligere Recension benævner Svafa. I de historiske Oldskrifter forekommer ogsaa dette Navn, ihvorvel ikke meget almindeligt. Det tilhørte saaledes i det 10de Aarhundrede en Datter af Strutharald Jarl i Skåne eller Sjælland, som blev gift med den ene Sön af Høvdingen Vesete paa Bornholm, Sigurd Kápa, der efter sin Fader boede paa denne Ø med sin Kone Tófa og efterlod der en anselig Slægt [2]. En Datter af den under Olaf den Hellige bekjendte Sighvat Skjald, hvem Kongen og hans Datter Astrid holdt under Daaben, fik da ogsaa dette Navn [3], der ligeledes sees at have været anvendt paa Island i det 11te Aarhundrede [4]. I det 12te finder man Stig Hvitaleder, der rimeligviis var af Skjalm Hvides Slægt, gift med en Tove [5] og i Historien erindret Valdemar den Førstes Elskerinde af dette Navn, Moder til Hertug Christopher, der døde för sin Fader. Frem-

---

[1]) Arna-Magn. Nr. 544 i Qvart, see mine Udgaver af Sagaen i Fornaldar Sögur Norðrlanda 1 p. 519 og i Antiquités Russes et Orientales 1 p. 121. — [2]) Fornmanna Sögur 1 p. 155; 11 p. 77, 87—88, 115, 157. — [3]) ibid. 5 p. 177. — [4]) Landn. V, 10, Íslendínga Sögur 1 p. 304. — [5]) begge ifølge Danske Atlas begravne i Essenbek Klosterkirke, see Suhms Hist. af Danmark VI p. 93, jvfr. V p. 573.

for alle lever dog i Sagn og Folkeviser den deilige Tofa, sædvanlig kaldet Tovelille; med hvem Valdemar Atterdag stod i Kjærligheds-Forhold og som ifølge Sagnene boede deels paa Hjortholm ved Fursø, deels paa det yndige Gurre i Tikjøb Sogn; hun antages at være fra Rügen og af Podebuskernes Slægt, der nedstammede fra de gamle rügenske Fyrster[1].

Man har villet[2] udlede Navnet Tofa af *dúfa*, en Due, og meent at Tovelille er det samme som Dyveke, der antages at betyde *Dyfken*, Duelille; eller forklare[3] det, saavelsom Mandsnavnet Tofi, ved „rauhe, zottige", idet man jevnførte det islandske þófi, et uldent Dækken og þúfa, sv. tufva, en Tue. Af de ovenanførte Citater synes, om ikke den første fra den mythiske Tid, dog den sidste fra det 14de Aarhundrede at tillægge den nævnte Person en slavisk Herkomst; og uagtet Navnet, saavidt mig bekjendt, ikke forekommer i slaviske Oldskrifter, kunde det vel have en slavisk Oprindelse, maaskee i Betydning af god, bekvem, til Tiden passende, af russisk доба, Tid, rette Tid eller af böhmisk děva, en Pige, eller divá, den vilde, fremmede.

Mistivis; i den ovenfor citerede Monographie over Söndervissing-Stenen læses dette Ord Mistiris som Genitiv af „et Egennavn Mistirir eller Mistiris, der andensteds fra ei er bekjendt", hvorhos dog gjöres opmærksom paa, „at den sjette Rune gjerne kan, som Afbildningen ogsaa udviser, være ᚢ". Pastor Tommerup bemærker, at denne Rune, „som har været anseet for et ᚱ, har större Lighed med et ᚢ; den er temmelig smal og har en, men höist ubetydelig Böining paa den bageste Streg". Han bemærker derhos at der over den 7de Rune er en, dog temmelig fiin, Tværstreg (ᚾ) og

---

[1]) See Efterretninger om Hjortholm og Gurre og den Deel af Valdemar Atterdags Sagnhistorie, der angaaer hans Forhold til Tövelille, ved Vedel Simonsen, Annaler for nord. Oldkyndighed 1838—1839 p. 261—319, 337—341. — [2]) Vedel Simonsen l. c. p. 269. — [3]) U. W. Dieterich, Runen-Wörterbuch p. 314—315.

over den anden Rune „en meget tydelig" i samme Retning, der dog neppe kunne være andet end tilfældige Ridser og heller ikke ere gjengivne i Stenens Afbildning i Monographien.

Navnet maa upaatvivlelig læses Mistivis, Genitiv af Mistivi, der har stor Lighed med det vendiske Navn Mistui, som tilhørte en Fyrste, der herskede over Bodrizerne eller Obodriterne i Meklenborg fra 960 til 985, blev Christen med mange af sine Undersaatter, men affaldt senere fra Christendommen, og som, efter tidligere at have været gift, i 973 indgik et andet Ægteskab med en Søster til Biskop Wago af Starigard eller Oldenborg, som fødte ham Datteren Hodica, der blev Abbedisse i det i Meklenborg oprettede Jomfrukloster. Denne obodritiske Fyrstes Navn skrives af ældre Forfattere paa forskjellig Maade: Thietmar af Merseburg [1] kalder ham Mistui; hos andre Forfattere forekomme følgende Skrivemaader af Navnet: Mistowi [2], Mistav [3], Mistiwoi [4], Mistowoi [5], Mistuwoj, Mystuwoi, Mistuuoi, Mistuiuoi, Mistuvuoi [6], Mistavus, Mistivojus [7], Mistobogius [8].

Afvigende fra disse forskjellige Skrivemaader kalder Šafařik [9] ham Mestiwoj I og ligeledes hans Sönnesön Mestiwoj II. Den udmærkede slaviske Lingvist og Archæolog har sikkert Ret i at tillægge begge disse obodritiske Fyrster eet og samme Navn og ikke, som Rudloff og andre, give

---

¹) l. II c. 9; jvfr. l. IV c. 2, Monum. Germ. historica ed. Pertz, t. V p. 748, 768. — ²) Annalista Saxo, Corpus historicum medii ævi, ed. J. G. Eccard t. I, col. 305, 336, 337, 342. — ³) Widukindi Res gestæ Saxon. ed. D. G. Waitz, Mon. Germ. hist., t. V p. 463, Annalista Saxo l. c. col. 313. — ⁴) Georg. Fabricii Orig. Saxon. l. 2 fol. 313. — ⁵) Chronicon Magdeburgense. — ⁶) Thietm. Merseb. chron l. III c. 11, l. c. p. 764, 765. — ⁷) Chronica Slavorum Helmoldi et Arnoldi, ed. H. Bangertus, Lubecæ 1659 p. 39, 51, Dubravii Hist. Rohem. l. 3 p. 100—101. — ⁸) Abrah. Frencel, i E. J. Westphalens Mon. rer. Germ. t. II col. 2411. — ⁹) Slawische Alterthümer 2 B. p. 531—533.

dem forskjellige Navne: *Mistui* eller *Mistav* (Billug) og Mistewoy. Navnets Derivation og oprindelige Betydning maa jeg overlade slaviske Sprogforskere at bestemme. Ogsaa i den Henseende turde vel Runestenens Skrivemaade af Navnet fortjene en særegen Opmærksomhed, da den sikkert er ældre end de bekjendte Kildeskrifter og derhos viser os, hvorledes Danske have udtalt og skrevet Navnet. Yngre end Runestenen er upaatvivlelig Hovedskribenten Thietmar af Merseburg, men han kommer dog den førstnævnte Mistuis Tidsalder meget nær og var endogsaa født (976) før dennes Död. Hertil kom at denne om de vendiske Forhold saa vel underrettede Forfatter har en Hjemmelsmand, som han ved en enkelt, netop denne Mistui betræffende Beretning nævner, nemlig Avico, der maatte være nöie bekjendt med selve denne Fyrste, eftersom han tidligere havde været hans Capellan, men senere blev Thietmars geistlige Broder. Af ham har han vistnok ogsaa faaet Fyrstens Navn skriftlig opgivet. Navnet hos Thietmar Mistui eller Mistvi stemmer temmelig overeens med den danske Runesteens Skrivemaade Mistivi.

En slavisk Sprogforsker maa afgjöre Navnets oprindelige Betydning, om det maaskee maa deriveres af det vendiske mest, böhmiske msta, russisk месть, Hevn, eller af det vendiske og böhmiske mjesto, misto, russisk мѣсто, polsk miasto, Sted, Stad, Hovedstad; om man i dette Tilfælde kunde tænke paa Adjectiverne mstiwý (мстивы), hevngjerrig eller mjestowy, mistowy, *localis*, Stedet, Pladsen eller Staden tilhørende, som kom Runestenens og Thietmars Skrivemaade nærmest, om man, hvad der dog neppe er troligt, kunde tænke sig et Mandsnavn dannet deraf. Eller, hvis Ordet er sammensat af tvende, om det sidste Ord i Sammensætningen maatte i Betydning svare til det polske bóy, russiske бой, ganske det græske *βοὴ*, Kamp, *clamor*, *pugna*, eller til det russiske вой, et Hyl, eller вóи, en Hær. Ved Formen Mistobog har man maaskee tænkt sig Navnet dannet af det

polske bóg, russisk БОГЪ, Gud, betydende altsaa enten en Stedets Gud, en som man tilbad paa et vist Sted, eller ogsaa en som var i Guds Sted. Mistobog maatte da i Udtalen være gaaet over til Mistovoj, Mistwoi, Mistivi eller Mistvi efter den sædvanlige Overgangslov i de slaviske Sprog af **o** til **i**, **b** til **w** eller **v** og **g** til **j** eller **i**. Rimeligst er det vel imidlertid at antage den sidste Deel af Sammensætningen betegnende en Kriger og Betydningen af Navnet at være: den (Forurettelser) hævnende Kriger.

Kuna; dette udeglemte Ord er anbragt i Suppleringslinien paa den Plads, hvor det hører til at indsættes. Da Ordet er Nominativ (*kuna* og ei *kunu*), gaaer det altsaa paa Tufa og ikke paa muþur.

Harads maa læses Haralds; det er upaatvivlelig ikke nogen Skrivefeil, men enten en Ligatur, at Runeristeren nemlig har forbundet de tvende Runer ᚨ og ᛚ i den ene Runecharacteer ᛏ; eller ogsaa, hvad der er rimeligere, det flydende Bogstav er efter den Tids Skrivebrug udeladt og maa tænkes tilföiet, hvorpaa man har flere Exempler, t. Ex. paa den ene Husby-Steen (L 608): ᛁᚢᛏᛚᛏᛁ d. e. Jútla*n*di: paa Bekke-Stenen: ᚴᛅᚦᚢ d. e. ga*r*þu; paa Jellinge-Stenene ᚴᚢᚾᚢᚴᛦ, d e. konú*n*gr; ᚴᚢᛒᛚ, d. e. ku*m*bl.

Harald Gormsson maa sikkert være Harald Blaatand. Da der ikke tilföies „konúngs", maa man antage Indskriften affattet, forinden han efter Faderens Død tiltraadte Regjeringen, og af Indskriften lære vi, hvad man ellers ikke kjendte, at han er bleven benævnt *hinn góði*, ligesom hans Broder Knud førte Tilnavnet Danaást. Haralds Svigermoder har rimeligviis opholdt sig og er død her i Danmark, og har Datteren Tofa ladet opføre et Mindesmærke (*kumbl*) over sin Moder eller en Gravhöi, hvorpaa denne Mindesteen reistes.

Antage vi den paa Runestenen nævnte „Haraldr hinn góði" at være Harald blátönn og Indskriften indristet, forinden han blev Konge, saa kan hans nævnte Svigerfader

ikke, som nogle have villet[1], være den Obodriternes Fyrste Mistui eller Mestiwoj I, hvis Regjeringstid regnes fra 960 til 985, og endnu mindre hans Sönnesön af samme Navn, der regjerede fra 1018 til 1025. Den førstnævnte Mistui kan neppe være født stort tidligere end 920. Sætter man Harald Blaatands Dødsaar til 985, maa han, da han regjerede i 50 Aar, i 935 være bleven Konge; han har för den Tid i 15 Aar (nogle Oldskrifter angive endog 30 Aar) været Faderens Medregent, hans Födselsaar kan da ikke vel sættes sildigere end omtrent 900, hvilket ogsaa synes at vinde Bestyrkelse, naar man antager hans ældre Broder Knud Danaást født omtrent 889, eftersom en större Forskjel mellem de to Fuldbrødres Alder neppe er rimelig. Vi maa da tænke paa en ældre Mistui, sikkert af samme Slægt og ligeledes obodritisk Fyrste. Den førstnævnte Mistui, den første af dette Navn i den egentlig historiske Tidsalder, efterfulgtes i Regjeringen af hans Sön af første Ægteskab Mitzlaf eller Metschislav (985—1018), og efter ham fulgte igjen dennes Sön Mistui eller Mestiwoj II (1018—1025). Navnet sees saaledes at have tilhørt flere af samme Familie[2], og ligesom den førstnævnte Mistuis Sönnesön bar det, saaledes har sikkert ogsaa hans Fader eller snarere hans Farfader baaret det og ligeledes været Obodriternes Fyrste i en Tid för den, hvorom Oldskrifterne meddele paalidelige Efterretningar. Var den førstnævnte Mistuis Farfader født 870, kan Runestenens

---

[1]) Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde, herausg. von G. C. F. Lisch XII p. 124, 135, XVI p. 173—174, 203. — [2]) Dette Navn har ogsaa vedligeholdt sig i den følgende Tid. Helmold (c. 37) omtaler en *Mistue*, en Sön af Henrik, Gottschalks yngre Søn, som i 1116 i Spidsen af en forenet sachsisk-vendisk Hær underkastede Linonerne det obodritiske Scepter. Den Fyrste, der ved Aaret 1210 nævnes som herskende over Pomerellen, kaldes i Chron. Dan. (Langebek scr. rer. Dan. III p. 259) *Mistwi*, ellers Mistvin; i de andre nordiske Annaler er Navnet feilskrevet, see Antiquités Russes et Orientales II p. 375.

Tofa meget vel være en Datter af ham, født endogsaa en Deel Aar efter Harald Blaatand.

Vi kjende kun faa af Navnene paa de obodritiske Fyrster, som regjerede för den Mistui, der i 960 tiltraadte Regjeringen. Et Aarhundrede tidligere, 862, nævnes Tabamvizil, som Kong Ludvig den Tydske den Gang undertvang, men denne Underkastelse var dog ikke af Varighed, og Ludvig den Yngre sendte gjentagne Gange Tropper mod Obodriterne uden at kunne tilkæmpe sig væsentlige Fordele. Ogsaa Arnulf, der efter Carolingernes Afgang valgtes til tydsk Konge, gjorde i 889 med en stor Hær et Tog imod dem, som havde et meget uheldigt Udfald, da Hæren adsplittedes og fuldstændig sloges paa Flugt. Dette foranledigede at de Tydskes Angreb paa Obodriterne i meget lang Tid ophørte. Selv havde dette Folk ingen Skribenter, og af de tydske Annalister finder man længe intet videre optegnet om dem, end at de med de Danskes Hjelp begyndte at forurolige selve Sachserne paa begge Sider af Elben [1]. Efterat Henrik den Første, Sachseren, i 931 havde undertvunget flere slaviske Folkefærd, navnligen i Brandenborg og Pomern, vendte han sig mod Obodriterne og, som flere Annaler berette [2], omvendte saavel deres Konge som ogsaa de Danskes Konge til Christendommen. I en Anmærkning til Helmoldi Chronicon i Leibnitz's Udgave nævnes denne Obodriternes Konge Micisla [3], som upaatvivlelig er det samme Navn som Mitzlaf.

---

1) Lambert. Schafnaburgensis ved Aar 902, C. Pistorii Scr. rer. Germ. I p. 313; Adami Brem. hist. eccl. l. I, c. 48, see Rudloffs Mecklenb. Gesch. I p. 23 flg. — 2) „Henricus rex regem Abodritorum et regem Danorum efficit Christianos", saaledes Cont. Reginonis efter Annales Augienses, der dog istedenfor „regem Danorum" har „regem Nordmannorum". — 3) Kramer (hos Eccard II p. 523) har vel benyttet denne Anmærkning til Helmold, men skriver Navnet feilagtig Mirilla for Micisla, d. e. Micislav; jvfr. Jahrbücher des Deutschen Reichs unter dem sächsischen Hause, herausg. v. L. Ranke, I p. 164.

Kilden til denne Angivelse af Navnet kjender jeg ikke, men det er höist rimeligt at den førstnævnte Mistuis Fader har regjeret paa denne Tid og baaret dette Navn, saa at hans Sön er opkaldt efter sin Farfader, og der er ligeledes al Grund til at antage at denne Micislavs eller Mitzlafs Faders Navn har, ligesom hans Söns, ogsaa været Mistui.

FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDESMÆRKERS BEVARING.

Den allerede for adskillige Aar tilbage i Christiania stiftede Forening til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring, hvis ni første Aarsberetninger nu foreligge os, fortjener saavel paa Grund af den Opgave, den har stillet sig, som paa Grund af den Virksomhed, den allerede har udfoldet, at blive bekjendt i en videre Kreds, og hertil skulle vi, for vort Vedkommende, bidrage ved paa de følgende Sider at give en kort Oversigt over Foreningens Historie.

Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring constituerede sig paa en den 16de Decbr. 1844 i Christiania afholdt Generalforsamling, hvor derhos de hovedsagelig endnu for samme gjældende Love bleve vedtagne. Efter den under samme Dato udstedte Indbydelse til Indtrædelse i Foreningen bestod dens Direction af Professor R. Keyser, Landskabsmaler Frich, Architect Nebelong, Universitets-Secretair Chr. Holst og Maler Tidemand, hvilke Herrer vi, hvorvel vi ikke finde det udtrykkelig antydet, have Grund til at antage for at være Foreningens oprindelige Stiftere eller for at have givet den første Impuls til dens Dannelse. Paa Landskabsmaler Frich nær ere de øvrige nævnte Herrer i Aarenes Løb efterhaanden udtraadte af Directionen, der efter Aarsberetningen for 1853 for Öieblikket, foruden Hr. Frich, bestaaer af Cand. jur. N. Nicolaysen (Formand og Secretair), Ama-

nuensis A. Munch, Overlærer Ludv. Chr. Daa og Cand. polyt. G. Bull.

I den ovennævnte Indbydelse udtales det som Foreningens Formaal 1) at opspore og undersøge saadanne norske Fortidsmindesmærker, som ikke kunne inddrages under Museerne, navnlig större Værker af Bygningskunst og Monumenter, hvis Betydning altfor nöie er knyttet til Stedet, hvor de oprindelig ere reiste, til at de derfra uden Skade kunne fjernes, samt 2) saavidt det staaer i dens Magt, at vedligeholde dem og gjöre dem bekjendte i en videre Kreds ved Afbildninger og Beskrivelser. „Den vil derhos", tilföies der, „ogsaa bidrage efter Evne til Museernes Berigelse og til at oplyse de nationale Kunstfrembringelser, som deri findes bevarede. Dens Maal vil overhovedet være at tilveiebringe Materialier for en norsk Kunsthistorie og, saavidt muligt, at bearbeide dem". Ifølge Lovenes første § vil Foreningen, saavidt dens Midler tilstrække, understøtte Reiser i Fædrelandet og befordre Udgivelsen af Værker, sigtende til ovennævnte Öiemeds Opnaaelse. Foreningens Middelpunkt er Christiania, og ved hvert Aars Slutning afholdes efter forudgaaende offentlig Indbydelse af Directionen, der bestaaer af 5 Medlemmer, en Generalforsamling, paa hvilken Foreningens Bestyrelse og øvrige Embedsmænd vælges, Regnskabet for det forløbne Aar forelægges, Aarsberetning afgives og de Gjenstande forhandles, som af Directionen eller andre af Foreningens Medlemmer maatte bringes under Discussion. Directionen kan i fornødent Fald sammenkalde overordentlige Generalforsamlinger. Den lader derhos aarlig trykke og til Medlemmerne gratis uddele en Udsigt over Foreningens Virksomhed i Aarets Løb, hvormed følger enten Afbildning og Beskrivelse af en eller anden mærkelig Levning af Fortidens Kunst eller en Afhandling, der har Oplysning af Fædrelandets Fortidsmindesmærker til Gjenstand. De Oldsager, hvoraf Foreningen maatte komme i Besiddelse, overdrages (§ 10), efter at være benyttede, til en eller anden offentlig Samling.

Efter saaledes at have givet en kort Udsigt over den Opgave, Foreningen har stillet sig, og de Regler, hvorefter den bestemmer sin Virksomhed, skulle vi nu gaae over til ligeledes i al Korthed at fremstille Hovedtrækkene i denne dens Virksomhed i Løbet af de ni Aar, for hvilke Aarsberetninger foreligge, eller fra Slutningen af Aaret 1844 til Slutningen af Aaret 1853.

Det er i saa Henseende især tre (og tager man Hensyn til Arbeidets Fuldendelse, kun to) Hovedforetagender, der have lagt Beslag paa Foreningens Virksomhed: 1) Udgravningen af Klosterruinerne paa Hovedøen, 2) Restaurationen af Hiterdals Hovedkirke og 3) den ufuldendte Udgravning af Hammer Domkirkes Ruiner. De falde, som man vil have seet, alle nærmest ind under det ovenomtalte andet Hovedpunkt, navnlig ogsaa forsaavidt som Foreningens Aarsberetninger levere Beskrivelser og Afbildninger af de Fortidsmindesmærker, hvormed de beskjeftige sig. Ved Siden af disse Hovedforetagender, som vi nu skulle omtale hvert for sig, har Foreningen derhos paa forskjellige Maader og i forskjellige Retninger deels foranlediget, deels befordret endeel Arbeider og Undersøgelser, der have givet snart et positivt, snart et negativt Resultat, og hvortil vi senere skulle komme tilbage. Det første af de omtalte större Foretagender, Foreningen paabegyndte, er

Udgravningen af Klosterruinerne paa Hovedøen[1]. Paa den SV for Christiania i Christianiafjorden beliggende lille

---

[1]) See om denne Gjenstand det udførligere i Foreningens Aarsberetninger for 1846 S. 8—10 og for 1849 S. 9—21. Førstnævnte ledsages af en lithographeret Grundtegning af Kirken og Klosteret, forsaavidt de vare udgravede ved Arbeidets Ophør i Efteraaret 1846, sidstnævnte af et Kort over Hovedøen, en Grundtegning af Ruinerne og et Blad Afbildninger af enkelte af de forefundne architechtoniske Ornamenter. Jvf. forøvrigt med Hensyn til det historiske: De norske Klosteres Historie i Middelalderen, af C. C. N. Lange S. 612—652.

Ø Hovedøen stiftedes i Aaret 1147 af engelske Cistercienser-munke et til Jomfru Maria og den hellige Edmund indviet Kloster, der allerede inden Udgangen af det 12te Aarhundrede var velstaaende og ansect, og i Løbet af de tvende næste synes at have været i stadig Fremvæxt. Med en Afbrydelse af omtrent en Snees Aar (1458—79), i hvilke Birgittinerne[1] fra det, ved et voldsomt Angreb af Tydskerne for en Deel ødelagte Munkelivs Kloster i Bergen havde Hovedø Kloster besat, hvorimod dettes Munke vare dragne til Munkeliv, vedblev Klosteret ligetil sin Ophævelse ved Reformationen at være beboet af Cistercienserm unke under en Abbeds Bestyrelse. Klosterets Ødelæggelse indtraf imidlertid noget för Reformationen og det paa følgende Foranledning. Da Christian den Anden i Slutningen af Aaret 1531 gjorde Landgang i Norge, tog Abbeden paa Hovedøen hans Parti, hvilket, efterat Christian havde hævet Beleiringen af Agershuus og med sin Hær forladt Opslo, foranledigede Mogens Gyldenstjerne, Commandanten paa Agershuus, til (d. 21de Jan. 1532) at overfalde Klosteret, som han, efterat have ladet Abbeden bortføre som Fange, lod aldeles udplyndre og derpaa tildeels afbrænde. Senere kom vel Abbeden igjen paa fri Fod og gjorde sig, understøttet af Biskoppen i Opslo, al Umage for atter at bringe Klosteret paa Fode; men förend noget alvorligt Skridt kunde foretages i saa Henseende, indtraf Reformationen og med den Klosterets Nedlæggelse. Dettes faste Eiendomme bleve nu henlagte til Agershuus-Slot, til hvis Istandsættelse og Udvidelse ogsaa senere en heel Deel Steen fra de ødelagte Klosterbygninger anvendtes. Det er disses Ruiner, Foreningen har ladet udgrave. Udgravningen, der paabe-

[1]) Denne Orden, der indbefattede baade en Nonne- og en Munke-Afdeling, blev stiftet i Slutningen af det 14de Aarhundrede af den hellige Birgitte, en fornem svensk Frue, og kom i Begyndelsen af det 15de i Besiddelse af det, tidligere Benedictinerne tilhørende, rige Munkelivs-Kloster i Bergen.

gyndtes i Sommeren 1845, fortsattes det følgende Aar fra Foraaret til October Maaned og fuldendtes i Aaret 1847 efter at have kostet c. 900 Speciedaler. Ifølge samme har Klosteret bestaaet af tvende nöie forbundne Hoveddele, en Kirke og en Klosterbolig, hvilke begge har indesluttet en fiirkantet Gaard, saaledes at Kirken have ligget paa dennes nordre Side. Kirken bestaaer af en ældre og en senere tilbygget Deel. Hin er „i den saakaldte romanske Stiil med de Eiendommeligheder, som den anglonormanniske Architectur udviklede". Dörene have været rundbuede med glatte, skarpe Hjörner. Teglsteen, der, som det synes, i den ældre Tid kun have været anvendte til Gulvlægningen, findes derimod stærkt benyttede i de yngre Tilbygninger, der synes at have været i en Stiil, som har nærmet sig den gothiske (hvorpaa navnlig Spidsbuens Anvendelse hentyder) og saaledes blive at henføre til det 14de Aarhundrede, maaskee endog til dettes sidste Halvdeel. Af Klosterbygningerne kan den ældre Deel, navnlig den vestre Flöi og Mellembygningen, maaskee antages for samtidig med den oprindelige Kirke, hvorimod den yngre mindre solid byggede men pragtfuldere østre Flöi mulig turde henhøre til samme Tidsalder som Kirkens Udvidelse. Til Opbevarelsen af de ved Udgravningen fundne vigtigere Sager, af hvilke tvende Ligstene, endeel Capitæler og mærkelige Gulvfliser findes afbildede paa nogle de senere Aarsberetninger ledsagende Plancher, er et særeget Huus blevet opført. Det andet större Arbeide, som Foreningen har paabegyndt, men hidtil ikke fuldført, er

Udgravningen af Hammer Domkirkes Ruiner. Paa den nuværende Gaard Hammers eller Storhammers Enemærker i Hedemarkens Amt og Fogderi, Vangs Præstegjeld ved Mjøsen, blev i Aaret 1152 under Harald Gilles Sönners Regjering anlagt Kjøbstaden Hamar (senere Hammer), der strax blev Bispesæde, og i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede var i sin störste Velmagt. Den kort derpaa indtrufne sorte Død gav denne det første Stød, og de for Norge uhel-

dige politiske Conjuncturer i Unionstiden, Reformationens Indførelse og Bispestolens Nedlæggelse bevirkede efterhaanden Byens yderligere Forfald. Hvad der endnu stod tilbage, afbrændtes af Svenskerne 1567, og de senere Planer til Byens Gjenopbyggelse (jfr. Frederik den Andens Forordn. af 19de April 1582) bleve ikke iværksatte. Den skal have haft idetmindste to Klostre sam tre Kirker, af hvilket Domkirken, hvorom der her er Tale, antages at være paabegyndt ved Bispedömmets Stiftelse og fuldført i Slutningen af det 13de Aarhundrede (omtrent ved Aar 1278) [1]. Udgravningen, der paabegyndtes i 1847 og fortsattes en kort Tid i det følgende Aar, stilledes dernæst aldeles i Bero, deels, som det bemærkes, med Hensyn til Gaardeierens Tarv, deels fordi Offentliggjörelsen af det ved Udgravningerne paa Hovedøen vundne Udbytte og fornemmelig et andet större Arbeide, som vi strax skulle omtale, lagde Beslag paa Foreningens pecuniaire Kræfter. At Directionen, Arbeidets Opgivelse uagtet, ikkedestomindre vedligeholdt sin Interesse for Ruinerne i Hammer, skjönnes af, at den, ifølge Aarsberetningen for 1853, paa Efterretning om, at de benyttedes paa en mindre passende Maade, nemlig til „Svinesti", desangaaende udfærdigede en Skrivelse til Vedkommende. Hvorvidt forresten den paabegyndte Udgravning har været aldeles uden noget Udbytte af Interesse, og hvorvidt der maatte være Udsigt til at den vil blive fortsat, sees ikke af Beretningerne, der udvise, at den har været forbunden med en Udgift af c. 150 Speciedaler. Foreningens tredie og sidste större Foretagende er

Restaurationen af Hiterdals Hovedkirke. Hiterdalens Hovedkirke, som vi, da der i Foreningens Aarsberetninger ingen Beskrivelse findes over samme hverken i dens gamle eller nye Tilstand, her beskrive efter Kraft, ligger i Bratsberg Amt, Nedre-Tellemarkens Sorenskriveri, Hiterdals

---

[1]) Jfr. J. Kraft: Topographisk-statistisk Beskrivelse over Kongeriget Norge B. II, Christiania 1822, p. 660—63.

Præstegjeld, 6 (norske) Miil fra Skeen og 3 fra Kongsberg. Det er en paa 46 Mastetræer af forskjellig Höide og 4—5 Fods Omkreds hvilende saakaldet Stavebygning med fem Stokværk. Paa Grund af de mange paa samme anbragte Gavle og Hjörner har (eller havde) den 65 forskjellige Tage eller Tagskure, alle tækkede med temmelig symmetrisk tilnaglede Fyrrespaaner af en Tværhaands Længde og Brede. Fra Grunden til Kirketaarnets Höieste er 94 Fod. Udentil er Kirken omgiven af en tækket Gang, Munkegangen kaldet. Dens Ælde vides ikke; men den har forhen været större og anseeligere og skal have haft ni Taarne, hvoraf nu kun tre ere tilbage. Saavidt Kraft, hvis Beskrivelse nu forresten ikke ganske passer. Restaurationen — som Foreningens Direction, efter forudgaaet forelobig Undersogelse og efter Indstilling desangaaende paa en den 27de April 1850 afholdt Generalforsamling, blev bemyndiget til at overtage efter en af Foreningen besörget Plan og under Forudsætning af, at der fra Kirkeeierens Side stilledes 1200 og fra Almuens 800 Speciedaler til Disposition — paabegyndtes den 10de Juni 1850 og fuldendtes den 20de Septbr. 1851, med en Udgift for Foreningen af i det hele c. 1650 Speciedaler, hvori dog tillige er indbefattet Honorar for Plan og Tegninger samt en efter Arbeidets Fuldendelse til Reparation af Kirken, der led af Fugtighed, yderligere tilstaaet Sum. Tegning af Kirkens Indre og Ydre i dens restaurerede (men ikke i dens ældre) Tilstand følger saavelsom en Grundplan af samme med Aarsberetningen for 1851, derimod ikke udførlige historiske Oplysninger.

Af Foreningens mindre Foretagender fortjener særlig at fremhæves den i Aaret 1852 med en Udgift af 60 Speciedaler iværksatte Udgravning af en ved Gaarden Vold i Borre Præstegjeld beliggende Gravhöi. Paa Efterretning om, at der ved at tage Gruus fra denne Gravhöi var gjort et mærkeligt antiqvarisk Fund (af Oldsager fra Jernalderen, af hvilke Tegninger medfølge Aarsberetningen for 1852), besluttede Directionen at lade Höien fuldstændig udgrave.

Ifølge en Beretning af Formanden om denne, under hans Opsigt i Slutningen af Mai Maaned 1852 foretagne, Udgravning findes der paa nævnte Sted en Samling af 24 Gravhöie, af hvilke enkelte maae henregnes til de største i de tre nordiske Riger. Tværs igjennem den nævnte Höi strakte sig et c. 2″ tykt Kullag, umiddelbart under hvilket man traf paa Skibsnagler og dernæst paa Fragmenterne af et imod VSV staaende, klinkbygget Fartöi, hvis Bredde ikke længer lod sig angive, men hvis Længde, da der fra Forstavnen til den bagerste Nagle var 19 Alen, neppe kan have været stort over 25 Alen. Andre Oldtidslevninger af nogen Betydenhed forefandtes ikke. Forf. af Beretningen formoder, at denne Höi, der har en Diameter af 122′, maa være den, der ifölge Skjalden Thjodolfs og Snorres Beretninger blev opkastet over Halfdan Hvitbens Sön Eystein († omtrent 780). Til et andet ikke uvigtigt Foretagende, *Indkjøbet af Aggers* særdeles gamle og mærkelige *til Nedbrydelse bestemte Kirke*, har Foreningen bidraget 600 Speciedaler. Den har derhos bekostet adskillige antiqvariske Reiser, Undersøgelser og Restaurationsarbeider samt ladet endeel Kort og Tegninger optage. Et i Aarsberetningen for 1847 i Udsigt stillet vigtigt Arbeide, *Aftegning af og Beskrivelse over samtlige norske Runeindskrifter*, er, saa vidt man kan see, endnu ikke forberedt. — Forhandlinger ere indledede angaaende en *Restauration af den gamle Kongehal i Bergen*, et Arbeide, der, saafremt det ikke allerede maatte være paabegyndt i indeværende Sommer, rimeligviis vil blive foretaget i den nærmeste Fremtid.

Hans Majestæt Kong Oscar beviste allerede i Aaret 1845 Foreningen den Naade, at overtage sammes Patronat. De øvrige Medlemmer af Kongehuset have ligeledes viist Foreningen Interesse og ere indtraadte i samme.

Allerede tidligt var Directionens Opmærksomhed henvendt paa det Ønskelige i at organisere Filialforeninger i de vigtigste Kjøbstæder. En saadan er imidlertid hidtil kun kommen

istand i Trondhjem. Blandt de af denne iværksatte mindre Foretagender ville vi blot fremhæve en i Aaret 1848 foretagen *Undersøgelse af Ruinerne paa Huseby* i Børsens Præstegjeld (Strinde- og Sælbo-Fogderi, Søndre-Trondhjems Amt), der udviste, at bemeldte Ruiner ikke, som antaget, vare Levninger af en af Einar Tambeskjælver anlagt Borg, men kun af en almindelig Annexkirke. — Filialforeningen har indledet en Plan til en almindelig Subscription for *Trondhjems Domkirkes Restauration* og paatænker i den nærmeste Fremtid ved et til dette Öiemed foranstaltet Anlæg at skaffe de saakaldte, forresten i den nyere Tid opførte *Olafsstøtter paa Stiklestad* en passende Omgivelse.

Ovenstaaende korte Oversigt vil, efter hvad vi haabe, være nok til at vise, at „Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring" allerede har udrettet ikke saa lidet i de faa Aar, den har bestaaet, ligesom ogsaa til at begrunde det Ønske, at den ligeledes for Fremtiden maa finde den tilstrækkelige saavel videnskabelige som pecuniaire Assistance til fremdeles at forfølge sit patriotiske Formaal og vandre fremad paa den saa heldig betraadte Bane. Det er, som man vil have seet, hidtil især den norske Middelalders Kunsts, navnlig dens Bygningskunsts Mindesmærker, der have tiltrukket sig Foreningens Opmærksomhed og lagt Beslag paa dens Kræfter, hvorhos den dog ogsaa har været istand til, hvad der udgjör en Deel af dens Opgave, at indsamle et ikke ubetydeligt Materiale til Norges Kunsthistorie. Maatte den nu ogsaa finde Leilighed til i en ikke altfor fjern Fremtid at lægge Haand paa Bearbeidelsen af samme og saaledes, idet den løser sin Opgaves anden og derhos vanskeligere og vigtigere Deel, tillige *erhverve sig en betydelig Fortjeneste af Nordens Kunsthistorie i Almindelighed.* Idet vi endnu tilföie det Haab, at Foreningen ikke vil tabe Forberedelserne til det bebudede Værk over *Norges Runeindskrifter* afsyne, slutte vi disse Bemærkninger med de bedste Ønsker for dens fremtidige Virksomhed.

TEGNINGER AF ÆLDRE BYGNINGER I SVERRIG OG DERES INDRE UDSMYKNING, AF N. M. MANDELGREN; BEMÆRKNINGER VED N. HÖYEN.

(Med tilföiet Erklæring fra Oldskrift-Selskabets Bestyrelse.)

Hr. N. M. Mandelgren har havt den Godhed, at vise mig den Samling af Tegninger, som han paa sine Reiser i Sverrig har udfört efter ældre Bygninger og deres indre Udsmykning. Efter dens Indhold deler den sig i tvende Afsnit: det ene omfatter Kirker med alt deres Tilbehør, det andet Borge og Slotte. Dette sidste Afsnit indeholder, foruden nogle ældre Ruiner, hvoriblandt Stensöborg ved Norrköping især fortjener Opmærksomhed, höist lærerige Bidrag til at kjende den Smag, der under Kongerne af Vasaslægten herskede i Slottenes indvendige Prydelser, og Salene i Vadstena, Ørebro og Kalmar frembyde, ved Siden af meget Eiendommeligt, ogsaa meget, der minder os om Kronborgs og Frederiksborgs Decoration. — Vor Kundskab til den saakaldte Renaissance-Stiils Udbredelse i Norden, til det særegne Udtryk den fik paa de forskjellige Hovedpunkter, vinder ved disse Tegninger baade i Udstrækning og Klarhed.

Ulige rigere er imidlertid det Udbytte, som det förstnævnte Afsnit giver os. Endskjöndt det isærdeleshed er Kirkerne paa Landet, der have beskjæftiget vor Konstner, mangler det alligevel ikke paa Bidrag, der tiltrække vort Blik. Ved *Trækirkerne* er det deels Stav-Sammensætningen, deels Grundplanen (Pjetterryd), der viser os de samme Grundtræk her som ved Norges ældste Træbygning. Men ved de svenske Trækirker faae vi tillige en Forestilling om den Maade, som Træhvælvingen udviklede sig paa i det 13de og 14de Aarhundredre, og man vil maaskee neppe noget andetsteds kunne paavise Træhvælvinger af saadanne Former og af saa höi en Alder som den, Konstneren her fremstiller af Kirkerne i Edshult og Amnehärads Råda. Blandt *Steenbygningerne*

sees her ikke faa Rundkirker, enkelte af dem, den i Kalmarstift (Tavle L 1) og Skörstorp i Vester-Götland, have endnu bevaret deres oprindelige, rundsluttede Chor. Af Rectangel-Kirkirne skulle vi, foruden til Roxlösa og Heda, især lægge Mærke til Aske og Källstad i Øster-Götland, der have Taarnet mellem Choret og Skibet, og til Kirkerne paa Øland, Alböke og Persnäs, der have tvende Taarne, det ene i Øst, det andet i Vest. Uden her at ville foregribe den Forklaring, som en nöiere Undersögelse vil være istand til at give over det Særegne i denne Stilling af Taarnene, vil det maaskee ikke være upassende, at hentyde paa den Lyst til at pryde Kirkebygningerne med flere Taarne, som vi finde næsten overalt i Løbet af det tolvte og trettende Aarhundrede. Anvendes der kun eet Taarn, da findes det jævnligt over Korsets Midte, altsaa mellem Chor og Langhuus, saaledes som i Øster-Götland; anvendes flere, da smykkes ikke alene Vestsiden med dem men ogsaa Choret, og det er denne Udsmykning i dens meest simplificerede Form, som muligen viser sig i Ølands Kirker.

Da det tydeligt fremgaaer af vor Konstners Tegninger, at Landsbykirkerne i Sverrig have, ligesom hos os, undergaaet mange Forandringer, faaet Tilbygninger, Udvidelser, senere indsatte Hvælvinger, o. s. v., er det velbetænkt, at han af mange Kirker blot meddeler enkelte Partier, der have bevaret deres oprindelige Særkjende. Det er denne hans Skjönsomhed, som vi kan takke for den saa interessante Suite af *Dörkarme* og af *Dörflöie* med rigt Jernbeslag. *Klokkestablerne*, som næsten aldeles ere forsvundne hos os, finde vi her i *ældre* Exemplarer, der give Anledning til Sammenligning med de norske, hvor Sammensætning og Udsmykning, ligesom ved Stavkirkerne, i flere Henseender er saa forskjellig.

Men det er ikke allene Kirkernes Bygning vi lære at kjende, næsten alt, hvad der hörer til Kirkens Tjeneste, föres frem for os. Af de mange, deriblandt ogsaa nyere

men höist eiendommelige Gienstande skal jeg blot tillade mig at anføre et Par. — *Døbefonter af Steen* findes her baade fra den gothiske og forgothiske Tid; de minde os aldeles om dem, der findes hos os og i England, overhovedet i det nordlige og vestlige Europa; mere Eiendommelighed see vi derimod i *Kirkestole, Bænke, Kister, Skabe*, udførte i Træ, smykkede med Farver og Udsnit, som vi her finde i et ikke ringe Antal. Hvor lidet have vi hos os henvendt Opmærksomheden paa saadanne Reliqvier, eller hvor stor er vor Fattigdom derpaa! *Gravminder* i Malm og Steen danne et eget Afsnit. De fleste ere rigtignok yngre end Reformationen, de vise, ogsaa de borgerlige, stor Liighed i Figurernes Dragt og Stilling med de samtidige hos os; der findes imidlertid enkelte ældre og mærkelige, men de bör vist ikke udskilles af den Sammenhæng, hvori de her ere opstillede.

Vi komme nu til den Afdeling, som jeg vilde ansee for den vigtigste, nemlig til Landsbykirkernes indre Udsmykning med *Vægmalerier*. Det er allerede höist mærkeligt at see en saadan Række af Pröver paa, hvorledes Maleriet saae ud i Middelalderen og Begyndelsen af den nyere Tid, i et Land, der laae saa fjernt fra de Steder, hvor Konsten havde sit egentlige Sæde; men endnu mere Betydning faae disse Monumenter derved, at de aabenbart bære Præget af, lige til indi det 16de Aarhundrede, at følge den almindelige Gang, som Malerkonsten fulgte nord for Alperne, idet de tillige bære umiskiendelige Spor af Særegenheder, der tilhöre Folket og Landet, hvor de findes.

De ældste af disse Malerier findes i Bjerresjö ved Ystad. Hele deres Udseende vidner om en höi Alder. De tilhöre sikkert det trettende Aarhundrede, maaskee endog dets förste Halvdeel, og Udførelsen er, efter Mandelgrens Tegninger, i de bedst bevarede Partier, saa omhyggelig, at de med fuld Ret fortiene en Plads mellem de ikke mange Levninger af Vægmalerier, som Udlandet har bevaret fra en saa fjern Tid. I Trækirken i Amnehärads Råda er der i Choret Malerier,

hvis hele Charakteer fortræffeligt stemmer sammen med det i Indskriften bevarede Aarstal 1323; og i den samme Kirkes Langhuus finde vi yngre Malerier, fra Slutningen af det 15de Aarhundrede. Det er lærerigt at sammenligne disse tvende Afdelinger indbyrdes, og den yngste af dem desuden med Malerierne i Risinge Kirke, der, som det synes, ere udførte med större Nethed og Omsorg, men tilhöre den samme Periode. — I Floda og Tegelsmora gjöres vi, saavel ved den maleriske Behandling som ved Dragter, Rustninger o. desl., opmærksomme paa, at vi ere fremrykkede til 1500, ja vel endog noget derover, og at vi altsaa nærme os til det Tidspunkt, da Protestantismen skulde give hele Kirkeudsmykningen et heelt forandret Udseende. Imidlertid er denne Forandring kun gaaet langsomt for sig i Sverrig, og Mandelgren fortiener, med Hensyn hertil, vor Tak for den Utrættelighed, hvormed han har forfulgt Loft- og Vægmalerier endnu længere ned. Hägerstads flade Loft, fra henved 1600, indeholder umiskiendelige Spor af Dødningedandsen. I Dalhems Kirke er der endnu, i Malerier fra 1606, Plads for Helgener som Christoffer og Oluf; men det er rigtignok ogsaa Indholdet, som er det interessanteste ved Malerierne i de to sidstnævnte Kirker.

Jeg antydede ovenfor Særegenheder ved disse Vægmalerier, og jeg skal her tillade mig, at anføre nogle Exempler derpaa, forsaavidt som de tydeligt lade sig paavise giennem Fremstillingens Indhold. Det er eiendommeligt, at Jonas kommer frem ikke af et delphinagtigt eller phantastisk Söuhyre, men af en ret heldig charakteriseret Hvalfisk. Som Modsætning til ham sættes den hellige Margarethe, omslynget af Helveddragens Hale. S. Olaf fremstilles, efter den folkelige Legende, i Kamp med Troldene; Holger danske og Burman, Didrik fra Bern og Vidrik sammenstilles med David og Goliath. Det mangler heller ikke paa Træk, der, om de end ikke kunne anføres som nationale Exempler, dog gaae uden for den meest triviale Kreds af Fremstillinger. Hertil henregner jeg

den smukke Fremstilling af „credo" baade i Grenna og Råda, hvori navnlig Gud Fader, afbildet som Skaber og Opholder, viser os den Forestillingsmaade, der har sin meest colossale Repræsentant i det store Maleri i Campo santo i Pisa. Hertil vilde jeg endvidere henföre de allegoriske Fremstillinger af seirende Dyder eller Magter paa Triumphbuen i Bjerresjö, og Allegorierne paa Livet med dets Fristelser og Frelse i Solna Kirke.

Dette Overblik, som ingenlunde omfatter hele Mandelgrens Samling, vil allerede vække en Forestilling om dens Omfang og Indholdsrigdom. Den svenske Regjering, som har understöttet Konstneren i dette Foretagende, har i ham fundet en Mand, der med Nidkjærhed har rygtet sit Kald og som har forstaaet at arbeide med Held under alle de vanskelige Vilkaar, som den maa kæmpe med, der skal bryde Isen og bane Veien for Efterfölgerne. Det er en lykkelig Omstændighed, at dette Foretagende er begyndt og bragt saa vidt paa en Tid, da Sverrig har været heldigt nok til endnu at bevare saa mange værdifulde Levninger fra tidligere Dage; men dette Foretagende vil ogsaa först erholde sin rette Betydning, naar dets Resultater kunne blive bekjendte for en större Kreds end den, der kan faae Leilighed til at see dem i Samlingens Portefeuille. Naar en saa sagkyndig Dommer som Professor F. Kugler siger, at Udgivelsen af denne Samling vil blive til Hæder for Sverrig og til Glæde for alle Udlandets Kunstvenner (Kunstblatt 1850, Nr. 29), saa har han fuldkommen Ret, thi der indeholdes i disse Monumenter mærkelige Vidnesbyrd om det Slægtskabs-Baand, som, gjennem Kirken, omslynger hele den europæiske Kultur i Middelalderen. For os Danske ville navnlig Malerierne i Bjerresjö have en særlig Interesse; de tilhöre ogsaa vore historiske Minder og kaste et opklarende Lys over vore Kirkers maleriske Udsmykning paa en Tid, hvorfra der kun er levnet os enkelte og ubestemte skriftlige Yttringer derom.

Kjøbenhavn, den 6te September 1852.

ERKLÆRING FRA OLDSKRIFT-SELSKABETS BESTYRELSE.

Undertegnede have gjort sig bekjendte med Hr. Mandelgrens Tegninger af Malerier og architectoniske Monumenter fra Middelalderen i Sverrig og henholde os ganske til den af vor sagkyndige Kunsthistoriker Professor Höyen afgivne Bedömmelse. Vi antage, at Udgivelsen af en saa værdifuld Samling vil være kjærkommen for Kunsthistoriens Venner og at et Foretagende af den Beskaffenhed i höi Grad fortjener Regjeringens Opmærksomhed og Bistand.

Paa det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskabs Vegne,
Kjøbenhavn, den 9de September 1852.

C. F. Wegener,
Vice-Præsident.

C. C. Rafn,
Secretair.

RUNDE OG ÆGFORMIGE STENE I GRAVHÖIE; af C. A. Holmboe.

Et af de mange Tegn, som tyder paa asiatisk Cultur i Norden för Christendommens Indförelse, er Forekomsten i nordiske Gravhöie af Stene, der kjendeligen ved Kunst ere dannede runde eller ægformige. I Bergens Museum opbevares saaledes nogle runde Stene, fundne i en Gravhöi paa Gaarden Maraas i Lindaas Præstegjeld. Samme Museum har ogsaa to ægformige Stene af en hvid Steenart, formeentlig Marmor og af Störrelse som almindelige Hönseæg, indsendte fra Svanøe Hovedgaard i Søndfjord, hvis Eier under et Ophold i Christiania i 1851 fortalte mig, at disse Stene vare fundne i selve Gravkammeret i en paa Gaarden aabnet Grav. I Urda I B. S. 298 berettes, at i en Gravhöi paa Gaarden Tjörsvaag, omtrent $\frac{1}{8}$ Miil fra Flekkefjord fandtes en ægformig Steen af Granit, 9 Tommer lang og 7 Tommer bred.

Hermed sammenligne man Wilson's Ariana antiqua S. 85, hvor der berettes, at i en Nandara-Top [1] i Afghanistan intet andet fandtes end en Steen af et sædvanligt Fugleægs nöiagtige Störrelse og Form (a stone of the exact size and shape of a common fowl's egg) [2]. Der tilföies, at i andre Top'er og Gravhöie (tumuli) ere fundne Stene sædvanligviis af sphærisk Form, hvorved gjöres den Bemærkning: „da de altid ere fundne i Centrum af Masserne, maa deres Inglægning have havt en Hensigt".

C. C. Rafn har paa Forespörgsel underrettet mig om, at lignende Stene ere blevne fundne i danske Gravhöie fra Hedenold [3].

Lighed i en saadan Specialitet tyder upaatvivlelig paa en fælleds Oprindelse.

STEDSNAVNE, HVORI ORDET KIND FOREKOMMER;

VED C. A. HOLMBOE.

Ved Slutningen af en i Annaler for nord. Oldkyndighed 1852, S. 207—248 aftrykt Afhandling om nyfunna svenska Runinskrifter, yttrer Forfatteren, Mag. Carl Säve Ønske

---

[1]) *Top'er* kaldes der cylindriske Mausoleer over Buddhistiske Helgener, opførte i de første Aarhundreder efter Christi Fødsel. — [2]) Udtrykket et sædvanligt Fugleæg kan næppe forstaaes om andet end et Hønseæg, som det i det sociale Liv sædvanligst forekommende. — [3]) Saadanne Steenkugler findes stundum, dog ikke hyppig i nordiske Grave fra Hedenold; de ere tilhuggede med megen Umage men sædvanlig ikke slebne; de ere i Almindelighed af Störrelse som en Pommerans, dog ogsaa undertiden betydelig mindre. Saavel i nordiske Grave som i merovingiske og tydske har man fundet slebne Krystalkugler. Jfr. Ledetraad til nordisk Oldkyndighed p. 40; Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed 1 p. 436. Man har ogsaa fundet saadanne Kugler af slebet Glas (s. V. 2 p. 273) og af brændt Leer Ant. Ann. 4 p. 581—582), som kunne antages at hidrøre fra Hedenold, uagtet den Forbindelse, hvori de ere fundne, ikke altid er opgiven.

om, at et Par i svenske Stedsnavne ofte forekommende hidtil uforklarede Ord maatte blive undersögte, og nævner som et saadant Ordet *Kind*, der forekommer deels alene som Stedsnavn deels i Sammensætninger, saasom *Hammarkind*, *Östkind*, *Vestkinde* m. fl. Samme Ord forekommer ogsaa i norske Stedsnavne, deels alene, deels i Sammensætninger, saasom *Heitkind* i det sydlige Valders, *Kolkind* i Land, *Jerkind* paa Dovre m. fl.

Jeg er af den Formening, at det er det samme Ord, som forekommer i Enden af flere Stedsnavne i Turkestan, saasom *Taschkend*, *Khokend*, *Samarkend* (i ældre Tid kaldet *Peikend*), *Jærkend* m. fl. Man er vant til paa Kaarter og i geographiske Lærebøger, at see disse Endelser skrevne *kand*, men hertil bemærkes, at dette er den engelske Skrivemaade, der heri som saa ofte i østerlandske Navne efterlignes uden Hensyn til Udtalen. Nu er *kend*, کند, et persisk Ord, der betyder villa, prædium, urbs, altsaa i Enden af Stedsnavne har samme Betydning som Endelserne *-stad -bye* i nordiske Stedsnavne. Da nu de nordiske Sprog høre til samme Æt som det persiske, kan man tænke sig, at den norröne Folkestamme har bragt Ordet med sig fra sit ældre Hjem. Jeg har dog Formodning om, at Ordet ei hører til det persiske Sprogs oprindelige Forraad, men at det er indkommet fra det Tatariske eller Østtyrkiske, der hører til samme Sprogæt, som det Finske og Lappiske. Medens nemlig Endelsen *kend* oftere forekommer i Turkestan, er den sjelden i Persien, hvor kun Navnet Kesserkend, et District i Beludschisstand, er mig bekjendt. Hører saaledes Ordet oprindeligen til de Tatarisk-Finniske Sprog, kan det være indkommet med Nordens ældste lappiske Befolkning.

EN ANTIQUITET-SAMLING I DET ROMANSKE SCHWEIZ, MEDDEELT AF CARL C. RAFN.

BELIGGENDE i Hjertet af Europa, omgivet og tildeels bebygget og beboet af forskjelligartede Folkeslag, frembyder SCHWEIZ til Studiet af den historiske Ethnographie i Oldtiden og Middelalderen Vink, der ikke ere uden en særegen Betydning.

Vore nordiske Sagn fra den mythiske Tidsalder lade Ragnar Lodbroks Sönner paa deres vidtstrakte Toge i Syden indtage Vifilsborg; gjennem det Taageslør, som indhylle hin fjerne Tids Begivenheder, formaae vi kun at skimte enkelte svage Lysglimt. Historisk sikrere er det at vore nordiske Fædre i de følgende Tider ofte droge netop gjennem disse Egne paa deres Vandringer til Verdensstaden i Mellem-Italien, til Keisersædet i Miklegaard, og til det hellige Land fjernt i Østen. Disse Egne, hvor Nordboerne saa ofte færdedes, have derved faaet en forhöiet Interesse for os, ihvorvel saadanne Toge og Reiser, der ikke havde Nedsættelse i Landene til Følge, naturligviis ikke kunne antages at have udøvet nogen mærkelig Indflydelse paa de ethnographiske Forhold. En Meddelelse om der fundne ethnographiske Gjenstande kan derfor alene betragtes som et Bidrag til den comparative Archæologie i Almindelighed.

Paa en Reise med antiquarisk Formaal afvigte Foraar og Forsommer gjennem Schweiz til Italien, besogte jeg navnligen det romanske Helvetien og havde der den Tilfredsstillelse at blive nöiere bekjendt med Antiquitets-Cabinetterne i Genf og Lausanne og i Særdeleshed med en Samling af Oldsager fornemmelig fra denne Deel af det sydlige Schweiz, som en der boende Archæolog med en i en heel Aarrække ufortrødent fortsat Arbeids-Iver og Samler-Flid har bragt tilveie. Denne Samling tiltalte mig i en saadan Grad, at jeg tör antage at en kort Meddelelse om den ikke vil være adskillige af vort Selskabs Medlemmer og nærværende Tidsskrifts Læsere uvelkommen.

Bel-Air er en smuk Landeiendom, som ligger i Nærheden af Cheseaux tæt ved Landeveien imellem Yverdun og Lausanne omtrent 1 Miil norden for den sidstnævnte By. Den 25de Mai 1854, da jeg her besøgte Frederik Troyon, besaae hans indholdsrige Cabinet og hørte ham udvikle de archæologiske Resultater af sine Erfaringer, som jeg her vil meddele, anseer jeg for en Dag, der har givet mig et höist tilfredsstillende Udbytte til Oplysning og Belæring. Oldsagerne har Eieren for en betydelig Deel selv opgravet paa Gaardens egne Marker og i den nærmeste Omegn.

Denne Antiquitet-Samling indeholder omtrent 2000 Numere, som tjene til at characterisere de vigtigste Momenter af Menneskeslægtens Udvikling fra de ældste Tider indtil det 9de og 10de Aarhundrede af vor Tidsregning. Paa Udgangspunktet staae naturligviis

Steenredskaberne, som vidne om Ubekjendtskab med Metallers Forarbeidelse og disses Sjeldenhed i de første Tider, efterat de vare indførte. Schweiz er i denne Henseende langt fra ikke saa rigt som Norden. Man har imidlertid fundet enkelte Steensager i Grave, der næsten ere af Tærningform ligesom de ved Axvalla i Sverrig, men anbragte under Jordens Overflade uden Gravkammer eller Gravhöi. Det Fund man nylig har gjort i Züricher-Søen, i Nærheden af Meilen, er hidtil det rigeste med Hensyn til dette Slags Sager. Det anvendte Materiale er fornemmelig Flint, Serpentin, fast Sandsteen, ogsaa Nephrit fra Orienten. I Henseende til Formerne ligne de, paa ganske enkelte Stykker nær, de nordiske Steensager, hvis mange Variationer dog langt fra her ere repræsenterede.

Den samme Overeensstemmelse træffer man ogsaa ved Vaaben og Smykker fra Bronce-Alderen, men der er nogen Forskjel i denne Periodes Begravelsesmaader. I selve Schweiz træffes meget forskjellige; medens man i Landets midterste og østlige Deel finder Gravhöie fra denne Tid, har Troyon endnu ikke fundet nogen i Canton Vaud, hvor de Grave, der

indenholde Ringe, Naale, Celter, Dolke og deslige af Bronce, altid ere anbragte under Jordens Overflade uden noget Mærke ovenfor samme; paa to eller tre Steder har man fundet Gravstedet indrettet som i den første Periode; men ellers træffer man i Overfladen Gravkister dannede af raa Steenfliser, og aldrig nogen Urne med brændte Been. De Gjenstande, som hidrøre fra disse Grave, ere de sædvanlige i andre Lande forekommende: Sværd, Dolke, Knive, Celter, Landsespidser, Léer og Smykker. Troyons Cabinet indeholder tre under en stor Steen paa Marken fundne Bronce-Ringe, der have megen Lighed med dem man i Norden ansee for Edsringe; men medens man i Norden træffer mange Sager af Guld, forekommer dette Metal yderst sjelden i Gravene i Schweiz. Derimod besidder Tr. meget smukke Armbaand af Sølv, der ere fundne i Forbindelse med skjærende Bronce-Redskaber. Sølvet, som i Norden kun træffes i Jernalderen, har altsaa været tidligere anvendt i sydlige Lande, i Schweiz ligesom hos de gamle Græker i Homers Tid. Da man ikke her, som i andre Lande, har anvendt Gravurner til at bevare de Dødes Aske, havde man tidligere kun yderst faa Kar af brændt Leer fra hin Tid, indtil nylig i flere af Schweiz's Indsøer fundne Levninger af gamle Boliger have beriget denne Afdeling med nye Gjenstande. Betræffende saadanne höist mærkelige Fund, som Troyon selv har gjort, lovede han at ville sende en yderligere Meddelelse, efterat han havde fuldført meget lovende Undersøgelser, som han, netop den Gang jeg var i Lausanne, havde den 22de Mai paabegyndt i Leman-Søen tæt ved den fem Fjerding-Vei vesten derfor beliggende By Morges. Ude i Søen, et Par hundrede Skridt fra Bredden havde han nemlig opdaget nedrammede Pæle, der erkjendtes at være Levninger af Boliger fra Oldtiden, da han mellem disse havde fundet Oldsager, der utvivlsomt vare deels fra Steenalderen, deels fra Broncealderen eller fra en Overgangstid mellem disse Aldere.

Disse to Perioder maa have været af en betydelig Udstrækning, men det er vanskeligt at bestemme Grændserne og

at angive, naar Jernet blev indført i Helvetien og hos Gallerne. Brugen af Jernvaaben er i det sydlige Europa langt ældre end man i Almindelighed antager, og de galliske Sværd, som i Hannibals Tid krummede sig ved at stødes mod den romerske Kyrads og derpaa med Foden gjordes lige, kunne ikke være Bronce-Sværd, hvis Skjørhed man kjender. Disse Jern-Klingers slette Hærden viser iøvrigt, at Gallerne her have anvendt et Metal, hvis Egenskaber de ikke tilfulde kjendte. Troyon besidder i sit Cabinet et af disse Sværd, der er krummet og siden igjen gjort lige, og som adskiller sig fra Alemannernes og andre Folks derved, at Klingens afrundede Ende fuldkommen svarer til Titus Livius's Beskrivelse: „*Gallis prælongi ac sine mucronibus gladii*". Hvad der giver denne Kaarde endnu höiere Værd, er at den er funden med en stor Mængde andre ganske af samme Art paa den gamle Valplads ved Tiefenau i Nærheden af Bern tilligemed flere hundrede celtiske og massaliotiske Mynter fra det 4de til det 2det Aarhundrede för Christus. Man har i de senere Aar fundet en stor Mængde Sager paa dette Sted, men ingen der bære Præg af romersk Kunst. Formedelst de i Forbindelse med disse Sager fundne Mynter vil man heller ikke kunne henføre dette Fund til en Tid efter Cæsars Erobringer. Jernet indførtes upaatvivlelig i Europas forskjellige Lande til meget forskjellige Tider; i Helvetien gaaer dets Indførelse nogle Aarhundrede tilbage för Christi Fødsel. Til denne Afdeling henfører Troyon ogsaa nogle i hans Cabinet bevarede elastiske Bronceblade, der ere anvendte som Indfatning paa brede Læderbelter og Armbaand af Steenkul.

Den romerske Periode i Helvetien, som omfatter de fire første Aarhundreder af vor Tidsregning er repræsenteret i Troyons Cabinet ved Vaser af Terra cotta og Glas, ved Prøver af fremmede Marmore og endog af Porphyr fra Ægypten, som have været anvendte til Udsmykning af romerske Bygninger i Schweiz og af enkelte Kunstgjenstande, forskjellige Smykker, Værktöi og Huusgeraad. Andre Sager

hidrøre fra Helvetiernes Gravsteder under det romerske Herredömme, i hvilke man, i det mindste paa Bredderne af Leman-Søen, vedblev at begrave de Døde, medens Romerne nedsatte deres Aske-Urner langs med Veiene. Det vestlige Schweiz er især rigt paa romerske Antiquiteter; det har ogsaa været Troyon muligt, ved Hjelp af disse Levninger at udkaste et historisk Kort over denne Tidsalder.

Den helvetisk-burgundiske Periode, som gaaer fra det 5te til det 9de Aarhundrede, er det især, de Sager repræsentere, der fremkom ved de i 1838 paa Bel-Airs Marker opdagede Grave. Troyon har siden den Tid aabnet over 300 saadanne Grave, der vare anbragte i tre Lag under Jordens Overflade. Efterat have anbragt det første Lag paa den dertil helligede Plads, har man vedblevet Begravelserne paa samme Sted, og naar man indrettede en ny Grav og stødte paa en ældre, har man, istedenfor som i vore Dage at oprydde denne, anlagt denne nye Grav umiddelbar ovenpaa den ældre. Det er gaaet paa samme Maade med det tredie Lag, som er anbragt lige i Jordens Overflade; og endog disse sidste Gravkister have været aabnede paa ny, for deri at nedlægge nye Døde, hvorom man kan overbevise sig ved de Menneskebeen, der ere kastede ved Fødderne af de i Almindelighed paa Ryggen udstrakte Skeletter. I de to nederste Lag har Troyon fundet nogle forslidte romerske Mynter og et merovingisk Monogram; et saadant Monogram hidrører ogsaa fra det øvre Lag, ligesom 10 Mynter af Carl den Store. I disse Grave fandtes Skeletter af Börn, Kvinder, Mænd og Oldinge, begravede med deres Smykker, Vaaben, Amuletter, stundum endogsaa med det Redskab, som hørte til deres Haandværk. Det er det samme Slags Antiquiteter, hvortil flere Fund høre, der i de senere Aar ere gjorte paa adskillige Steder i det sydlige Tydskland, paa Bredderne af Rhinen, i Frankrig og i England; der ere imidlertid særegne Mærker, som adskille de i de forskjellige Lande fundne Sager: hos Helvetierne og Burgunderne er det de tunge korte og brede

Sabler, det damascerede Arbeide, eller Indlægning af Sølvtraadzirater paa store Jern-Agraffer, og kristne Sindbilleder anbragte paa Bronceplader. Oldsagerne fra denne Periode stemme temmelig overens med dem fra Jernalderen i det scandinaviske Norden, men man vil dog her forgjeves søge den Analogie, der hersker imellem Sagerne fra de to første Aldere. I Norden repræsenterer, efter Troyons træffende Yttring, Jernalderen det gamle hedenske Livs Udvikling för Christendommens Indførelse. Hos Angelsaxerne, Frankerne, Alemannerne, Burgunderne reiser sig en ny Verden paa Ruinerne af det romerske Rige og af den hedenske Tro. Et af de mærkværdigste Stykker i Samlingen er et Christushoved af Marmor fra det sjette Aarhundrede af naturlig Störrelse, fundet i Rhonedalen under Levningerne af Bjerget Tauredunum, som ved sin Nedstyrten i Aaret 563 begrov et Fort samt flere Kirker og Landsbyer ikke langt fra Leman-Søens Begyndelse imellem les Evuettes og Roche.

Foruden de originale Oldsager indeholder Troyons Cabinet over Tusinde Aftryk eller Facsimiler af Antiquiteter, som han med Bestyrernes Tilladelse har taget i flere Museer i Tydskland, Rusland, Sverrig, Norge, Danmark, England og Frankrig. I særskilte Portefeuiller besidder han derhos mere end 350 Plancher med Afbildninger af Oldsager, som han selv har aftegnet i de Museer, han paa sine Reiser i de nævnte Lande har besøgt.

Ved offentlige Foredrag, navnlig i Lausanne, har Troyon vakt Interesse for Oldkyndighed og Opmærksomhed paa Resultatet af sine Erfaringer. Ogsaa det större Publicum har han gjort bekjendt dermed ved enkelte Afhandlinger, af hvilke jeg her vil nævne en om de keltiske Oldsager ved Jura og Beskrivelse af Gravene ved Bel-Air, som er indført i „Mittheilungen der Zürcherischen Gesellschaft für vaterländische Alterthümer;" og en Udsigt over Oldsagerne i Canton Vaud, optagen i L. Vulliemins fortrinlige Beskrivelse over denne Canton i „Gemälde der Schweiz".

DET KONGELIGE NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

AARSBERETNING

1853.

Aarsmöde den 7de Mai 1854.

Det almindelige Aarsmøde afholdtes under Hans Majestæt Kongens Præsidium den 7de Mai.

Secretairen, Etatsraad Rafn, meddeelte en Beretning om Selskabets Arbeider og Status i Aaret 1853, i hvilket følgende af de senest optagne Medlemmer vare indtraadte i Classen af de

STIFTENDE MEDLEMMER:

Juel-Wind-Frijs (F. J. Greve), Kammerherre, til Baroniet Juellinge.
Mylius (J. J. de), Hofjægermester, til Rönningesøgaard og Lystrup.
Traill (Thomas Stewart), Professor ved Universitetet i Edinburgh.

Der udgaves i dette Aar af

SELSKABETS ARCHÆOLOGISKE TIDSSKRIFTER:

Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie, Aargangen eller Bindet for 1852 med 14 Plancher, indeholdende: 1) Saga Játvarðar konúngs hins helga, Kong Edvard den Helliges Saga, udgiven efter islandske Oldbøger i Grundtexten med dansk Oversættelse af C. C. Rafn og Jon Sigurdsson. 2) Geographiske Oplysninger om de i Sagaerne forekommende skotske og irske Stedsnavne, ved P. A. Munch. 3) Nogle Bemærkninger om „málaspjót", „málajárn" og de beslægtede Ord af Gisle Brynjulfsson. 4) Hvor stod Lyrskovslaget? af J. J. A. Worsaae. 5) Om Gotlands äldsta fornlemningar, af Carl Säve (föredraget i Sällskapets möte den 26te Augusti 1852). 6) Alskogsstenarne på Gotland, af Carl Säve. 7) Nyfunna Svenska runinskrifter, af Carl Säve: a) Runinskrift å en gammal Ljuskrona i Hväte kyrka på Gotland; b) Runstenar från Södermanland i

Salems socken och i Grödinge socken. 8) Om några nordiska metall-legeringars sammansättning, af N. J. Berlin. 9) Några materialier för bedömandet af sammanhanget mellan de antika bronsernas sammansättning och ålder, af N. J. Berlin. 10) Bemærkninger om en dansk Runesteen fra det ellefte Aarhundrede, funden midt i London, ved C. C. Rafn. 11) Bemærkninger om Gorm den Gamles og Thyre Danabods Mindestene i Jellinge, ved C. C. Rafn. 12) Tillæg til de historiske Efterretninger om Söborg, af C. F. Wegener.

Af dette Bind vare indbundne Foræringsexemplarer sendte til Salems, Grödinge, Alskogs og Jellinge Pastorater.

Fremdeles udgaves af „Antiquarisk Tidsskrift" Aargangen for 1851.

Efter Hans Majestæts Opfordring meddeelte C. C. Rafn sin Fortolkning af Indskriften paa Gorm den Gamles Mindesteen i Jellinge, og bemærkede at det var lykkedes ham, ved Bistand af Stedets Sognepræst, Seminarieforstander C. E. Kemp, som ved oftere at betragte Indskriften under forskjellig Belysning har kunnet skimte flere hidtil ubemærkede Træk, med Sikkerhed at udfylde for en væsentlig Deel Lacunen i Indskriftens Slutningslinie, der af de tidligere Fortolkere ikke har været læst fuldstændig. Han fortolkede Indskriften saaledes: „Kong Harald lod opføre disse Mindesmærker (Höien nemlig med Runestenen) efter sin Fader Gorm og efter sin Moder Thyre, den Harald, som vandt hele Danmark og Norge og kristnede Danafolket".

Translateur Thorleif G. Repp fremsatte, idet han benyttede den ovenfor omtalte Udfyldning af Lacunen i Slutningslinien, en fra de tidligere af Ole Worm, Finn Magnusen, R. Rask, N. M. Petersen og P. A. Munch fremsatte saavelsom fra den ovenanførte noget afvigende Fortolkning: „den Harald, som aflagde den Ed (as sœr*í* vann) at kristne hele Danmark og Norge og Danefolket". (Jfr. den nöiere Udvikling ovenfor S. 268-278 samt Rafns Tillægsbemærkning S. 279) og C. Säves Anmärkningar i Annaler f. n. O. og H. 1853 S. 350-362.

Hans Majestæt Kongen meddeelte, at der for otte Dage siden var gjort et ikke umærkeligt Fund ved Byen Skjævinge i Strö Herred, Frederiksborg Amt; ved at grave, for at lede Vandet fra en Törvemose, havde man i Kanten af denne, paa et Lag guult Sand, hvorunder der var Törvejord, truffet fem forarbeidede halvmaaneformede Flintstykker, af Form omtrent som de Flintsauge, hvoraf Museet for nordiske Oldsager besidder adskillige, men uden Tænder. Hvad der især gjör dette Fund mærkeligt, er den Maade, hvorpaa disse Flintstykker vare nedlagte, da det var klart at deres Leie ikke var tilfældigt; de dannede en Figur omtrent som en Fodangel, idet de fire vare lagte i et Kors og den femte var indstukken i Midten med Spidsen opad. Da det er sjeldent at man ved Udgravning af Gravhöie og andre Steder, hvor Oldsager findes, bemærker den Maade, hvorpaa disse ere nedlagte, egnede dette Fund, efter Hans Majestæts Formening, sig ved Flintstykkernes Placering til en særegen Opmærksomhed.

Hans Majestæt Kongen havde det behaget at medbringe til Mödet en antiquarisk-historisk Afhandling om Abrahamstrup (nu Jægerspriis) i ældre og nyere Tid, og at lade enkelte Stykker deraf forelæse ved Selskabets Vicepræsident Geheimearchivarius Conferentsraad Wegener, af hvem dette Skrift efter Allerhöistsammes Befaling var udarbeidet. Da Skriftet vil blive optaget i Selskabets Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie, skal man her indskrænke sig til en ganske kort Udsigt over dets væsentligste Indhold.

De mange Oldtidsminder, der endnu findes adspredte over den store Halvø i Isefjorden, tyde paa en Bebyggelse af denne Egn allerede i Steenalderen, og efterat de borgerlige Forhold i Tidernes Løb antoge en mere ordnet Skikkelse, blev denne Halvø ifølge dens naturlige Afsondring et eget Herred under Navn af Horns Herred. Tidlig fandtes der ogsaa betydeligt Krongods, hvoraf Kongerne allerede i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede havde en Indtægt paa tyve Mark Sølv. Fra det samme Aarhundrede, om ikke

ældre, er upaatvivlelig Kongsgaarden Abrahamstrup, anlagt paa Halvöens nordligere og smallere Deel, saa at dens umiddelbare Marker og Skove naaede op til Halvøens nordligste Spidse, medens Landboerne i Draaby og Gjerlev Sogne vare Gaardens Tjenere, og under Lehnsvæsenets Udvikling blev den Sædet for en Kongelig Lehnsmand, hvis Embedskreds omfattede hele Horns Herred.

Abrahamstrup nævnes udtrykkelig som en Kongsgaard i Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede, da Dronning Ingeborg paa en Reise derfra til Holbeksgaard havde den Ulykke at miste sin eneste Søn, og fra den Tid af finder man stadig dens Navn under næsten enhver af de følgende Konger.

I den urolige og ulykkelige Periode efter Kong Erik Menveds Død og siden under K. Valdemar Atterdags og Dronning Margrethes Regjering, var Abrahamstrup Gaard og Lehn Gjenstand for hyppige Pantsættelser og Indløsninger, ved hvilken Leilighed ogsaa Navnet paa Panthaverne eller Lehnsmændene er bevaret, og omtrent fra det Oldenborgske Kongehuses Thronbestigelse af kan man give en næsten uafbrudt Række af disse Herrer. I den første Halvdeel af K. Christian den Førstes Regjering havde saaledes den ældre Torben Bille til Allindegaard Abrahamstrup som Pantelehn, og efter dennes Død synes det at være bleven indløst af Dronning Dorthea, der udentvivl beholdt det og lod det bestyre af sine Fogeder, saalænge hun levede. Paa K. Hans's Tid tildrog Gaarden sig en vis Opmærksomhed. Den yngre Torben Bille til Sandholt var dengang Lehnsmand paa Abrahamstrup, og han var gift med Edele Jernskjæg Mikkelsdatter, for hvem Kongen havde en særdeles Tilböielighed, der dog ikke synes at have gjort noget Skaar i Torbens Hengivenhed for hende. Edele, Torben og Kongen døde næsten til samme Tid, og K. Christian den Anden overdrog udentvivl Abrahamstrup som Pant eller Livgeding til sin Dronning Elisabeth, som stundom opholdt sig paa Gaarden. Dens Navn blev ogsaa bekjendt under de haarde Beskyldninger, der siden reistes mod Kongen.

Efterat K. Frederik den Første havde gjort Landgang paa Sjelland (1523), udsonede han sig med den mægtige Oluf Nielsen Rosenkrands ved at overlade ham Abrahamstrup Lehn, og det forblev nu i dennes Besiddelse meer end tyve Aar under denne og den følgende Regjering lige til Oluf Nielsens Død 1545, da det af K. Christian den Tredie bortforlehnedes først til Peder Godske af Lidemark, derefter til Povel Hvitfeld af Snidstrup. K. Frederik den Anden overdrog det paa lige Maade til anseete Adelsmænd, Borchard Pappenheim af Sæbygaard og Frants Brokkenhuus af Bramstrup, og Lehnsmændenes chronologiske Følge lader sig af samtidige Kilder nöiagtig paavise lige til Lehnenes Inddragelse.

Da K. Christian den Fjerde havde opført det prægtige Frederiksborg, blev Abrahamstrup som et mindre Lehn oftest underlagt dette Slot, hvormed ogsaa Kronborg stundum forenedes, og fra den Tid af var Abrahamstrup i Almindelighed betragtet som et Jagtslot eller en Avlsgaard under Frederiksborg, hvilken Kongen endog stundum særlig paa visse Betingelser bortforpagtede mod directe Afgift til det Kongelige Rentekammer. Saaledes bleve Johan Bøgvad og Hans Hansen 1634 Forpagtere af Gaarden og Forvaltere over Godset, og siden (1646) indtog den bekjendte Peder Bollesen, Borger i Kjøbenhavn, samme Stilling indtil 1652 mod en Afgift af 2,500 Rdlr. Species, medens den kongelige Höihed over Lehnet udøvedes af den kongelige Lehnsmand. I det næste Aar (1653) gav K. Frederik den Tredie Niels Banner Lehnsbrev paa Abrahamstrup; men under den følgende ulykkelige Krig maatte Kongen pantsætte Gaarden til Hans Meulengracht, og efter Souverainitetens Indførelse erholdt Niels Banner en rigelig Erstatning for sit Tab, da Kongen skjænkede ham Hagenskov i Fyen. Abrahamstrup, som nogle Aar senere indløstes, blev derimod, udentvivl i Anledning af K. Frederik den Tredies betydelige Bogkjøb, overladt som et Slags Pantelehn i den ældre Form til Enevold Parsberg; og efterat denne var bleven Stiftamtmand i Aalborg, blev det af K.

Christian den Femte 1673 paa visse Betingelser overladt til den bekjendte Overjægermester Hahn, der senere ved et fra Landskrone udstedet Kongeligt Rescript 1677 fik fuldkommen Eiendomsret over Gaarden, som ved samme Rescript erholdt det nye Navn *Jægerspriis*. Men efter Hahns Død 1680 kjøbte Kongen hele Godset tilbage.

Fra den Tid af var Jægerspriis et Kongen eller Kronen umiddelbart tilhørende Gods, og dets nyere Historie bliver meget eensformig. Det blev ligesom efter Regel stadig overladt til Kongernes Sönner eller Brødre for deres Livstid som et særligt Tillæg til deres Appanage, eller det blev, naar man ingen Brug havde for det paa denne Maade, oftest bortforpagtet saaledes, at Slottet var Kongen forbeholdt, naar Herskabet vilde paa nogen Tid opholde sig for Jagtens Skyld i denne Egn. K. Christian den Femte forærede Jægerspriis til sin Sön Kronprinds Frederik, og denne som Konge først til sin Broder Prinds Carl, siden til sin Sön Kronprinds Christian. K. Christan den Sjette og hans Dronning opførte imidlertid det prægtige Hirschholm; Jægerpriis blev Kronprinds Frederiks Sommer-Residents, og Opdagelsen af den store Jættestue 1744 tildrog det en vis Opmærksomhed; men som Konge skjænkede Frederik den Femte Slottet og Godset først til Dronning Louise, siden til Dronning Juliane Marie, og Kong Christian den Syvende overlod det 1773 for Livstid til sin Broder Arveprinds Frederik.

Dennes Bestræbelser deels for at fremme Böndernes Velvære, deels for at skabe ligesom et Dansk Pantheon i Lunden ved Jægerspriis have allerede fundet en Historieskriver. Efter fem og tyve Aars Forløb opgav Arveprindsen ifölge eget Ønske dette Gods i Aaret 1798, og det blev nu bestyret som Kronens umiddelbare Eiendom, indtil i disse Aar Bønderne ere blevne Selveiere og Slottet med dets Tilliggende er i Foraaret 1854 kjøbt af vor nuværende Konge som Allerhöistsammes private Eiendom.

Archivar Jon Sigurdsson fremsatte Forslag til oldgeographiske og antiquariske Undersøgelser paa Island, som vedtoges i Overeensstemmelse med Forslaget.

Pastor Steenberg, forhen Seminarieforstander ved Godthaab i Grönland, havde givet en foreløbig Meddelelse angaaende en formeentlig nordisk Runeindskrift, som han havde bemærket paa en stor Steenhelle ved Indsøen Tessersoak indenfor Ujararsoakfjorden i Nærheden af Fundamenter af gamle Bygninger, der ere beskrevne i Grönlands historiske Mindesmærker.

Hr. John Brown havde fra London oversendt Afbildning og Beskrivelse af en Gravsteen med Runeindskrift, funden paa St. Peters Kirkegaard i hans Fødeby Dover; han havde antaget at denne Steen kunde være en Levning af de Danske i Kent, hvilket havde foranlediget ham til at afgive denne Meddelelse til Selskabet.

C. C. Rafn foreviste tvende Photographier af den foran Arsenalet i Venedig anbragte Marmorløve fra Piræus, hvorpaa nordiske Runeindskrifter ere indhugne. Efter hans Anmodning havde Hr. F. de Bertouch, der opholdt sig i længere Tid i Venedig, paataget sig ved oftere med Omhyggelighed at betragte og undersøge disse Indskrifter under forskjellig Belysning paa forskjellige Tider af Dagen, at forsøge paa at skjelne og copiere flere af de svage Træk i disse, der hidtil have været betragtede som aldeles ulæselige. Efter den givne Meddelelse har han gjort en heldig Begyndelse, og han fortsætter fremdeles sine Bestræbelser for at tilveiebringe et sikkert Grundlag for fremtidige Granskninger.

I October Mødet meddeelte V. U. Hammershaimb Bemærkninger vedkommende Færøernes antiquariske Topographie og forelagde Prøver af Specialkorter over disse Øer med Stedsnavne i den færøiske Mundart.

C. C. Rafn meddeelte Bemærkninger om Runestene i Sverrig og Norge, i hvis Indskrifter England og Vesterleden ommeldes.

Hr. Chr. Ewaldsen, Sognepræst til Brodersby, havde sendt Bemærkninger om Margrethenwall og Knös i Brodersby Sogn ved Slesvig.

Hr. A. Hansen, Skolelærer i Vester-Saaby: nogle antiquariske og topographiske Meddelelser om Føllesløv Sogn i Skippinge Herred; deriblandt om Steendysser og Gravhöie i Omegnen af Føllesløv med nogle Bemærkninger om ældre locale Forholde.

Hr. F. Dyrlund i Butrup: nogle Numere af Holbeks Amtsavis, hvori han har leveret en Artikel om Fortidsmindernes Bevaring.

Provst Hertel i Nörre-Stenderup: nogle af Ritmester C. A. Schumacher affattede Bemærkninger om den saakaldte Kongskilde ved Landerupgaard og betræffende den der forhen liggende Runesteen, som antages at være fra Harald Blaatands Tid, men for en Deel Aar siden er kløvet og Stykkerne endnu ikke gjenopdagede.

Krigsraad L. Schiøtz underrettede om, at han havde udarbeidet et antiquarisk Kort over den nordvestlige Deel af Sjælland med Samsø, Seierø, Nexelø og Reersø.

Til Revisorer af Cassererens Regnskab for Aaret 1853 valgtes Etatsraad A. A. Kjellerup og Geheimelegationsraad A. P. Knudsen.

SNORRE STURLESONS YNGLINGA-SAGA,

TOLKAD OCH UPPLYST AF CARL SÄVE. UPPSALA 1854.

ANMELDT AF V. U. HAMMERSHAIMB.

Ved Universitetet i Christiania er nu i længre tid nordens oldsprog blevet dyrket med iver af Nordmændene, der have haft den lykke at have slige mænd som R. Keyser, P. A. Munch og C. R. Unger til at bibringe dem levende interesse for og grun-

dig kundskab i deres gamle sprog og hele oldtid; disse lærde mænds iver for denne sag kan man takke for flere skönne og gode udgaver af oldskrifter samt lærerige afhandlinger, og den vil visselig også i fremtiden bære rigeligere frugter i den skole af yngre lærde, som samler sig om dem. I Sverig derimod har islandsken just ikke haft mange ivrige dyrkere, det vil sige dyrkere af selve sproget for dets egen skyld, skönt Sverigs store mænd, som Geijer og andre, vel måtte göre sig noget bekendte dermed for mythologiens, poesiens og historiens skyld. Men den masse islandske håndskrifter, som den svenske regering i det 17de århundrede lod opkøbe i Island, og som opbevares på det kongelige bibliothek i Stockholm og i universitetsbibliotheket i Uppsala, indbyder også Svenskerne til deltagelse i studiet af den islandske litteratur og af det oldnordiske sprog, til at kappes med de øvrige nordens folk i at oplyse dette. Nu synes man at have grund til at håbe, at sansen herfor vil blive vakt ved Uppsala universitet, da Magister Carl Säve, der grundig har studeret Islandsk og de dermed beslægtede sprog (især Gotisk), såvelsom nordens nuværende folkesprog, og da fornemmelig dialekterne i Sverig, er bleven ansat ved dette universitet og vil meddele sin varme, levende interesse for oldsproget til Uppsalas studenter.

Det er derfor med glæde vi have modtaget ovennævnte bog som et vidnesbyrd om islandskens dyrkelse i Uppsala; den er egenlig udgiven efter Uppsala skik i disputationer ved magisterpromotionen der i 1854. Det svenske sprog er det af de nynordiske fastlandssprog, som bedst har bevaret sit oldnordiske præg; det har beholdt de fyldige, klangfulde endelser på a, de hårde medlyd k, p, t for g, b, d, samt g for j og v, fremdeles den betingede måde af gerningsordene, flertalsformerne på ar og or, o. lign., samt endelig også en större böjelighed til at danne ord ud af sig selv, ligesom islandsken. Säve har fulgt grundtexten så nær i sporene som muligt, og har også nu og da indsmuglet et og andet ord fra islandsk, som ikke ellers bruges i svensk, især når det

forefandtes i dialekterne; slige ord gör han da altid redé for i noterne; han har derved i oversættelsen undgået alle fremmede ord, det vil sige, ord lånte af latin, fransk o. lign. Som exempel på hans stil anføres 31te kap. s. 37: „Ottar het Egils son, som rike och konungdom tog efter honom. Han höll icke vänskapen vid makt med konung Frode. Då sände konung Frode män till konung Ottar, att hemta den skatt, som konung Egil hade lofvat honom. Ottar svarade så, att Svear aldrig guldit skatt åt Daner, sägande, att han monde ock så göra: härefter foro sändemännen åter. — Frode var en stor härman. Det hände en sommar, att Frode for med sin här till Svithjod, gjorde der landstigningar och härjade; han drap mycket folk, och somt tog han till fånga. Han fick der allmycket härfång, brände bygden vida och gjorde det största härverk. Andre sommaren for konung Frode att härja i österväg; konung Ottar sporde det, att konung Frode icke var i sitt land. Då stiger han å härskepp och far ut till Danmark, härjar der och får intet motstånd. När han spörjer, att stor samling af folk var på Selund, stäfvar han vester ut i Öresund, seglar derpå söder till Jutland, lägger in i Limafjärd och härjar i Vendel, bränner der och gör landet allöde, hvar han kommer. Vött och Faste heto Frodes jarlar, hvilke Frode hade satt till landvärn i Danmark, medan han var ur landet. Men när jarlarne sporde, att Svea konung härjade i Danmark, så samna de här, löpa å skepp og segla söder till Limafjärden. De komma der alldeles ovart på konung Ottar och lägga genast till drabbning; Svearne taga hårdeliga emot dem, och manskap faller för bäggedera. Men efter som folk föll för Danerne, kom annat och mera till ur häraden, och dessutom lades till med alla de skepp, som i grannskapet voro. Drabbningen lyktar så, att der föll Ottar konung och mesta delen af hans manskap. Danerne togo hans lik, flyttade det till lands och lade det upp å en hög, samt läto odjur och korpar der rifvas om liket. De gjorde då af trä en kråka och sände till Svithjod, sägande, att deras konung

Ottar icke var mera värd: de kallade honom sedan Ottar Vendelkråka". — Dette er ingen opskruet svensk stil i et affecteret sprog, men sproget falder meget naturligt, og er omtrent sådant, som vi f. Ex. finde det i den svenske bibel eller i Fryxells „Berättelser ur svenska historien". Forklaringerne af viserne i sagaen ere forsynede med mange oplysende bemærkninger; såvel de vanskelige ords betydning som de poetiske billeder ere der udviklede. Det interessanteste i bogen og det, hvor man især kan vænte at finde et og andet nyt, er navneforklaringerne. Säve søger nemlig at udfinde etymologien for ethvert forekommende persons- og stedsnavn; dette er visselig en ofte meget farlig vej at vove sig ud på, da man her imellem disse dunkle sager let er udsat for at vove sig for langt og fare vild; men i det hele har Säve geniale indfald, som vel i almindelighed lede ham på det rette spor. I noterne tager han ofte anledning til at belyse svenske ord, deres oprindelige betydning, deres rette skrivemåde, o. lign., hvilket alt opklares ved oldsproget.

Derimod har Säve kun foretaget få forandringer i den svenske skrivemåde (han bruger dog o for å i adskillige ord som: loga, moste, hog o. fl.); således bruger han fv og ck som sædvanlig, ligeledes ä. Fremdeles har S. optaget formen gångar (s. 1: ett haf gångar; s. 4: en fjällgård gångar); denne form ses vel ikke sjælden, især i det poetiske sprog, jevnsides går; men da gånga hører til de stærke verber, skulde man vente gånger, idet 2 og 3 pers. nutiden af de stærke verber altid endes på er (i gotlandsk på ur), og jeg kan derfor ikke forstå, hvorfor han anvender den.

Idet jeg slutter denne anmeldelse, udtaler jeg ønsket om, at Säve måtte finde anledning til at fortsætte dette værk og give sine landsmænd en god og i sproglig henseende lærerig oversættelse af Snorres Heimskringla.

OM ANTIQUARISKE FUND I SCHWEIZ'S INDSØER,

MEDDEELT AF FREDERIK TROYON I BREV TIL C. C. RAFN.

Bel-Air, Canton Vaud, den 14de September 1854.

De har ønsket nöiere Underretning betræffende de Fund i flere af vore Indsøer, hvorom jeg talte med Dem i Mai Maaned, den Gang De opholdt Dem i Lausanne. Uagtet Regn og Storme siden den Tid have lagt mig betydelige Hindringer i Veien, har det dog været mig muligt at give mine Undersøgelser en större Udstrækning og bekræfte den vundne Erfaring. Paa tolv Steder i Leman-Søen og paa 7 til 8 i Neuchatel-Søen har jeg fundet, i en Afstand af nogle hundrede Fod fra Bredden og i en Dybde af 8 til 15 Fod under Vandets Overflade, Levninger af nedrammede Pæle, hvis Ender endnu hæve sig to til tre Fod over Dyndet. Omkring disse Pæle fandtes en uendelig Mængde Stykker af det Slags grove Arbeide af brændt Leer, som man pleier at benævne celtisk, nogle vel bevarede Kar samt et Slags Skiver af brændt Leer, Steenøxer og Hammere, Celter og Ringe af Bronce, Kornknusere af Been, forarbeidede Træstykker samt Trækul og Been af forskjellige Dyr m. v. Alle disse Levninger gjöre det aldeles klart, at de hidrøre fra gamle Træboliger, som ved Hjelp af de nedrammede Pæle have været opførte i vore Søer over Vandets Overflade i en vis Afstand fra Bredden, saa at de ikke have været tilgængelige for Vildtet eller udsatte for Overfald fra det Indre af Landet. Der er ingen Grund til at antage, at Søernes Niveau siden disse Bygningers Opførelse er mærkelig stegen, heller ikke at disse Huse have været anlagte paa en gammel Strandbred; thi hvis dette havde været Tilfældet, vilde Bølgerne have rullet og bortført disse forskjellige Sager, og en saadan Bevægelse have de ikke været underkastede, eftersom man finder dem midt imellem de nedrammede Pæle; desuden have alle Fragmenter af Leerkar deres Brud aldeles med de oprindelige Kanter, hvilket ikke vilde have været Tilfældet, hvis de havde været rullede af

Bølgerne. Paa den anden Side maa man forundres over, hvor lidet de her liggende Sager have været udsatte for Beskadigelse, thi man seer endnu en Deel af dem i Overfladen af Mudderet, uden at de have været bedækkede med Dynd. At disse Sager have kunnet ligge her uden at rokkes fra Stedet, viser at de heftigste Storme ikke bevæge Vandene i en Dybde af 8 til 10 Fod. Efter de Iagttagelser, som man har gjort i flere af Schweiz's Søer, maa de der fundne Boliger føres tilbage til en meget fjern Oldtid. I Slutningen af forrige Vinter opdagede man ved et Tilfælde i Züricher Søen saadanne nedrammede Pæle og i Mudderet imellem dem et stort Antal Steenredskaber, og i Forbindelse med disse fandt man kun en eneste Kobberring. Dette leder os til at antage at vi her have et Fund fra den sidste Tid af Steenalderen. Derimod fandtes ved en af Hr. Müller fra Nidau foretagen Undersøgelse i Bieler-Sø fornemmelig Gjenstande fra Bronce-Alderen og nogle sjeldne Jernredskaber, som ere ældre end Romerne, blandt disse en gallisk Kaarde, som er afrundet i Enden og fuldstændig bevaret, ganske lig de ved Tiefenau fundne. Jeg har imidlertid endnu alene fundet Broncesager, uden noget Spor af Jern, i Forbindelse med Steenhamre og de ovennævnte Leerkar, som ere af meget forskjellig Störrelse fra 2 Tommer til 2 Fod i Diameter. De gjorte Erfaringer vise saaledes at disse Bygninger maa i det hele betragtes som tilhørende en Tid ældre end den kristelige her i Landet. Dr. Keller i Zürich har nylig udgivet Beretning om de i Züricher- og Berner-Søerne foretagne Undersøgelser.

I Forening med min Ven, Hr. de Morlot, har jeg gjort nogle heldige Forsøg, saa at vi nu uden Vanskelighed kunne foretage saadanne Opgravninger under Vandet. Med en paa Skuldrene heftet Hjelm af Blik over Hovedet, der ved et Rør er sat i Forbindelse med en paa Baaden liggende Trykpompe, have vi kunnet gaae omkring mellem de nedrammede Pæle ved Morges i Leman-Søen med 10 Fods Vand over

Hovedet. Ved Hjelp af denne i sig selv meget simple Indretning have vi uden Vanskelighed kunnet optage endogsaa de skrøbelige Stykker.

OM DRONNING DAGMARS NAVN; AF JOH. ERASMUS WOCEL I SKRIVELSE TIL CARL C. RAFN.

Prag den 27de November 1854.

DENGANG De i 1847 var her i Prag, da jeg benyttede Leiligheden til at levere Dem mit Aaret forud udgivne lille Skrift: „Královna Dagmar", talte vi, som De vil erindre, De, Hanka og jeg, meget om Udledningen af denne afholdte danske Dronnings og bøhmiske Princesses Navn. Vi anførte da det bøhmiske Navn DRAGOMÍR, og De yttrede at Navnet DAGMARS Udledning deraf kunde have nogen Sandsynlighed for sig, da den stemte med andre Navnes Overgang, navnligen den af VLADIMIR til VALDEMAR. Flere Exempler paa lignende Overgange kunne uden Vanskelighed anføres. Senere underrettede De mig om, at De havde omtalt denne Udledning ogsaa til andre Granskere i Norden, der ligeledes havde bifaldt den. Jeg yttrede dog dengang nogen Tvivl om, at en christelig Kongedatter skulde være bleven opkaldt efter Dragomira, som var hedensk og derfor ikke afholdt. Nylig har ogsaa en tredie Mening om denne Sag gjort sig gjeldende. K. Jaromir Erben kom nemlig ved Udarbeidelsen af sin Nomenclator til Regesta regni Bohemiae til den Overbeviisning, at Dagmar ikke deriveres af Dragomír men af TĚCHMÍR. Stavelsen těch gaaer hyppig over til tach, hvilket især bøhmiske Stedsnavne bevise; derfor svarer Těchmír til Tachmír; og da efter Nordboernes Udtale ch er meget nær beslægtet med g, opstod af Tachmír let Tagmir = Dagmir (Dagmar). Těchmír er sammmensat af těch, Trøst, og mír, Fred, og betyder altsaa Fredstrøst (*consolatio pacis*); ligesom Vojtěch (Adalbert) betyder Hærens Trøst (*consolatio exercitus*).

BOSPOROS OG BOSPORANSKE OLDTIDSMINDER;

af Edvin M. Thorson.

1. ИЗСЛѢДОВАНІЯ объ исторіи и древностяхъ ГОРОДА ХЕРСОНИСА ТАВРИЧЕСКАГО. Сочиненіе Б. В. КЕНЕ. САНКТПЕТЕРБУРГЪ. 1848. (Undersøgelser om det tavriske Khersones's Historie og Oldsager. Af B. V. Køhne. St. Petersborg. 1848. 8vo). Med 10 Plancher. (VIII og 281 S.).

2. ВОСПОРСКОЕ ЦАРСТВО съ его ПАЛЕОГРАФИЧЕСКИМИ И НАДГРОБНЫМИ ПАМЯТНИКАМИ. Сочиненіе АНТОНА АШИКА. I-III. ОДЕССА. 1848-49. (Det bosporanske Rige, med dets palæografiske og sepulkrale Monumenter. Af A. Asjik. 1-3 Bd. Odessa. 1848-49. 4to). Med Kort og Plancher. (IX og 117, 88, XVII og 96 S.).

3. Souvenirs de Kertsch et Chronologie du Royaume de Bosphore par J. Sabatier. St. Pétersbourg. 1849. 4to. Med 8 Plancher. (129 S.).

4. ЧАСЫ ДОСУГА съ присовокупленіемъ ПИСЕМЪ о КЕРЧЕНСКИХЪ ДРЕВНОСТЯХЪ. Сочиненіе АНТОНА АШИКА. ОДЕССА. 1851. (Fritimer med et Tillæg, indehold. Breve om kertsjiske Oldsager. Af A. Asjik. Odessa. 1851. 8vo.). Med Plancher (VI og 181 S.).

5. De La Découverte de Deux Statues Antiques à Kertsch par A. Aschik. Odessa. 1851. 8vo. [1] (19 S.).

Da ovennævnte, for Arkæologien ialmindelighed og for Sydruslands Antikviteter isærdeles vigtige Værker af bekendte nyere russiske Arkæologer næsten alle ere skrevne paa rus-

---

[1]) Tidligere end noget af de her nævnte Værker over bosporanske Oldsager udkom: Спасскій, Босфоръ Киммерійскій съ его древностями и достопамятностями. Москва. 1846. (Spasskij, Det kimmeriske Bosporos med dets Antikviteter etc. Moskva. 1846. 4to.) Dette Værk er imidlertid ikke kommet Anmelderen tilhænde.

sisk [1], og saaledes saagodtsom utilgængelige for det arkæologiske Publikum, have vi troet, at det vilde være en stor Del af Tidskriftets Læsere kærkomment, igennem en kortfattet Anmeldelse at göres bekendte med deres væsenligste Indhold. — Vi skulle derfor paa de følgende Blade søge at levere en saadan Anmeldelse, der nærmest kun bliver refererende og ikke kritiserende.

Forinden vi imidlertid gaa nærmere ind paa Indholdet af hvert især af de nævnte Værker, vil det vel være nødvendigt, tildels efter disse selv, i al Korthed at give en Udsigt over det bosporanske Riges geografiske og historiske Forhold.

Ὁ Κιμμέριος (ell. *Κιμμερικὸς*) *Βόσπορος* kaldte Grækerne, som bekendt, det imellem Asien og Evropa (imell. *ἡ Σινδική*, den nuværende Halvø Taman, og *ἡ Ταυρική Χεῤῥόνησος*, den syd-østl. Del af Krim) beliggende, fra 20 til 70 (efter Agathemeros 78) Stadier brede og omtrent 150 Stadier lange Stræde (det nuværende Kaffa- ell. Feodosia Stræde), der forbinder det sorte Hav med det azofske. Det frøs efter Beretningerne undertiden saa stærkt til, at svære Vogne kunde køre over, ja endogsaa hele Hære passere over paa Isen. Først i Maj Maaned brød det ialmindelighed atter op [2]. Paa begge Sider af dette Stræde strakte sig det

---

[1]) Af Køhnes ovenfor nævnte Værk findes vel det væsenlige Indhold gengivet paa tydsk i nogle Hefter af „Mémoires de la Société d'Archéologie et de Numismatique de St. Pétersbourg"; men denne Gengivelse lader med Hensyn til Korrekthed endel tilbage at ønske. Værket er i Petersborger Akademiets histor. filologiske Klasses Bulletin Nr. 5 anmeldt af Prof. Stefani i Dorpat. Hans Kritik er af Forf. imødegaaet i et Tillæg til de nævnte „Mémoires". — Ved denne Lejlighed ville vi bemærke, at der om bosporanske Forhold findes endel mindre Afhandlinger i det nysnævnte Tidskrift. De ere for störste Delen af numismatisk Indhold, tildels Oversættelser af Originalafhandlinger i „Записки санктпетербургскаго археол.-нумизматическаго Общества". — [2]) Dette Stræde, igennem hvilket der, rimeligvis paa Grund af Don's Udløb i det azofske Hav, gaar en stærk Ström

efter samme benævnte bosporanske Rige, der saaledes indbefattede tvende Hovedafdelinger: en evropæisk, den sydøstlige Del af det nuværende Krim, og en asiatisk, den nuværende Halvø Tamân.

Rigets vigtigste Stæder paa den evropæiske Side vare: 1) *Παντικάπαιον*, grundlagt omtrent Ol. 59, 4 (efter Niebuhr, Opusc. I. p. 373 først Ol. 75, 1), ogsaa *Παντικάπαια* (Ptolem.) og *Παντικάπη* (Theophr.), hos senere Forf. og i en Indskrift hos Bøckh *Βόσπορος*, beliggende ved selve Strædet (ligeoverfor Phanagoria paa den asiatiske Side), Rigets Hovedstad, det nuværende Kertsj; 2) *Παρθένιον*, ogsaa *Παρθενία*, *Πορθμῖτις*, *Πορθμία* og *Πόρθμιον* (Steph. Byz.), 40 Stad. N. for Myrmekion, efter Ptolem. imellem Forbjerget Myrmekion og Landtungen Zenonos Chersonesos, efter Pallas, Marigny, Mannert ved det nuværende Phanarí, efter Georgij ved Jenikale (Nyslot); 3) *Μυρμήκειον* (Skyl.) ogsaa *Μυρμήκιον* (Strab.), efter Anon. Peripl. 25 Stad. N. for Pantikapaion, efter Strabon ved Bosporos, hvor det er smallest, ligeoverfor *Ἀχίλλειον* i Asien (efter Pallas imellem Kertsj og Jenikale, efter Muravief Apostol paa et lidet Forbjerg 4 Verster fra Kertsj; 4) *Ἡράκλειον* (Ptolem.); 5) *Δία*, Dia (Plin. IV, 26, Steph. Byz.), maaske ved det nuvær. Kamisje Burun. 6) *Νύμφαια* (Skyl.) eller *Νύμφαιον*, en Havnestad, 6 Verster S. O. for Landsbyen Tsjurubasj, nær Forbjerget Kara-Burun; 7) *Τυριτάκη* ell. *Τωριτάκη* (Ptolem.), *Τυριστάκη* (Anon. Peripl.), *Τυριτακίτη* (Steph. Byz.), maaske Tractari hos Plinius i Nærheden af den nuværende Landsby Tsjurubasj, i N. V. for Tsjurubasjer Søen; 8) *Ἄκρα* (Strab.), ogsaa *Ἄκραι* (det nuvær. Takil Burun), ved Strædets sydlige Ende ligeoverfor Korokandame i Asien; 9) *Κύταια* eller *Κύται* ogsaa *Κυθαιάκαι*, maaske imellem Bjerget Opuk og Takil Burun; 10) Zephyrium (Plin. H. N. IV, 12, 26);

---

fra Nordvest til Sydost, fryser endnu jevnlig til. Dybden er ved den nordvestlige Ende kun et Par Favne.

11) *Κιμμέρικον* paa Sydsiden, hvoraf Ruiner ved Elkenskoje Søen ved Foden af Bjerget Opuk; 12) *Θεοδοσία*, ogsaa *Θευδοσία*, *Θευδοσίη* (Skyl., Demosth. samt paa Mønter og Indskrifter), en milesisk Koloni, senere *Κάφα* (Konst. Porphyr.), det nuværende Kaffa eller Feodosia, eller ialfald ganske i Nærheden af samme. Efter Strabon havde Staden en fortrinlig Havn, der kunde rumme 1000 Skibe, og udmærket Kornhandel. Efter Arrian. Peripl. blev den ødelagt allerede i den første Halvdel af det andet Aarhundrede.

Paa den asiatiske Side fandtes følgende Stæder: 1) *Φαναγόρεια*, ogsaa *Φαναγορία* (Strab.), *Φαναγωρία* (Ptolem.), *Φαιναγόρη* (Dionys.), *Φαναγόρου πόλις* (Anon. Peripl.), efter Strabon en milesisk, efter Skymnos og Anon. en teïsk Koloni, en vigtig Stapelplads og en Tidlang Rigets Hovedstad, efter Ptolem. og Plin. ved selve Bosporos, men rimeligere ved den vestlige Side af Søen *Κοροκονδαμῆτις* (Strab.), den nuværende „Kubanskoj Limân"; 2) *Ἑρμώνασσα*, ogsaa *Ἑρμώνεια* (Skymnos), maaske paa venstre Bred af Kubân, ved det nuvær. „Варениковa пристань"; 3) *Κυπὸς*, maaske ved Bredden af „Akdenizofskoj Limân" ved Landsbyen Akdenizofka; 4) *Γοργίππια*, ikke langt fra Kysten; 5) Cimmerium; 6) *Ἀχίλλειον* (Strab., Ptolem.); 7) Patreus, *Πατραεύς* (Strab. XI.), 130 Stadier fra Korokondame (Jfr. Bøckh Corp. Inscr. II. p. 163. Nr. 2197), efter Klaproth Akburun, 5 Verster Sydvest for Kertsj, paa den evropæiske Side (!) 8) *Κοροκονδάμη*, *Κορικονδάμη*, maaske det nuvær. Tamân, og 9) *Τάναϊς*, en fra Milet grundet, blomstrende Handelsstad ved nordøstlige Ende af det azofske Hav, hvilken dog først senere kom under de bosporanske Konger. Efter et mislykket Befrielsesforsøg blev Staden ødelagt og opnaaede, skjönt senere genoprettet (Ptolem., Steph. Byz.), aldrig sin forrige Höjde.

Paa den asiatiske Side maa endnu bemærkes *Ὁ Σινδικὸς λιμὴν* ell. *Σίνδα* (Ptolem.), som vi ikke ovenfor have omtalt paa Grund af at flere Lærde, blandt andre den nys af-

døde bekendte franske Arkæolog Raoul Rochette, efter Steph. Byz. og et rimeligvis fordærvet Sted hos Strabon, antage den for den samme som Gorgippia. Vi skelne med Asjik saavel imellem *Σίνδα* (Sindica hos Plin. og Mela) og *Ὁ Σινδικὸς λιμὴν*, som, det enestaaende Udsagn hos Steph. uagtet, imellem enhver af disse og Gorgippia. Sinda eller Sindica, efter Skylax en græsk Koloni, efter Mela anlagt af Sinderne selv, af Ptolemæus (V. 9. 8) kaldet *κώμη*, af Plin. (VI, 5) civitas, efter Arrian. Peripl. P. Eux. 540 Stadier fra Pantikapaion, laa uden Tvivl ved Kubâns Udløb i den kubânske Vig (Kubanskoj Limân) og dens Havnestad ved selve Bosporos (efter Strabon 180 Stadier i Øst for Korokondame).

Paa den evropæiske Side have vi ogsaa endnu en Stad af Vigtighed at omtale, som vi ligeledes ovenfor forbigik paa Grund af at den først sent og for en Tid kom under bosporansk Herredömme, nemlig *Χεῤῥόνησος*, i en Indskrift hos Bøckh (Corp. Inscr. II. I. Nr. 2098) *Παρθενοκλῆς*, fra Slutningen af det andet Aarhundrede kaldet *Χερσών* (efter Plin. Heraclea Chersonesus og Megarice, hos Mela Cherrone og Artemis, de russiske Annalers Корсунь, hos Italienerne Serson, hos Tyrkerne Sary-Kerman (det gule Fort), paa Sydvestsiden af Krim imellem Kazatseaja Bugten (en Arm af den tredelte fanarske Bugt) og Havet [1]. Man maa forresten skelne imellem den ældre og den nyere, allerede af Strabon omtalte, men uvist naar og i hvilken Anledning anlagte, Stad, der laa omtrent 1 Mil fra den ældre imellem Stræletskaja- og

---

[1]) Ifølge de nyeste Undersøgelser af Kaptejn G. Arkas (jfr. Køhne's Дополненія къ „Изслѣдованіямъ etc." i 7de og 8de H. af „Записки"), meddelte i det odessaiske hist. og arkæol. Selskabs Memoirer for 1848. T. II. (russ.), laa *det gamle Kherronesos* paa den sydlige Skrænt af den iraklijske Halvø, 7 Verster (omtr. 1 dansk Mil) i Syd for Sevastôpol, hvorimod Ruinerne af *den nyere Stad* begynde 2 Verster i Vest for Sevastôpol og strække sig mod Nord-Vest, 274 Favne, til Havbredden. Den havde kun en Omkreds af 1350 Fod (?) og en Middelhöjde over Havet af 38 Fod.

Karantænebugten, med tvende vigtige Havne: Symbolon (λιμὴν τῶν συμβόλων, af Genueserne kaldet Cembalo, Cimbalo, af Tatarerne Zembaro, nuvær. Balaklava) og Ktenos (den indre Del af Sevastôpoler Havnen).

Det bosporanske Rige, der i sin Tid var Athen's Kornkammer (Dem. mod Lept., Strab. ed. Casaub. VII. p. 311) og paa den evropæiske Side omfattede hele det nuværende Krim (circa 360 □ Mil), indskrænkede sig i den længste Periode af dets Tilværelse i Evropa til den sydøstlige Halvdel af samme, i Asien til Halvøen Tamân og de nærmest tilstødende Egne i Nord for Kavkasus [1]. Indbyggernes Antal maa rimeligvis i Forhold til Arealet ikke have været ubetydeligt, da Riget ikke alene i lang Tid formaaede at holde sig imod de idelige Angreb af de tilgrændsende barbariske Folkeslag men endog at undertvinge dem og da derhos dets evropæiske Del, i Udstrækning den störste, var et af Naturen særdeles begunstiget, paa Produkter af Plante- og Dyreriget frugtbart, Land (Vin, Sydfrugter, fortrinligt Korn [2], Heste og Kvægavl). — Chersonesus taurica (ogsaa Σκυθική og ἡ μεγάλη, Strab.), som allerede de Gamle sammenlignede med Peloponnesos, hvormed den, foruden i Störrelse, ogsaa i flere Henseender har Lighed, og som Kejserinde Katarina kaldte „en af Ruslands Perler", har, skjönt en imellem tvende Have beliggende Halvø, et kontinentalt Klima. Aarets Middeltemperatur er paa Sydsiden omtrent +9.8°, Sommerens omtrent +18°, Vinterens omtrent +1°

---

[1]) Naar Sabatier (p. 33) udvider det til at indbefatte ikke alene Krim men de nuværende russiske Guvernementer Tavrien, Kherson, Jekaterinoslâv og selv de Landstrækninger, der nu beboes af de saakaldte donske og tsjernomoriske Kozakker, kan dette kun forsaavidt have sin Rigtighed som man derved tænker sig en aldeles temporær og uvis, ikke en vedvarende og sikret, Besiddelse. — [2]) Udsæden gav efter Strabon (VII. p. 311, cfr. Bøckh I, 15 p. 111) uden just nogen særdeles omhyggelig Agerdyrkning tredive Fold. — Fra Theodosia sendte Leukon, efter samme, engang Athen 2,100,000 Medimner Korn, rimeligvis i ét Aar (cfr. Bøckh. l. c. p. 125).

Réaumur. Ved de tavriske Bjerge (τα Ταυρικὰ ὄρη, Herod.) deltes den i tvende Dele, af hvilke de Gamle kaldte den nordlige „den raa Khersonesos" (Ἡ Τρεχέη Χ. Herod.). De tavriske Bjerge, fra hvilke Halvøens tvende Smaafloder Thapsis (Diod.) og Istrianos (Ptol.) udsprang, havde betydelig Indflydelse paa Klimaet, hvilket den nordlige Dels Benævnelse noksom betegner. Den sydlige Del var, som bemærket, overordenlig frugtbar og derhos rig paa Naturskönheder. Lunde af Lavrer og Cypresser ydede Vandreren Skygge og Kølighed. Landets værste Plage var Græshoppesværme, ligesom det ogsaa led endel af Mangel paa tilstrækkelig Regnmængde og paa det nødvendige Træ til Brændsel, hvorimod de talrige Saltsøer vare og ere en rig Indtægtskilde.

Efterat have forudskikket disse geografiske Notitser gaa vi nu over til at give en kortfattet Skitse af dette mindre bekendte Riges Historie.

Det er bekendt, at Milesierne allerede i det 7de Aarhundrede f. K. drev Skibsfart paa det sorte Hav, hvis nordlige Kyster de koloniserede vel omtrent et Aarhundrede senere. Det var rimeligvis en Milesier Arkhaianax, der (efter Diodoros) paa Perserkrigenes Tid (ved Aar 485) grundlagde det bosporanske Herredömme og blev Stamfader til *det første bosporanske Dynasti*; men saavel om Rigets Grundlæggelse og Beskaffenheden af dette første Dynastis Magtfylde som om dets senere Historie have vi kun höjst ufuldstændige Efterretninger: paa enkelte isolerede Fragmenter nær (navnlig hos Strabon, Diodoros og Dion) er det kun Mønter og Indskrifter der kaste et sparsomt Lys paa dette Riges 8 à 900 aarige Historie. Arkhaianaktidernes Magt bukkede allerede i Aaret 438 f. K. under for (Thrakeren) Spartokos, Stamfaderen til *det andet bosporanske Dynasti*, der herskede over Bosporos i et Tidsrum af over 300 Aar, indtil Aaret 115 f. K., da den sidste Konge af denne Herskerstamme, Paerisades IV, ude af Stand til at forsvare Riget imod Barbarernes voksende Magt, afstod det til Mithri-

dates[1] den Store af Pontos, Stamfader for det *tredje bosporanske Dynasti*, der kun regerede kort. Omtrent fra Kristi Fødsels Tid daterer sig det *fjerde bosporanske Dynasti* eller Savromatidernes. Med enkelte Lakuner, der (efter Sabatier) dog kun tilsammen udfylde et Tidsrum af tredive Aar, lader den, tildels i Afhængighed af de romerske Kejsere herskende, Kongerække, der i Tidernes Løb havde havt haarde Kampe at bestaa med Tavrier, Alaner og Gother og under hvis Herredømme Kristendommen indførtes i Riget, sig, navnlig ved Hjælp af Medailler og Indskrifter, forfølge indtil henimod det 5te Aarhundrede efter Kr., da den og Riget saa at sige sporløst forsvinder ved Hunnernes Indfald i disse Egne (c. 375 efter Kr.). Efter c. 150 Aars Forløb kunde Justinian I (527—565), som Følge af sine Feldtherrers Sejrvindinger over Hunnernes Efterfølgere Madjarer og Bulgarer, lægge de Landstrækninger, der tidligere havde udgjort det bosporanske Rige, under det østlige romerske Kejserdömme, hvorhos det dog maa bemærkes, at uafhængige Gother vedbleve at holde sig i Bjergegnene under egne Herskere langt ind i den følgende Tid. Der paafulgte nu en forholdsvis fredelig Periode indtil Khazarerne i Slutningen af det 7de Aarhundrede oversvömmede og tildels undertrykte Landet, som med et kort Mellemrum, hvori de maatte vige for Petsjenægerne, der dog snart atter fordreves, i et Par Aarhundreder forblev i deres Vold. Den i den anden Halvdel af det 9de Aarhundrede stiftede russiske Stats Beherskere havde allerede tidlig vendt deres Opmærksomhed mod Syden. I Aarene 964—66 besejrede Sveatoslâv Khazarerne og indtog deres ved Don beliggende Hovedstad Sarkel (russ. **Бѣлая Вежа**, det hvide Telt) og „det var formodenlig omtrent paa samme Tid", siger Karamzîn, „at Russerne bemægtigede sig Staden

---

[1]) Paa Mønterne skrives Navnet altid Mithr*a*dates og ikke Mithr*i*dates, som er den hos alle Skribenterne brugelige Form.

Tamatarkha [1] eller Phanagoria og alle Khazarernes Besiddelser paa det azofske Havs sydlige Bredder, ti denne Del af det gamle bosporanske Rige, der fra nu af kaldtes Fyrstendömmet Tmutorokan, var allerede under Vladîmir (980—1015) forenet med Rusland". — Dette af Vladîmir oprettede Fyrstendömme Tmutarakan ell. Tmutorokan holdt sig i omtrent 150 Aar, men var ligesom Krim (der, en Skueplads for uophørlige Kampe, snart hørte under de østromerske Kejsere, snart fravristedes dem) en Besiddelse, der uafladelig maatte forsvares imod angribende barbariske Folk. I Begyndelsen af det 12te Aarhundrede (c. 1127) kom det under Poloftserne, der atter efter et Aarhundredes Forløb maatte vige for Mongolerne, hvis Horder oversvömmede og bemægtigede sig hele Krim, som forblev i deres Besiddelse i over 200 Aar. De driftige Genuesere, Middelalderens Milesiere, havde imidlertid længe havt deres Opmærksomhed henvendt paa disse i kommerciel Henseende saa vigtige Egne og allerede i Aaret 1266 anlagt Kaffa, der, ligesom det endnu tidligere af deres Medbejlere Venetianerne ved Mundingen af Don anlagte Tana, i lang Tid var en af de vigtigste Stapelstæder for den evropæiske Handel med Indien. — Under idelige Rivninger imellem de tvende rivaliserende Republikker udvidedes og befæstedes Genuesernes Herredömme ved det sorte og azofske Hav. Genua forblev nu lige til sit Fald (1475) i Besiddelse af Krim, som Mahmud II erobrede og som Mengli Girej under Portens Beskyttelse i Aaret 1479 oprettede til et Khandömme. Porten holdt i alle Fæstningerne tyrkiske Be-

---

[1]) Af Grækerne blev Staden saavelsom hele Halvøen ogsaa kaldet *Ματαρχα, Μετραχα, Μετρεχα* efter det khazariske Toma-Tarkhan. Om den ikke laa netop paa samme Sted som det gamle Phanagoria, saa dog i sammes umiddelbare Nærhed. Jfr. Pogòdins Afhandl. „Om Tmutorokans Beliggenhed" i det russ. Undervisningsministeriums Journal, Juliheftet 1845. — Italienerne benævne Halvøen Materka, Metriga, Metuga, Araberne (Abulfeda) og Tyrkerne Tamân, Tatarerne Ada.

sætninger, der stode under den i Jenikale residerende tyrkiske Pasja. Grækerne og de i Bjergegnene bosiddende Efterkommere af Gotherne betalte Tribut til de tatariske Khaner, ligesom tidligere til de stadigt vekslende barbariske Folkeslag, der underkuede Landet. Denne Tilstand vedvarede i et Par hundrede Aar under vedvarende Kampe mod Russerne, der endelig i Aaret 1771 erobrede Landet og ved Freden til Kajnardzji i Aaret 1774 nødte Porten til at erklære det for uafhængigt under egne Khaner, hvis Valg Rusland dog naturligvis paavirkede i Overensstemmelse med sine Interesser og som derhos höjlig betrængtes af det endnu stedse mægtige tyrkiske Parti, hvis Indflydelse navnlig blev den anden Khan, Sjahin Geraj, saa trykkende, at han, dog rimeligvis ogsaa andensteds fra paavirket, flygtede til Petersborg, og kort efter formelig afstod Landet til Rusland, der tog det i Besiddelse d. 19de Apr. 1783, og Aaret efter fik Afstaaelsen bekræftet af Porten. Samme Aar oprettedes det tilligemed endel af det Norden for liggende Fastland til et særskilt Guvernement, det tavriske, der endnu bestaar og i Forening med Guvern. Kherson og Jekaterinoslâv udgör det saakaldte Nyrusland.

Alene af denne sammentrængte historiske Skildring vil det noksom indlyse, hvilken haard Medfart og hvilke talrige og fordærvelige Omvekslinger de til det bosporanske Rige hørende Landstrækninger, tildels som en Følge af deres Beliggenhed nær Folkevandringernes Vej, i Tidernes Løb have været udsatte for [1], og det stod derfor neppe til at vente, at man endnu paa disse Steder vilde kunne finde et saa stort Antal Oldsager fra den græske Periode, som den nyere Tids Efterforskninger ikke desmindre have bragt for Dagen og som stadig forøges. Hvad der maaske er endnu mærkeligere og afgiver et interessant Vidnesbyrd om selve de fjernere Kolo-

---

[1]) Man har udregnet, at ikke mindre end 70 (större eller mindre) Folkeslag efterhaanden have havt Landet i Besiddelse i længere eller kortere Tid.

niers fortsatte nöjere Forbindelse med Hellas og om den græske Kulturs og Konstdannelses Udbredelse til de fjerneste Egne af den græske Verden og saa at sige dens yderste Grændser imod Barbariet, er det ikke ganske ubetydelige Konstværd, som man ikke vil kunne negte en Del af de Oldtidsrester, der i vor Tid bringes for Dagen i de Landstrækninger, der tidligere hørte til det af de græske Forfattere saagodtsom upaaagtede bosporanske Rige. Disse Oldtidslevningers Beskrivelse udgör for en stor Del Indholdet af de ovennævnte Værker, som vi, efter disse forudskikkede Bemærkninger, nu skulle gaa over til speciellere at omtale, hvilket vi dog, af Hensyn til det knap tilmaalte Rum, kun kunne göre i al Korthed.

Hvad nu først *Kohnes Værk* angaaer, saa er det, hvad man, skönt Titelen ikke antyder det, vel kunde vente, med Undtagelse af den historiske Del saagodtsom udelukkende af numismatisk Indhold og i saa Henseende upaatvivlelig et særdeles vigtigt og fortjenstfuldt Bidrag til vor numismatiske Kundskabs Udvidelse i denne Retning. Naar Eckhel saaledes kun anfører 5 khersonesiske Mønter, Mionnet og Waxel kun ganske faa, og selv den af den khersonesiske Numismatik saa höjtfortjente Køhler i det andet Hefte af sin „Serapis" fra Stadens græske og romersk-bosporiske Periode kun i alt 90, beskriver og bestemmer Køhne fra førstnævnte 84 og fra sidstnævnte 67, ialt altsaa 151, næsten alle hidtil uudgivne, Mønter. Ikke mindre vigtig er Forfatterens Værk for Stadens tredje eller byzantinske Periode, hvori Mønterne kun med megen Vanskelighed lade sig bestemme, da de ikke, som de tvende foregaaende Perioders, ere betegnede med Stadens Navn. Den af Forfatterens Forgængere, hvem de bedste Forarbejder paa dette Gebet skyldes, de Saulcy, beskriver i sin „Essai de classification des suites monétaires byzantines" kun 6 af de til denne Periode henhørende khersonesiske Mønter, hvorimod nærværende Forfatters Værk gör os bekendt med ikke mindre

end 53, og saaledes fra alle trende Perioder med ialt 204 Mønter, af hvilke, med Undtagelse af de i Køhler's „Serapis" beskrevne, neppe Halvdelen hidtil have været bekendte [1].

Gangen i Forfatterens Værk er den, at han i enhver af de førstnævnte tvende Perioder først giver det historiske og dernæst behandler de monetære og numismatiske Forhold, hvorimod han i den tredje, den byzantinske, behandler begge Dele samlede under hver enkelt Kejser fra Justinian I (525-565) indtil Basileios II (975-1025) begge inclusive. Slutningen af Værket fortsætter Stadens Historie til dens Undergang. I et Tillæg meddeler Forf. nogle Bemærkninger om de i Kherson slagne byzantinske Mønters Værdi og Benævnelser, en Genstand, hvorom intet findes hos de Saulcy i hans ovenfor nævnte Værk. — Her foretrække vi først efter Forfatteren at give en kort Skitse af Stadens Historie fra dens Grundlæggelse til dens Undergang og dernæst et sammentrængt Uddrag af Forfatterens Skildring af de numismatiske Forhold gennem alle de trende ovennævnte Perioder.

Khersonesos blev grundlagt af (pontiske) Herakleensere i Forening med Deliere rimeligvis paa den Tid, da Delos tilligemed de andre Øer i Arkhipelagos frigjorde sig fra persisk Herredömme, og endnu langt hen i Tiden vedligeholdt sig Spor af dens doriske Herkomst. Dens Skytsgudinde var Artemis, der havde et berömt Tempel paa et Forbjerg i Nærheden. — Allerede tidlig maa Staden have underkastet sig den lille Halvø Trakhea og derfra fordrevet Skytherne, mod hvilke den dog senere maatte søge Hjælp hos Mithridat den Store af Pontos, der forjog dem fra Halvøen, og til hvem Khersonesos, der forøvrigt behandledes mildt, maatte betale Tribut. Efterat have staaet i omtrent 50 Aar under Pontos, blev Staden besat af Romerne, og at den ikke, som Strabon fejlagtig angiver, i Tidsrummet fra Mithridats Død til Avgusts

[1]) Det fortjener derhos at bemærkes, at det hidhenhørende andet Hefte af „Serapis" kun eksisterer i ganske faa (2 à 3) Eksemplarer.

Tider har været forenet med det bosporanske Rige, ses deraf, at man paa för-avgusteiske khersonesiske Mønter finder Paaskriften *ΧΕΡСΟΝΗСΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΑС*. Denne „ἐλευθερία" erholdt Staden, som Bøckh af en senere Indskrift har godtgjort, Aar 36 f. K. (a. u. 718), med hvilket Aar den khersonesiske Aera begynder. — Det lader til, at Romerne ikke synderlig have trykket Staden, der imidlertid vedvarende betalte dem Tribut, selv efterat Hadrian havde draget sin Krigsmagt bort fra disse Egne, stadig som deres Forbundne deltog i Kampen mod de tilgrændsende Barbarer, og efterhaanden udvidede sit Gebet, uden at vi dog kende de nærmere Details i saa Henseende. Under Diocletian opnaaede Staden til Belönning for sin imod Barbarerne ydede Hjælp den saakaldte „ἀτέλεια" (en fuldstændig eller maaske kun partiel Skattefrihed, der, som bekendt, ikke var en nødvendig Følge af den ovenfor omtalte ἐλευθερία"), der senere bekræftedes af Konstantin den Store. Omtrent paa hans Tid foretoge Bosporanerne et mislykket Forsøg paa at tilbageerholde de Gebetsstrækninger, Staden efterhaanden havde indlemmet i sit Distrikt. Svækket ved Barbarernes Indfald anholdt den i Aaret 474 hos Kejser Zenon om Hjælp til sine Mures Udbedring. Ved Delingen kom Staden under det østromerske Rige. Under Justin II belejredes den forgæves af tyrkiske Stammer. — Vi erfare nu atter i længere Tid intet om dens Historie. I Aaret 653 døde Pave Martin I her i Eksil, og nogle Decennier efter (695) blev den af Patricieren Leontios styrtede Justinian II forvist til Staden, hvis Indbyggere, da han var almindelig forhadt, havde isinde at udlevere ham til den nye Kejser Tiberios, der (798) havde stødt Leontios fra Thronen. Justinian fik imidlertid Nys om hvad der var igære, og flygtede til Khazarerne (703) og senere til Bulgarerne, hvis Konge i Spidsen for sin Hær førte ham tilbage til Konstantinopel. Han pønsede nu paa Hevn over Khersonesos, som han hjemsøgte paa tvende Tog, af hvilke dog det sidste mislykkedes, da Indbyggerne, der havde udraabt den forviste Patricier

Bardanes til Kejser, fik Hjælp hos Khazarerne, og da selve den imod dem udsendte Hær erklærede sig for Modkejseren, som nu drog imod Konstantinopel, der ligeledes proklamerede ham. Justinian dræbtes paa Flugten. — Khersonesos stod nu for en Tidlang under Khazarerne, indtil Kejser Theophilos (835) atter forenede den med Riget, og efterat have svækket den hidtilværende Regerings, Proteuonternes, ældgamle Institution, indsatte sin Svoger Petronas til Statholder (στρατηγὸς). Khazarerne synes ikke videre at have foruroliget Staden, der under Kejser Leon VII gjorde et forgæves Forsøg paa at befri sig fra østromersk Herredömme. Af de Bestemmelser angaaende Kherson, der ere indførte i den imellem den russ. Storfyrste Igor og Byzants i Aaret 945 afsluttede Traktats 7de, 9de og 10de Artikel, ser man dels, hvormeget det var Kejseren om at göre at beskytte denne Rigets nordligste Grændsestad mod fjendtlige Indfald, dels, at Staden paa den Tid maa have drevet et betydeligt Fiskeri og en udbredt Handel. — Kherson, der nu var et Stridens Æble imellem Byzants og Russerne, blev endelig af Vladîmir den Store, der havde belejret den i tre Aar, indtagen ved Forræderi, men kort efter atter tilbagegiven ved hans Giftermaal med Anna, en Søster af Basileios II (945-1025). Vladîmirs Daab fandt saavelsom hans Bryllup med den byzantiske Prinsesse Sted i Staden, hvor ogsaa, efter Sagnet, Slavernes Apostel Kyrill skal have lært det khazariske Sprog. — Det var i Kherson at den falske Diogenes (1096) forbandt sig med Komanerne imod Alexios I; men hans Foretagende mislykkedes. Rostislâv Vladîmirovitsj's Sejrvindinger over Nabofolkene bevægede Stadens frygtsomme Indbyggere til at sende deres Katapan (Proteuon eller Strategos) til ham. Denne forstod at vinde hans Gunst og benyttede Lejligheden til at forgive ham, hvorpaa han vendte tilbage til Staden, hvis Indbyggere imidlertid af Afsky for Forbrydelsen stenede ham til Straf for hans Udaad. I Slutningen af det 11te og Begyndelsen af det 12te Aarhundrede stod Kherson i nogen

Tid under det trapezuntiske Rige uden at det er bekendt, hvorledes denne Afhængighed er bragt tilveje eller hvorved den blev foranlediget. — I Aaret 1253 omtaler Rubriquis den som en fri Stad. Genueserne og Venetianerne havde imidlertid efterhaanden saagodtsom bemægtiget sig hele Halvøens Handel, en Omstændighed, der, i Forening med Sudags og Kaffas Opkomst, bidrog særdeles meget til Khersons Forfald. Genueserne følte sig endog saa mægtige, at de i Aaret 1250 forbød Byzantinerne al Handel med Kystländene ved det sorte Hav og navnlig med Kherson. — Da Tyrkerne bemægtigede sig Krim, var Staden saa forarmet, at de ikke engang fandt det Umagen værdt at besætte den, og da den polske Gesandt Broniovius omtrent et Aarhundrede senere besøgte disse Egne, laa den saagodtsom i Ruiner. Hvad der endnu kunde benyttes, brugtes til Opførelse af det nuvær. Sevastôpols Mure og Havn; den gamle Grækerstads Navn overførtes paa en ny Stad i det nuværende russ. Guvernement Jekaterinoslâv. — Naar vi hertil föje, at Kristendommen allerede fra det 3die Aarhundrede havde begyndt at udbrede sig i Kherson, hvor i Middelalderen de italienske Søstæders betydelige Magt befordrede den romerske Overhyrdes Indflydelse, saaat den latinske Kirke længe vedligeholdt sig ved Siden af den ældre græske, have vi her gengivet det væsenlige af hvad Køhne ved at berette os om Khersons Historie. — Maa man nu end beklage, at disse Efterretninger, der fordetmeste kun ere Brudstykker af Stadens ydre Historie, ere i höjeste Grad tarvelige og utilfredsstillende, kræver Billighed dog paa den anden Side ikke at tabe af Sigte, hvor sparsomt Kilderne til Stadens Historie flyde, i hvilken Henseende navnlig de betydelige Lakuner i Konstantins Beretninger ere et stort Tab. Dog ere vi af den Formening, at en Bearbejder, der udelukkende vilde henvende Opmærksomheden paa Stadens Historie, navnlig dens indre Historie og Forfatning, ved omhyggelig Samling og Benyttelse af de os overleverede Efterretninger hos de forskellige Forfattere, af Mønter, Indskrifter

og Oldsager, vilde kunde tilvejebringe et vel langtfra fuldstændigt men dog langt fyldigere Billede af denne ingenlunde uinteressante eller uvigtige Stads Forhold og Skebner igennem de mange Sekler af dens Bestaaen og derved levere et i flere Henseender værdifuldt Bidrag til disse Egnes Historie [1]. Idet vi bemærke, at Hr. Køhnes Værk altid er et Forarbejde hertil, gaa vi nu over til dets Hovedparti, det numismatiske.

Til Mønterne fra *den græske Periode* henhøre de, der røbe et ældre og skönnere Præg og som endnu ikke have Paaskriften *XEPCONHCOY EΛEYΘEPAC*, navnlig Guldmønter samt alle Sølvmønterne. Efter Aversens Præg kunne de inddeles i følgende Klasser: 1, med Artemis (45 Stkr.), 2, med et Apollonhoved (5), 3, med et Herakleshoved (11), 4, med de sammenstillede Hoveder af Artemis og Herakles (1), 5, med et Pallashoved (3), 6, med et Aphroditehoved (1), 7, med en knælende Kriger (13), 8, med en Panther (1), 9, med et Løvehoved (2), 10, med en Tyrekranium (1), 10, med en Plov (1) [2]. Paa de til første Klasse henhørende Mønter, blandt hvilke Forf. især fremhæver tvende saakaldte Medaillons af Sølv i den kejs. Eremitage, findes, foruden de forskellige Brystbilleder af Artemis, denne Gudinde fremstillet paa en tredobbelt Maade: omhyggelig prøvende Pilen, knælende ventende paa Bytte og fældende Hjorten. — Disse 11 Klasser henfører Forf. til følgende 8 Grupper: 1, Artemis's, 2, Apollon's, 3, Herakles's, 4, Pallas's, 5, Aphrodite's, 6, Dionysos's, 7, Lokaltyper og 8, almindelige Emblemer. Af disse antyde Nr. 2, 4, 5 og 6 (Diony-

---

[1]) Andre Forarbejder hertil ere Heyne's „Rerum Chersonesi Tauricae Memoria" i hans Opusc. Academ. III. p. 384 og følg. samt Rommel's Artikel i Ersch's og Gruber's Encyclopædie S. I Bd. 12. p. 73 følg. Jfr. Hermann's Griech. Staatsalterthüm. § 78. Note 23. — [2]) Af disse Mønter ere kun 2 (1 af Apollon- og 1 af Artemisgruppen) af Guld, 20 (12 af Artemis-, 2 af Apollon-, 4 af Herakles-Gruppen samt 2 af Lokaltypernes (den knælende Krigers) Gruppe) af Sølv, de øvrige af Kobber.

sos's Panther), at de nævnte Guddomme maa have været dyrkede i Khersonesos; men nærmere Efterretninger om denne Kult mangle. Naar Forf. med Hensyn til den, ligesom Apollondyrkelsen, fra Delos, Artemis's Fødested, indførte Artemisdyrkelse, bemærker, at Grækerne, „der meget ofte optoge det Fremmede, som de dog stedse omdannede og forskönnede", her gjorde dette med en *de oprindelige Beboere* tilhørende Guddom, hos hvilken de fandt Lighed med deres Artemis, og som de omdøbte med dette Navn, vil han vel neppe finde Medhold hos mange Mythologer ligesaalidt som det af Strabon (ed. Casaub. 213) anførte Sted, saavidt vi skönne, hjemle en saadan Formodning. Det er forøvrigt kun som Jægerinde, at Artemis fremstilles paa alle hidtil bekendte khersonesiske Mønter og ikke i sin Egenskab af Lysguddom; hun findes aldrig med Fakler eller Halvmaane. — At Herakles som dorisk Nationalgud dyrkedes i en dorisk Koloni og at han i Khersonesos, i hvis Grundlæggelse Deliere havde deltaget, sattes i Forbindelse med Artemis trænger vel neppe til nöjere Forklaring. — Af Lokaltyperne fortjene især tvende at omtales: Gribben og den knælende Kriger. Gribbemythen er sandsynligvis af asiatisk Oprindelse. Gribbene beboede efter Sagnet det guldrige Land imellem de ripaiiske Bjerge og Skytherne og Sarmaterne, med hvilke de levede i stedsevarende Kamp. Muligt dog, at Gribbene paa de khersoniske Mønter, foruden deres her antydede lokale Betydning, ogsaa staa i Forbindelse med Apollondyrkelsen, da de, som bekendt, vare helligede denne Forudsigelsens Gud. — I den knælende Kriger finder Forfatteren stor Lighed med Fremstillingerne af Odysseus paa forskellige antike Medaillons og Gemmer og antyder i saa Henseende, at det muligt havde kunnet være de gamle Khersonesere bekendt (!), at Laertes's Sön paa sine Omflakninger var kommen til disse Egne, og at de maaske endog havde villet betegne ham som Grundlægger af deres Stad for saaledes at tillægge denne en höjere Alder. Rimeligere dog, at vi her have en Fremstilling af en i Khersonesos

fejret, ubekendt Heros, maaske Stifteren af den første græske Koloni paa Halvøen. — Med Hensyn til Møntfoden i denne Periode gör Forf. opmærksom paa, at Khersonesos, som mange andre Stater i Oldtiden, har udmøntet efter to forskellige Systemer, det aiginetiske for Handelen paa Asien og det attiske for den øvrige Handel. Hvad de paa Mønterne anbragte Navne angaar, have rimeligvis kun Monogrammerne og de enkeltstaaende Bogstaver betegnet Møntembedsmænd [1], de øvrige derimod höjere Magistratspersoner. Som Eksempel paa dette sidste citerer Forf. en maaske fra Midten af det tredje forkristelige Aarhundrede hidrørende Marmorindskrift paa en til Ære for en vis Agasiklektes [2] af Folket rejst Billedstøtte. Om de paa Mønterne forekommende Magistratsnavne, hvorover Forf. giver en Fortegnelse [3], haves forøvrigt hidtil ingen Efterretninger andensteds fra.

Gaa vi nu over til *den romersk-bosporiske Periode*, genfinde vi paa Mønterne, der alle ere af Kobber, tildels de samme Typer som i den foregaaende, navnlig Artemis (18), Apollon (24) og maaske Aphrodite (2), hvortil som nye komme: Brystbilleder af Kejsere (8), Zeushoved (7), Asklepios og Hygieia (7) og Mønter med Contremarker. Sammen med Apollonhovedet forekommer paa Aversen enten *ΕΛΕΥ—ΘΕΡΑC* (16) eller Stadens Navn (8). — Flere

[1]) Dette kan dog ikke være Tilfældet med Monogrammet , da de Mønter, paa hvilke det forekommer, omfatte et Tidsrum af 2-3 Aarhundreder. Forf. læser det *ΠΑΡΘ*, en Læsning, der har saameget mere for sig, som Ordet da uden Tvang lader sig henføre til Stadens ovenfor nævnte Benævnelse *παρθενοκλῆς*. — [2]) Efter Forf. Ytringer at dömme maa dette maaske ingensteds ellers forekommende Navn staa tydelig paa Stenen. Isaafald maa vel den af ham løst henkastede Formodning, at muligt det andet K kunde være at tage for et I, forstaas saaledes, at den, der indhuggede Indskriften, fejlagtig har hugget hint for dette. — [3]) Denne indeholder, de enkeltstaaende Bogstaver fraregnede (s. ovenfor), 43 Navne, af hvilke 23 ere utvivlsomme. De ere alle græske, i dorisk Dialekt, enkelte enestaaende, flere sjeldne.

særdeles slidte, i Krim fundne, Kobbermønter have et lidet ovalt Kontramærke, der indenfor en Perlerand fremstiller en staaende, höjtopkiltet Artemis. — Til denne Periode blive i det hele taget alle de Mønter at regne, der enten bære Indskriften *ΕΛΕΥΘΕΡΑC* eller vise en slettere Udførelse, i hvilken sidste Henseende det ved mange af dem gaar saa vidt, at man neppe skulde ane deres græske Oprindelse, hvorfor vor Forfatter ogsaa antager dem for at være de tilgrændsende barbariske Folkeslags Efterligninger af gangbare khersonesiske Kobbermønter. Sølvmønterne derimod forekomme ikke i slige Efterligninger. Med Hensyn til de i denne Periode tilkomne ny Typer, er Asklepioskulten, som bekendt, ægte dorisk; i större Grupper fremstilles denne Gud sjelden uden Hygieia, der kaldes hans Datter. Zeus hører ikke til de doriske Hovedguddomme, og hans Dyrkelse i Khersonesos daterer først fra en senere Periode.

Paa Aversen af de til *den byzantinske Periode* henhørende khersonesiske Mønter finde vi enten Kejsernes Navne (tildels i Monogram) eller deres Billeder (oftest Brystbilleder, sjeldnere i hel Figur). Forf. beskriver 7 fra Justinian den Førstes, 11 fra Maurikios's, 3 fra Mikhael den Tredjes og Basileios den Førstes, 5 fra Basileios den Førstes (som Enehersker), 2 fra Sammes og Konstantin den Ottendes, 1 fra Leon den Sjettes, 2 fra dennes og Alexanders, 6 fra Romanos den Førstes, 2 fra Konstantin den Tiendes, 3 fra sammes og Romanos den Andens, 5 fra Romanos den Andens, 1 fra Nikephoros Phokas's, 2 fra Johannes Zimiskes's og 2 fra Basileios den Andens Regeringstid [1]. — De byzantinske Guldmønter kurserede saa at sige Verden rundt paa en Tid da man i det øvrige Evropa saagodtsom ingen Guldmønter prægede. De gik i Vesten under den (navnlig for det 12te og 13de Aarhundredes Mønter brugelige) endnu ikke fyldestgörende forklarede Benævnelse „perperae, perperi, hyperpera,

[1]) Alle de her nævnte Mønter ere Kobbermønter.

perpari, perpres.” Ved Korstogene erholdt de forøget Udbredelse under det gængse Navn Byzantini, Besanti, Bisunti og efterlignedes selv i de fjernestliggende Lande. — Af Sølvmønter var den saakaldte *Μιλιαρήσιον* den sædvanligste. Oprindelig skulle c. 14, senere 12, Miliaresier være gaaede paa en Aureus. Halvdelen af denne Miliaresion benævnedes Keration. Miliaresierne forekomme oftere hos russiske Forfattere og fandt endog Vej til de vestlige Lande, hvor vi endnu genfinde Benævnelsen i Portugal (Milrees). — Kobbermønternes Værdi var underkastet hyppige Forandringer. Af den mindste, Nummion eller Lepton, der ikke synes at være udmøntet senere end Justinian, gik 6000 og undertiden flere paa en Solidus. De senere khersonesiske Kobbermønter ere uden Angivelse af Værdi. — I et Tillæg omtaler Forf. endnu en nylig i Paris købt khersonesisk Sølvmønt, som han anser for den skönneste af de hidtil bekendte khersonesiske Mønter og for i Stil at kunne stilles ved Siden af de fortrinligste storgræske Præg. Den henhører til Artemisgruppen [1].

Vi gaa nu over til at omtale *det större Værk af Hr. Asjik*, til hvem saavel Arkæologien ialmindelighed som Bosporos's isærdeleshed staa i betydelig Gæld for den utrættelige Iver

[1]) I sit, her i en tidligere Anmærkning berørte, i 7de og 8de H. af „Записки” for 1850 anførte, „Дополненія” (Supplement) til ovenanmeldte Værk beskriver Hr. Køhne enkelte khersonesiske Kobbermønter, der senere ere blevne ham bekendte. Fire af disse henhøre til den græske Periode, navnlig én til Artemis's, to til Herakles's og én til den knælende Krigers Gruppe. Forfatteren beskriver derhos endnu én Mønt med Brystbilledet af en Kejser fra den senere byzantinske Periode. Antallet af de af ham beskrevne khersonesiske Mønter fra den græske Periode stiger saaledes til 88, fra den byzantinske til 54, det hele Antal til 209. — Den ene af de 4 til den græske Periode henhørende Mønter forøger derhos den ovenanførte Navnefortegnelse. Den indeholder nemlig det hidtil ellers ikke antrufne Magistratsnavn *ΑΡΧΙΚΛΗΣ*. För vi forlade Hr. Køhne's Værk skulle vi endnu kun bemærke, at det franske Institut i Aaret 1849 tilkendte samme Halvdelen af den af Allier de Hauteroche udsatte Pris.

og Virksomhed, han har lagt for Dagen med Hensyn til de nordpontiske Egnes klassiske Oldsagers Udgravning, Bevaring og Beskrivelse.

Forfatterens første Kapitel, der er af geografisk-ethnografisk Indhold, forbigaa vi, da vi allerede have givet de nødvendigste Antydninger i saa Henseende. I det andet beskriver han Levningerne af den gamle Arkitektur og af Volde eller Forskansninger. Ruiner af kyklopiske Mure findes paa trende Steder: 1, paa Bjerget Opuk, 35 Verster fra Kertsj, 2, paa Forbjerget Zmæjnyj Gorodok og 3, omkring den saakaldte Guldhöj (Zolotoj Kurgan), nogle faa Verster Sydvest for Kertsj. — Volde strække sig: 1, paa Halvøen Tamân fra Stationen Peresypskaja og næsten til den tamânske Bugt, 2, fra Guldhøjen mod Nord til det azofske Hav og 3, fra dette til Saltsøen Aktam-Altsjin, en 30—40 Verster i Sydvest for Kertsj. — I det tredje Kap. behandles forskelligartede Genstande, navnlig af mythologisk, kronologisk og numismatisk Indhold. Bosporanernes Hovedguddomme vare Artemis, der dyrkedes under det phoinikiske Navn Astara (?), og Apollon. Derhos dyrkedes Aphrodite, Demeter, Ares, Poseidon, Asklepios, Bakkhos, og Herakles og, som det synes, Dioskurerne. Paa Mønter findes Serapis afbildet. Om den hos Strabon nævnte bosporanske Guddom Ἀχαίκαρος [1] lader Forf. os uden Oplysninger. — Den bosporanske Æra tager sin Begyndelse med Efteraaret 457 a. u., 297 för Kr. Tidsregningen var, efter vor Forf., fra Begyndelsen laant fra den makedoniske Kalender. Paa bosporanske Indskrifter findes de fleste makedoniske Maanedsnavne. — Bogstavernes

---

[1]) Strab. lib. XVI. — Jfr. Raoul-Rochette „Antiquités Grecques du Bosphore Cimmérien". Hermed kan sammenlignes Clem. Al. Strom. I. 15. *Δημόκριτος γὰρ τόυς Βαβυλωνίους λόγους ἠθικοὺς πεποίηται. λέγεται γὰρ τὴν Ἀκικάρου στήλην ἑρμηνευθεῖσαν ἰδίοις συντάξαι συγγράμμασι*, hvor *Ἀκικάρου* af Movers („Die Phoenizier", I, 97) antages fejlskrevet for *Μακάρου* (מעקר), som Herakles benævnes i Phoinikien, Lybien og Ægypten.

Skikkelse paa de bosporanske Mønter varierer betydelig. Paa en og samme Mønt (af Polemon II) findes Sigma i tre forskellige Former. I selve Mønternes Form efterlignede de bosporanske Konger öjensynlig de makedoniske og thrakiske. — I det fjerde og længste Kapitel giver Forfatteren os de bosporanske Kongers tildels paa (44) Indskrifter og Indskriftfragmenter (hvis Tekst han meddeler) grundede, desværre temmelig magre, Historie fra Spartokos I inclusive. Da denne rent historiske Del af Værket paa dette Sted ligger os fjernere, meddele vi intet Uddrag heraf, saa meget mindre som vi allerede i vor Indledning have givet en sammentrængt Skitse af Hovedtrækkene i det bosporanske Riges Historie. Da de bosporanske Kongerækker imidlertid sjeldnere findes angivne, skulle vi for dem, hvem det maatte interessere, i en Note hidsætte Forfatterens Kongefortegnelse samt tilföje enhver Konges Regeringstid, forsaavidt den af ham er anmærket. Da vi senere meddele den af Sabatier opstillede bosporanske Kongefortegnelse, vil man have Lejlighed til at sammenligne dem med hinanden. Sabatier's er upaatvivlelig den korrektere [1].

---

[1]) *Bosporansk Kongefortegnelse efter Asjik:* Spartokos I 438–32 för Kr., Seleukos 432–29 (28), Spartokos II 429 (28)–406 (5), Satyros I 406 (5)–392, Leukon I 392–53 (52), Spartokos III 353 (52)–49, Paerisades I 349–11, Satyros II 311 (regerede i ni Maaneder), Prytanis 310, Eumelos 310–4, Spartokos IV 304–284, Paerisades II c. 94, (Spartokos V, Leukon II), Mithradates I, den Store, Eupator 94–63, Pharnakes 63–50, Asander 50–14, Seribonius, Polemon I 14 (13)–2 (1), (Tiberius Julius) Sauromates I indtil 17 efter Kr., (Tiberius Julius) Rheskuporis I 17–37 (38), Polemon II 37 (38)–41, Mithradates III 41–46, Kotys I 46–68 (69), (Tiberius Julius) Rheskuporis II, Sauromates II 94–99, Sauromates III indtil 123 (24), Kotys II indtil 132, (Tib. Jul.) Rhoimetalkes 132–54, (Tib. Jul.) Eupator 154–70, Sauromates IV 170–210, Rheskuporis III 210–228 (29), Kotys III og Sauromates V indtil 233 (34), Rheskuporis IV og Ininthimeios 234 (35)–39, Rheskuporis V 239–253, Phareanses 253–56, Rheskuporis VI 256–68, Sauromates VI indtil 276 (?), (Tib. Jul.) Teiranes indtil 279 (?), Thothorses (og Sauromates VII 279–304, Sauromates VIII, Rhadamsadios 308–20 og Rheskuporis VII indtil

Det femte Kapitel, der optages af endel os her mindre vedkommende almindelige arkæologiske Bemærkninger om Grækernes Grave, forbigaa vi naturligvis, hvorimod vi meddele Hovedindholdet af det næste, der indeholder Efterretninger om de bosporanske Gravhöje og nogle i dem fundne Grave samt om adskillige af Forfatteren foretagne Udgravninger. — Hovedlinien af de store pantikapaiiske Gravhöje strækker sig i en næsten uafbrudt bueformet Kede fra det azofske Hav i Nord og til Forbjerget Pavlofsk; en anden Linie, der behersker hele Kertsj's Omegn, løber fra Vest til Øst (eller omvendt) og ender i „Mithradats Bjerg", der ligger ved Strædet. — I Nord for Kertsj, paa Vejen til den nuværende Karantæneanstalt, træffer man en Mængde, i Rækker liggende, Höje. Paa alle Skraaninger af „Mithradats Bjerg" ses ogsaa opkastede, i regelmæssige Rækker ordnede, Höje, under hvilke de pantikapæiske Katakomber findes. Desforuden findes der i hele Udstrækningen af det Gebet, der nu udgör Staden Kertsj's Distrikt, fra det sorte til det azofske Hav, i en Omkreds af over 20 Verster en stor Del enten enkeltstaaende eller i Grupper forenede Gravhöje. Skönt saavel deres indre Indretning som ydre Form ikke gennemgaaende er den samme, staar det dog fast, at de alle henhøre til ét System, de ioniske Grave. — Den störste Del er blot Jordhöje, hvortil Jorden, som tydelig ses, er bleven tagen umiddelbar i Nærheden; i nogle er den, rimeligvis for at tilvejebringe en större Fasthed, blandet med Tang; Jordlaget har været udskyllet med Vand og saa haardt stampet, at Jorden i disse Gravhöje næsten er bleven saa haard som Sten. En anden Klasse bestaar helt af naturlig Sten, en tredje af vekslende Sten- og Jordlag. Nogle af Jordhöjene ere ved Foden omgivne af en Stenkreds i Lighed med de

---

328, Sauromates IX indtil 330, Asander II. — De Konger, der her ere nævnte sammen, have, efter Hr. Asjik, regeret samtidig, rimeligvis hver over sin Del af Riget (den evropæiske eller asiatiske).

Gravhöje, der ofte findes i Guvernementet Tver. De have alle Form af en, undertiden afstumpet, Kegle. Erfaring har vist, at man efter deres Konstruktion alene ikke kan dömme om deres Alder, hvorimod man ved Betragtning af de i dem værende Grave og de i samme fundne Oldsager tilnærmelsesvis vil kunne bestemme Tiden, paa hvilken de ere opkastede. I det hele taget blive alle til de tvende førstnævnte Linier hørende Gravhöje at henføre til en meget fjern Tid, ligesom ogsaa de Gravhöje, der staa paa Vejen til Karantæneanstalten, hidrøre idetmindste fra Alexanders Tidsalder. Forresten findes der ogsaa andensteds hist og her enkelte Höje, der, efter de i samme forefundne Oldsager at dömme, maa skrive sig fra en meget fjern Tid. — Med Hensyn til Fremgangsmaaden ved Udgravningerne bemærker Forf., at de af adskillige arkæologiske Systematikere i saa Henseende opstillede Theorier i Praksis aldeles ikke holde Stik, hvorfor han ogsaa snart opgav at følge dem. — Gravene fandtes sjeldnere i Centrum af Höjen, oftere i den ene Side. I nogle Höje fandt Forf. over en halv Snes Grave. Ligene laa ikke i nogen bestemt Retning, men snart med Hovedet vendt mod Vest, snart mod Syd, ja enkelte mod Nord. I en og samme Höj antraf man Lig i Trækister, Lig liggende uden Kister paa et Lag af Lavrbærblade, Hövlspaaner eller Tang, og simple Lerurner med de Afdødes Aske. — I nogle Höje ligge Gravene 2 à 3 Sazjenj'er [1] dybt, i andre lige i Overfladen. Gravstederne (Kisterne) ere enten af Træ, Sten ell. undertiden af Murværk. I nogle Höje ere de uden Overligger og indeholde brændte Ben, i andre derimod Askeurner. I de större Höje vare Gravene i det hele taget pragtfuldere, men havde da ogsaa i de fleste Tilfælde tidligere været udgravede. Ved Forfatterens Undersøgelser viste det sig, at man, naar man i Oldtiden havde opkastet en Höj over en enkelt Grav og senere skulde gravlægge en Slægtning ell.

---

[1]) En Sazjenj (3 Arsjiner) er noget over 2 Mètres.

Ven af den Afdøde, anbragte Graven i Nærheden af dennes, og forenede den derover opkastede Höj med den første, saa at de tvende kun dannede én. Idet man vedblev paa denne Maade, fik man tilsidst en Gravhöj af betydelig Störrelse. Undertiden gravede man dog ogsaa simpelthen et Hul i en allerede opkastet Höj, nedsatte Kisten og fyldte det igen, saaledes at Intet var at se paa Overfladen, hvorimod Jordlagene tydelig vise, at denne Fremgangsmaade har været brugt. Den største Del af Gravhöjene ere noget forlængede mod Sydvest. I nogle Grave fandtes Hesteben. — „Man vil", siger Forf. efterat have givet denne almindelige Beskrivelse af Gravhöjene og Gravene, „heraf se, at de Gamle ingen ufravigelige og uforanderlige Regler fulgte, hverken hvad Begravelsesmaaden, Gravenes Anbringelse (og Retning i Gravhöjene) eller selve Gravhöjenes Konstruktion angaar [1]".

Efter disse indledende almindelige Bemærkninger om bosporanske Gravhöje og Grave skulle vi nu noget forkortet meddele vor Forfatters Beretning om et Par af hans resultatrigeste Udgravninger. Den af dem, som vi her først omtale, blev foretagen paa den asiatiske Side. Denne Del af det gamle Bosporos, det nuværende Tsjernomorien (de ved det sorte Hav bosatte Kozakkers Gebet) og navnlig Halvøen Tamân, hvor vor Forf. allerede i Aaret 1836 begyndte sine Udgravninger, er i Ordets fuldeste Betydning en klassisk Jordbund, en uudtömmelig Kilde for Arkæologien. Den er, som Forf. udtrykker sig, ikke blot Ruinerne af en enkelt Stad men af et helt Rige. Den er ligesom besaaet med Gravhöje, der for det meste ere af en konisk Form. Fra den andrejefske Kordon til Temrjuk [2] ere alle Höjder be-

---

1) Forf. turde her ikke have taget det tilbørlige Hensyn til, at disse og Gravene i samme Höje dog ikke alle tilhøre en og samme Tidsalder. Med dette for Öje vil den angivne Uregelmæssighed vel vanskelig staa sin Prøve. — 2) Temrjuk ligger omtrent 40 à 50 Verster i Nordost for Byen Tamân paa en Landtunge imellem den temrjukske (eller akhtanizofske) og kurtsjanske Limân.

dækkede med dem. Nogle faa Verster i Nordvest for Temrjuk (imellem den og det azofske Hav) paa et ikke höjt Bjerg, hvor der tidligere stod et af Suvôrof anlagt Fort, men nu kun nogle fattige Fiskeres Hytter, findes Spor af en gammel Stad og dens Akropolis [1] samt en Mængde Gravhöje. Ved Stationen Peresypskaja staa isolerede Gravhöje, og en mærkelig Vold strækker sig herfra næsten lige til den tamânske Limân i Vest (c. 10 à 15 Verster). Endnu længere mod Vest nærved Bjerget Kul-Oba, ikke langt fra det azofske Hav, findes et betydeligt Antal i Grupper ordnede Gravhöje [2]. Paa Vejen fra Peresypskaja til Sænnaja i Sydvest træffer man i en Udstrækning af 5—6 Verster en Mængde *i regelmæssige Linier staaende* Gravhöje, men dog ingensteds paa hele Halvøen en saadan Masse som i Omegnen af Sænnaja, hvor der, efter deres Antal og Störrelse at dömme, maa have ligget en græsk Stad af Betydenhed [3]. Paa Vejen fra Sænnaja til Tamân findes hist og her nogle ikke betydelige Höje og ved selve Tamân omtrent 50 enkeltstaaende, i en af hvilke der i Aaret 1817 fandtes endel mærkelige Oldsager, fornemmelig af Guld. I Sydvest for Tamân findes endel större og mindre Gravhöje paa Landtungen Tuzla. Om en af disse fortælle Beboerne i Egnen, at der fra umindelige Tider af paa den vise sig Flammer og en kvindelig Skikkelse i hvid Dragt med et Sværd i Haanden [4]. Ved Bugas og langs Bredderne af

---

[1]) Efter Dubois den gamle Stad Θυράμβης (?). Ptolem. omtaler ved Mæotis et Folkeslag Τυράμβαι med den ogsaa af Strabon nævnte Stad Τυράμβη. — [2]) Her stode, efter Forfatteren, Stæderne Akhilleion (med et bekendt Akhillestempel) og Patreus. — [3]) Efter Dubois, hvis Mening vor Forfatter dog ikke deler, Phanagoria. — [4]) Det fortjener at bemærkes, at der ogsaa her (som næsten overalt, hvor slige Gravhöje findes) cirkulere forskellige Folkesagn om dem. Næsten alle isolerede Gravhöje have her deres fantastiske Navne. Paa enkelte af dem vise sig ildagtige Dunster, der have givet Anledning til den Overtro, at der i dem ere Skatte skjulte. Enkelte Höje, der kaldes пугала (Vampyrer), vove Be-

den tsukurofske, kubânske og akhtanizofske Limân (Vig) findes ogsaa Spor af gamle Stæder. Langs Kubân ses Gravhöje i större eller mindre Antal, navnlig ved Steblejefkaja, Titorefkaja og Akhtanizofkaja. Dog — vi gaae nu over til at beskrive den omtalte Udgravning. — Den $\frac{12}{24}$ April 1846 begav vor Forfatter sig fra Kertsj til Tamân med 40 i sidstnævnte Stad antagne Arbejdere. Istedenfor at anvende hele Arbejdskraften paa ét Sted ad Gangen, fordelte han den — hvilket han imidlertid fortrød — paa fire forskellige Steder (ved Sænnaja, ved Bredderne af den akhtanizofske Vig, ved Titorefkaja og i Syd for Tamân) og vilde endog, hvis han havde havt Mandskab nok, have sat en femte Afdeling i Arbejde ved Bredden af Tsukur, nærved Landsbyen Steblejefkaja. Den uundgaaelige Følge af denne Kræfternes Spreden var, at Forf., for at kunne kontrolere Arbejdets Gang, saagodtsom idelig maatte være undervejs fra det ene Arbejdssted til det andet, en saameget ubehageligere Omstændighed som Reiser i et Land som Tsjernomorien ere særdeles trættende og anstrengende. — I en ved Sænnaja beliggende Gravhöj, i hvilken en tidligere ufuldført Gravning havde fundet Sted, fandt Forf., der fuldførte samme, en ituslagen Stengrav, i en anden, der var forenet med den første, i en Arsjins [1] Dybde et helt Lag, af den paafyldte Jord søndertrykkede, Amphorer, under dette et lignende Lag og saaledes fremdeles lige til Höjens Grund, hvor man traf paa Aske og forraadnede Menneskeben. Hele denne Gravhöj bestod saaledes af store af Jorden ituslagne Amphorer: kun to vare endnu hele. Denne mærkelige Gravhöj er den eneste i sit Slags, saavidt Forf. bekendt. — Midt i Grunden af en tredje Höj fandtes efter en anstrengende Gravning i en Dybde af tre Sazjenj'er en af store Stenblokke dannet Grav, der var en 1 Sazjenj og 6 Versj'ker [2]

---

boerne ikke at komme nær, da de staa i den Tro, at en usynlig Magt vilde straffe de Forvovne.

[1]) En Arsjin (16 Versjk'er) er omtrent 0.7 Mètre. — [2]) En Versjok er omtrent 0.044 Mètre.

lang, 1 Arsjin og $4\frac{1}{2}$ Versjok bred og 2 Arsjiner dyb. Over den vare lagte svære Egebjelker, der vare gaaede i Forraadnelse og, tilligemed det paa dem hvilende Jordlag, styrtede sammen, hvorved en Trækiste, der havde staaet i Graven og en særdeles smuk malet Vase, der havde været anbragt ved Ligets Hoved, vare blevne sønderslaaede. Af de Fragmenter, man kunde samle af Kisten, saas tydelig, at den var af drejet Arbejde og havde havt forgyldte Prydelser. Paa Bunden af Graven fandtes flere Fragmenter af Alabast. Ved at rense den nedstyrtede Jord fandt man en lille Kobber-Fingerring og en særdeles sjelden pantikapaiiske Kobbermønt med et lavrbærkrandset Apollonhoved og paa Reversen en græssende Hjort og Paaskriften *ΠΑΝΤΙΚΑΠΑΙΤΩΝ*. I et Hjörne af Graven stod en lille Lerlampe. Vasefragmenterne bleve omhyggelig samlede; men ved Sammensætningen viste det sig, at der manglede meget. Den ene Side lod sig imidlertid restavrere, og paa samme var der fremstillet en Gruppe, bestaaende af fem Figurer. Hovedfiguren, der, som det synes, sidder paa en Sten, holder i den höjre Haand en Stav. Da dens Khlamys er falden ned paa Skødet, er hele Overkroppen blottet. Foran den staar en, fra Beltet til Fødderne i Khitonen indhyllet kvindelig Genius, der sætter en Perlekrands paa den siddende Figurs Hoved og ved hvis Fødder ses tvende Vædderhoveder. Bag Genius'en staar i böjet Stilling en nøgen Mand, hvis Khlamys er kastet tilbage over Skuldren og som holder en Stav i Haanden. Tilhöjre for den siddende Figur staar ligeledes en nøgen Mand med nedfalden Khiton, og ved hvis Fødder tvende Vædderhoveder ere anbragte. Ved Siden af ham staar en Figur, der med spændt Opmærksomhed betragter den hele Scene. Gruppen er, som bemærket, ufuldstændig; til höjre Side af den vare, efter Fragmenterne at dömme, endnu flere Figurer anbragte. Vi have her omtalt dette Fund noget udførligere, fordi det her fremstillede Sujet hidtil, saavidt vides, ikke er antruffet paa nogen anden bosporansk Vase. — Ved Sænnaja ud-

gravede Forf. forresten over 30 Höje uden dog at finde nogen mærkelig Oldtidslevning. Derimod fandtes i samme over 40 Træ-Gravkister med brændte Ben, Kul, Aske og Fragmenter af forskellige Genstande. Af Stenkister fandtes kun tre, der alle vare sønderslagne. I en af Trækisterne fandt man et lille Vaselaag, et Armbaand og en Ørenring, alt af Kobber (Bronse?), tilligemed en velvedligeholdt pantikapaiisk Sølvmønt med et Apollonhoved paa Aversen og en Grib paa Reversen, forneden et Hvedeaks og Indskriften *ΠΑΝ.* — Førend vi forlade Tsjernomorien, ville vi endnu blot bemærke, at Stengravkister, paa Grund af denne Egns Stenmangel, forholdsvis sjeldnere forekomme. Gravkisterne ere fordetmeste af Træ og enten uden Laag (Overlægger) eller med et Sten- eller Trælaag. — Vi gaa nu over til at beskrive en af Forfatterens mærkeligste Udgravninger paa den evropæiske Side. I en ikke langt fra Kertsj liggende Gravhöj, der havde en Höjde af 6 og ved Foden en Omkreds af 70 Sazjenj'er, fandtes 2 Begravelser. Den første af disse er særdeles mærkelig ved sin Konstruktion. Indgangen, der rækker næsten til Midten af Höjen, er i Sydvest. Ikke over en halv Sazjenj fra Enden af samme traf man paa en næsten gennem hele Höjen ført gammel Mine af betydeligt Omfang; ved et isandhed ganske vidunderligt Træf vare Guldsøgerne imidlertid hverken komne til denne Begravelse eller til den anden, der fandtes i Höjens modsatte Side — et, efter Forfatterens Erfaring saagodtsom enestaaende, Tilfælde. Forf. vilde have udgravet denne Höj fra Toppen af; men man var neppe kommen tre Sazjenj'er ned, för man traf paa Minen, og Jorden styrtede sammen. Man opgav nu Arbejdet her og begyndte Udgravningen paa den sydvestlige Side næsten lige ved Höjens Grund. Efterat have borttaget omtrent en Sazjenj Jord, stødte man paa et Stengulv, eller, som det senere viste sig, en Hvælving, som man gennembrød, og derved opdagede Indgangen til en Begravelse. For at undersøge, hvorvidt denne var bevaret, blev en Mand nedladt med et Reb og med en

Lygte. Det forreste Gravkammer viste intet Spor af Forstyrrelse, men neppe havde Arbejderen betraadt det næste, förend han for tilbage og segnede til Jorden. Forfatteren, der formodede, at hans Afmagt kunde være en Følge af den fordærvede Luft i Begravelsen, lod ham overgyde med Vand ovenfra. Da han nogen Tid efter atter var kommen nogenledes til sig selv, var det af hans afbrudte Ytringer klart, at det var Skræk, der havde havt en saa mægtig Indflydelse paa ham; men hvad det var, der i den Grad kunde forskrække et Menneske, der var vant til underjordiske Udgravninger, var endnu en Gaade. Forf. lod nu tænde en Lygte til, tog en anden Arbejder med sig og gik selv ned i Begravelsen, hvor han vel, som vi straks skulle se, gjorde ret mærkelige Fund, men dog intet, der synes tilstrækkelig at kunne forklare den omtalte Arbejders Skræk. — I det forreste Kammer laa lige ved den første Dör Fragmenter af tvende Ler-Amphorer og en Bunke Hesteben. Selve Gravkammeret var konstrueret som vore nuværende Begravelser, Dören halvkredsformet med en Karnis og Pilastrer af den doriske Orden, og ovenover samme et Oksehoved og Rosetter. I Begravelsen fandtes 14 Trækister med Laag, paa smaa drejede Fødder og uden ringeste Prydelser. De lignede ganske de nu brugelige og stode i trende Rader, 7 i hver. Ligene laa paa et Lag af Lavrbærblade og med Ansigtet vendt mod Dören. To af dem vare Börnelig. I Sidevæggene vare Nicher anbragte, i hvilke der fandtes nogle Lakrymatorier, to Lerlamper, tre runde Glasskaaler, to Flacons, et Guldarmbaand etc. I Nærheden af Kisten fandtes hist og her Æggeskaller, Kastanier og Nødder, ved Væggen Bunker af Vædder- og Fugleben. De ti af Kisterne indeholdt ikke andet end Skeletterne. I den ene af Börnekisterne laa en Kobber- (Bronse-?) Nögle, der var interessant ved sin antike Form, et smukt Hoved af en Lerstatuette, et Börnelegetöj af Elfenben samt nogle Guldknapper. I en af Kisterne fandtes en Ørenring af Filigranarbejde med en Granat og derhos et Metalspejl, i en anden

tvende Guldørenringe med Granater og vedhængende Smaavaser med tre Smaakeder paa Siderne og derhos en Guldfingerring, hvori der var indfattet en Sardonyx med en indgraveret mandlig Figur, i de tvende sidste Kister, yderst tilhöjre, Skeletterne af en Mand og en Kvinde, rimeligvis de ældste iblandt de her begravede Familiemedlemmer. Mandens Hoved var omgivet med en Guldkrands, hvorpaa et Ansigt med Omkrift *MANTONINYS AYCTRPXXVII.* Ved Skelettets höjre Haand laa et Sværd, der var én Arsjin og to Versjker langt. Om det kvindelige Skelets Hoved var ligeledes anbragt en Guldkrands med et Medusahoved paa Midten og paa den Afdødes Dragt vare 17 större eller mindre Guldblade syede fast, ligeledes med Medusahoveder og Forsiringer i Zig-Zag. Ved Siden af Hovedet laa et Par særdeles smukke Guldørenringe, forsirede med en Tyrkis og paa en af Fingrene sad en Ring med en Granat i asiatisk Smag. — Tilhöjre i Begravelsen fandtes dybt i den oprindelige Jordoverflade en Stensarkophag med tredobbelt Overligger eller Laag, i hvilken der paa et Lag Tang laa et mandligt Skelet med en Guldkrands af Lavrbærblade om Panden. Ved Beltet fandtes et en Arsjin langt Sværd og et Knivblad, ved Fødderne forskellige fra et Bidsel hidrørende Sølvforsiringer samt en Lervase.

Hvad nu fremtidige Udgravninger i disse Egne angaar, er vor Forf. af den Formening, at foruden Tsjernomorien, som vi alt udførligere have omtalt, fornemmelig følgende fire Lokaliteter ville frembyde en vid Mark for arkæologiske Undersøgelser og efter al Rimelighed give et rigt Udbytte:

1, Det sorte Havs hele østlige Kyststræknings rige Oldtidsminder ere vel tildels blevne undersøgte og beskrevne (nylig af Dubois de Montpéreux), men desværre altfor overfladisk.

2, Flere Lokaliteter i Krim og Nyrusland ere endnu saagodtsom aldeles uundersøgte, saaledes f. Eks. Egnen om-

kring Mundingen af Don, hvor der findes Ruiner af det gamle Tanais.

3, Paa det azofske Havs nordlige Kyst findes i dens hele Udstrækning, men navnlig i Nærheden af Mariupol, Berdeansk og Pogajsk Gravhöje af betydelig Störrelse, paa hvis Toppe man oftere træffer de saakaldte каменныя бабы. [1]

4, I Omegnen af Byen Orækhof, ved Kilderne af Floderne Molotsjnya Vody og Tokmak samt paa mange Steder i Distrikterne Melitopol og Dnjeprofsk findes mange mærkelige endnu ikke undersøgte Gravhöje.

Forfatterens 7de Kapitel, der slutter Værkets anden Del, omhandler de bosporanske Gravminder med Basrelief'er og Indskrifter samt de paa forskellige andre Genstande, Votivstene, Amphorer, Vaser, Statuer, Urner etc. forefundne Indskrifter. — Næsten alle Gravstenene forestille Frontispicen af et Tempel. Figurer af Börn af begge Kön findes ofte fremstillede paa samme, sædvanligvis med en Urne i Haanden eller uden denne, staaende ved Siden af Hovedfiguren med et Udtryk af dyb Sorg. Ikke et eneste af de forefundne Gravmonumenter er mærkeligt i konstnerisk Henseende. De henhøre, som det synes, alle til det romerske Herredömmes Tid, og Fremstillingerne paa Gravstenene bære, efter Klædedragten og Vaabnene at dömme, Præget af de kavkasiske Stammers Naboskab. Alle paa de hidtil saavel paa den evropæiske som paa den asiatiske Side fundne Gravstene fremstillede Figurer deler Forf. i seks Hovedklasser: 1, Ryttere, 2, siddende, 3, liggende, 4, i Dragten indhyllede, 5, af Sorg nedböjede, til en Pille eller Söjle støttede og 6, hinanden Haanden rækkende Figurer. — De fleste af Indskrifterne, der forøvrigt dels ere meget korte, dels kun fragmentariske, findes hos Bøckh [2].

---

[1]) Jfr. om disse mine „Antikvariske Meddelelser fra de slaviske Lande" ovenfor i nærværende Bind p. 190 Noten. — [2]) En Indskrift, hvormed dette ikke er Tilfældet, skulle vi dog

I Indledningen til sit Værks tredje og sidste Del, der udførligere omhandler og beskriver de mærkeligere blandt de i de bosporanske Egne hidtil forefundne Oldsager, Vaser, Statuetter, Masker, Lamper, Marmorer, Guld- og Glassager, bemærker Forfatteren blandt andet med Hensyn til Marmorerne, af hvilke, efter hans Mening, flere i konstnerisk Henseende fuldkommen kunne stilles ved Siden af de, der opbevares i Vatikanets Samling, at de fortrinligste iblandt dem (saavelsom ogsaa blandt Indskrifterne og Mønterne) ere blevne fundne ved Udgravninger i det saakaldte „Mithradats Bjerg", ved Foden af hvilket det nuværende Kertsj ligger. — I det vi følge Forfatterens Anordning skulle vi nu i al Korthed beskrive enkelte af de mærkeligste iblandt de forefundne Oldsager. — En udmærket Plads iblandt disse indtager en i Aaret 1834 ikke langt fra Kertsj ved Enden af den til Karantæneanstalten førende Chaussée funden, med en Sølvplade belagt, Votivmedaillon af terra cotta, paa hvilken en interessant Gruppe findes fremstillet. Den fandtes i et af de pragtfuldere Gravsteder sammen med en hel Del Guldsager og opbevares, da den ikke som hine kunde taale Transporten til Petersborg, hvorhen de fleste opgravede Oldsager gik, i det i Kertsj oprettede Musæum. Dens Störrelse angiver Forf. ikke; men hvis den givne Afbildning, hvad der, skönt det ikke er antydet, dog har al Rimelighed for sig, er i naturlig Störrelse, har den en Diameter af 9″ 6‴. Fremstillingen paa samme er følgende. Tvende Figurer sidde paa et Klippestykke. Den ene omfatter med höjre Haand den ene Ende, Haandtaget eller Heftet af en ubekendt, forresten ikke frem-

---

omtale. Den findes paa en Marmorgravsten og lyder: *Θεόφιλε Ὀνησίμου καὶ μήτηρ Θεοδ[ώ]ρα, χαῖρετε... [δεδόχ]θαι [τ]ῇ Βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ [τιμῆσαι πρὸς τού]τοις τὸν δηλούμενον καὶ [χρυσῷ] δακτυλίῳ χάριν τῆς είς [τὴ]ν πόλιν ἀρέσκειας.* — En paa Krim funden Sølvfingerring har Paaskriften *TIBЭPIoΣ IoΥΛIΩΣ ΒΑΣIΛЭΩΣ PΗΣΚΟΠΟPЭI.*

trædende Genstand. Den anden Figur tager med höjre Haand den første om Livet, idet den böjer sit Ansigt til hins ligesom til Kys, og med venstre Haand holder (løfter eller udbreder) et for Vinden flagrende Klæde eller Slør. Ved den førstes Fødder staar en Panther ligesom paa Vagt, hvorhos der noget tilbage og lidt lavere nede ses en siddende Yngling, der vender Blikket bort fra Hovedfigurerne. Forf. antager Hovedfigurerne for Bakkhos og Ariadne paa Øen Naxos og Ynglingen for Hymenaios eller Ampelos. Raoul-Rochette, til hvem han sendte en Afbildning af denne Medaillon, formodede, at Fremstillingen paa samme stod i Forbindelse med den phrygiske Mythe om Agdestis. Gerhard, der antager Forfatterens Bakkhos for at være en kvindelig Figur, hvorom der ogsaa efter Afbildningen at dömme, heller ikke synes at kunne være nogen Tvivl, forklarer Fremstillingen saaledes: For at dysse Ariadne isövn breder Nattens Gudinde sit Slør over hende. Den Genstand, Ariadnes höjre Haand omfatter, er en omvendt Fakkel, et Symbol paa den natlige Time og paa hendes Tilböjelighed til at slumre ind. — Forresten indrömmer vor Forf. selv, at den omtalte Figur kan antages for en kvindelig, men bemærker derhos, at Bakkhos ogsaa undertiden findes fremstillet med kvindelige Former, hvoraf hans Prædikat ἀρσενόθηλυς [1]. — Iblandt de af Forf. beskrevne Vaser fortjene flere at fremhæves. Paa en af disse (Nr. II), der, hvorvel den neppe fortjener Forfatterens noget enthusiastiske Lovtaler med Hensyn til Stil og Udførelse, dog maa regnes til de fortrinligere Eksemplarer, fremstilles, efter Forf., det saakaldte „ἱεροὶ γάμοι" (?) [2] i

[1]) Med Hensyn til denne mærkelige Medaillon skulle vi endnu tilföje, at den bekendte italienske Arkæolog Minervini i et Brev til vor Forf., af hvilket et Udtog meddeles i et Tillæg til Værket, opstiller den Formodning, at dette Basrelief fremstiller Adonis's Død. Den siddende Figur antager han for den af Sorg nedböjede Aphrodite, der har Adonis paa sit Skød, Ynglingen for Amor. Minervini støtter sin Formodning paa pompejanske Malerier, der have Analogi med vor Fremstilling. — [2]) Fremstillingen paa en af de af Millingen

en af ni Figurer bestaaende Gruppe. I Midten ses en siddende mandlig Figur med Krands i Haaret og blottet Overkrop. Til ham læner sig i halv liggende halv siddende Stilling en paa den venstre Arm støttet ungdommelig kvindelig Figur, ligeledes med blottet Overkrop. Med tilbageböjet Hoved, hvis udslagne Haar ombølge den venstre Skulder, griber hun med höjre Haand om den mandlige Figurs Hoved for at böje det ned til Kys. Stillingen er voluptuøs og Formerne fyldige. Om Halsen har hun et Perlehalsbaand, Armbaand om Haandleddene og Smykker i Ørene. — Over dette Par svæve tvende nøgne kvindelige Genier med forgyldte Vinger. Den ene (tilvenstre) holder i begge Hænder Brudens ζώνη eller μίτρα (?); den anden, der i venstre Haand holder en patera, udstrækker den höjre imod den førstnævnte. De bære et flagrende Gevandt over Armen. — Tilhöjre staa tvende kvindelige Figurer, af hvilke den nærmeste, der er nøgen, betragter Parret, den anden i forover böjet Stilling med venstre Haand under den blottede Barm sammenholder sin Klædning om Livet mens hun udstrækker den höjre mod en ved hendes Side staaende Vase. Længere mod höjre ses en siddende kvindelig Figur, der med blottet Overkrop og støttet paa sin höjre Haand drejer Hovedet for at betragte Scenen. Tilvenstre for Parret ses en siddende kvindelig Figur med blottet Overkrop. Støttende sig paa den höjre Haand drejer hun Hovedet for at betragte en bag hende staaende bekrandset nøgen Yngling, der, støttende sig paa en Slags Stav, med Gevandtet hængende over venstre Skulder stemmer den höjre Haand i Siden. Imellem dem staar et Træ. Desværre vil denne efter den meddelte sikkert hverken aldeles korrekte eller paalidelige Tegning affattede korte Beskrivelse kun give en svag Forestilling om Scenen, der neppe bliver at forklare paa Forf. Maade. — En i arkæologisk Henseende ret

beskrevne Vaser har nogen Analogi med den paa vor Vase. Jfr. hans Peintures de vases grecs. Rome. 1813. Vol. 1. tab. 26. p. 45—46.

mærkelig énhanket Vase (Nr. IX) fremstiller (med fire forskellige Farver) en paa en Ged siddende tilhyllet, dvergeagtig, næsten karikaturmæssig kvindelig Figur med en Slags plump Straalekreds om Hovedet. Forf. betragter den som en arkæologisk Sjeldenhed og beretter, hvad der forekommer os uforstaaeligt, at Gerhard skal have taget den kvindelige Figur for Juno. Gedens Tegning er fortrinlig. — Nr. XXIX gengiver en énhanket ὑδρία (eller ἄλειπτρον) af en smuk Form med Forsiringer, Nr. XXXVI en Vase i Form af et kvindeligt Hoved, Nr. XLVI en smuk tohanket καρχήσιον af Sølv med forgyldt Rand. Andre, der ogsaa af en eller anden Grund kunde fortjene Omtale, maa vi for Rummets Skyld forbigaa. — Den ved Fremstillingens ægte Konstværd, ved sin rene, ædle og simple Stil mest udmærkede af alle de af vor Forfatter beskrevne og i Afbildninger gengivne Vaser staar imidlertid endnu tilbage. Den findes afbildet under Nr. VIII. Den fremstillede Gruppe bestaar af et Heste- og Gribbe-hoved og imellem begge et idealt kvindeligt Hoved, under hvis med Blomster (eller Stjerner?) besatte Hovedbedækning Haaret bølger ned over Pande, Kind og Hals. Alle tre Figurer have Blikket med Opmærksomhed fæstet paa en eller anden ikke antydet Genstand. Det er saaledes ikke i Kompositionen, at der ligger det mindste Fremtrædende, men det ligger i höj Grad i det hele Udtryk navnlig af den ideale Kvindefigur og i den fuldendte Korrekthed i Tegningen. Gengivelsen er mindre korrekt. Hvad Vaserne angaar, tilföje vi endnu blot, at Forf. i Regelen ikke angiver Dimensionerne og Materialet af de Vaser, han beskriver. Af Statuetterne og af de talrige Guldsmykker tillader Rummet os ikke at fremhæve enkelte Stykker. Af Marmorlevningerne henregner Forf. et Sarkophagfragment, som vi dog ikke her nærmere kunne beskrive, til den græske Skulpturs bedste Frembringelser, en Paastand, hvori man efter Afbildn. (Nr. 118—19) at dömme, neppe vil give ham Medhold. — Af de i den femte og sidste Afdeling af tredje Del af Hr. Asjiks Værk beskrevne Genstande

fremhæve vi først Fragmenterne af en Ibenholts Katafalk med Malerier, fremstillende tvende Qvadriger, imellem hvilke ses flere mandlige og kvindelige Figurer i græsk Dragt og i forskellige Stillinger, samt en Gaas og en Svane. Paa Fragmenterne af Underdelen af Katafalken ses Gribber og Tigre. — Vor Forf. formodede straks, at vi her havde en Fremstilling enten af Proserpinas Bortførelse eller af Hippodameias Bortførelse ved Pelops og brevvekslede desangaaende med Raoul-Rochette og Gerhard. Istedenfor en nærmere Beskrivelse af Fremstillingen skulle vi give et Uddrag af Gerhards Svar, idet vi dog bemærke, at hans Forklaring ikke ganske tilfredsstiller os. „Denne Fremstilling," skriver Gerhard, „er meget vanskelig at forklare. Jeg og min Kollega (den bekendte Lærde Panofka) have studeret længe derpaa og ere tilsidst blevne enige om, at den maa forklares som følger. I første Afdeling ses Sejrens Gudinde paa en Qvadriga og foran hende en Yngling, der bortfører en Kvinde uagtet (hendes og) hendes Ledsagerindes Modstand. Denne Bortførelse kan nu enten, som De formener, forstaas om Proserpinas Bortførelse ved Pluton, eller Hippodameias ved Pelops, eller maaske, rimeligere endnu, om Helenas ved Theseus; men da der ligeledes i anden Afdeling ses en Fremstilling af Sejrsgudinden paa en Qvadriga, have vi troet at burde forklare Scenen som Leukippos's Døtres Bortførelse af Dioskurerne, som paa den bekendte vatikanske Sarkophag (Millin, Gallerie mythol. CXIX, 523). Den første kvindelige Figur i begge Afdelinger anse vi for den bortførte Leukippis's Ledsagerinde, den mandlige Figur foran den første Qvadriga for en Tjener, der er Dioskuren behjælpelig med at føre det skönne Bytte til Qvadrigaen. Endnu staar tilbage at forklare Betydningen af de tvende Fugle — Gaasen og Svanen. Den sidste tjener ofte som symbolsk Betegnelse for Dioskurernes, Ledas Sönners, Herkomst. Konstneren har rimeligvis anbragt Gaasen og Svanen for at antyde de tvende Brødres forskellige Oprindelse, Kastors guddommelige og Pollux's menneskelige". — Der staar

endnu kun tilbage at omtale nogle i den paa Grund af den Mængde Slanger, der opholde sig der, saakaldte, 7 Verster (7.469 Kilom.) i Syd for Kertsj beliggende, Slangehöj, 3½ Sazjenj'er (7.465 Mètre) under sammes Overflade fundne mærkelige Fragmenter af en Træsarkophag. Vor Forf. beskriver dem paa tvende Steder i sit Værk, men da Beskrivelserne ikke stemme overens, skulle vi her intet Uddrag levere, hvorimod vi henvise dem, der maatte interessere sig herfor, til Sabatiers ovenfor anførte Værk S. 124—28, samt til den af ham meddelte smukke Afbildning i Farvetryk, der, som det paa det anførte Sted godtgöres, ogsaa er korrektere end de i Asjiks Værk optagne.

Af det ovenfor under Nr. 4 anførte *mindre Værk af Asjik*, hvilket vi her passende omtale i Forbindelse med det större, høre kun de 5 Breve om kertsjiske Oldsager herhid. Forf. beskriver i dem de vigtigste af de i Aarene 1847—50 gjorte Fund. I de tvende førstnævnte af disse Aar (1847—49) fandtes vel endel mindre Genstande, men dog intet, der i denne korte Oversigt fortjener særlig at fremhæves. Guldfundene, der tidligere vare saa betydelige, at det kertsjiske Musæums Samling af Guldsager i Rigdom overgaar enhver anden evropæisk Samling, gave i Løbet af disse Aar et langt sparsommere Udbytte. — Aaret 1850 var heldigere og udmærker sig navnlig ved Opdagelse af tvende antike Portræt-Statuer af Marmor, de første, der hidtil ere fundne i disse Egne. Forf., der ogsaa ved denne Lejlighed i sin patriotiske og arkæologiske Enthusiasme tager en Flugt, paa hvilken den besindige Forsker ikke kan følge ham og udbryder i Lovtaler, der vistnok ere langtfra at røbe den erfarne Konstkender, beskriver forøvrigt dette ret mærkelige og interessante Fund i sit fjerde Brev [1], idet han dog ogsaa her indblander endel almindelige arkæologiske Bemærkninger. Det Væsenlige af

[1]) Af dette Brev er den ovennævnte Brochure „de la Découverte etc." en Oversættelse.

Beskrivelsen meddele vi her tildels med hans egne Ord, idet vi blot forud bemærke, at Udgravningerne i 1850, paa Grund af vor Forfatters Forfald, i Begyndelsen ledede af Dr. Arpa, Overlæge ved Karantæneanstalten i Kertsj. — „I en Afstand af omtrent en Verst N. O. for Kertsj," siger Forf., „ligger den lille Koloni Glinisjtsje (Глинище af глина, Ler) iblandt en Samling af nogle hundrede Gravhöje, der, ifølge mine Undersøgelser, skrive sig fra Pantikapaions romerske Periode. Flere af Husene ligge paa selve Höjene, af hvilke tvende ved deres Störrelse ligesom beherske de andre. Disse tvende Höje vare flere Gange blevne undersøgte, først af Dubrux, senere af Blaramberg og senest af mig selv, men uden mindste Udbytte. I den ene af disse Höje stødte Hr. Arpa i to Sazjenj'ers Dybde paa en mandlig Statue. Den fremstiller en Mand paa en 40 à 45 Aar, iført Tunica og Pallium.... Den höjre Haand, som han holder paa Brystet, er næsten aldeles bedækket [1], .. i den venstre har han rimeligvis holdt en Rulle eller Stok (βακτήριον, lituus), hvilket dog ikke bestemt tör paastaas, da der ved Opdagelsen intet fandtes og to af Fingrene mangle.... Ved Kappen hænge forneden nogle af de saakaldte ῥοΐσκοι, der anbragtes for at tvinge den ned... Hovedhaaret er kort og krøllet, Hagen uden Skæg, Ansigtet af et ædelt Præg... Fodbedækningen er mærkelig.. rimeligvis af den Slags, som Pollux kalder skytisk. Bag Statuen, der er to Arsjiner og 14 Versj'ker höj, er anbragt et med Laas forsynet scrinium og en Papyrusrulle. Statuen har öjensynlig fra først af staaet paa en Pjedestal.... En saa interessant Opdagelse maatte naturligvis anspore vor Iver, og jeg anmodede Hr. Arpa om at fordoble sine Anstrengelser for at finde Pjedestalen til Statuen. Han fortsatte Udgravningen ufortrødent og stødte endelig paa en Mur, hvis Sten havde en Længde af $\frac{1}{2}$ Sazjenj og en Tykkelse af $\frac{1}{2}$ Arsjin. Denne Mur hørte öjensynlig til den til

---

[1]) Dette er ikke Tilfældet paa den givne Afbildning.

Gravhvælvingen førende Korridor, hvis anden Mur ogsaa fandtes, men i Ruiner. Blandt Fragmenterne traf man paa Stene med Fresker... Hr. Arpa fortsatte Udgravningen i Retning af Korridoren og var endelig saa heldig at træffe paa en kvindelig Statue. Den er lidt mindre end den mandlige, nemlig kun $2\frac{3}{4}$ Arsjiner; i Skönhed overgaar den samme langt. Den fremstiller en Kvinde, der er meget yngre end Manden og iført en lang Tunica (χιτών ποδήρης) og en Hoved og Skuldre tilhyllende πέπλος... Om den smukke Pande ligger det flettede, tvedelte, letkrøllede Haar.... Den höjre Arm er, ligesom paa den mandlige Statue, bedækket med Peplos'en, som hun med venstre Haand løfter noget ivejret. De derved fremkomne smukke, lette og bølgende Folder give Drapperiet en overordenlig Adel og Ynde... Fodbedækningen er de græske Damers sædvanlige Kothurn; den er fastgjort til Foden ved Remme, der gaa imellem Tæerne, som ere blottede.... Uheldigvis mangle Pjedestalerne til disse tvende Statuer, og man har i Korridoren til Gravhvælvingen intet fundet, hverken Inskriptioner eller Mønter, der kunde give nogen Oplysning med Hensyn til Tiden, paa hvilken den blev konstrueret og, hvad der staar i nöjeste Forbindelse dermed, med Hensyn til hvilket Aarhundrede vore Statuer tilhøre.... Naar man roligt og aldeles fordomsfrit betragter disses ophöjede Skönhed, skulde man fristes til at tilskrive den græske Mejsel dem; ja, jeg tör gerne gaa endnu videre og paastaa, at den kvindelige Statue er saa fuldendt skön, at man skulde formode, at det er ingen anden end Phidias selv, der har forestaaet dens Udførelse (!); dog — jeg er bange for at gaa for vidt i min antikvariske Egenkærlighed og i min Glæde over at se vort Musæum beriget med disse kostelige Monumenter, og jeg frygter det saameget mere, som følgende Grunde foranledige mig til at henføre samme til den romerske Tid: 1, Stedet, hvor de bleve opdagede, 2, Marmorets Beskaffenhed og 3, selve Statuernes Dimensioner. Med Hensyn til det andet Punkt er man, overensstemmende

med Prof. Nibbys lærde Iagttagelser, ialmindelighed af den Mening, at alle de Billedhuggerarbejder, der ikke ere af græsk Marmor, bør betragtes som romerske Produktioner, og dette er, efter min Formening, netop Tilfældet med vore Statuer: Marmoret falder noget i det Gule og ligner Marmoret fra Siena. Hvad det tredje Punkt angaar, var Arkitekturen i Kejserdömmets bedste Tid tilböjelig til at give sine Frembringelser store Dimensioner, og det samme var Tilfældet med Hensyn til Skulpturerne, der stadig delte Vilkaar med hine. Jeg tror mig saaledes ifølge det anførte berettiget til at henføre vore Statuer til den angivne Epoke og formener at turde paastaa, at de ere et Værk af en berömt Konstner, der, inspireret af de uforlignelige græske Mønstre, med et vidunderligt Held har bestræbt sig for at gengive disses rene og majestætiske Former." — Saavidt Uddragene af vor Forfatters Bemærkninger, hvis enthusiastiske Tone vi, som sagt, langtfra kunne istemme, hvorvel vi gerne indrömme, at de tvende her nævnte Statuer, og da navnlig den kvindelige, røbe en renere Stil og navnlig en fortrinlig Behandling af Drapperiet, og intet have imod at henføre dem til den romerske Kejserperiodes bedre Dage. — Inden vi hermed forlade Hr. Asjik, skulle vi, idet vi gentagende indrömme, at han, de gjorte Udsættelser uagtet, ogsaa som Skribent har endel Fortjenester af den bosporanske Arkæologi, endnu kun bemærke, at de Afbildninger, der ledsage de tvende her omtalte Værker, lade endel tilbage at ønske.

Vi gaa nu over til at omtale det sidste af de Værker over bosporanske Oldsager, som det her er vor Agt at anmelde, nemlig *Sabatiers* værdifulde „*Erindringer fra Kertsj*" etc. — Efterat have forudskikket nogle Bemærkninger om Byen Kertsjs Historie og givet en Beskrivelse af Byen og Omegn med de derværende Gravhöje samt af adskillige under hans eget Tilsyn sammesteds foretagne Udgravninger, gaar vor Forf. over til sit Værks Hovedopgave: Fastsættelsen af de bosporanske Kongerækkers Kronologi efter Mønter og

Indskrifter. Han giver dernæst en kort statistisk Oversigt over de hidtil bekendte Medailler af bosporanske Konger, hvortil han föjer en Angivelse af de Steder, hvor de opbevares samt nogle Bemærkninger om de bosporanske Mønters tidligere og senere Salgspriser. Skriftet, i hvilket Forf., hvor Foranledning dertil gives, med passende Begrændsning indskyder endel lærerige Bemærkninger af almindelig arkæologisk Indhold, slutter med en Beskrivelse af de mærkeligste i Kertsj og dens Omegn fundne Oldsager og med en Forklaring af de otte samme vedföjede fortrinlig udførte Plancher. — Det nuværende Kertsj ligger, som vi allerede i vor Indledning have bemærket, paa samme Sted som det bosporanske Riges gamle Hovedstad Pantikapaion eller Pantikapaia [1]. Steph. Byz. tilskriver Aëtes's Sön, altsaa Absyrtos, Byens Grundlæggelse og beretter, at han, efterat have faaet denne Landstrækning overdragen af den skythiske Konge Agaëtes, opkaldte den der grundlagte By efter den i Nærheden løbende Flod Pantikapos. Konstantin Porphyrogen. (c. LIII) og Prokopius (Goth. IV, 5) berette, at Staden under Justinian fik nye Mure. I Aaret 275 efter Kristi blev den indtagen af Khersoniterne, senere (i Aarene 465 og 528) af Ungrer og Hunner, men altid tilbageerobret af de konstantinopolitanske Kejsere. I Aaret 679 havde Khazarerne den i Besiddelse. Paa det nikaianske Konsiliums Tider havde Staden sin egen Biskop og var derhos Residens for de krimske Gothers Biskop. Mod Slutningen af det 9de Aarhundrede blev den Erkebispesæde. I Aaret 1333 omtales den som Sæde for en romersk-katholsk Erkebiskop, hvis Jurisdiktion ogsaa omfattede Georgien. Dette er saagodtsom alt, hvad Historien beretter os om denne By lige til Genueserne toge den i Besiddelse. Senere omtales den under forskellige Navne: Cerco,

---

[1]) Ammian lægger, enten af en ren Inkurie eller maaske fordi han ikke vidste bedre Pantikapaion paa Bredderne af Hypanis (den nuværende Kubân) altsaa i Asien.

Bospro, Vospro, Vosporos, Pandiko og Aspramonte. Tyrkerne, der erobrede den i Aaret 1746 og forbleve i Besiddelse af den til 1771, gav den Navnet Gherset, og herfra skriver sig rimeligvis dens nuværende russiske Benævnelse Kertsj.

Kertsj er nu en lille By med 5 à 6000 Indbyggere. Den ligger særdeles smukt ved Bosporos, ved Foden af det saakaldte „Mithradats Bjerg", og har en rummelig og sikker, 12 à 15 Fod dyb, Havn. Dens störste Mærkværdighed er imidlertid det paa Mithradatbjergets Skraaning byggede Musæum, en Kopi af Theseustemplet i Athen. Man stiger derop ad en i streng antik Stil holdt Stentrappe, der bestaar af 5 Estrader eller Terrasser, af hvilke den laveste er smykket med tvende Gribber [1]. Beklageligt er det imidlertid, at der til denne smukke og imponerende Bygning er benyttet en grovkornet og meget skør Kalksten, der under den vedvarende kombinerede Indflydelse af Kulde og Fugtighed, hvorfor den er udsat, snart vil opløses [2]. — Hele den Del af Mithradatsbjerget, der vender mod Havet, er kun én uhyre Masse af sønderslagne Pottemagerarbejder lige fra Musæet til Foden af Bjerget, hvilket gör det rimeligt, at der enten paa selve dette Sted eller idetmindste i dets umiddelbare Nærhed i Oldtiden have været Pottemagerværksteder, da en saa uhyre Masse Skaar umulig alle kunne hidrøre fra aabnede Grave alene. Pantikapaion var forresten bekendt ved sit Pottemagerarbejde, en Industrigren, som oprindelig var indført der af Milesierne, og som senere foranledigede, at Arbejdere fra Grækenlands forskellige Egne droge til Staden og nedsatte sig

---

[1]) Gribben findes, som alt omtalt, saavel paa Pantikapaions Mønter som paa mange af de i Omegnens Gravhöje fundne malede Vaser. — [2]) Det er uden Tvivl den samme Kalksten, hvoraf Byen Kertsj er bygget. Af alle det evropæiske Ruslands 733 Kjøbstæder findes der kun *to*, Kertsj og Odessa, hvis Huse alle ere af Sten, hvilket let forklares ved den store Mangel paa Bygningstömmer i de russiske Sortehavsegne.

der. Man finder saaledes f. Eks. ofte i Reliefinskriptionerne paa Amphorhanke Fabrikantens Navn angivet, undertiden med Tilföjelse af Navnet paa den By eller det Land, hvorfra han stammede. Navnet *ΘΑΣΙΩΝ* er det, man oftest støder paa. Paa den første af de Forfatterens Værk ledsagende Plancher har han leveret Facsimiler af 17 slige Inskriptioner eller Mærker. Hvad Retning man saa end tager, naar man forlader Kertsj, overalt fængsles Opmærksomheden dels ved mærkelige Naturfænomener, blandt hvilke navnlig endel mineralske, især svovlholdige, Kilder og Spor af Vulkaner, de saakaldte Slamvulkaner, fortjene at fremhæves, dels ved hele Labyrinther af opkastede Gravhöje. Af disse sidste ere især trende mærkelige: 1, den saakaldte Kejserhöj (царскій курганъ) ligeoverfor den ny Karantæneanstalt, 2, en for Enden af den offenlige Promenade, tilhöjre ved Vejen fra Kertsj til Theodosia liggende, Gravhöj og 3, den, af os allerede tidligere omtalte, saakaldte Guldhöj (золотой курганъ, Altun-Oba). Paa Grund af de aldeles regelløse Udgravninger, senere Forsömmelighed og Klimaets Indflydelser, ligge disse mærkværdige Gravminder saagodtsom i Ruiner. De ere allerede vanskelig tilgængelige og ville, saafremt der ikke snart træffes Forholdsregler for at bevare dem, aldeles styrte sammen, hvilket vil være et uerstatteligt Tab for Arkæologien. — Da vor Forfatters Beskrivelse af Gravhöjene i disse Egne i det væsenlige stemmer overens med hvad vi allerede tidligere have anført efter Asjik, forbigaa vi den saavelsom ogsaa hans Beretning om de under hans Tilsyn i 13 af disse Höje foretagne Udgravninger, der ikke ledede til noget særlig mærkeligt Resultat. Som et yderligere Bevis paa, med hvilken Skødesløshed man hidtil er gaaet tilværks ved Udgravningerne, skulle vi dog hidsætte følgende Bemærkninger med Forfatterens egne Ord: „Naar man for Öjeblikket vil udgrave en Höj, skrider man til Værket paa maa og faa, saagodtsom udelukkende efter den rent instinktmæssige Angivelse af en gammel Underofficer i Marinen ved Navn Dmitrij, der

hører hjemme der i Egnen og som i en lang Række af Aar har været brugt som Graverformand i alle de af Bestyrelsen for Musæet i Kertsj foretagne Udgravninger. Denne forøvrigt aldeles uvidende Gamle har ikkedestomindre vidst der i Egnen at skaffe sig et vist Ry for sin Divinationsevne i Udgravningskonsten, og omendskönt Folkemeningen visselig tilskriver ham langt mere Talent i saa Henseende end han i Virkeligheden besidder, bør jeg dog ikke negte, at jeg oftere har hørt ham gette temmelig rigtig og efter visse Terrainkendemærker med Sikkerhed forudsige, at man snart vilde støde paa et Gravsted. Hans Konst er ialfald dog langtfra at være ufejlbarlig og vil neppe, som man fortalte mig og som han selv søgte at faa mig til at tro, strække til at gette, endog hvad Genstande Gravstederne indeholde. Uagtet alle de Spörgsmaal, jeg i saa Henseende har forelagt ham, har jeg dog aldrig kunnet faa ham til paa en rimelig og fornuftig Maade at udtale sig angaaende de Kendemærker, hvorpaa han grunder sine Formodninger. For mig staar det klart, at den skikkelige Dmitrij's specielle Instinkt ene og alene beror paa hans mangeaarige Erfaring, da det (som han heller ikke bliver træt af at gentage) er ham alene, som Dhrr. Stempkofskij, Dubrux, Asjik og Karejsja altid have benyttet ved de dem betroede Udgravninger."

I Værkets historiske Afdeling, hvortil vi nu gaa over, bemærker Forfatteren, at det bosporanske Riges Historie, som alt antydet, med Undtagelse af nogle, hos flere af de gamle Forfattere forekommende tildels lakoniske og enkeltstaaende, ofte hinanden modsigende, Fragmenter, hvorover han giver en Liste, udelukkende hviler paa en temmelig ufuldstændig Række af numismatiske Monumenter og paa en Samling af Indskrifter, om hvis Fortolkning det hidtil har været vanskeligt at enes. Han beklager i saa Henseende medrette, at det Værk, som Trogus Pompeius skal have forfattet over Bosporos's Oprindelse og Historie (origines et facta), desværre er gaaet tabt. Forfatteren giver dernæst de bosporan-

ske Kongers Kronologi, idet han for de første Kongers Vedkommende følger Sédillot's i Aaret 1844 udkomne „Manuel de chronologie universelle", og senere, navnlig fra Mithradates I (i Pontos VII) af, grunder sine Angivelser hovedsagelig paa Mønter og Medailler. I nedenstaaende Anmærkning [1] give vi vor Forfatters Liste over de bosporanske Konger og bemærke ved hver enkelt af disse, hvorvidt der eksistere Mønter, Me-

---

[1]) *Bosporansk Kongefortegnelse efter Sabatier:* Arkhaianax 485 för Kr., Paerisades I, Leukon I og Sagauros I 480-58, Spartokos I 438-32, Seleukos 432-29, Spartokos II 429-7, Satyros I (Hist.) 407-393, Leukon II (Hist. — Med. — 2 Indskr.) 393-53, Spartokos III 353-48, Paerisades II (Hist. — 5 Indskr.) 348-11, Satyros II (Hist.) 311-10, Prytanis 310-9, Eumelos (Hist. — Med.) 309-4, Spartokos IV (Med. — 3 Indskr.) 304-289, Leukanor (Hist.), Eubiotos (Hist.), Spartokos V (4 Indskr.), Paerisades III (4 Indskr.), Spartokos VI (Indskr.), Leukon III (Hist.), Paerisades IV (Hist. — Med.) til 115, Mithradates I til 63 (VII i Pontos. — Hist. — 15 Med. (Guld 3, Sølv 12) i 40 Eksempl.), Pharnakes 63-47 (Hist. — 3 Med. (Guld) i 5 Eks.), Asander 47-11 (Hist. — 11 Med. (Guld 10, Bly 1) i 16 Eks.), Polemon I 11-1 (Hist. — Med. — 1 Indskr.), Sauromates I 7-13 efter Kr. (6 Med. (Guld) i 7 Eks.), Rheskuporis I (Tiberius Julius) til 14? (Med.), Sauromates II (Tib. Jul.) 14-17 (Med. — 5 Indskr.), Rheskuporis II 17-38 (6 Med. (Guld) i ligesaamange Eks.), Polemon II 38-41 (Hist. — Med.), Mithradates II og hans Gemalinde Gepaeperis 42-49 (Hist. — Med.), Kotys I 49-69 (Hist. — 5 Med. (Guld) i 7 Eks. — 2 Indskr.), Lakune af 11 Aar 70—80, Rheskuporis III (Tib. Jul.) 81—85 (Med. — 1 Indskr.), Lakune af 8 Aar 86-93, Sauromates III 94-128 (Hist. — 13 Med. (Guld 12, Kobber 1) i ligesaamange Eks. — 1 Indskr.) — Lakune af 1 Aar 129, Kotys II 130-32 (Hist. — 2 Med. (Guld) i liges. Eks.), Rhoimetalkes (Tib. Jul.) 132-54 (Hist. — 12 Med. (Guld) i liges. Eks. — 1 Indskr.), Eupator I (Tib. Jul.) 155-71 (Hist. — 10 Med. (Guld og Elektr.) i 14 Eks. — 1 Indskr.), Lakune af 3 Aar 172-74, Sauromates IV 175-210 (Hist. — 21 Med. (Guld og Elektr.) i 57 Eks. — 1 Indskr.), Eupator II 211 (Med.), Rheskuporis IV (Tib. Jul.) 212-29 (13 Med. (Guld og Elektr.) i 44 Eks. — 1 Indskr.), Kotys III 228-34 (4 Med. (Guld og Elektr. 1, Sølv og Potin 3) i 11 Eks.), Sauromates V 230-33 (2 Med. (Sølv, Potin) i 4 Eks.), Kotys IV (3 Med. (Elektr. 2, Sølv 1) i 5 Eks.), Rhesku-

dailler og Inskriptioner fra hans Regeringstid og da hvormange, samt om han findes omtalt hos de gamle Forfattere, hvilket vi isaafald betegne ved Forkortelsen Hist., ligesom Mønter og Medailler under ét ved Forkortelsen Med. Paa alle de her med Angivelse af Antallet opførte Medailler og Mønter, der ere senere end Mithradates I, findes Aarstallet præget efter den pontiske (bosporanske) Æra, der, som alt tidligere bemærket, begynder med Aaret 457 u. c. eller 297 för Kristi. — Naar vor Forfatter, der forøvrigt ikke selv er Filolog, ved Hjælp af forhenværende Professor ved Universitetet i St. Petersborg Mirza Djaffar forsøger at udlede endel af de bosporanske Kongenavne af det Nypersiske (!), skulle vi blot omtale dette, uden videre at opholde os derover. — Af de 18 bosporanske Medailler, som Forfatteren beskriver med vedföjede Afbildninger, tillader Rummet os ikke her særlig at fremhæve nogen enkelt. Kongemedaillerne tilhøre Tidsrummet fra Eumelos til Ininthimeios, begge incl. Ingen er mærkelig i konstnerisk Henseende. 9 af dem vare indtil dengang endnu uudgivne.

---

poris V 234-35 (2 Med. (Potin) i liges. Eks.), Ininthimeios 235-39 (3 Med. (Potin) i 5 Eks.), Rheskuporis VI 240-53 (12 Med. (Potin) i 26 Eks. — 1 Indskr.), Phareanses 254-58 (2 Med. (Potin) i 3 Eks.), Rheskuporis VII 255-68 (10 Med. (Potin) i 28 Eks.), Lakune af 7 Aar 269-75, Sauromates VI 276 (1 Med. (Kobber) i 1 Eks.), Teiranes (Tib. Jul.) 276-79 (3 Med. (Kobber) i 6 Eks. — 1 Indskr.), Thothorses 279-308 (22 Med. (Kobber) i 68 Eks.), Sauromates VII 309-12 (Med.), Rhadamsades 309-21 (11 Med. (Kobber) i 27 Eks. — 1 Indskr.), Rheskuporis VIII 314-35 (18 Med. (Kobber) i 84 Eks.). — Endel af de her anførte Konger have i et eller flere Aar regeret sammen. — Med Udelukkelse af alle tvivlsomme bospor. Mønter og Medailler findes der saaledes efter vor Forf. for Öjeblikket 492 Eks. (Guld eller Elektr. 188, Sølv eller Potin 126, Kobber (Bronse) 178, Bly 1). Af disse findes de 352 i Rusland, 52 i England, 41 i Frankrig, 18 i Preussen, 9 i Østerrig, 8 i Italien, 8 i Sacksen-Gotha, 3 i Bajern og 1 i Belgien. De 96 eksistere kun i 1 Eks., de 48 i 2, de 23 i 3, de 20 i 4, de 13 i 5, de 2 i 6 og de 5 i 8 ell. flere Eks.

Idet vi forøvrigt henvise til de Beskrivelser over bosporanske Oldsager, som vi tidligere have givet efter Asjik's Værker, skulle vi her efter vor Forf. endnu meddele følgende Notiser. — Den ved de sidste fyrgetyve Aars Udgravninger erhvervede betydelige Masse af antike Guld-, Sølv- og Bronsesager opbevares nu for största Delen i det kejserl. Musæum i Kertsj, dels i adskillige russiske Privatmænds eller i udenlandske Samlinger. — Udgravningerne, der efterhaanden bleve foretagne eller ledede af Dhrr. Blaramberg, Scassi, Dubrux, Stempkofskij, Asjik og Karejsja, have vel, paa Grund af Mangel paa System og Enhed, langtfra svaret til Forventningerne; men der bringes nu dog efterhaanden mere og mere Regelmæssighed tilveje i Fremgangsmaaden ved samme. — Det rigeste Fund, saavel med Hensyn til Metalværdi som Konstværd, gjordes i Kongegraven i den alt oftere omtalte Höj Kul-Oba i Nærheden af Kertsj. Det er beskrevet af Dubrux og Dubois de Montpéreux. Desværre blev der, som en Følge af at man undlod at tage de nødvendige Forsigtighedsforholdsregler, bortstjaalet saa betydelig en Del af de fundne Guldsager, at de af disse, som Regeringen kom i Besiddelse af, kun udgjorde omtrent en Ottendedel af hele Fundets Vægt (3 Pud, 120 livres). — For at undgaa retslig Forfølgelse maatte Tyvene derhos for en Del omsmelte deres Koster, af hvilke kun den ubetydeligere Del enten solgtes i Udlandet eller forblev i Hænderne paa nogle mindre frygtsomme Tatarer, af hvilke de endnu af og til falbydes fornemmelig til Rejsende, af hvilke de tro at have mindre at befrygte med Hensyn til en Opdagelse af denne utilladelige Handel. Paa denne Maade erhvervede vor Forfatter ved sit Ophold i Kertsj for faa Aar tilbage adskillige sjeldne Sager, men uden at det var ham muligt at erfare Sælgernes Navn eller Opholdssted. — Blandt de fundne Guldsager skulle vi efter Forf. endnu fremhæve følgende. I Gravstedet i Höjen Kul-Oba fandtes tvende Guldskjolde, af hvilke det ene, der vejede omtrent $1\frac{1}{2}$ livre, var af oval Form og havde en

Længde af $5\frac{1}{8}$ Versjker (20 centimètres) og en Bredde af $4\frac{1}{2}$ Versjker (16 centim.). Det findes beskrevet og afbildet i den af Dubois de Montpéreux udgivne Atlas (IV série, pl. 21, fig. 1) og opbevares nu i Musæet i Eremitagen. Af det andet haves kun Fragmenter. — Af de saakaldte Indikationer, hvorved forstaas nogle meget tynde Guldblade af Störrelse som de mindre Bronsemedailler og med en Typus, der er bekendt fra Reversen af en af Eumelos's Medailler med denne Konges Monogram, fandtes ogsaa adskillige. De nedlagdes med de Døde i Kisterne, og Forf. staar i den Formening, at dette navnlig fandt Sted, naar den Afdødes Slægtninge vare saa uformuende, at det oversteg deres Evne at anskaffe en virkelig Guldmedaille, hvilken da i dette Tilfælde repræsenteres ved en af disse „Indikationer". — Af Guldsager fortjene endnu at nævnes Maskerne, af hvilke enkelte overordenlig smaa, Statuetterne (der ogsaa findes af Elektrum) og endelig Mønterne, blandt hvilke nogle af Philip af Makedoniens. — Om Sølv- og Bronsesagerne have vi intet yderligere her at bemærke.

Vi skulle nu slutte denne vor Anmeldelse med at omtale enkelte af de Genstande, som vor Forfatter beskriver mere detailleret og hvoraf han leverer Afbildninger paa de Værket ledsagende Plancher, hvilke, hvad Udførelse og Korrekthed angaar, staa over de i Hr. Asjik's Værk meddelte.

Guldsager. Af disse ville vi fremhæve følgende: et *Løvehoved*, med sort og grön Emaille, hvilket tidligere havde dannet en af Enderne eller Hagerne af et i den kejserl. Eremitage opbevaret kostbart Halsbaand, men senere forsvandt uvist paa hvad Maade og af Forf. blev gjenfundet i Kertsj. Det er mærkeligt saavel paa Grund af Arbejdet som Emaillen, der sjeldent træffes paa Oldsager fra den Periode, hvortil det rimeligvis henhører; en *lille Maske*, der tydelig ses at have været brugt som Knap; en rund, med fire Huller forsynet *Plade*, der fremstiller et idealiseret Medusahoved i den bedre Stil,

desuden forskellige Slags *Knapper*, *Indikationer*, *Ørenringe* o. fl. Smykker.

Af *Bronse* findes blandt andet en lille *Hydria*, maaske et Barne-Legetöj, *Ringe*, et *Barnearmbaand*, *Pilespidser*, en omhyggelig udarbejdet og velbevaret Statuette (fortuna redux?), en *Fibula* etc.

Af *Terra cotta* findes tvende Amuleter (en phallus og en lukket Haand).

Af *Sølv* findes en Ring fra en Grav i Kertsj. Den har Omskriften *ΑΘΗΝΑΙ—ΠΑΝ—ΤΙΚΑ—ΙƎΙºΠƎ·*

Den mærkeligste af de Genstande, hvoraf Forf. leverer Afbildninger, er imidlertid upaatvivlelig den tidligere omtalte *Træsarkophag*, der opbevares i Musæet i Kertsj. Den har en Længde af 3 Arsjiner (2.133 mètre) og en Höjde af 1 Arsjin og 6 Versjker (0.977 mètre). Afbildningen er fortrinlig.

TILLÆG TIL DE ANTIKVARISKE MEDDELELSER FRA DE SLAVISKE LANDE; AF EDVIN M. THORSON.

(Jfr. ovenfor S. 163—206.)

Vi kunne nu efter en Anmeldelse af Saveljef i det os nylig tilhændekomne 8de Hefte af „Mémoires de la Société d'Archéologie et de Numismatique de St. Pétersbourg" meddele nogle nöjere Details om det i vore Meddelelser S. 205 nævnte Værk af Funduklej [1].

---

[1]) Denne Forf. har, efter samme Kilde, allerede tidligere udgivet et antikvarisk Værk betitlet: „Обозрѣніе Кіева въ отношеніи къ древностямъ" etc. (Overblik over Kijef med Hensyn til dens Antikviteter etc. Kijef. 1847. VIII og III S. i stor Kvart med 42 lithogr. Tavler). I dette Værk beskriver Forf. Staden Kijefs Mindesmærker under 4 Afdelinger: Naturlige Mindesmærker (Perûn's Höj, Olèg's og Askold's Grav etc.), Krypter og Volde etc., Forskansninger, Mindesmærker af den gamle Arkitektur og Konstgenstande (Helgenbilleder, Kors, Mønter etc.). Af Mønter forekomme blandt andet romerske Sølvmønter, byzantinske Mønter samt tydske Mønter fra det Xde og XIte Aarhundrede.

Værkets Titel er: Обозрѣніе могилъ, валовъ и городищъ Кіевской губерніи (Overblik over Gravhöjene, Voldene (Forskansningerne) og Borgruinerne i Guv. Kijef, med 17 lithogr. Tavler). — Det bestaar af to Afdelinger, af hvilke den første giver en speciel Beskrivelse af de nævnte Oldtidsmindesmærkers Topografi, Antal, Benævnelser og Indhold, den anden en almindelig Oversigt og sammes Resultater.

I Guvernementet Kijef har man talt over 6000 gamle Gravhöje. Antallet kan imidlertid uden Betænkning antages for at være dobbelt saa stort, da nogle Kredse endnu ikke ere undersøgte. Gravhöjenes Middelhöjde er 2—3 Favne; mange ere dog over 10 Favne höje. De have forskellig Form, men findes dog almindeligst i Form af en afstumpet Kegle. I den tsjigirinske Kreds fandt man en Katakombe (et underjordisk Gravkammer) med et Skelet og 30 Pile af Jern og Ben, paa andre Steder Ligkister af Egetræ og Gravkamre af Egebjælker. Gravhöjene antyde to Begravelsesmaader: Jordfæstelse og Forbrændelse. I det sidste Tilfælde forefindes i dem smaa murede Ovne samt (Ler-?) Kar med Ben, Askeurner og saakaldte Lakrymatorier (Ungventarier?). Nogle Lig fandtes omviklede med Birkebark, andre bedækkede med Stene. I nogle Höje fandtes sammen med et Menneskeskelet Skelettet af en Hest og forskellige til Hestetöjet henhørende Genstande, i andre blot Menneskehoveder eller Kranier, og atter i andre Skeletter uden Hoveder.

Af græske og romerske Oldsager gjordes blandt andet følgende Fund:

I den kanefske Kreds imellem Landsbyerne Pisjtsjalniki og Lasurzy fandt man i Aaret 1845 i en Gravhöj tre græske Vaser af fint Arbejde, to Amforer af Ler uden Afbildninger og en Vase af en smuk Bronseblanding med Tegninger forestillende en Krigers og en Bakkhantindes Danse. I andre Gravhöje sammesteds fandtes Askeurner og Balsamarier, formodenlig af græsk Herkomst.

I den tsjigirinske Kreds ere ofte fundne Kejsermønter af Guld og Sølv. Ved Floden Teasmina forekomme undertiden Mønter fra Pontos, Bosporos og Olbia.

I Nærheden af Kredsstaden Makhnofka gjordes et Fund af 800 Sølvmønter, hvoriblandt tre af Pertinax's.

I Kredsen Zvenigorod fandtes blandt andet, imellem Landsbyerne Petrikofki og Romejkofki, en smuk græsk Bronsehjelm og en forgyldt Plade med Afbildning af en Fugl, der sønderriver en Fisk, et Emblem, der genfindes paa olbiske, sinopiske og istriske Mønter.

I Kredsen Vasilkof fandtes flere Balsamarier samt Guldplader med Afbildning af en Grib.

Saavidt om Funduklejs Værk.

— Om det ligeledes S. 205 i nærværende Bind nævnte Værk „Det russiske Riges Oldtidsminder (jfr. Anm. dersteds), kunne vi nu efter 9de H. af „Mém. de la Société d'Archéol. etc." tilföje, at det udføres i Moskvá, navnlig omfatter den kostelige Samling af nationale Oldsager, som opbevares sammesteds i det saakaldte Оружейная Палата (Arsenalet), og udstyres med en Luksus, der intet lader tilbage at ønske. Tegningerne, der udmærke sig ved deres Troskab, skyldes den fortrinlige Konstner *Sontsof* og Planchernes lithokromiske Tryk det dreyguer'ske Etablissement. Værkets Störrelse var dengang endnu ikke bestemt. Det ledsages af en forklarende Tekst.

— For at forebygge enhver Misforstaaelse vil Anm. derhos benytte denne Lejlighed til at bemærke, at han, naar det i den ved Sreznefskij's Afhandl. p. 205 i dette Bind fremkaldte Anmærkning, ytres „at Spörgsmaalet (om de prilvitske Oldsagers Ægthed) ikke synes at være bragt en endelig, almindelig anerkendt Afgörelse synderlig nærmere", dermed kun sigter til den Kendsgerning, at den literære Strid desangaaende endnu i vore Dage ikke er ført tilende. For sit eget Vedkommende har han, forsaavidt som man uden Autopsi, blot efter Beskrivelse, kan dömme i en saadan Sag, alt i lang Tid ikke næret nogen Tvivl om de nævnte Genstandes

Uægthed. Det maa imidlertid ikke lades afsyne, at den modsatte Anskuelse tildels kan støtte sig paa Navne af den Vægt som J. Grimm, J. Kollár, og tildels Sreznefskij, forsaavidt som han nemlig i den ovennævnte Afhandling ikke udtaler sig desangaaende, uagtet der var al Anledning dertil. Jfr. forøvrigt nu om denne Sag det Uddrag af et Foredrag derover af Dr. Lisch, der er meddelt i „Sitzungsberichte der kaiserl. Akademie der Wissenschaften zu Wien. Philos.-hist. Classe. Jahrg. 1851." Bd. VII, S. 91—93. Lisch bryder her aldeles Staven over de nævnte Oldsager.

BEMÆRKNINGER OM EN VED AARHUUS I 1850 FUNDEN RUNESTEEN; af C. C. Rafn.

Den første Underretning om denne paa Aarhuus Mølles Grund fundne hidtil ubekjendte Runesteen modtog Selskabet i Brev af 2den Februar 1850 fra dets Medlem Justitsraad T. C. Dahl til Mósgaard, som netop er født i Aarhuus Mølle og derfor havde en dobbelt Interesse for et der fundet Mindesmærke. Da den egentlige Vandmølles Bygning var i 1849 afbrændt, ønskede Møllens Eier, Proprietair A. Weis, at gjöre Vandløbet noget bredere, for derved at kunne anbringe et större Vandhjul; derfor bleve nogle Stene, der havde tjent som Fundament for den afbrændte eller maaskee endog for ældre Bygninger, bortryddede, og nederst mellem disse Stene, 2 til 3 Alen under Bygningens Fodtömmer, fandtes den Runesteen, som vi her ville nærmere betragte. Den laa i Mølleaaen som Hjörnegrundsteen under den gamle Vandmølle; da den er temmelig stor og derfor vanskelig kunde bortføres, var den bestemt til at hugges i flere Stykker; et heldigt Tilfælde frelste den imidlertid fra Ødelæggelse; det traf sig nemlig saa, da Steenhuggeren allerede havde løftet sin Hammer, at Hr. Weis bemærkede en enkelt Rune, den eneste som ikke var tildækket med Kalk eller Mudder;

med Varsomhed blev den derpaa renset og siden henflyttet og opstillet til fremtidig hensigtsmæssig Bevaring i den til Møllen hørende smukke og store Have.

Hvorlænge Stenen har ligget paa det Sted, hvorfra den optoges, er vanskeligt at afgjöre. I Aarene 1791 til 1793 undergik Møllen en Ombygning; af flere forskjellige Grundmure inden for den fra 1791 til 1849 brugte ydre Grund kan man see, at Møllen i Tidens Løb har undergaaet flere Ombygninger, i det den tidligere har været mindre af Omfang men er senere udvidet. Under disse Ombygninger har muligen Stenen stadig maattet gjöre Tjeneste som Underlag, da man neppe vilde kunne finde noget bedre Støttepunkt. Den Bygning, hvorunder Runestenen fandtes, var ifølge en i en Bjelke over Mølledören indhuggen Indskrift opført efter kongelig Befaling 1589 af Lehnsmand Erik Lykke til Skovgaard [1]; dog er Møllen langt ældre og omtales endog i 1289 [2] som kongelig Eiendom i et Document af Erik Menved, hvorved han overdrager og skjøder Althorp (nu Aldrup) Mølle til Kannikerne i Aarhuus formedelst det Tab, de havde lidt paa de dem tilhørende Jorder ved Oversvømmelse fra den Kongen tilhørende Mølle i Aarhuus (ex inundatione molendini nostri Arusiensis).

Af Omgivelserne er Møllens til Aaløbet grændsende Have tæt østen for Møllen og Stuehuset rimeligviis det eneste, der muligen kan staae i nogen Forbindelse med Runestenen. Denne Plads er af Kong Christian den Vte den 11te December 1688 under Navn af „Møllekirkegaard" tilskjødet Møllens daværende Eier Jens Jensen Wissing. Da der i dette Document bemærkes at „denne Plads til vor Bleghave haver været brugt", falder altsaa dens Anvendelse som Kirkegaard tidligere, hvilken iøvrigt den Mængde Menneskebeen, der findes i Jorden, gjör utvivlsom. Man finder den anvendt som Be-

---

[1]) Jfr. Pontoppidan, Danske Atlas IV p. 105. — [2]) Langebek, Scr. rer. Dan. VI p. 451.

gravelsesplads til henimod Midten af det 17de Aarhundrede, men den var den Gang mindre vel anseet [1]. Til hvilken Tid den først er tagen i Brug som saadan, vil vel vanskelig kunne opspores, men det kan være troligt, at dens Anvendelse dertil, maaskee for et Kloster eller anden Stiftelse, gaaer tilbage i en fjern Tid, og at Runestenen kan have været der anbragt paa dens Grav, om hvem den skulde tjene som Minde. Da Stenen er stor og tung, er den neppe bleven hentet langt borte fra, for at anvendes som Fundament, men er rimeligviis tagen i Nærheden.

Runestenen er almindelig Granit og har en Höide af 4 Fod 15 til 16 Tommer; den er aldeles utildannet og har fire Sider, af hvilke i de tre Indskrift er indhuggen, men den fjerde er uden noget Tegn; de tre beskrevne Flader ere omtrent 24", 21" og 17" brede. Runerne, der ere af meget forskjellig Dybde, er fra 4"5 til 5"5 i Höide. For strax at give et Begreb om Stenens Beskaffenhed, skizzerede Hr. Weis foreløbig en Aftegning, som ledsagede Hr. Dahls første Meddelelse til Selskabet, men han lod senere tage tvende Daguerreotyper af Stenen, hvor den nu er opstillet i Haven, hvilke han forærede til Museet for nordiske Oldsager (Nr. 11,252). Efter disse ere de her meddeelte Afbildninger udførte, hvorved imidlertid maa bemærkes, at Indskriften er paa enkelte Steder, navnligen i den ene Linie, utydelig og usikker. Jeg henvendte mig derfor desangaaende til Hr. Weis, som med stor Omhu gjentagne Gange eftersaae de utydelige Steder under forskjellig Belysning og jevnførte hele Indskriften. Ved fortsat Brevvexling lykkedes det at berigtige og supplere enkelte Ord.

De her vedföiede tvende xylographerede Afbildninger give et Begreb om Indskriftens Forhold og Beskaffenhed. Den særegne Forestilling paa den ene Side anskueliggjöres ogsaa derved.

---

[1]) Jfr. J. R. Hübertz, Bidrag til Skildring af Staden og Communen Aarhuus p. 68.

Med latinske Versalier gjengiver jeg Indholdet saaledes: GUNULFR : AUK : AUGUTr : aUK : ASLAKR : AUK : RULFR : RISÞU : STIN : ÞANSI : EFTIR : FUL : FELAGA : SIN : IAR : VARÞ : I . . . . . U : DUÞR : ÞO : KUNUGAR : BARÞUSK :

Med sædvanlig islandsk Retskrivning:

Gunnúlfr ok Eygautr ok Áslákr ok Rólfr reistu stein þenna eftir Ful (Ulf?), fèlaga sinn, er varþ í (orustu) dauþr, þá konúngar barþusk; d. e. Gunnulf og Eygaut og Aslak og Rolf opreiste denne Steen efter deres Stalbroder Ful (Ulf?), som døde i (Slaget), da Kongerne sloges.

Gunnúlfr eller Gunnólfr, som betyder Kampulv (*gunn*, *úlfr*) er et ældgammelt Navn; det forekommer i et i

Gjafarefs Saga bevaret Kvad af Starkad [1] ligesom ellers ofte i Oldskrifterne [2] og paa mange Runestene [3].

Augutr; dette Navns tredie Rune er ikke et ᚴ men et ᚵ, og er G her betegnet ved en kort Streg istedenfor en Prik. Skrivemaaden G u t r og G u t i for det sædvanlige *Gautr* og *Gauti* træffes ofte [4]. *Gautr*, som betyder den skabende, opfindsomme, er et af Odins Navne [5], og forekommer, lige-

---

[1]) Fornaldar Sögur Norðrlanda útg. af C. C. Rafn 3 p. 20. — [2]) Íslendínga Sögur 1 p. 195, 203, 237; Fornmanna Sögur 9 p. 287—289, 353. — [3]) L 202, 835, 969, 1209, 1468; B 396, 679, 751, 1038; W 111. — [4]) Jfr. Mémoires des Ant. du Nord 1845—1849 p. 343. — [5]) Snorra Edda I p. 86, 530.

som ogsaa *Gauti*, saavel i Sagaerne som paa mange Runestene, baade særskilt og i Sammensætninger, f. Ex. Ósgautr [1], Hergautr, Þórgautr. Navnets første Deel her maa snarere udledes af *ey*, en Ø, end af *auðr*, Rigdom, hvilke begge Ord man finder anvendte til mange sammensatte Navne, og paa Runestene, f. Ex. Auþbiarn og Auþbiorn [2], ligesaavel som i Sagaerne, men ogsaa Aubirn, Au-, Ay- eller Ai-biarn og Aibiurn [3], der upaatvivlelig maa udledes af *ey* (*öy*) ligesom Augair [4] (Eygeir) og Auguti, Oguti [5] (Eygauti).

Áslákr og Rúlfr (*Rólfr*) ere gængse Mandsnavne; som man vil bemærke, har det andet Navn, her, ligesom ofte i Sagaerne, ogsaa paa Runestene [6], ikke det aspirerende H foran, som man dog ogsaa træffer paa en enkelt Runesteen [7].

eftir; tydelig sees nu kun den nederste Deel af ᛁ, men en Prik paa Midten, ᛂ, skimtes ved heldig Belysning.

Ful felaga sin; ligesom *fulltrúi* betyder fortrolige Ven, saaledes kunde man maaskee tænke sig et Ord *full fèlagi*, betegnende fuldkomne eller intime Stalbroder; men rimeligere bliver det dog, i det første af disse Ord at søge den Mands Navn, til hvis Erindring Stenen er bleven reist. Da jeg tænkte at den første Rune i Ordet kunde være ᚴ og at der maatte læses Kol eller Koll, anmodede jeg Hr. Weis om at foretage en nöiere Undersøgelse af dette Ord; og han sendte mig en særskilt Gibsafstøbning af samme; paa denne, ligesom paa Originalen, sees det tydelig at Runen er ᚠ og ei ᚴ. Man kan neppe tænke sig et Mandsnavn dannet af *fól*, hvis Betydning er vedligeholdt i det franske *fou*, *fol*. Det maatte da være *Fulr* eller *Fullr* eller *Folr*, om et saadant Personsnavn kunde antages anvendt, der mulig kan have

---

[1]) Annaler for nord. Oldk. 1852, p. 237, jfr. L 1416, W 169. — [2]) L 576, 1303; B 201, 1056. — [3]) L 637, 737, 892, 950, 1034; Mém. des Ant. du Nord 1845—1849, p. 340; B 231, 725. — [4]) L 690, 691; B 182, 582. — [5]) L 1498, 719; W 280; B 638. — [6]) L 666, 835; B 619, 679. — [7]) L 730; B 633.

været benyttet til Stedsnavne, som Fol, Folby, Folager, Fulby, Fulbro, Fuhlsbüttel. Hvis man ikke i Tiden skulde kunne opspore et saadant Mandsnavn, maatte man vel antage at FUL her ved en Feilristning eller metathesis literarum er sat for ÚLF; neppe kan man tænke sig det paafølgende Ords Begyndelsesrune ᚠ, efter oftere anvendt Brug, fordoblet, hvorved man fik et Navn FULF, svarende til det tydske Wulf (Wolf), som Manden vel kunde have baaret, især om han har været en indvandret Tydsker.

Ordet FELAGI forekommer paa flere danske Runestene i Skåne og Slesvig [1], den anden Rune ᛁ, paa en enkelt [2] også med ᛅ d. e. ö, è.

IAR, det samme som det ældre *ias*, *is* og det nyere *er*.

Af de nærmest følgende Ord ere Bogstavtrækkene for största Delen ganske udslidte. Da hverken Gibsafstøbning eller Daguerreotyper kunde veilede, har Hr. Weis bestræbt sig for og gjort ofte gjentagne Forsøg paa, under forskjellige Belysninger at skimte enkelte af Trækkene; imidlertid er det kun lykkedes at læse det nærmest følgende Ord VARþ, i hvilket dog Runerne ᚱ og ᚦ ei ere aldeles tydelige; det bemærkes, at den første Rune i Ordet har en ualmindelig Figur, idet Stregen til höire er ganske lige; maaskee har Runeristeren villet til Adskillelse fra Vocalen U ved denne Runens særegne Dannelse betegne Consonanten V. At udfylde Lacunen mellem ᚢᛆᚱᚦ og ᛏᚢᚦᚱ, der neppe har optaget mere end syv Runer i det hele, vilde falde vanskeligt, om det kunde tænkes, at der her har været angivet Navnet paa det Sted, hvor Kampen mellem Kongerne har været holdt, hvilket Navn da maatte have sluttet med ᚢ. Dog skulde jeg snarere troe, at den næstsidste Rune er ved en tilfældig Ridse bleven ukjendelig, at der har staaet ᛐ eller ᛏ, og at det hele har været ᛁ:ᛋᚱᚢᛋᛐᚢ, ligesom paa andre

---

[1]) L 1416, 1425, 1431, 1446, 1548; W 165, 169, 185; B 1163, 1169, 1170; Ant. Ann. II 3. — [2]) L 1499; W 282.

Runestene [1]. Paa Råda-Stenen i Vestergötland [2] læses en lignende Sætning: IR varþ duþr í uristu, IR ..þiþust kunu*n*gar, og paa den ene Nylarsker-Steen paa Bornholm [3] rimeligviis: is dripin*n* varþ í orustu at útlandu*m*. Hr. Weis yttrer vel at det forekommer ham at Runen foran ᚢ ikke kan være ᛏ eller ᚱ. Ved at betragte den medsendte Afbildning af de skimtede Træk forekommer den mig dog at kunne være ᛚ, hvis Hovedstav er stillet skraa, fordi den er saa nær ved Omböiningen og omtrent parallel med Hovedstaven i det næstfølgende Ords Begyndelses-Rune ᛚ, og Tværstregen til venstre er ved en med en lille Böining begyndende tilfældig Ridse forlænget og er derved bleven ukjendelig.

DUþR er en ofte anvendt Skrivemaade for d a u þ r [4]. Dette Ord var først og efter Daguerreotypen læst ᚴᚢᚦᚱ, góþr, men ved efter min Anmodning gjentagen Undersøgelse opdagede Hr. Weis at den da antydede Tværstreg foroven ikke er andet end en tilfældig Revne i Stenen, i hvilken der ikke findes noget Mærke til Meisel og som derhos gaaer udover saavel Tværstregen forneden som den indfattende Linie foroven. Ved nöiere Betragtning saaes derhos tydelig den skraa Streg til venstre ᛚ og til en lignende til höire skimtedes Spor, saa det maa antages sikkert at der staaer ᛏ eller i alt Fald ᛚ.

þo; vi finde her Runen ᚭ anvendt for á, ligesom i andre Indskrifter [5], hvor den dog ogsaa findes brugt for det enkeltlydende a.

KUNUGAR for k o n ú n g a r, n. pl. aldeles som paa den ovennævnte Råda-Steen.

BARþUSK, 3 pers. pl. imperf. af recipr. Verbum b e r j a s k, efter nyere islandsk Skrivemaade b ö r ð u s t [6].

Indskriften frembyder flere Mærker paa, at den ikke

---

1) L 803: ᚢᚱᚢᚴᛏᚢ; L 864; B 813: ᚼᚱᚢᚴᛏᚢ. — 2) L 1365; B 989. — 3) L 1479; W 229. — 4) L 608, 888, 1251, 1351, 1401; B 1029, 962, 974; Mém. des Ant. du Nord 1845—1849 p. 351. — 5) Annaler for nord. Oldk. 1852 p. 312, 316. — 6) Jfr. Atlamál i den ældre Edda, str. 95 og et Kvad af Thjodolf i Magnus den Godes Saga c. 38, Fornmanna Sögur 6 p. 78.

hører til de ældste: Anvendelsen af de puncterede Runer ᛂ i **eftir**, **fèlagi**, ᚵ i **Augutr**; ligeledes Brugen af **iar** for det ældre *ias* eller *is*. Imidlertid har Sproget i den, saavel i Ordene som de grammatiske Former, et ægte oldnordisk Præg, saa man vel neppe tör henføre den til en yngre Tid end Midten af det 11te Aarhundrede.

Den Mand, til hvis Erindring Stenen er bleven reist, faldt i Kampen, da Kongerne sloges. Efter en saa ubestemt Angivelse vil man ikke kunne med fuldkommen Sikkerhed afgjöre, hvilke Konger her menes. Imidlertid antager jeg det dog for meget sandsynligt, at Indskriftens Angivelse maa henføres til det store Søslag 1043 ved Árós (Aarhuus), i hvilket Kong Magnus den Gode slog paa Flugt den da paa Viborg Thing ogsaa som Konge udraabte Svend Estridson eller Svend Ulfson; som Islænderne pleie at benævne ham, hvilket heftige Slag (*hin ákafasta orrosta*) beskrives i Magnus den Godes Saga c. 38 (Fornmanna Sögur VI p. 75—79). Stenens Værd er saaledes indlysende.

YDERLIGERE BEMÆRKNINGER OM GORM DEN GAMLES MINDESTEEN; af C. C. Rafn.

Runestenene i Jellinge, navnligen Kong Gorms, ere Mindesmærker af en saadan Betydenhed i Danmark, at det er alle Venner af Fædrelandets ældre Historie en Tilfredsstillelse at bemærke flere Forsøg af Oldsprogets Dyrkere paa at fortolke de vanskelige Steder i Indskriften paa den större Steen, der saa træffende siges at være „det skjönneste Mindesmærke noget Folkeslag kan fremvise, hvorved Hedenolds Kongers historiske Tilværelse og Sprogets ældste Skikkelse uomtvistelig stilles Nutiden for Öie."

Det er især Udfyldningen og Fortolkningen af Lacunen i Slutningslinien; som har voldt den störste Vanskelighed. De efter min Anmodning af Pastor Kemp med saa megen Omhu

foretagne Eftersyn gjorde mig det muligt i min i Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie 1852 indførte Meddelslse at levere paalideligere Afbildninger, end man hidtil kjendte. Af disse gjentager jeg her Slutningen:

I „Danmarks Historie i Hedenold" (andet Oplag II p. 132) fremsætter N. M. Petersen til Forklaring af denne Slutning en Gisning, som han antager „kan have nogen Sandsynlighed for sig," nemlig at der vel kunde staae: „auk tosk (d. e. tóksk) uit kristno," som skulde betyde: og antog Christendommen. Herved maa imidlertid bemærkes, at den i Runeindskrifter af denne Tidsalder almindelig anvendte Orthographie viser, at Slutningsordet, om det skulde være et Substantiv, maatte have været ristet ᚴᚱᛁᛋᛏᚾᚢ og ikke ᚴᚱᛁᛋᛏᚾᚭ, ligesom der paa Thyres Steen staaer ᚴᚢᚾᚢ og ikke ᚴᚢᚾᚭ eller ᚴᚭᚾᚭ; tóksk maatte vel ogsaa have været skrevet ᛏᚢᚴᛋᚴ. Hertil kommer, at Runerne ᚢ ᛁᛏ ikke kunne læses UIT sammen i et Ord, eftersom der har staaet to nu udslidte Runer imellem ᚢ og ᛁᛏ; og at Liniens 6te Rune er sikker, allerede af Worm gjengiven og endnu aldeles tydelig, ᚾ, som ikke kan miskjendes, hvorfor jeg antager det for utvivlsomt, at Runerne 4 til 7 maa læses DANA. Worms Læsning af disse fire Runer, tini, giver ingen Mening men leder paa Spor efter den rigtige Læsning.

Vor svenske Medarbeider Carl Säve har i Annalerne for 1853 p. 350—362 betræffende denne Indskrift leveret belærende Oplysninger. Han har deri, saavidt jeg skjönner, gjort det indlysende, hvad jeg ogsaa strax antog, at den iøvrigt sindrige Conjectur SŒRI VANN; aflagde Ed paa, ikke

kan være holdbar. Ved at paavise paa den ene Hellestadsteen (B 1172) Anvendelsen af ᛋᛅᚱ, sar, for *sèr* (sig) gjör han det derhos troligt, at ogsaa SOR eller sar her kan have samme Betydning.

Af de tre Conjecturer, han anfører, kan den ene, hvorved han ogsaa selv har fundet vistnok grundede Betænkeligheder, den nemlig, at det næstsidste Ord kunde være ᛅᛚᚢ, ikke antages, fordi den sidste Rune i dette Ord er, hvad Pastor Kemp efter gjentaget Eftersyn bekræfter, aldeles tydelig ᛏ eller i alt Fald ᛚ, og ingenlunde ᚢ. Ved denne Gisning, saavelsom ved de to andre, Säve fremsætter, optager han mit Antagende, at Imperfectum VANN bruges som reent activt Verbum i Meningens første Deel og i den sidste som Hjelpeverbum med Infinitivet KRISTNO. Han antager nemlig at der kan have staaet enten: auk (*nl.* vann) Danakun alt kristno, og kristnede hele Danafolket, eller ogsaa: auk (*nl.* vann) Danafólk al (*d. e.* öll) kristno, og kristnede alle Danafolk, alle Danaældets eller det danske Riges Folkestammer.

Min ovenfor S. 279 fremsatte anden Gisning, at VANN er anvendt alene som reent activt Verbum med Objecterne Danmaurk ala auk NURVIAG, og at Slutningen kunde være AUK DANAKUN LÈT KRISTNO, og lod kristne Danafolket, anseer han lige antagelig med disse tvende, hvilke begge, saavidt jeg skjönner, ogsaa ere saavel sprogrigtige som rimelige med Hensyn til Meningen. Idet jeg erkjender dette og disse Gisningers Værd, maa jeg dog antage, at den Udfyldning af Lacunen i Slutningslinien, som jeg først foreslog, er at foretrække med den ovenfor S. 279 foretagne lille Forandring, at det blev: auk (*nl.* vann) Danafulk at kristno, hvorved man undgaaer Substantivet med den bestemte Artikel i Enden og istedenfor vann kristno faaer den i prosaisk Stiil rimeligere Udtryksmaade vann at kristno.

CABINETTET FOR AMERICANSKE OLDSAGER.

Kunstmuseet indeholder, foruden de egentlig saakaldte Kunstsager eller Prøver af Middelalderens og den nyere Tids Sculptur og øvrige Kunstfærdighed, ogsaa en Samling af de sydlige Landes classiske Oldsager, et Antike-Cabinet, bestaaende af ægyptiske, puniske, græske og romerske Oldsager. For ikke mange Aar tilbage var denne Samling af meget indskrænket Omfang, og, sammenlignet med lignende Stiftelser i andre större Stæder, af underordnet Værd; den har imidlertid nu ved Forøgelse og hensigtsmæssig Ordning i det nye Locale vundet en noget större Betydning.

Vort Nordens egen Oldtid bör man her i Norden kunne anskueliggjöre ved Udstilling af Oldtidslevninger i större Antal af de forskjellige Arter og Variationer. De sydlige Landes derimod kan ikke, ligesaalidt som de forskjellige østlige Landes, gjennem Oldsager fremstilles anderledes her hos os end ved enkelte Prøver, der kunne give et Begreb om Kunstfærdighedens Udviklingstrin hos disse forskjellige Folkefærd; det samme gjelder om, og anderledes maa man ikke betragte, den særegne Samling som 1844 oprettedes og som et passende Sammenknytningsled mellem Museet for nordiske Oldsager og det ethnographiske Museum föiedes til de øvrige, hvilken Samlings Formaal er at anskueliggjöre de Folkefærds Udviklingstrin, som beboede den vestlige Verdensdeel forinden og ved dennes Gjenopdagelse af Europæerne i det 15de Aarhundrede.

Museernes besluttede Flytning til det samme anviste nye Locale i Prindsens Palais, hvor nu Samlingerne deels allerede ere deels snart ville være opstillede, har foranlediget at man først nu meddeler en Udsigt over dette Cabinets Tilvæxt i de senere Aar. Ved den særskilte Omhu, Museernes Embedsmænd vise samme, har det nu faaet et större og mere pas-

sende Bevaringssted end tidligere, hvor det til de Tider, som nærmere bestemmes, er tilgængeligt for Publicum. Vi ville her forudskikke en Beretning om denne Stiftelses historiske Ophav og dertil föie de didhørende Actstykker.

I de ti Aar 1832 til 1841 lod det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab ved forskjellige Embedsmænd i Grönland, som dertil vare villige, foretoge antiquariske Reiser og Undersøgelser i de betydeligste af europæiske Nordboer i Oldtiden bebyggede Fjorde. Redskaber til Udgravninger opsendtes, Arbeidsfolk antoges og Fødemidler samt andre Fornødenheder anvistes til de Undersøgelsers Udførelse, hvis historiske Resultat derefter meddeltes i Værket „Grönlands historiske Mindesmærker". Ved Udgravningen navnlig af Laugmansboligen Brattahlid med derværende Districtskirke og øvrige Omgivelser, af Bispesædet Gardars Bygninger med Domkirken og af Kirkeruinen paa det i oldgeographisk Henseende saa vigtige Herjulfsnæs fremkom en Deel antiquariske Gjenstande, der med Hensyn til det Land, hvor de fandtes, en Deel af America, have en höi historisk Interesse. Dette foranledigede Selskabets Bestyrelse til at gjöre Forslag til Oprettelsen af et Cabinet for americanske Oldsager fra de ante-columbiske Perioder, med hvilken Plan man allerede i 1841 foreløbig gjorde Hans Majestæt Kongen bekjendt. Selskabets Secretair meddeelte Underretning herom til adskillige af dettes Medlemmer, saavel i Nordamerica som i Vestindien og Sydamerica, hvilke med Beredvillighed kom denne Plan imøde. Flere Sendinger af Værd for det vordende Cabinet modtoges i den nærmestfølgende Tid. Selskabets Bestyrelse gjorde dernæst Forslag til Kongen den 2den November 1843, hvilket Forslag Commissionen for Oldsagers Opbevaring ved en særskilt Betænkning bifaldt. I denne Commissionens Betænkning fremhæves „de Erindringer, som opdages om Nordboernes tidligere Ophold i Grönland og flere Lande i America" som en væsentlig Bestanddeel af det tilsigtede Cabinet.

ACTSTYKKER VEDKOMMENDE OPRETTELSEN AF CABINETTET FOR AMERICANSKE OLDSAGER.

Til Kongen!

Blandt de værdifulde Sager, som det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab nylig har modtaget fra Syd-America ved Skibspræsten paa Fregatten Bellona Dines Pontoppidans Bestræbelser for at opfylde det ham af Selskabet overdragne Hverv, findes nogle mærkelige antike Vaser fra Peru. Da disse i Form og Forarbeidning betydeligen afvige fra vore nordiske Gravkar, have vi antaget, at de ville finde en mere passende Plads i nogen anden af de her i Staden værende Samlinger, end i Museet for nordiske Oldsager.

Selskabet agter at benytte de Forbindelser, det har været saa heldigt at knytte med virksomme Mænd i America til at forskaffe hid flere saadanne Gjenstande fra denne Verdensdeels forcolumbiske Tider. Lykkes det at tilveiebringe en betydeligere Samling, vil Deres Majestæt maaskee finde det passende at en egen americansk ante-columbisk Afdeling oprettedes i noget af Deres Majestæts offentlige Museer, for hvilken da disse Vaser kunde bestemmes.

Imidlertid tillade vi os allerunderdanigst paa Selskabets Vegne at offerere dem til Deres Majestæt, i hvis Vase-Samling vi have tænkt at de kunne finde en passende Plads, i det mindste saa længe til Deres Majestæt finder Anledning til allernaadigst at lade oprette en særskilt Afdeling af americanske Oldsager.

Kjøbenhavn i det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab den 25de September 1841.

FREDERIK KRONPRINDS,
Præsident.

Finn Magnusen,
Vice-Præsident.

C. C. Rafn,
Secretair.

Til Kongen!

I vor allerunderdanigste Skrivelse af 25de September 1841 tillode vi os at gjöre Deres Majestæt opmærksom paa, at det

Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab agtede at benytte de Forbindelser, det har været saa heldigt at knytte med virksomme Mænd i America, til at forskaffe hidsendte derfra Gjenstande, som hidrøre fra denne Verdensdeels for-columbiske Tider, hvorhos vi yttrede os saaledes: „Lykkes det at tilveiebringe en betydeligere Samling af saadanne Sager, vil Deres Majestæt maaskee finde det passende at en egen americansk Afdeling derfor oprettedes i et af de offentlige Museer."

Selskabets Bestræbelser i denne Retning have været særdeles heldige. Vi have i denne Tid modtaget to meget anseelige Samlinger, den ene fra Massachusetts og den anden fra Pennsylvanien, bestaaende af henved 600 Stykker, hvoriblandt ikke faa sjeldne og værdifulde Sager. Derhos har Directeuren for Museet i Lima givet vor Commissionair sammesteds Løfte om at ville, i Omtuskning for did oversendte Gjenstande herfra, overlade os en Samling af peruanske Oldsager. Ogsaa fra andre Steder, hvor vi have Forbindelser, tör vi vente at Sager af Værd for det paatænkte Cabinet ville Tid efter anden sendes os til den oprettede Samlings yderligere successive Forøgelse.

Under disse Forhold bör vi ikke udsætte længere at indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Majestæt at bestemme, at et særeget Cabinet for americanske Oldsager oprettedes i Forbindelse med Museet for nordiske Oldsager, mellem hvilke to Classer den grönlandske Afdeling vil udgjöre et passende Sammenknytnings-Led.

Odense og Kjøbenhavn i det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab den 2den November 1843.

allerunderdanigst

Frederik Kronprinds,
Præsident.

Finn Magnusen, Vice-Præsident.

C. C. Rafn, Secretair.

Allerunderdanigst Betænkning.

Der kan ingen Tvivl være om, at den af det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab foranstaltede Samling af ante-columbianske Oldsager vil kunne blive meget interessant, og ikke letteligen vises noget Lignende andensteds i Europa.

Ved to Puncter vil den komme i Berørelse med Museet for de nordiske Oldsager, nemlig ved Analogien af de ældste Sager, som findes i Norden, med andre Nationers, som enten ikke kjendte Metal eller havde meget lidet deraf, dernæst ved de Erindringer, som opdages om Nordboernes tidligere Ophold i Grönland og Nordamerica. — Da her ikke findes nogen anden Samling, hvis Formaal det er, blot at indeholde, hvad der vedkommer den ældre Tid, og den omskrevne Samling kan siges at være bleven til og fremdeles vil kunne faae sin Hovedformerelse ved det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskabs kraftige Bestræbelser og vidtudbredte Virkekreds, vil den udentvivl bedst kunne sættes i Forbindelse med Museet for de nordiske Oldsager, dog anseer Commissionen det for rigtigt, at den holdes særskilt og ikke indblandes i samme. Naar den forestaaende Omflytning finder Sted, vil et mindre eget Værelse kunne indrømmes hertil, men da de Commissionen tilstaaede Indtægter ikke ere tilstrækkelige til de meest paatrængende Udgifters Afholdelse, vil man ikke fra Hovedformaalet kunne anvende Penge til denne Samling og maa Commissionen allerunderdanigst henstille, at Deres Majestæt i sin Tid vil i Interesse af Videnskaben og de offentlige Samlinger, tilstaae de ikke betydelige nødvendige Midler, til at denne Samling maatte kunne blive opstillet og paa en passende Maade blive tilgjængelig for Publicum i Forbindelse med det øvrige Museum.

allerunderdanigst

Commissionen for Oldsagers Opbevaring, den 28de November 1843.

Freedrik Kronprinds.

J. G. v. Levetzau. Vargas Bedemar. E. C. Werlauff.

Finn Magnusen. C. J. Thomsen. C. C. Rafn.

H. K. H. Kronprindsen, som præsiderede saavel i Selskabet som i Commissionen, indsendte til H. M. Kongen, med en anbefalende Skrivelse, dateret Odense Slot den 3die December 1843, begge disse Actstykker, hvorefter H. M. Kong Christian VIII ved allerhöieste Resolution af 26de Marts 1844 besluttede Oprettelsen af et „Museum Americanum", i Forbindelse med Museet for nordiske Oldsager og bevilgede de til Samlingens Opstilling fornødne Pengemidler.

Cabinettet anvistes Locale paa Christiansborg Slot i et eget Værelse ved Museet for nordiske Oldsager og en særskilt Protocol over denne Samlings Grundlag og successive Tilvæxt affattedes af den daværende Secretair ved Commissionen, senere Sognepræst til Langaa og Oxendrup i Fyen, J. B. Sorterup, som deri har forudskikket en historisk Skizze om Cabinettets Ophav og Grundlæggelse. Dernæst meddeltes Beretninger om samme i Antiquarisk Tidsskrift (1843—1845 S. 31—36, 139—160, 247—251; 1846—1848 S. 32—38, 149—150) og i Mémoires des Antiquaires du Nord (1845—1849 p. 19—29, 97—107, 119—123, 175—187, 431—440).

En væsentlig Hensigt med dette særskilte Cabinets Oprettelse netop her i Danmark er: anskuelig at fremstille for Publicum den ved de fra Selskabet udgivne Skrifter oplyste og stadfæstede historiske Kjendsgjerning, at America var opdaget af vore nordiske Forfædre fem Aarhundreder för Columbus, og at et Danmark tilhørende Land i America allerede da var fuldstændig coloniseret og udgjorde i den efterfølgende Tid et særeget Bispedömme i mere end 300 Aar.

Til Cabinettets forskjellige Afdelinger modtoges i det siden den forrige Beretnings Udgivelse forløbne Tidsrum flere Sendinger til Samlingens yderligere Forøgelse.

Europæiske Oldsager fra Americas ante-columbiske Periode. Det havde været Skik i Grönland, efterat Christendommen var der indført, at man begravede de Dødes Lig i

uviet Jord paa Gaardene, hvor de vare døde, og der blev da sat en Stavre op fra Brystet paa Liget, og naar senere Præsten, endog efter lang Tids Forløb, kom dertil, blev Stavren rykket op, og der blev hældt Vievand i Hullet og sunget derover. Lignende Fremgangsmaade fulgde man ogsaa stundum paa Island, naar Boligerne laa langt fjernede fra Kirken og den indviede Kirkejord. Imidlertid har man flere Beretninger om, at man dog foretrak at føre de Afdødes Legemer til den nærmeste, og endog stundum ad lange Veie til Hjemmets Kirke. Paa Gudrid Thorbjörnsdatters tidligste Reise i Aaret 1005 for i Forening med sin første Mand Thorstein Erikson at opsøge Vinland, døde i Lysufjord höit oppe i Vestrebygden flere af deres Ledsagere i Begyndelsen af Vinteren; og Thorstein lod da gjöre Kister til deres Lig (*bað gera kistur at líkum þeirra er önduðust*) og lod dem føre ud paa Skibet; da Thorstein selv senere døde, blev ogsaa hans Lig bragt ombord; og næste Vaar, 1006, da Gudrid med de Efterlevende atter begave sig til deres Hjemstavn, hvortil der var flere Dagreiser [1], førte de Ligene med paa Skibet til Eriksfjord, hvor de bleve begravede ved Kirken (*voru nú líkin jörðuð at kirkju*). [2]

Da Kong Harald Haardraade i Vaaren 1066 laa seilklar ved Øerne Solundar, udenfor Sognefjord i Norge, for at tiltræde sit Tog til England, kom der en Grönlandsfarer seilende fra Havet; dette Skib førtes af Lodin, som kaldtes Líka-Loðinn. I de forskjellige Recensioner af Fortællingen om Toste Earl Gudinason (Tosta-þáttr), hvoraf Fragmenter ere reddede, tildeels optegnede af den lærde islandske Bonde

---

[1]) Distancen fra Lysufjord til Østrebygdens nordligste Fjord angives i den gamle Chorographie til tolv Dages Roning med en sexaaret Baad; see Rafn, Antiquitates Americanæ p. 299-300; Grönlands historiske Mindesmærker III 228. — [2]) þáttr Eireks rauða c. 4; Saga þorfinns karlsefnis c. 5; Ant. Amer. p. 50-55, 125-130; Grönl. hist. M. I 232-234, 396.

Björn Jonsson af Skarðsá, berettes Grunden til dette Tilnavn: at han efter Kong Olaf den Helliges Anmodning havdeført dennes Søstersön Finn fegins og hans Skibsfolks Lig fra Finsbudir østenfor Jøklerne (Hvítserkr, Puïsortok og Bláserkr) paa Grönlands Østkyst, hvor de vare forliste. Ifølge Forstanderen paa Bispegaarden Gardar Ivar Bardsons Grönlands Beskrivelse gik der endnu i hans Tid (1341-1368) almindeligt Rygte i Grönland om denne Begivenhed, og han fortæller at de Efterlevende havde begravet de Døde og reist paa deres Grave store Steenkors, som endnu dengang stode der. I Isen fra de nordlige Havbugter vare ofte mange Skibe forgaaede, hvorom meget berettes i Fortællingen om Toste. Lig-Lodin fik, som det i den anden Recension hedder, deraf sit Øgenavn, at han tit om Sommeren bereiste de nordlige Ubygder og førte tilbage med sig til Kirken de Menneskelig, som han fandt i Huler og Kløfter, hvortil de vare komne fra Isflager eller Skibsvrag; men hos dem laa ofte ristede Runer om alle de Tildragelser ved deres Uheld og de Lidelser, de havde gjennemgaaet. [1]

Islænderen Einar Thorgeirson fra Øfjord, paa Mødreneside af Are Marsons Slægt, strandede i Ubygderne paa Grönland; Mandskabet delte sig da i to Flokke, som kom i Strid sammen, fordi den enes Levnetsmidler fortæredes förend den andens. Einar slap derfra selv tredie og vilde opsøge Bygden; de gik op paa Jøklerne og der lode de deres Liv, da de blot havde en Dagreise til Bygden tilbage. Den næste Vinter efter fandtes Ligene og førtes til Kirken; Einar hviler paa Herjulfsnæs. [2]

En Broder til denne Einar, Præsten Ingemund Thorgeirson, kom til Grönlands Ubygder paa Skibet Stangbollen

---

[1]) Rafn, Ant. Amer. p. 306-308, 459-460; Grönl. h. M. II 656-662; III 45-46, 253, 847, 887. — [2]) „ok hvílir hann á Herjólfsnesi," Guðmundar saga biskups Arasonar, Sturlúnga saga II 39; Grönl. h. M. II 752.

med mange Islændere og Nordmænd i Aaret 1189; de forliste der, og hele Mandskabet omkom; dette opdagedes 14 Aar derefter (ifølge Annalerne 11 Aar, nemlig i 1200), da man fandt deres Skib og i en Klippehule Ligene af syv af disse Mænd; ved Ingemunds Lig laa der en Voxtavle, hvorpaa en Beretning var indridset med Runer angaaende Omstændighederne ved deres Død. [1]

Vi have troet det hensigtsmæssigt her at fremhæve disse Beretninger af Oldskrifterne til yderligere Stadfæstelse deels ved de allerede gjorte Fund, deels ved saadanne der forhaabentlig i Fremtiden ville gjöres, naar især saadannes Ommærksomhed henledes derpaa, som færdes meget i Ubygderne.

Ved de paa vort Selskabs Foranstaltning foretagne Undersøgelser paa flere af Kirkegaardene, navnligen paa den ved Domkirken i Gardar (ved Kaksiârsuk i Bunden af Igalikkofjordens østlige Fjordarm), forefandtes hele Rækker af Ligkister, indeholdende Skeletter og tildeels Levninger af Klædningsstykker og andre Gjenstande. Fra Herredskirken (Leiðarkirkja) ved Lagmandsboligen Brattahlid i Eriksfjord (ved Igalikkofjordens nordre Arm) besidder Cabinettet en Gravsteen, hvorpaa med Runer læses: Her hviler Vigdis *Mársdatter*, Gud glæde hendes Sjæl. Men at det ikke er paa Ruinerne alene at man bör henlede Opmærksomheden, viser den Runesteen, som fandtes höit oppe i Baffins Bay skraas over for Lancaster Sund, i de Gamles Norðrseta, hvor de om Sommeren droge hen for Jagtens og Fiskeriets Skyld, paa Øen Kingiktórsoak, norden for det nuværende nordligste Etablissement Upernivik, under 72° 55′ n. Br. Denne Steens Indskrift underretter os om, at tre navngivne Mænd, Erling Sigvatson, Bjarne Thordarson og Endride Oddson have været der tilstede Løverdagen för Gagndag (den 25de Mai) i Aaret (rimeligviis) 1135 og opført der forefundne Varder eller Steenhobe samt ryddet Pladsen eller indridset Runerne paa

[1]) Sturlúnga saga III 7; Grönl. h. M. II 754.

Stenen. [1] Fundet af denne höist mærkelige Runesteen, som var indstukken i den ene af de til Kjendemærke opførte Steenhobe, viser at Indskrifter kunne forefindes endogsaa i fjerne Ubygder, i Runer rimeligst, saafremt de hidrøre fra den ældre Periode af Landets europæiske Bebyggelsestid, eller med latinsk Majseskelskrift, om de ere fra en senere Periode. Det fortjener vel at bemærkes, at saadanne Indskrifter ogsaa oftere indhuggedes i Klipper eller paa Klippeblokke.

Ved Mundingen af Fjorden Narksamiut i Julianehaabs District i Syd-Grönland paa Fjordens vestlige Side ligeover for Brødremissionen Friedrichsthal, træffer man ved Østprøven eller Ikigeit en Deel Ruiner fra den gamle Bebyggelsestid, deriblandt Levningerne af en Kirke og dertil hørende Kirkegaard. Kirken, som har ligget i Øst og Vest, har været 48′ lang og 30′ bred; den er ganske omgiven af Kirkegaarden, af hvis Steen-Indhegning man endnu seer kjendelige Spor, og er denne paa Øst-, Nord- og Vestsiden, hvor den endnu kan udmaales, omtrent 100′ i Længde; paa Sydsiden er den derimod efterhaanden heelt bortskyllet af Havet. Ved en af disse Bortskyllinger blottedes Stykker af Ligkister og nogle Menneskebeen, hvilket foranledigede, at man bestemte sig til at foretage flere Eftergravninger. Efter Selskabets Foranstaltning foretoges i August Maaned 1840 en endelig Rydning af Kirkeruinen og fuldstændigere Udgravning af Kirkegaarden. Man fandt der en Deel Brudstykker af Træligkister med deri liggende Skeletter, Dele af Ligklædninger, et Par Trækors, adskillige Gravstene, smaa Stykker forarbeidet Vegsteen, enkelte Stykker Klokkemalm m. v. Alle Ligkisterne vare, ligesom Trækorsene forfærdigede af den saakaldte hvide

---

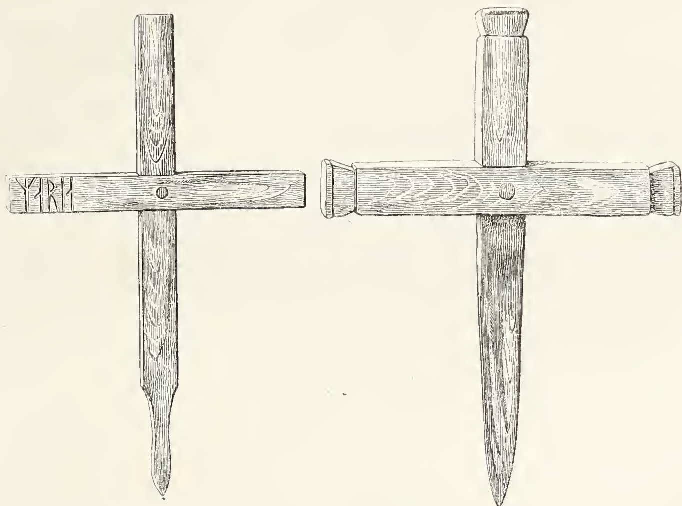
[1]) De i Grönland hidtil fundne Indskriftstene ere beskrevne og afbildede i Rafn's Antiquitates Americanæ p. 340-355, tab. VIII, og i Grönl. hist. M. III 801-802, 812-813, 818-821, tab. IX, X, paa hvilken sidste Tavle ogsaa tre andre Gravstene og flere Gjenstande ere afbildede.

Fyrr, der baade er det almindeligste og störste Drivtømmer, som findes paa Grönlands Kyster. Ligklæderne ere af et Slags rødbruunt Vadmel eller grovt uldent Töi af fiirskaftet Vævning. Af Gravstenene ere tre betegnede med Kors, den ene af dem tillige med Løvværk, og flere mindre Stykker fremvise sikre Levninger af Indskrifter med den i den ældre Middelalder brugelige Majuskelskrift. Paa et af Stykkerne sees tydelig ЄI, maaskee Begyndelsen til Navnet Einar, og kan Stykket mulig have hørt til en Gravsteen over den ovennævnte Einar Thorgeirson, som er begravet paa denne Kirkegaard. Paa et andet Stykke læses ALPЄ, rimeligviis hørende til den sædvanlige Slutning af Gravskrifter her i Norden i den Tid: HJÁLPE GUÞ SÁL HANS eller HENNAR, der saa hyppig forekommer ogsaa paa de nordiske Runestene. Fra den samme Kirkegaard hidrører en tidligere nedsendt saagodt som fuldstændig Gravsteen, hvorpaa er indhugget et Kors i oval Indfatning og paa begge Sider af Korsets Hovedstang læses, ligeledes med latinsk Majuskelskrift: ҺЄR: ҺUILIR HRO.. KOLGRIMS: S., hèr hvílir Hróar (eller Hróaldr) Kolgrímsson. Uden om den ovale Indfatning sees Mærker af en anden Indskrift, af hvilken nu alene Ordet IDVS kan skjelnes.[1] I Grönlands gamle Geographie[2] er det oplyst at Næsset ved Ikigeit er de Gamles Herjulfsnæs, hvor Herjulf Bardson nedsatte sig i det første Landnamsaar 986, og hvor efter ham hans Sön Bjarne boede, der samme Aar havde første Gang seet flere af Americas sydligere beliggende Kystlande. I Efteraaret 1848 havde Havet, da der en Nat rasede en stærk paalands Storm med höi Søgang, igjen borttaget et Stykke af den gamle Kirkegaard. Derved kom flere Grave tilsyne, hvilke, mærkeligt nok, laa usædvanlig tæt op til hinanden. I

---

[1]) Jfr. Annaler for nord. Oldk. og Hist. 1842-1843 p. 330-337; Rafn, Ant. Amer. p. 340-341, tab. VIII og Grönl. hist. Mindesm. III 800-802, tab. IX. — [2]) Grönl. hist. M. III 851; Mémoires des Antiquaires du Nord 1845-1849 p. 130, tab. I.

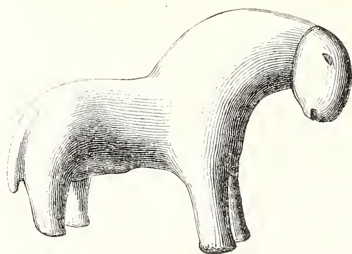
den ene af disse bemærkede den daværende Missionær i Julianehaab F. Westerboe, som den følgende Dag var der tilstede, en Deel af en Ligkiste og deri en Beenrad i uforstyrret Tilstand. I dennes foldede Hænder laa et lidet, $5\frac{1}{4}''$ höit Trækors, hvis i Hovedstangen ved Fals og Trænagle fastgjorte Tværstang er vel 4″ lang; dette Kors er tilspidset forneden og slutter ved Indsnit foroven og ved Armenes Ender i fiirkantede Knopper (Nr. 92 i Protocollen). I 1852

modtoges fra Inspecteuren i Syd-Grönland, Capitain-Lieutenant Holbøll et lignende, 8″ höit, forneden tilspidset og i Midten gjennemboret Trækors, paa hvis Tværstykke er paa den ene Side indskaaret Runeindskriften ᛘᛆᚱᛁᛆ (Maria); ogsaa dette Kors var fundet paa Kirkegaarden i en opraadnet Ligkiste, hvori der laa Menneskebeen. Den nylig ansatte Indspecteur i Julianehaabs District, Dr. philos. H. Rink lod fremdeles i 1853 foretage Udgravning paa denne Kirkegaard og nedsendte til Cabinettet tre der fundne Cranier og flere Dele af Menneskeskeletter, nogle Stykker af Ligklæder af vævede Töier og Fragmenter af Ligkister (Nr. 290-292).

Et lille Stykke Klokkemalm, som var fundet ved Ikigeit, foræredes af Overinspecteur, Dr. C. Pingel, hvem saa mange uskatteerlige Oplysninger vedkommende Grönlands ældre og nyere Tid skyldes. Et större Stykke nedsendtes af Coloniebestyrer O. V. Kielsen; det var i 1852 fundet af Paul Egedes Familie i Ruinerne paa Sletten Igaliko ved Igalikofjordens nordre Arm, hvor Laugmandsboligen Brattahlid fordum var beliggende, og formodes at have henhørt til en af Klokkerne i den derværende Herredskirke (*Leiðarkirkja*) for Eriksfjord. Dette firkantede Stykke, som veier $4\frac{3}{4}$ Pund, er $5\frac{1}{2}''$ langt paa den længste Side og næsten 1″ tykt. Ifølge Meddelelse fra Klokkestøber Gamst, som har undersøgt det, har Klokken, hvoraf dette Stykke er, rimeligviis veiet 3 til 4 Skippund og har haft en Störrelse som de störste Klokker i vore Landsbykirker. Metalcompositionen er den samme, som der benyttedes til Klokker i ældre Tider og endnu benyttes. Kirkeklokkers Anvendelse i Grönland finder man ogsaa ommeldt i Fortællingen om Einar Sokkason, hvor det berettes, at der ringedes til Höimesse (*hríngði til hámessu*) paa Bispestolen i Gardar, da Einar kom did. [1]

Til denne Afdeling maa vi endnu henregne en af Capit.-Lieutenant Holbøll nedsendt lille symbolsk Hest af Bronce, $1\frac{5}{6}''$ lang, af samme Slags som man oftere har fundet her i Norden; ved at lægge Grunden til et Huus nordenfor Colonien Sukkertoppen fandt man dette mærkelige Stykke.

Da man i Foraaret 1826 ved Anlæggelsen af Brødre-Unitetets sydligste Mission Friedrichsthal ved Narksak ryddede

[1]) Einars þáttr Sokkasonar, Grönl. hist. M. II 706; Mémoires des Antiquaires du Nord 1840-1844 p. 93.

en af de derværende allerede af Arctander [1] omtalte Ruiner, fandt man tæt ved et Arnested med udbrændte Trækul, paa et Gulv af flade Stene: en Hvæssesteen af rød Sandsteen samt nogle Fragmenter af forarbeidet Vegsteen med indskaarne Kors og enkelte Bomærker eller Bogstaver, af hvilke det ene synes at være et A eller V [2]. Saadanne Sager egne sig fortrinlig til Bevaring, især naar paa samme Runer eller andre saadanne Mærker ere indristede. Cabinettet besidder en Sænkesteen, hvorpaa Runen ᚴ (guð) er indgravet [3], og den udbredte Anvendelse i Grönland af Runer seer man af at de ogsaa have været anbragte paa Handelsvarer. Björn Jonsson fra Skarðsá har bevaret en fra Hauksbók tagen Beretning om et Skibbrud ved Hitarnes paa Island, hvor Præsten Arnald fra Grönland forliste i 1266, og fortæller i den Anledning, at endnu i hans Tid, henimod Midten af det 17de Aarhundrede, fandt man der paa Stranden, hidrørende fra dette Skibbrud, Hvalrostænder med røde Mærker i gamle Maalruner, (*með gömlu málrúnamerki rauðu*), hvoraf man maatte slutte at de ere blevne paasatte af Grönlands Bønder, fordi Tænderne ere af forskjellig Störrelse og Godhed; Folk undredes mest over at Mærkernes røde Farve ikke er bleven opløst ved at udblødes saa længe i Søvand og opskylles i Sandet. Strax efter dette Skibbrud fandtes ude paa Søen af dette Skibs Ladning Tømmer, som havde været hugget med smaa Øxer eller Tengsler (*með smáöxum eðr þexlum*) og deriblandt et Stykke, hvori der sade Tandkiler og Beenkiler (*tannveggir ok beinveggir*) [4]. Et saadant Stykke Drivtömmer har muligen hidrørt fra Egne, hvor det har været tilhugget og bearbeidet af Eskimoer, om ikke de scandinaviske

---

[1]) Samleren VI 1168-70. — [2]) Lignende, ogsaa ved Friedrichsthal fundne Stykker, der ere gjennemborede paa eet eller flere Steder og paa et Par af dem et Kors indristet, ere afbildede i W. A. Graah's Undersøgelsesreise til Østkysten af Grönland i 1828-31 p. 38. — [3]) Grönl. h. M. III 841, tab. X fig. 9. — [4]) Rafn, Ant. Amer. p. 269-70; Grönl. h. M. III 238-40, 244-45.

Beboere paa et enkelt Sted, i Mangel af Jernkiler, kunne have betjent sig dertil af samme Materiale som Eskimoerne, ligesom man finder at de enkelte Gange, naar Nødvendigheden har krævet det, have forfærdiget Baade og Fartöier som Americas vilde Urbeboeres; saaledes byggede allerede i Landnamstiden omtrent Aar 1000 ved Seleyrar paa Østkysten Thorgils Orrabeinsfostre en Skindbaad med Træskrog indvendig [1]; og i 1189 kom Asmund Kastanraste til Bredefjord fra Grönland, hvor han havde anløbet Finnsbudir, og senest fra Korsøerne, paa et Skib, som næsten alene var sammenföiet med Trænagler og tillige fastbundet med Fiskebeen eller Dyresener (*seymi*) [2].

Eskimoiske Oldsager fra Americas arctiske Lande. Da Nordboerne opdagede Grönland og nedsatte sig der i Landet, fandt de, ifølge Are Frodes Beretning, baade paa Østkysten og paa Vestkysten Menneskeboliger (*mannavistir*) samt Brudstykker af Baade og forarbeidede Steensager (*keiplabrot ok steinsmíþi*), hvoraf man kan see at det Folkslag, som har beboet Vinland, og som de gamle europæiske Grönlændere (*Grænlendíngar*) kaldte Skrælinger, havde draget der omkring [3]. I Beretningen om Nordboernes Samfærdsel med dette Folk i Vinland findes der en umiskjendelig Beskrivelse af disse Skrælinger (*Skrælíngar*, smaa hæslige Folk), saa at man kan see at Eskimoerne have i hine Tider beboet Nordamerica i en langt större Udstrækning sydefter

[1]) „gjörðu sèr einn húðkeip ok bjuggu innan með viðum, (or skinnum ok trjám)", Flóamanna saga c. 23, Grönl. h. M. II 108. — [2]) Rafn, Ant. Amer. p. 459; Grönl. h. M. III 8. Disse Skindbaade have Grönlands scandinaviske Beboere ogsaa stundum givet en anden Anvendelse, i det de have brugt dem ved Sæltjæres Tilberedning i de nordlige Egne (Norðrseta); smeltet Sælhundefedt blev hældt i Skindbaade, som ophængtes imod Vinden i fritstaaende Törrehuse, indtil det störknede; siden blev det tilberedt, som det skulde være; Rafn, Ant. Amer. p. 275; Grönl. h. M. III 243. — [3]) Íslendíngabók Ara fróða c. 6, Íslendínga Sögur I 370; Rafn, Ant. Amer. p. 207; Grönl. h. M. I 168-70.

end nuomstunder: „De vare smaa sortsmudsige og stygge Mennesker, havde stridt Haar paa Hovedet, brede Öine og brede Kinder"[1]. Cranier, fundne i New-England, som skjönnes at være af Eskimoer, stadfæste disses Ophold her i forrige Tider. Oldskrifterne indeholde ogsaa andre i ethnographisk Henseende værdifulde Oplysninger om disse New-Englands Beboere i det 11te Aarhundredes Begyndelse, med hvilke Nordboerne først kom i fredelig Berøring ved Tuskhandel og dernæst i krigersk Forhold; og synes de afholdte Kampe at have foranlediget Anførerne for de tidligste Opdagelsestoge, som her traf disse Urindvaanere i et betydeligt, deres Mandskab overlegent, Antal, til at opgive deres Plan til Nedsættelse i Landet[2].

Af Are Frodes Beretning see vi, at Eskimoer allerede för Grönlands i 986 paabegyndte Bebyggelse have opholdt sig endogsaa paa Landets Østkyst, og ved det tiende Aarhundredes Slutning traf Thorgils Orrabeinsfostre her ved et söndenfor Isblinken Puïsortok beliggende Sted, der, upaatvivlelig fordi det har været bekvemt til Sælhundefangst, kaldtes Sæleyrar, tvende i Skindkjortler (*í skinnkyrtlum*) klædte Kvinder af denne Nation[3]. Det er meget troligt og synes af flere Mærker at kunne sluttes, at Eskimoer have uafbrudt siden den Tid, i en senere Periode formodentlig en med Nordboer blandet Race, opholdt sig paa Østkysten, dog vist aldrig i noget betydeligt Antal, skjönt Befolkningen efter alles Udsagn har i forrige Tider været langt större end nu, da Graah i 1829[4] anslog den paa Kyststrækningen fra Cap Farvel til

[1]) „þeir voru (smáir) svartir menn ok illiligir ok hafðu íllt hár á höfði; þeir voru mjök eygðir ok breiðir í kinnum", þorfinns saga karlsefnis c. 9, Rafn, Ant. Amer. p. 149; Grönl. h. M. I 422. „Öinene ere noget skjæve som ved den mongolske Race"; jfr. Parry, Sec. Voyage p. 492-93, hvor en Særegenhed siges at bestaae „in the eye not being horizontal as with us, but coming much lower at the end next the nose than at the other". — [2]) Ant. Amer. 42-46, 58-64, 148-56, 158-60, 195; Grönl. h. M. I 226-28, 240-44, 422-30, 490-91, 716. — [3]) Flóamanna saga c. 24, Grönl. h. M. II 108-9, 116 og Finn Magnusens Anmærkninger 203-7, 209-10. — [4]) Undersøgelsesreise til Østkysten af Grönl. p. 118.

Danebrogsøen til omtrent 600 Mennesker. Imidlertid maa det vel bemærkes, at ogsaa den langt nordligere Deel af Østkysten, som Scoresby'erne besøgte i 1822 fra 60° 13′ til omtrent 75° n. Br. har en Befolkning af Eskimoer, da man her paa flere Steder traf saavel Sommertelte som Vinterboliger og andre Levninger af Eskimoers nylige Ophold paa disse Steder, deriblandt en vel udarbeidet Beenspidse af en Kastepiil forsynet med en lille Jernod [1].

Fra de sydlige Dele af Vestkysten vare Eskimoerne i den europæiske Bebyggelsestid for det meste fortrængte, især fra Østrebygden, ihvorvel man dog har tydelige Mærker paa, at de europæiske Colonister maa ogsaa her i den Tid have truffet enkelte af dem, da de have optaget og i deres Chorographie bevaret et eskimoisk Stedsnavn, Útibliksfjörðr af *itiblik*, en Landtange, isthmus [2]. Efterat den europæiske Coloni i det 14de Aarhundrede var kommen i Forfald, trængte Eskimoerne igjen nordfra sydefter. Ivar Bardson beretter at Skrælingerne i hans Tid havde hele Vestrebygden inde [3]; i 1379 hærjede de paa de europæiske Beboere, dræbte 18 Mænd af dem og grebe to Drenge, som de gjorde til Trælle [4], og Islænderen Björn Einarson Jorsalafarer fra Vatnsfjord, som ved 1387 fungerede i nogen Tid som Laugmand i Eriksfjord, traf da ogsaa der saa langt sydpaa enkelte af dette americanske Folk [5].

I Vinland forefandt Nordboerne, som ovenanført, en betydelig Befolkning af Eskimoer, navnlig ved Hóp (Mount Hope Bay) og Leifsbudir; paa Kjalarnes (Cap Cod) eller der i Nærheden traf de fem Skrælinger i Skindpelse (*í skinnhjúpum*) [6], og i Egnen af Krossanes (Gurnet Point) mødte de dem i

---

[1]) Jfr. C. Pingel, De vigtigste Reiser til Grönland i nyere Tider i Grönl. h. M. III 769-73. — [2]) Rafn, Ant. Amer. p. 299; Grönl. h. M. III 228, 233, 875. — [3]) Ant. Amer. p. 316; Grönl. h. M. III 259. — [4]) Grönl. h. M. III 32. — [5]) Grönl. h. M. III 438. — [6]) Ant. Amer. p. 156; Grönl. h. M. I 430.

betydelig Mængde og troede at bemærke deres Boliger (*bygðir*), ikke egentlige Huse men Jordforhöininger (*hæðir*), da de boede i Grotter eller Huler.

Hvor udbredt den eskimoiske Befolkning i ældre Tid var, skjönnes af Oldskrifternes Beretninger. Man traf dem i det ellefte Aarhundrede ogsaa i Markland (Nova Scotia), hvor Thorfinn Karlsefne og Ledsagere fandt fem Skrælinger, en skægget, to Kvinder og to Börn; de grebe Drengene, men de andre undkom og forsvandt i deres Huler i Jorden; man lærte Drengene det nordiske Sprog, og de bleve døbte; de kaldte deres Moder Vethilldi (Vætilldi) og deres Fader Uvæge; de sagde at Konger styrede Skrælingerne, og hed en af dem Avalldania (Avaldamon), en anden Valdidida [1]. Disse Navne fortjene at bemærkes, om det skulde blive muligt, blandt Eskimoerne endnu at opspore de samme eller lignende [2] og maaskee at angive deres Betydning, hvilket dog rimelig ved de fleste vil blive vanskeligt. Faderens Navn UVÆGE er upaatvivlelig det eskimoisk-grönlandske u v è k, en Mand, Ægtemand, u v i g a, min Mand, og tjener til et yderligere Vidne om Paalideligheden af den islandske Beretning, at det var det samme Folkefærd Nordboerne traf ogsaa i Markland.

I Gripla benævnes Litla Helluland (Newfoundland) Skrælíngaland, hvoraf man altsaa seer, at Eskimoer ogsaa have opholdt sig der [3], og i en anden Optegnelse anføres efter Vinland og Markland nordefter: Ubygdir, som Skrælinger beboe (*óbygðir er Skrælíngar byggja*), det er altsaa Labradorkysten, den sydligere Deel af Helluland it mikla [4].

---

1) Rafn, Ant. Amer. 162, 183; Grönl. h. M. I 436-37. — 2) Eskimoiske Sprogforskere maa afgjöre, om saaledes de tvende her anførte Høvdingenavne have i Formen nogen Overeensstemmelse med de af nyere Reisende optegnede Mandsnavne Tuklavinia paa Labradorkysten (Geo. Cartwright, Labrador I 42) og Arnanilia paa Winter Island i Strait of the Fury and Hekla (W. E. Parry, Second voyage p. 207). — 3) Ant. Amer. p. 295; Grönl. h. M. III 224. — 4) A.-M. Nr. 770 c, Ant. Amer. p. 214, 296; Grönl. h. M. III 227.

De Præster fra Bispesædet Gardar, som i 1266 foretoge en Opdagelsesreise i Americas arctiske Egne, traf ligeledes her Mærker paa at Skrælinger havde i den Tid opholdt sig der, og Björn Jonson af Skarðsá tilföier ved den Grönlands Annal desangaaende, som han har optegnet efter en af den lærde Hauk Erlendsons Bøger, at man af den kan see, hvor nöie Nordboerne i den Tid have lagt Mærke til Skrælingernes Opholdsteder. Det hedder nemlig der: De bleve ingen Skrælingeboliger vaer uden paa Kroksfjardarheide (Byam Martin Mountains og øvrige Kyststrækninger ved Lancaster-Sund og Barrow-Strædet); de kom (gjennem Wellington-Channel) lige ind i Havbugten, hvor de, rimeligviis paa Kysten af North-Georgian Islands (the Queen's Land), fandt Levninger af nogle gamle Skrælingeboliger (*nökkrar Skrælíngavistir fornligar*); siden droge de tilbage i tre Døgn og fandt igjen der Skrælingeboliger, da de landede paa nogle Øer söndenfor Snæfell, et af Nordboerne tidligere kjendt og benævnet Fjeld[1], der paa de ældre Opdagelsesreiser i denne Deel af America synes at have haft en Betydning og et Navn at ligne ved det Ice-Cape paa den nordvestlige Kyst, Grændsen for Cooks Opdagelser i hine Egne, i nyere Tider har vundet.

Af disse Oldskrifternes Angivelser vil man skjönne, hvilken betydelig Udbredelse den eskimoiske Befolkning har, allerede i det 10de og nærmest følgende Aarhundreder, haft i Nordamerica, langt större sydefter end ved Gjenopdagelsen eller i vore Dage, og vel i øvrigt omfattende de samme Kyststrækninger, hvor man paa de nyere Opdagelsesreiser har truffet dem sydligst paa Øst- og Nordkysten af Labrador og paa Vestkysten af Hudsons Bay, iøvrigt saavel paa Østkysten som paa Vestkysten af Grönland, paa begge endogsaa langt nordligere end de nuværende danske Besiddelser, paa den af Scoresby'erne beseilede Kyststrækning og i de af Sir John Ross besøgte Arctiske Höilande oppe i Baffins Bay;

---

[1]) Rafn, Ant. Amer. p. 271-73, 415-18; Grönl. h. M. III 240-43.

ligeledes paa Vestkysten af denne store Bugt og vesterpaa indenfor Sundene paa mange Steder, paa Nordkysten af Americas Fastland (Esquimaux Land) lige til Ice-Cape og fra Is-Cap paa Nordvest-, Vest- og Sydkysten af russisk America, indbefattende Halvøen Alaschka og de aleutiske Øer. Saa nærbeslægtede med Eskimoerne ere Tschuktskerne og Korjäkerne i det østlige Siberien, at det vel kan være troligt at denne Folkestamme er fra Asien i en fjern Tid over Øst-Cap og Behrings-Strædet udvandret til America og har udbredt sig der ogsaa sydefter, fra hvilke Egne de dog senere maa være blevne fortrængte af de efter den Tid der indvandrede Indianere. Studiet af de mange indholdsrige Beskrivelser man allerede har af de Eskimoer, som nu beboe disse Egne [1] og Beskuelsen af dette Folk tilhørende derfra bragte Gjenstande, Betragtning af Eskimoernes nærværende Boliger og Huusgeraad, Værktöi og Vaaben, Slæder [2] og Fartöier veilede os til et Indblik i dette Folkefærds Forhold i forgangne Tider. Den grönlandske Afdeling i vort ethnographiske Museum, som allerede fra en ældre Periode besidder værdifulde Sager og i den senere Tid har vundet be-

[1]) Fortrinsviis nævnes her: Hans Egede, Det gamle Grönlands nye Perlustration, 1741; David Cranz, Historie von Grönland enth. die Beschreibung des Landes und der Einwohner, 1765, samt W. A. Graah, Undersøgelsesreise til Østkysten af Grönland 1828-31 Værdifulde Oplysninger om dette Folk meddeles ogsaa i flere af de om britiske, russiske og americanske Sømænds Opdagelsesreiser i Polarlandene udgivne Værker, af hvilke vi nylig have modtaget et kortfattet Uddrag, Le Scoperte Artiche narrate dal Conte Francesco Miniscalchi Erizzo, Venezia 1855. Gustav Klemm, Allg. Cultur-Geschichte der Menschheit, 2 B. 1843, meddeler en til Veiledning tjenende Sammenstilling af de i disse indtil den Tid udkomne Værker indeholdte Bemærkninger om de ethnographiske Forhold. — 2) Deres Boliger, saavel Vinterboliger som Sommertelte, beskrives og afbildes i flere af de nævnte Værker. Om deres Slæders Construction og Anvendelse leveres især gode Oplysninger af Parry, Sec. voyage p. 514—21; Geo. Cartwright, Labrador 1792, I 71—72; H. Rink, De danske Handelsdistrikter i Nordgrönland, 1854, I 103—7.

tydelig Tilvæxt, egner sig til omhyggelig Afbenyttelse i denne Henseende. Ved Berøring med Europæerne ogsaa i den antecolumbiske Tid have Eskimoerne vistnok af dem modtaget og betjent sig af nyttige Lærdomme og tilførte Gjenstande, og benytte sig saaledes nu sædvanlig af Jern, istedenfor forhen af Steen og Been, til Vaaben og flere Redskaber, men disses Dannelse og Indretning, hvori man ofte maa beundre Sindrighed og Opfindsomhed, er dog i meget vedligeholdt. Eskimoerne paa Grönlands sydvestlige Kyst have ikke været ubekjendte med Metaller; og de have efter den europæiske Befolknings Ophör gjennemsøgt de talrige Ruiner og bemægtiget sig, til Anvendelse paa deres Viis, alle der forefundne Sager af Metal. Den i de arctiske Höilande boende eskimoiske Befolkning, som John Ross besøgte i 1818, traf man ogsaa i Besiddelse af Jernredskaber og erfarede paa Forespörgsel, at det Jern, som de Indfødte benyttede dertil, fandtes i betydelig Masse paa et Fjeld i Nærheden af Kysten, benævnt Savillik. Efter nærmere Undersøgelse antoges det at være Meteorjern [1].

Ligesom Cabinettets første Afdeling slutter sig til Museet for nordiske Oldsager, idet den oplyser Nordboernes Færd i ældre Tider i det fjerne Vesten og i de arctiske Lande, saaledes tjene denne og de følgende Afdelinger i Cabinettet som et ældste Afsnit i den ethnographiske Samling af Gjenstande fra den transatlantiske Verdensdeel; begge vinde de Oplysning af hinanden og oplyse hinanden gjensidig.

Af de nordiske Oldskrifter see vi at en underjordisk Hule, (isl. *hellir*, grönl. k r â r u s s u k, *pl.* k r â r u s s u i t) har paa mange Steder, navnligen i Markland, tjent til Eskimoernes Opholdssted [2]. Beskaffenheden af de i andre Egne forefundne

---

1) Jfr. H. Rink, l. c. I 184. — 2) „lágu menn þar í hellum eða holum," Rafn, Ant. Amer. p. 162; Grönl. h. M. I 436. Da den i Grönlandsk hidtil anvendte Orthographie ansees mindre heldig, confereredes betræffende de her optagne eskimoiske Benævnelser med trende grönlandske Sprogforskere, Præsterne Wandall, P. Kragh og Steen-

Levninger af deres Boliger (igdluko, *pl.* igdlukut) er ikke nöiere angiven; men rimeligviis have disse ikke i hin fjerne Tid været bedre byggede eller bekvemmere indrettede, end dette Folks Boliger forefandtes, da Europæerne i nyere Tider atter traf dem i forskjellige nordlige Egne; de have uden Tvivl ogsaa da om Sommeren betjent sig af et Telt (tuppek, *pl.* tuppit *v.* torkrit) men for Vintertiden haft et af Steen og Jord eller Træ, hvor saadant havdes, opført Huus (igdlo, *pl.* igdlut), hvis Tagbjelker paa mange Steder bestode af Narhvalstænder, vel ogsaa i visse Egne ladet sig den störste Deel af Aaret nöie med et Sneehuus (igdluvigak, *pl.* igdluvikkæt) [1].

Af de i Grönland ved Nordboernes første Ankomst did, upaatvivlelig især ved Gravsteder, forefundne Levninger efter Eskimoer nævner Are Frode KEIPLABROT, Brudstykker af Smaabaade; *keipull*, som ogsaa anføres blandt Skibsbenævnelser i Skálda [2], er et Diminutiv af *keipr*, der forekommer enten enkeltstaaende eller som oftest sammensat: húðkeipr, Skindbaad.

Eskimoerne betjene sig, som bekjendt, endnu i vor Tid af tvende Slags saadanne SKINDBAADE. Den större, ummiak (*pl.* ummiæt), som, fordi den roes af Kvinder, kaldes Konebaad, har sædvanlig en Længde af 22 til 24 Fod og en Brede af 5 til 6 Fod og er bygget af Drivtømmer (krissiak, *pl.* krissiæt). Den flade Bund eller Kjølen er ved Trænagler forbunden med Stevnene, og Rundstokkene (Relingen) ere fastbundne med Remme af Sælhundeskind til Stevnene. Tværtræerne i Bunden og Opstænderne paa Siderne samt Rotofterne danne Skroget eller Træværket (saurnge),

---

berg, og er den sidstnævntes foreslaaede Skrivemaade fulgt, eftersom den svarer temmelig nöie til Orthoëpien og rimelig herefter vil blive almindelig anvendt.

[1]) J. Ross, Sec. voyage 1829—33 p. 249, hvor „the Snow cottages of the Boothians" ere afbildede. — [2]) *skipaheiti*, Snorra Edda I 582. Finn Magnusens Gisning (Grönl. h. M. I 272), at dette Ord er dannet af kópr, en Sælhund, er vel grundet, og man maatte da skrive Ordet *keypr*.

hvorover siden Klædningen udspændes. Som saadan tjener en af afhaarede store Sælhundeskind sammensyet, udspærret og med Spæk indsmurt Hud, som paasættes i vaad eller opblødt Tilstand, strammes og törres. Dernæst blive alle Sömmene besmurte med minnik [1] og siden med Spæk, som bevirker at Betrækket bedre modstaaer Vandet og ikke saa let opblødes. Aaren, eput, har et bredt Blad, der paa Siderne og for Enderne er beslaaet med Been, for desbedre at kunne taale Stød af Isen.

Den mindre Baad, som benævnes kajak (*pl.* kainæt), benyttes alene af Mændene, er 12 til 14 Fod lang og $1\frac{1}{3}$ til $1\frac{1}{2}$ Fod bred og spids mod begge Ender; den er ligeledes overtrukken med Skind. Paa Midten er et af en Beenring (påk) omgivet Hul, hvori Manden tager Plads. Foran har han sine Fangeredskaber (sårkut, *pl.* sårkuttit), Fugle- og Sælhundepilen og Harpunen paa Siden med dens opskudte Line i en Kajakstol; bagved ligger Kajakblæren og Landsen, hvormed han giver Sælhunden sit Banesaar. Kajakaaren, pautik [2], som er af omtrent $4\frac{1}{2}$ Fods Længde, har et bredt Blad til hver Ende og er ogsaa beslaaet med Been (kadlo). „Fra dette lille Fartöi, der er saa rankt, at den uøvede ved mindste Dynning er vis paa at kæntre, trodser Grönlænderen Storm og Bølger og giver sig i Kamp med Hvidbjörnen og Havets store Dyr" [3].

---

[1]) d. e. gammelt seigt Spæk, som ved Solvarmen har mistet en Deel af Fidtet og indeholder flere Liimpartikler; det tages af gamle Spækfade, og denne Kit blandes undertiden med Kridt, hvorved Sömmene bedre tættes ved at overstryges dermed. — [2]) paut, *sing.*, det ene Blad, pautik, *dual.*, begge Bladene eller hele Aaren. — [3]) Disse Fartöier ere beskrevne og afbildede i David Cranz Historie von Grönland I 197—203, tab. VI—VII; i W. E. Parry's Journal of a voyage 1819—20 pl. til p. 14 og fortrinligst i Graahs Undersøgelsesreise p. 31—33, hvor der tillige meddeles en nöiagtig Beskrivelse af disse Baades Construction; jfr. tab. I en Ummiak og tab. II en Kajak med Fangeredskaberne deri anbragte og Grönlænderen i Begreb med at kaste Harpunen i en Sælhund.

Are Frode anfører fremdeles STEINSMÍDI, forarbeidede Steensager, som forefundne i Grönland efter Landets tidligere Beboere. Disse have upaatvivlelig bestaaet deels i Kar, deels i Redskaber og Vaaben. Karrene have vel i den ældre Tid ofte bestaaet af udhulede Bakker af Drivtræ eller af Been, men ogsaa udhulede Stene og Steenkar ere sikkert tidlig komne i Brug. Af Huusgeraad ere Lampen og Kjedelen eller Kogekarret de vigtigste, begge forarbeidede ved Udhuling af massiv Vegsteen (*lapis ollaris*, isl. *tálgusteinn*, grönl. ukkussiksak). En liden Lampe, adlek, anbringes nederst paa Gulvet for at lyse; den större, kodlek, benyttes ved Madens Kogning. Kogekjedelen, kollivsiut, er af oval Form, videre foroven end ved Bunden; de ere alle af eens Dannelse, men Störrelsen er forskjellig i Forhold til den under Kjedelen brændende Lampe. Arbeidsredskaber (sænnæt, *pl.* sænnættit) forfærdigedes i ældre Tider saavel af Træ og Been som navnligen af Steen (ujarkræt sænnættit); af dem nævne vi fortvinsviis Knive, som ere og vare af forskjellig Dannelse. Istedenfor den nu sædvanlig anvendte Kniv af Jern, savík, betjente man sig i forrige Tider, og betjener sig tildeels endnu, af Steen (ujarak) eller af Been (saunek) til dette Redskab. Til at skjære Remme eller Fiskebeen med, bruge Kvinderne en særegen Kniv, benævnt killittit, *pl.* killittissit, eller killissut, *pl.* killissuttit, eller en Krumkniv ullo, *pl.* ullut; til deres Klædning og Værktöi tjene ogsaa kukkillit, *pl.* kukkillissit, Knappenaalen og merkut, *pl.* merkuttit, Synaalen [1].

---

[1]) Betræffende Eskimoernes Huusgeraad, Redskaber og Vaaben see W. E. Parry, Sec. voyage 1821—23 p.492—571 og Capt. Lyons Afbildninger pl. til p. 548 og 550; Karrene fig. 1—2; her omtales ogsaa Skaale eller Kopper, forfærdigede af den nederste tykke Rod af Moskus-Oxens Horn (fig. 26) og af den smallere Deel af samme Horn danne de bekvemme Kopper til at drikke af (fig. 9) samt mindre Kar af net sammensyet Skind. En Krumkniv sees fig. 27 og pag. 503 omtales „ivory knives made out of a walrus tusk" som

Vigtige for Eskimoerne til Erhvervelse af deres Næringsmidler vare dem Vaaben (sækko, *pl.* sækkut) og Jagtredskaber (audlaisit), som ere sindrig udtænkte, og i hvis Brug de stedse have besiddet stor Øvelse. Vaabnene vare forhen mest af Been (saunek sækko, *pl.* saurngit *v.* saunit sækkut) eller af Steen (ujarak sækko, *pl.* ujarkræt sækkut) men nu sædvanligst af Jern (savík sækko, *pl.* savêt sækkut).

Til Landjagten betjente de sig för Skydegeværets Indførelse af Buen (pissiksek, *pl.* pissiksit), sædvanlig af omtrent 4 Fods Længde; den forfærdigedes af et tyndt Stykke Fyrretræ, paa hvis Underside Fiskebeen eller Strækkesener (kujak eller kujæk, *pl.* kujæt) fastgjordes, hvorefter Buen (kujallik) til yderligere Befæstelse lagdes i Vand [1]. Buestrængen (nokkartek) bestod sædvanlig af 12 til 18 tynde Liner af tresnoede Sener (ujalo, *pl.* ujalut). Buepilen (karsok, *pl.* karsut), var en Træstok af omtrent 20 Tommers Længde, paa hvilken foran en med Modhager forsynet Beenspidse (åkillik, *pl.* åkigdlit) var anbragt eller et Beenstykke (narkok), hvori en Steenod (ujarak) var indsat.

---

anvendte ved Iglubik i det indre Polarhav, aldeles lignende dem som man i 1820 havde fundet brugte paa Vestkysten af Baffins Bay (Voy. 1819—20 p. 286). Et fig. 25 (jfr. p. 510) afbildet lidet Instrument af Hvalrostand, kaldet tupûta, som Eskimoerne pleie at føre med sig paa deres Vandringer, anvendes til, naar Dyret er saaret, at sammenhefte den af Landsen frembragte Aabning, for at ikke Blodet skal gaae tabt, „as the blood of the animals which they kill is all used as a food of the most luxurious kind". At Blod ogsaa i Oldtiden anvendtes af Eskimoerne som et delicat og nærende Fødemiddel seer man af Thorfinn Karlsefnes Sagas Beretning om at fem Skrælinger, de engang traf paa Kysten, førte Æsker med sig, hvori der var Dyremarv blandet med Blod (dýramerg dreyra blandinn), Rafn, Ant. Amer. p. 156; Grönl. h. M. I 430.

[1]) See Parry, Sec. voyage p. 510 pl. til 550, fig. 22.

Til Jagt paa Søen og i dens Nærhed brugtes især fem Redskaber:

Fugle-Pilen, nugit, (eller nufit *pl.* nufissit) har en med Modhage eller Indhak forsynet Beenspidse, narkrok, eller nu de fleste Steder Jernspidse, såguak, som sidder fast i Træskaftet; midt paa dette er, for at Fuglen desto vanskeligere skal kunne undslippe, men opfanges, naar den ikke træffes af den forreste Spidse, tre eller fire med flere Modhager forsynede Sidepile af Been, å, i *pl.* ait, som ere omtrent af 6 Tommers Længde og fastgjorde med Fiskebeen [1].

Harpun-Pilen (ἅρπη, ἁρπάγη, en Baadshage, Brøndkrog), ernænnak, i hvis sædvanlig henved 6 Fod lange, 1½ Tomme tykke Skaft foran et med Modhager forsynet løst Beenstykke, tougak, *pl.* toukkæt, er anbragt, hvori sidder en Spidse, der nu de fleste Steder er af Jern, men fordum var af Steen; paa Enden af Harpunpilen er et spidst Beenstykke, egimak, *pl.* egimæt, anbragt, der indsættes i Hullet i Harpunens nederste Ende, egimaksarfik. Ved Pilens bageste Ende ere, for at den kan gaae des sikrere, to af Hvalfiskebeen forfærdigede Fjedre, sullousak, *dual.* sullousæk, *pl.* sullousæt, befæstede. Nu er Stokken i denne Ende ofte rund med en Beenknap istedenfor Fjedre. Ved Harpunen hænger Linen, allek, af henved 50 Fods Længde, som ved en Stift er fastgjort midt paa Skaftet [2] og oprullet i en foran paa Kajakken anbragt Beenring, samt heftet til den bag Manden liggende store Blære, auatak, der som oftest er dannet af et oppustet krænget Sælhundeskind eller en opblæst Urinblære af Hvalarterne. For at give Kastet större Eftertryk, anvendes et Kastebrædt, norssak, af en særegen Indretning, som ved Kastet beholdes i Haanden. Harpunen maa, tilligemed det Beenstykke, hvorpaa den sidder, kunne fare ud af Skaftet, som bliver liggende paa Vandet, medens den trufne

---

[1]) see Cranz l. c. I pl. V, fig. 8; Parry l. c. p. 508, pl. til p. 550, fig. 19; Graah l. c. pl. II; — [2]) see Afbildningerne, Cranz l. c. I pl. V fig. 1—2.

Sælhund dukker under med Harpunen og Blæren og ved denne udmattes.

Den store Landse eller Læntser, anguvigak, af omtrent 5 Fods Længde, foran ligeledes med et med en Spidse af Been, eller nu mest af Jern, forsynet Beenstykke uden Modhager; dette Been har et Bryst ved Skaftet; Spidsen er lindseformet og glider ud af Saaret, hver Gang Landsen hugges i Sælen og gribes da atter af Fangeren paa Vandfladen.

Den lille Landse, kapput, som er forsynet med en lang Spidse, nu sædvanlig af Jern. Disse tre Pile bruge Grönlænderne til Sælhundefangst med Blære [1]. Til at dræbe smaa Sæler anvendes ofte uden Kastebrædt et Slags 4 Fod lang Harpunstok, unnâk, med en 10 til 18 Tommer lang Spidse af Narhvalshorn; dertil hører et 3 T. langt Beenstykke med en Steenspidse i den ene Ende og i den anden et lille Hul eller Rør til at modtage Spidsen af unnâk [2].

Til den anden Maade eller Klapjagt betjene de sig kun af Kastepilen, agdligak, omtrent 5 Fod lang, foran med en ofte 10 Tommer lang, rund og fingerbred tyk med to Indhak istedenfor Modhager forsynet Spidse, nu sædvanlig af Jern, som ligeledes farer ud af Skaftet, men ved en Rem

---

[1]) See Afbildn. Cranz l. c. fig. 3—5. — [2]) Dette Beenstykke kaldes af Parry, Sec. voyage p. 507 siatko, en Benævnelse, som er ubekjendt i Grönland; det er afbildet fig. 13. Anvendelsen beskrives saaledes: „When a seal is seen, the siatko is taken from a little leathern case in which, when out of use, it is carefully enclosed, and attached by its socket to the point of the spear (fig. 18); in this situation it is retained by bringing the allek tight down and fastening it round the middle of the staff by what seemen call a „slippery hitch", which may instantly be disengaged by pulling on the other end of the line. As soon as the spear has been thrown, and the animal struck, the siatko is thus purposely separated, and being slung by the middle now performs wery effectually the important office of a barb, by turning at right angles to the direction in which it has entered the orifice. This device is in its principle superior even to our barb; for the instant any strain is put upon the line it acts like a toggle, opposing its length to a wound only as wide as its own breadth."

bliver hængende paa Midten af samme. Forhen havde man et saadant Beenstykke, torhuttak, hvori Steenodden var indsat og med en Nagle fastgjort. Henimod Skaftets nederste eller bageste Ende er anbragt en til et Beenstykke fastgjort Blære, auattâksak, som gjerne dannes af et Søfugle- eller Sælhundesvælg; i denne Blære er heftet et Beenrør med en Pløk, Prop eller Spunds, for at den efter Behag kan oppustes eller gjöres slap [1].

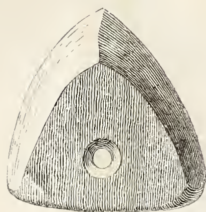
At denne BLÆRE har været brugt af Eskimoerne i Aarhundreder, seer man af at en lignende omtales i Beretningen om Thorfinn Karlsefnes Sammenstød med Eskimoerne i Vinland i Aaret 1009. Nordboerne, som vare ubekjendte med dette Redskab, antoge det for en Balist, *valslánga*. Karlsefnes Folk saae, at Skrælingerne hævede op paa en Stang en overmaade stor Kugle, næsten at ligne med en Faarevom og blaaagtig af Farve; denne [svang de af Stangen] flöi (med Stangen eller Landsen) op paa Land over Karlsefnes Mandskab, og den gav et fælt Skrald, i det den faldt ned [2].

Cabinettet besidder allerede en anseelig Samling af Harpun-, Landse- og Pilespidser og lignende Jagtvaaben og Redskaber af Been og Steen, fundne især paa gamle Grave fra Eskimoernes Hedenold; de fleste Steensager ere forfærdigede

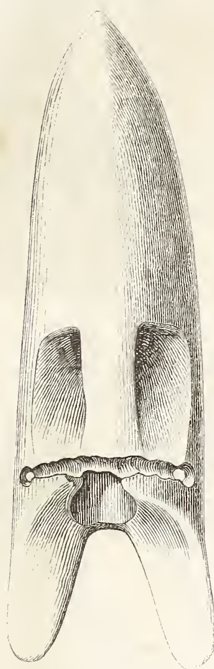
[1]) jfr. Afbildningerne, Cranz l. c. fig. 6, 7; Parry, l. c. p. 508 pl. til p. 550 fig. 18. — [2]) „Skrælíngar höfðu valslöngur; þat sá þeir Karlsefni, at Skrælíngar færðu upp á stöng knött stundar mykinn því nær at jafna sem sauðarvömb ok helzt blán at lit, ok [fleygðu af stönginni] fló *(saaledes rimeligere codex B)* upp á landit yfir lið þeirra Karlsefnis, ok lèt illilega viðr, þar sem niðr kom, „Þorfinns saga karlsefnis c. 11, Rafn, Ant. Amer. p. 152—53; Grönl. h. M. I 426, 489. Det her beskrevne eskimoiske Kastevaaben havde end större Lighed med Romernes *fustibalus* (Vegetius De re militari l. III c. 14), som af Nordboerne kaldtes *stafslánga*, Konúngs-skuggsjó, Spec. reg., p. 380, 389, 415. Det bemærkes at nogle af de af Grönlænderne nu anvendte Blærer ere saa store, at de kunne bære 1 til 1½ Centner; en saadan af betydelig Störrelse sees afbildet Graah l. c. pl. II p. 33.

af en haard Steenart af blaagraa eller sortegrön Farve, der nærmer sig til Flint eller Hornsteen, og som Grönlænderne kalde angmåk; nogle dog ogsaa af forskjellige andre Qvartsarter, enkelte af Bjergkrystal og Chalcedon i flere Farver. Af de paa de tre efterfølgende Sider vedföiede Afbildninger kan man gjöre sig et Begreb om disses Störrelse, Form og Indretning. S. 427 fig. 1 nederst til höire fremstiller en tûkak eller Harpunspidse af Been af Form som de gamle brede Pilespidser med Modhager, men formedelst Materialet tykkere og gjennemboret forneden for at befæstes. Den oven over fig. 2 afbildede betydelig længere Beenspidse hører til en anguvigak eller Landse; og den samme Bestemmelse har fig. 3 haft; en særegen Aabning er i begge anbragt for den Senesnor, hvormed Spidsen heftes til Skaftet; i den fig. 3 afbildede er en Angmåkod fastgjort af en Form, der stemmer med de fig. 4 og 5 særskilt afbildede, og med et Hul anbragt, gjennem hvilket ved en Nagle af Been Steenodden fastgjordes i Beenstykket. Angmåkodden fig. 8 har rimeligviis været fastgjort gjennem Hullet ved en Senesnor. Fig. 6 har, ligesom mange fra det scandinaviske Nordens og andre Landes ældste Tidsalder, ikke nogen saadan særegen Indretning til Befæstelse, men derimod fig. 7 ligesom de tvende större fig. 9 og 10, og den mindre fig. 11 have tvende Indhak forneden, for desto bedre at kunne fastgjöres; fig. 10 er af Chalcedon, fig. 11 ligner meget Flint, de øvrige ere af angmåk. Det fig. 12 fremstillede Redskab, som er temmelig tykt og tilhugget skarpt, dog uden at være slebet, har vel haft en særegen Anvendelse ligesom mulig ogsaa det følgende Stykke fig. 13, der er af Chalcedon og maaskee har været en lille Kniv, som har siddet i et Beenskaft. Sidst i denne Række vises fig. 14 en Steenflække, der, ligesom de fig. 12 og 15 afbildede, hører til en smuk lille Samling af eskimoiske Steensager fra Jacobshavn i Nordgrönland, som er bragt derfra af Lægen Hr. Sommer og nu besiddes af Secretair A. Strunk. Disse Steenflækker, der ere af smukke

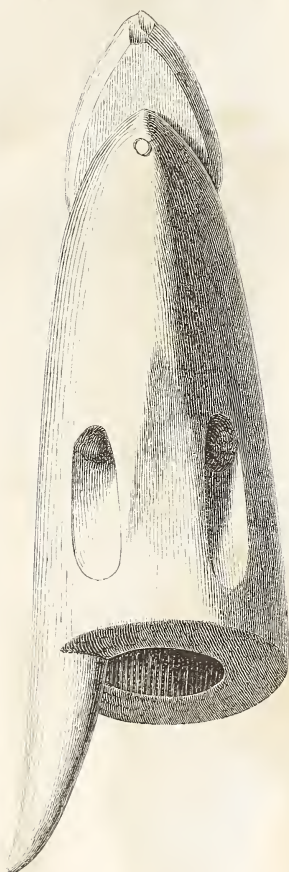
4

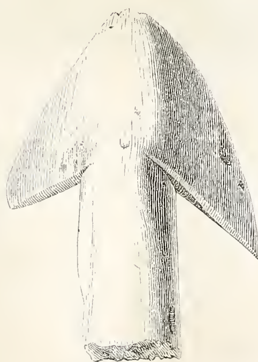
2

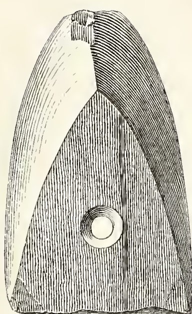
3

1

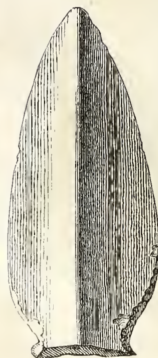
5

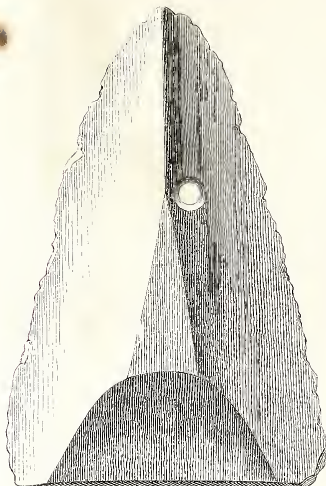
6

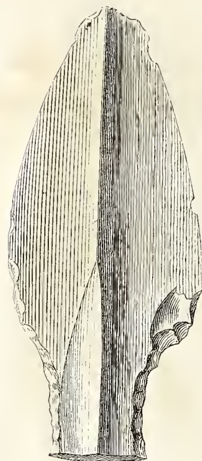
7

8

9

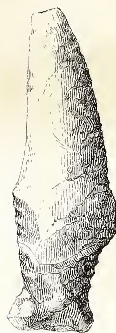
11

12

13

14

15

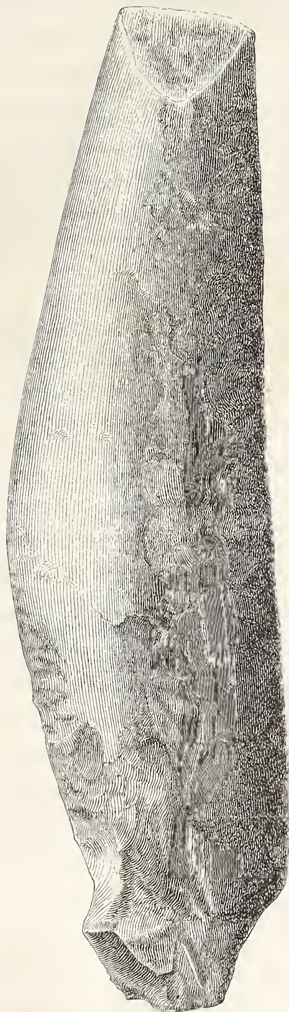
16

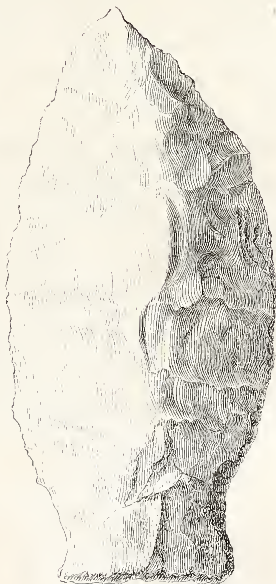
18

17

10

Flint lignende Steenarter, tildeels af Bjergkrystal og en rød gjennemsigtig Steen (aumausak), ere af samme Udseende som de nordiske Flintflækker, som vi have afbildet i Ledetraad til nordisk Oldkyndighed [1] og der viist, at de tildeels have været anvendte til deraf at danne tresidede Pilespidser; men de ved Jacobshavn fundne ere betydelig mindre, flere endog mindre end den afbildede. Mulig have disse været brugte som Odde til Fuglepile, hvortil upaatvivlelig ogsaa de ganske smaae Odde, af hvilke en med Takker forsynet er fremstillet fig. 16, have tjent. Fig. 15 er vel en ufuldført Od til en Fuglepil, om dette Stykke ikke har haft anden Bestemmelse. I Grave og Huusruiner fra Eskimoernes Hedenold paa Bakkerne omkring Sermermiut ved Jacobshavn har man fundet et stort Antal saadanne Pilespidser [2], nogle endog saa smaae, at de ikke ere fuldt $\frac{3}{4}''$ lange, men mange betydelig större og tildeels med nogen Variation i Formen, de fleste dog omtrent som de her afbildede.

Fig. 17 fremstilles endvidere en Kniv af angmâk af 5″s Længde, som er sleben skarp til den ene Side og Ende; den synes at have været indsat i Been eller Træ og har formodentlig været brugt til at skrabe Skind med. Og endelig sees her i $\frac{2}{3}$ Störrelse fig. 18 en af Been forfærdiget Fiskekrog (karssousak) af $4\frac{1}{2}''$s Længde, saaledes som Grönlænderne brugte dem, forinden de ved Berörelse med Europæerne fik dette Fangeredskab af Jern.

Den fig. 8 i fuld Störrelse afbildede Landsespidse af angmâk blev udskaaren af en stor Remmesæl (uksuk, *phoca barbata*), der i 1793 fangedes ved Egedesminde og som da antoges at være bleven saaret af Grönlændere paa Østkysten, der den Gang endnu ikke brugte Metalodde til deres Vaaben. Imidlertid have Eskimoerne ogsaa i andre Egne lige til vor

---

[1]) p. 38; den engelske Udgave ved Earl of Ellesmere „Guide to Northern Archæology p. 39. — [2]) H. Rink, l. c. II 120.

Tid anvendt Steenodde til deres Jagtvaaben [1], saa det er usikkert, hvor denne Sæl er bleven truffen af Steenodden, uden at den deraf har faaet Banesaar, hvorefter det sædvanlig er Kvindernes Bestilling at opsøge og udskjære Odden af Dyret.

Det har upaatvivlelig været en saadan bred Od af en Piil eller et Kastespyd, hvormed i Aaret 1009 Thorbrand Snorrason dræbtes i Vinland, da det berettes at en flad Steen stod fast i hans Hoved [2]. Ogsaa af Beretningerne om Nordboernes andre Kampe med Skrælingerne see vi at de brugte Skydevaaben; saaledes dræbtes i 1004 ligeledes Thorvald Erikson af en Piil, som flöi mellem Skibsbordet og Skjoldet under hans Arm ind i Tarmene og som han för sin Død fremviste til sine Staldbrødre med de Ord: „Fedt er det mig om Isteren," men hvis Beskaffenhed ikke nöiere angives [3].

Blandt de i denne Afdeling senest indlemmede Sager nævnes her en af Colonibestyrer J. N. Møller foræret lille, $1\frac{1}{4}$" lang, Meisel af en fiin sort Steen af plump Form, men Eggen fiin tilsleben, som er funden i Ruinerne af en gammel Hedningebolig ved Holsteinborg i Syd-Grönland; en $5\frac{1}{2}$" lang og temmelig bred Landsespidse af angmâk tilligemed flere forarbeidede mindre Stykker af samme Steenart fundne ved en hedensk Grav i Kangerdluksoæitiak-Fjorden i Colonien Sukkertoppens District; et $3\frac{1}{2}$" langt Stykke angmâk, hvis ene Ende er tilsleben for at bruges som Meisel eller Skölpe, samt nogle store runde Glasperler, forarbeidede som Efterligninger af Opaler, fundne i hedenske Grave i Omegnen af Illoa og overleverede af Overinspecteur, Dr. C. Pingel.

Indianske Oldsager fra Nord-America. De forenede Staters Secretair for de indianske Affairer L. Lea oversendte vort Selskab som Foræring fra Congressen det store efter dens Foranstaltning udgivne Værk: „Historical and Statistical

---

[1]) Parry, Sec. voyage p. 511: „the arrow head of thin iron, or more commonly of *slate*". — [2]) „stóð hellusteinn í höfði honum", Rafn, Ant. Amer. p. 154; Grönl. h. M. I 428. — [3]) jfr. ovenfor p. 425; Ant. Amer. p. 46—47, 158—59; Grönl. h. M. I 229—30, 432.

Informations respecting the History, Condition and Prospects of the Indian Tribes of America, collected and prepared under the direction of the Bureau of Indian Affairs per Act of Congress March 3d 1837 by Henry R. Schoolcraft; illustrated by S. Eastman. Published by authority of Congress P. I—III. Philadelphia 1851—1853, in 4to". Forfatteren, vort Selskabs Medlem og mangeaarige Medarbeider, har her meddeelt en Skat af archæologiske og ethnographiske Oplysninger, der give dette Værk med dets ypperlige Illustrationer en stor Betydning for denne Afdeling af det americanske Cabinet. Ogsaa flere andre, Oldtidslevningerne i Unionen oplysende Værker modtoges fra America; blandt disse maa her fornemmelig fremhæves „Ancient Monuments of the Mississippi valley: comprising the results of extensive original surveys and explorations, by E. G. Squier and E. H. Davis. City of Washington 1848, udgjörende vol. I af Smithsonian Contributions to Knowledge, hvilken betydelige Samling det Smithsonske Institut efterhaanden oversender vort Selskab, og hvis archæologiske og ethnographiske Artikler fortrinlig oplyse de Prøver, Cabinettet indeholder. Til dette modtoges tidligere meget betydelige Sendinger af Kastespyd- og Pilespidser samt andre Vaaben og Redskaber af Steen fra Massachusetts, Pennsylvanien og Ohio; ligeledes större Gjenstande, saasom et stort Steenkar af næsten 3 Fods Diameter, formodentlig bestemt til at male Korn i, og to Steenmortere eller Kornknusere af Serpentin og Granit med de til dem hørende Stødere. Blandt de mærkeligste Sager maa her fortrinsviis nævnes Broncesager og Klædningsstykker, som ere fundne paa Menneskeskeletter ved Fall River i Massachusetts og gjorte til Gjenstand for særskilt Undersøgelse i Mémoires des Antiquares du Nord (1840-1844 p. 104-119 tab. V). Jacob G. Morris Esq. fra Philadelphia, som under et Besøg i Kjøbenhavn i Sommeren 1854 besaae Cabinettet, offererede dertil en Pilespids af sortagtig Steenart fra New-Jersey og tre, den ene af hvid, den anden af en rødagtig

Qvarts og den tredie af en mörkegraa Steenart, fra Østkysten af Maryland. I Overeensstemmelse med Afleveringsforretningen af Sagerne fra Kong Christian den VIII's archæologiske Cabinet optoges i denne Afdeling en Steenkile med skraa Egg, en Huulmeisel af Skifersteen og 21 Kastespyd- og Pilespidser, adskillige af en angmâk lignende Steenart, de øvrige af Qvarts eller Chalcedon, samt 5 Brudstykker af tildeels ornerede Brændtleerskar fra indianske Begravelsespladser i de nordlige Stater af Unionen.

Det er behageligt nu dertil at kunne föie nogle interessante Sager af samme Art fra Unionens sydligere Stater; blandt disse, som foræredes af Oberst W. W. S. Bliss i New-Orleans, ville vi her nævne: fem Kastespydspidser, de to af en guulagtig Flint, den ene, $2\frac{2}{3}''$ lang, fra Creeks-Nationen i Georgia, og den anden, $2\frac{1}{4}''$ lang, fra Arkansas; en tredie, $2\frac{3}{4}''$ lang, fra Alabama af rødagtig Qvarts med Tap til at indsætte i Skaftet; en 3″ lang og temmelig smal af guulagtig Flint med Tap bagtil, fra Louisiana, funden i en af de smaae Höie (*mounds*) i Concordia Parish og en lignende, men kun $2\frac{1}{2}''$ lang, fra Texas; samt tvende Pilespidser fra Mississippi, den ene fra Natches, $2\frac{1}{2}''$ lang, af Chalcedon med Indsnit paa Siderne bagtil, ved hvilke den kan fastbindes til Skaftet; den anden fra Jagoa, $1\frac{1}{3}''$ lang, af guulagtig Flint, af Hjerteform og med en Tap mellem Modhagerne til at indsætte i Skaftet.

Mexicanske Oldsager. Ogsaa denne Afdeling i Cabinettet [1] betænkte Oberst Bliss, i det han til samme over-

---

[1]) Denne Afdeling indeholder i Forhold til dens Betydning endnu kun meget faa Gjenstande og trænger til en væsentlig Forøgelse. Höisletten Anahuac's eller Mexicos historiske Mindesmærker og den særegne Cultur, Toltekernes i det 7de Aarhundrede af vor Tidsregning indvandrede, herskende, skjönt lidet talrige, Folkestamme tilførte og efterhaanden udviklede, ere oplyste i de for vort Formaal höist vigtige Værker af Antonio de Solis, Ant. Herrera, F. X. Clavigero, Alex. Humboldt, Dupaix og Aglio, Kingsborough, for ikke at nævne mange nyere Forfattere, som have leveret Bidrag, tildeels af

sendte som Foræring fra B. M. Norman en, $3\frac{1}{4}$" lang, Kastespydspidse af en graaagtig Flint, bred og lige afskaaren bagtil, funden ved Bredden af den bekjendte Flod Panuco, som ved Mexicos Erobring af Spanierne adskilte de civiliserede Folk i denne Deel af America fra de barbariske; en $2\frac{1}{6}$" lang Blok af Obsidian, hvoraf Flækker ere blevne udspaltede, men afbrudt i den ene Ende, samt en $2\frac{1}{2}$" lang Flække af Obsidian, begge fundne ved Floden San Juan i San Luis Potosi. I Paris indkjøbtes tillige med flere Sager, der ere henlagte i den comparative Afdeling af Museet for nordiske Oldsager: fire i Mexico fundne Steenkiler, en af sort Steenart, $4\frac{3}{4}$" lang, med en Udvidning bagest til hver af Siderne; de tre af graa Steenart $2\frac{5}{6}$—4" l., de to huulslebne bagtil som bestemte til at bindes paa et Skaft og to af dem gjennemborede paa Midten med et fra begge Sider indslebet Hul. B. M. Norman har tidligere oversendt vort Selskab sit Værk „Rambles in Yucatan including a visit to the remarkable Ruins of Chi-Chen, Kabah, Zayi, Uxmal etc. New-York 1843". Her meddeler han cap. VI p. 108—128 en med Grundplan og Afbildninger oplyst Beskrivelse over de storartede Ruiner af den gamle By Chi-Chen (Kildebrönde) og gjör os navnligen bekjendte med Templet, den majestætiske Pyramide, hvis Structurs Soliditet og architectoniske Harmonie og Storhed maa indgyde enhver Betragter en ophöiet Idee om det Folks mechaniske Færdighed og Antal, som har opført den, den höist mærkelige Dom eller Bygning med Hvelving foroven, og Caciquernes Huus, hvis afbildede Façade fremstiller den sælsomste og ubegribeligste Slags Architectur, Forfatterens Öie nogensinde har betragtet, udført med Omhu, smagfuld, beundringsværdig, men ikke hørende til nogen nu os bekjendt Bygningsart. Forsiden af denne forunderlige Bygning er 32 Fod lang, og dens Höide 20', udvidende sig til Hoved-

---

höit Værd, til at opklare dette Lands ældre Periode, som man meget maatte ønske bedre representeret i Samlingen.

bygningen 50 Fod. Over Döraabningen, som har nogen Lighed med ægyptisk Bygningsstiil, er et svært Tværdække af Steen, indeholdende to dobbelte Rækker af Hieroplypher med et Ornament i Midten. Der oven over, i en smuk krandsformig Indfatning en Kvindefigur i siddende Stilling, i Basrelief, med et Hovedtöi af Fjær og Snore. Af denne mærkelige Bygning oversendte B. M. Norman et $4\frac{1}{2}''$ langt Træstykke, skaaret ud af en af Dörrammerne og föiede til denne Sending de ovenfor S. 11—12 nöiere ommeldte tre Gibsafstøbninger af mexicanske Antiker, copierede efter Originalerne i Byen Mexico, nemlig af den saakaldte Offersteen, af den höist mærkelige Calender-Steen, som fremstiller de gamle Mexicaneres Solregning, og af Gudinden Teoyaomiqui med Underverdenens Guddom Mictlanteuctli fremstillet paa Undersiden af Fodstykket, hvorfor man antager at Gudebilledet har været ophængt, saaledes at Tilbederne have kunnet gaae under det, hvilket tillige forklarer at Figuren intet Hoved har, hvad der synes at være oprindeligt og beregnet paa at Hovedet ikke skulde sees. Fra det forrige Kunstmuseums ethnographiske Samling overleveredes nogle Antiker, der vare forærede af Professor F. H. Hegewisch i Kiel og bragte fra Mexico af en Broder af ham; denne havde opholdt sig der tilligemed C. A. Uhde, som eier en stor Samling af mexicanske Oldsager i Handschuheim ved Heidelberg, af hvilken han tidligere har foræret Cabinettet nogle interessante Prøver. De af Hr. Hegewisch hidbragte Sager vare følgende: To Idoler af brændt Leer, den ene $10\frac{1}{2}''$ höi, forestillende Brystbilledet af en Mand, der holder Hænderne paa et foran ham værende Pulpitur eller deslige; han har lange og store Smykker i Ørerne og om Halsen samt paa Hovedet en særegen ziirlig Bedækning; den anden $2\frac{1}{2}''$ höi, forestillende en siddende Mand med Pukkel paa Ryggen og fremstaaende Bryst, samt, som det synes, med Hjelm paa Hovedet; fremdeles trende, henved $1''$ höie Hoveder af brændt Leer, henhørende til nu tabte Figurer; det ene af dem er ingenlunde slet forarbeidet

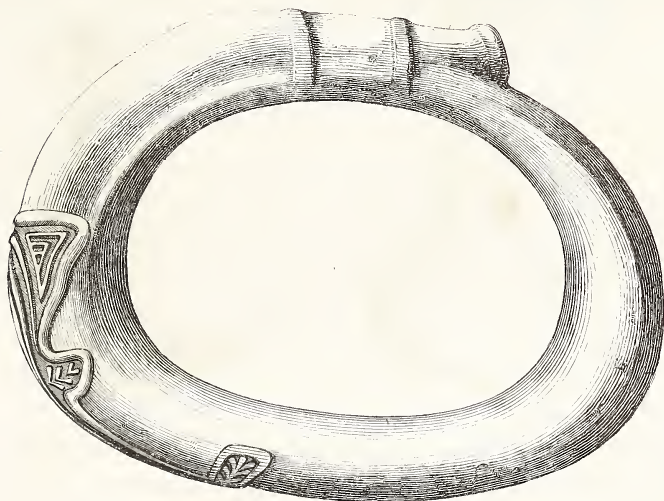
og har et characteristisk Physiognomie, men de to andre ere derimod yderst raat og barbarisk udarbeidede; endvidere en til en nu tabt Figur henhørende, meget plumpt og raat forarbeidet Fod af brændt Leer.

Caraïbiske Oldsager. Den britiske Consul i Santo Domingo, Sir Robert H. Schomburgk, hvem flere værdifulde archæologiske Meddelelser fra Antillerne og Central-America skyldes [1], har oversendt for Cabinettet elleve Brudstykker af Leerkar af raa og phantastisk Forarbeidning; flere af dem synes at være Hanke og paa dem alle ere Forestillinger af Hoveder og deslige; de ere fra Samana, hvor Columbus forefandt en Folkestamme, som han antog for Caraïber, og ere fundne i smaae Höie (*mounds*) af neppe en Fods Höide, paa hvis Overflade der ingen Vegetation er, og i hvilke der ikke findes Spor af Been og Knokler, saa at de

[1]) Meddeleren reiste, tildeels i Forening med sin Broder, i det indre af Britisk Guiana og har afbildet mange der forefundne, fra Caraiberne hidrørende, Hällristningar; see Richard Schomburgk's Reisen in Britisch-Guiana 1840—44 mit Abbildungen von Sir Robert Schomburgk, Leipzig 1847, I, 320—21. Efter at være ansat som britisk Consul i Republica Dominicana, har han paa Reiser i dens Territorium undersøgt mange Levninger fra Caraibernes Tid og derom givet Beretning i et Brev til Prinds Albert, hvoraf Uddrag læses i Athenæum, Journal of English and Foreign Literature etc. 1851 p. 719: „Ethnological Researches in Santo Domingo." I April samme Aar tiltraadte han en anden Reise og besøgte de nordlige Districter, hvor han gjorde værdifulde Opdagelser i archæologisk Retning, som han i et Brev til vort Selskabs Secretair af 21de Nov. A. omtaler saaledes: „My discoveries of Archæological subjects were great, consisting among others of a Serpent worked of granite, figures of the cross cut in mountain limestone, wellworked Idols, carvings of mahogany wood representing an eagle feeding a turtle, and a number of terra cotta heads and ornaments. I saw likewise large earthwalls, and a cemetery of upwards of a thousand of small gravemounds. Yow will conceive therefore, that the island of Santo Domingo is much richer than any other of the West India islands or the adjacent Costa firma, where I never discovered earth walls during my 8 year's travels between the Orinoco and the Amazon."

ikke antoges for at være Gravhöie men Offersteder. Fremdeles et mindre Brudstykke af et Leerkar med ovale Ringzirater samt, som det synes, Halsen af en lille Leerflaske, begge Dele udarbeidede paa fri Haand, og tolv mindre Brudstykker af Leerkar med forskjellige Forestillinger og Ornamenter, fundne nær Ponton ved Bredderne af Floden Yacki, som flyder igjennem det af Columbus saakaldte Vega real, i Höie af samme Beskaffenhed som de ovennævnte. Hermed fulgte et Blad med skizzerede Pennetegninger af en Stol og et Hoved af Steen og en Brændtleersvase, alle tre Stykker fundne paa St. Domingo og opbevarede i Sir Roberts egen Samling.

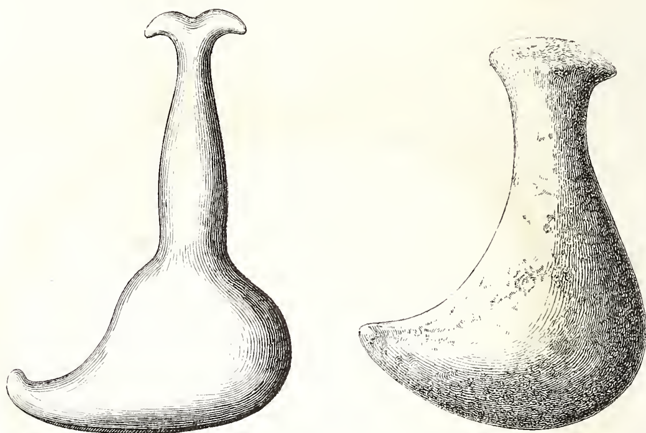
Som Foræring fra Oberstlieutenant H. W. Precht paa St. Croix erholdtes tidligere (jfr. Ant. Tidsskrift 1846—1848 p. 34) en paa Portorico funden stor oval Ring af Granit. Den antages, ligesom flere lignende paa Øen fundne, at hidrøre fra Caraïberne og maaskee at have været en hellig Ring:

Den er större end de sædvanlige, næsten 18″ i længste Diameter og over 14″ i korteste. Den har, som man af

den tilföiede Afbildning vil bemærke, hugne Zirater, der giver den Lighed med et krumt Blæsehorn, der ligefor Mundstykket paa Ringens anden Side har en paaheftet hængende Fryndse. Den fandtes paa det 6400 Fod höie Bjerg Luquillo paa den nordostlige Side af Øen; og paa selv samme Bjerg fandtes en lignende, 15″ lang og $10\frac{1}{2}$″ bred, oval Steenring, som modtoges fra Kong Christian den VIII's archæologiske Cabinet, hvortil den, ligesom det efternævnte Stykke, var offereret af Gouverneuren over de danske Besiddelser i Vestindien, Generalmajor Scholten.

Blandt flere i Jorden paa St. Croix fundne Steensager fra Caraibernes Tid udmærke sig et, $9\frac{1}{2}$″ langt, Stridsvaaben af en ganske særegen Form med afrundet Skaft og bredt Blad, der er tilspidset nedefter; et, $5\frac{1}{2}$″ langt, temmelig plumpt forarbeidet Stridsvaaben med Haandtag og krumt nedböiet Blad.

Ligeledes en, $9\frac{1}{2}$″ lang, meget smukt sleben Kile af en grönagtig Steen med afrundet Eg og afrundede Kanter samt med spids Nakke og en, $8\frac{1}{2}$″ lang, lignende smuk og glat sleben Steenkile.

Fra det forrige Kunstmuseum erholdtes tvende runde Brændtleers Skaale, som vare fundne paa Plantagen Concordias Jorder paa St. Croix og indsendte af Gouverneuren, Admiral J. F. v. Bardenfleth; den ene af dem, henved 8" höi og 18" i Diameter, med fremstaaende Knopper eller Udbugninger paa flere Steder om Randen; den anden $4\frac{1}{4}$" höi og $13\frac{3}{4}$" i Diameter, med Stregezirater paa Randens indvendige Side; fremdeles en ogsaa paa St. Croix funden Idol af Steen, $5\frac{1}{2}$" lang og paa den ene Side prydet med et Dyrehoved, paa den anden med phantastiske Slyngninger. Coffardiecapitain C. A. D. Quaade forærede en, $4\frac{3}{4}$" lang, Kile af Grönsteen med spids Nakke og afrundede Sider og en, $4\frac{1}{2}$" l. og henved 2" bred, Øxe eller Meisel af Steen, ganske flad paa den ene og convex paa den anden Side, begge fundne ved Sukkerdyrkning paa S. Croix.

Derfra er ogsaa en af Pastor Alexander C. Petersen til Jydstrup og Valsølille foræret meget smuk, $7\frac{3}{4}$" lang Kile af en mörk grönagtig Steenart, spids bag til og med afrundede Sider.

Indianske Oldsager fra Syd-America. Professor P. W. Lund i Lagoa Santa, som i Annaler for nordisk Oldkyndighed (1838—1839 p. 159—161) meddelte en Beskrivelse af de sydamericanske Vildes Steenøxer, har flere Gange oversendt værdifulde Oldsager fra Brasilien [1], navnligen Øxer af for-

[1]) Af Betydning i ethnologisk Henseende er ogsaa hans „Notice sur des ossements humains fossiles, trouvés dans une caverne du Brésil" i Mém. des Ant. du Nord 1845—1849 p. 49 flg. — En For-

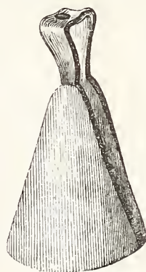
skjellige Former, Störrelse og Materiale; og maa her især fremhæves den i Ant. Tidsskrift (1843—1845 p. 143) beskrevne Steenstang, der antages at have tjent som Slibesteen for de af Landets fordums Beboere saa almindelig brugte Steenkiler. Fra ham modtoges igjen en i Provindsen Minas Geraes funden Sandsteens Kile. Ligeledes foræredes en, 3" lang, sleben, bag til afrundet Steenkile, en „corisco", Tordenkile, som Almuen ifølge Dr. Lunds Beretning, i Brasilien ligesom her hos os, benævner disse Vaaben, som er funden i Colonien Leopoldina i Provindsen Porto Seguro.

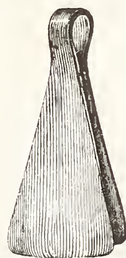
Peruanske Oldsager. De ovenfor S. 400 omtalte antike Vaser af terra cotta fra Perú, som hidbragdes af Skibspræsten paa Fregatten Bellona, Dines Pontoppidan, udgjorde et passende Grundlag for denne Afdeling. Vi have leveret Afbildninger af dem i Mémoires des Antiquaires du Nord (1840—1844 tab. VI—VII) og tillige (p. 131—138) en af C. T. Falbe forfattet Beskrivelse over disse „Vases antiques du Pérou". Fra Kong Christian den VIII's archæologiske Cabinet modtoges endvidere to i peruanske Grave fundne sorte Brændtleers Vaser, den ene, 4" höi, forestillende en Han-Abe med en Slange, som danner Vasens Hank, ned ad Ryggen; Vasens Aabning er igjennem Abens Mund; den anden, $4\frac{2}{3}$" höi, forestillende en Hun-Abe, paa hvis Ryg er en Slange, som danner Hanken og som bider i Vasens Tud, der er ovenpaa Abens Hoved. En dobbelt Brændtleers-Lampe medfulgte, som ogsaa antages at være fra Perú; den er 4" höi og $4\frac{5}{6}$" bred, af sort Farve og med Brystbillede af en Kvinde med Radiatkrone anbragt bag ved Lampen. Ritmester C. F. Schoppe i Neumünster oversendte som Foræring fra Hr. F. F. Schoppe i Lima en Deel af Hovedhuden med derpaa siddende langt og flettet bruunt Haar, taget af

tegnelse over den af 36 Numere bestaaende Samling, som ledsagede denne Meddelelse og nu bevares i Cabinettet, meddeltes i Ant. Tidsskrift 1843—1845 p. 155.

en Mumie, som i December 1853 blev opgraven i Iquique i Perú; fremdeles en 4″ lang og 3″ bred Pung af bruunt og hvidt grovt Töi, hvori ligger en Deel uskallet Maiskorn; denne Pung fandtes hængende om Halsen paa Mumien.

Don Mariano Eduardo de Rivero, Medlem af vort Selskab, har oversendt for dets Bibliothek det archæologiske Værk „ANTIGÜEDADES PERUANAS", som han har udgivet (Viena 1831) i Forening med Don Juan Diego de Tschudi, et Bind i Quart og et stort Atlas i Tværfolio med fortrinligt udførte Afbildninger paa 58 Plancher af et stort Antal mærkelige peruanske Oldtidslevninger. Dette fortrinlige Værk giver en ypperlig Veiledning til Betragtningen og Studiet af de Sager, der findes i denne Afdeling af Cabinettet. Blandt de her afbildede Gjenstande finder man (lamina XXXIV fig. 4) to Kobber-Pincetter, der ere aldeles lignende dem af Bronce, som man ofte træffer hos os i Grave fra Bronce-Alderen. Professor H. Kröyer, der som Naturforsker deeltog i Bellonas Expedition i 1840—1841, overleverede efter sin Hjemkomst en temmelig lignende Pincette af Sølv fra Chili, hvis Overeensstemmelse med vore nordiske af Bronce vedstaaende Afbildninger udvise. Der yttredes den Gang den noget usikkre Formodning, at dette Instrument var bleven anvendt til at afnappe Skægget med, hvilken har fundet Stadfæstelse, da Rivero (p. 322) kalder disse Redskaber „Pinzas de cobre para arrancarse las barbas". Man tör vel antage at vore nordiske have haft samme Anvendelse.

Fra Chili.

Fra Danmark.

En værdifuld Forøgelse vandt Cabinettet ved en af 130 Stykker bestaaende Samling af peruanske Oldsager, som Chefen for Corvetten Galathea, nuværende Admiral og Marine-Minister Steen Bille, ved Corvettens Jordomseiling, i Lima, erhvervede til det americanske Cabinet, men som først nu, da det nye

og rummeligere Locale erholdtes, har kunnet opstilles. Oplysninger om Findestederne m. v. meddelte Skibspræsten Aleth S. Hansen, nu til Huusby ved Flensborg [1]. Disse Sager ere mærkede med følgende Numere, svarende til Beskrivelsen i Protocollen: 120, En kvindelig Mumie i en sammenböiet siddende Stilling med Hænderne under Hagen og med Benene sammensnörede til Kroppen med et Bomuldsbaand; den er funden i en Huaca og deels paa, deels i Forbindelse med den de her under 121—125 nævnte fem Sager. 121, Et, $4\frac{1}{3}$ Alen langt og 6″ bredt, figureret Belte af Bomuldstöi med Kvaster for Enderne. 122, En, $4\frac{1}{2}$″ höi og $5\frac{1}{2}$″ bred, paa alle Kanter sammensyet Pose af stribet Bomuldstöi med to Kvaster ved og en Snor, for at kunne bære den om Halsen. 123, Et Stykke tyndt Toug eller Reb af mörkebruun Farve og forarbeidet af Bast. 124, En, $1\frac{3}{4}$ Al. lang, Stok eller Kølle af Træ, halvmaaneformet i den ene Ende, og med en siddende menneskelig Figur udskaaren paa den anden; tæt ved denne Ende er Stokken gjennemskaaret og i den derved frembragte Huulning er lagt et Par Smaastene, som, naar Stokken rystes, frembringe en raslende Lyd. 125, En Slynge, bestaaende af et tyndt Bastreb, paa hvis Midte er et Öie, der er udfyldt med Masker. Fremdeles 126, En paa en Mumie funden rund Plade af tyndt Guldblik, $\frac{5}{6}$″ i Diam., og gjennemboret med to Huller. 127, Et lidet Brudstykke af et paa en Mumie fundet, 1″ bredt, Halsbaand af tyndt Guldblik. 128, Et, $\frac{5}{6}$″ bredt, Halsbaand eller Pandebaand af tyndt Sølvblik med et gjennemboret Hul i hver Ende og en Bomuldssnor deri til at binde det sammen med. 129, En, 18″ lang og $13\frac{1}{2}$″ bred, Sæk af Bomuldstöi af en grov og sær-

---

[1]) Steen Bille omtaler i sin Beretning om Corvetten Galatheas Reise 1845—1847 3 D. p. 367 denne interessante Samling af „huaqueros", det vil sige Sager, udgravne af de saakaldte „huacas" eller oldperuanske Grave; jfr. Bemærkningerne p. 350—351, betræffende Museet i Lima.

egen Vævning og med en med rød Farve paamalet Trekant paa den ene Side. 130, En, 16″ lang, Træstav, paa hvis ene Ende er udskaaren en knælende Menneskefigur, som holder en uforklarlig Gjenstand mellem Hænderne. 131, Enden af en lignende Træstav, $8\frac{1}{2}$″ lang, med en Menneskefigur, ovenpaa hvis Hovedbedækning er udskaaret en Abe. 132, En i en Huaca ved Santa funden lille, 1″ höi, af Steen udskaaren Abefigur, siddende paa en Gjenstand, der ligner et Morbær. 133, En, $3\frac{2}{3}$″ höi, staaende kvindelig Figur af brændt Leer. 134, En, $6\frac{3}{4}$″ lang, i Form af et Sneglehuus udskaaren Træflöite, indlagt med Perlemor. 135, En i en Huaca ved Truxillo funden sexoddet Kobber-Stjerne med et cylinderformet Hul i Midten, bestemt til at sættes paa Enden af en Stok og bruges som Vaaben. 136, En ogsaa i en oldperuansk Grav ved Truxillo funden lignende sexoddet Kobber-Stjerne, hvis Odder ere flade og brede, hvorimod de paa den forrige ere dannede af runde Stænger. 137, en i en Huaca ved Cañete funden lignende sexoddet Stjerne af Steen, 4″ i Diameter. 138, En i en Huaca ved Nepeña funden gjennemboret Steenkugle, $3\frac{1}{3}$″ i Diameter, bestemt til lignende Brug som Nr. 135. 139, En, $4\frac{5}{6}$″ lang og c. $\frac{1}{2}$″ bred, Ambolt af Kobber; den er 3″ höi og har et, 2″ bredt, Stykke forneden til at nedsættes i og derved befæstes i en Træblok. 140, En, $4\frac{1}{2}$″ lang, Kobber-Huulmeisel, dannet af en firkantet Stang. 141, En, $5\frac{1}{2}$″ lang, Kobber-Kniv med et kun lidet over 1″ langt Blad og et rundt Skaft, henimod hvis ene Ende er et gjennemboret Öie. 142, En, $3\frac{3}{4}$″ lang, Kobber-Kniv, rimeligviis til at skjære Læder med, dannet af en rund Stang, hvis ene Ende er omböiet og den anden udhamret til en halvrund Knivsegg. 143, En af Kobberblik dannet Kniv til at skjære Læder med; Eggen er 3″ bred og det $3\frac{1}{4}$″ höie Skaft er ved Enden gjennemboret. Nr. 139 til 143 ere alle fundne i Huacas ved Truxillo. 144, Et i en Huaca ved Santa fundet, $1\frac{1}{2}$″ höit, rundt Kar af Steen, henved 2″ i Diameter. 145, En næsten kugleformet Lampe ogsaa fra en

oldperuansk Grav, $2\frac{1}{2}$" Diameter, Bunden udskaaren af en sort Steen og Overdelen af en hvid marmorlignende Steen, hvilke derpaa ere sammenkittede. 146, 4 ved Siden af en kvindelig Mumie i en Huaca ved Nepeña fundne, fra $7\frac{1}{2}$ til $8\frac{1}{2}$" lange, Haandtene, hver dannet af en til begge Ender tilspidset og tildeels malet Træpind, hvorom Traaden blev spunden. Paa de to af dem sidder endnu Bomuldstraaden og paa hver af de to andre en rund gjennemboret Leerkugle til at give Pinden Fart med under Omsvingningen. 147, En, 7" höi, Vase af drevet Sølvblik med et barbarisk udført Menneske-Ansigt paa hver Side. 148, Et, $3\frac{1}{2}$" höit, i Form af en overskaaren Cocusnød dannet, Kar af drevet Sølvblik. 149, Et Græskar eller Calabas, hvis Yderside er udskaaren i forskjellige Forziringer, angives fundet i en oldperuansk Grav. — Tre ved Caxamarca fundne Dobbelt-Vaser af brændt Leer: 150, ovenpaa hvilken fremstilles to Mænd, som bære et Slags Amphora; 151, alene det halve, hvorpaa to siddende Figurer, der holde hinanden omfavnede. 152, en heel, hvorpaa een Menneske-Figur. Dobbelt-Vaser af brændt Leer: 153, To store sorte ved Truxillo fundne, med et Menneske-Ansigt fremstillet paa hver af dem. 154, hvis ene Halvdeel er i Form af en siddende Menneske-Figur, (f. ved Caxamarca). 155, sort, den ene Halvdeel dannet som en siddende Abe, (f. ved Truxillo). 156, rød, i Form af to Dyrehoveder, (Cuzco?). 157, rød, Halvdelen dannet som et Fuglehoved, (Cuzco). 158, sort (Truxillo). 159, sort, den ene Halvdeel har Form af en Skildpadde, (f. i en Huaca ved Truxillo). — Brændt-Leers Vaser: 160, $10\frac{1}{2}$" höi, udarbeidet som en siddende mandlig Figur, malet rød, hvid og sort og med indridsede Ornamenter, funden i en oldperuansk Grav og særdeles sjelden. 161, $7\frac{1}{2}$" höi, forestillende en siddende kvindelig Figur, paa hvis Ryg Hanken er anbragt, (Caxamarca). 162, En lignende, men mindre, rød, (Cuzco). 163, en lignende, ogsaa rød, forest. en siddende Figur med en lille Stav i Haanden, (f. i en

Huaca ved Nepeña). 164, en noget större, rød, forest., som det synes, en spansk Nonne og derfor vistnok yngre end de øvrige, (Caxamarca). 165, sort, forest. en Menneske-Figur med en meget viid Bug, (f. i en Huaca ved Nepeña). 166—167, to røde med Menneske-Hoveder; paa Bugen af den ene fremstillet en Kat og to Aber (Nepeña). 168, mörkfarvet, af Form som 165, (Caxamarca). 169, rød, forestillende et skægget Menneskehoved, sandsynligviis nyere, (Cuzco?). 170, sort, i Form af et Menneskehoved. 171, bruun, forest. et grinende Menneskehoved. 172, sort, ringformet, med en Hank, der forestiller et Dyr og ved Siden af den en staaende Menneske-Figur. 173—174, gule, paa hver af dem fremstilles i fritstaaende Figurer tre siddende Aber. 175—177, rødt og hvidt malede, forestillende fiirfødede Dyr, det ene har en Sæk paa Ryggen (170—177, Caxamarca). 178, rød, forest. et fiirfødet Dyr med foldede Poter og Bagbenene liggende ud til den ene Side (Cuzco?) 179, 14" höi, forest. et siddende fiirføddet Dyr og med Antydning af Ribbeen omkring paa Vasens Bug (Santa). 180, 9½" höi, hvorpaa en Fugl med en Abe paa hver Side, malet rød, sort, guul og hvid (Caxamarca). 181, 9½" höi, sort, forest. en siddende Abe, der bærer en Vase paa Ryggen (Truxillo). 182, 6⅙" höi, sort, hvorpaa en Abe, der sidder og holder paa Vasens Hals (Truxillo). 183, sort, af Form som en Armadil (Caxamarca). 184, guul, af Form som en Fugl, der har sort antydede Öienbryn (Caxamarca). 184, sort, forest. en liggende Fugl med Andenæb (Truxillo). 185, sort, af Form som en Fisk (Truxillo). 187—188, sorte, af Form som Skrubtudser, der gabe, den ene med to Unger paa Ryggen (Caxamarca). 189, 9¼" höi, sort, forest. et Menneskehoved med fremstaaende Ører og med indridsede Zirater omkring. 190, rød, af oval Form og uden Fod og med en Abe ovenpaa, der holder paa Vasens Hals (Cuzco?). 191—192, sorte, 10¾ og 8" höie, af Form som toskallede Conchylier (Caxamarca). 193, 8½" höi, rød,

forest. et Slags Conchylie med to Tudser paa og med en lille Abe ovenpaa Hanken (Nepeña). 194, 8″ höi, med en Hank; ved hver Side er en Conchylie (Truxillo). 195—196, 9 og 6″ höie, sorte, af Form som stjerneformede Frugter. 197, 8½″ höi, rød, forest. fire ovale Frugter, der ere stillede sammen i en Ring. 198, 7″ höi, rød og guul, hvorpaa ere malede to Løver og fire Luus. 199, 7½″ höi, rød, med Hank ovenpaa og prydet med paamalede brune Striber (105—199 Caxamarca). 200, 7″ höi, rød, rund og med Hank ovenpaa. 201, 5″ höi, rød, af Form som en Halvmaane, hvorpaa Hanken. 202, 11″ höi, sort, af rund Form og med Fremstilling omkring Bugen af fire Felter, i hver af hvilke en menneskelig Figur. 203, 9¾″ höi, sort, af rund Form og med en Hank, ved hver af hvis Sider en Fugl og ovenpaa hvilke en Abe (201—203 Caxamarca). 204, 9″ höi, sort, rund med Hank som den foregaaende og desuden med tre ved Stilke forbundne ovale Frugter, paa hver af Bugens Sider (Truxillo). 205, 10″ lang, sort, af Form som en Belgfrugt, kaldet Pacai; Vasens Munding mangler (Nepeña). 206, 7½″ höi, rød, af Form som en toskallet Conchylie, og har ikke, saaledes som de ovenbeskrevne, Hank ovenpaa, men er af Flaskeform med opstaaende Hals. 207, 8″ höi, rød, flaskeformet med lang Hals og med fire puncterede Felter paa Bugen, i hver af hvilke fremstilles en Fugl. 208, 7¾″ höi, sort, bimpelformet, med et Øre ved Halsens ene Side og med en Menneskefigur fremstillet paa den ene Side af Bugen. 209, 3¾″ höi, sort, med Øre ved Halsens Side og puncteret ovenpaa Bugen. 210—212, 3½—4″ höie, røde med sort og guul Paamalning. 213, 19″ höi, rød, med Øre paa hver Side og en spids Bund; paa Halsen fremstilles et Menneskehoved og de tilhørende Arme o. s. v. ere malede paa Bugen (206—213 Caxamarca). 214, 14″ höi, sort, bimpelformet, med et lille skjævt Øre paa hver Side af Halsen og puncterede Zirater paa Bugen; den er funden i en Huaca ved Santa, og var, da den fandtes,

næsten fuld af Chicha, Peruanernes almindelige Drik. 215—216, 12 og 10″ höie, sorte, af oval Form; ved Siden af Halsen er udarbeidet et Menneske- eller Abehoved, og paa den ene er mellem Halsen og dette Hoved et lille Øre. 217, henved 10″ höi, sort, lignende, men paa dennes Hals er fremstillet et Menneskehoved og ved Halsens Side er et Øre. 218—219, 9″ höie, røde, næsten af Kugleform; den ene har en viid Munding med kruset Kant og et lille Øre ved hver Side samt puncterede Zirater; den anden har en Hals med et lille Øre ved hver Side, samt fremstaaende Knopper og paamalede sorte Striber paa Bugen (215—219 Santa). 220, 8″ höi, guul, med sorte og røde paamalede Zirater, og med en udvidet Hals, ved hvis ene Side et Øre og ved den anden en barbarisk fremstillet Abe (Caxamarca). 221, 13″ höi, sort, tøndeformet med en, en nordisk Nisse lignende, lille Figur ved hver Side af Halsen (Santa). 222, 11″ höi, lignende, men paa denne er der et lille Øre paa hver Side af Halsen (Santa). 223, 10″ höi, lignende, men med en lille Fugl ved hver Side af Halsen. 224, 6½″ höi, sort, tøndeformet, med et Øre ved Siden af Halsen (223—224 Caxamarca). 225, 6″ höi og 7½″ lang, sort, tøndeformet, med et lille Øre ved hver Side af Halsen og med Basrelief med Fuglefigurer langs med Siderne (Truxillo). 226, 9″ höi, rød, af Kugleform, med en stor buet Hank paa og med en Munding eller rund Aabning paa hver Side af Bugen. Fremdeles Hængekar af brændt Leer: 227, 4¼″ höit, sort med spids Bund, et Øre paa hver Side og fire Felter med Fuglefigurer om Bugen. 228, 6″ höit, riflet om Bugen, med spids Bund og to Ører, og af guul Farve med paamalede sorte og brune Striber. 229—231, henved 7″ höie, med spidse Bunde og to Ører, de to ere brune og den tredie guul, og de have alle paamalede Zirater. 232, Et fladt Brændt-Leers Kar, 2″ höit og 4″ i Diameter, sort, med indridsede Zirater (226—232 Caxamarca). 233, Et sort Brændt-Leers Kar, bestaaende af fire ved Siden af

hinanden staaende Kar, af hvilke dog kun de to ere aabne foroven (Truxillo). 234, Et aldeles lignende men rødt Kar (Caxamarca). 235—236, En Skaal af brændt Leer, $2\frac{1}{2}''$ höi og $6\frac{1}{4}''$ i Diameter, guul med paamalede brune Zirater, samt en til denne Skaal hørende, $3\frac{1}{2}''$ lang, Skee ogsaa af brændt Leer med et Øre som Haandtag, ligeledes guul med brune Ornamenter (Truxillo). 337, En 8″ höi Idol af brændt Leer, forest. en siddende Mand med höi Hat og oprakte Arme; den er guul med sort Paamalning (Caxamarca).

Columbiske Oldsager. Efterat Columbus den 3die December 1492 havde opdaget den store Ø af Antillerne, som han kaldte Hispaniola og som senere benævnes Haïti eller S. Domingo, anlagde han paa Øens Nordkyst det lille Etablissement La Navidad. Da han den 27de November 1493 kom anden Gang til Øen, fandt han dette forstyrret og alle der efterladte Spaniere myrdede. Han seilede nu mere østlig og begyndte den 8de December samme Aar, paa den nordostlige Kyst paa en Slette nær Udløbet af en der løbende Flod, Opførelsen af en By, som han til Ære for sin kongelige Beskytterinde kaldte Isabella, ligesom han ogsaa gav Floden Dronningens Navn. Paa en Klippepynt omtrent 500 yards eller Favne NV for Flodens Munding byggede han til Byens Forsvar et Fort, som han ligeledes benævnte Fort Isabella. I October 1852 var det britiske Skib Scorpion der ved Kysten paa Opmaaling, og denne Leilighed benyttede en af Officererne, John Parsons, til at besøge dette Sted, hvor ingen Levninger af Byen mere sees, men kun Ruiner af Fortet ere tilbage. Han medtog fra disse to architectoniske Stykker som Levninger og Prøver af en af de første Bygninger, Columbus opførte i den nye Verdensdeel, nemlig en Tagsteen og et Stykke, som det synes, Korallith, der har været brugt som Dæksteen (coping stone) paa een af Murene. Da Skibet senere kom til St. Croix, forærede Hr. Parsons disse Stykker til vort Selskabs Medlem, Major Andrew Lang, som oversendte dem til Cabi-

nettet i den Tanke at de kunne egne sig til at bevares ved Siden af ante-columbiske Sager. En vedlagt Kortskizze af Cap Isabella og nærmeste Omgivelser give disse Sager Værd for Samlingen.

DET KONGELIGE NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

AARSBERETNING.

1854.

Aarsmöde den 29de April 1855.

Det almindelige Aarsmöde afholdtes under Hans Majestæt Kongens Præsidium paa Christiansborg Slot den 29de April.

Secretairen, Etatsraad Rafn, meddeelte en Beretning om Selskabets Arbeider og Status i Aaret 1854, i hvilket følgende af de senest optagne Medlemmer vare optagne i Classen af de

STIFTENDE MEDLEMMER:

H. Ks. H. PRINDS JÉROME NAPOLÉON.
Basilius (H. E.), Erkebiskop af Polotsk og Vitebsk.
Bradford (Alexander W.), Esq., New York.
Dowler (Bennet), M. D., New Orleans.
Eynard (J. G.), Borger af Athen, Genf.
Knowles (James T.), Architect, London.
Morris (Jacob J.), Esq., Philadelphia.
Oesterreicher (Renner von), K. Dansk General-Consul i Triest.
Robert (Pierre C.), Professor ved Artilleriskolen i Metz.

Der udgaves i dette Aar af

SELSKABETS ARCHÆOLOGISKE TIDSSKRIFTER:

Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie. Aargangen eller Bindet for 1853 med 5 Plancher, indeholdende: 1) Fire

Studier til Grevefeidens Historie af C. Paludan-Müller: a. Eske Bilde, Lehnsmand paa Hagenskov, og Bonden Lunde; b. Eske Bildes Fangenskab i Lybek og Trondhjem; c. Ulfelderne til Oregaard, Bengaard og Vargaard; d. Om de sjællandske og fyenske Adelsmænd, som i Aarene 1535 og 1536 holdtes fangne i Meklenborg. 2) Fund ved Smörumøvre af en Metalarbeiders Forraad fra Broncealderen, tilhørende Hans Majestæt Kongen, ved J. J. A. Worsaae. 3) Hans Grams Afhandling om det i Aaret 1734 ved Møgeltønder fundne Guldhorn, med Indledning og Bemærkninger af E. C. Werlauff. 4) Russernes Sammenstød og Forbindelser med det østromerske Rige indtil Vladímir den Stores Overgang til Christendommen (988) af P. Seidelin. 5) Propædeutisk Veiledning til Studium af de nordiske Oldsager, ved Jon Olafsen fra Grunnavik, 1752, oversat, med Fortale og Anmærkninger, af E. C. Werlauff. 6) Anmärkningar om inskriften å Gorm den Gamles runsten i Jällinge, af Carl Säve. 7) Om den slaviske Oprindelse af nogle Stedsnavne paa de danske Smaaøer, af Frederik Schiern.

Af dette Bind vare indbundne Foræringsexemplarer sendte til Møgeltønder og Smörumøvre Pastorater.

Fremdeles udgaves af Antiquarisk Tidsskrift Aargangene 1852 og 1853 og af Mémoires des Antiquaires du Nord en livraison extraordinaire, indeholdende:

Vestiges d'Asserbo et de Söborg découverts par Sa Majesté Frédérik VII Roi de Danemark, mémoire publié avec des éclaircissements historiques par M. C.-F. Wegener.

Ligeledes forelagdes som færdigt fra Pressen: LEXICON POËTICUM ANTIQUÆ LINGUÆ SEPTENTRIONALIS conscripsit Sveinbjörn Egilsson, fasc. I.

Hans Majestæt Kongen medbragte en liden Afhandling om den paa Julianehöien ved Jægerspriis opsatte Runesteens rette Fædreneland og lod den forelæse ved Conferentsraad Wegener, der efter Allerhöistsammes Befaling havde forfattet

den. Da det Væsentlige af denne Afhandlings Indhold passende kan optages i Forfatterens Skrift om Abrahamstrup eller Jægerspriis, der trykkes i Selskabets Annaler, skal man her blot give en kort Antydning deraf.

Paa Julianehöien ved Jægerspriis findes en liden Runesteen, som uden Hensyn til dens Forklaring er mærkelig derved, at den i sin Heelhed kun lader sig læse ved Hjælp af det saakaldte tydske eller angelsaxiske Runealphabet. Indskriften er følgende: ᛁᚷᛁᛋᛟᚾᚨᚠᛚᚨᛉ. Af de elleve Characterer ere trende udelukkende tydske Runer, to höre afgjörende meest til samme Art, og de øvrige sex ere fælleds for det tydske og det skandinaviske Runealphabet, kun at et Par af dem have forskjellig Betydning i hvert af disse. Derom ville alle være enige, at Hovedtrækket i den hele Indskrift peger hen paa de tydske Runer.[1]

Denne Omstændighed maa vække Opmærksomhed. Thi vel finder man i Danmark tydske Runer, f. Ex. paa det ene af de berömte Guldhorn og paa enkelte Guldbracteater og andre Prydelser, der let lade sig flytte og altsaa fra fremmed Land kunde være bragte til Danmark; men man finder ikke en sammenhængende Indskrift i tydske Runer paa nogen eneste Runesteen, der hidtil er opdaget i det nuværende egentlige Danmark. Derfor have danske Oldgranskere allerede tidligere haft den Formodning, at Runestenen paa Julianehöien maatte være hidbragt fra andre Lande, og denne Formodning blev bestyrket ved et Sagn paa Jægerspriis, at Stenen i sin Tid var bleven nedsendt fra Norge. Finn Magnusen havde paa flere Maader støttet denne Formening. Imidlertid var den dog hidtil kun en Gisning, saa megen Sandsynlighed den end havde for sig.

---

[1]) see Finn Magnusen i Vid. S. Skr. VI B. tab. XIII. Der kan man nöiagtig see Indskriften, hvilken ogsaa i den udførligere Meddelelse i Annaler f. nord. Oldk. og Hist. 1855 vil blive gjengiven i ny Afbildning efter Originalen.

Men man er nu istand til at levere et diplomatisk Beviis for denne Runesteens rette Fædreneland. Af det forrige Kunstkammers Archiv har nemlig Archivarius Herbst fremdraget Copier af et Par Breve, som Samuel Thornsohn, Foged i Nedre-Thellemarkens og Bamble Fogderie, i Aarene 1781 og 1782 havde skrevet til det Kgl. Rentekammer i Kjøbenhavn, og disse Breve lade ingen Tvivl tilbage i denne Henseende. Ved det første Brev af 22de October 1781 anmeldte Thornsohn, at en Deel Oldsager vare opdagede i en Höi paa Gaarden Stenstads Jorder i Holden Præstegjæld, og deriblandt „en rund Steen af en besynderlig haard Materie, hvorpaa følgende Runebogstaver staae udgravede: ᛁᚷᛁᛋᛟᚾᚨᚨᛚᚠᛉ." Med det andet Brev af 23de Februar 1782 sendte han foruden flere Oldsager, „ifølge Collegii Befaling under 10de Marts forrige Aar, den runde Steen, som han under 22de October havde anmeldt at være funden og opgravet i en Höi paa Gaarden Stenstads Jorder i Holden Præstegjæld, hvorpaa de Bogstaver findes, som han da tillige havde opgivet." Ved at sammenligne den ovenfor meddeelte Indskrift paa Runestenen paa Julianehöi med den Indskrift, der gives i Thornsohns første Brev, vil man overbevise sig om, at den af ham omtalte Steen netop er den, der nu er opstillet paa Julianehöi. Ogsaa hans øvrige Beskrivelser af Stenen passe fuldkommen paa denne.

Disse tvende Breve (der in extenso bleve forelagte) give saaledes det fuldstændigste Beviis for, at Runestenen med tydske Runer, der findes opsat paa Julianehöi ved Jægerspriis, ikke er af dansk men af norsk Oprindelse, og det bliver saaledes fremdeles en Sandhed, at man ikke endnu kjender nogen i det egentlige Danmarks nuværende Lande hjemmehørende Runesteen med sammenhængende Indskrift i tydske eller angelsaxiske Runer.

Fra V. U. Hammershaimb var modtagen en Beretning om den Reise, han i Sommeren 1853 atter foretog til Fær-

øerne for at fuldstændiggjöre sine Samlinger af Kvæder, Sagn o. d. l. Efter Opfordring af Selskabets Bestyrelse erklærede han sig beredvillig til at optegne Stedsnavne der paa Øerne, og til den Hensigt medgaves ham syv Specialkorter over de enkelte Præstegjæld deroppe. I Selskabets Efteraarsmøde fremlagde han som Prøve en Fortegnelse over en betydelig Mængde Navne paa Bjerge, Höie, Klipper, Dale, Fjeldklofter, Kilder, Elve, Bugter, Fiskebanker, blinde Skjær o. s. v., som findes paa og ved Øen Vaagø, paa hvilken Ø han havde opholdt sig saa længe, at det havde været ham muligt at besøge alle Bygderne paa den og saaledes faae en vistnok temmelig fuldstændig Stedsfortegnelse over hele dette Syssel. Fremdeles havde han optegnet Stedsnavne paa flere af Øerne; og, da han ikke selv kunde reise overalt, formaaede han ved sin Afreise virksomme Mænd der paa Øerne til at interessere sig for dette Foretagende.

Efter Forslag af Archivar Jon Sigurdsson havde Selskabet overdraget Magnus Grimsson i Reykjavík at foretage oldgeographiske og antiquariske Undersøgelser paa Island, og en Instrux var udarbeidet og opsendt ham til Veiledning.

Dr. H. Rink, const. Inspecteur i Syd-Grönland, havde nedsendt et nyt udarbeidet Kort over Julianehaabs District, udkastet efter det i Grönlands historiske Mindesmærker udgivne Kort over de Gamles Østrebygd med Rettelser og Tillæg, hvortil Reiser i næsten alle Districtets Fjorde havde foranlediget ham; fremdeles adskillige Grundtegninger og Prospecter af mærkelige europæiske Ruiner i denne Deel af Grönland, nemlig af Kirkeruinen paa Herjulfsnæs, af Ruinerne af Domkirken med øvrige Bygninger ved Bispesædet Gardar, og af de tilbageværende Levninger af Lagmandsboligen Brattahlid.

Missionair Samuel Kleinschmidt i Neuherrnhut havde sendt nogle Bemærkninger til Grönlands antiquariske Chorographie og gamle Geographie.

Til Vice-Præsident, Secretair og Casserer for de næstfölgende tre Aar gjenvalgtes de samme Embedsmænd, som i

de foregaaende Aar havde fungeret. Til Revisorer af Cassererens Regnskab for 1854 valgtes Etatsraad A. A. Kiellerup og Cancellieraad L. Ring.

SELSKABETS BIBLIOTHEK.

I de i 1852—1854 afholdte Møder forelagdes følgende Skrifter, der vare modtagne fra:

NORDEN. *Hið íslenzka Bókmenta-Fèlag:* Hómers Odysseifskvæði; Sveinbjörn Egilsson íslenzkaði, Kaupmannahöfn 1854. — *Det Kongl. Norske Frederiks Universitet i Christiania de efter dets Foranstaltning udgivne:* Saga Ólafs konúngs Tryggvasonar, forf. paa Latin af Odd Snorrason og siden bearbeidet paa Norsk; efter en hidtil ubenyttet Membran-Codex i det Kongl. Bibl. i Stockholm udgivet af P. A. Munch. Christiania 1853. — Saga Ólafs konúngs ens helga, udförligere Saga om Kong Olaf den hellige, udg. efter det ældste fuldstændige Pergamentshaandskrift i det Kongl. Bibl. i Stockholm. Christiania 1855. — Norsk og Keltisk; om det norske og keltiske Sprogs indbyrdes Laan, af C. A. Holmboe. Christiania 1854. 4. — *Foreningen for Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring, dens* Aarsberetninger for 1845—1853. 4; med Plancher i Tværfolio. 1854. 8. Arkæologisk-historisk Fortegnelse over Norges Levninger af Kunst og Haandværk fra Middelalderen, af N. Nicolaysen. Christiania 1855. 16. Mindesmærker af Middelalderens Kunst i Norge, udgivne af Foreningen med Text af N. Nicolaysen. 1-3 Hefte. Christiania 1854—55. fol. obl. — *Prof. C. A. Holmboe, hans Værk.* Det norske Sprogs væsentligste Ordforraad sammenlignet med Sanskrit og andre Sprog af samme Æt. Bidrag til en norsk etymologisk Ordbog. Wien 1852. 4. — *Pastor N. V. Stockfleth, hans* Norsk-Lappisk Ordbog. Christiania 1852. — *Rigsarchivar Chr. C. A. Lange og Prof. Carl R. Unger:* Diplomatarium Norvegicum, Oldbreve til Kundskab om Norges indre og ydre Forhold, Sprog, Slægter, Sæder, Lovgivning og Rettergang i Middelalderen. III. 1. Christiania 1853. — *Det Kongl. Ministerium for Hertugdömmet Slesvig:* Valdemar den andens Jydske Lov efter den Flensborgske Codex, tilligemed den 1590 foranstaltede ny Udgave af Loven og den af Ekenberger 1593 besörgede plattydske Oversættelse af samme, med 1 facs. Kbhvn. 1853. 12.; *samt* De med Jydske Lov beslægtede Stadsretter for Slesvig, Flensborg, Aabenraa og Haderslev med Tillæg af Thord Degns Artikler og Skraaen for St. Knuds Gilde i Flensborg, udgivne efter Ministeriets Foranstaltning af P. G. Thorsen, med 5 pl. Kbhvn.

1855. 12. — *Det antiquariske Selskab i Kiel*, *dets* 16ter Bericht 1852, Zur Runenlehre, zwei Abhandlungen von R. v. Liliencron und K. Müllenhoff. Halle 1852. — *Det historiske Selskab i Kiel:* Diplomatarium des Klosters Arensbök, herausgeg. von A. Jessien, III. 1, Kiel 1852. 4. og Nordalbingische Studien VI. Kiel 1854. — *Fyens Stifts literaire Selskab:* Aktstykker til Nordens Historie i Grevefeidens Tid, udgivne ved C. Paludan-Müller. Odense 1853. 4. — *Prof. J. J. A. Worsaae*, *hans:* Beretning om Udgravning af en Jættestue paa Hjelm Mark ved Stege. Kbhvn. 1853, *og* Afbildninger fra det Kongelige Museum for nordiske Oldsager i Kjöbenhavn, ved Magnus Petersen. 1854. — *H. W. Schmidt*, *hans:* Verzeichniss über die in der Königlich Schwedischen Waffensammlung auf Ulriksdal vorhandenen Schiess-, Hau-, Stich- und Deck-Waffen nebst einigen Bemerkungen über die Zeitperioden derselben, chronologisch geordnet und erklärt. — *Prof. George Stephens:* Sveriges historiska och politiska visor, utgifna af G. O. Hyltén Cavallius och G. Stephens I. Örebro 1853. Tvende Oldengelske Digte med Oversættelser og Tillæg. Kbhvn. 1854. 4. — *C. J. Brandt de af ham og R. Th. Fenger udgivne* Christiern Pedersens Danske Skrifter. 1-4 Bind. Kbhvn. 1850—1854. — *Prof. C. G. Brunius*, *hans:* Historisk och architectonisk Beskrifning om Lunds Domkyrka. med 6 pl. Lund 1854. — *C. A. Adlersparre*, *hans:* Erinringar vid „Grefve Magnus Björnstjernas Anteckningar." Stockholm 1853. — *Richard Dybeck*, *hans:* Svenska Fornsaker. 1 H. Svenska Folkmelodier. 1 H. Stockholm 1853. — *Bibliothecar A. J. Arwidsson*, *hans:* Handlingar till upplysning af Finlands Häfder. 5—7 delen, Stockholm 1852—54.

RUSLAND. *Provst P. U. F. Sadelin til Hammarland paa Åland:* Historiska och statistiska anteckningar om städerna i Finland, utgifne år 1844 af Claës Wilh. Gyldén med tillhörande 31 plankartor. Helsingfors 1845. — Statistische Darstellung des Grossfürstenthums Finnland, von Gabr. Rein. Helsingfors 1839. — Kalewala, das National-Epos der Finnen ins Deutsche übers. von Anton Schiefner. Helsingfors 1850. — Genealogia Sursilliana ved Elias Robert Alcenius. Helsingfors 1850. 4. — *Finska Literatur-Sällskapet:* Suomi, Tidsskrift i fosterländska ämnen 1852. — Svenskt-Finskt Handlexicon. Ruotsalais-Suomalainen Sanakirja. Helsingfors 1853. — *Det Keiserlige archæologiske Selskab i St. Petersborg*, *dets:* Mémoires, publiés par B. de Köhne, vol. VI.; XVI—XVII. 1852. — *Hofprovst Stephan Sabinin:* О сношеніяхъ Норманновъ съ Востокомъ, сочиненіе К. Х. Рафна, (særskilt Aftryk af Журналъ Мин. нар. просв. 1853. nº 10). — *Det Esthlandske literaire Selskab*, *dets:* Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands, herausgeg. von F. G. v. Bunge und C. J. A. Paucker. VII. 2. Reval 1853. — Esthnische Volkslieder, Urschrift und Übersetzung

von H. Neus. 3 Abth. Reval 1852. — *Dr. C. J. A. Paucker i Reval, hans Udgave af:* Der Güterbesitz in Ehstland zur Zeit der Dänen-Herrschaft, nach Jacob Langebek's, P. Fr. Suhm's und G. M. Knupffer's topographischen Bemerkungen zum Liber Census Daniæ mit einigen Zusätzen herausgegeben. Dorpat 1853. — Die Herren von Lode und deren Güter in Ehstland, Livland und auf der Insel Oesel nach Urkunden und andern geschichtlichen Nachrichten von Julius Paucker. *Dr. Napiersky i Riga:* Livoniæ Commentarius Gregorio XIII. P. M. ab Antonio Possevino scriptus. Rigæ 1852. 4.

PREUSSEN. *Det Kong. Preussiske Videnskabers Academie, dets:* Monatsbericht 1852-Juli til 1855-Juli. — *Det Berlinske Selskab for Tydsk Sprog og Oldkyndighed, dets:* Neues Jahrbuch, herausg. von F. H. von der Hagen. X. Leipzig 1853. — *Foreningen for Mark-Brandenburgs Historie:* Märkische Forschungen. 3—4 B. Berlin 1845—1850. — *Prof. Jakob Grimm:* Über die Namen des Donners. Berlin 1855. 4. — *Prof. G. Homeyer:* Über das germanische Loosen. Berlin 1854. — *Prof. F. H. von der Hagen, hans Udgave af:* Nibelungen, zwei und zwanzigste Handschrift, mit einem Schriftbilde. Berlin 1852. — Deutche Rechtschreibung, Aussprache und Sprachgebrauch. 1852. — De Snorrone Sturlaeo Diss. Aemilii Bosselet. Berolini 1854. — *Selskabet for Pommersk Historie og Oldkyndighed:* Baltische Studien. XIII 2—XVI. Stettin 1847—53; 23r—25r Jahresbericht. 1848—50. — *Tadeusz Wolański, hans:* Schrift-Denkmale der Slaven vor Christi Geburt, 2—3 Lief. Gnesen 1852. 4. — *Dr. Neigebaur:* „Die Geten, Dacier, Gothen und Normannen sind ein Volk." — *Det Slesiske Selskab for fædrelandsk Cultur i Breslau, dets:* 30r—31r Jahresb. 1851—53. — *Det Overlausitske Videnskabers Selskab:* Neues Lausitziches Magazin, besorgt durch C. G. Th. Neumann XXIX 3-4, XXX—XXXII 3. Görlitz 1853—54. — *Foreningen af Oldkyndighedsvenner i Rhinlandet, dens:* Jahrbücher 10r—11r Jahrg. Bonn 1853—54. *Prof. Karl Simrock i Bonn:* Vaticinii Valae eddici carminis antiquissimi vindiciae. Bonnae 1853. 4. — Hertha die Spinnerin.

MEKLENBURG, HAMBURG. *Foreningen for Meklenburgsk Historie og Oldkyndighed, dens:* Jahrbücher, herausg. von G. C. F. Lisch *og* Jahresbericht, herausg. von W. G. Beyer 18r—19r Jahrg. Schwerin 1853—54. — *Archivar Lisch i Schwerin, hans:* Blätter zur Geschichte der Kirchen zu Doberan und Althof, 1854. — *Foreningen for Hamburgs Historie, dens:* Zeitschrift, Neue Folge, I 1. 1854.

SACHSEN, HESSEN, HANNOVER, FRANKFURT, NASSAU. *Den historiske Forening for Nedersachen, dens* Archiv 1849—52; Urkundenbuch, H. II-III; 15e, 17e, 18e Nachricht. Hannover 1852. — *H. G. Ehrentraut i Hannover, hans* Frisisches Archiv, eine Zeitschrift für friesische Geschichte und Sprache, 1-2 B. Oldenburg

1849, 1854. — *Selskabet for Kunst og fædrelandske Oldsager i Emden, dets:* Bericht 1854 *og* Geschichte der ehemaligen Klöster der Provinz Ostfriesland, von Hemmo Suur. Emden 1838. — *Den historiske Forening i Osnabrück, dens:* Mittheilungen, IV, 1855. — *Foreningen til Granskning af Rhinsk Historie og Oldkyndighed, dens:* Abbilddungen von Mainzer Alterthümern mit Erklärungen, IV—V. Mainz 1852. 4. — *Foreningen for Hessisk Historie og Statistik i Kassel, dens:* Zeitschrift VI 2. 1853. Periodische Blätter der Geschichts- und Altherthumsvereine zu Kassel, Darmstadt, Frankfurt a. M., Mainz und Wiesbaden, n⁰ 1-3. 1854. — *Foreningen for Hessisk Historie og Oldkyndighed i Darmstadt, dens:* Archiv VII 3; VIII 1, 1853—54. — Urkunden zur hess. Landes-, Orts- und Familiengeschichte, herausg. von L. Bauer, 2 H. 1279—99, 1854, — Regesten der bis jetzt gedruckten Urkunden zur Landes- und Ortsgeschichte des Grossherzogthums Hessen, bearb. von H. E. Scriba, 4e Abth. — Die Wüstungen im Grossherzogthum Hessen von G. W. J. Wagner. Provinz Oberhessen 1854. — *Den geographiske Forening i Frankfurt a. M., dens:* Jahresbericht 1852—53. — *Foreningen for Frankfurts Historie og Kunst, dens:* Archiv, VI H. 1854. — *Hr. K. Schwartz, hans Skrift:* Die Feldzüge Robert Guiscards gegen das Byzantinische Reich, nach den Quellen dargestellt. Fulda 1854. 4. — *Foreningen for Nassauisk Oldkyndighed og Historiegranskning, dens:* Annalen, IV 2-3, Denkmäler aus Nassau, 1 H. 1852. 4. — Ad. Köllner's Geschichte der Herrschaft Kirchheim-Roland und Stauf. Wiesbaden 1854. — P. H. Bär, Dipl. Geschichte der Abtei Eberbach im Rheingau, herausg. v. K. Nossel, I 2-3. — *Den Voigtlandske ant. Forening, dens* 25r—27r Jahresbericht 1850—52, herausg. von F. Alberti, Gera 12. — *Det historisk-antiquariske Selskab i Altenburg, dets:* Mittheilungen, III 4, IV 1, 1853—54. — *Dr. Gustav Klemm:* Nachricht über die culturgeschichtliche Sammlung zu Antonstadt, Dresden 1852. — *Dr. Theodor Möbius, hans Skrift:* Über die ältere isländische Saga. Leipzig 1852 *og hans Udgave af* Blómstrvallasaga, Leipzig 1855. — *Rentamtmand Preusker, hans:* Die Stadtbibliothek in Grossenhain nach Gründung, Verwaltung und Besitzthum geschildert, 5te Aufl. 1853.

BAIERN, WÜRTEMBERG, BADEN. *Det Kongelige Videnskabers Akademie i München, dets:* Abhandlungen der hist. Classe VI 3, VII 1-2; der philos.-philolog. Classe, VI 3, VII 1-2; der mathem.-physic. Classe, VI 2-3, VII 1-2. Bulletin 1852, 1-29; 1853, 26-52. Almanach 1855. — Monumenta Boica, vol. XXXVI. — *Den historiske Forening for Overbaiern, dens:* Oberbaierisches Archiv für vaterländische Geschichte; XIII—XIV, XVI; 14r—16r Jahresbericht. München 1851—53. — *Den historiske Forening for Schwaben og Neuburg, dens:* 17r—20r Jahresbericht. Augsburg

1851—54. 4. — *Den historiske Forening for Overpfalz og Regensburg, dens:* Verhandlungen, 15 B. 1853. — *Den hist. Forening for Overfranken, dens:* Archiv VI 1. Bayreuth 1854. — *Den hist. Forening for Mellemfranken, dens:* 22r Jahresbericht, Ansbach 1853. — *Den hist. Forening for Nederfranken og Aschaffenburg, dens:* Archiv, XII, 2-3. Würzburg 1853—54. — *Directionen for det Germaniske Museum i Nürnberg:* System der deutschen Geschichts- und Alterthumskunde, entworfen zum Zwecke der Anordnung der Sammlungen des Germanischen Museums von Freih. H. von und zu Aufsess. 1853. 4. Denkschrift, das Germanische Museum betreffend, 1853. Verhältniss der historischen Vereine zum Germanischen Museum. Erster Jahresbericht verfasst von W. Harless, 1854. Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit, 1854 n⁰ 3, 5-12; 1855 n⁰ 1. Organismus des Germanischen Museums, 1855. — *Den Würtembergske Forening for Oldkyndighed i Stuttgart, dens* Jahreshefte VII. 1855 fol., 6r Rechenschaftsbericht, 1852—54. 4. Schriften, 3 H. 1854.

ÖSTERRIG. *Det Keiserlige Videnskabers Akademie i Wien, dets* Archiv für Kunde Österreichischer Geschichtsquellen, VIII—XIV 1. 1852—53. Notizenblatt, Beilage zum Archiv. 1852—1855. Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe, VIII 3-5; XVI 1. 1852—55. Die feierliche Sitzung am 29. Mai 1852. Register zu den ersten X Bänden der Sitzungsberichte der philos.-hist. Classe. 1854. Almanach 1855. — Fontes Rerum Austriacarum, Oesterreichische Geschichts-Quellen. Zweite Abth. Diplomataria et Acta, V—VIII. 1852—53. — Monumenta Habsburgica, Sammlung von Actenstücken und Briefen zur Geschichte des Hauses Habsburg in dem Zeitraume von 1473 bis 1576. Erste Abth. 1 B.; Zweite Abth. 1 B. — *Legationspræst Rajefsky i Wien:* Jan Kollár, Staroitalia Slavjanská aneb objevy a důkazy živlů slavských v zeměpisu etc. Ve Vídni 1853. 4; *med* Tabule k Staroitalii slavjanské Jana Kollára, fol. — *Directionen for Museum Francisco-Carolinum i Linz* 13r-14r Bericht. 1853—54. Geognostische Wanderungen im Gebiete der nordöstlichen Alpen, von C. Ehrlich, Linz 1852. — *Den historiske Forening for Steiermark, dens* Mittheilungen, 1-5 H. Gratz 1850—54. Schriften des hist. Vereines für Innerösterreich. Wo stand das Flavium Solvense des C. Plinius, von R. Knobl. Gratz 1848. Mittheilungen, 1-5 H. 1850—54. Der angebliche Götter-Dualismus an den Votivsteinen zu Videm und Aquileia, von R. Knobl. 1855. — *Hr. J. Kukuljević Sakcinski i Agram, hans:* Leben des G. Julius Clovia, ein Beitrag zur Slavischen Kunstgeschichte, aus dem Ilirischen übers. 1852. — *Hr. Franz von Kubinyi i Pest:* Magyarország és Erdély képekben. I—IV kötet. Kiadják és szerkesztik Kubinyi Ferencz és Vahot Imre. Pest 1853—54. Ungarn und Siebenbürgen in

Bildern. Redacteure: Franz von Kubinyi und Emerich von Vahot, aus dem Ungarischen übersetzt. 1 B. Pest 1854. 4. — *Det K. K. Mährisk-Slesiske Selskab for Agerdyrkning, Natur- og Landkyndighed i Brünn, dets* Mittheilungen 1853. 4. — *P. Ridder von Chlumeczy, hans* Bericht über die Ausgrabungen bei Bellöwitz. Codex diplomaticus et epistolaris Moraviæ, Urkundensammlung zur Geschichte Mährens, herausg. von P. Ritter v. Chlumecky und redigirt von Joseph Chytil, VI, vom Jahre 1307—1333. 1844. Die Landtafel des Markgrafthums Mähren, I-III Lief. 1854. fol. — *Bibliothecar P. J. Šafařík i Prag, hans* Mnicha Chrabra o Písmenech Slovanských. 1851. *Prof. J. E. Wocel, hans* Bericht über die im Aug. und Sept. 1851 unternommene kunst-archäologische Bereisung Böhmens; Archäologische Parallelen *m. fl. Skrifter.* — *Dr. W. R. Weitenweber, hans* Mittheilungen über die Pest zu Prag in 1713—14. Dr. Joseph C. E. Hosers Rückblick auf sein Leben und Wirken. 1848. Denkschrift über die Gebrüder Johann Swatopluk und Carl Borisroj Presl. 1854. 4. — *Det Kongl. Böhmiske Videnskabers Selskab i Prag, dets* Abhandlungen, Fünfter Folge, 7 B. 1852. 4. Systematisch und chronologisch geordnetes Verzeichniss sämmtlicher Werke und Abhandlungen der K. Böhm. Ges. der Wissenschaften, verfasst von Igm. J. Hanuš. Prag 1854. — *Foreningen for det Böhmiske National-Museum:* Časopis ceského Museum. 1843—53. — *Den archæologiske Forening i Prag:* Památky archaeologické a místopisné, vydávané od archaeologického odboru českého Museum nákladem Matice české, Redaktor Karel Vladislav Zap. D. I 1-4. V Praze 1854. 4.

SCHWEIZ. *Det antiquariske Selskab i Zürich, dets* Mittheilungen II, IX, XI, XVII, XIX, 1851—1855. 4. Die Ortsnamen des Kanton Zürich, aus den Urkunden gesammelt und erläutert von H. Meyer. 4. — *Conseil de l'instruction publique du canton de Vaud:* Mémoire sur les monnaies des pays voisins du Léman, par Rod. Blanchet. Lausanne 1854. — Histoire de la ville d'Orbe et de son chateau dans le moyen âge par M. Frédéric de Gingens la Sarra. Lausanne 1855.

ITALIEN. *Hofjægermester F. de Bertouch i Venedig:* A Grammar Armenian and English by P. Pachal Aucher. Venice. Printed at the Armenian press of St. Lazarus 1832. — Et armenisk Atlas, indeholdende 10 Kort med tilhörende armenisk Text. — Alphabete orientalischer und occidentalischer Sprachen, zusammengestellt von Fr. Ballhorn, 6te Aufl. Leipzig 1853. — *Grev Francisco Miniscalchi Erizzo i Verona, hans Værk* Le Scoperte Artiche. Venezia 1855 *med et dertil hørende* Atlante, *indeholdende:* Carta da navegar de Nicolo et Antonio Zeni furono in tramontana lano MCCCLXXX Fac simile nuovamente pubblicato. Fac simile di una Carta idrografica di Andrea Bianco del 1436, esistente nella Marciana. — Carta

delle Terre Polari Artiche dalla Baja di Baffin all' Isola Baring corretta sopra documenti officiali al 1853; — tratta da quella dell' ammiragliato Inglese e corretta al 1853. — *Director Bernardino Biondelli i Mailand, hans* Saggio sui Dialetti Gallo-Italici. P. I—III. Milano 1853—54. — *Det K. K. Lombardiske Videnskabers og Kunsters Institut, dets* Giornale é Biblioteca Italiana, Nuova Serie, t. III-VI. Milano 1852—55. 4. — *Bernardo Quaranta i Neapel:* Intorno ad un' osca iscrizione incisa nel cippo disotterrato a Pompei nel agosto del 1851. De' lavori della Reale Accademia Ercolanese nell' anno MDCCCL et MDCCCLI. 1852. Scoperta dell' antichissimo nome del Sebeto rappressentato insieme con Partenope in due monete napolitane inedite. 1853. 4.

GRÆKENLAND. *Grev Joseph de Cigalla (I. ΔΕ ΚΙΓΑΛΛΑΣ) paa Santorin: Νέα Πανδώρα. Ἀθηνησι* 1853, *hvori p.* **110:** *Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῆς γενικῆς ἐνιανσίου συνεδριάσεως τῆς ἐν Κοπενάγῃ Βασιλικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀρχαιολόγων τῆς Ἄρκτου.* (en Beretning om Selskabets den 21de Marts 1853 paa Christiansborg afholdte Aarsmøde); *og samme Revue for* 1854, *hvori* p. 329 en Beretning om sammes Aarsmøde den 31te Mai 1854, og p. 330: ligeledes meddeelt paa Græsk af Grev Cigalla: *Περὶ τῶν σχέσεων τῶν Νορμαννῶν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς. Σύντομος διατριβὴ ὑπο Καρόλου Χριστιανοῦ Ῥάφνου. Ambrosio Ralli: Ὁ ποιητικὸς ἀγὼν (ἔκθεσις τοῦ ποιητικου διαγωνισμου) τοῦ* 1855. *Ἀθηνησι.* Indsenderen udsætter hvert Aar en Hæderspræmie for det i Nygræsk forfattede Digt, der af en af Universitetet i Athen valgt bedömmende Committee erklæres for det fortrinligste; og indeholder dette Skrift et raisonnerende Referat af denne Committees Kjendelse for 1855. *Fremdeles Λογοι εκφωνηθεντες τηι* 3 *οκτωβριου* 1854 *ὑπο Νικολαου Κωστη και ὑπο Κωνσταντινου Κοντογονου. Ἐν Ἀθηναις* 1855. *Καταλογος τῶν κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος* 1853—1854 *δωρηθέντων εἰς την Βιβλιοθήκην βιβλίων* (i dette academiske Aar havde Universitets-Bibliotheket i Athen en Tilvæxt af 1491 Bind.)

SPANIEN. *Real Academia de la Historia de España, dets* Memorias t. VIII. 1852. 4. — Memorial Historico Español: Coleccion de documentos, opúsculos y antigüedades t. I—IV. 1851—52. Disertacion sobre la Historia de la Naútica, obra póstuma del Sr. D. Martin Fernandez Navarrete. 1846. — España Sagrada t. XLVII. 1850. 4. — Viage literario a las iglesias de España, su autor Don Jaime Villanueva t. XI—XXII. 1850—52. — Elogio histórico del Sr. Don Antonio de Escaña por Don Francisco de Paula Quadrado y de Roó. 1852. — Opúsculos legales del Rey Don Alfonso el Sabio. t. I-II. 1836. 4. — Diccionario geografico-istorico de España, II. 1846. 4. — Memoria Histórico-crítica sobre el gran Disco de Theodosia encontrado en almendralejo por Don Antonio Delgado. 1849. 4. — Historia general y natural

de las Indias por el Capitan Gonzalo Fernando de Oviedo y Valdés. p. I-II. 1851—1852. 4. — *Don Basilio Sebastian Castellanos, hans* Cartilla numismatica ó Repertorio de las palabras tecnicas de la ciencia de las medallas. — Memorias póstumas sobre asuntos del Rio de la Plata y del Paraguay por Don Felix de Azara. Madrid 1847.

FRANKRIG. *La Société de Géographie i Paris, dets* Bulletin, IV série. t. III—VIII. 1852—54. — *La Société Impériale des Antiquaires de France, dets* Annuaire. 1853. 16. — *Alexandre Timoni, hans* Tableau synoptique et pittoresque des littératures les plus remarquables tant anciennes que modernes. t. I—III. Paris 1853. 12. — *F. G. Bergman i Strasborg, hans* Les Amazones dans l'histoire et dans la fable. Colmar 1852. — Les aventures de Thor dans l'enceinte extérieure racontées par Snorre fils de Sturla, morceau tiré de l'Edda en prose, traduit littéralement du texte norrain et accompagné d'un commentaire. Colmar 1853, dediceret „à la mémoire de l'illustre Scandinaviste Finn Magnusen qui m'a honoré de son estime et de son amitié." Bergman. — *L'Académie Impériale des Sciences i Bordeaux, dets* Recueil des actes. 1854. — *Prof. A. Geffroy:* Lettres inédites du Roi Charles XII, texte suédois, traduction française avec introduction, notes et fac simile. Paris 1853. m. fl. Skr. — *L'Académie Impériale de Reims, dets* Travaux, t. XVII, 1853. — *Prof. C. Robert i Metz, hans* Études numismatiques sur une partie du nord-est de la France. Metz 1852. 4. Recherches sur les monnaies des évêques de Toul, Paris 1844. 4. Considérations sur la monnaie à l'époque romaine et description de quelques triens mérovingiens 1851 *og fl. Smaaskrifter.* — *La Société des Antiquaires de Picardie:* Programme du concours pour la construction du Musée Napoléon à Amiens. 1852. — *Abbed Cochet i Rouen, hans* La Normandie souterraine ou notices sur des cimetières romains et cimetières francs explorés en Normandie. Rouen 1854. — *La Société des Antiquaires de Normandie, dets* Mémoires, 2e serie. vol. X, p. I. Paris 1853. 4.

BELGIEN. *L'Académie Royale des Sciences de Belgique, dets* Bulletins, t. XIX 3, XX, XXII 1. Annexe aux bulletins 1853—54. Annuaire 1853—55. 12. Bibliographie académique 1854. — *M. A. Spring, hans Skrift* Sur des ossements humains découverts dans une caverne de la province de Namur. Bruxelles 1853.

NEDERLANDENE. HANS MAJESTÆT KONG WILHELM III: Aegyptische Monumenten van het Nederlandsche Museum van Oudheden te Leyden, uitgegeven door C. Leemans. 12e—14e aflevering 1851-55. — *L. J. F. Jansen i Leiden, hans Skrifter:* De Etrurische Grafreliëfs uit het Museum van Oudheden te Leyden, met xx platen. Leyden 1854. fol. Over den gouden halsband te Beilen gevonden. Arnhem 1852. — Over de beschaving der allervroegste bewooners van ons

Vaderland afgeleid uit gevonden overblijselen. Arnhem 1853. — *M. de Haan Hettema i Leeuwarden*, *hans Skrifter:* Het Graafschap Staveren en dat van Westergo en Oostergo. 1850. 12. De Upstalboom bij Aurich, niet de algemeene Landdagplaats van alle Friezen, eene bijdrage tot de geschiedenis van het oudere Friesland, Utrecht 1851. Bijdrage tot de Geschiedenis van Friesland. Leeuwarden 1852. 12. — Thiu færoiske Spreke, Liowerd 1852. 12. — Vergelijking van Oud-Noordsche met Oud-Friesche Eigennamen. Leeuwarden 1853. 12. Extract uit eene Kronijk van Helgoland, toebehoorende aan de Heer J. C. Bolzendahl, Aldaar. Het Meer Flevum en het Eiland Flevo; of: Blikken inde oudere geschiedenis van Friesland. Leeuwarden 1854. — Ontdekking van Amerika door de Noormannen. Betrekkingen der Noormannen met het Oosten. Leeuwarden (efter C. C. Rafns Fremstilling, ovenfor p. 157—161). 1854. — *J. Dirks*, *hans* Numismatiek Bijdragen tot de Munt- en Penningkunde van Friesland, I—VI. 1851. Aanteckningen van Z. C. von Ufferbach gedurende zijn verblijf in Friesland in 1710.

STORBRITANNIEN OG IRLAND. *The Society of Antiquaries of London*, *dets* Archæologia, or Miscellaneous tracts relating to antiquity, vol. XXXV—XXXVI p. 1, 1853—55. 4. - Proceedings, vol. III, Nr. 37—42. List of the Fellows. London 1854—55. The Graves of the Alemanni at Oberflacht in Suabia by W. M. Wylie. London 1855. 4. — *The Royal Geographical Society of London:* Address at the Anniversary Meeting by the Earl of Ellesmere. 1854. — *The Numismatic Society:* The Numismatic Chronicle. 1853—1855 Jan. — *The Committee of the Library of Corporation of the City of London:* A descriptive Catalogue of the London Traders, Tavern, Coffee-House Tokens current in the seventeenth century, presented by Henry Benjamin Hanbury Beaufoy; by Jacob Henry Burn. Second Edition. London 1855. — *John Yonge Akerman*, *hans* Remains of Pagan Saxondom, principally from tumuli in England, drawn from the Originals, described and illustrated. London 1853. 4. — *John Evans*, *hans* Account of Excavations on the sites of two Roman Villas at Box-Moor, Hertshire. London 1853. 4. — *Charles Roach Smith*, *hans* Collectanea antiqua, Etchings and Notices of ancient remains, illustrative of the habits, customs and history of past ages, vol. III, p. II. 1853. — Museum of London antiquities. 1855. Notes of various discoveries of Gold Plates, chiefly in the south of Ireland, by Thomas Crofton Croker. London 1854. The Fausett Collection of Anglo-Saxon Antiquities. London 1854. — H. Cristmas, A Letter on the present condition and future prospects of the Society of Antiquaries of London. 1855. — *Lord Londesborough:* Catalogue of a Collection of Ancient and Medi-æval Rings and Personal Ornaments formed for Lady Londesborough. Printed

for Private Reference 1853. 4. Miscellanea graphica: A Collection of Ancient, Mediæval and Renaissance Remains in the possession of Lord Londesborough, illustrated by Frederik W. Fairholt. n⁰ I-VI. London. — *Joseph Mayer:* A Lecture on the Antiquities of Anglo-Saxon Cemeteries of the ages of paganism, illustrative of the Fausett collection of Anglo-Saxon antiquities, now in the possession of Joseph Mayer, by Thomas Wright. Liverpool 1854. — A Catalogue of the Drawings, Miniatures, Cameos and other objects of art, illustrative of the Bonaparte Family, now in the possession of John Mather Esq. Liverpool 1854. — *The Architectural, Archæological and Historic Society for the County, City and Neighbourhood of Chester, dets* Journal, July 1850-Dec. 1852. Chester 1854. — *The Historic Society of Lancashire and Cheshire, dets* Proceedings and Papers, v. 1852—1853. Liverpool. — *The Society of Antiquaries of Scotland, dets* Proceedings, vol. 1 part. Edinburgh 1852. — *The Royal Irish Academy, dets* Transactions, vol. XXII, part III-IV. Dublin 1852. 4.

NORDAMERICA. *Statssecretairen for de Indianske Anliggender i Washington L. Lea, efter Congressens Beslutning:* Historical and Statistical Information respecting the History, Condition and Prospects of the Indian Tribes of the United States; collected and prepared under the direction of the Bureau of Indian affairs per Act of Congress of March 3rd 1847, by Henry R. Schoolcraft; illustrated by S. Eastman. Published by authority of Congress. P. III, Philadelphia 1853. 4. — *The Smithsonian Institution i Washington:* Smithsonian contributions to knowledge, vol. V—VI. Washington 1853—1854. 4. Reports etc. 1852. Official Report of the United States' Expedition to explore the Dead Sea and the River Jordan, by Lieut. W. F. Lynch, U. S. N. Baltimore. 1852. 4. Wicoicage Wowapi, qa Odowan wakan etc. The Book of Genesis and a part of the Psalms in the Dakota language translated from the original Hebrew by Joseph Renville. Cincinnati, Ohio 1842. Iowa and Minnesota; by David Dale Owen, with Illustrations. Philadelphia 1852. 4. A Series of Charts, with Sailing Directions embracing surveys of the State of California; by Cadwalader Ringgold. Washington 1852. 4. Maury's Sailing Directions. Washington 1852. 4. Exploration and Survey of the valley of the Great Salt-Lake and Utah; by Howard Stansbury. Philadelphia 1852. Annual Report of the State Library of New-York. Albany 1854. Report of the Geology of the Lake Superior Land District, by J. W. Foster and J. D. Whitney. P. II. Washington 1851. — *Lieut. Colonel J. D. Graham, U. S. Army, hans* Report on the subject of the boundary line between the United States and Mexico. Washington 1852, *m. fl. Skr.* — *The American Academy of Arts and Science, dets* Memoirs, New Series, vol. V 1. Cambridge and Boston 1853. 4. Proceedings. *The Academy of*

Natural Science of Philadelphia: A notice of its Origin, Progress and present Condition; by W. S. W. Ruschenberger. Philadelphia 1852. A Memoir of Samuel George Morton, by Charles D. Meigs, Philadelphia 1851, *m. fl. Skr.* — *John Russell Bartlett i Providence, hans* Personal Narrative of Explorations and Incidents in Texas, New-Mexico, California, Sonora and Chihuahua, connected with the United States and Mexican Boundary Commission, during the years 1850, 51, 52 and 53, vol I-II. New-York 1854. — *The American Ethnological Society, dets* Transactions, III 1. New-York 1853. — *Capitain L. Sitgreaves, hans* Report of an Expedition down the Zuni and Colorado Rivers, accompanied by Maps, Sketches, Views and Illustrations. Washington 1853. — *James Lenox:* Washington's Farewell, Address to the People of the United States of America. New-York 1850. 4. Voyages from Holland to America d. d. 1632 to 1644; by David Peterson de Vries, translated from the Dutch by Henry C. Murphy. New-York 1853. — *C. B. Norton, hans* Literary and Education Register for 1854. New-York. 12. — *Israel D. Andrews, U. S. Consul for Canada and New Brunswic, hans* Report on the Trade and Commerce of the British North-American Colonies and of the Trade of the Great Lakes and Rivers. Washington 1853. — *Bennet Dowler, M. D., i New-Orleans, hans* Tableau of the Yellow Fever of 1853 with topographical, chronological and historical Sketches of the epidemies of New-Orleans since their origin in 1796. New-Orleans 1854, *m. fl. Skr.* — *B. V. Cohen, hans* New-Orleans Directory for 1854, also a Tableau of the yellow fever of 1853 by Bennet Dowler 1854.

SYDAMERICA. *Instituto historico e geographico do Brazil, dets* Revista trimensal t. XV—XVI, Rio de Janeiro 1852—1853. — *Don Pedro de Angelis i Buenos Aires, hans* De la navigation de l'Amazone, réponse à un mémoire de M. Maury. Montevideo.

ASIEN. *The Madras Literary Society and Auxiliary Royal Asiatic Society, dets* Journal of Literature and Science 1851 Jan.—June. — *Radhakant Raðja Bahadoor i Calcutta:* Translation of an Extract from a Horticultural work in Persian by Babou Radhakant Deb of Calcutta.

HID KONUNGLIGA

NORRÆNA FORNFRÆDA-FELAG

ÞANN FYRSTA JANUAR

1855.

YFIRLIT YFIR
HINS KONUNGLIGA NORRÆNA FORNFRÆÐA-FELAGS
FASTA SJOD
MED NAFNASKRÁ HINNA
STIPTANDI FELAGA
ÞANN FYRSTA JANUAR 1855.

	Silfr. Rd.
H. H. T. FRIÐREKR VI*, KONUNGR I DANMÖRKU	300
H. H. T. CHRISTJAN VIII*, KONUNGR I DANMÖRKU	300
H. H. T. FRIÐREKR VII, KONUNGR I DANMÖRKU	300
H. H. T. OSCAR I, KONUNGR I NORVEGI OK SVIARIKI	300
H. H. T. NIKOLAS I, KEISARI I RUSSLANDI	400
H. H. T. FRIÐREKR VILHJALMR IV, KONUNGR I PRUSSALANDI	200
H. H. T. VILHJALMR I*, KONUNGR I NIÐRLÖNDUM	200
H. H. T. VILHJALMR II*, KONUNGR I NIÐRLÖNDUM	100
H. H. T. VILHJALMR III, KONUNGR I NIÐRLÖNDUM	100
H. H. T. KARL ALBERT*, KONUNGR I SARDINIU	200
H. H. T. VICTOR EMANUEL II, KONUNGR I SARDINIU	200
H. H. T. PEDRO II, KEISARI I BRASILIULANDI	200
H. H. T. OTTO I, KONUNGR I GRIKKLANDI	200
H. H. T. FRIÐREKR AUGUST*, KONUNGR I SAXLANDI	100
H. H. T. JOHAN, KONUNGR I SAXLANDI	100
H. H. T. MOHAMMED SHAH, SHAHEN SHAH, KON. I PERSIÐALANDI	400
H. Ks. T. LEOPOLD II, STORHERTOGI I TOSKANA	100
H. K. T. GEORG, STORHERTOGI I MEKLENBORG-STRELIZ	200
H. K. T. FRIÐREKR FRANZ, STORHERTOGI I MEKLENBORG-SVERIN	200
H. K. T. AUGUST*, STORHERTOGI I ALDINBORG	200
H. K. T. LEOPOLD*, STORHERTOGI I BADEN	100
H. K. T. KARL, KONUNGSEFNI SVIA OK NORÐMANNA	100
H. Ks. T. ALEXANDER, STORFURSTI, KEISARAEFNI I RUSSLANDI	300
H. Ks. T. MAXIMILIAN*, HERTOGI AF LEUCHTENBERG	200
H. K. T. GUSTAF*, PRINZ AF NORVEGI OK SVIARIKI	100
H. K. T. FRIÐREKR VILHJALMR, PRINZ AF PRUSSALANDI	100
H. K. T. ALBERT, PRINZ AF STORA BRETLANDI OK IRLANDI	300
H. Ks. T. JEROME NAPOLEON, PRINZ AF FRAKKLANDI	200
H. K. T. VILHJALMR FRIÐREKR, PRINZ AF NIÐRLÖNDUM	100
H. Ks. T. KONSTANTIN FRIÐREKR PÈTR, PRINZ AF ALDINBORG	100
H. K. T. KARL HLÖÐVER AF BURBON, HERTOGI I LUKKA	300
H. T. EUGENIUS, PRINZ AF SAVOYEN-KARIGNAN	100
H. T. VILHJALMR*, HERTOGI I NASSAU	200
H. T. ADOLPH, HERTOGI I NASSAU	100
H. T. ERNST, HERTOGI I SAXA-KOBURG OK GOTHA	100

Aall (Jacob)*, járnnáma-eigandi á Nesi, stórþíngismaðr í Norvegi 100
Ackermann, (V. A.), prófessor við gymnasíið ok bókavörðr í Lýbikku . . 100
Adlerberg (V.), hússtjórnarherra Rússakeisara í Pètrsborg 100
Ahlefeldt-Laurvig (C. J. F. greifi), kammerherra, at Lángalandi 100
Albinus (J. H. J.), proprietèri at Varmörk í Slesvík 300
Almeida e Albuquerque (Don Francisco), ríkisráðgjafi, Rio Janeiro . . . 100
Amherst (William-Pitt, earl), at Montreal i Kentskíri á Englandi 100
Andersen (Jannich), kansellíráð ok sættanefndarmaðr, í Óðinsve 450
Araujo-Ribeiro (Don José de), sendiherra Brasilíu-keisara í Parísarborg 100
Aspinwall (Thómas), norðramerikanskr aðalkonsúl í Lundúnum 100
Basilius (H. T.), erkibiskup í Palteskju ok Vitebsk 100
Beamish (North Ludlow), ofursti, Lota-Park á Irlandi 100
Berzelius (Jacob fríherra)*, prófessor, ritari vísinda-akad. í Stokkhólmi . 100
Bexley (Nicolás lávarðr)*, forseti hins kon. bókmenta-fèlags í Lundúnum 200
Bibesco (H. T. fursti Georg), fyrrum hospódar á Blökkumannalandi . . . 200
Bille-Brahe (Preben, greifi), geh. konf.-ráð, at Brahesminni á Fjóni . . 100
Bliss (W. W. S.), ofursti ok bókfræðíngr, Nýja-Orleans 100
Blome (Adolf von), fyrrum sendiherra Danakonúngs í Lundúnum 100
Blome (Ottó, greifi)*, fyrrum sendiherra Danakonúngs í Pètrsborg 170
Bludoff (Dmitri), stjórnarherra innanríkis málefna í Pètrsborg 100
Botfield (Beriah, esq.), at Norton-Hall í Northamtúnskíri á Englandi . . 200
Boucher de Perthes (J.), forseti vísinda-fèlagsins í Abbeville 100
Bouillé (René, greifi), fyrrum sendiherra Frakkakonúngs í Túrin 100
Bradford (Alexander W. esq.), Nýja-Jórvík 100
Bridgham (Hon. Samuel W.), í Providence, Rhode-Islands fylki 100
Brockdorff (Caj L. fríherra)*, ræðismaðr fyrir háskólanum í Kíl 100
Brown (Jón, esq.), meðlimr jarðarlýsíngar-fèlagsins í Lundúnum 100
Brown (Jón Carter, esq.), í Providence, Rhode-Islands fylki 100
Bröndsted (P. O.)*, prófessor við háskólann í Kaupmannahöfn 100
Bülow (Jóhan von)*, geheime-konferenzráð, at Sanderumgarði á Fjóni . 100
Buturlin (Dmitri P.), ríkisráðgjafi Rússakeisara í Pètrsborg 100
Carlisle (Sir Nikolás)*, ritari fornfræðínga-fèlagsins í Lundúnum 300
Casaus (Don F. Ramon), erkibiskup í Guatemala ok biskup í Havana . . 170
Chalmers (Patrick, esq.), Auldbar-kastala, Brechin á Skotlandi 100
Chaudoir (barún Stanislás de), skólaræðismaðr í fylkinu Kieff 100
Christie (Vilhjálmr Frimann Koren)*, fyrrum stiptamtmaðr í Björgyn . . 100
Cigalla (greifi Jósep), á Santoriney í Grikklandshafi 100
Collings (Rev. V. T.), í Austr-Graftúni við Marlborg 100
Cooper (Charles Purton, esq.), F.R.S., F.S.A., meistari í heimsp. i Öxnafurðu 100
Coopmanns (E. W.)*, sendiherra Danakonúngs í Greifahaga 100
Daschkoef (Dmitri)*, lögstjórnarherra Rússakeisara í Pètrsborg 100
Daschkoff (G. A.), sendiherra Rússakeisara í Stokkhólmi 100
Davis (Sir Jón F.), fyrrum sendiherra Bretadrottníngar í Kínverjalandi . . 100
Démidoff (fursti Anathol), greifi, at San Donato í Toskana 200
Dietrichstein (greifi Máriz von), forstjóri hirðbókasafnsins í Vínarborg . . 100
Donner (Conrad H.)*, at Rethwisch, konferenzráð, í Altóna 250
Doudeauville (O. hertogi af)*, jafníngi, forseti landafræðisfèl. í Parísarborg 100
Dowler (Bennet), M. D., staðarlæknir í Nýja-Orleans 100
Earle (Jón), prófessor við háskólann í Öxnafurðu 100

Ekman (G. H.)*, verzlunar-ráð, stórkaupmaðr í Gautaborg 100
Ellesmere (Francis lávarðr Egerton, earl) F.G.S., Hon. D.C.L. i Öxnafurðu 100
Elphinstone (Hon. Mount-Stuart), fèlagi hins asíatiska fèlags í Lundúnum 100
Elton (Romeo), prófessor við Browns háskóla í Providence, Rhode-Island 100
Eugenius (H. T.)*, metrópolit-erkibiskup í Kieff ok Halicz 100
Eynard (Jón G.), borgari í Aþenuborg, Genefa 100
Fife (James Duff earl af), fylkisstjóri í Banffskíri á Skotlandi 100
Force (Hon. Pètr.), Washíngton, Kólumbíufylki í Norðrameríku 100
Freymark (C. A. W.), aðal-superintendent ok evangeliskr biskup í Posen 100
Frijs (Júlíus greifi Júel-Wind), at Juellinge á Lágalandi 100
Galítzin (fursti Dmitri), aðal-höfuðsmáðr yfir Moskófylki 200
Galítzin (fursti Serge), skóla-ræðismaðr í Moskófylki 240
Gortschakoff (fursti Pètr), aðal-höfuðsmaðr yfir Vestr-Siberíu 100
Gråberg de Hemsö (greifi J.)*, kammerherra stórhertogans í Toskana . . 100
Gurney (Hudson, esq.), varaforseti fornfræðínga-fèlagsins í Lundúnum . 100
Hall (Roman), aðmiral, aðal-ræðismaðr í Arkhangel 100
Hallam (Henry), varaforseti fornfræðínga-fèlagsins í Lundúnum 100
Hambro (Carl Joaquim), fyrrum norðamerikanskr konsúl, í Lundúnum . . 100
Heintze (J. F. E. barún von), kammerherra ok amtmaðr í Kíl 100
Horsburgh (J.)*, hydrograph hins enska verzlunarfèlags í Austrindíum . . 150
Ingram (James)*, forseti í „Trinity College" við háskólann í Öxnafurðu . 100
Jacob (H. H.), biskup í Saratoff ok Zarizinsk 100
Jenisch (M. J.), ráðherra í frístaðnum Hamborg 100
Kemble (Jón M., esq.), M. A., Trinity College í Kambryggju 100
Kiriakoff (Mikael)*, kollegieráð ok bókfræðíngr í Odessa 120
Klewiz (W. A. von), leyndar-ríkisráðgjafi Prússakonúngs í Berlín 120
Klick (J. J.), konsúl Danakonúngs í Buenos-Aires 100
Knowles (James T., esq.), erkismiðr í Lundúnum 100
Kold (Pètr)*, agent, kaupmaðr í Nípum á Norðr-Jótlandi í Danmörk . . 600
Kuscheleff-Besborodko (greifi A.), rètt statsráð, í Pètrsborg 100
Krabbe-Carisius (H.)*, stjórnarherra utanríkis málefna, í Kaupmannahöfn 100
Lamb (William, esq.), á St. Thómas í Vestrindium 210
Lang (Hugh)*, M. D., konsúl Danakonúngs í Greenok á Skotlandi . . . 100
Leathes (Philip-Hammersley, esq.)*, F. S. A. í Lundúnum 100
Le-Blanc (Thomas, esq.)*, LL.D., F.S.A., málafærslumaðr, í Lundúnum 100
Lee (Jón, esq.), LL.D., meðlimr hins konúngliga fèlags í Lundúnum . . 100
Lenox (James, esq.), bókfræðíngr í Nýju-Jórvík 100
Lerchenfeld (E. barún von), leyndar-ríkisráðgjafi, í München 100
Lewis (Martin, esq.), í Baltimóre, í Máríulands fylki í Norðrameríku . . 100
Lopez (Don Carlos A.), forstjóri alsherjarríkisins Paraguay í Suðrameríku 100
Lowell (Charles), D.D., sóknarprestr í Boston í Massachusetts fylki . . . 100
Luynes (Honoré T. P. J. d'Albert hertogi af), í Parísarborg 200
M'Caul (Jón)*, M. A. í Öxnafurðu, brezkr konsúl í Kaupmannahöfn . . 100
Macedo (Don Joaquim da Costa de), ritari vísinda-akademíisins í Lissabon 100
Macgregor (Francis Coleman), fyrrum brezkr aðalkonsúl á Kínverjalandi . 100
Macleod (Sir Henry G.), ræðismaðr á Trinidad í Vestrindíum 100
Manokjee Cursetjee (esq.), parsneskr bókfræðíngr, í Bombay 100
Marquez (J. J.), fyrrum þjóðstjóri í Nýju-Granada í Suðrameríku 100
Marsh (Georg P.), norðramerikanskr sendiherra í Miklagarði 100

Martinez de la Rosa (Don F.), sendiherra Spánardrottníngar í Rómaborg 100
Mavros (Nikolás de), rètt statsráð ok aðaltilsjónarmaðr, í Búkarest . . . 100
Menschikoff (fursti Alexander), aðmiral, aðal-höfuðsmaðr yfir Finnlandi. 150
Metcalfe (Sir Charles), ræðismaðr yfir Agra í Hindostan 200
Metternich (C. fursti), ríkis-kanseler Austrríkis-keisara, í Vínarborg . . 100
Michelsen (Carl), aðalkonsúl Danakonúngs í Nýju-Granada 100
Miniscalchi Erizzo (greifi Franz), kammerherra Austrríkis-keisara, í Veróna 100
Mittrovsky (greifi A. F.)*, efsti kanceler Austrríkis-keisara, i Vínarborg. 100
Molander (Jóhan)*, T.D., biskup yfir Borgár stipti í Finnlandi 100
Moltke (greifi A. W.), stjórnarráðs-forseti Danakonúngs, i Kaupmannahöfn 100
Moltke (greifi Carl E.), geheime-konferenzráð, at Ágörðum á Sjálandi . 100
Moltke-Hvidtfeldt (greifi A. G.), sendiherra Danakonúngs í Neapel . . . 100
Montefiore (Sir Moses), meðlimr hins konúngliga fèlags í Lundúnum, . 100
More (Jón Shank), prófessor við háskólann í Edínaborg 100
Morris (Jacob G., esq.), fræðimaðr í Phíladelphía 100
Mosquera (J. M.), erkibiskup í Nýju-Granada, Santa Fé de Bógóta . . . 100
Mosquera (T. C.), fyrrum þjóðstjóri í Nýju-Granada, Panamà 100
Mülertz (Andreas F.)*, P. D., stjórnari lærdómsskólans í Hrossanesi . . 100
Murphy (Hon. H. C.), fyrrum meðlimr stjórnarráðs fríríkja Norðrameríku 100
Mylius (Jón J. de), at Ræníngasægarði á Fjóni 100
Navarrète (Don Fernz. de)*, forseti hins kon. sögu-akad. í Madríd . . . 100
Neophytos (H. T.), metrópólit.-erkibiskup á Blökkumannalandi 100
Northumberland (A. P. lávarðr Prudhoe, hertogi), at Alnvíkkastala 100
Oesterreicher (Renner von), statsráð ok danskr aðalkonsúl í Triest . . . 100
Olfers (J. F. M. von), aðalræðismaðr yfir gripasöfnum Prússa, í Berlín. 100
Orloff (greifi Alexis), general, ríkisráðgjafi Rússakeisara í Pètrsborg . . . 100
Ouseley (Sir Gore), formaðr í hinu asíatiska fèlagi í Lundúnum 100
Ouseley (Vilhjálmr G.), sendiherra Stóra-Bretlands í Buenos Aires . . . 100
Parker (Rev. Pètr), amerikanskr kristniboðari í Kínverjalandi 100
Peterson (Jón), yfirdómari á St. Vincent í Vestrindíum 100
Petit (Louis Hayes, esq.), meðlimr hins konúngliga fèlags í Lundúnum 200
Plaskett (Jósep)*, majór, á St. Croix í Vestrindíum 100
Plumer (William, esq.), í Epping í Nýja-Hampskíri 100
Pontoppidan (H.), danskr aðalkonsúl í Hamborg 100
Power (Rev. Jósef), bókavörðr háskólans í Kambryggju 100
Precht (H. V.), ofursti-lieutenant ok staðarhöfuðsmaðr á St. Thomas . . 200
Prescott (Henry), fyrrum höfuðsmaðr á Nýfundnalandi 100
Preus (J. C.), fyrrum sórenskrifari í Vestr Niðarnesi 100
Prieto (Don Joaquim), fyrrum þjóðstjóri í fríveldinu Chíli í Suðrameríku 100
Pyrker (H. T. J. L.)*, patriarki-erkibiskup at Erlá í Ungaralandi 100
Radakant Radja Bahadur (esq.), hindverskr bókfræðíngr í Bengalalandi . 100
Rafn (Carl Christján), ritari fèlagsins 100
Rehling (J.)*, fyrr. aðal-ræðismaðr hinna dönsku Austrindía, í Tranquebar 100
Reventlow (F. D. greifi af)*, sendiherra Danakonúngs í Lundúnum . . . 100
Reventlow (D. C. E. greifi af)*, kammerherra, at Brahetrolleborg á Fjóni 100
Romualdo (H. T.), erkibiskup í Brasilíulandi 100
Rumine (N. de), rètt statsráð Rússakeisara, í Moskó 100
Robert (Pètr), prófessor við skothersskólann í Metzborg 100
Rönnenkamp (C.), statsráð, at Nesbýhólmi á Sjálandi 100

Salvandy (N. A. greifi), f. stjórnarráðgjafi Frakkakonúngs, í Parísarborg	100
Santa-Cruz (Andreas), verndari hins Perú-Boliviska sambands, í Líma	160
Scavenius (Jacob Brönnum)*, hirðveiðameistari, at Bassanesi á Sjálandi	100
Schack (Ottó Diderik greifi af), at Schackenborg á Suðr-Jótlandi	100
Schindler (Jóhan), fyrrum forseti stjórnarráðsins í Kraká	100
Schmidt (P. C.), proprietèri at Vindabý ok ráðherra í Tönningen	200
Scholten (P. C. F.), fyrr. aðal-ræðismaðr hinna dönsku Vestrindía, á St. Croix	100
Schubert (F. H. von), general-lieutenant, í Pètrsborg	100
Sieveking (Karl)*, syndicus í frístaðnum Hamborg	100
Sjögren (A. J.), statsráð ok meðlimr vísinda-akademíisins í Pètrsborg	100
Smith (Jón Cotton, esq.), í Sharon í Konnektíkuts fylki	100
Smith (Mikael), ræðismaðr við hin norska land- ok sjóher, í Arendal	100
Stenhammar (M.), T. D., prófastr ok sóknapr. at Rísíngum á Austr-Gautlandi	100
Stichæus (Jóhan F.), höfuðsmaðr yfir Borgá í Finnlandi	100
Stifft (fríherra A. J. v.)*, líflæknir Franz keisara fyrsta, í Vínarborg	100
Stir-Bey (S. A. Barbo fursti), hospódar í Blökkumannalandi	100
Stourdza (S. A., fursti Michel), hospódar í Moldá	200
Stroganoff (Gregoríus greifi), leyndarráð Rússakeisara í Pètrsborg	100
Ströiberg (Christopher)*, kansellíráð, í Alaborg á Norðr-Jótlandi	600
Sutherland (G. G. L. G. hertogi), at Dunrobin kastala á Suðrlandi	100
Swinburne (Sir Jón E., bart.), forseti fornfræða-fèlagsins í Nýkastala	150
Teïmouraz (S. A. Czarevitsj)*, prinz af Georgíu, sonr Georgs konúngs xiij	100
Teleki von Czeh (greifi Jósep)*, höfuðsmaðr yfir Síbenborg	100
Thamsen (Hans þjóðleifr)*, rètt statsráð, í Hrossagarði	2,020
Titoff (Valdimar Pálovitsj), sendiherra Rússakeisara í Miklagarði	100
Tobin (Thomas, esq.), yfirdómari í Ballincollig á Irlandi	100
Toreno (greifi José Maria de)*, kammerherra Spánardrottníngar, Madríd	100
Traill (Thomas Stewart), prófessor við háskólann í Edínaborg	100
Trevelyan (Sir Walter Calverley, bart.), at Vallingtúni í Norðumbralandi	100
Tyszkiewicz (greifi Eustacíus), forstjóri fyrir skólunum í Borysoff	100
Uvaroff (Sergius), leyndar-ríkisráðgjafi Rússakeisara í Pètrsborg	100
Van Buren (Martin), fyrrum þjóðstjóri í fríveldum Norðameríku	100
Van Deurs (J. F.)*, general-krigskommissarius, at Frydendal á Sjálandi	100
Vargas (J. F.), M. D., fyrr. præs. í fríveldinu Venezuela í Suðrameríku	100
Waldo (Daniel, esq.), í Vorcester í Massachusettsfylki	100
Wallén (C.), leyndar-ráðgjafi, ráðherra í Finnlandi, Helsíngfors	100
Warszawa (greifi Paskévitsj Erivansky, fursti af), landstjóri í Pólínalandi	150
Webster (Noah), LL. D., Nýju-Höfn í Konnektíkúts fylki	100
Wellenheim (Leopold Welzl von)*, hirðráð, í Vínarborg	100
Wetmore (Hon. Prosper M.), sögufræðimaðr, í Nýju-Jórvík	100
Werkmester (Martinus)*, landmælari, í Sveinborg á Fjóni	100
Wilson (Rigth Rev. Daniel), D.D., biskup í Kalkútta í Bengalalandi	100
Winthrop (Thomas L.), forseti hins vínlenzka fornfræða-fèlags í Boston	100
Wolanski (Tadeusz Przyiaciel z Wolan), at Pakosc í Brombergsfylki	100
Wood (Richard, esq.), brezkr konsúl í Damaskus	100
Woolsey (þórðr Dwight), prófessor við háskólann í Nýju-Höfn, Konnektíkút	100
Rússneskr höfðíngi í Pètrsborg	100
Ameríkanskr bókfræðíngr	500

Sjóðr með einkennisnafni „Grænland"	600
Sjóðr með einkennisnafni „Stafangr"	200
Annat vaxtafè, safnat af tillögum sem goldin eru í einu lagi	21,990
Fèlagsins fasti Sjóðr 31 dec. 1854	55,000

ERKLÆRING FRA REVISORERNE.

Undertegnede have, som det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskabs for Aaret 1854 valgte Revisorer, efterseet Selskabets faste Fond for islandske Oldskrifters Udgivelse og nordisk Oldkyndigheds Fremme til Beløb 55,000 Rbdlr. Sølv i kongelige 4 Procents Obligationer og bevidne herved at den Bestemmelse, som den Kongelig confirmerede Fundats for Fonden af 30te October 1834 § 4 foreskriver, er iagttagen.

Kjøbenhavn den 29de Mai 1855.

A. KIELLERUP. **L. RING.**

DET KONGELIGE NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

1852—1854.

PROTECTOR

HS. MAJESTÆT KONG FREDERIK VII, aarlig Gave 300

MEDLEMMER

MED DERES I AARENE 1852—1854 YDEDE BESTANDIGE ELLER AARLIGE BIDRAG VEDFÖIEDE*

H. M. OSCAR I, Konge af Sverige og Norge	F.B.B.
H. M. NICOLAUS I, Keiser af Rusland	F.B.B.
H. M. FREDERIK WILHELM IV, Konge af Preussen	F.B.B.
H. M. WILHELM III, Konge af Nederlandene	F.B.B.
H. M. DON PEDRO II, Keiser af Brasilien	F.B.B.
H. M. OTTO I, Konge af Grækenland	F.B.B.
H. M. JOHAN, Konge af Sachsen	F.B.B.
H. M. VICTOR EMANUEL II, Konge af Sardinien	F.B.B.
H. M. MOHAMMED SHAH, SHAHIN SHAH, Konge af Persien .	F.B.B.
H. Ks. H. LEOPOLD II, Storhertug af Toscana	F.B.B.
H. Ks. H. ALEXANDER, Storfyrst Thronfölger af Rusland . . .	F.B.B.
H. K. H. GEORG, Storhertug af Meklenborg-Strelitz	F.B.B.
H. K. H. FREDERIK FRANTS, Storhertug af Meklenborg-Schwerin .	F.B.B.
H. K. H. AUGUST, Storhertug af Oldenborg	F.B.B.
H. K. H. CARL, Hertug af Lucca	F.B.B.
H. K. H. CARL, Kronprinds af Norge og Sverige	F.B.B.
H. K. H. WILHELM, Prinds af Preussen	F.B.B.
H. K. H. ALBERT, Prinds af Storbritannien og Irland	300
H. Ks. H. JOSEPH NAPOLEON, Prinds af Frankrig	200
H. K. H. FREDERIK, Prinds af Nederlandene	F.B.B.
H. Ks. H. PETER, Prinds af Oldenborg	F.B.B.
H. K. H. EUGEN, Prinds af Savoyen-Carignan	F.B.B.
H. H. ADOLPH, Hertug af Nassau	F.B.B.
H. H. ERNST, Hertug af Sachsen-Koburg og Gotha	F.B.B.
H. H. ALEXANDER, Hertug af Anhalt-Bernburg	F.B.B.
H. H. BERNHARD, Hertug af Sachsen-Weimar	F.B.B.
H. H. BERNHARD, Hertug af Sachsen-Meiningen	F.B.B.

* Forkortelser: F.B. ɔ: har forhen erlagt Bidrag for dette Aar; F.B.B. ɔ: forhen bestandigt Bidrag; V.B. videnskabeligt Bidrag; S.B. ved Bidrag til Samlingerne (Selskabets Bibliothek, det historisk-archæologiske Archiv, Museet for nordiske Oldsager, det americanske Cabinet etc.) afgjort Bidraget; C.B. ved udförte Commissioner Bidraget afgjort; B.B. bestandigt Bidrag indkommet efter Regnskabets Afslutning.

Bastholm (H.), Pastor emeritus	F.B.B.
Borring (S. L.), Professor	15
Egilsson (Sveinbjörn), T. D., Rector ved den lærde Skole i Reykiavik, Island	V.B.
Ewald (C.), Kammerherre og Generalmajor	15
Hagemann (J. L.), Kammerherre og Generalmajor	15
Lund (J. L. G.), Professor og Historiemaler ved Kunst-Academiet	9
Rafn (C. C.), Etatsraad og Professor	F.B.B.
Tauber (E. G.), Etatsraad	6
Thomsen (C. J.), Conferentsraad, Directeur ved Mynt-Cabinettet	9
Werlauff (E. C.), Conferentsraad, Overbibliothekar og Professor	15
Hvidt (L. N.), Etatsraad og Bank-Directeur	30
Bosworth (Joseph), P. D., Sognepræst til Islip ved Oxford	F.B.B.
Grimm (Jacob), Hofraad og Professor, Berlin	V.B.
Hagen (F. H. von der), Professor ved Universitetet i Berlin	V.B.
Petersen (N. M.), Professor i de nordiske Sprog	10
Sveinbjörnsson (Thord), Conferentsr., Justitiarius i Landsoverretten paa Island	3
Berg (H.), Etatsraad og Regjeringsraad, St. Thomas	F.B.B.
Treschow (Hs. Excell. F. W.) Geheime-Conferentsraad	F.B.B.
Velschow (H. M.), Professor i Historien	9
Schröder (J. H.), Professor ved Universitetet i Upsala	F.B.B.
Giesebrecht (L.), Professor ved Gymnasiet i Stettin	F.B.B.
Einarsson (Stephan), Sognepræst til Saudanes, Island	6
Adamson (John), Secretair ved Antiqvarernes Selskab i Newcastle,	F.B.B.
Dorph (N. V.), Professor	9
Kruse (F.), Statsraad, forhen Professor ved Universitetet i Dorpat	F.B.B.
Lang (Andrew), Major og Over-Veimester, St. Croix	F.B.B.
Aagaard (U. C. T.), Justitsraad, Amtsforvalter i Nyborg	18
Brinck-Seidelin (L. C.), Conferentsr., General-Dicisor under Finantsministeriet	15
Thorlacius (Arne O.), Kjöbmand, Stikkisholm, Island	9
Frederichsen (F.), Etatsraad, St. Croix, i Vestindien	F.B.B.
Magnusen (J. F.), Justitsraad	9
Jomard (A.), Medlem af det franske Institut, Paris	V.B.
Juel (N.), Justitsraad og Amtsforvalter, Hjörring	12
Krag (H. P. S.), Sognepræst til Vaage i Gudbrandsdalen	10
Larsen (J. E.), Etatsraad og Professor i Lovkyndigheden	9
Pavels (P.), Provst, Sognepræst til Sandefjord i Norge	9
Heath (John), M. A. Cambridge	F.B.B.
Wegener (C. F.), P. D., Conferentsr., Geheimearchivar og Kgl. Historiograph	9
Betham (Sir William), Ulster King of Arms, Dublin	F.B.B.
Irminger (J. H. G.), Kammerherre og Oberst	6
Viollier (L. de), Keis. Russisk Collegieraad og Leg.-Secretair	F.B.B.
Abrahams (N. C. L.). Professor og Notarius publicus	9
Bille-Brahe (H. E. Preben Greve af), Geh. Confer., til Brahesminde i Fyen	30
Preusker (K. B.), Rentamtmand, Grossenhayn i Sachsen	V.B.
Vedel-Simonsen (L. S.), Conferentsraad og Prof., til Elvedgaard i Fyen	9
Moltke (Hs. Excell. A. W. Greve), Geheime-Conferentsraad	F.B.B.
Flor (C.), Etatsraad og Professor	9
Lövenstern (G. H. Baron), fh. Kgl. Dansk bef. Minister i Wien	F.B.B.
Sörensen (S.), Provst, Sognepræst til Snoldelöv og Thune	12
Harhoff (C. J. C.), Etatsraad og Byfoged i Ringsted	F.B.B.

Knudtzon (Broder L.), Grosserer, Trondhjem . . . . F.B.B.
Seidelin (H. D. Brinck), Vice-Admiral . . . . F.B.B.
Tetens (Stephan), fh. Biskop over Als og Ærö Stift 9
Nielsen (M.), Sognepræst til Sönder- og Nörre-Kongerslev og Komdrup . 9
Zarthmann (C. C.), Admiral, fh. Marine-Minister 4
Dreier (J. L.), M. D., Professor og Hofmedicus 3
Hansen (P.), Etatsraad, fh. Gouverneur, Tranqvebar, Ostindien . . F.B.B.
Mundt (J. H.), Etatsraad og Borgemester 9
Tillisch (F. F.), Geheime-Conferentsraad 9
Kellner (L. S,), Oberstlieutenant i Ingenieur-Corpset 9
Knudtson (P. C.), Grosserer 9
Lögstrup (A. B.), Major 9
Gottschalck (C. F. T.), Sognepræst til Odder og Tvenstrup 8
Kellinghusen (H. J. D.), Krigsraad, Odense 9
Hansen (P.), Overkrigscommissair, St. Croix, Vestindien . . . . F.B.B.
Mariboe (C.), Professor 3
Koch (G. N. G.), Conferentsraad, Altona 30
Müller (J. C.), M. D., Stabslæge og Professor 9
Nagel (C. F.), M. D., Etatsraad og Professor, Altona 20
Warter (Rev. John Wood), Præst, England . . . . F.B.B.
Örnstrup (A.), Kjöbmand, Odense 3
Graah (W. A.), Capitain i Sö-Etaten . . . . F.B.B.
Grüner (F.), Generalkrigscommissair, til Kjærup 12
Lowzow (H. G. K.), Kammerherre, Jægerspriis . . . . B.B.
Bretton (F. B. Baron af), Stiftamtmand, Viborg . . . . B.B.
Fahnöe (H. C.), Sognepræst til Sönderup og Nordrup 6
Fasting (L.), Major, fh. Kgl. Inspecteur i Nord-Grönland 3
Hildebrandt (B. E.), Rigsantiquar, Stockholm . . . . F.B.B.
Lerche (Hs. Excell. C. C. Greve af), Geh. Conferentsr., til Lerchenborg . . 10
Mylius (J. C.), Kammerherre, til Lystrup 3
Nees (C.), Premier-Lieutenant, Proprietair til Emdrupgaard 10
Albinus (J. H. J.), Cancellieraad, Bellevue ved Kolding . . . . . F.B.B.
Fürst (V. J.), Viceconsul, Arendal . . . . F.B.B.
Lunn (W.), Major, Proprietair til Knapstrup 9
Stockfleth (N. V.), Sognepræst til Lebesby i Öst-Finmarken . . . . V.B.
Castenskjold (C. H. von Grevenkop-), Kammerherre, til Frederikslund . . 9
Hettema (M.), Medlem af det frisiske Ridderskab, Leeuwarden 9
Holst (J. F.), Provst, Sognepræst til Finaas ved Bergen 9
Kjær (T. A.), Capitain, Havnemester paa St. Thomas i Vestindien . F.B.B.
Petersen (C. B.), Cancellieraad, Regjerings-Secretair, St. Thomas . F.B.B.
Rohde (L. J.), Commandeur-Capitain, St. Thomas i Vestindien . . F.B.B.
Strandgaard (A. S.), Capitain af Artilleriet, St. Thomas . . . . F.B.B.
Bahnsen (C. A.), Professor og Seminarieforstander, Tönder 12
Barth (W. F.), Sorenskriver, Moss . . . . F.B.B.
Cossel (L.), fh. Proprietair til Faareveile , ... F.B.B.
D'Aquéria (J. L. B. Serène), General-Krigscommissair, til Merringgaard . 4
Döderlein (G. M.), Capitain, Toldcasserer, Tönsberg . . . . . . F.B.B.
Frijs (J. C. Lehngreve Juel-Wind), Kammerherre, til Frijsenborg . F.B.B.
Fuss (P. H.), Statsraad, Secr. v. d. Keiserl. Vid. Acad. i St. Petersborg F.B.B.
Lumholdt (J. A.), Krigsraad, Districtschirurg i Skive . . . . . F.B.B.

Macgregor (F. C.), fh. Kongl. Storbritannisk Consul i China, Canton	F.B.B.
Nielsen (H. P.), Krigsraad, Proprietair til Oxholm	5
Reventlow (E. C. D. Greve af), til Pugerup i Skåne	F.B.B.
Seestern-Pauly (F.), Amtmand, Scwarzenbeck	12
Strandgaard (M.), Etatsraad, Toldindspecteur i Aalborg	12
Thorbrögger (S. Th.), Justitsraad, Toldcasserer i Aalborg	13
Thue (Jabob), Kongelig Portugisisk Consul i Arendal	F.B.B.
Wulff (J.), Kammerraad, Kongelig Forvalter, Björnsholm	F.B.B.
Agerbek (H.), Sognepræst til Österhæsinge og Hillerslev	15
Atterbom (P. D. A.), Professor ved Universitetet i Upsala	F.B.B.
Castonier (J. F. C), Kammerherre, Major og Fortchef, St. Croix	50
Dirckinck-Holmfeldt (C. Friherre), fh. Amtmand i Schwarzenbeck	F.B.B.
Freund (J. F.), Justitsraad og Myntmester, Altona	15
Erdmann (F.), Statsraad, Professor ved Universitetet i Kasan	F.B.B.
Fabricius (C. L.), Sorenskriver i Östre-Nedenæs	F.B B.
Foltmar (F. W.), Oberstlieutenant, Sö- og Landkrigscommissair	15
Jakhelln (C.), Kjöbmand, Bodö	12
Pechlin (Hs. Exc. F. C. F. Baron), Geh. Conferentsraad, Lauenborg	F.B.B.
Preus (J. C.), fh. Sorenskriver i Vestre Nedenæs	F.B.B.
Rantzau (Hs. Exc. C. E. Greve af), til Rastorff, Geheime-Conferentsraad	30
Rantzau (E. Greve af), Kammerherre, Landraad, Plöen	50
Richert (J. G.), Expeditions-Secretair, Trufve, Vester-Götland	12
Rötger (D. H.), Etatsraad, fh. Borgemester i Itzehoe	F.B.B.
Schmidt (D. P. H.), P. D., Sönderborg	F.B.B.
Sjögren (A. J.), P. D., Statsraad og Academiker, St. Petersborg	F.B.B.
Susemihl (J. B.), Etatsraad, Amtmand over Ratzeborg Amt	F.B.B.
Wilson (Fletcher), Kongl. Dansk General-Consul i London	F.B.B.
Wolff (A. A.), P. D., Præst ved det Mosaiske Troessamfund	9
Ahlefeldt (C. C. Greve af), Kammerherre, til Ascheberg	F.B.B.
Ancker (P. Kofod), Provst, Sognepræst til Östofte	6
Beskow (Bernhard von), Hofmarchal, Stockholm	F.B.B.
Croker (Thomas Crofton, Esq.), F.S.A. London	F.B.B.
Gurney (Hudson, Esq.), Medlem af det Kongl. Selskab i London	F.B.B.
Knudsen (P.), Geheime-Legationsraad, fh. General-Consul i Tripolis	9
Lamb (William, Esq.), London	F.B.B.
Levetzau (Hs. Exc. J. G. von), Kammerherre og Overhofmarchal	9
Sidenius (N.), Sognepræst til Hesselager	6
Tunckll (A. von), Keiserl. Russisk Collegie-Assessor og Consul	S.B.B.
Abel (W. O.), Diaconus, Leonberg i Würtemberg	F.B.B.
Ackermann (W. A.), Professor, Dresden	F.B.B.
Den Tex (C. A.), Professor, Amsterdam	9
Dezoz de la Roquette (J. B. M. A.), fh. Fransk Consul, Paris	F.B.B.
Dietrichstein (Hs. Exc. Grev M.), Chef for Hofbibliotheket i Wien,	F.B.B.
Ferguson (William, Esq.), Leith i Skotland	F.B.B.
Halberstma (J. H.), Sognepræst til Deventer i Over-Yssel	V.B.
Heintze (J. F. F. Baron von), Kammerherre, Amtmand, Kiel	F.B.B.
Hibbert-Coare (Sam., Esq.), M.D., F.R.S. et S.A.Scot., York	F.B.B.
Hill (Lord George), Medlem af det Kgl. Vid. Acad. i Dublin	F.B.B.
Kalkar (C. H. A.), T. D., Sognepræst til Gladsaxe og Herlöv	6
Kolowrat Liebsteinsky (Hs. Exc. A. Greve), Statsminister, Wien	F.B.B.

Munthe af Morgenstjerne (J. W.), Kammerh., fh. Chargé d'Affaires i Haag,		9
Nolsöe (J.), Kongelig Handelsforvalter, Thorshavn, Færöerne		12
Puttrich (L.), J.U.D., Overrets-Advocat, Leipzig	F.B.B.	
Schmidt (P. C.), til Vindeby, Senator i Tönningen	F.B.B.	
Sternburg (Max von Speck, Friherre), til Lutzschena i Sachsen . .	F.B.B.	
Trevelyan (Walter Calverley, Esq.), M. A. Oxford	F.B.B.	50
Ahlefeldt (E. C. von), Landraad, til Olpenitz		30
Ampère (J. J.), Professor ved Collége de France i Paris	F.B.B.	
Dal Borgo di Primo (Olinto, Baron del Asilo), Ministerres., Madrid	F.B.B.	
Dondukoff-Korsakoff (Fyrst), Cur. f. Underv.-Distr. St. Petersborg	F.B.B.	
Gynther (S. W.), Landshöfding i Hernösand		9
Ketelsen (B.), Etatsraad, Frederikstad		15
Homeyer (C. G.), Professor ved Universitetet i Berlin	F.B.B.	
Humboldt (H. E. Baron Alexander v.), Kgl. Preussisk virkelig Geh. Raad	V.B.	
Krieger (M. D.), Cancellieraad og Overretsassessor		9
Ledebur (L. v.), Capitain, Dir. for det Kgl. Kunstkammer i Berlin .	F.B.B.	
Lützow (Carl von), Kammerherre, Ludwigslust	F.B.B.	
Metternich (C. Fyrst), fh. Keiserl. Österrigsk Statscantsler, Wien .	F.B.B.	
Napiersky (C. A.), P. D., Hofraad, Gouv. Skole-Director i Riga .	F.B.B.	
Rask (K. K.), Sognepræst, Viskende		3
Trojanski (J. C.), Professor ved Universitetet i Krakau	F.B.B.	
Uvaroff (Hs. Exc. Sergius), fh. Underviisningsminister, St. Petersborg	F.B.B.	
Becker (R. von), P. D., Professor ved Universitetet i Helsingfors .	F.B.B.	
Carlmark (J. P.), Lector og Domkirke-Sysselmand i Skara		6
Cooper (Charles Purton, Esq.), M. A. Oxford	F.B.B.	
D'Ohsson (Friherre C.), Kgl. Norsk og Svensk bef. Minister i Haag . .	F.B.B.	
Gyllenkrok (Friherre A. G.), Hofmarschal, Björnstorp i Skåne . .	F.B.B.	
Gyllestjerna (Friherre N. C.), Kammerherre, til Krapperup i Skåne . . .		50
Hedrén (J. J.), T. D., Biskop over Carlstad Stift	F.B.B.	
Hipping (A. J.), Sognepræst til Wichtis i Finland	F.B.B.	
Lavinsky (Hs. Exc. A.), Gouverneur over Jeniseisk og Irkutz . .	F.B.B.	
Mussin-Pushkin (Hs. Exc. M.), Cur. for Universitetet i Kasan . .	F.B.B.	
Nilsson (S.), Professor ved Universitetet i Lund	V.B.	
Pipping (F. W.), Professor ved Universitetet i Helsingfors	F.B.B.	
Qualen (H. B. von), Kammerjunker, til Damp ved Eckernförde . .	F.B.B.	
Reutz (A. M. T. von), Professor ved Universitetet i Dorpat . . .	F.B.B.	
Schubert (Hs. Exc. F. H.), General-Lieutenant, St. Petersborg . .	F.B.B.	
Studach (J. L.), Aumônier hos Dronningen af Sverrig		3
Tengström (J. J.), Professor ved Universitetet i Helsingfors . . .	F.B.B.	
Trolle-Bonde (Hs. Exc. Greve G.), En af Rigets Herrer, Stockholm	F.B.B	
Trolle-Wachtmeister (Hs. Exc. Greve H.), En af Rigets Herrer, til Årup .		9
Vandermaelen (Philip), Geograph, Brüssel	F.B.B.	
Wallén (Hs. Exc. C.), Geheimeraad, Medlem af Senatet for Finland	F.B.B.	
Wilhelmi (J. D. K.), Sognepræst i Sinsheim	V.B.	
Wingård (C. F. af), T. D., Erkebiskop over Upsala Stift	F.B.B.	
Baggesen (A. H.), Generalmajor og Chef for Generalstaben		20
Baggesen (C. R.), Sognepræst i Bern		20
Barkow (A. F.), Professor ved Universitetet i Greifswald	F.B.B.	
Bille-Brahe (H. Greve af), Kongl. Dansk bef. Minister i Wien . .	F.B.B.	
Blome (Hs. Exc. A.), Geheime-Conferentsraad, til Blomsche Wildniss	F.B.B.	

Browne (P., Esq.), fh. Kongelig Storbritannisk Legations-Secretair . F.B.B.
De Geer (Hs. Exc. Carl), En af Rigets Herrer, Stockholm . . . F.B.B.
Hamilton (W. R.), Professor ved Universitetet i Dublin . . . . F.B.B.
Hammer-Purgstall (Jos. Friherre v.), Hofraad og Hoftolk, Wien . F.B.B.
Kræmer (R. F. von), Landshövding, Upsala . . . . F.B.B.
Litton (Samuel, Esq.), M.D., Præs. i det Kgl. Irl. Acad. i Dublin . F.B.B.
Lönnrot (E.), M.D., Provincial-Læge, Kajana i Finland . . . . F.B.B.
Mellin (Baron A. G.), Præsident i Senatet for Finland . . . . F.B.B.
Moltke (Hs. Exc. C. E. Greve af), Geheime-Conferentsraad . . . F.B.B.
Nicolai (Hs. Exc. Baron Paul de), fh. Ks. Russisk bef. Minister . F.B.B.
Rääf (L. F.), Kammerjunker, til Buhlsjö ved Linköping . . . . F.B.B.
Sadlier (F.), D.D., Vice-Præs. i det Kgl. Irl. Acad. i Dublin . . F.B.B.
Saluzzo di Monesiglio (Hs. Exc. Cæsar), General, Turin . . . . F.B.B.
Singer (J.), D.D., Secr. ved det Kgl. Irlandske Acad. i Dublin . . F.B.B.
Snoilsky (Greve Niels), Justitsraad, Stockholm 18
Wielogstowsey (K. von), fh. Præs. i det regjerende Senat i Krakau F.B.B.
Capponi (Marquis Gino), Medlem af Acad. della Crusca i Florents . F.B.B.
Gerhard (C.), Professor ved Universitetet i Berlin . . . . . . F.B.B.
Hornbech (H. B.), M.D., fh. Landphysicus, Vestindien . . . . . F.B.B.
Kjellerup (A. A.), Etatsraad, fh. Advocatus regius paa St. Thomas . F.B.B.
Lagerheim (Friherre Elias), Kgl. Svensk-Norsk bef. Minister i Kbhvn. F.B.B.
Marsh (George P., Esq.), Nordamer. bef. Minister i Constantinopel F.B.B.
Menschikoff (Fyrst Alex.), Admiral, Gen.-Gouverneur over Finland F.B.B.
Pahlen (Hs. Exc. Baron v. d.), Gen.-Gouv. over Lifl., Estland og Kurland F.B.B.
Botfield (Beriah, Esq.), Norton Hall, Northamptonshire . . . . F.B.B.
Chaudoir (S. Baron de), Curator for Underviisningsdistrictet Kiev . F.B.B.
Disbrowe (Sir Edward C.), Kongelig Britisk bef. Minister i Haag . F.B.B.
Kemble (John M., Esq.), M.A., Trinity College, Cambridge . . . F.B.B.
Rennenkampff (Baron G. von), til Helmet i Lifland . . . . . . F.B.B.
Smith (Richard Bryan, Esq.), F.S.A., Pygons Hall i Lancashire . . F.B.B.
Sprengtporten (Friherre J. W.), Over-Statholder i Stockholm . . F.B.B.
Deecke (L. H. E.), P.D., Collega ved St. Catharinæum i Lübeck . F.B.B.
Lütké (Hs. Excell. F. B. de), Vice-Admiral, St. Petersborg . . . . F.B.B.
Palmstjerna (Frih. N. F.), fh. Svensk bef. Minister i St. Petersborg F.B.B.
Ratjen (H.), J.U.D., Etatsraad, Prof. ved Universitetet i Kiel 15
Ascheraden (Baron Schoultz von), fh. Kgl. Preussisk bef. Minister F.B.B.
Bartlett (John Russell, Esq.), Chef f. d. Mex. Grændsecommiss., New-York F.B.B.
Brunius (C. G.), M.A., Professor ved Universitetet i Lund . . . . V.B.
Elphinstone (M.), Medlem af det Asiatiske Selskab i London . . F.B.B.
Sabinin (Stephan), Keiserlig russisk Hofprovt, Weimar . . . . . F.B.B.
Webb (Th. H.), M.D., Secretair ved det Rhode-Islandske Hist. Selskab, F.B.B.
Hohbach (B. H. G.), Over-Justits-Assessor, Ulm . . . . F.B.B.
Lowell (C.), D.D., Secretair i Massachusetts Hist. Selskab i Boston F.B.B.
Osnobischin (D.), Collegieraad, Murom i Gouvernementet Vladimir F.B.B.
Phillips (G.), Professor ved Universitetet i Wien . . . . . . F.B.B.
Sant-Angelo (Michel), Ridder, Neapel . . . . F.B.B.
Sant-Angelo (Hs. Exc. Nicolas), K. Sic. Indenrigsmin., Neapel . . F.B.B.
Warnkoenig (L. A.), Professor ved Universitetet i Gent . . . . F.B.B.
Oertzen (M. v.), Landsældste, Præs. for Vidensk. Selskab i Görlitz, F.B.B.
Athanasius (Hs. Em.), Erkebiskop i Tobolsk og Siberien . . . . F.B.B.

Cappé (Judah, Esq.), St. Thomas i Vestindien . . . . F.B.B.
Fugl (U. N.), Justitsraad, Overretsprocurator, St. Thomas . . . F.B.B.
Holm (A. J.), Major, Secr. i det Kongelige Raad paa St. Thomas . F.B.B.
Longfellow (H. W.), Professor ved Univers. i Cambridge i Mass. . F.B.B.
Macedo (Don J. da Costa de), Secr. ved Vid. Acad. i Lissabon . . F.B.B.
Philarète (Hs. Em.), Metropolit af Moskou og Kolomna . . . . F.B.B.
Raaslöff (Hs. Excell. Harald I. A.), Minister for Slesvig . . . . F.B.B.
Seraphin (Hs. Em.), Metropolit af Novgorod og St. Petersborg . . F.B.B.
Stenersen (A. C. A.), Justitsraad, St. Thomas i Vestindien . . . F.B.B.
Tscertkoff (Alexander), General, Moskou . . . . F.B.B.
Tydemann (H. G.), Professor ved Universitetet i Leyden . . . . . F.B.B.
Ustrialoff (N. G.), Professor ved Universitetet i St. Petersborg . . F.B.B.
Baratayeff (Fyrst M.), Gouvernements-Adels-Marschal i Simbirsk . F.B.B.
Lignell (A.), Contracts-Provst, Sognepræst til Kila i Vermeland . F.B.B.
Trigoso (Don F. M. d'Aragao), Præs. i Pairskammeret i Lissabon . F.B.B.
Jacob (Hs. Em.), Biskop af Saratov og Sarizinsk . . . . F.B.B.
Moltke (A. G. Greve), Kammerherre 3
Pogodin (Michel), Professor ved Universitetet i Moskou . . . . . V.B.
Innocentius (Hs. Em.), Biskop af Kharkov . . . . F.B.B.
Keyser (Rudolph), Professor ved Universitetet i Christiania . . . V.B.
Lewschine (Al. de), Civil-Gouverneur i Odessa . . . . F.B.B.
Quincy (J.), LL.D., Præs. for Harvards Univ. i Cambridge, Mass. . F.B.B.
Cyrillus (Hs. Em.), Erkebiskop af Podolien og Brazlau . . . . F.B.B.
Keyper (L. J. F.), Oberst, Directeur i Krigsministeriet 6
Vargas (J.), M.D., forhen Præsident i Republikken Venezuela . . F.B.B.
Watts (Francis), Prof. ved Spring-Hill College ved Birmingham . F.B.B.
Janssen (L. J. F.), Conservator for det archæol. Rigsmuseum i Leyden V.B.
Mourier (Hs. Exc. K. E.), Vice-Admiral . . . . F.B.B.
Nielsen (Anders), Justitsraad, Brigadelæge, Fredericia 3
Ouseley (Sir Gore), Baronet, Direct. for det Asiat. Selsk. i London F.B.B.
Northumberland (A. P. Lord Prudhoe), Hertug af, Alnwick Castle . F.B.B.
Ahlefeldt-Laurwigen (C. J. F. Greve af), Oberst, Langeland . . . F.B.B.
Coke (D'Ewes, Esq.), til Brookhill Hall, Derbyshire . . . . . . F.B.B.
Fife (J. D. Earl of), K.T., F.K., Lord-Lieutenant of Banffshire . . F.B.B.
Swinburne (Sir J. E.), Baronet, Præs. f. Antiq. Selskab i Newcastle F.B.B.
Wilson (Daniel), D.D., fh. Biskop af Calcutta i Bengalen . . . . F.B.B.
Öllgaard (N. E.), Biskop over Viborg Stift 9
Coit (Th. W.), T.D., Præs. f. Transylv. Univ., Lexington, Kentucky. F.B.B.
Faber (N.), T.D., Biskop over Fyens Stift, Odense 6
Gregorius (Hs. Em.), Erkebiskop af Tver og Kaschin . . . . . F.B.B.
Hansteen (C.), Professor ved Universitetet i Christiania . . . . V.B.
Jespersen (N. F.), Capitain, Grönnebjerggaard 18
Leemanns (C.), P.D., Directeur for Antiquitets-Museet i Leyden . . V.B.
Lindsley (Th.), T.D., Præs. f. Universitetet i Nashville i Tennessee F.B.B.
Peterson (John), Overdommer paa St. Vincent i Vestindien . . . F.B.B.
Prescott (William H., Esq.), Boston, Massachusetts . . . . . . F.B.B.
Dalsgaard (J.), Proprietair til Krabbesholm 6
Fönss (H. J. R.), Justitsraad, til Örslevkloster 15
Nygaard (M. B.), Justitsraad, Kokkedal 15
Ormerod (T. J.), A.M., Professor ved Brasennose College, Oxford . F.B.B.

Sparks (Jared), LL.D., Prof. ved Harvards Univ., Cambridge, Mass.	F.B.B.
Bardenfleth (Hs. Exc. J. C.), General-Lieutenant, Frederiksborg	F.B.B.
Brasen (J. A.), Provst, Sognepræst i Skjelskjör	9
Dieterich (U. W.), Conrector ved det Tydske Nat. Lyceum i Stockholm	V.B.
Fasting (H. C.), Justitsraad, Amtsforvalter, Kronborg	9
Fasting (L. G.), Justitsraad og Borgemester i Nakskov	9
Fritz (G.), Kammerraad, Raadmand i Roeskilde	15
Ibsen (S. K.), Justitsraad, Byfoged og Byskriver i Rödby	9
Kendrick (Rev. Asahel C.), Professor, Hamilton, New-York	F.B.B.
Kielland (J. S.), Keiserlig Russisk Vice-Consul i Stavanger	F.B.B.
Quistgaard (C. S.), Consistorialraad, Sognepræst til Gimlinge	F.B.B.
Raben-Levetzau (C. W.), Kammerherre, til Beldringe	F.B.B.
Rudelbach (A. G.), T.D., Consistorialraad, Sognepræst i Slagelse	9
Aspinwall (T.), Oberst, Nordamericansk General-Consul i London	F.B.B.
Boy (G. F.), Generalmajor, Linköping	32
Claudi (J. G.), Herredsfoged i Hassing og Refs Herreder	18
Elton (Romeo), A.M., Prof. ved Browns Universitet i Providence	F.B.B.
Everett (Hs. Exc. Edw.), LL.D., Gouverneur over Massachusetts	F.B.B.
Gyllenhaal (L. H.), Justitiæ-Statsminister, Pres. for Göta Hofret	6
Holmboe (C. A.), Professor ved Universitetet i Christiania	F.B.B.
Krag (M. G.), Sognepræst til Gjelsted og Rorup	12
Lassen (J. A.), Provst, Sognepræst til Kværndrup	6
McKenzie (John W.), Writer to the Signet, Edinburgh	F.B.B.
Schiötz (J. A. L.), Krigsraad	9
Webster (Noah), LL.D., Newhaven, Connecticut	F.B.B.
Aurelius (D.), A.M., Hist. Lector ved K. Gymnasium i Calmar	F.B.B.
Beamish (N. L.), F.R.S., Oberstlieut., Lota-Park ved Cork i Irland	F.B.B.
Biondelli (Bernardino), Direct. for det numism. Museum i Mailand	F.B.B.
Dahl (J. C. C.), Prof. og Landskabsmaler ved Kunstacad. i Dresden	F.B.B.
Lund (P. W.), P.D. og Professor, Lagoa Santa i Brasilien	F.B.B.
Porter (Jacob), M.D., Plainfield, Massachusetts	F.B.B.
Ryk (J. C.), Kongelig Nederlandsk General-Gouverneur i Surinam	F.B.B.
Schiötz (Otto M.), Sognepræst til Hasle og Freerslev	9
Carlsson (C. A.), Provst, Wenersborg	50
McCaul (John Gordon, Esq.), Planter, St. Croix i Vestindien	F.B.B.
Nordensköld (O. G.), Contre-Admiral, Stockholm	F.B.B.
Plumer (William), Epping i New Hampshire	F.B.B.
Stedmann (William), M.D., St. Croix i Vestindien	F.B.B.
Coates (Benjamin H.), M.D., Philadelphia	50
Gaupp (E. Th.), J. U. Dr. og Professor ved Universitetet i Breslau	F.B.B.
Scavenius (P. B.), Kammerherre, til Gjörslöv	F.B.B.
Van Buren (Martin), fh. Præs. i de forenede Stater i Nord-America,	F.B.B.
Woronzow (Fyrst M.), General-Gouverneur, Caucasien	F.B.B.
Jones (Michael, Esq.), Advocat, London	F.B.B.
Radowitz (J. M.), General-Major, Frankfurt a. M.	F.B.B.
Ritter (Carl), Professor ved Universitetet i Berlin	F.B.B.
Schinas (C. D.), Kgl. Græsk bef. Minister i Wien	V.B.
Schlözer (K. von), Keis. Russisk General-Consul, Lübeck	C.B.
Stuyvesant (P. G.), Præs. for det hist. Selskab i New-York	F.B.B.
Beamish (James Caulfield, Esq.), Penlee Cottage, Devonport	F.B.B.

Lövenskjold (H. F. Baron af), Kammerherre, til Lövenborg . . . F.B.B.
Smith (Joshua Toulmin, Esq.), London . . . . F.B.B.
Boddien (F. G. von), virkelig Regjeringsraad, Aurich . . . . . F.B.B.
De Nully (P.), Oberst og Stadthauptmand i Christiansted paa St. Croix F.B.B.
Lorichs (G. D.), K. Svensk Kammerh. og Chargé d'Affaires i Madrid F.B.B.
Schoolcraft (Henry R., Esq.), New-York . . . . V.B.
Thortsen (C. A.), P.D., Professor, Rector ved den lærde Skole i Randers . 6
Ackersdyck (J.), Professor ved Universitetet i Utrecht . . . . . F.B.B.
Aubin (Joseph Marius Alexis), Mexico . . . . V.B.
Knesebeck (Baron von dem), Geheime-Justitsraad, Göttingen . . . F.B.B.
Marquez (J. I.), fh. Præsident i Republiken Ny Grenada . . . . F.B.B.
Moltke (Hs. Exc. Otto Greve af), Geheime-Conferentsraad 3
Bang (Hs. Excell. P. G.), J.U.Dr., Premier- og Indenrigsminister 9
Krohn (F.), Medailleur 9
Withusen (C. C.), Conferentsraad og Professor 3
Araujo-Ribeiro (Hs. Excell. J. de), Ks. Bras. bef. Minister i Paris . F.B.B.
Bergmann (F.), Professor ved Academiet i Strasborg . . . . . . F.B.B.
Durbin (P.), Præsident for Dickinson College i Pennsylvanien . . . F.B.B.
Smith (Jerome V. C.), M.D., Quarantainelæge i Havnen ved Boston . F.B.B.
Zipzer (E. A.), Professor, Neusohl i Ungarn . . . . S.B.B.
Bellander (O. R.), Hofprædikant, Provst og Sognepræst i Köping 9
Casaus (Hs. Em. Don Fernandez Ramon), Erkebiskop af Guatémala F.B.B.
Fox (R. W., Esq.), Nordamericansk Consul i Falmouth . . . . F.B.B.
Hanka (W.), Bibliothekar ved det Böhmiske Nat. Museum i Prag . F.B.B.
Jörgensen (J. F.), Sognepræst til Thisted ved Hobro . . . . . F.B.B.
Salvandy (H. Exc. N. A. Greve), fh. Fransk Underviisn.-Minister . F.B.B.
Schulenburg-Probstey-Salzwedel (Frih. O. v. d.), K. Pr. Landraad . F.B.B.
Sörensen (J. C.), Provst, Sognepræst til Solberg og Sundby 9
Waldo (Daniel), Justitiarius, Worcester, Massachusetts . . . . F.B.B.
Almeida e Albuquerque (Don F. de Paulo), Minister, Rio Janeiro . F.B.B.
Angelis (Don Pedro de), Professor, Buenos-Ayres . . . . F.B.B.
Bardenfleth (Hs. Exc. C. E.), fh. Geh. Stats- og Justitsminister 20
Lacrouts (J. B. F.), Præsident i Handels-Tribunalet i Algier . . F.B.B.
Lassen (G. F.), Kammerraad 15
Lidén (Jan), D.M., Borgholm 50
Macleod (Hs. Exc. Sir H. G.), fh. Gouverneur over Trinidad . . . F.B.B.
Meisser (C.), Professor ved Universitetet i Brüssel . . . . . . S.B.B.
Moltke (Hs. Exc. C. Greve af), til Nütschau, fh. Minister for Slesvig . . 9
Ouseley (Wm. G.), K. Britisk bef. Minister i Buenos-Ayres . . . F.B.B.
Pjetursson (Pjetur), Prof., Forst. for Pastoralseminariet i Reykjavik. F.B.B.
Romualdo (Hs. Em.), Erkebiskop i Brasilien, Bahia . . . . . . F.B.B.
Ræder (J. T.), Kammerjunker, Oberst af Infanteriet 3
Sigurdsson (Jon), Archivar ved det hist.-archæologiske Archiv . . . V.B.
Stenhammar (M.), T.D., Provst, Sognepræst til Risinge . . . . . F.B.B.
Venturi (Hs. Exc. Marquis P. Garzoni), Geh.-Statsraad, Florens . . F.B.B.
Weisse (J. F. B.), Corpslæge i Trondhjem 9
Westergaard (N. L.), Professor ved Universitetet 9
Barcley (Rev. S. V.), Sognepræst til Lerwick, Shetland . . . . . F.B.B.
Brown (J. P., Esq.), Secr. ved den Nord-Amer. Leg. i Constantinopel F.B.B.
Chamberlain (M., Esq.), Concord, New-Hampshire . . . . . . F.B.B.

Cronholm (A.), P.M., Professor ved Universitetet i Lund	V.B.B.	
Drake (Samuel G., Esq.), Boston, Massachusetts	F.B.B.	
Ehrenhoff (J. M.), K. Svensk og Norsk General-Consul i Tanger	F.B.B.	
Gislason (Konrad), Professor i Islandsk og Oldnordisk		6
Hamilton (Rev. Z.), Sognepræst til Bressay, Shetland	F.B.B.	
Jenisch (M. J.), Senator, Hamborg	F.B.B.	
Litchfield (F. Esq.), Nordamericansk Consul i Puerto-Cabello	F.B.B.	
Martinez de la Rosa (Don F.), forhen Premier-Minister, Madrid	F.B.B.	
Mynster (J. P.), T.D., Biskop over Sjællands Stift		6
Nielsen (K.), Rector ved Realskolen i Aarhuus		9
Ogilvy (Chas., Esq.), til Seafield, Dansk Consul i Lerwick, Shetland,	F.B.B.	
Owen (Joseph), Grosserer		9
Reid (William), fh. Gouverneur over Bermuda	F.B.B.	
Smith (John Cotton), Sharon, Connecticut	F.B.B.	
Sourdeval (Charles Mourin de), Dommer ved Retten i Tours	F.B.B.	
Aschling (A. R.), Major i det K. Svenske Artilleri, Stockholm		9
Cardenas (Greve Laurent de), til Vallegio i Piemont	F.B.B.	
Deichmann (J.), Cancellieraad		3
Hetsch (G. F.), Professor ved Kunstacademiet i Kjöbenhavn		9
Königsfeldt (J. P. F.), Adjunct ved den lærde Skole i Frederiksborg		6
McCauley (Daniel Smith, Esq.), Nordamericansk Consul i Tripolis	F.B.B.	
Müller (C. L.), Professor, Inspecteur ved Myntcabinettet		9
Paulsen (N.), Santiago i Republiken Chili	F.B.B.	
Pollard (Richard, Esq.), Nordam. Chargé d'Affaires i Santiago	F.B.B.	
Prieto (Hs. Exc. Don Joaquim), Præsident i Republiken Chili	F.B.B.	
Segurola (Don Saturnino), Canonicus v. Cathedralen i Buenos-Ayres	F.B.B.	
Stein (S. A. W.), M.D., Professor ved Universitetet		9
Ursin (M. R.), Provst, Sognepræst til Domkirken i Viborg		9
Aggerup (C. G.), Justitsraad og Borgemester, Nykjöbing, Falster		27
Baastrup (F.), Kammerherre, Overförster, Haderslev		29
Banegas (Don José Leon), Prof. ved Universitetet i Buenos-Ayres	F.B.B.	
Bloch (H. C.), Sognepræst til Hasle, Skiby og Lisbjerg		8
Bloch (J. V.), Lic. Theol., Sognepræst til Lönborg og Egvad		6
Blom (H. Stoltenberg), Cancellieraad, Birkedommer ved Grevskabet Muckadell		12
Brun (C. F. B.), Kammerherre og Hofjægermester, til Kraagerup		9
Damkjær (J. R.), Lic. Theol., Sognepræst til Kjettrup		3
Danneskjold-Samsöe (Hs. Exc. C. C. S. Greve af), Over-Staldmester		9
Daue (P. H.), Sognepræst til Ljunge og Uggeløse		3
Dorph (L. R.), Overlærer ved den lærde Skole i Randers		6
Engelbreth (H. P.), Sognepræst til Örbek		9
Engelbreth (W. F.), Consistorialraad, Sognepræst til Lyderslöv		12
Esbensen (J. R.), Sognepræst til Flemløse		6
Falsen (J. C. de), Contre Admiral		9
Fiedler (V.), Proprietair til Sevedögaard		9
Fischer (W. F.), Generalkrigscommissair, Rendsborg	B.B.	
Fleischer (E. C.), fh. Overlærer ved Cathedralskolen i Aarhuus		6
Gliemann (C. G. A.), Districtslæge, Nibe og Lögstör		18
Götzsche (H. C.), Sognepræst til Finderup		12
Hallam (Henry, Esq.), M. A., Vice-Præs. i Antiq. Selskab i London	F.B.B.	
Hammerich (P. F. A.), P.D., res. Capellan ved Trinitatis Kirke		9

Hammond (Charles, Esq.), Boston, Massachusetts	F.B.B.	
Henrichsen (R. J. F.), Professor, Rector ved Cathedralskolen i Odense		6
Holmstedt (S.), Overlærer ved den lærde Skole i Frederiksborg		9
Jacobsen (J. C.), Sognepræst til Pjedsted		18
Jelstrup (H. K.), Proprietair til Moe, Nordre Trondhjems Amt		9
Knudsen (N. J.), Etatsraad og Toldkæmmerer, Helsingör		12
Lauts (U. G.), Professor ved Universitetet i Leyden	F.B.B.	
Lavætz (D. T.), Etatsraad, fh. Borgermester i Næstved	B.B.	
Lemmich (J. C. H.), Oberstlieutenant, Fredericia		12
Lindholm (H.), Amtmand over Skanderborg Amt		9
Löschau (C. H.), Kammerraad, Landvæsens-Commissair		3
Manockjee Cursetjee (Esq.), Parsisk Literator, Bombay	F.B.B.	
Malling (C.), Etatsraad		18
Mansa (F. W.), M.D., Professor, Stabslæge i Sö-Etaten		9
Moges (Greve A. de), Kongl. Fransk Contre-Admiral, Brest	F.B.B.	
Mule (U. C.), Sognepræst til Nörre Lyndelse og Höiby		12
Nielsen (Carl), Provst, Sognepræst til Kallehauge		6
Ortved (S. R.), Domprovst og Sognepræst til Domkirken i Roeskilde		15
Petersen (H.), Capitain, Landskriver og Dige-Insp. paa Pellworm	F.B.B.	
Petersen (Th.), Overauditeur		9
Pontoppidan (D.), res. Cap. til Domkirken i Ribe og Sognepr. til Sem	S.B.B.	
Reck (G. L.), Justitsraad, Frederiksborg		9
Ræder (N. D. A.), Etatsraad, Borgemester og Byfoged i Horsens		12
Schack (O. D. Greve af), Lehnsgreve til Schackenborg	F.B.B.	
Schwensen (J.), Cancellieraad, Byfoged i Nysted		9
Sheil (Justin), Oberst, Teheran i Persien	F.B.B.	
Thiele (J. M.), Etatsraad, Kongen af Danmarks Haandbibliothekar		9
Whitte (H. K.), A.M., Rector ved den lærde Skole i Rönne		9
Worsaae (J. J. A.), Professor, Inspecteur over de antiqvariske Mindesmærker		9
Zahle (J. C. J.), Provst, Sognepræst til Stillinge		30
Zeuthen (F. L. B.), P.D., Sognepræst, Sorö		12
Aarestrup (C. W.), Over-Krigscommissair, St. Croix	F.B.B.	
Barnekow (F. W. C.), Kammerjunker, Ritmester, Odense		9
Brockdorff (H. A. Greve af), Landraad, Amtmand, Neumünster	F.B.B.	
Cronstern (G. F. A. v.), Hofjægermester, til Nehmten	F.B.B.	
Genty de Bussy (Pierre), Statsraad og Militair-Intendant, Paris	F.B.B.	
Graae (Christian), Sognepræst til Tranekjær og Tulbölle		15
Hansen (E. C.), Forstraad, Skovrider, Tisvilde		12
Hansteen (N. L.), Sognepræst til Traneberg paa Samsö		7
Knuth (F. M. Greve af), Kammerherre, Lehnsgreve til Knuthenborg	F.B.B.	
Kornerup-Borch (S.), Etatsraad, Amtsforvalter, Haderslev		9
Laurberg (J. J.), Provst, Sognepræst til Balle		27
Leth (C. F. S.) Kammerjunker, til Egelykke		3
Nörgaard (P. M. T.), Sognepræst til Saaby og Kidserup		12
Ridolfi (Marquis Cosimo), Dir. for Agerdyrkn. Inst. i Meleto i Toscana	F.B.B.	
Sadelin (P. U. F.), P.D., Provst, Hammarland paa Åland	F.B.B.	
Schiern (F.), Professor i Historie	V.B.	
Schrader (L. F. G.), Etatsraad og Politimester, Altona		15
Stockfleth (Hannibal de), Oberst, Haderslev		9
Storm (J. C.), Advocat, Husum		33

Stourdza (H. H. Fyrst Michael), Hospodar af Moldau	F.B.B.
Strandgaard (L. W.), Kammerraad, Toldforvalter i Grenaa	9
Sörensen (A. A.), Sognepræst til Förslöv og Sneslev	6
Carlsen (J. F. S.), Sognepræst til Dalbyneder, Raaby og Sødring	12
Holten (H. C.), Provst, Sognepræst til Skuldeløv og Selsø	3
Moltke-Hvidtfeldt (A. C. Greve af), K. Dansk Minister i Neapel	F.B.B.
Monrad (G. H.), Kammerherre	9
Möller (C. E.), Sognepræst til Dalby og Stupperup	B.B.
Stiesen (Severin), Kongl. Siciliansk Consul i Helsingør	50
Bagger (J. K.), Præst for den lutherske Menighed paa St. Croix	F.B.B.
Cigalla (Greve Joseph de), P.D., Santorin af det græske Archipel	F.B.B.
Klick (J. J.), Kongl. Dansk Consul i Buenos-Ayres	F.B.B.
Kunzen (C. F.), Regjeringsraad, St. Croix i Vestindien	F.B.B.
Mauduit (A. F.), Correspondent af det Franske Institut, Paris	F.B.B.
Mohnike (Otto), M.D., Læge i den nederl. Ostind. Armee, Batavia	F.B.B.
Precht (H. W.), Major og Stadthauptmand paa St. Thomas	F.B.B.
Rögind (J.), Adjunct ved Cathedralskolen i Aarhuus	9
Scholten (Fr.), Kammerherre, Toldinspecteur paa St. Croix	F.B.B.
Wood (Richard, Esq.), Kongl. Storbritannisk Consul i Damascus	F.B.B.
Grez (H. F. de), J.U.D., Breda i Nord-Braband	F.B.B.
Holmberg (A. E.), Pastor Adjunctus, Tjörn ved Kongelf	V.B.
Leth (V. Steensen), til Steensgaard, Kammerjunker	9
Siemsen [C. W.), Bibliothekar ved det Kongl. Bibliothek i Hannover	9
Everlöf (F. A.), Kongl. Svensk og Norsk General-Consul for Danmark	9
Frere (H. B. E., Esq.), C. S., Bombay	F.B.B.
Haurowitz (H. V. H.), M.D., Ks. Russ. Statsraad og Livlæge, St. Petersb.	F.B.B.
Lassen (G. F.), Justitsraad, Haderslev	6
Lunding (H. M. W.), Etatsraad, Cabinets-Secr. hos H. M. Kongen af Danmark	3
Magnusson (C.), Kammerraad, Sysselmand, Island	9
Oxholm (W. T. v.), Generalmajor, Kongl. Dansk bef. Minister i London	3
Paucker (C. J.), Hofraad og Gouvernements-Procureur, Reval	F.B.B.
Skalkovski (A.), Hofraad, Conservator ved Museet i Odessa	F.B.B.
Wenck (H. C.), Capitain, Rendsborg	15
Adlerberg (V. v.), Minister for det Keiserl. Huus, St. Petersborg	F.B.B.
Miniscalchi (F. Greve), Keis. Österrigsk Kammerherre, Verona	F.B.B.
Schirinsky-Schikhmatoff (Fyrst P. A.), Geheimeraad, St. Petersborg	F.B.B.
Warschau (Grev Paskévitsch Erivansky, Fyrste af), Statholder i Polen	F.B.B.
Westfelt (L.), K. Svensk Oberstl. og Gen.-Stabs-Officeer, Stockholm	V.B.
Wetterberch (C. A.), M.D., Regiments-Læge, Östersund	V.B.
Boutkoff (Hs. Exc. Greve P. G.), Geheimeraad, St. Petersborg	F.B.B.
Essen I (Hs. Exc. Greve P. K. von), General, St. Petersborg	F.B.B.
Galitzin (Fyrst Dmitri), General-Gouverneur i Moskou	F.B.B.
Knudsen (H. J. E.), Provst og Sognepræst til Gislev og Ellested	27
Kotzebue (C.), Keiserl. Russisk Consul i Jassy	F.B.B.
Münch-Bellinghausen (E. Frih.), Dir. for Hofbibliotheket i Wien	F.B.B.
Olsoufieff (Hs. Exc. B. D.), Hofmarschal hos Storfyrst Alexander	F.B.B.
Orloff (Hs. Exc. Greve A.), General, Medl. af Statsr., St. Petersborg	F.B.B.
Rumine (N. de), Keis. Russisk Statsraad og Kammerherre, Moskou	F.B.B.
Schindler (J.), Præsident for det regjerende Senat i Krakau	F.B.B.
Tischkévitsch (E. Greve), Curator for Districtet Borysov	F.B.B.

Uhde (Carl A.), til Handschuheim, Godsbesidder i Mexico . . .	F.B.B.	
Akerman (John Y., Esq.), Secr. ved det numism. Selskab i London	F.B.B.	
Amherst (Right Hon. William Pitt Earl of), til Montreal i Kent .	F.B.B.	
Becker (Tyge), A.M., Professor, Medhjelper i Geheimearchivet		9
Boutourlin (Dmitri Petrovitsch), Medlem af Statsraadet, St. Petersborg	F.B.B.	
Demidoff (Fyrst Anathol), Greve til San Donato i Toscana . . .	F.B.B.	
Dirks (Jacob), J.U.D., Advocat ved den frisiske Overret i Leeuwarden .	F.B.B.	
Eckhoff (Gottlieb Detlev Friedrich), M.D., Hüttenhof		12
Enochin (J. V.), M.D., virkl. Statsr., Livchirurg hos Storfyrst Alexander	F.B.B.	
Gortschakoff II (Fyrst Peter), Gouverneur over Vest-Siberien . .	F.B.B.	
Grote (W. H. C. A., Friherre), Geh. Statsraad og Præsident i Eutin . .	F.B.B.	
Hambro (C. J. Baron), forhen Nordamericansk Consul, London . .	F.B.B.	
Haughton (Richard, Esq.), Professor i Hindustansk, Addiscombe .	F.B.B.	
Hjort (P.), P.D., Professor		9
Jennifer (Daniel, Esq.), Nordamericansk bef. Minister i Wien . .	F.B.B.	
Knesevitsch (D. M.), Geheimeraad, Cur. for Underv. Distr. Odessa .	F.B.B.	
Koutorga (M. S.), Professor ved Universitetet i St. Petersborg . .	F.B.B.	
Kulakowsky (J.), Curator for Gymnasiet i Bialystok	F.B.B.	
Lee (John, Esq.), LL.D., Medlem af det Kongl. Selskab i London .	F.B.B.	
Mansel (George), Capitain i den Britiske Marine, London . . .	F.B.B.	
Middeldorph (H.), Consitorialraad, Prof. ved Universitetet i Breslau	V.B.	
Montefiore (Sir Moses), Medlem af det Kongl. Selskab i London .	F.B.B.	
Morris (Jacob G., Esq.), Philadelphia	F.B.B.	50
Obolensky (Fyrst Mikhael), Ks. Russisk Statsraad, Moskou . . .	F.B.B.	
Philosophoff (Hs. Exc. A.), Ks. Russ. Gen.-Adjutant, St. Petersborg	F.B.B.	
Schrewsbury (John Talbot Earl of), arvelig Hofmester i Irland . .	F.B.B.	
Stroganoff (Greve G. A.), virkelig Geheimeraad, St. Petersborg . .	F.B.B.	
Teïmouraz (H. H. Czarevitsch), Pr. af Georgien, Sön af K. Georg XIII	F.B.B.	
Teleki von Széh (Joseph, Greve), Gouverneur over Siebenbürgen .	F.B.B.	
Temple (Sir Grenville), Mahlberg i Storhertugdömmet Baden . . .	F.B.B.	
Thacher (G. M., Esq.), Kongl. Dansk Consul i Boston	F.B.B.	
Cronstedt (A.), Gen.-Major, Gouv. ov. Åbo og Björneborgs Län samt Åland	F.B.B.	
Fraenkel (E.), M.D., Medlem af Sundheds-Coll. for Moldau, Jassy	F.B.B.	
Haupt (M.), Professor ved Universitetet i Leipzig	F.B.B.	
Hällfors (Carl E.), Contracts-Provst, Åland	F.B.B.	
Stephens (George), Professor i Engelsk og Oldengelsk	V.B.	
Schulz (H. W.), P.D., Director for det K. Antik-Cabinet i Dresden	F.B.B.	
Woldsen (J. N.), Kongl. Dansk General-Consul i Amsterdam . .	F.B.B.	
Arneth (J.), Prof. ved Univers. og Director for Antike-Cab. i Wien .	F.B.B.	
Bibesco (H. H. Fyrst George), Hospodar af Valachiet	F.B.B.	
Chmel (J.), Director for Geheimearchivet i Wien	F.B.B.	
Coopmans (E. W. de), K. D. Kammerh. og Chargé d'Affaires i Brüssel	F.B.B.	
Daschkoff (J. A.), Ks. Russ. befuldm. Minister i Stockholm . . .	F.B.B.	
Ellesmere (Right Hon. Lord Egerton, Earl of), London	F.B.B.	
Flügel (J. G.), P.D., Nordamericansk Consul i Leipzig	F.B.B.	
Grotefend (G. F.), P.D., Director for det Kongl. Lyceum i Hannover	F.B.B.	
Helmreichen (V. von), Keis. Österr. Bjergværks-Director, Brasilien .	F.B.B.	
Mavros (N. de), Statsr., Gen.-Inspect. over Quarantainerne ved Donau	F.B.B.	
Neophytos (Hs. Em.), Metropolit af Valachiet, Bucarest	F.B.B.	
Schack (H. E. A. R. C. von), Geh.-Raad og Ges. ved Forbungsd. i Frankfurt	F.B.B.	

Stir-Bey (H. H. B. de), Hospodar af Valachiet, Bucarest . . . . F.B.B.
Tamelander (C. G.), Oberstl., Postinspector i Åbo og Björneborgs Län F.B.B.
Traversay (Hs. Exc. A. J. Marquis de), Gen. og Mil. Gouv. i Archangel F.B.B.
Witt (H.), Kongelig Dansk General-Consul i Peru, Lima . . . . S.B.B.
Wüstenfeld (H. F.), P.D., Professor ved Universitetet i Göttingen . F.B.B.
Burnes (James, Esq.), Vice-Præsident i det Asiatiske Selskab i Bombay F.B.B.
Ewald (G. H. A.), Professor ved Universitetet i Göttingen . . . F.B.B.
Gibbes (Robert W.), M.D., Columbia i Syd-Carolina . . . . . . F.B.B.
Macaré (C. A. R.), Medl. af General-Staterne for Zeland, Middelburg F.B.B.
Sehested (N. F. B.), Jægermester, til Stamhuset Broholm 18
Sommer (C. C. L. F.), practiserende Læge, Frederiksund 15
Traherne (J. M.), M.A. Oxford, Coedriglan, Cardiff, England . . F.B.B.
Wolny (G.), Benedictiner-Ordens Præst, Professor, Brünn . . . F.B.B.
Woolsey (T. D.), A.M., Professor ved Yale College, New Haven, Conn. F.B.B.
Zoller (H. E. K. Frih. v.), Gen.-Lieut. og Chef f. Art.-Corpset i München F.B.B.
Campana (G. Pietro), Hofraad, Rom . . . . F.B.B.
Canina (Luigi), Raad i Gen.-Com. f. Antiqvit. og de skjönne Kunster, Rom F.B.B.
Duncan (C. G.), fh. Sheriff paa Shetland, Lerwick . . . . F.B.B.
Gille (F. de), Statsraad, Bibliothekar hos H. M. Keiseren af Rusland F.B.B.
Kuscheleff-Besborodko (A. G. Greve), virkl. Statsraad, St. Petersborg F.B.B.
Meyer (G. F. W.), Hofraad og Professor ved Universitetet i Göttingen F.B.B.
Schmidt (M. R.), Krigsraad og Rustmester ved Arsenalet 9
Sutherland (G. G. L. G. Hertug af), Marquis af Stafford . . . . F.B.B.
Wetzer (H. J.), Professor ved Universitetet i Freiburg . . . . . F.B.B.
Wolanski (T. P. z. Wolan), Landraad, Pakosc i Storhertugd. Posen F.B.B.
Wrangel (Baron F. v.), General-Lieutenant, Stettin . . . . . . F.B.B.
Fowler (W. C.), A.M., Professor ved Amherst College, Massachusetts F.B.B.
Frye (William E.), fh. Storbrit. Major af Infanteriet, Paris . . . F.B.B.
Krag (C. A.), Capitain af Infanteriet 9
Thacher (J. S. B.), Assessor i Överste Ret i Staten Mississippi . F.B.B.
Webber (Samuel), M.D., Charlestown, New Hampshire . . . . F.B.B.
Andersen (Sev. Chr.), Kongl. Dansk Consul i Christiania . . . . C.B.
Coquebert de Monbret (E.), Paris . . . . F.B.B.
Eschmann (J.), Oberstlieutenant, Ingenieur-Geograph, St. Gallen . . F.B.B.
Herbst (C. F.) Archivar ved det historisk-archæologiske Archiv . . V.B. 9
Huth (Henry, Esq.), Kongl. Dansk General-Consul i Mexico . . . F.B.B.
Konow (F. L.), Kongl. Dansk Consul i Bergen . . . . C.B.
Smith (J. T.), Capt. af Ingenieurerne, Myntmester, Madras . . . F.B.B.
Titoff (Hs. Exc. V. P. de), Keis. Russisk Minister i Constantinopel . F.B.B.
Törnstrand (G.), P.D., Hofprædikant, Consistorii Notarie i Vesterås Stift . 18
Bachiller y Morales (Don Antonio), Havana . . . . V.B.
Briem (J. G. G.), Sognepræst til Gunslev . . . . V.B. 5
Dahl (T. C.), Justitsraad, Landsoverretsprocurator, til Moesgaard 12
Kruse (H. R.), Sorgenfri, Øen Fur i Limfjorden . . . . V.B.
Lange (Chr. C. A.), Chef for det Kongl. Norske Rigsarchiv, Christiania V.B.
Lewis (Martin), Esq.), Baltimore, Maryland . . . . F.B.B.
Linde (A. C. P.), Etatsraad, Departementschef under Cultusministeriet . . 9
Mitchell (John M., Esq.), Kongl. Belgisk Consul i Edinburgh . . F.B.B.
Munch (P. A.), Professor ved Frederiks Universitetet i Christiania . V.B.
Olfers (J. E. M. v.), Geh. Raad, Gen. Director over de K. Preuss. Museer F.B.B.

Strunk (Adolf), Secretair ved det historisk-archæologiske Archiv 9
Unger (C. R.), Lector i nordisk Sprogvidenskab, Christiania . . . V.B.
Lapham (Increase A., Esq.), Milvaukee, Wisconsin 50
Lozano (Don Mariano), Buenos Ayres . . . . F.B.B.
Thomsen (Grímur F.), P.D., Cancellist i Udenrigsministeriet 3
Timoni (Alexander), Constantinopel . . . . F.B.B.
Bradley (Chas. W., Esq.), A.M., Hartford, Connecticut . . . . F.B.B.
Luynes (Honoré Theodosie P. J. d'Albert Hertug af), Paris . . . F.B.B.
Radhakant Raja Bahadoor (Esq.), hinduisk Literateur, Calcutta . . F.B.B.
Andresen-Siemens (J.), Raadmand, Helgoland . . . . F.B.B.
Thordersen (Helge Gudmundsson), Biskop over Island 9
Brown (J. C., Esq.), Providence, Rhode Island . . . . F.B.B.
Davis (Hs. Exc. Sir J. F.), fh. K. Storbrit. bef. Minister i China . F.B.B.
Falck (P. E.), Lagman i Åbo og Björneborg . . . . F.B.B.
Force (Hon. Peter), Washington . . . . F.B.B.
Frati (Luigi), Adjunct ved Antiquitets Museet i Bologna 50
Fritzner (J.), Provst, Sognepræst til Lier Præstegjæld i Norge 9
Lopez (Hs. Exc. Don Carlos A.), Præsident for Republiken Paraguay F.B.B.
Lukis (Rev. William C.), East Crafton, Burbage, Wiltshire . . . F.B.B.
Lund (G. F. W.), P.D., Overlærer ved Cathedralskolen i Nykjøbing . V.B.B.
Murphy (Hon. Henry C.), New-York . . . . F.B.B.
Parker (Rev. Peter), Nordam. Missionair og Legationssecretair, Canton F.B.B.
Raaslöff (V. R.), Capitain, New-York . . . . B.B.
Regenburg (T. A. J.), Etatsr., Chef for Underviisningsvæs. i Slesvig . F.B.B.
Ring (L.), Cancellieraad, Lands- Overrets- samt Hof- og Stadsrets Procurator 9
Wetmore (P. M.), General, New-York . . . . F.B.B.
Wichfeld (J. de), Kammerherre, til Ingestofte og Ulriksdal 9
Aagaard (A. Z.), Keis. Österrigsk Consul i Finmarken, Tromsø 9
Beeken (J. C.), M.D., Justitsraad, Rendsborg 18
Hammershaimb (V. U.), Sognepræst til Nordströmø, Færøerne . . . V.B.
Krieger (A. F.), Etatsraad og Departementschef i det Slesvigske Ministerium 9
Liliencron (R. W. T. H. F. Baron von), P.D., Prof. ved Univ. i Jena F.B.B.
Bielke (F. H. R.), Kongl. Dansk bef. Minister i Berlin . . . . . B.B.
Bonde (Friherre C. Jedvard), Overceremonimester, Stockholm 50
Boucher de Perthes (Jaques), Præs. for Soc. d'Èmulation, Abbeville F.B.B.
Feuk (L.), Provst, Carlskrona 18
Gordon (G. E. N.), K. Storbr. Chargé d'Affaires, Stockholm . . . F.B.B.
Ihre (Hs. Exc. A. E.), Kongl. Svensk Udenrigsminister, Stockholm . F.B.B.
Manderström (Frih. C.), Kongl. Svensk og Norsk bef. Minister i Wien F.B.B.
Petrie (G. Esq.), Vice-Præsident for det K. Irske Acad., Dublin . S.B.B.
Tatarinoff (S. P.), Generalmajor, Civil-Gouverneur i Tomsk . . . F.B.B.
Todd (J. H.), D.D., Vice-Præs. i det Kongl. Irske Acad., Dublin . S.B.B.
Wiborg (K. F.), A.M., Sognepræst til Rynkeby og Revninge . . . F.B. 9
Bouillé (Greve René de), fh. Fransk bef. Minister, Paris . . . . F.B.B.
Holbrook (John E.), M.D., Professor ved Collegiet i Charlestown . S.B.
Juel-Rysensteen (C. A. Baron), Kammerherre 9
Lenox (James, Esq.), New-York . . . . F.B.B.
Power (R. J.), Bibliothecar ved Universitetet i Cambridge . . . . F.B.B.
Schoeppingk (Dmitri, Baron), Moscou . . . . F.B.B.
Wackerbarth (Athanasius D.), Professor, Upsala . . . . . F.B.B.

West (Charles E.), M.D., Præsident for Rutgers Institut i New-York	F.B.B.
Chalmers (Patrick, Esq.), Auldbar Castle, Brechin, Scotland . . .	F.B.B.
Mosquera (J. C. de), General, fh. Præsident i Ny Grenada, Panamá .	F.B.B.
Smith (Charles Roach, Esq.), F.S.A., London	V.B.
Guillon (Charles), Roermond i Limburg	F.B.B.
Hamilton (Andrew, Esq.), Stirling i Scotland	F.B.B.
Michelsen (Carl), Kongl. Dansk General-Consul i Ny Grenada, Bogotá	F.B.B.
Mosquera (Hs. Em. José Manuel), Erkebiskop af Ny Grenada, Bogotá	F.B.B.
Bech (J. A.), Assessor pharmaciæ og Apotheker	12
Berling (C.). Kammerherre, Generalkasserer for Civillisten	12
Brown (John, Esq.), F.R.G.S. London	F.B.B.
Brynjulfsson (Gisle), Arna-Magnæansk Stipendiar	V.B.
Stichæus (J. F.), Landshöfding i Borgå, Finland	F.B.B.
Tobin (Thomas, Esq.), Ballincollig i Irland	F.B.B.
Falck (H. P.), Sognepræst til Vindinge i Fyen	9
Finsen (Vilhjálmur), Sysselmand i Kjósar og Gullbringu Sysler i Island	6
Schmidt (Jes N.), Lærer ved Domskolen i Slesvig	V.B.
Earle (John), Professor i Oldengelsk ved Universitetet i Oxford	100
Forchhammer (J. G.), Etatsraad og Professor ved Universitetet	9
Steenstrup (J. J. S.), Professor ved Universitetet	9
Bradford (Alexander W., Esq.), New-York	100
Collings (Rev. W. T.), London	100
Salomon (Ernst C. V.), Upsala	50
Shaw (Norton), M.D., Secr. ved det Kongl. geogr. Selskab i London	V.B.
Squier (Hon. E. George), M.A., New-York	V.B.
Frys (Greve J. Juel-Wind-), Kammerherre, til Baroniet Juellinge	100
Johannsen (C. G. W.), Amtmand over Husum og Bredsted Amter	3
More (John Shank), Professor ved Universitetet i Edinburgh	100
Pontoppidan (H.), Kongl. Dansk General-Consul i Hamborg	100
Rajefsky (Mikaël), Erkepræst ved den Keis. Russ. Legation i Wien	B.B.
Rosenörn-Lehn (Baron O. D.), til Guldborgland	B.B.
Rönnenkamp (C.), Etatsraad, til Næsbyholm og Bavelse	100
Schroeder (Francis), de Forenede Nordam. Staters Chargé d'Affaires i Stockholm	50
Simesen (R. J.), Professor, Rector ved den lærde Skole i Flensborg . . .	13
Säve (Carl), P.M., Docent i Oldnordisk ved Universitetet i Upsala . . .	50
Traill (Thomas St.), M.D., Professor ved Universitetet i Edinburg . . .	100
Tregder (P. H.), P.D., Professor og Rector ved Cathedralskolen i Aalborg .	3
Assaad Kayat (Sheikh), Kongl. Storbritannisk Consul i Syrien, Jaffa	V.B.
Berlin (N. J.), Chem. et Mineral. Professor ved Universitetet i Lund . . .	6
Carlsen (C.), Justitsraad og Vandbygnings-Inspecteur	6
Hamilton (Grefve Henning L. H.), Landshöfding i Øster-Gøtland .	B.B.
Holmström (H. O.), T.D., Erkebiskop i Upsala	50
Holstein (L. H. C. H. Greve af), Kammerh., Lehnsgreve til Holsteinborg B.B.	10
Lefolii (H. H.), Overlærer ved Cathedralskolen i Odense	V.B.
Liebmann (F. M.), Professor i Botanik	6
Thrige (S. B.), Professor og Rector ved den lærde Skole i Haderslev . . .	6
Wærn (C. F.), Brukspatron, Amål og Baldersnäs	50
Djurhuus (A.), Sognepræst til Sydströmø og Thorshavn, Færøerne	3
Dowler (Bennet), M.D., practiserende Læge i New-Orleans	100
Fabricius (Fr.), Cancellieraad og Secretair ved det St. Kongl. Bibliothek . .	3

Holst (H. P.), Professor, Lærer ved Land- og Söcadet-Academierne . .	3
Klee (Fr. A. G.), Justitsraad og Contoirchef	3
Knowles (James T., Esq.), Architect, London	100
Krüger (C. G.), Justitsraad og Justitssecretair i Landsoverretten	3
Liebenberg (A. E.), Adjunct ved Sorö Academies Skole	6
Mylius (J. J. de), Hofjægermester til Rönningesögaard og Lystrup	100
Paludan-Müller (C. P.), P.D., Prof. og Rektor ved Chathedralsk. i Nykjöb. B.B.	
Ramirez et de las Casas-Deza (Don Ludovico Maria), M.D., Prof., Cordova B.B.	
Sparre (Grev G. A.), Justits- og Stats-Minister, Stockholm	50
Stallknecht (Frederik, Esq.), Advocat, New-York . . . . . . B.B.	
Basilius (H. Em.), Erkebiskop af Polotsk og Vitesk	100
Bertouch (C. C. F. de), Hofjægermester, Venedig . . . . . V.B.B.	
Chlumezky (P. H.), Regjeringscommissair, til Ržckowitz i Mähren . B.B.	
Pedersen (J. P.), P.D., Professor	3
Pycroft (James Wallis, Esq.), F.S.A., London . . . . B.B.	
Bowring (Sir John), Kongl. Storbritannisk bef. Minister i China . B.B.	
Eynard (J. G.), Borger af Athen, Genf	100
Oesterreicher (J. F. R. von), Kongl. Dansk Etatsraad og General-Consul i Triest .	100
Robert (P. C.), fh. Professor ved Artillerieskolen i Metz	100
Kemp (C. E.), Seminarieforstander, Sognepræst til Jellinge og Hove V.B.	
Norman (B. M., Esq.), New-Orleans . . . . V.B.	
Rink (H.), P.D., Kongl. Inspecteur i Syd-Grönland . . . . . . V.B.	
Ralli (Ambrosio di Stefano), Triest . . . . B.B.	
Wocel (Joh. Er.), Professor ved Universitetet i Prag . . . . . V.B.	

REGNSKAB OVER SELSKABETS PENGEVÆSEN FOR AARET 1852.

INDTÆGTER:

	Rd.	Sk.
Cassebeholdning fra 1851	710.	86.
Hans Majestæt Kongen af Danmarks aarlige Gave	300.	„
Gaver og bestandige Bidrag fra Medlemmerne [1]	950.	„
Aarlige Bidrag fra samme [2]	580.	„
Böger og extraordinaire Tilskud [3]	23.	50.
Renter af den faste Fond	2,080.	„
	4,644.	40.

UDGIFTER:

	Rd.	Sk.
Anvendt til den faste Fonds Forögelse	996.	75.
Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie	313.	72.
Antiquarisk Tidsskrift	390.	42.
Mémoires des Antiquaires du Nord	165.	„
Lexicon poëticum antiquæ lingvæ septentrionalis	200.	„
Antiquités Russes et Orientales	89.	„
Program, tydsk og engelsk Beretning, Medlemsliste	367.	60.
Tegninger samt disses Gravering i Staal, Kobber eller Træ til *Atlas for nordisk Archæologie*, *Antiquarisk Tidsskrift m. v.*	541.	39.
Lithographerede Facsimiler og Aftryk af Kort og Kobbere, Papir	153.	84.
Selskabets historisk-archæologiske Archiv og Bibliothek	335.	93.
Andre Udgifter til Selskabets Bud, Opvarteren ved Forsamlingerne, Qvitteringsblanketter, ved Diplomers Udfærdigelse, Porto af Breve og Pakker m. v.	406.	86.
	3,960.	71.
Casse-Beholdning den 31te December 1852	683.	65.
	4,644.	40.

J. F. MAGNUSEN.
Casserer.

Undertegnede, som det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskabs for Aaret 1852 valgte Revisorer, erklære herved at have undersøgt og revideret foranstaaende Regnskab med dertil hørende Bilage, og befundet samme rigtigt at være; og have vi endvidere forvisset os om, at Selskabets faste Fond i Aaret 1852 er bleven forögel med det Belöb, som den Kongelig confirmerede Fundation af 30te October 1834 § 2 foreskriver at skulle oplægges.[4]

Kjöbenhavn, den 12te April 1853.

A. KJELLERUP. P. KNUDSEN

1-2. Disse tvende Summer udgjöre Belöbet af Medlemmernes i Aaret ydede Bidrag; de i de tre Aar 1852—1854 ydede Bidrag anmeldes samlede ved den fuldstændige Medlemsliste. 3) Nogle Bidrag fra Udlandet ere erlagte i fremmede Myntsorter, der ere omvexlede. Disses Belöb i Rd.

REGNSKAB OVER SELSKABETS PENGEVÆSEN FOR AARET 1853.

INDTÆGTER:

	Rd.	Sk.
Cassebeholdning fra 1852	683.	65.
Hans Majestæt Kongen af Danmarks aarlige Gave	300.	„
Gaver og bestandige Bidrag fra Medlemmerne[1]	950.	„
Aarlige Bidrag fra samme[2]	1,125.	„
Böger og extraordinaire Tilskud[3]	20.	24.
Renter af den faste Fond	2,120.	„
	5,198.	89.

UDGIFTER:

	Rd.	Sk.
Anvendt til den faste Fonds Forögelse	990.	16.
Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie	386.	44.
Antiquarisk Tidsskrift	321.	12.
Lexicon poëticum antiquæ lingvæ septentrionalis	436.	48.
Mémoires des Antiquaires du Nord	148.	87.
Program, tydsk og engelsk Beretning, Medlemsliste	227.	8.
Tegninger samt disses Gravering i Staal, Kobber eller Træ til *Atlas for nordisk Archæologie, Antiquarisk Tidsskrift m. v.*	675.	48.
Lithographerede Facsimiler og Aftryk af Kobbere og Kort, Papir	280.	82.
Undersögelse af nogle Runemindesmærker	128.	58.
Selskabets historisk-archæologiske Archiv og Bibliothek, sammes Flytning, nye Reoler	448.	36.
Andre Udgifter til Selskabets Bud, Opvarteren ved Forsamlingerne, Qvitteringsblanketter, ved Diplomers Udfærdigelse, Porto af Breve og Pakker m. v.	391.	58.
	4,435.	17.
Cassebeholdning den 31te December 1853	763.	72.
	5,198.	89.

J. F. MAGNUSEN.
Casserer.

Undertegnede, som det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskabs for Aaret 1853 valgte Revisorer, erklære herved at have undersøgt og revideret foranstaaende Regnskab med dertil hörende Bilage, samt befundet samme rigtigt at være; — og have vi derhos befundet at Selskabets faste Fond i Aaret 1853 er bleven forøget med det Belöb, som den Kongelig confirmerede Fundation af 30te October 1834, § 2 foreskriver at skulle oplægges.[4]

Kjöbenhavn den 30te April 1854.

J. KJELLERUP. P. KNUDSEN.

---

r. S. ere i det skrevne Regnskab nöiagtig specificerede, ethvert paa sit Sted, men her blive Overskuddene af Skillinger, for Pladsens Skyld, henförte samlede under Rubrikken „extraordinaire

REGNSKAB OVER SELSKABETS PENGEVÆSEN FOR AARET 1854.

INDTÆGTER:

	Rd.	Sk.
Cassebeholdning fra 1853	763.	72.
Hans Majestæt Kongen af Danmarks aarlige Gave	300.	„
Gaver og bestandige Bidrag fra Medlemmerne[1]	950.	„
Aarlige Bidrag fra samme[2]	847.	„
Böger og extraordinaire Tilskud[3]	176.	95.
Renter af den faste Fond (iberegnet 20 Rdlr. af Tilvæxten for ½ Aar)	2,180.	„
	5,217.	71.

UDGIFTER:

Anvendt til den faste Fonds Forögelse	976.	25.
Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie	208.	„
Antiquarisk Tidsskrift	782.	64.
Mémoires des Antiquaires du Nord	289.	16.
Vestiges d'Asserbo et de Söborg	138.	„
Oldnordisk-Dansk Haandlexicon	516.	„
Lexicon poëticum antiquæ lingvæ septentrionalis	150.	„
Tydsk og engelsk Beretning, Medlemliste	170.	56.
Tegninger samt disses Gravering i Staal, Kobber eller Træ til *Atlas for nordisk Archæologie*, *Antiquarisk Tidsskrift m. v.*	548.	39.
Lithographerede Facsimiler og Aftryk af Kort, Kobbere, Papir	844.	95.
Selskabets historisk-archæologiske Archiv og Bibliothek	182.	4.
Andre Udgifter til Selskabets Bud, Opvarteren ved Forsamlingerne, Qvitteringsblanketter, ved Diplomers Udfærdigelse, Porto af Breve og Pakker m. v.	386.	43.
	5,192.	54.
Cassebeholdning den 31te December 1854	25.	17.
	5,217.	71.

J. F. MAGNUSEN.
Casserer.

Undertegnede, som det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskabs for Aaret 1854 valgte Revisorer, erklære herved at have undersögt og revideret foranstaaende Regnskab med dertil hörende Bilage, samt befundet dette rigtigt at være; — og have vi endvidere overbeviist os om, at Selskabets faste Fond i Aaret 1854 er bleven foröget med det Belöb, som den Kongelige confirmerede Fundation af 30te October 1834 § 2 foreskriver at skulle oplægges.[4]

Kjöbenhavn den 17de Mai 1855.

A. KJELLERUP. L. RING.

Tilskud". 4) Fundationens § 2 bestemmer nemlig, at alle de bestandige Bidrag af 50 Rdlr, og ligeledes de större Donationer skulle anvendes til den faste Fonds successive Forögelse.

ANTIQUARISK TIDSSKRIFT.

INDHOLD AF AARGANGENE 1852-1854.

Oplysende Afbildninger, indsatte i Texten.

GETTY RESEARCH INSTITUTE
3 3125 01337 9892